3 1761 08305238 1

UNIVERSITY OF TORONTO
LIBRARY

purchased from the
FORD FOUNDATION GRANT

for

EAST EUROPEAN STUDIES

70

SBORNÍK
VĚD
PRÁVNÍCH A STÁTNÍCH.

ZA ÚČASTENSTVÍ ČLENŮ

ČESKÉ FAKULTY PRÁVNICKÉ

REDIGUJE

PROF. BOHUŠ RIEGER.

S PODPOROU ČESKÉ AKADEMIE CÍS. FRANTIŠKA JOSEFA PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ A »PRÁVNICKÉ JEDNOTY« V PRAZE.

ROČNÍK V.

V PRAZE 1905.
BURSÍK & KOHOUT,
KNIHKUPCI C. K. ČESKÉ UNIVERSITY KARLO-FERDINANDOVY A ČESKÉ AKADEMIE PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

K
23
B67
roč. 6

Tiskem Aloisa Wiesnera v Praze, knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění. — Papír ze skladu **České společnosti pro obchod a průmysl papírnický** G. Wiesner, Duffek a spol. v Praze.

OBSAH ROČNÍKU V. (1904—5).

ČLÁNKY: Stránka

Henner Kamil, O uherském právu manželském 1
Krčmář Jan, Institut de droit international a jeho práce v oboru mezinárodního práva soukromého 65
Drbohlav Karel, O vnitřní stránce lidských činů vůbec a trestných zvláště 128
Vavřínek Frant., O formách předlitavské admin. decentralisace 177
Tilsch Emanuel, Úvod do práva dědického 261
Krčmář Jan, O konferencích haagských . . . . . 278 a 458
Maršan Robert, Vznik moderní policejní organisace rakouské 301
Hora Václav, O zásadách práva exekučního v případech plurality věřitelů . 340
Winter Lev, Uherská osnova zákona kartelového 365
Vančura Josef, Nové nauky o nexum 368
Bráf Albín, Statistika osevu a sklizní (s dodatkem) . . . . . 429 a 562
Chlum Karel, O revisním právu zemského výboru 515
Lukáš Jos., K veřejnoprávní povaze pojišťování 535

LITERATURA:

Církevní právo:

Stutz, Die kirchliche Rechtsgeschichte (*Hobza*) 550

Právní dějiny:

Ákos v. Timon, Ungar. Verfassungs- u. Rechtsgesch. *K. Kadlec.* — Herm. Jireček, Prove, histor. slovar slovan. práva (*Týž*) 213
Goldmann, Die Einführung der deutschen Herzogsgeschlechter Kärntens in den slovenischen Stammesverband (*Kapras*). — Dąbkowski, Rękojemstwo w prawie polskiem średniowiecznem (*Týž*). — J. Kapras, Poručenství nad sirotky v právu českém se zřetelem k právům římskému, německému a v Rakousích platnému (*Hanel*) . 552

Právo občanské:

Landauer, Grundlagen u. Systematik des neuen öst. Hypothekarrechts (*Tilsch*) 225
Till, Prawo prywatne austr., VI. (*Tilsch*). — Le Code civil 1804—1904 (*Týž*). — Code civil alemand (*Týž*) 382

Právo obchodní:

Randa, Das österreichische Handelsrecht mit Einschluss des Genossenschaftsrechtes (*Hermann*) 385

Stránka

Pospíšil, Výklad zákona o právu autorském k dílům literárním, uměleckým a fotografickým ze dne 26. pros. 1895 č. 197 ř. z. (*Kadlec*) 559

Právo trestní:

Prušák, Krimin. noetika (*Storch*). — Gerichtsaal 1903 a 1904 (*Miřička*) . 227

Blätter für Gefängniskunde 1902—1903 (*Miřička*) 387

Civilní řízení:

Přehled literatury v r. 1903; (Dokončení) (*Popel*) 234

Přehled literatury v r. 1904 (*Popel*) 390

Ústavní a správní právo:

Sládeček, Allg. Rechtsquellen des oest. Administrativverfahrens; Reform des öst. Adm.-Verfahrens (*Pražák*) 249

V. Choc, Vojenské úkoly české politiky. — Dantscher v. Kollesberg Th., Der staatsrechtliche Charakter der Delegationen. — Spaun J., Das Reichsgericht. — Brandeburg E., Die parlamentarische Obstruktion, ihre Geschichte u. ihre Bedeutung. — Burt Estes Howard, Das amerikanische Bürgerrecht. — Elliot, Die Staatslehre Calhouns. — Blumenthal H., Die politischen Einrichtungen der Vereinigten Staaten von Amerika. — Jagemann, Die deut. Reichsverfassung. — Pyfferoen, L'Électorat politique et admin. — Hatschek, Engl. Staatsrecht. — Schmid F., Das Heeresrecht der öst.-ung. Monarchie. — Otto Mayer, Die Entschädigungspflicht des Staates nach Billigkeitsrecht. — Gaston Jèze, Principes du droit admin. (— *řk.*) 407

Politické hospodářství:

Drachovský, Principy kontroly stát. hospodářství v Rak. (*Bráf*). Gebauer, Wesen des Kapitalzinses u. die Zinstheorie v. Böhm-Bawerks (*C. H.*). — Ehrenberg, Sozialreformer u. Unternehmer (*C. H.*). — v. Liebig, Beitr. u. Vorschläge zum Problem der Kredit versicherung (dr. *Lukáš*). Gruber, O komorách obch. a živn.; O vývoji živn. zákonodárství v Rakousku a cílech reformy živn. (*B.*) 252

A. Meissner a L. Winter, Úrazové pojištění dělnické dle práva rakouského. (- *š*) — Dr. Jaroslav Preiss, Z tendencí hospodářského vývoje současna. (*Br.*) — Hauptwerke des Sozialismus und der Sozialpolitik: Spence, Godwin. (*G.*) Sammlung sozialwissenschaftlicher Meister: Turgot, Ferguson. (*G.*) — Geschichte der Nationalökonomie in vier Monographien über Colbert, Turgot, Smith, Marx nebst einer philos. Systematik der Nationalökonomie. (*G.*) — Bericht der Genossenschafts-Instruktoren des k. k. Handels-Ministeriums über ihre Amtstätigkeit in der Zeit vom 1. Okt 1899 bis 31. Dezember 1902. Dr. Polák, Instruktoři. Dr. Fuchs, Dnešní stav živn. společenstev. (*G.*) — Dr. Wagner, Hospodářská důležitost a výnosnost průplavu mezi Vídní a Terstem. Dr. Urban, Studie ü. d. Projekt e. Kanal- u. Schiffseisenbahnverbindung etc. (*G.*) . . 415

O uherském právu manželském.

Napsal profesor dr. *Kamil Henner.*

Oddělení 1.*)

O zasnoubení.[1])

§ 5.

Zákon nepodává žádných definicí ani o zasnoubení, ani o manželství je předpokládaje za všeobecně známé, ovšem vytkl některá ustanovení o zasnoubení (§§ 1—5), vycházeje z názoru mnohých moderních zákonodárství, že normy o zasnoubení jsou doplňující částí manželského práva. Nenalézáme však zde úpravy celkové, anyť hlavně majetkové následky vyplývající z odstoupení od zasnoubení jsou stanoveny. Zákon maje zasnoubení za smlouvu (pactum de contrahendo), neviděl potřebu, by vytýkal zvláště pravidla o vzniku a zániku, ježto všeobecné předpisy o smlouvách

*) Viz zvláštní svazek ročníku IV., str. 97—130 (»Pocta Randova«).

[1]) Srovn. motivy vládní předlohy a zprávy justičního výboru otištěné v německém překladě Schwartzově v Zeitschrift für ungar. öffentl. u. Privatrecht I. r. (1895), str. 5—24. *Márkus*, l. c., str. 5, 6. Zasnoubení jest v posledních létech předmětem častých pojednání hlavně se zřetelem k německému právu říšskému; příkladem uvádíme tyto autory: *Stutz* (1900), *Lindenmeyer* (1901, francouzsky), *Dittenberger* (1901), *Nathan* (1902), *Cramer* (1902), *Zihlmann* (1902, Behrends (1903), Esser (1903). Různé theorie, co do odůvodnění následků při odstoupení od zasnoubení: skutečnostní, deliktní, smluvní, při čemž karaktér smlouvy se různě posuzuje. Ku porovnání: na př. *Rittner*, Eherecht, str. 358 nsl. Motive zu dem Entwurf eines Bürgerlichen Gesetzbuches f. d. deutsche Reich (= Deutsche Motive), IV. sv. (1888), str. 1—8 k §ům 1227—1230 prvního návrhu a Zusammenstellung der gutachtlichen Äusserungen k návrhu právě řečenému IV. (1890), str. 11—15.

stačí, by soudce zřetel bera ku zvláštní povaze zasnoubení i v jednotlivém případě spolehlivě rozhodnouti mohl o otázce, zdali platně vzniklo vzhledem k případné překážce manželské. Již shora (§ 3 tohoto pojednání) k tomu poukázáno bylo, že při neprominutelných překážkách manželských platné zasnoubení vzniknouti nemůže a že překážky prominutelné nebo časem odpadající připouštějí zasnoubení podmíněné nebo časem obmezené, při čemž se ovšem předpokládá, že zasnoubení není contra bonos mores, jako by bylo za překážky stávajícího svazku manželského v očekávání, že manželství brzy zanikne.

Následky zasnoubení jsou po stránce negativné vytčeny: ustanovujeť § 1, že z něho nevzniká žádné právo k žalobě na uzavření manželství (obligatio naturalis). Tím ovšem není řečeno, že zasnoubení nemá v právu žádného významu, vždyť by svévolné od něho odstoupení nemohlo míti žádných následků majetkoprávních; tím měla jen odepřena býti soudní pomoc ku domáhání se manželství, poněvadž povinnost k uzavření jeho uložená soudním rozsudkem byla by nátlakem, jenž by nutnou svobodu vylučoval; ostatně byla by exekuce řečeného rozsudku po právu nemožnou. Důsledkem toho není zasnoubení v žádném směru překážkou manželství, čemuž jsme ve světském právu ovšem dávno uvykli. Byl-li by rozsudek soudní znějící na uzavření manželství nátlakem morálním, jest nátlakem rázu majetkového každé vymínění kteréhokoli plnění na případ, že by snoubenci neuzavřeli manželství. Odtud prohlašuje § 2 vymínění takové za neplatné, čímž svoboda sňatku má býti hájena, anať jest obava, že by lidé nemajetní nebo lakomci raději manželství uzavřeli, než aby ztratili část majetku. Lhostejno jest, běží-li o závdavek neb o konvenční pokutu; onen musil by se vrátiti, tato by se nemusila plnit. Ačkoli tudíž zasnoubení nevyvolává závazku žalovatelného, přece porušení jeho má následky majetkové v zápětí, totiž povinnost k náhradě škody a k vrácení darův obdržených. Zákon opodstatňuje náhradu tuto nesplněním závazku, nikoliv ale deliktem nebo kvasideliktem snoubence nevěrného nebo zlomyslného.

Jednotlivosti této povinnosti náhradní vytknuté v §u 3 jsou tyto:

a) Povinován k náhradě jest snoubenec, jenž bezdůvodně od zasnoubení odstoupil anebo zavdal dostatečnou příčinu snoubenci svému, by tak učinil. Úplná volnost byla soudci ponechána správně,

by posouditi mohl každý jednotlivý případ, pročež opomenuto každého vypočtení nebo zpříkladnění.

Při odstoupení obapolně dobrovolném nebo při obapolném provinění mají obě strany právo k náhradě škody, resp. nastává kompensace. Byl-li snoubenec v době zasnoubení obmezen ve způsobilosti k právním činům, jest k náhradě jen tenkráte zavázán, svolil-li zákonný jeho zástupce k zasnoubení (nikoli k odstoupení od něho); obmezení toto vysvětluje se z právního postavení snoubencova, ať nesmí sám jednání podniknouti, pokud mu z něho plynou majetkové nevýhody; běží tu pouze o ochranu majetkových zájmů snoubencových.

b) Oprávněni žádati náhradu jsou jednak snoubenec, jednak jeho příbuzní, pokud škodou jsou stíženi. Oprávnění příbuzných uznává se odtud, že různé náklady činí se mnohdy s jejich strany za snoubence, jenž snad vlastního jmění ještě nemá, n. př. se tak děje se strany rodičů za dcery, nebo se strany blízkých příbuzných, nejsou-li rodiče více na živu.

c) Výše náhrady v penězích byla maximálně stanovena výší vydání učiněných za účelem budoucího sňatku se strany osob pod lit. *b)* uvedených. Náhrada tudíž obmezena na vzniklou škodu, nevztahuje se nikterakž na ušlý zisk. Při tom se přihlíželo k okolnosti, že náhrada skutečné škody — sama o sobě spravedlivá — nebude as nikdy tak veliká, by tím naléháno bylo na strany, aby ohrožena byla svoboda při sňatku nutná; dále uvažováno, že stanovením maximálné výše škody se předejde spletitým procesům. Ukázalo-li by se, že větší škoda způsobena byla na př. podvodným jednáním snoubencovým, není soudce tímto ustanovením nikterakž vázán, by nepřiřknul náhrady větší, vždyť práva a povinnosti zakládající se na jiných důvodech právních, nejsou tím nikterakž dotčeny.

Nehledě k povinnosti nahraditi vzniklou škodu musí snoubenec vrátiti vše, co obdržel od snoubence nebo jeho příbuzných vzhledem k budoucímu manželství nebo na znamení, že zasnoubení vzniklo. Podmínky vytknuté shora pod lit. *a)* musejí i zde splněny býti, ovšem nevyžaduje se ale přisvolení poručníkova ku zasnoubení, ježto původní majetek snoubenců se nezmenšuje vrácením obdržených věcí. Vrácení má nastati in natura, jinak musí býti nahrazena cena darův až do výše obohacení. Přirozeno, že sliby darovací uči-

něné snoubencem nebo jeho příbuznými vzhledem k budoucímu manželství pozbývají veškeré platnosti v případech shora naznačených. Rozváže-li se zasnoubení smrtí snoubencovou, nenastává ani povinnost k náhradě škody, neboť není viny, ani nenastává povinnost ku vrácení obdržených darů, neboť lze předpokládati, že dary budou upomínkou na zemřelého. Právo k náhradě škody a ku navrácení darů jest dle §u 4 jen tenkráte předmětem cesse, exekuce a dědictví resp. odkazu, když oprávněný je uplatnil žalobou, projevuje tím vůli, že práva svého chce užiti. Převod práva na jiné osoby se připouští proto, že tu běží o práva majetková, která nevyplývají jen z osobního poměru snoubenců. Žaloby vyplývající z nárokův, uvedených v §u 3 m. z. promlčují se uplynutím roku, jenž počítá se ode dne, kdy se odstoupilo od zasnoubení. Krátká tato lhůta ustanovena vzhledem k delikátnímu poměru rodinnému, by jednak nejistota dlouho netrvala, důkaz snadně mohl býti proveden a neblahé rodinné poměry co nejrychleji byly ukončeny.

Ostatně platí obecné důvody stavení a přetržení o této lhůtě promlčecí.

Oddělení 2.

O vzniku manželství.

Kapitola 1.

O překážkách manželských.

§ 6. O rozdílech překážek manželských.[1])

Spůsobilost, býti podmětem právního poměru manželského, má každý, jemuž nevadí překážka stanovená státním právem uherským. Překážkami vyrozumíváme skutečnosti, které vylučují neb omezují spůsobilost řečenou; odtud vším právem i zákonník uherský sám zařadil t. zv. překážku omylu, donucení a podvodu pod záhlaví o neplatnosti manželství, ale nikoli pod překážky manželské, ježto

[1]) Srovn. vládní motivy a zprávu justičního výboru v cit. Zeitschrift I., str. 133 nsl. a 351. *Sztehlo*, l. c., str. 8 nsl. *Márkus*, l. c, str. 6 nsl. *Rittner*, Österr. Eherecht, str. 62 nsl. (co do všeobecných zásad).

řečené okolnosti neobmezují způsobilosti stran, nýbrž vylučují souhlas jich zákonem požadovaný; rovněž nezařadil zákon z téhož důvodu nezachování předepsaných forem při sňatku pod překážky, nýbrž zařadil je pod záhlaví o neplatnosti manželství.

Pokud se tkne rozdílů překážek manželských v theorii vytýkávaných, zná zákonník řečený tyto rozdíly:

1. Vylučující a zakazující (imp. dirimentia a impedientia). Vylučující překážky uvedeny jsou v §ech 6—13; o zakazujících mluví §§ 14—27.

Překážky vylučující jsou v pořadu zákona tyto:

a) Nespůsobilost k právním činům § 6. m. z.

b) Nedospělost manželská § 7.

c) Nedostatek svolení zákonného zástupce při nezletilých § 8.

d) Nedostatek svolení otce, pokud se tkne matky při nezletilých dětech nedosáhnuvších ještě 20. rok §§ 8—10.

e) Pokrevenství § 11.

f) Švakrovství § 11.

g) Stávající svazek manželský § 12.

h) Společné úklady na život překážejícího manžela § 13.

Jiných vylučujících překážek zákon nezná (§§ 44, 45 m. z.)

Překážky zakazující jsou v pořadu zákona tyto:

a) Zahájení soudního řízení za účelem postavení pod opatrovnictví pro duševní chorobu neb úplnou hluchoněmost (§ 14).

b) Nedostatek svolení opatrovníkova při osobách na duchu slabých nebo hluchoněmých, postavených pod kuratelu (§ 15).

c) Nedostatek svolení rodičů při nezletilých dětech, majících věk přes 20 let (§ 16).

d) Poměr mezi bratranci a sestřenicemi (§ 17).

e) Poměr adopční (§ 18).

f) Poměr poručenský § 19.

g) Cizoložství soudně prohlášené za překážku § 20.

h) Neplatné manželství (matrimonium nullum), pokud není soudně prohlášeno § 21.

i) Prohlášení manžela za mrtva, jemuž materiálná pravda neodpovídá (§ 22).

j) Pachatelství neb účastenství při zavraždění manžela, třeba rozsudek nevzešel ještě v moc práva § 23.

k) Smuteční doba pro ženu § 24.

l) Nedostatek církevního svolení při duchovních a řeholnících § 25.

m) Nedostatek svolení nutného dle branného zákona (§ 26).

n) Nedostatek ohlášek (§ 27).

Vládní motivy poukazují za účelem odůvodnění překážek uvedených ku známé zásadě, že zákonodárci při stanovení podmínek sňatku musí běžeti o to, aby v soulad uvedl požadavky individuální svobody s ethickými zásadami manželství a s požadavky veřejného řádu. Přílišné překážky manželské vedou buď k nutnutnosti přehojných dispensí otřásajících vážností zákona, buď k nejrůznějším druhům mimomanželského spojování, čemuž zákon vhodnými předpisy předejíti se snaží. Státní zákon má ovšem na mysli v první řadě zájem státní, odtud nepřijal závady odůvodněné jediné církevními ohledy. Nepřijaty tudíž překážky duchovního příbuzenství, veřejné mravopočestnosti, rozdílného náboženství a různé konfese; nepřijaty dále závady plynoucí ze zapovězené doby, jednoduchých slibův a zvláštní zápovědi církevní. Co se přijetí nových překážek tkne a nakolik běží o upravení překážek zásadně dříve platných, vytčeny budou zvláštnosti na příslušném místě. Základní odůvodnění překážek vylučujících a zakazujících i následky jejich, netřeba zvláště zde vytýkati, anoť běží o známé zásady.

2. Překážky prominutelné a neprominutelné.[2])

Z překážek vylučujících jsou prominutelné:

a) Nedospělost manželská (§ 7).

b) Respectus parentelae při překážce příbuzenství § 11, lit. *c*).

Ostatní překážky jsou neprominutelny.

Ze zakazujících překážek stanovených manželským zákonem jsou prominutelné:

a) Poměr mezi bratranci a sestřenicemi (§ 17).

b) Některé případy adopčního poměru (§ 18, lit. *b*).

c) Cizoložství soudem za překážku prohlášené (§ 20).

d) Spolupachatelství neb účastenství při zavraždění manžela soudně třeba ještě nezjištěné (§ 23).

e) Smuteční doba (§ 24).

f) Ohlášky (§ 27).

Malý počet prominutelných překážek vylučujících zdá se býti

[2]) *Raffay*, Die Ungültigkeit, l. c., str. 122, 123.

nápadným na první pohled. Avšak lze jen vítati uspořádání takové; jsou-li překážky obmezeny na nejnutnější míru, není příčiny, proč by ius strictum opětně ustupovati mělo před aequitas; lehce se státi může, že dispense stanou se častějšími, nežli zachovávání zásady. Důvody, proč dispense nepřípustna i při některých překážkách zakazujících, záleží v tom, že mohou odpadnouti průběhem doby, vůlí stran a opatřením náležitostí zákonných.

Právo dispensační zákonem nijak neobmezené přísluší v důležitějších případech králi na základě návrhu podaného ministrem spravedlnosti, v případech méně závažných ministru řečenému. Jedině král dispensovati může v případech respectus parentelae (§ 11, lit. *c* a posl. odst.), cizoložství uznaného soudem za překážku (§ 20), pachatelství a účastenství při zavraždění manžela soudně třeba dosud nezjištěného (§ 23). V ostatních případech dispensuje ministr spravedlnosti sám. Dispense mohou uděleny býti jak vzhledem k manželství budoucímu (in contrahendis), tak i vzhledem k manželství již uzavřenému (in contractis), však v tomto případě musí manželství formálně ještě trvati (§ 66 m. z.) a při překážce nedostatečného věku (§ 7) nesměl mezitím nedospělec dospělosti dosáhnouti (§ 63 m. z.). Účinky dispense jsou tyto: udělena-li dispense in contrahendis, možno manželství platně, resp. dovoleně uzavříti. V případě udělení in contractis nastane při překážkách vylučujících sanace in radice, t. j. manželství pokládá se za platné od doby původního uzavření, děti jsou legitimní od téže doby a vůbec nejeví neplatnost žádných následků; obnovení konsensu není tudíž třeba. § 45, odst. 2. a § 62 m. z.

Udělí-li se ex post dispense od překážek zakazujících, nejsou strany trestním následkům § 124 m. z. podrobeny.

3. Překážky absolutní a relativné, pokud překážejí každému manželství nebo jen manželství s určitou osobou.

Výpočtu není třeba, ježto ráz překážky vyplývá z povahy její.

4. Překážky dle toho, působí-li neplatnost nebo nařikatelnost manželství,[3]) rozdíl jenž připomíná rozdílu překážek na veřejnoprávné a soukromoprávné.

[3]) Nepodáme bližšího odůvodnění o tomto rozdílu, ježto jsme o něm i pro moderní práva šířeji mluvili ve svém spisu: Různění překážek manželských na veřejné a soukromé není kanonické (v Praze 1899), str. 108 nsl. a ve svém pojednání v Právníku 1899, str. 877 nsl.

Neplatnosť působí:

a) Nespůsobilost k právním činům (§§ 6, 44).

b) Vylučující překážka příbuzenství (§§ 11, 45).

c) Švakrovství v přímé linii (§§ 11, 45).

d) Stávající svazek manželský (§§ 12, 45).

e) Společné úklady na život manžela překážejícího (§§ 13, 45).

f) Nezachování předepsaných nutných forem při sňatku (§ 41 nsl.), ačkoliv ovšem překážkou v technickém slova smyslu není. Nebylo-li manželství vůbec uzavřeno před civilním zřízencem, nastává matrimonium non existens, které musí jinak býti posuzováno nežli matrimonium nullum a rescissibile (o tom v kapitole o vadnosti manželství).

Ostatní překážky zákonní zakládají naříkatelnost manželství; týž právní následek vyvolává omyl, donucení a podvod, sběhnuvší se při uzavření manželství (§§ 53 nsl.).

Hlavní důvod rozdílu zde vytčeného záleží dle uherského práva v tom, že překážky působící neplatnost m. jsou stanoveny v první řadě z ohledu veřejnoprávního, kdežto ostatní překážky ponejvíce hledí k zájmu soukromému, ač tím není řečeno, že by ohled veřejnoprávní ve všech případech byl ponechán stranou.

Detaily seznáme na příslušných místech.

5. Překážky dočasné a trvalé (impedimenta temporaria a perpetua), rozdíl, jenž má ten praktický význam, že lze uzavříti manželství buď po uplynutí doby, po kterou překážka trvá, buď že manželství vůbec nemožné pro stálost překážky, zejména jestli současně vyloučena možnost dispense. Výpočtu zvláštního není třeba, jelikož rozdíl patrný z povahy každé jednotlivé překážky; příkladem poukazujeme ku překážce nedospělosti oproti překážce plynoucí z příbuzenství nebo švakrovství.

V následujících §§ech promluvíme o překážkách vylučujících a zakazujících — potud odděleně, pokud věcně nesouvisejí, při čemž opětně podotýkáme, že překážky manželství béřeme zde ve smyslu okolností vylučujících neb obmezujících způsobilost ku právním činům vzhledem k manželství nebo k právu manželskému samu.

Oddíl 1.

O překážkách manželství vylučujících.

§ 7.

1. Všeobecná nespůsobilost k právním činům.[1])

Manželství vzniká smlouvou. Kdo nemá spůsobilosti, by manželskou smlouvu učinil, nemůže býti podmětem manželského poměru právního; patrno, že zastupování není možné, ježto vůle nupturientů samotných musí při manželství rozhodovati. Zásadu tuto vytkl též § 6 m. z. Koho zákon považuje v tomto směru za vyloučeného, § 127 m. z. vytýká. I patří sem:

a) Děti do 12 let (§ 127 lit. *a*). Rozhodujeť zde nedostatečný vývoj schopností duševních a tělesných.

b) Osoby, jež a pokud rozumně jednati nemohou, a sice z důvodu kteréhokoli, hlavně že jsou duševně choré (§ 127 lit. *b*). Lhostejno, v čem choroba tato záleží. Osoby zcela zpité nebo horečkou zmítané jsou vyloučeny. Zde tedy rozhoduje skutečný stav nemožnosti jednati rozumně; jakmile tento stav přestane, lze uzavříti manželství. Z toho ovšem plyne, že manželství osob duševně chorých uzavřené in lucidis intervallis jest tenkráte platné, nebyl-li příslušný snoubenec chorobný pod kuratelou. Zákon chtěl ustanovením tímto pojmouti i ony případy, kde z jakéhokoli důvodu nedošlo k ustanovení kurately.

c) Osoby plnoleté, které byly dány pod kuratelu pro duševní chorobu nebo proto, že jsou hluchoněmé a nemohou se ani znameními srozuměti § 127 lit. *c*) m. z. a § 28 lit. *a*) čl. XX. zákonů z r. 1877. Vyloučení trvá, pokud trvá kuratela. Světlé okamžiky nemění ničehož na nespůsobilosti vstoupiti v manželství. Že zmínění hluchoněmí na roveň postaveni duševně chorým, vysvětluje se tím, že neměli žádné příležitosti, by duch jejich se vyvinoval,

---

[1]) Cit. Zeitschrift I., str. 135, 136; str. 240, 241; 354, 355. *Kovács*, l. c., str. 57, 58. *Márkus*, str. 55, 56. *Raffay*, Ungültigkeit, l. c., str. 113. Ku porovnání *Rittner*, l. c., 65 nsl. Deutsche Motive, l. c., IV., str. 10 k §u 1231 prvního návrhu. Zusammenstellung d. gutachtlichen Äusserungen, l. c., IV., str. 17.

ano se předpokládá, že neměli žádného účastenství ve zvláštní výchově přispůsobené jejich stavu.

d) Nezletilé osoby choré na duchu nebo hluchoněmé bez možnosti srozuměti se znameními, jejichž budoucí postavení pod kuratelu (ode doby zletilosti) již nařízeno bylo; běžíť zde o řízení, které se zahajuje ještě v době trvání nezletilosti (§ 1 čl. z. VI. : 1885 a § 127 m. z. lit. *d*).

e) Osoby, jejichž nezletilost prodloužena byla z důvodu udaného pod lit. *d*). § 28 čl. z. XX. : 1877, lit. *a*); § 127, lit. *e*) m. z.

V případech lit. *c*), *d*), *e*) předpokládá se, že kuratela právoplatně již prohlášena byla; manželství osob opatrovaných není po právu možné, zde běží o impedimentum dirimens. Ale když řízení teprvé se vede za účelem kurately nad osobami duševně chorými nebo hluchoněmými bez možnosti srozuměti se znameními, stanovena §em 14 m. z. překážka pouze zakazující, byl-li ustanoven provisorní kurator (§ 258 čl. z. XX. : 1877), nebo byla-li průběhem řízení o kuratelu nařízena sekvestrace (§§ 5, 6, 7 čl. z. VI. : 1885) nebo když rozsudek znějící na kuratelu ještě nenabyl moci právní. Důvod tohoto ustanovení jest patrný; není sice ještě jisto, že kuratela konečně a pravoplatně bude vyřčena (odtud překážka není vylučující), ale jest pravděpodobno, že k takovému vyřčení dojde, ježto pro zmíněná předběžná stadia musily přece dostatečné důvody býti osvědčeny (odtud překážka zakazující).

Manželství oproti §u 6 m. z. uzavřené jest neplatné (matrimonium nullum, § 44, odst. 1.). Avšak konvalidace (s účinky ex tunc) tohoto neplatného manželství jest možna, uzná-li ho totiž výslovně nebo mlčky osoba původně k právním činům nespůsobilá, jakmile spůsobilosti nabyla; uznání takové však se státi musí před tím, než manželství zaniklo nebo neplatným prohlášeno bylo (§ 44, 2. odst.). Soudce musí posouditi, zdali pokračování ve spolužití jest schválením (konvalidováním) manželství mlčky učiněným (§ 44, 3. odst.). Konvalidování nemá žádného účinku, vznikla-li před schválením mezi manžely překážka švakrovství, nebo bigamie nebo zločinu, třeba byl v době schválení odpadl již základ překážek těchto (§ 44, 4. odst.). Příklad nechť objasní tento předpis: Choromyslný uzavře manželství ovšem neplatné. Žena jeho

nečekajíc na prohlášení neplatnosti manželství, uzavře s jeho otcem nové manželství, což možné vzhledem k § 21 m. z., jenž stanoví pouhou zápověď pro případ, že někdo před prohlášením neplatnosti prvého manželství uzavře manželství nové. Tímto novým manželstvím stane se žena sešvakřena s dřívějším mužem, který jest v přímém pokolení příbuzný s jejím nynějším mužem (se svým otcem). Otec (manžel) zemře, syn se z choromyslnosti uzdraví a chce nyní dřívější manželství konvalidovati, což však jest nemožné pro překážku švakrovství. Nebo žena řečená vezme si někoho cizího za muže, zatím se choromyslný uzdraví a chtěl by dřívější manželství konvalidovati, což nemožné, ježto by tím vznikla bigamie; anebo žena řečená se provdá, choromyslný se uzdraví a usilovav se ženou o odstranění nynějšího jejího muže chce s ní manželství dřívější konvalidovati, což není možné, ježto jim vadí překážka criminis; ta by jim též vadila, kdyby o smrť byli se pouze pokoušeli a kdyby překážející manžel přirozenou smrtí později sešel. Kdyby však manželství bylo neplatné ve smyslu §u 6 pro stáří pod 12. rokem, může ovšem důvod neplatnosti odpadnouti dosažením tohoto věku; pak ale lze manželství v odpor bráti buď pro překážku věku (§ 7) nebo nedostatku nutného svolení (§ 8 a § 44, 5. odst.).

§ 8.

2. Nedospělost vzhledem k manželství (impedimentum aetatis).[1])

Zákonodárce musí při stanovení určitého věku jakožto podmínky k uzavření platného sňatku míti na mysli, zdali dosažením způsobilosti k právním činům dosaženo též fysické dospělosti k souložení a zdali radno, by jejím dosažením vstoupení v manželství ihned podporováno bylo. Dále rozhodnou bude úvaha, zdali nejnižší stáří stanovené ve smyslu prvém, zaručuje manželství přiměřené sociálně a éthicky. Rozhodujíť tudiž stanoviska mravní,

[1]) Cit. Zeitschrift I., str. 136 nsl.; str. 351. *Márkus*, l. c., str. 7. *Raffay*, Ungültigkeit, str. 131 nsl. Co do porovnání n. př. *Rittner*, l. c., str. 75 nsl. Motive zu dem Entwurf eines b. G. f. d. deutsche R. IV., str. 17 násl. k §u 1233 prvního návrhu. Zusammenstellg. der gutachtlichen Äusserungen IV., str. 19 nsl.

fysiologické i národohospodářské, dle nichž různí národové si stanoví v různých dobách nejnižší stáří pro manželství. Vzhledem k těmto zvláštním poměrům národním posuzuje uherský zákon manželský (§ 108) cizincovu dospělost k manželství (podobně jako jeho spůsobilost k právním činům) vždycky dle jeho práva domovského a pro Uhry stanoví (§ 7) dospělosť u mužského pohlaví na dokonaný rok 18. a na rok 16. u pohlaví ženského. Jelikož v jednotlivém případě i menší věk (ovšem vždy nad 12. rokem) nevylučuje snad možnost zdárného manželství, připuštěna dispense se strany ministra práv.

Vysoké stáří obou snoubenců nebo velká rozdílnost ve stáří jejich nerozhoduje, neboť jednak není radno příliš obmezovati individualní svobodu, jednak neznamená spojení takové vždycky znehodnocení manželství, jednak bývají spojení taková celkem řídká. Ovšem nejsou případy vyloučeny, že snoubenci i při dosažení minimálního stáří neposkytují oněch záruk, které zákonodárce předpokládal; avšak i tu nehrozí nutně nebezpečí, neboť ony osoby jsou dosud nezletilé, i může odepření svolení se strany jich zákonných zástupců, resp. rodičů poskytnouti dostatečnou nápravu (§ 8 zákona viz doleji).

Překážka tato působí nařikatelnost manželství (§ 51 m. z.), avšak státní zástupce může domáhati se neplatnosti do jednoho roku ode dne, kdy úředně o ni byl se dověděl (§ 57, lit. *a*), pokud byl k žalobě ministrem práv splnomocněn a pokud nedospělosť manželova trvá; po nabytí dospělosti k manželství, může pouze příslušný manžel sám neplatnost uplatniti (§ 56, lit. *a*) do téže lhůty ode dne, kdy nabyl dospělosti (§ 57, lit. *a*); ovšem stane se sám dominus litis, když nabude dospělosti průběhem procesu vedeného státním zástupcem (§ 69, odst. 3.). Předpis tento vysvětliti lze tímto odůvodněním. Pokud nedospělý nenabyl spůsobilosti věkové, stojí pod veřejnou ochranou a může proto státní zástupce (dle uherského práva k tomu ověřený) žalobou se domáhati neplatnosti i v zájmu nedospělcově; on potřebuje však splnomocnění ministerského (třeba ex officio uděleného) proto, že dispense jest dle §u 63 m. z. možna jen po dobu nedospělosti; jelikož se státi může, že by státní zástupce vystupoval nevěda o dispensi zatím udělené, závislé jest jeho vystoupení na svolení ministerském (nař. min. spravedl. č. 38.532 : 1895). Dospělý má pak hájiti

svůj zájem sám, pročež jen on sám k žalobě oprávněn. Mlčí-li však, musí se míti za to, že konvalidoval manželství (ve smyslu §u 56, posl. odstavce a § 65, 2. odst.), an zákon připouští konvalidaci v mezích §u 44 shora již vytknutých, při čemž mu však bráněno domáhati se neplatnosti proto, že manželství uzavřeno bez svolení příslušných zákonních zástupců (§ 8 m. z.), ustanovení, jež se vysvětluje z povahy schválení, aby totiž překážka manželská byla odstraněna a platnosť manželství byla zabezpečena. Manžel, jenž v době uzavření manželství byl dospělý, nemůže se domáhati neplatnosti manželství proto, že spolukontrahent byl nedospělým, ježto v čas mohl svého zájmu hájiti sám.

§ 9.

3. Nedostatek svolení zákonních zástupců při nezletilých.[1])

Požadavek svolení zástupců zákonních, pokud se tkne svolení rodičů k manželství dětí nezletilých, může založiti omezení způsobilosti k manželství. K zásadě této přihlížeti lze s různého stanoviska; totiž je-li svolení řečené vůbec nutné a když ano, lze je pokládati vzhledem k rodičům buď za výron moci otcovské nebo mateřské po dobu trvání jejího, buď za výron závislosti a piety dětí oproti rodičům po celý čas života (reverentia čili pietas erga parentes). Ve všech případech jest možno, že se uznává doplnění řečeného svolení se strany úřadu k tomu zvláště stanoveného.

Uherský zákon takové obmezení zásadně zná, i běží o to, bychom jednotlivosti (§§ 8—10) seznali. Víme již, že dle §u 6 osoby pod 12. rokem k manželství jsou vůbec nespůsobilé; dispense jest vyloučena. V manželství mohou vstoupiti muži teprvé dokonaným rokem 18., ženy dokonaným rokem 16., nepřihlíží-li se k možnosti dispense. Avšak tyto osoby mají pod neplatností manž. zapotřebí až do zletilosti svolení zákonného zástupce (§ 8, odst. 1 a § 128, lit. *a*) m. z.) Zletilosti nabývá se dokonaným

[1]) Cit. Zeitschrift I. (1895), str. 141—162, 242, 351, 352, *Kovács*, str. 7, 8. *Márkus*, str. 8, 9. *Raffay*, Ungültigkeit der Ehe, str. 132 nsl. Porovnati lze n. př. *Rittner*, l. c., str. 67—75. Deutsche Motive IV, str. 10—17, 25 nsl., k §§ 1232, 1238, 1239 prvního návrhu. Zusammenstellung der gutachtl. Äusserungen IV., str. 18, 19.

24. rokem, ale v příčině manželství nikterakž tím, že nezletilci dovoleno bylo po 18. roku provozovati samostatně živnost na základě svolení otcova nebo poručníkova schváleného úřadem poručenským (§ 130 m. z., oproti §u 5 článku XX. zákonů z r. 1877 jednajícího o poručnictví a opatrovnictví).

Žena nabývá sice provdáním svéprávnosti, ale, když se provdala proti předpisu §u 8, jest v zájmu svém co do naříkatelnosti manželství podrobena těmže předpisům, jako nezletilec do 24. roku, při čemž jest jejím zákonným zástupcem ten, kdo jím byl v době uzavření manželství, což stejně platí i o úřadě poručenském, § 129 m. z.

Řečenému svolení svědčí úvaha, že, mají-li nezletilci zapotřebí takového svolení ku jednáním je zavazujícím, tím více ho potřebují k manželství, ano tu běží o poměr dalekosáhlého významu. Nelze mluviti o nějakém zkrácení jejich práv, neboť připouští § 8, odst. 3., by se obrátily v případě nesvolení se strany kterýchkoli zástupců k úřadu poručenskému, jenž jest povinen konečně rozhodnouti maje stále na zřeteli prospěch jejich, ovšem když byl je osobně dříve slyšel (§ 10 m. z.). Řízení příslušné jest nesporné.

Otázka, kdo zákonným zástupcem, řídí se dle zákona o poručenství, čl. z. XX. : 1877, zejména dle §ů 15, 21—23, 27 nsl.

Zákonnými a přirozenými zástupci nezletilců jsou jich rodiče, resp. majitelé otcovské moci, tudíž nastupují adoptanti na místo rodičů, pokud adopční poměr zrušen není (§ 9, posl. odst a § 131 m. z.). Má-li nezletilec ještě rodiče, dává otec svolení, není-li otce, matka, která jediná oprávněna při dětech nemanželských (§ 9, odst. 1. m. z.), jež otce, jako majitele otcovské moci, nemají ani tenkráte, když se k nim zná. V případě, že manželství rodičů rozloučeno nebo rozvedeno bylo, přísluší právo svolení matce ohledně dětí jí svěřených, neboť lze předpokládati, že vlastní matka nezná nic vyššího než pravý zájem svého dítěte, o něž se starala a jež vychovávala; není-li matky, přísluší v tomto případě právo svolení otci (§ 9, odst. 2.). Sezná-li úřad poručenský (§ 9, odst. 4. — omyl úřadu nemá vlivu na platnost manželství § 52, odst. 2.) — že rodiče pro vadu tělesnou nebo duševní anebo pro nepřítomnost trvale nemohou své právo vykonati, anebo byla-li moc otcovská nebo poručenská dle zákonných předpisův odňata, má se věc tak, jako kdyby rodičů vůbec již nebylo. Jediná výjimka platí v pří-

padě ztráty moci pro marnotratnictví, tu přirozené právo zachovává se rodičům, neboť nechť jsou špatnými hospodáři, nemusejí proto býti prosti citu a lásky k dětem svým (§ 9, 3. odst.). Ve všech případech, kde právo svolení v mezích naznačených z mocenského poměru nepřísluší rodičům, vystupují zástupci dle zákona ustanovení. Ovšem nikoli sami a výhradně. Neboť všickni nezletilci musejí míti vedle svolení zákonného zástupce ještě svolení otcovo nebo matčino z důvodu, že láska k dítěti trvá, i když přísnost práva musila uvolniti pouto otcovské nebo mateřské moci.

Avšak zákon různí v této příčině mezi nezletilci pod 20. rokem a po roce tomto, anť vychází z názoru, že oněm třeba účinnější podpory, nežli těmto, neboť rok 20. zdál se býti rozhraním pro menší a vyvinutější intelekt nezletilců. Nedostatek svolení otce, resp. matky tvoří v prvém případě překážku vylučující (§ 8, 2. odst.), kdežto při nezletilcích po 20. roku pouze překážku zakazující (§ 16).

Účinnější podpora nezletilců pod 20. rokem vysvítá též z toho, že když rodičů více není, přísluší svolení na místě jich úřadu poručenskému, vyjma jediný případ, že by děd nezletilcův byl zákonným zástupcem, neboť se u něho předpokládá, že sleduje zájem vnukův tak upřímně jako vlastní otec. Poručenský úřad v případě naznačeném stvrzuje tudíž svolení zástupce zákonného na místě otce, resp. matky (§ 9, 2. odst.).

Toto doplňování svolení zástupcova však odpadá, běží-li o nezletilce dovrševší 20. rok (§ 16, jenž cituje pouze poslední odstavec §u 8, nikoli odstavec 2.).

Z ustanovení právě vylíčených vyplývá, že zákonodárce se snažil v soulad uvésti oba momenty rozhodující při stanovení této překážky, totiž otcovskou, resp. poručenskou moc s přirozeným poměrem mezi rodiči a dětmi; ovšem se ustanovení jeho stala tím dosti složitá. Všechny ohledy však ustupují do pozadí, nabylo-li dítě zletilosti, čímž co do uzavření manželství stalo se samostatným.

Způsob, kterak zástupci shora řečení svolení dáti mají, jest blíže upraven nařízením ministra práv č. 27.243 : 1895; může se dáti buď osobně před matrikulářem, buď v listině veřejné, buď v listině soukromé, ovšem věrohodné. Rozumí se, že svolení musí býti určité a bezvýminečné a nesmí před uzavřením manželství

odvoláno býti. Za svolení úřadu poručenského žádá se buď přímo u něho, buď prostředečně u matrikuláře příslušného co do ohlášek.

Manželství uzavřené proti předpisům §u 8 (nikoli 16) zakládá manželství naříkatelné (§ 52, odst. 1.). Odtud lze platnost manželství zajistiti tím, že dodatečně dá se ono schválení, jehož nedostatek vadil; zákonný zástupce, neb otec nebo matka neb úřad poručenský dává pozdější toto schválení. Přirozeně jest dodatečné schválení jen potud možné, pokud nezletilec ještě nenabyl svéprávnosti, nikoli 20. roku (§ 64 m. z.), ježto veškerá moc jmenovaných činitelův odpadla svéprávností.

Co do otázky, kdo oprávněn jest domáhati se neplatnosti manželství uzavřeného protizákonně, má manželský zákon tato ustanovení:

Neměl-li manžel, vstupuje v manželství, způsobilosti věkové, nastávají důsledky udané námi v §u 8 tohoto pojednání, jen že ještě úřad poručenský (pro scházející konsens, § 56 lit. *b*) konkuruje se státním zástupcem (pro nedospělost, § 56 lit. *a*). Měl-li však manžel náležitý věk anebo dosáhl-li ho uplynutím doby, náleží právo naříkati manželství (§ 56 lit. *b*) pro vadu scházejícího konsensu (§ 8 m. z.), a to průběhem jednoho roku (§ 57 lit. *b*):

a) manželu dospělému ode dne, kdy uzavřel manželství, resp. ode dne, kdy nabyl dospělosti a konkurenčně s ním

b) úřadu poručenskému zastoupenému zástupcem nebo fiskálem sirotčím (§ 56, předposl. odst.) na základě zmocnění ministerstva vnitra (nařízení č. 26.652 : 1896), ale jen po dobu nezletilosti manželovy, počínaje dnem, kdy se dověděl o uzavření manželství. Mezi těmito dvěma oprávněnými rozhoduje předstižení. Že nabytím zletilosti odpadá oprávnění úřadu, patrno z toho, že chráněnec stal se samostatným; ovšem nemůže nezletilec vyloučiti oprávnění úřadu schválením manželství se své strany (§ 65, odst. 2.);

c) příslušným zákonným zástupcům resp. otci nebo matce ode dne, kdy nabyli vědomosti o tom, že manželství uzavřeno (§ 58, 1. odst.), však oprávnění jejich jest podmíněno okolností, že úřad poručenský do 3 měsíců od obdržení zprávy sám převezme domáhání se neplatnosti manželství nebo k němu přistoupí (§ 59, 2. odst.). Tyto tři měsíce znamenají po případě prodloužení jedno-

roční lhůty shora řečené, kdyby jí se strany úřadu nebylo náležitě šetřeno; jinými slovy zmíněné 3 měsíce počítají se ode dne, kdy úřad příslušné oznámení od rodičů nebo zákonných zástupcův obdržel. V tomto případě praxe nežádá pro fiskala sirotčího ministerialného zmocnění.

Kdo z oprávněných osob dal svolení, nemůže manželství naříkati proto, že osoba jiná současně oprávněná nedala svolení ku sňatku.

Dodati sluší ještě tyto jednotlivosti: Je-li v určitém případě zapotřebí svolení dvou různých majitelů moci ochranné (na př. zákonného zástupce a otce) a dovědí-li se o nastalém sňatku v různých dobách, rozhoduje při počítání lhůty jednoroční den pozdějšího dovědění se (§ 58, odst. 2). Nabyl-li někdo právo ku svolení teprve později (na př. změna nastala v osobě zákonného zástupce), však věděl-li o sňatku příslušném již před tím, má se věc co do počítání lhůty tak, jako kdyby se byl dověděl o sňatku současně s oprávněním ku svolení (§ 58, odst. 3). Zahájil-li poručenský úřad řízení pro neplatnost manželství za trvání nezletilosti manželovy, přechází proces zcela na manžela, jenž průběhem procesu nabyl zletilosti (§ 69, 3. odst.).

V této souvislosti sluší se zmíniti o překážce zakazující stanové §em 15 m. z. Beze svolení kuratorova nemají totiž manželství uzavříti osoby slabomyslné a hluchoněmé, jež sice mohou se dorozuměti znameními, ale byly postaveny pod kuratelu, any jsou neschopny k výdělku, a to bez ohledu k tomu, zda-li nezletilost jejich byla prodloužena anebo zda-li kuratela byla stanovena nad nimi v době, kdy již zletilosti byly dosáhly (§ 128, lit. *b*), *c*); lit. *b*) §u 28, čl. z. XX.: 1877). Důvod tohoto ustanovení hledati sluší v ochraně zájmův osob jmenovaných; křivda státi se jim nemůže, neboť v případě nesvolení kuratorova mohou se uchýliti k úřadu opatrovnickému, jenž maje výhradně na mysli prospěch jejich, může sňatek povoliti sám, když je byl dříve slyšel (§ 15, 2. odst., §§ 8, 10). Ustanovení zmíněné se nevztahuje na marnotratníky pod kuratelou, neboť mělo se za to, že manželství může na ně blahodárně působiti a pak že kuratela se nekončí uzavřením manželství. Prodloužení nezletilosti z jiných důvodů než tuto uvedených nerozhoduje v příčině manželství (§ 130 m. z.).

§ 10.

4. Překážka příbuzenství[1])

Překážka tato má v moderních právech dvojí základ; jednak jsou to ohledy éthické, jednak ohledy zákonodárné politiky. Nemorální jsou dle názorův evropské kultury spojení v pokolení přímém vůbec a spojení mezi sourozenci. Uherský zákon přirozeně prohlásil taková manželství neplatnými, (§ 11, lit. *a*, *b*), nepřipouštěje možnosti dispense. V lit. *c*) téhož §u pod neplatností zakázána jsou manželství mezi strýcem a neteří a mezi tetou a synovcem. Za důvod dlužno uvésti blízký poměr příbuzenský, který na mnoze podobá se poměru mezi otcem a dcerou a mezi matkou i synem, zejména když osoby jmenované se často stýkají anebo společně bydlí, na př. v případě předčasného úmrtí rodičů. Vedle tohoto éthického hlediska přihlíženo též ke zhoubným následkům tělesným a intelektuelným, které často pozorovány byly při potomstvu pocházejícím z rodičů blízko příbuzných, třeba se všeobecně následky tyto neuznávají; ostatně i rozdílnosť ve stáří pravidelně dosti veliká bude na závadu sňatku. Právě proto, že ohledy vytknuté nejsou naprosté, že v jednotlivém případě obavy řečené pravděpodobně se nesplní, připouští poslední odstavec § 11, možnost dispense z tohoto respectus parentelae, která však přísluší jako důležitější králi na základě návrhu ministra práv a může udělena býti jak in contrahendis, tak in contractis (§ 45, 2. odst.), Ježto krevní svazek zde rozhoduje, nečiní se rozdílu, jest-li příbuzenství manželské nebo nemanželské, běží-li o příbuzné plnorodé nebo polorodé (§ 11, předposl. odst.). Překážka ve stupních dosud vytknutých činí manželství neplatným (§ 45, odst. 1.). Avšak zákon uherský zná ještě zakazující překážku plynoucí z příbuzenství, ať § 17 zapovídá manželství mezi bratranci a sestřenicemi plnorodými a polorodými, ať původu manželského, ať nemanželského, připouštěje ovšem dispensi se strany ministra práv. Rozhodnou byla úvaha, že lid počítá ještě osoby řečené k blízkým příbuzným a že se nemají podporovati taková manželství nestanovením nižádné překážky. Karakter překážky jako zakazující měl tomuto názoru výraz dáti.

[1]) Cit. Zeitschrift I. (1895), str. 225 nsl., 242 nsl, 352 nsl., 355 nsl. Pro porovnání lze srovn. n. př. *Rittner*, str. 105 nsl. Deutsche Motive IV., str. 21 násl. k §u 1236 prvního návrhu. Zusammenstellung der gutachtl. Äusserungen IV., str. 22 nsl.

§ 11.

5. Překážka švakrovství.[1])

Zákon uznává švakrovství za vylučující překážku mezi manželem a pokrevnými příbuznými druhého manžela, ale pouze v pokolení přímém, a to i tenkráte, kdyby manželství bylo jakýmkoli spůsobem rozloučeno nebo prohlášeno neplatným (§ 11, lit. *d*). Tím, že zákon mluví o překážce této současně s překážkou příbuzenství, chtěl vytknouti úzkou jich spojitost. Rozhodujeť i při švakrovství éthický moment, že manželé vstoupivší manželstvím v úzký styk s rodinou druhého manžela nemají se pojiti s osobami, k nimž vcházejí do podobného poměru, jako jsou s příbuznými vlastními. Rozhodujeť zde však pouze pokolení přímé, neboť přesvědčivého důvodu při linii pobočni není, jak tomu taktéž časté svazky v praxi nasvědčují, které se uzavírají, běží-li o zájmy rodinné, zejména o výchovu dětí z prvního manželství. Ježto zákon vytýká pokrevní příbuzenství, nerozhodno, zdali je manželské nebo nemanželské, ani kdy vzniklo (př. lze uvésti nemanželské děti jednoho manžela i děti z jiného manželství). Důvodem překážky jest jako vůbec v civilním právu manželství, však lhostejno, zdali bylo platně uzavřeno čili nic. Neboť i na základě manželství neplatně uzavřeného nastává pravidelně společenství manželské a sblížení se rodin, čímž právě důvod shora naznačený přece skutečně nastal. Jen kdyby manželství nebylo vůbec uzavřeno ve formě civilní (matrimonium non existens), nenastávají žádné právní následky (§ 30, odst. 2. m. z.), tudíž ani švakrovství, neboť má se věc podobně jako při mimomanželském souložení, jež právem uherským vůbec neuznáno za důvod překážky, ježto by se jinak odkrývati musily tajnosti života soukromého. Zbytečno, že zákon zřejmě vytkl, že překážka nastává i po rozloučení manželství; vždyť za trvání manželství nelze o novém manželství mluviti pro impedimentum ligaminis švakrovství jako překážka přichází právě teprve k platnosti po rozloučení manželství ji založivšího. Dispense z překážky není možna, anať obmezena na nejmenší výměru.

Manželství proti zákazu uzavřené jest neplatné (§ 45).

[1]) Cit. Zeitschrift I. (1895), str. 227 nsl. Pro porovnání n. př. *Rittner*, l. c., str. 105 nsl. Deutsche Motive IV., str. 21 nsl. k §u 1236 prvního návrhu. Zusammenstellung der gutachtl. Äusserg. IV., str. 23 nsl.

§ 12.

6. Překážka svazku manželského.[1])

Následek monogamie jest, že pokud svazek manželský po právu trvá, jiný nemůže platně býti uzavřen. Kdo tudíž v platném manželství žil, může nové manželství teprve uzavříti, ukončeno-li po právu manželství předchozí. Toť přirozeně uznává i uh. m. z. v §u 12, odst. 1. Běží-li však o manželství vadné, zákon uherský různí:

a) případ manželství nařikatelného;

b) případ manželství neplatného.

K lit. a). Zde nelze manželství nové platně uzavříti, pokud manželství předchozí nebylo prohlášeno neplatným (§ 12 odst. 1.). Ustanovení toto jest důsledkem názoru zákonného, že manželství takové jest zrušitelné neboli nařikatelné. Jelikož není jisto, zdali strana oprávněná užije práva k odporu čili nic, musí se vyčkati, dojde-li k rozsudku stanovícímu neplatnost manželství.

K lit. b). Je-li manželství neplatné, po právu nestává; kdo v manželství takové vstoupil, po právu svazkem manželským vázán není a manželství nově uzavřené jest platné. Avšak právní jistota toho vyžaduje, aby neplatnost poměru tak důležitého, jakým jest manželství, byla právním pořadem na jisto postavena, ježto by opak vyvolal zhoubné následky, ana by za předstírání neplatných manželství uzavírána býti mohla manželství nová.

Odtud zákon v §u 12 nestanoví překážky vylučující, uznávaje naopak v §u 21 pouhou zápověď, by manželství nové nebylo uzavřeno, pokud manželství předchozí buď vůbec nezaniklo, buď neplatným prohlášeno nebylo.

Ustanovení toto jest správné vzhledem k §u 46 m. z., jenž velí, že neplatnost manželství musí procesem nulitním na jisto postavena býti, čehož ovšem netřeba, nebylo-li manželství vůbec v civilní formě uzavřeno, ježto jest negotium non existens (§ 30, 2. odst.).

Zvláštní ustanovení má zákon pro případ prohlášení někoho

[1]) Zeitschrift für ung. öff u. Privatr. I. (1895), str 233 nsl.; 254–256; str. 353, 374. Márkus, l. c., str. 35. Pro porovnání sr. na př. *Rittnera*, l. c., str. 78 nsl. Deutsche Motive IV., str. 18 nsl. k §ům 1234 a 1235, str. 641 nsl. k §u 1464 prvního návrhu. Zusammenstellg. der gutachtl. Äusserungen IV., str. 21 nsl., 337 nsl.

za mrtva. § 12 m. z. odkazuje v té příčině k §ům 73 a 74 umístěným v oddělení o zániku manželství. § 73 obsahuje praesumtio iuris, že prohlášený za mrtva nepřežil dne, který v rozsudku stanoven jako den úmrtní. Domněnka tato umožňuje, by druhý manžel vešel ve sňatek nový, nedopouštěje se bigamie. Patrno, že takové nové manželství platně nemůže býti uzavřeno, kdyby domnělý mrtvý před tím se vrátil, vždyť jeho manželství nezaniklo.

Uzavřel-li ale pozůstalý manžel nové manželství po prohlášení spolumanžela za mrtva a byli-li oba nupturienti bona fide, vzniklo nové manželství platné (§ 74 m. z.) a trvá přes to dále, že se domnělý mrtvý později vrátil, neboť předchozí manželství se ruší novým manželstvím bona fide uzavřeným. Ustanovení toto přijato z různých důvodů.

Především se v praxi ukázalo, že takový návrat málokdy se udál, pročež zákon upravuje pouze případy častěji se naskytující, nikoli však případy kromobyčejné. Dále jest pozůstalý manžel okolnostmi někdy přímo nucen, aby v nový sňatek vešel; příkladem budiž poukázáno k tomu, že žena má více dětí, kterých bez nového manželství nedovede sama vyživiti, anebo že muž nemůže se jinak starati o výchovu dětí, než že si zvolí novou družku. Při dnešním světovém pospoji bude celkem velmi lehké, by manžel žijící, však za mrtva prohlášený, o sobě podal zprávu; avšak i kdyby to nebylo možným bývalo, nastalo as mezi dřívějšími manžely odcizení následkem dlouhotrvajícího odloučení, kdežto mezi nynějšími manžely snad panuje úplná shoda; že by tudíž větší rozruch nastal, kdyby nové manželství musilo býti vždy prohlášeno neplatným. Dále se poukazuje k tomu, že soud nepřistoupí ku prohlášení někoho za mrtva bez pravděpodobnosti úplně prokázané, že tudíž veřejná mravopočestnost nemůže býti uražena možností nového sňatku. A konečně připouští § 54 lit. *f)* v případě návratu manžela za mrtva prohlášeného možnost, by manželství nové naříkáno bylo se strany manželův uzavírajících bona fide nový sňatek, ježto za omylu byli jednali (§ 56 lit. *c*); žalobu nutno podati do roka ode dne, kdy řečený omyl byl seznán (§ 57, lit. *c*), ovšem nesměl zatím ani zemříti vrátivší se manžel ani nesmělo zaniknouti nové manželství (§ 61, lit. *c*). Zbytečno zvláště podotýkati, že nové manželství nemůže býti platným, i kdyby jen jeden nupturient byl při uzavření mala fide (§ 74 m. z.).

Však nutno jest se zmíniti ještě o zvláštní zápovědi §u 22, jenž předpokládá případ tento: Manžel byl prohlášen za mrtva; v rozsudku byl určitý den stanoven jako pravděpodobný den úmrtní; pozůstalý manžel chce uzavříti manželství nové, však on nebo druhý nupturient ví, anebo jest to prokázáno, že manžel pohřešovaný — nyní ovšem již mrtvý — jistě přežil den udaný jako úmrtní, tu manželství nemá býti uzavřeno — a to z důvodu, že předpokládané okolnosti při prohlášení za mrtva nezakládají se na pravdě. Ovšem manželství přes to uzavřené jest platné, an dřívější manžel v době sňatku nového skutečně nežil.

Každé manželství uzavřené oproti vylučující překážce zde uvedené jest neplatné (§ 45, odst. 1.).

Kategorický imperativ monogamie toho vyžaduje, by státní zřízenci při sňatku súčastnění dbali přesně všech předpisův, jež vydány za účelem zamezení dvojženství. Odtud stanoví § 121 m. z. přísné tresty na tyto zřízence, ať byli se provinili úmyslně neb opomenutím náležité péče.

Úmyslné jednání zakládá zločin ve smyslu §u 252 uh. trestního zákona (V.: 1878) trestný žalářem až do pěti let; jednání nedbalé zakládá přečin §u 253 tr. z. trestný vězením až do jednoho roku (§ 121 m. z.). Nad to každé protizákonné jednání má ztrátu úřadu v zápětí (§ 121 m. z.)

§ 13.

7. Překážka zločinu.[1])

Sem sluší zařaditi tyto případy:

1. vylučující překážku úkladů společně podniknutých proti životu překážejícího manžela dle §u 13 m. z.;

2. zakazující překážku mezi vrahem nebo zabijcem jednoho manžela a manželem ovdovělým dle §u 23 m. z. V obou těchto případech nerozhoduje, bylo-li manželství snad vadné;

3. zakazující překážku cizoložství dle §u 20 m. z.

K č. 1. Skutková povaha této překážky připomíná závady coniugicidii neboli criminis utroque machinante dle práva kano-

[1]) Cit. Zeitschrift I. (1895), str. 236 nsl., 250 nsl., 256 nsl., 354, 357, 358. Pro porovnání cf. n. př. *Rittner*, l. c, str. 117 násl. Deutsche Motive IV., str. 24 nsl. k §u 1237 prvního návrhu; Zusammenstellg. der gutachtl. Äusserungen IV., str. 24 nsl.

nického a překážky §u 68 občanského zák. rak., ačkoli se od obou odchyluje v jednotlivostech. Uherské právo totiž vylučuje (§ 13 m. z.) manželství mezi osobami, jež útočily společně na život překážejícího manžela. Útoky na život nemusily končiti smrtí vyhlédnuté oběti, stačí, tvoří-li skutkovou povahu pokusu vraždy, čímž se právě liší od kanonického práva, jež žádá smrť jakožto následek úkladů, kdežto se v této příčině shoduje s právem rakouským. Ale útoky řečené musily vycházeti od obou budoucích nupturientů, při čemž lhostejno, jak činnost jejich posouzena bude dle trestního práva, což shoduje se s kanonickým právem, však odchyluje se od rakouského, jež prohlašuje za dostatečné útoky předsevzaté třeba jen se strany jednoho nupturienta. Třeba uherské právo výslovně nevytklo, že útoky činěny býti musily s úmyslem, aby se manželství mezi útočníky umožnilo, přece se tento úmysl mlčky předpokládá, což patrno ze součinnosti zločinné prohlášené za překážku manželskou (v ohledu tomto se celkem vytknutá tři práva shodují). Překážka tato působí neplatnost manželství (§ 45, odst. 1.). Důvod její jest příliš jasný, než aby potřeboval výkladu.

K č. 2. Zakazující překážka §u 23 záleží v tom, že si manžel nemá vzíti v novém manželství osobu, jež provinila se buď vraždou, buď pokusem vraždy, buď zabitím (cum dolo indirecto) jeho chotě, při čemž lhostejno, jak lze karakterisovati zločinnost se stanoviska trestního práva a lhostejno, zdali trestní rozsudek nabyl již právní moci čili nic. Překážka tato liší se od překážky §u 13 tím, že zde neběží o součinnost budoucích nupturientův a že při zločinnosti nebylo úmyslu, umožniti manželství nové. Důvod překážky hledati sluší v tom, že se příčí éthickým požadavkům manželství, aby si manžel ovdovělý vzal vraha nebo zabijce svého manžela, ježto se tím osvědčuje velká míra surového smýšlení. Ale vzhledem k tomu, že tu nebylo souvislosti mezi zločinností a umožněním nového manželství, tedy nebylo přímého útoku proti stávajícímu manželství, byla překážka přijata jen jako zakazující. Ježto pak mohou nastati výjimky, na př. že vrah nebo zabijce po odpykání trestu nebo po obdržené milosti jat jest soucitem k nynějšímu postavení manžela ovdovělého a že manželstvím chce napraviti, co byl zavinil, připouští odstavec 2. §u 23 možnost dispense královy po učiněném návrhu se strany ministra práv.

K č. 3. § 20 vytýká zápověď (imp prohibens), jež stanovena byla cizoložníkům rozsudkem rozlučujícím manželství porušené cizoložstvím (§ 85, posl. odst.). Důvod překážky jest patrný: znamenalo by to znehodnocení manželství, kdyby zákonodárce sňatky mezi cizoložníky bezvýjimečně dovoloval. Zdravé veřejné mínění vidělo by vším právem v takovém bezvýjimečném dovolování schvalování cizoložství, jímž manželství předchozí tak těžce bylo uraženo, že nastal dostatečný důvod pro jeho rozloučení. (§ 76 m. z.). Avšak podmínka zákonná jest, že cizoložství musilo býti prokázané v procesu o rozloučení manželství, z čehož patrno, že nevinný manžel musil se cizoložstvím cítiti uraženým, že není pochybnosti o cizoložství a že tato smutná záležitost rodinná již jednou prošla ohněm veřejnosti. Kdyby tohoto zákazu soudního nebylo, cizoložství překážkou není, ježto nezdá se býti radno, aby teprve po ukončení manželství o věci jednáno bylo, jež dle útlocitu uraženého manžela měla zůstati tajnou na př. z ohledu ku dětem. Zákon však překážku neprohlásil za vylučující a veřejnoprávní, neboť, kdyby třetím osobám přiřknul právo, by se domáhaly neplatnosti manželství, bylo by opětně umožněno, aby celá trapná záležitost rodinná znova veřejně byla přetřásána, čímž by zejména děti pocházející z onoho manželství porušeného mohly doznati mnoha příkoří v ohledu společenském. Zákon pak manželům samým práva naříkacího přiřknouti nemohl, ježto by to byl pravý posměch svazku manželského. Že se připouští možnost dispense královy na základě návrhu ministra práv (§ 23, odst. 2), stalo se vzhledem k výjimečným případům, kde by bezvýjimečné vyloučení mohlo míti horší následky v zápětí, než povolení jeho, na př. kdyby cizoložníci ve společném spolužití pokračovali nebo měli z něho děti.

Oddíl. 2.

O zápovědích manželských.

§ 14.

V tomto §u probéreme ony zápovědi, které věcně nesouvisejí s překážkami vylučujícími, při jejichžto líčení jsme byli již přihlédli k ostatním překážkám souvisejícím.

Uherský zákon zná ještě zápovědi manželské, jak následují:

1. Překážka plynoucí z adopce (§ 18).[1])

Ježto adopcí vznikají mezi súčastněnými osobami podobné poměry rodinné jako při příbuzenství a švakrovství, byla adopce za překážku zakazující uznána, by tím na jevo dáno, že manželství taková nejsou doporučení hodna. Ale pouze adopce trvající jest překážkou, nikoli zrušený poměr adopční, což se stalo vzhledem k nelibosti pociťované proti manželstvím těmto pouze za trvání poměru adopčního.

Překážka vztahuje se pak k osobám, jež adopcí do užšího svazku rodinného vcházejí a sice:

a) adoptující nemůže si vzíti adoptovaného, ani jeho bývalého chotě, ani vlastní dítě jeho, ani bývalého manžela dítěte toho;

b) adoptovaný, ani jeho dítě vlastní nemůže uzavříti manželství s bývalým chotěm adoptujícího.

Pokud zde příbuzenský poměr přichází k platnosti, nečiní rozdílu, zdali jest manželský nebo nemanželský. Pokud běží o manželství, nepřihlíží se k němu, přestalo-li již nebo bylo-li neplatným prohlášeno před adopcí, z toho ovšem plyne, že se béře zřetel k manželství třeba neplatnému, jen když v době adopce nebylo ještě takovým prohlášeno, poněvadž před tímto prohlášením musí za platné býti považováno, leda že by civilní forma nebyla zachována.

Dispense se strany ministra práv jest možna vyjma poměr mezi adoptujícím a adoptovaným i bývalým chotěm, pak mezi adoptovaným a bývalým chotěm adoptujícího § 18, posl. odst. Tedy jest dispense vyloučena ve případech nápodobujících poměr mezi otcem a dítětem a poměr švakrovství prvního stupně v linii přímé. Dispense se připouští vzhledem k případným zájmům zamýšleného manželství.

Konečně sluší poznamenati, že z adopce žádná překážka nevzniká, když vlastní otec nebo matka si byli vyhradili moc poručenskou (§ 131), ježto onen intimní poměr nevzniká jaký zákonodárce měl na mysli.

---

[1]) Cit. Zeitschrift I. (1895), str. 245 nsl., 357. *Csáky*, Ungar. Civilehe. str. 79. *Rittner*, l. c., str. 113 nsl Deutsche Motive IV., str. 31, 32 k §u 1240 prvního návrhu. Zusammenstellung der gutachtl. Äusserg. IV., str. 28.

Překážka byla jen jako zakazující uznána jednak z úvahy, že neplatností manželství po případě uzavřeného více zájmů může býti poškozeno, než když vedle adopčního poměru manželství trvá, a pak vzhledem k tomu, že, kdyby byla překážka jako vylučující stanovena, z ní dispense přece jen by musila býti připuštěna.

2. Zápověď plynoucí z poručenského poměru.[2])

§ 19 m. z. zapovídá manželství mezi poručníkem i jeho potomky (manželskými i nemanželskými) a poručencem, pokud poměr poručenský trvá. Zákonodárce chtěl zápovědí touto chrániti co nejvíce zájmy poručencovy. poručenec podléhá moci poručníkově, jest na něm po právu závislý, poručník spravuje jmění poručencovo; bezvýjimečná přípustnost sňatku mohla by působiti škodlivě na správu tuto. Zákon nepřistoupil k tomu, by úřad poručenský v těchto případech dal svolení, ani aby curator ad actum byl zřízen, neboť vůle poručencova jest stále obmezena poměrem poručenským. Zákonodárci se zdálo, že poskytuje pouhou zápovědí dostatečnou záruku. Dispense připuštěna není.

3. Annus luctus.[3])

Žena, jež byla již provdána, nemůže nové manželství uzavříti před uplynutím 10 měsíců ode dne zániku manželství nebo prohlášení jeho neplatným. Důvodem překážky jest obava před turbatio sanguinis, ovšem neprávem takto jmenovanou. Porodila-li žena před uplynutím řečené lhůty, není další závady. Závada nenastává, bylo-li manželství prohlášeno neplatným pro omyl ve způsobilosti vykonávati soulož (impotence § 54, lit. *c*), což vzhledem k důvodu překážky patrno, jakož i nenastává, nebylo-li manželství v civilní formě uzavřeno, ježto svazek takový na roveň postaven konkubinátu. Důvodem překážky však není pieta ku zemřelému choti, ježto požadavek tento nemůže vhodně zákonem býti upraven.

Konečně nebyla závada stanovena jako vylučující, ježto případným prohlášením neplatnosti manželství, nejistota co do původu

[2]) Cit. Zeitchrift (I., 1895), str. 249, 250, 357. Deutsche Motive IV, str. 12, 13.

[3]) Cit. Zeitschrift (I., 1895), str. 258 nsl., 358. Deutsche Motive IV., str. 32 k §u 1241 prvního návrhu. Zusammenstellg. der gutachtl. Äusserg. IV., str. 29. *Rittner*, l. c., str. 288.

dítěte by se nedala odvrátiti. Ministr práv může dispensi z překážky uděliti, jisto-li, že nestává těhotenství.

4. Překážka duchovního svěcení a slibu.[4])

§ 25 m. z. nedovoluje sňatek těm, kdož dle zásad církve své nemohou vstoupiti v něj bez svolení církevní vrchnosti, ani přijali duchovní svěcení nebo složili slib čistoty. Zákon tímto ustanovením jde vstříc konfesionálnímu právu, pokud uznává vylučující překážku plynoucí ze svěcení nebo ze slibu čistoty. Zda-li překážka vylučující, posuzuje se dle příslušného práva církevního platného v Uhersku pro tu kterou konfesi; tak tomu v církvi římské a řecké, sjednocené i nesjednocené. Zákon však předpokládá, že nupturient jest dosud členem oné církve, neboť vystoupil-li z ní, nepodléhá dle státního práva v žádném směru na dále ustanovením církve opuštěné (§ 8 zák. LIII.: 1868). Zákon uherský neprohlásil překážku tuto za vylučující jednak proto, že běží o důvody ryze církevní, jednak proto, že dispense jest možna i dle konfesionálního práva.

5. Překážka zakládající se v nedostatku svolení nutného ku sňatku dle branného zákona (§ 26 m. z.). O této překážce netřeba se šířiti, jelikož jest totožna s právem rakouským. Rozhodují zde §§ 50 a 61 branného zákona, jenž v Uhersku prohlášen byl jako čl. VI. zákonů z r. 1889. Manželský zákon nezměnil ničehož na příslušných trestech branného zákona (§ 125 m. z.).

6. Překážka nedostatku pravidelných ohlášek (§ 27 m. z.), z níž ovšem správním úřadem lze uděliti dispensi. O ohláškách však vhodněji promluvíme v oddílu o spůsobě uzavření manželství.

Dodatek. Aby zákon dodal váhy předpisům svým o překážkách vylučujících a zakazujících, stanovil pro nešetření jich tresty a to I. jak pro státní zřízence súčastněné, tak II. i pro nupturienty.

K č. I. Pro státní funkcionáře nutno lišiti, běží-li 1. o překážky vylučující (vyjma bigamii, viz shora § 12 tohoto pojednání) nebo 2. o závady zakazující; v obou případech nutno pak různiti úmyslné a kulposní opomenutí příslušných předpisů. Při překážkách vylučujících dopouštějí se v onom případě zločinu trestného žalářem

[4]) Cit. Zeitschrift (I., 1895), str. 261. *Rittner*, l. c., str. 86 nsl.

až do 3 let (§ 256 tr. z. uh. V.: 1878 ve spojení s §em 121 m. z.), v tomto případě pak přečinu, jenž tresce se vězením až do šesti měsíců (§ 257 tr. z. uh. ve spojení s §em 121 m. z.). V obou případech nastává mimo to ztráta úřadu (§ 121 m. z.).

Máme-li na mysli zakazující překážky (vyjma případ nedostatku svolení dle branného zákona, pro nějž stanoveny zvláštní tresty), spáchán při úmyslném zanedbání předpisů řečených (jakož i při vědomě nepříslušné intervenci při sňatku) přečin, — jenž nehledě k případům zvláště těžkým — tresce se vězením až do 6 měsíců a ztrátou úřadu (§ 122 m. z., odst. 1.).

Kulposní zanedbání předpisů příslušných má jako přečin v zápětí peněžitou pokutu až do 1000 korun, kdežto na ztrátu úřadu lze uznati v případech opětovaného zanedbání povinností (§ 122 m. zák.).

K č. II. Nupturienti, již vědomě přestoupili předpis táhnoucí se k platnosti nebo k dovolenosti manželství, dopustili se přečinu trestného vězením do 3 měsíců a peněžitou pokutou až do 1000 korun, ač-li nelze spatřiti v jich jednání těžší provinění, na př. zločin bigamie (§ 124).

Běží-li v případech tuto uvedených o zločin, nastává příslušnost královských soudních dvorů, jinak příslušnost královských okresních soudův (§ 126 m. z.).

O prominutí překážek mluveno bylo v § 6, č. 2 tohoto pojednání, jakož i při každé jednotlivé překážce.

Kapitola 2.

O projevu vůle při vstoupení v manželství.[1])

§ 15.

Že manželství jakožto právní poměr vzniká smlouvou mezi určitým mužem a určitou ženou, jež spolu oddati se chtí, jest zásada všeobecně uznaná. Aby manželská smlouva byla platná, jest

[1]) Zejména sluší poukázati k výborným vývodům podaným *Rittnerem*, l. c., str. 161—209 s hlediska všeobecného. Ku srovnání: Deutsche Motive IV., str. 71 nsl. Zusammenstellung der gutachtlichen Äusserungen IV., str. 53 nsl. *Raffay*, l. c., str. 120 nsl., 140, 141.

zapotřebí, by nupturienti byli k příslušnému manželství způsobilí, by vůli svou projevili dle zákonných požadavkův a v určité formě. Způsobilými jsou strany, nevadí-li jim žádná manželská překážka.

Co se tkne zákonných požadavků při projevení vůle má manželské spojení nastati vědomě a svobodně; odtud § 38 m. z. obrací se proti donucení, omylu a klamu jako okolnostem rušivým, vylučujícím svobodu vůle, při čemž poukazuje co do jednotlivostí k §ům 53—55. Vzhledem k obsahu manželství jest stranám každá volnost odňata, vždyť v příčině té zákonné předpisy mají ráz velící.

Pro vznik manželství jest tudíž nutné, aby určitý muž chtěl ve sňatek vejíti s určitou ženou. Manželství tudíž nemělo by vzniknouti, nastal-li buď error in negotio, buď error in persona.

V případě omylu v právním jednání jest lhostejno, zda-li příslušná osoba nevěděla, že běží o právní jednání zakládající manželství, anebo zda-li znajíc sice význam jeho, nechtěla ho předsevziti, ač omylem tak učinila. Ačkoli první druh omylu řídký bude vzhledem ku slavnostní formě sňatku všeobecně asi známé, přece příkladem lze poukázati k možnosti, že katolík civilní formu manželskou považuje za akt nerozhodný pro vznik manželství, jsa přesvědčen, že manželství vzniknouti může pouze za šetření formy Tridentské, nebo že smluvní strana neznajíc maďarského jazyka, myslí, že běží pouze o zasnoubení, anoť opomenuto bylo přibrati tlumočníky. Druhý případ omylu in negotio by nastal, kdyby smluvní strana kladně se prohlásila před státním matrikulářem, místo aby záporně se vyjádřila. Error in persona jest proto důvodem neplatnosti manželství, an mýlící se uzavírá manželství s jinou osobou, než-li s kterou chtěl, vždyť jest manželství spojení mezi dvěma osobami různého pohlaví individuelně určitými. Lhostejno jest, čím tento omyl vyvolán byl; kanonický error qualitatis in personam redundans (na př. mladší a starší dcera určitého otce) jest error in persona.

Přísně vzato, mělo by manželství v obou případech omylu (in negotio et in persona) býti matrimonium nullum; neboť v obou případech jest nesouhlas mezi vůlí a projevem její. Neplatnost manželství měla by býti nutným následkem plynoucím ze všeobecných právních zásad. Uherský zákon mluví sice v §u 54 lit. *a*) i *b*) o obou případech zde naznačených, ale jest nedůsledný, an stanoví pouze zrušitelnost manželství takto uzavře-

ného, neboť postavil případy tyto zcela na roveň omylům v pohnůtce, což vyplývá již z toho, že mluví o všech případech omylu současně v jediném §u 54; jest to stanovisko zásadně nesprávné, jež však zaujato v mnohém zákonodárství a v mnohých pojednáních o právu manželském.

Tam kde nutné základy smluvní nesplněny, jako v našich případech, zákon nemá nechati závislou býti neplatnost manželství na případné žalobě stran a připouštěti platnost manželství; důsledné v tomto ohledu jest kanonické právo, jež považuje takové manželství za neplatné, vyžadujíc k platnosti jeho revalidace, která však uherským zákonem zde uznána není, jsouc bez podání žaloby zbytečnou.

Omyl v pohnůtce jest, jak známo, při manželství potud bezvýznamný, pokud zákonodárce sám neprohlásil ho za tak důležitý, že manželství nemůže trvati za jeho vlády a proti vůli mýlícího se, ať se zákonodárce obává, že spojení takové neodpovídá éthickým požadavkům manželství. V tomto ohledu uherský zákon zaujímá podobně jako novější zákony volnější stanovisko než právo kanonické nebo rakouské.

Uherský zákon uznává jako omyl v motivu:

a) omyl ve spůsobilosti manžela co do přirozeného ukojování pudu pohlavního (§ 54 lit. *c* manž. z.). Nespůsobilost tato (impotence) musila býti trvalá v době uzavření manželství (perpetua, incurabilis) a druhý manžel nesměl o ní věděti; ani nesměl moci souditi na impotenci z okolností. Omyl tento považován za tak důležitý, ježto manželství dle éthických názorů má poskytnouti možnosť k ukojování pudu pohlavního a ku plození dětí (bonum prolis) a ježto spůsobilost tato se pravidelně předpokládá. Kdyby tudíž na př. muž uzavíral manželství ve vysokém stáří, ve kterém průměrem se již nedostává spůsobilosti k souloži, nemohlo by se o omylu ženy mluviti, anať z okolností mohla předpokládati nespůsobilost tuto. Věděl-li však snoubenec o impotenci snoubencově, ale zřekl-li se dobrovolně možnosti ukájeti pud pohlavní, nemůže ovšem mluviti o omylu, a nemůže se tudíž domáhati neplatnosti manželství. O důkazu impotence zákon nemluví, ježto věc tato náleží do řízení soudního.

b) Omyl v bezúhonnosti manželově. (§ 54, lit. *d*.) Zákonodárce zaujímá stanovisko, že manželství vyhoví jen tenkráte

požadavkům naň vkladeným, budou-li manželé k sobě upřímnými a nebudou-li si zatajovati okolnosti, které mohou valně ohrožovati mír v rodině; neboť manželství založeno býti má na vzájemné důvěře, útlocit manžela nemá těžce býti urážen zvrhlými vlastnostmi manželovými. Zákonodárce považuje bezúhonnost za vyloučenou, byl-li kdo před sňatkem odsouzen pro zločin k trestu smrti nebo k trestu v káznici nebo žaláři na dobu kteroukoli anebo byl-li odsouzen do vězení pro přečin spáchaný ze ziskuchtivosti. Ovšem se musí s jistotou předpokládati, že manžel nevědoucí nebyl by manželství uzavřel, kdyby o odsouzení tomto byl věděl před sňatkem.

c) Z podobného důvodu činí omyl manželství nařikatelným, byla-li žena v době sňatku útěžkem z mimomanželské soulože s mužem jiným a manžel nevěděl ničehož o jejím stavu. § 54, lit. *e*) m. z.

Přirozeně sem nepatří případ, nebylo-li vyčkáno doby smutečné, běží-li o ženu, jež žila před tím v jiném manželství. Důvod tohoto omylu uznaného též rakouským právem v § 58 obč. z. jest patrný. Žena taková vstupuje v manželství snad s podvodným úmyslem, by dítě, jež pod srdcem má, bylo považováno za dítě nynějšího manžela. Důvěra v ženu mizí, manželství může býti pro muže trýzní, pročež zákonodárce nenutí jej, by v manželství tomto vytrval.

O lit. *f*) §u 54 bylo již mluveno shora při překážce stávajícího svazku manželského.

Jiný omyl pohnůtkový než zákonem výslovně připuštěný nečiní ovšem manželství nařikatelným. Zákon o tom se nezmiňuje, čím omyl řečený byl vyvolán, zda-li byl vylučitelný, vincibilis, neb nevylučitelný, invincibilis; odtud tyto okolnosti jsou lhostejny při posouzení určitého případu.

Ale § 55 m. z. zná ještě t. zv. impedimentum doli, překážku podvodu (klamu, lstivého předstírání). Podmínky jsou tyto: Podvodného jednání dopustiti se musil manžel neb osoba třetí s vědomím manželovým; předpokládá se tudíž vždy vina na straně manžela. Oklamání musilo se státi ohledně podstatných osobních vlastností manžela vinníka. Mezi klamem a uzavřením manželství musí býti spojitosť vnitřní, to znamená, že musí býti

prokázáno, že oklamaný manžel by nebyl vstoupil ve sňatek, kdyby byl v čas poučen býval o pravém stavu věcí. Důvod ustanovení zákonného jest patrný: manželství sosnované podvodem manželovým spočívá na tak nemorálních základech, že zákonodárce nechtěl nutit oklamaného, by v manželství takovém vytrval z obavy, aby to nebylo spojení bez záruky zdárného trvání. Ovšem nelze upříti, že spor může vzniknouti vzhledem k vytknutému ustanovení o podstatných osobních vlastnostech. Zákon nechtěl pustiti se do vypočítávání jednotlivých případů, naopak vložil věc do rukou svědomitých soudcův, očekávaje od nich, že svým rozhodováním nesníží důležitost svazku manželského, jehož trvání v zájmu samého státu nesmí býti zvikláno nicotnými důvody. Nelze připisovati žádné váhy okolnosti, že zákon mluví o »vlastnostech« a ne o »poměrech«; bude těžko vytknouti podstatný rozdíl mezi vlastnostmi a poměry; soudce bude museti oceniti jednotlivý případ a míti na mysli, kterým vlastnostem život praktický připisuje větší význam. Lhostejno jest, zda-li vlastnosti se předstírají nebo zatajují. Jako příklad lze uvésti lstivé předstírání jiného náboženství, šlechtictví, určitého povolání, zatajování podstatných nemocí, defloráce a pod. Zda vztahovati lze případ ten též na oklamání stran majetkových poměrův? I rozhodnutí otázky této bude museti přenecháno býti soudci, jenž ovšem zrovna v této příčině nesmí zapomenouti na éthický moment manželství; ale zákon nevypočítává žádných případů klada důraz na lstivé, podvodné jednání, tudíž na zvrhlou mysl podvodníkovu, jež nezdá se býti zárukou šťastného manželství. I kanonické právo připouštělo nepřímo ohledy k majetkovým poměrům, znajíc možnost doložení výminky táhnoucí se k nim. A motivy k §u 1259 prvního návrhu německého zákona (IV. str. 73), jež v mnohém ohledu byly vzorem v Uhersku, výslovně připouštějí naříkatelnost manželství pro oklamání stran majetkových poměrů, kdežto ovšem § 1334, odst. 2. občanského zákona německého obsahuje dodatek vylučující zrušitelnost manželství pro klam o majetkových poměrech, dodatek, jenž však v uherském zákonu schází.

Rozdíl §u 55 (dolus) proti §u 54 (error) záleží v tom, že v prvém případě omyl vyvolán býti musí podvodným jednáním strany druhé, čehož v druhém případě není třeba; § 54 vytýká určité případy omylu, kdežto § 55 vztahuje se všeobecně k pod-

statným osobním vlastnostem spolukontrahentovým. Konkurence obou §ů v určitém případě vyloučena není.

Konečně sluší zde promluviti o donucení k manželství (impedimentum vis ac metus). § 53 uznává možnost odporovati manželství, bylo-li uzavřeno z bázně odůvodněné předchozí vyhrůžkou. Ustanovení zajisté přiměřené; vždyť poměr tak důležitý jako manželství musí býti založen svobodně; v této příčině uznána již kanonickým právem zásada, že liber consensus facit nuptias. Mezi rakouským (§ 55 obč. z.) a uherským právem (§ 53 m. z.) není zásadního rozdílu, obě práva vyžadují odůvodněnou bázeň, čímž soudci ocenění jednotlivého případu ponechávají. Soudce bude museti uvážiti, že zde neběží o donucení fysické (vis absoluta), nýbrž o vis compulsiva, že vyhrožování musí býti příčinou bázně a bázeň pohnutkou k uzavření sňatku, a že tato souvislost nesmí býti přerušena; dále že lhostejno, od koho donucení vycházelo, zda-li od snoubence neb od osob třetích a že lhostejno, kdo vyhrožovaným zlem postižen býti měl. Metus reverentialis sám o sobě nestačí; o nějakém oprávnění k vyhrůžce vzhledem k manželství vůbec mluviti nelze, ani ne při zasnoubení, ježto snoubenec nenabývá žádného práva k uzavření manželství.

Rozhodně sem patří též případ únosu, neboť nemá-li unesená osoba v době sňatku volnosti, by odporovala manželství, nemá svobodné vůle. Únos tím více sem náleží, ježto zákon uherský o něm výslovně nemluví a nelze předpokládati, že by nechtěl žádného významu připisovati stavu únosem vyvolanému.

Uherský zákon vším právem neuznává možnosti uzavření sňatku pod výminkou odkládací nebo za uložení času (dies), neboť poměr tak důležitý jako manželství nemá býti učiněn závislým na ledabylé výmince odkládací a právní následky nemají nastoupiti teprve od jistého dne (§ 39, odst. 1). Že nelze mluviti o resolutivní výmince ani ne o dies ad quem jest patrno.

Manželství uzavřené za vlády vytčených nedostatků jest dle uherského práva matrimonium rescissibile; ono jest platné, pokud strany oprávněné si soudně nevymohly rozsudku o jeho neplatnosti. Zda hodlají tak učiniti, záleží na jejich rozhodnutí, jež však musejí po případě uskutečniti do jednoho roku ode dne, kdy donucení přestalo, resp. kdy omyl nebo podvod byl poznán (§ 57, lit. *c*), což musí býti posouzeno dle určitého případu. Oprávněn

k naříkání jest manžel, jenž byl obětí donucení, omylu nebo podvodu (§ 56 lit. *c*). Oprávnění toto jest ryze osobní, pročež nelze o něm vůbec již mluviti, zemřela-li oprávněná osoba (§ 61, lit. *b*).

O revalidaci manželství (jako v kanonickém právu) nelze mluviti v uvedených případech, neboť manželství jest dle uherského práva platné; neplatnost uherského manželství závisí v našich případech na konstitutivním rozsudku soudním vyneseném na základě žaloby podané oprávněnou osobou. Další provedení ponecháváme si do kapitoly o vadnosti manželství.

Kapitola 3.

O formě sňatku.[1])

§ 16.

Oddavky jsou formálným právním jednáním; zákon předpisuje dopodrobna, co musí býti zachováno po stránce formálné, aby o platnosti manželství bylo lze mluviti. Všeobecně známo jest, že předpisy tyto vydány byly jednak za účelem hájení právních zájmů nupturientův, jednak za účelem zajištění zájmů veřejných, ježto manželství má pro stát význam tak dalekosáhlý. Z náčrtku dějin manželského práva v Uhersku již povědomo, že zákon uherský zavedl obligatorní manželství civilní; to znamená, že jen ono manželství platí pro obor uherského práva, které vyhovuje předpisům státním. Podstatnou podmínkou při tom jest, aby sňatek uzavřen byl před státním zřízencem; nestalo-li se tak, manželství ani formálně nevzniklo; jest zde pouhý konkubinát, matrimonium non existens (§ 30, 2. odst. m. z.).

Totéž nastává pro obor státní, i když manželství uzavřeno ve formě předepsané právem některé církevní společnosti v Uhersku uznané. Církevní předpisy tím nikterakž nebyly dotknuty pro obor církevní, což došlo v §u 149 zvláštního výrazu.

Církevní sňatek ovšem nesmí nikdy předcházeti sňatek civilní. Duchovní žehnaje sňatek církevní dříve, než strany prokázaly

[1]) Srovn. n. př. *Csáky*, Ungar. Civilehe, str. 1 nsl. *Sztehlo*, Ungar. Ehegesetz, str. 4 nsl. *Rittner*, Eherecht, str. 210 nsl. Deutsche Motive IV., str. 35 nsl. *Hollweck*, Civileherecht des bürg. Gesetzb., str. 1 nsl.

sňatek civilní, dopouští se přečinu, nebyl-li sňatek tento vůbec uzavřen, ale pouze přestupku, byl-li skutečně uzavřen, ale jen ne prokázán. V prvém případě duchovní tresce se pokutou až do 1000 korun a v případě opětování nad to ještě vězením až do dvou měsíců; v případě druhém pokutou až do 300 korun. Jednání duchovního není trestné, stalo-li se za nemoci jednoho ze snoubenců, která hrozí blízkou smrtí; manželství ovšem pro obor státní neexistuje (§ 123 m. z. a nař. min. vnitra č. 28363 : 1895).[2]) a nesmí do státní matriky zapsáno býti.[3]) Trestní ustanovení tato jsou se strany církevní velmi těžce nesena, ježto v nich vidí negaci církevní autonomie na poli práva manželského.

Uherský zákon předpisuje jako formu sňatku prohlášení manželské vůle před státním zřízencem a dvěma svědky po odbytých ohláškách. Sluší tudíž promluviti *a*) o ohláškách, *b*) o oddavkách.

§ 17. *a*) O ohláškách.[1])

O pojmu, důležitosti a následcích ohlášek netřeba šířiti slov; jsouť to věci všeobecně známé. Zákon uherský se shoduje se stanoviskem kanonickým, že ohlášek ku platnosti manželství třeba není, anť považuje v §u 27 nedostatek jejich za pouhou překážku zakazující, čímž ovšem trestnosť opomenutí jest uznána dle zásad vytčených v §u 14 tohoto pojednání. § 28 m. z. prohlašuje ovšem jen všeobecně zásadu, že ohlášky předcházejí sňatek. Podrobnosti uvádí zákon o matrikách (čl. XXXIII. : 1894)[2]) v § 45 a násl., pak § 28 instrukce ministra vnitra č. 60 000 : 1895, jakož §§ 4 a 6 instrukce téhož ministra č. 27.243 : 1895 (u Kovácse l. c. str. 18. a 19.).

Snoubenci mohou žádati za ohlášky sami osobně, nebo zákonními zástupci neb osobami k tomu zvláště splnomocněnými (§ 45 matr. z. 2. odst.). Prokázáno musí býti, že snoubencům ne-

---

[2]) Juristische Blätter, 1896, 25. ročník, str. 389.

[3]) Juristische Blätter, 1897, 26. ročník, str. 473.

[1]) O ohláškách velmi podrobně mluví *Csáky*, Die ungarische Civilehe str. 11 nsl. i uvádí všechny potřebné formuláře. Archiv für. kath. K.-R. 78. sv. (1898), str. 363 nsl.

[2]) Při této příležitosti poznamenáváme, že přijata byla v srpnu 1904 uherskou sněmovnou novella k zákonu o matrikách, jejímž úkolem jest, by vedení matrik bylo zjednodušeno a přivtěleno do správního organismu státního.

vadí ani překážka vylučující, ani zakazující (§ 50, 1. odst. matr. z.). Jaké průkazy to jsou, uvádí § 50, 2. odst. matr. z.; zde netřeba vypočítávati jednotlivosti, neboť průkazy tyto plynou z povahy překážek shora probraných, pokud se tkne a contrario překážek těchto; příkladem uvádíme listy křestní, svolení zákonných zástupcův a rodičův, úmrtní listy manželů zemřelých, svolení vojenských představených atd. Všechny listiny potřebné jen za účelem umožnění ohlášek jsou kolku prosté (§ 50, 2. odst. in fine matr. z.). Jsou-li okolnosti, jež prokázati sluší, úředně známé nebo věrohodně dosvědčeny, netřeba předložiti listiny příslušné; stranám lze uložiti po případě přísahu o pravosti jich vlastních udání. Výjimečně musejí vždycky předloženy býti průkazy o církevním povolení ku sňatku vysvěcencův a řeholníkův (§ 25 m. z.), o vojenském povolení ku sňatku osob vojenských (§ 26 m. z.) a o tom, že vojenská kauce složena byla (§ 50, 3. odst. matr. z.), což se vysvětluje disciplinou církevní a vojenskou. Schází-li vrchnoporučenské svolení ku sňatku osob, jež ho potřebují ve smyslu předpisů shora udaných může — in favorem matrimonii — matrikulář k žádosti stran věc předložiti příslušnému úřadu poručenskému (§ 50, posl. odst. matr. z.).

Oprávněn ku předsevzetí ohlášek jest státní matrikulář § 45 matr. z. ve spojení s §§ 7 a násl. matr. z. Příslušnost jeho řídí se postupně těmito důvody: *a*) pravidelným bydlištěm snoubenců; v případě různosti nebo při více bydlištích nutno ohlášky předsevzíti ve všech bydlištích. Nepřebývali-li snoubenci v posledním pravidelném bydlišti ještě tři měsíce, sluší konati ohlášky i v bydlišti bezprostředně předcházejícím § 46 matr. z. *b*) Místem pobytu snoubenců, nemají-li bydliště; ale nepřebývají-li tam alespoň tři měsíce, nutno ohlásiti manželství i tam, kde se posléze zdržovali alespoň tři měsíce. Nelze-li zjistiti takové místo, ohlašuje se manželství t a k é v obci, kam jsou snoubenci příslušní, a n e b o v rodišti jejich (§ 47 matr. z.). Ohlášky nařídí (§ 48, 1. odst. matr. z.) matrikulář, jenž oprávněn jest k účastenství při sňatku, tudíž matrikulář místa bydliště, po případě pobytu snoubencův (§ 32 manž. z.). V případě, že více matrikulářův oprávněno, mají snoubenci právo voliti mezi nimi (§ 48, 1. odst. matr. z.). Matrikulář nařizující ohlášky zařídí ve svém okresu, čeho potřebí a sprostředkuje úředně ohlášky nutné i v jiných okresích; že jeho požádání vyhověno

a jaký byl toho výsledek, musí jemu býti ohlášeno úředně (§ 48, 2. a 3. odst. matr. z.).

Obsah ohlášek (§ 54 matr. z) netřeba zde zvláště vytýkati; jest podstatně totožný, jako dle práva rakouského. Způsob ohlášek záleží v tom, že se písemné oznámení budoucího sňatku vyvěsí po dobu 14 dní v úřední místnosti matrikulářově a v radnici na místě veřejně přístupném (§ 52, 1. odst. matr. z.). Člen obecního představenstva ve velko- a maloobcích ohlašuje manželství nad to ještě ústně před radnicí o dvou nedělích připadajících do 14 denní lhůty shora řečené (§ 52, odst. 2. matr. z.).

Leží-li místo, kde ohlášky nutno předsevzíti, mimo území, v němž uherský zákon o matrikách platí (na př. dřívější bydliště nebo dřívější místo pobytu jest v Rakousku) musejí ohlášky na útraty snoubenců býti vytištěny v novinách vycházejících v tomto místě nebo v místě sousedním (§ 53 matr. z.).

Ze všech těchto nařízení patrna snaha zákonodárcova, by ohlášky mohly míti praktický výsledek co do zamezení manželství neplatných nebo nedovolených.

Manželství lze uzavříti po uplynutí tří dnů po posledním dnu vyhlášky, za nějž se při ohláškách vytištěných v novinách považuje 14. den po učiněné vyhlášce; dála-li se vyhláška na různých místech nebo v různých dnech, počítá se lhůta od vyhlášky učiněné nejpozději. (§ 55 matr. z. a nař. min. vnitra č. 60902: 1896.)[3])

Neuzavře-li se manželství do roka od posledního dne ohlášek, nutno je opakovati (§ 56 matr. z.), ježto jest obava, že nová překážka mohla v době této vzniknouti. Ohlášky odpadají jednak v případě dispense, jednak v případě nemoci snoubencovy hrozící blízkou smrtí.

Dispensi od ohlášek uděluje první úředník municipia (§ 57, 1. odst. matr. z.), t. j. starosta v Budapešti, v královských městech svobodných a v městech s právy jurisdikčními, kdežto komitátní náměstek županův ve velko- a maloobcích. Právo dispensační přísluší též splnomocněnému diplomatickému zástupci (§ 15 nařízení celého min. ze dne 26. září 1895, č. 3163 u Kovácse str. 23.). Důvody pro dispensování musejí býti vážné, ale zákon jich právem nevypočítává.

[3]) Juristische Blätter, 1896 (25. ročník), str. 427.

Odmítne-li úředník řečený dispensi, mohou strany obrátiti se k ministru vnitra, § 57, 4. odst. matr. z. a § 15 cit. nař. Dispensi lze uděliti jen, prohlásí-li snoubenci buď osobně a ústně (protokolárně), nebo v listině ověřené, že jim dle jich vědomí žádná překážka manželská nevadí (§ 57, 2. a 3. odst. matr. z.). Dispense ztrácí účinnosti, nebylo-li manželství uzavřeno do roka od jejího udělení (posl. odst. §u 57 matr. z.).

Běží-li však o vážnou nemoc jednoho ze snoubenců, jest věcí příslušného matrikuláře, aby zjistil, zda-li tu nebezpečí smrti; nad to musejí oba snoubenci, po případě pod přísahou stvrditi, že nevědí o žádné překážce vadící jejich manželství (§ 36 manž. z.).

Odmítne-li matrikulář ohlášky, musí stranám k jich žádosti písemně vydati své odůvodněné rozhodnutí. Proti rozhodnutí tomuto lze rekurovati k prvnímu úředníku municipia (viz shora) a od něho ke královskému soudnímu dvoru toho okresu, v němž matrikulář odmítající ohlášky má sídlo (§ 60 matr. z. u spojení s nařízením ministra spravedlnosti č. 27198 : 1895 u Kovácse l. c. str. 18.). Soud zkoumá důvody uvedené pro zamítnutí ohlášek a shledá-li, že nejsou správnými, prohlásí odmítnutí za neplatné, načež matrikulář musí ohlášky předsevzíti, leda že by nové důvody byly se objevily pro zamítnutí (§ 61 matr. z.).

Ohlášky dějí se bezplatně (§ 62 matr. z.).

Mají-li snoubenci toho potřebí, vydá jim matrikulář ohlášky předsevzavší vysvědčení o tom, že ohlášky řádně byly činěny a že žádná překážka se neobjevila.

§ 18. *b)* O oddavkách.[1])

Manželství vzniká smlouvou snoubenců, při které projevují osobně a současně před státním zřízencem a dvěma svědky vzájemný souhlas, že chtí manželsky spolužíti. (§ 39, odst. 1.) Po projevu tomto, prohlásí súčastněný státní zřízenec (bez každého slavnostního proslovu) muže a ženu za manžely ve smyslu zákona.

---

[1]) *Sztehlo*, Das ungar. Ehegesetz, str. 5—8. *Csáky*, l. c., str. 75. *Raffay*, Die Ungültigkeit, l. c., str. 105, 106, 112. Pro srovnání: Deutsche Motive IV., str 35 nsl. k §ům 1245—1249 prvního návrhu. Zusammenstellg. der gutachtl. Äusserg. IV., str. 29 nsl.

(§ 39, 2. odst.) Manželství takto uzavřené, zapíše se do matriky oddaných. (§ 63 a nsl. matr. z.)

Ku platnosti manželství jest tedy zapotřebí (§ 39, 1. odst. a § 41 m. z.):

1. aby snoubenci osobně uzavřeli smlouvu manželskou, která jest causa matrimonium efficiens;

2. aby se tak stalo před příslušným státním funkcionářem a

3. před dvěma svědky.

Ostatní předpisy shora udané mají pouze význam pořádečný; nezachování jich nemá na platnost manželství žádného vlivu, tedy zejména ne i opomenutí prohlášení se strany státního zřízence, že smluvní strany jsou manžely dle zákona, ježto jediná jejich souhlasná vůle rozhoduje nezávisle na kterémkoli osvědčení cizím. Ovšem jest zde celá řada jednotlivých bodů, které chceme nyní stručně načrtnouti:

K č. 1. Aby uzavření smlouvy manželské stranám bylo ulehčeno, kladou se jim přítomným státním zřízencem (s národní šerpou a attilou) příslušné otázky, pročež potřebují pouze kladně k nim odpověděti; však forma tato není rozhodující; nutno jen, aby úmysl stran byl zcela jasný, že chtí v manželství vkročiti. Strany musejí býti současně přítomny, zastupování není — pod neplatností — přípustné. Zvláštními poměry uherskými (s čímž ovšem souhlasiti nemůžeme) lze vysvětliti, že všechna úřední jednání státního zřízence dějí se jazykem maďarským. Neznají-li snoubenci jazyka maďarského, nutno dva případy různiti: buď rozumí státní zřízenec sám řeči snoubenců, buď jí nerozumí. V případě prvém užívá sice maďarského jazyka, však sám tlumočí stranám v jich jazyku, oč běží. V druhém případě nutno přibrati tlumočníka přísežného anebo se tlumočník teprve ad hoc přísahou zaváže. V matrice (resp. v protokolu) se vyznačí okolnosti právě uvedené; tlumočník podepisuje zápis v matrice resp. protokol. (§ 65 nařízení ministra práv č. 17243: 1895 u Kovácse l. c. str. 24, 25.) Sňatek odbývá se veřejně v úřední místnosti k tomu ustanovené. Civilní zřízenec může vyloučiti veřejnost k žádosti stran z důležitých příčin jím oceněných a může vystupovati i mimo úřední místnost na př. v případě nemoci snoubencovy. § 37 m. z.

K č. 2. Oprávněnými civilními zřízenci, před nimiž vůbec manželství lze uzavříti, jsou (§ 29):

a) matrikulář;

b) první úředník municipia;

c) vrchní stoliční soudce;

d) purkmistr v městech se samostatným magistrátem;

e) diplomatický zástupce, konsul rak.-uh. říše a zástupci jejich, pokud k tomu uherskou vládou byli splnomocněni. O tomto případě již shora v §u 3 mluveno bylo.

Co se tkne případů pod lit. *b*), *c*), *d*) vytknutých, sluší míti na mysli, že zapotřebí jest dle §u 34 m. z. zvláštního povolení od vrchního župana (v Budapešti od prvního starosty, v Rjece od guvernéra) daného na základě odůvodněné žádosti snoubenců, by zřízenci jmenovaní mohli při určitém sňatku vystupovati ovšem vždy jen na území své úřední působnosti (§ 31, 1. odst.). Povolení toto uděluje se (§ 34 m. z.) oněm zřízencům, v jichž okresu sídlo má matrikulář jinak příslušný k účastenství při sňatku (§ 32 m. z.) nebo matrikulář zvláště splnomocněný (§ 33 m. z.).

Přípustnost řečených zvláštních civilních zřízenců (lit. *b*—*d*) nedá se ospravedlniti; stalo se tak z obavy, že by osoby vznešenější se ostýchaly uzavříti sňatek před obyčejným matrikulářem, čímž rovnost všech občanů před zákonem nebyla dostatečně uznána. Uzavření manželství před těmito zřízenci nabylo ráz parádních sňatků.

Státním zřízencem při sňatcích pravidelně súčastněným jest matrikulář, jenž vystupovati má jen ve vlastním okresu (§ 31, 1. odst. m. z.). Místní příslušnost matrikulářova řídí se dle pravidelného bydliště obou snoubenců; mají-li bydliště různé, dle bydliště každého z nich; nemají-li takového bydliště, rozhoduje místo pobytu (§ 32 m. z.).

Matrikulář takto (§ 32 m. z.) příslušný může delegovati úřední listinou jiného matrikuláře k účastenství při sňatku, žádají-li za to snoubenci (§ 33 m. z.) a neví-li sám o závadě vylučující svobodu stran (§ 58 matr. z.)

Tak může matrikulář příslušný dle bydliště nebo pobytu snoubenců (§ 32 m. z.) vystupovati při sňatku v okresu jiného matrikuláře taktéž příslušného, bylli k tomu písemně splnomocněn (§ 31, 2. odst.). Na př. mají snoubenci různé bydliště a chtí sňatek odbyti v okresu nevěstinném, však před matrikulářem ženichovým. Vystupování civilního zřízence v cizím okresu bez delegace má

v zápětí neplatnost manželství (§ 41, lit. *a*) a to proto, že jest v cizím okresu pouze osobou soukromou, která nemá práva při sňatcích míti úřední účastenství.

Avšak z této přísnosti zákonné jsou uznány výjimky z příčiny zabezpečení právní jistoty, a to tak, že neplatnost manželství nenastává v těchto případech:

a) Označuje-li veřejné mínění toho, před kým manželství se uzavírá, za civilního zřízence oprávněného a nemají-li oba snoubenci o opaku vědomosti (§§ 30 a 42 lit. *a*). Běží zde o případ, kdy vystupuje nějaký lžizřízenec civilní tak, jako by jím skutečně byl. Lhostejno jest, čím případ tento vyvolán, zdali na př. se někdo úřadu uchopil, ku kterému byl teprve vyhlédnut, anebo zdali úřaduje dále, ačkoli zřízencem civilním býti přestal anebo zdali jest obyčejným podvodníkem. Bona fides stran v době, kdy vstupují v manželství, má oporu v okolnosti, že veřejné mínění posuzuje osobu příslušnou za oprávněného zřízence, poněvadž si počíná tak, jako kdyby jím byla. Manželství v případě takovém nebylo uzavřeno před příslušným zřízencem civilním, jak žádá § 29, ale přece chráněno před neplatností z důvodů naznačených, jinak by snoubenci nevinně trpěli. Ovšem nebylo-li takového veřejného mínění, bylo by manželství non existens.

b) Vystupoval-li civilní zřízenec při sňatku v sousedním okresu svého působiště a nevěděl-li žádný snoubenec o jeho nepříslušnosti § 42, lit. *b*). Zákon měl zde na mysli nové zavedení matrikulářův a obtíže, které při zavedení nových okresů matričních pravděpodobně vzniknou zejména co do jich ohraničení. Bona fides má strany chrániti před neplatností manželství.

Pochopitelný jest předpis §u 35 m. z., že civilní zřízenec smí jen tenkráte spolupůsobiti, byly-li ohlášky řádně předsevzaty, nebo bylo-li od nich dispensováno, neb odpadají-li vůbec, ježto běží o nemoc hrozící náhlou smrtí (§ 36 m. z., shora již citovaný).

Samo sebou se rozumí, že nesměla žádná vada se objeviti, která dle zákona překáží platnosti nebo dovolenosti manželství, jinak nastávají následky §u 122 m. z., o nichž shora taktéž mluveno bylo.

Nespolupůsobí-li při sňatku matrikulář předsevzavší ohlášky, musí státnímu zřízenci při sňatku súčastněnému odbytí ohlášek prokázáno býti zvláštním vysvědčením (§ 59 matr. z.).

K č. 3. Projev manželské vůle musí se díti též před dvěma svědky, o něž postarati se jest stranám samým. Úkol svědků jest týž jako v právu kanonickém nebo rak.; mají míti způsobilost, by mohli pozorovati, že projev manželské vůle se stal. Zákon m. žádá v §u 40 k vůli jistotě při svědcích dokončený rok 16. Jinak mohou ale svědky býti tuzemci i cizozemci, muži a ženy, příbuzní jak snoubenců, tak i civilního zřízence. Osoby zaměstnané v úřadě matričném však jimi býti nemají, leda že by běželo o manželství jich příbuzných. Jejich vyloučení zakládá se obavou, by přespříliš nebyli zaneprázdňováni. Zákon žádá pouze 2 svědky; bylo-li více svědků stranami přibráno, mají do matriky (resp. do protokolu) jen dva zapsáni býti, ježto běží o právní akt a ne o zvýšení zevnějšího lesku. (§ 40 m. z. a instrukce ministra práv č. 27243: 1895 [§ 68] u Kovácse str. 25.) Svědci jsou přibráni hlavně v zájmu stran samých, neboť stát zastoupen civilním zřízencem. Odtud připouští § 43 m. z. zvláštní druh obnovení manželství, když totiž souhlas manželský projeven byl bez dvou předepsaných svědků (snad byl jen jeden), ale před státním zřízencem a když od doby projevu toho manželé žili spolu po celý rok jako muž a žena. Zákon vidí v tomto spolužití náhradu osvědčení vůle manželské před oněmi dvěma svědky, neboť spolužitím dali před veřejností na jevo úmysl, že chtí býti manžely. Konvalidace tato působí ode doby, kdy původně souhlas manželský byl projeven (ex tunc).

Na konec sluší zmíniti se o zápisu do matriky sňatků, na němž ovšem platnost manželská nezávisí, ježto se děje pouze pro udržení pořádku a usnadnění důkazu. Matriky tyto vede matrikulář dle zákona příslušný a při sňatku súčastněný. (§ 63 matr. z.) Jakmile vystupuje matrikulář splnomocněný nebo jiný civilní zřízenec, musí zvláštní protokol býti sepsán o sňatku s vytknutím všech mimořádných okolností, a to ve dvojím vyhotovení, z nichž jedno zašle se matrikuláři zákonně oprávněnému, kdežto druhé se odevzdá do archivu úřadu, jehož představitelem jest zřízenec súčastněný. Na základě protokolu učiní se zápis do matriky s vytknutím této okolnosti (§§ 65 a 66 matr. z.).

V matrice vytknou se personalia státního zřízence spolupůsobivšího, manželů, jich rodičův a svědkův, jakož i prohlášení státního zřízence, že uzavřeno manželství dle státního zákona (§ 64 matr. z.).

Kapitola 4.

O vadnosti manželství.

§ 19. Matrimonium non existens.[1])

Manželství vzniká dle uherského práva manželskou smlouvou učiněnou před uherským civilním zřízencem (§ 29 m. z.) v předepsané formě; kde tomuto minimálnímu požadavku zákonnímu zadost učiněno není, manželství ani formálně nevzniklo (§ 30, 2. odst.). Žijí-li tudíž dvě osoby různého pohlaví společně tak, jako žijí manželé, aniž byly vůli manželskou v předepsané formě projevily, máme případ nazvaný v theorii matrimonium non existens. Manželství uzavřené dle konfessionálních předpisův jest pro obor uherského práva civilního matrimonium non existens.

V první řadě zakládá se tedy neexistence manželství v nešetření formy předepsané. Ovšem docílí se téhož negativného výsledku i při jednom materiálném nedostatku, když totiž souhlas manželský třeba v předepsané formě projevili dva muži nebo dvě ženy, případ, který dalšího vysvětlení nepotřebuje.[2])

Matrimonium non existens jest ipso iure nemanželstvím, konkubinátem, poměrem nezákonným, jenž pražádných práv a povinností manželských nemůže nikdy založiti.

Manželský zákon uherský takového poměru vůbec neuspořádal, ježto běží o poměr mimomanželský, jenž co do účinků svých může jedině posouzen býti dle uherského práva soukromého.

Nikdy nesmíme mysliti na tento poměr, mluví-li manželský zákon o neplatném manželství, poněvadž tím zákon vyrozumívá manželství buď neplatné (matr. nullum), buď nařikatelné (m. rescisibile).

---

[1]) Srovn. *Raffay*, Ungültigkeit, l. c, str. 92—102. Pro porovnání n. př. *Rittner*, Eherecht, str. 250, 251.

[2]) *Raffay*, str. 98 a 104 (pozn.) uvádí za další případy matrimonii non existentis: 1. vis absoluta, 2. scházející úmysl manželství uzavříti, 3. výminku 4. dies při smlouvě manželské. S názorem tímto nemůžeme souhlasiti, neboť byla li zákonná forma pro uzavření manželství zachována, běží sice o vadnost manželství v případech naznačených, jež ale soudním rozsudkem v procesu nulitním musí býti stanovena, a to tím více, ježto druhý případ uveden jest v §u 54, lit. *a)* manž. zákona jako případ nařikatelnosti manželství.

Matrimonium non existens nemůže býti nikdy základem pro manželský proces nulitní, ani ne pro rozloučení nebo rozvedení. Dokládá-li se někdo nemanželstvím, tvrdí, že manželství vůbec nikdy nebylo založeno, a musí tudíž tvrzení své prokázati dle pravidel soudního řádu civilního.

§ 20. Manželství neplatná čili nicotná.[1])

Nemá-li projev vůle nupturientů směřující ku založení manželství hlavních náležitostí stanovených právem manželským, vzniká manželství vadné. Vadnost tato jest však různá podle toho, jak ji positivně zákon uherský stanovil ovládán jsa při tom převahou buď ohledy veřejnoprávními, buď ohledy vzhledem k jednotlivcům; pravíme převahou, neboť ani v prvém případě není vyloučen zájem soukromý, ani v druhém případě zájem veřejný, což patrno z toho, že tam oprávněn k žalobě i jednotlivec, tu v některých případech i úřad státní. Uherský zákon zná neplatnost (matrim. nullum) a nařikatelnost manželství (m. rescissibile). Rozumí se, že zde podmínky matrimonii non existentis nesmějí býti splněny, jakož že platnost manželství posuzuje se výhradně dle doby jeho uzavření; případy nápotomné neplatnosti manželství jsou právu uherskému taktéž zcela neznámy.

Promluvíme dříve o manželstvích neplatných č. nicotných.

Neplatnost tato zakládá se na překážkách §ů 6 (nezpůsobilosti k právním činům), 11 (příbuzenství a švakrovství) 12 (bigamie) a 13 (úkladů na život) ve spojení s §§ 44 a 45 manž. z. jakožto nedostatcích hmotných, a na nedostatku formálném dle § 41 ve spojení s §§ 42, 43 m. z. O jednotlivostech sem patřících mluveno bylo již v §§ech 6, 7, 10, 11, 12, 13 a 18 tohoto pojednání.

Manželství uzavřené za vyznačených vad jest dle zákona neplatné, však účinky neplatnosti nastati mohou teprve, když neplatnost byla stanovena soudním rozsudkem (§ 46, odst. 1. m. z.).

Důvod tohoto ustanovení jest patrný: manželství bylo uzavřeno ve formě předepsané za účastenství zástupce státního; forma

[1]) Srovn. *Csáky*, str. 85 nsl. *Sztehlo*, l. c., 9, 10. *Raffay*, Ungültigkeit, l. c., str. 103 nsl. Pro porovnání n. př. *Rittner*, l. c., str. 246—258. Deutsche Motive IV., str. 56 nsl. k §ům 1250 a nsl. Zusammenstellung der gutachtl. Äusserg. IV., str. 43 nsl.

tato chrání nastalé spojení od osudu nemanželství; vada ať rázu hmotného, ať rázu formálného musí býti dříve soudně prokázána, neboť vážnost manželství by toho nesnesla, aby lžimanželé rozhodovali o něm sami. Vynesl-li ovšem soud rozsudek svědčící neplatnosti manželství, pak nastávají všechny důsledky ex tunc, t. j. dobou uzavření manželství, tak, jako kdyby nikdy nebylo uzavřeno § 46, 2. odst. m. z. Z toho plyne, že rozsudek v procesu nulitním má ráz deklarativní potud, pokud zjišťuje, že manželství od počátku bylo neplatným a ráz konstitutivní potud, pokud bez rozsudku manželství jeví následky, jako kdyby platným bylo.

Tato zevní platnost manželství jest ovšem jen provisorní, t. j. trvá až do rozsudku svědčícího neplatnosti. V případě konvalidace nastává platnost konečná tak, jako kdyby manželství hned původně bylo platně uzavřeno. Konvalidace jest však možna pouze v případech §ů 43, 44 a 45 manž. zák., o nichž již jednáno bylo na místech příslušných (spolužití manželů průběhem roku, třeba že svědci při sňatku přítomni nebyli; nápotomné schválení manželství se strany manžela, v době sňatku nespůsobilého ku právním činům; dispense z respectus parentelae); však konvalidace jest možna jen pokud spolužití trvá a pokud ještě manželství nebylo prohlášeno neplatným, kterážto obmezení jsou přirozena, neboť, co neexistuje, nemůže býti napraveno.

Neplatnost — pokud nelze revalidovati — lpí takřka na manželství, odtud žaloba nulitní se nepromlčuje, nezávisí jediné na vůli stran, a lze se jí domáhati i po rozloučení manželství. Ovšem se činí rozdíl I. mezi spojením dosud trvajícím a II. spojením již rozloučeným, a to proto, že trvání neplatného poměru vybízí svým bytím ku stálým útokům proti sobě, kdežto po rozloučení přichází více jen zájem soukromý k platnosti.

K č. I. Jen proti neplatnému manželství dosud trvajícímu jest nulitní proces přípustný (§ 49 m. z.) s jedinou výjimkou, běží-li o bigamii, kde dřívější manžel na procesu nesúčastněný žalobu nulitní podati může přes to, že druhé manželství netrvá, neboť uznání platnosti tohoto manželství znamená, že první bylo neplatné a tu by manžel v procesu nesúčastněný nemohl první manželství obhájiti, kdyby nesměl novou žalobu podati (§ 50, odst. 2. m. z.).

Rozsudek neplatnost uznávající má účinek absolutní proti každému (§ 50, odst. 1. m. z.). Odtud musí zákonem poskytnuta býti záruka právní jistoty co největší, čehož docíliti se chtělo ustanoveními těmito: Oprávněni ku zahájení nulitního procesu jsou (§ 47 m. z. 1. odst.):

1. manželé sami bez kteréhokoliv obmezení nehledě k jich případné mala fides v době sňatku; manžel obmezený ve způsobilosti k právním činům jest způsobilý státi k soudu, kdežto pravidla o zákonním zastoupení se vztahují na manžely nespůsobilé k právním činům (§ 48 m. z.);

2. státní zástupce;

3. kdokoli dokáže právní zájem na případné neplatnosti manželství, při čemž odst. 2. téhož §u uvádí zvláštní případy jako příklad.

Z tohoto výpočtu patrno, že soud sám bez podané žaloby zahájiti nemůže ex officio proces nulitní, že rozhodovati musí pouze vzhledem k důvodům nulitním uvedeným žalobcem, třeba má průběhem procesu působnost inkvirující. Zásada oficiality provedena pouze zákonním připuštěním státního zástupce jakožto žalobce, jenž však pro každý jednotlivý případ má zapotřebí poukazu se strany ministra práv, jímž se musí vykázati u procesního soudu (Min. nař. 27241: 1895 u Raffaye str. 115, pozn. 1.).

Mezi osobami k žalobě nulitní oprávněnými rozhoduje předstižení; podala-li tudíž žalobu osoba jedna, jsou ostatní vyloučeny. Neuznal-li ale soud na neplatnost manželství, může žaloba podána býti znova kteroukoli z osob oprávněných.

K č. II. Zaniklo-li manželství neplatné, jest sice nulitní proces — až na výjimku § 50, 2. odst. — vyloučen, ale kdo chce obhájiti práva svá, závisející na neplatnosti manželství, může tak činiti (§ 71, 1. odst. m. z.), při čemž však musí neplatnost manželství dokázati a to dle pravidel soudního řádu civilního buď ve zvláštním procesu zjišťujícím neplatnost manželství, buď incidenčně důkazem provedeným v procesu vedeném o právech domáhaných. Avšak neplatnost manželství uznaná soudem v takových procesích nemá účinku absolutního (§ 71, 2. odst. m. z.).

§ 21. O manželstvích naříkatelných.[1])

Zákon uznává naříkatelnost manželství v případech nedospělosti (§ 7 manž. z.), scházejícího souhlasu požadovaného zákonem se strany určitých činitelů (§ 8), donucení (§ 53), omylu (§ 54) a klamu (§ 55). O jednotlivostech sem náležejících mluveno již v tomto pojednání v §§ 8, 9 a 15.

Naříkatelnost tato jest zásadně stejná, jako v právu civilním. Manželství vzniká platně se všemi právními následky, jen že přísluší určitým osobám právo je naříkati, t. j. žádati za zrušení právních jeho účinků. Zrušení toto přísluší jediné soudu; nastalo-li, přihlíží se k manželství zásadně tak, jako kdyby vůbec nebylo uzavřeno (neplatnost ex tunc). Provedení naříkatelnosti jest různé, dle toho I. trvá-li manželství, nebo II. přestalo-li existovati.

K č. I. Pouze v prvém případě jest možné naříkání žalobou § 68, 1. odst. m. z.; rozsudek manželství zdvihající jest pak účinný proti každému čili absolutně (§ 70 m. z.). Rozsudek tento jest konstitutivní, bez něho manželství zůstává platným. K bližšímu objasnění jest však nutno vytknouti nejhlavnější jednotlivosti.

Otázka, kdo oprávněn k naříkání, byla již probrána při každé jednotlivé překážce resp. vadné okolnosti, ježto v této souvislosti oprávněnost řečená lépe vysvitla. Zde shrnujeme pouze výsledky vývodů shora činěných. Oprávněnost přísluší:

1. Ve všech případech manželu zkrácenému ve svých právech zákonem uznaných, tedy manželu nedospělému, nezletilému (bylo-li manželství uzavřeno bez konsensu požadovaného zákonem) k manželství donucenému, mýlícímu se a oklamanému, a to v rozsahu námi shora již udaném v §ech 8, 9 a 15 tohoto pojednání. Právo toto jest ryze osobní, i nepřísluší zákonnému zástupci (§ 69, 1. odst. m. z.), neboť běží o poměr ryze osobní. Odtud uznává 2. odst. téhož §u spůsobilost státi k soudu i manželu obmezenému ve spůsobilosti k právním činům.

---

[1]) *Csáky*, l. c, str. 85 nsl. *Sztehlo*, l. c., 10, 11. *Raffay*, Ungültigkeit, l. c., str. 120 nsl. Pro porovnání n. př. *Rittner*, l. c., str. 258 nsl. Deutsche Motive IV., str. 71 nsl. k §ům 1259 a nsl. Zusammenstellg. der gutachtl. Äussrg. IV., str. 53 nsl.

2. Státnímu zástupci na základě zvláštního poukazu se strany ministra práv a to v zájmu manžela nedospělého po dobu jeho nedospělosti v rozsahu námi shora vylíčeném v §u 8 tohoto pojednání, při čemž též důvod tohoto ustanovení byl vytčen.

3. Činitelé nedavší svolení k manželství nezletilých, ač dle zákona tak státi se mělo: příslušný poručenský úřad zastoupený sirotčím fiskálem, na základě splnomocnění uděleného ministerem vnitra, zákonní zástupci a rodiče opětně v rozsahu, jenž shora udán v §u 9 tohoto pojednání.

Oprávnění všech činitelů tuto vyjmenovaných (1—3) vázáno lhůtou jednoho roku (§ 57 a nsl. m. z.), jehož počítání při každé jednotlivé vadné okolnosti shora již vytčeno bylo (srovn. §§ 8, 9 a 15 tohoto pojednání). Tato lhůta přijata proto, ježto by dlouhá nejistota o osudu manželství byla snižováním jeho; vždyť rozsudkem rušícím platnost manželství, všechny účinky manželství v nivec se obrací; jest to contra bonos mores, nechati na př. ženu plniti povinnosti stavu manželského po dlouhou dobu, ačkoli nebezpečí zvrácení manželství jí stále hrozí.

Upotřebení zásady: agere non valenti non currit praescriptio obsahuje § 60 m. z., uznávající, že promlčení odpočívá, nemůže-li manžel naříkati manželství pro překážky jím neodstranitelné nebo pro nespůsobilost k právním činům, což obdobně platí v případě, nemůže-li zákonní zástupce nebo rodiče vyrozuměti poručenský úřad o tom, že nastal případ zrušitelnosti manželství (§§ 58 a 59 m. z.).

Naříkatelnost manželství nelpí na něm, to znamená, že může býti úplně odvrácena, čímž nebezpečí prohlášení neplatnosti manželství zcela mizí a manželství zůstává až do ukončení platným.

Toto odvrácení přirozeně nastane, odpadnou-li podmínky naříkatelnosti, což děje se v těchto případech:

1. Žádná z oprávněných osob nepodala žalobu naříkací ve lhůtě zákonem stanovené; právo naříkací se promlčelo (§ 57 m. z. a contrario). Ježto soud o neplatnosti rozhodovati nemůže bez žaloby, zůstává manželství ve své platnosti.

Okolnosť, že žaloba nepodána, má ovšem při různých osobách k žalobě oprávněných různý důvod:

a) Při manželu oprávněném, že buď výslovně, buď mlčky potvrdil manželskou smlouvu; tím se ovšem vzdal svého práva

naříkacího (§ 65, odst. 1. a 2., §§ 56, posl. odst. a 69, posl. odst.). Kdyby přes takové potvrzení, přece zase žalobu podal, má druhá strana právo, žalobě základ její odníti tím, že potvrzení žalobcovo excipiendo dokáže. Potvrzení ovšem jest jen tenkrát účinné, stalo-li se v době, kdy lhůta ku podání žaloby naříkací začala běžeti pro stranu oprávněnou k žalobě. Zda pokračování ve společném spolužití smí býti vykládáno jako potvrzení mlčky učiněné, posoudí soud po bedlivém uvážení věci § 65, odst. 1. Za potvrzení manželství smí býti považováno zajisté, odvolal-li manžel oprávněný k žalobě podanou již žalobu před konečným rozsudkem (kuriálným) a ovšem ještě i před ukončením manželství (§ 68, 2. odst. m. z.).

b) Nepodal-li státní zástupce žalobu v případě nedospělosti manželovy, znamená to, buď že ministr práv zatím dal dispensi (§ 63 m. z.), pročež neověřil státního zástupce ku žalobě, buď že státní zástupce nevidí zájem nedospělcův ohroženým, pročež se úřední cestou nedomahá řečeného ověření se strany ministerstva práv.

c) Nežalovali-li činitelé, jichž souhlasu jest třeba při sňatku nezletilců, jest z toho patrno, že buď výslovně, buď mlčky udělili nápotomné schválení, čili že nastal případ ratihabice, což ovšem možno jen potud, pokud nezletilý nenabyl zletilosti (§ 64 m. z.).

Samozřejmo jest, že nápotomné odstranění naříkatelnosti manželství jest jen možné, pokud manželství po právu trvá, tedy pokud nebylo ani prohlášeno neplatným ani nezaniklo (§ 66 ve spojení s §em 61 m. z.).

2. Byla-li žaloba naříkací u soudu podána, však vydán-li rozsudek zamítající, čímž platnost manželství uznána; při tom ovšem se předpokládá, že nová žaloba se strany jiných oprávněných osob podána nebyla ve lhůtě k naříkání dosud běžící.

K č. II. Netrvá-li již manželství naříkatelné, jest žaloba vůbec vyloučena (§ 68, 1. odst.). Ježto však dle § 71 m. z. může každý k platnosti přivésti svá práva závisející na neplatnosti manželství, musí míti v mezích zákona možnost, by se domáhal neplatnosti manželství. Však právo toto obmezeno okolností, že naříkání manželství přísluší pouze určitým osobám k tomu zvláště oprávněným. Proto musí v každém jednotlivém případě býti prokázáno, že zrušitelnosti manželství skutečně domáháno se bylo dle práva.

Důkaz tento vede se tím, že se prokáže:

a) že žaloba proti manželství podána byla, že však před rozsudkem manželství po právu zaniklo;

b) že manžel pozůstalý učiní po smrti manžela k odporu neoprávněného prohlášení, že manželství považuje za neplatné (§ 68, 1. odst. m. z.).

Jestli ta neb ona okolnost prokázána, může súčastněná strana se domáhati uznání neplatnosti manželství, ježto na ní závisí právo její. Avšak důkaz neplatnosti musí provésti nyní sama, a to buď ve zvláštním procesu zjišťovacím, jenž řídí se dle pravidel soudního řádu, anebo incidenčně v procesu, jímž se svých práv domáhá.

Prohlášení, o němž učiněna byla zmínka pod lit. *b*), jest zařízením uherskému právu do vydání manželského zákona cizým; převzato bylo z I. návrhu německého občanského zákona a sice z 2. odstavce §u 1266, jenž zásadně se shoduje s §em 1342 nynějšího občanského zákona a byl jen zvláštním upotřebením zásady obsažené v § 113 prvního návrhu o odporování právním jednáním. Vada uherského práva jest ale, že nemá dostatečných ustanovení o tomto prohlášení, a že ani soudní praxe ve věci té ustálena není. Nápadno jest, že ani osnova civilního řádu uherského o tomto prohlášení se nezmiňuje, kdežto nepřijatý návrh řízení ve věcech manželských z r. 1894 obsahoval některá ustanovení méně přiměřená.

Prohlášení toto musí se uskutečniti žádostí podanou u soudu, nikoli žalobou, poněvadž tu druhého manžela není, jenž byl smrtí sešel a na něhož jediné by žaloba podána býti mohla. Dle úmyslu německého práva, z něhož prohlášení převzato, má obsahovati průkaz, že manželství po právu vzniklo, ale zase zaniklo smrtí manžela k odporu neoprávněného, k čemuž se připojuje právě prohlášení, že manžel pozůstalý považuje z určitých příčin manželství za neplatné.

Shledá-li soud prohlášení odůvodněným, vydá nález, že prohlášení béře k vědomosti, však tím nevznikne neplatnost manželství, která naopak prokázána býti musí na základě tohoto prohlášení jakožto nutné podmínky a to v zjišťovacím procesu neb incidenčně v procesu o právech závisejících na neplatnosti manželství. Procesy zmíněné vésti může jak prohlašující, tak i osoba jiná právně interesovaná.

Odvolání prohlášení jest bez právního účinku (§ 68, 3. odst. m. z.), ovšem lze mu odporovati, stalo-li se od manžela, jenž nemá způsobilosti procesní ve věcech manželských. Jelikož prohlášení nastupuje na místo žaloby naříkací, může učiněno býti pouze průběhem roku, jenž se počítá dle obdoby § 57 a 60 m. z. V prohlášení udati sluší též dědice zemřelého manžela, jelikož jim zpráva o prohlášení dána býti musí soudně, což se činí též oproti soudu pozůstalostnímu a státnímu matrikuláři.

§ 22. Společná ustanovení při procesu týkajícím se vadnosti manželství.[1])

Průběhem těchto procesů mohou prozatímní opatření učiněna býti za tím účelem, aby poměr mezi manžely a dětmi byl uspořádán do konečného rozsudku (§ 72, 1. odst. m. z.).

Co se tkne poměru mezi manžely povolí se separace od stolu a lože:

a) Žádá-li za ni jeden manžel (§§ 98 a 72, 1. odst. m. z.),

b) činí-li příslušný návrh státní zástupce (§ 72, 2. odst.),

c) nebo se nařídí ex officio, § 72, 2. odst., uzná-li soud nutnou toho potřebu, na př. při bigamii.

V případech *a*) i *b*) musí žádost, resp. návrh býti dostatečně odůvodněn, což ovšem vzhledem k důvodu neplatnosti nebude těžké.

Následkem povolené nebo nařízené separace nejsou manželé k spolužití zavázáni (§§ 101 a 72, 1. odst.). Nastala-li separace, nařídí soudce z úřední povinnosti, ovšem jen provisorně, jak naložiti sluší se společnými dětmi nezletilými, jak budou ony a manželka vydržovány vzhledem k majetkovým jich poměrům a co z majetku má býti vydáno manželce; po případě může muž povinnosti vydržovací býti sproštěn (§§ 102 a 72, odst. 1.).

Ukázala-li by se toho potřeba, může úřad poručenský upraviti (§ 103, 1. odst. m. z.) styk rodičů s dětmi jejich ochraně nesvěřenými i dozor nad jich vychováním, ano může jej i vyloučiti, vyžadoval-li by to zájem dítěte (§ 103, 2. odst. a § 72, 1. odst.).

Byl-li vydán právoplatný rozsudek svědčící neplatnosti manželství, musí manželství neplatné i naříkatelné posuzováno býti tak,

[1]) *Raffay*, Ungültigkeit, l. c., str. 144 nsl.

jako kdyby vůbec nebylo uzavřeno (matrimonium non existens) (§ 46, 2. odst. a § 67 m. z.), což musí též v matrice sňatků býti vyznačeno na základě úřední zprávy podané matrikuláři se strany příslušného soudu prvé instance (§ 67, 1. odst. matr. z.); nastává tudíž neplatnost manželství ex tunc. Zásada tato nejeví se býti co do svých účinků nespravedlivou, pokud máme na mysli poměry budoucí, však bezvýjimečné její provedení bylo by nespravedlivé vzhledem k poměrům nastalým v minulosti tam, kde poměry právní byly založeny stranami jednajícími v důvěře v platnost manželství; tu bona fides nutně žádá ochrany tím více, an zákon sám považuje nařikatelné manželství až do rozsudku za platné a připisuje manželství neplatnému provisorně účinky manželství platného. Pročež právem vytkl § 133 m. z. zásadu, že manželství až do prohlášení rozsudku o neplatnosti jeví účinky platného manželství ve prospěch osob třetích, které bona fide s manžely byly právní jednání činily. Mala fides ovšem zůstává právem bez ochrany.

Nakolik neplatné manželství jeví účinky při překážkách manželských i po soudním prohlášení, bylo již na příslušných místech vytčeno. Jsouť to ustanovení obsažená v §u 11, lit. *d*) (švakrovství), §§ 12 a 21 (bigamie), §§ 13 a 23 (úklady na život), § 18. lit. *b*) (adopce), § 24 (doba smuteční).

Zákon manželský nemá žádných ustanovení o tom, jaké následky jeví bona fides manželů, resp. jednoho z nich v době uzavření manželství (manželství putativní) co do právních poměrů mezi manžely a co do právního postavení dětí. Ježto na příslušných ustanoveních soukromého práva uherského v této příčině ničehož měněno nebylo, nebudeme se dále rozepisovati o otázce této; jen podotýkáme, že děti pocházející z manželství putativního posuzují se i dle uherského práva jako legitimní; ovšem nejsou otázky tyto co do jednotlivostí dosavadním právem přesně upraveny, i rozhoduje se dle ustálené praxe soudní. Nového upravení dostane se příslušným otázkám zamýšleným novým občanským zákonníkem, k jehožto osnově prozatím poukazujeme; srovn. II. díl (rodinné právo) §§ 94 a násl. v 7. ročníku Zeitschrift für ung. öffent. u. Privatrecht (1901).

Oddělení 3.

O zániku manželství a manželského spolužití. (Rozloučení a rozvedení manželství.)[1]

§ 23. Hledisko všeobecné.

Uherské právo vycházejíc od důležitosti manželství pro rodinu a stát, uznává za pravidlo jeho nerozlučitelnost; jestiť to přirozený důsledek ohledu na veřejný zájem vzhledem ku manželství. Avšak manželství dotýká se jako osobní právní poměr zájmů jednotlivců měrou tak pronikavou, že i stát uherský dle vzoru moderních práv světských rozhodl se výjimečně připustiti rozloučení jeho z důvodů zákonem zvláště stanovených, při čemž ovšem případ smrti manželovy považován za přirozené ukončení manželství.

Výjimečná tato rozlučitelnost jest tudíž důsledkem ohledu na zájmy jednotlivcovy, jež v případě ohrožení požívají ochrany zákonné, neboť státu nejeví se manželství otřesené v éthických základech býti na dále spojením vznešeným, zabezpečujícím rodinu a stát. Ovšem stanovisko toto neodpovídá, jak známo, názorům církve katolické; pročež zákonodárce uherský připustil možnost rozvedení (separace) manželství z těchže zákonných důvodů, z kterých možno je rozloučiti, an nechtěl naléhati na náboženské přesvědčení svých poddaných výhradným připuštěním rozlučitelnosti a uznáním výlučného soudnictví státního.

Avšak veliký význam manželství vždy toho vyžaduje, by jen soud po provedeném řízení soudním povolil rozloučení i rozvedení (§§ 75 a 105 m. z.), kdežto manželé žádným způsobem nemohou rozhodovati sami o těchto důležitých otázkách. Ježto rozloučení i rozvedení pouze z těchže zákonných důvodů přípustno jest (§§ 104 a 105 m. z.), lze o nich společně promluviti v tomto §u především s hlediska všeobecného. Zákonodárce byl přesvědčen, že důvody

[1]) K §§ 23—25 lze srovnati: *Csáky*, Ungarische Civilehe, str. 90 nsl. *Márkus*, Ungar. kirchenpol. Gesetze, str. 35 nsl. (v poznámkách). *Sztehlo*, l. c., 11 nsl. Archiv f. k. K.-R. (1894), 71. sv., str. 135 nsl. Motive zu dem Entwurf eines bürg. Gesetzbuches f. d. Deutsche Reich IV., str. 562 nsl. k §ům 1440 a nsl. prvního návrhu. Zusammenstellung der gutachtlichen Äusserg. IV., str. 266 nsl. Pro porovnání s rak. právem *Rittner*, Eherecht, str. 322 nsl., 337 nsl.

přerušení manželství a manželského spolužití musejí býti vážné, aby nevzniklo mínění, že běží o spojení méně cenné, aby lehká zrušitelnost nevyvolávala lehkomyslné svazky a nepodporovala nemorální život v manželství.

Odtud zákonodárce připustil jen důvody takové, v nichž zračí se hrubé provinění jednoho neb obou manželův oproti povinnostem manželským, jejichž plnění stát svými prostředky vůbec vynutiti nemůže pro jejich povahu příliš delikátní. Rozloučení manželství není ovšem trestem pro manžela se provinivšího, nýbrž následkem neudržitelného poměru mezi manžely; manželství nebo manželské spolužití má přestati, ježto plnění známých bona matrimonii stalo se nemožným, při čemž pomýšleno i na děti, jejichž výchova v manželství porušeném mohla by snadno trpěti. Vycházeje z požadavku provinění nepřipustil zákon za důvod zániku manželství nebo manželského spolužití ani vzájemné dohodnutí se manželův, ani nepřekonatelný vzájemný odpor, ani tělesné neduhy nahodilé, ani duševní poruchy, ani změnu náboženství. Neboť v prvých dvou případech přece by jen zlovůle manželů lehce rozhodovati mohla při sebe přísnějších podmínkách zákonních; při druhých dvou případech rozhodovalať úvaha, že neštěstí stihnuvší manžela snášeno býti musí manželem vzhledem k éthickému účelu manželství, by bylo vážným spojením životním v dobách dobrých i zlých, ve slasti a strasti; konečně nemůže změna náboženství býti posuzována za provinění, ježto její přípustnost jest nutným důsledkem svobody svědomí zákonně uznané. Uherský zákon nepřijal dále zeměpánova práva rozlučovati manželství, jednak že by vykonávána býti mohla kabinetní justice i v případech, kdy manželé nebyli se provinili a jednak, že důvody pro rozloučení manželství mají jediné zákonem býti vytčeny a soudním rozsudkem zjištěny. Z toho, co dosud vytknuto, patrno, že uherský zákon nepřijal stanoviska často v literatuře hájeného a i některým zákonodárstvím přijatého, že manželství má býti ve všech případech rozlučitelné, kde in concreto podmínky zdárného spolužití manželského jsou seslabeny.

§ 24. O rozloučení manželství.

§ 73 m. z. uvádí jako důvody m. rozlučující dva případy: *a*) smrť manželovu; *b*) soudní rozloučení.

Případ vytknutý pod lit. *a)* jest v zákoně celkem zbytečný, rozumíť se samo sebou; praktický význam jest pouze ten, že manžel pozůstalý může uzavříti nové manželství po smrti manželově, jinými slovy, že uherský zákon nezaujímá stanovisko kanonického práva nepřejícího druhým manželstvím, ač jich nevylučujícího.

Co se tkne prohlášení za mrtva, byla ustanovení uherského zákona obsažená v §ech 73 a 74 m. z. již vytknuta v §u 12 tohoto pojednání.

Dodati sluší, že § 132, 1. odst. m. z. zrušil ustanovení litery *a)* §u 522 civilního řízení (čl. z. LIV.: 1868), jež ustanovovala, že manžel může domáhati se prohlášení manžela za mrtva za účelem rozloučení svazku manželského. To znamená, že prohlášení manžela za mrtva nerozlučuje samo o sobě manželství, naopak zakládá pouhou domněnku právní, že prohlášený za mrtva nepřežil dne, jenž v rozsudku zjištěn jako den jeho úmrtí; první manželství rozlučuje se teprve manželstvím nově uzavřeným, byli-li oba snoubenci v době sňatku bona fide (§ 73, § 74 m. z.). Odtud 2. odstavec i. f. §u 132 manž. z. zrušil ustanovení §u 524, 1. odst. civilního řízení, dle něhož defensor matrimonii měl se ustanoviti, bylo-li žádáno za shora řečené prohlášení za mrtva (§ 522, lit. *a* civilního ř.). Následkem toho má každé prohlášení za mrtva tytéž účinky pro obor práva manželského (§ 132, odst. 3. m. z), i když zákonný dědic nebo fiskus za ně byl žádal (dle lit. *b* §u 522 ř. civilního) za účelem nabytí dědictví.

K lit b. Rozloučení manželství státi se může soudním rozsudkem jediné z důvodů zákonem uvedených (§ 75 m. z.). Zákon nepřenechává tudíž soudci volnost, by sám směl připustiti ten neb onen důvod v určitém případě, jemu jest ponecháno přirozeně ovšem právo, by posoudil, zda-li to, co stranami uvedeno, dá se shrnouti pod zákonné ustanovení. Avšak důvody uvedené zákonem v §ech 76—80 nejsou stejně účinné, neboť různí se na absolutní a relativné; a to dle toho, působí-li samy o sobě v každém případě bez dalšího zkoumání, stalo-li se manželství pro příslušný důvod nesnesitelným břemenem, anebo dle toho, nutno-li teprve soudní prozkoumání a rozhodnutí v tom směru, že určité manželství otřeseno jest ve svých základech důvodem stranami uvedeným a zákonem všeobecně uznaným, při čemž přihlíženo býti

musí bedlivě a svědomitě k individualitě a k životním poměrům příslušných manželův (§§ 76—79 oproti §u 80 m. z.). Různění toto založeno na zkušenosti, že některá porušení manželských povinností nepůsobí stejně ve všech případech; že některá přímo otravují každé manželství, kdežto jiná působí různě dle citlivosti manželů více méně vyvinuté. Zákonodárce mohl tudíž vůbec přenechati soudci oceňování řečených provinění, avšak uherský toho neučinil maje za to, že vypočtení případů věci líp prospěje, než usouzení soudcovo úplně volné; ovšem nutno vytknouti, že dikce zákona není vždy dostatečně přesná. Netřeba zvláště vytýkati, že názory o věci této valně se liší v theorii i v různých zákonodárstvích a že se sotva docílí všeobecné shody v této příčině.

I. Zákon uvádí v §§ 76—79 tyto absolutní důvody rozlučovací, jež stejně platí jak o muži tak i o ženě:

1. Cizoložství (§ 76). Zákon má na mysli vykonané cizoložství ve smyslu trestního práva. Pokud skutková povaha není zjištěna, nelze se ovšem dokládati §u 76, i když nemorální jednání manželovo jinak patrno; ale možnost zbývá, by domáháno se bylo rozloučení manželství ve smyslu §u 80, lit. *a*) i *c*). Zákon předpokládá vinu, odtud sem nepřísluší ani znásilnění ženy, ani soulož vykonaná za omylu nebo za nepříčetnosti.

2. Nepřirozené ukájení pudu pohlavního všeho druhu (§ 76).

3. Vědomé uzavření sňatku nového za trvání svazku dřívějšího (§ 76).

4. Zlomyslné opuštění manžela (§ 77). Opuštění musilo nastati vědomě a bez právního důvodu. Upravení uherské připomíná velice §u 1443 prvního návrhu k německému občanskému zákonníku, jenž vznikl z různých partikulárních práv německých ovládaných názory protestantskými. § 77 uh. m. z. různí v lit. *a*) případ quasideserce a v lit. *b*) případ deserce.

K lit. a) Quasideserce nastane, splněny-li tyto podmínky:

α) Uplynulo-li nejméně šest měsíců ode dne, kdy manžel opustil společnou domácnost.

β) Domáhá-li se toho opuštěný manžel, by soud nařídil manželu se vzdálivšímu navrácení se do společné domácnosti do určité lhůty, při čemž se předpokládá, že nynější jeho pobyt jest znám.

γ) Nevyhoví-li manžel se vzdalující povinnosti soudem uložené. Okolnost tedy zde rozhoduje, že manžel do určité doby se nevrátil; pozdější návrat na věci by ničehož neměnil.

K lit. b) O deserci lze mluviti, splněny-li tyto podmínky:

α) Jestli pobyt manžela opustivšího společnou domácnost neznámý alespoň od jednoho roku;

β) vydal-li soud k odůvodněné žádosti strany opuštěné edikt v úředních novinách, jímž se vzdálený manžel vyzývá, by se do roka do společné domácnosti navrátil;

γ) nevyhoví-li vyzvaný ediktu bezdůvodně; i zde by pozdější návrat (po vznesení žaloby na rozloučení) ničehož neměnil na věci. Teprve tenkráte, jsou-li splněny podmínky vytknuté pod lit. *a*) nebo *b*), jest žaloba na rozloučení odůvodněna.

5. Úklady na život (§ 78, 1. věta), jež však nemusejí se jeviti jako pokus vraždy ve smyslu trestního práva; stačí, když příslušný úmysl zlý na jevo dán byl jakkoli, neboť zde nenávisť rozhoduje, jež se neštítí i nejhoršího.

6. Úmyslné a těžké zlé nakládání, jímž ohrožena tělesná neporušenost nebo zdraví (§ 78, 2. věta).

7. Odsouzení manžela k trestu smrti nebo k trestu nejméně pětiletého věznění v káznici nebo v žaláři, nastalo-li po uzavření manželství (§ 79, 1. odst.), při čemž zvrhlosť smýšlení odsouzencova rozhodovala pro zákonodárce. Ovšem nelze se tohoto důvodu dokládati, byl-li zločin již spáchán před uzavřením manželství a měl-li snoubenec v době sňatku o něm vědomosti (§ 79, 2. odst.), neboť uzavřením manželství dal na jevo, že okolnost řečená není mu závadou manželského spolužití, což dá se pochopiti příkladem při zločinech netratících na cti dle veřejného mínění.

II. § 80 m. z. uvádí relativní důvody rozlučovací a sice:

1. Vědomé a těžké porušování povinností manželských, pokud nebylo již vytčeno v §§ 76—78 m. z. (§ 80, lit. *a*). Nelze zamlčeti, že ustanovení zákona jest příliš široké, ježto nikde neudáno, co tím vyrozumíváno; tím zásada také oslabena, že důvody rozloučení manželství mají býti přesně vyznačeny. Jako příklady lze uvésti: promrhání jmění žalujícího manžela; opětovaná příkoří; urážky na cti; odepírání manželské povinnosti; neposkytování prostředků nutných, ale jinak možných ku živobytí, ku zachování zdraví, ku

vychovávání dětí; milkování se s osobami cizími, pokud to není cizoložství, svádění vlastní ženy k nepočestnému životu, zahájení nečestné živnosti, nesnesitelná hašteřivost a pod.

2. Nepolepšitelný nemorální spůsob životní (§ 80, lit. *c*): na př. hýřivost, karban, opilství, zahálečnost, žití v konkubinátu (na př. kuriální rozhodnutí č. 3611: 1896 v Juristische Blätter (1896) str. 616, nepočítá konkubinát k případům cizoložství) a podobné. Nelze přehlédnouti, že těžko bude vytknouti přesnou hranici oproti případům vytknutým pod č. 1., ježto stálý život nemorální jest současně i porušení manželských povinností. Zdá se, že řehole právní: »superflua non nocent,« tanula při tom zákonodárci na mysli.

3. Svádění dítěte náležejícího do rodiny manželů ku spáchání trestního činu nebo k nemorálnímu životu, ať již zločinnost tato setkala se s výsledkem čili nic (§ 80, lit. *b*).

4. Odsouzení manžela k trestu méně než pětiletého uzavření v káznici nebo v žaláři aneb odsouzení ku trestu vězení pro přečin spáchaný ze ziskuchtivosti, stalo-li se tak p o u z a v ř e n í manželství (§ 80 lit. *d*).

Pouze manžel uražený může se domáhati rozloučení; jest to jeho právo ryze osobní, při čemž nevadí, jest-li obmezen ve spůsobilosti k právním činům (§ 86 m. z.). Zákonný zástupce smí zastupovati pouze manžela na duchu chorého, svolil-li k tomu úřad poručenský přihlížeje k očividnému prospěchu zastoupeného (§ 87).

Rozloučení domáhati se lze pouze žalobou (arg. § 73, lit. *b*, § 82 nsl.). Avšak právo žalobní se vylučuje, pokud se tkne pomijí, a to jak při důvodech absolutních, tak i relativních:

1. Souhlasil-li manžel s činem manžela vinníka zakládajícím důvod rozloučení manželství anebo měl-li na něm účastenství (§ 81, 1. odst.). Neboť manžel dal na jevo souhlasem neb účastenstvím, že nepovažuje čin manželův za provinění proti povinnostem manželství, že tím pro něho nenastaly okolnosti, jež by činily manželství nesnesitelným břemenem. Avšak vyloučení práva žalobního nenastane tím, že oba manželé byli se stejně nebo různě provinili; neboť zákon neuznává žádné kompensace viny, naopak připouští žalobu na vzájem (§ 81, 2. odst. a § 84).

2. Odpustil-li manžel nevinný manželu vinníku § 82, 1. odst. m. z. Ježto zákon (§ 82, 2. odst.) připouští odpuštění i průběhem

procesu již započatého, udává tím nejpozdější dobu, do které se tak díti může, t. j. až do vynesení rozsudku. Nejdříveji může se tak státi, jakmile se o provinění byl dozvěděl. Odpuštění učiněné před zahájením procesu sluší na roveň klásti zřeknutí se práva žalobního. Zákon nestanoví podmínek pro odpuštění, stačí tudíž skutečné odpuštění jakékoli, ať bylo učiněno zřejmě, ať mlčky dalším spolužitím, při čemž se ovšem přirozeně předpokládá, že nevinný manžel znal provinění. Lhostejno jest, věděl-li manžel nevinný o tom, že odpuštěním vyloučil důvod rozloučení manželství, vždyť z odpuštění patrno, že necítí osten urážky sobě učiněné.

3. Nepodal-li uražený manžel žalobu do šesti měsíců v ode dne, kdy se dozvěděl o činu, resp. odsouzení vinníkově (§§ 79 a 80, lit. *d*). To platí ve všech případech, vyjma případy deserce a quasideserce (§ 83, odst. 1. necituje §u 77), proto, ježto zde stav urážející manželství stále trvá. Důvod krátké této lhůty zakládá se jednak v domněnce, že snad odpuštění dáno mlčky, jednak v éthickém požadavku, by osud manželství nebyl nejistý po dlouhou dobu. Patrno, že uražený manžel musil míti možnost průběhem šesti měsíců řečených, by žalobu podal; nastala-li v tomto ohledu překážka v okolnostech jím neodstranitelných anebo nespůsobilostí k právním činům, neběží lhůta po trvání těchto překážek (§ 83, odst. 2.), ať nastaly v osobě jeho, nebo v osobě jeho zákonného zástupce v případě jeho duševní choroby (§ 87 m. z.).

4. Uplynula-li doba desíti let ode dne, kdy provinění manželovo nastalo, nebo kdy rozsudek trestní vešel v moc práva (§§ 79, 80 lit. *d*). Ustanovení toto (§ 83, posl. odst.) odůvodněno přirozenou léčivostí času a snahou, by trvání manželství bylo zabezpečeno.

Ačkoli důvody pro rozloučení manželství v případech vytknutých pod čís. 3. a 4. již nemohou tvořiti samostatný základ žaloby, přece nepozbývají zcela významu, ježto jich užíti lze podpůrně ku dotvrzení důvodu rozlučovacího vzniklého znova a později; neboť nové provinění zdá se býti vyvoláno tím, že dřívější nedošlo povšimnutí (§ 84 m. z.).

Zákon manželský nepokládal za nutné, by zvláště vytkl, že určitý důvod zákonem přípustný musí býti uveden v žalobě podané na rozloučení manželství. Uzná-li soud důvody v žalobě

uvedené za správné, vyřkne rozsudek stanovící rozloučení manželství, který má ráz konstitutivní. Manželství přestává pro futuro dnem, kdy rozsudek nabyl moci právní (§ 88).

Rozsudek řečený musí vždy prohlásiti, čí vinou manželství se rozlučuje (§ 85, 1. odst.), což se odůvodňuje civilními následky rozloučení, různými dle viny manželů (§§ 89 a násl. a § 134 m. z.). Důsledně pak soudce musí prohlásiti oba manžely vinnými, bylo-li manželství rozloučeno vinou obou, což možno prokázati v procesu vedeném na základě žaloby a žaloby na vzájem (§ 85, 2. odst.).

Nějakého odměřování viny co do většího nebo menšího stupně, zákon nezná, ježto jednak běžeti musí o provinění zákonem uznané za stejně účinné co do rozloučení, jednak takové odměřování by velmi obtížno bylo.

Však řečené žaloby na vzájem není vždy zapotřebí; aby žalovaný, jenž sám žaloby nepodal snaže se trvání manželství zabezpečiti, nebyl nucen podati žalobu na vzájem a by chráněn byl před civilními následky rozloučení manželství, jen jej zasahujícími, může žádati, by i vina žalobcova zjištěna byla, dokáže-li mu provinění uznané zákonem za důvod rozloučení; ba on smí uváděti i takové důvody, kterých by sice již nemohl uplatniti samostatnou žalobou, (ježto právo žalobní bylo již pominulo), které ale ještě účinnými byly v době, kdy vznikly důvody rozlučovací tvořící základ nynější žaloby rozluční (§ 85, odst. 3.). Neboť bylo by krušné nedati toho práva žalovanému, jenž v čas nepodal žaloby anebo odpustil doufaje, že stejně tak zachová se manžel druhý; bez tohoto oprávnění pykal by on sám, ač druhý se taktéž provinil.

O obsahu soudního rozsudku při provinění spáchaném cizoložstvím (§85, odst. 4.) bylo již shora mluveno v § 13 tohoto pojednání.

§ 25. O rozvedení manželství.

Uherský zákon manželský zná dvojí druh rozvedení: samostatné a podpůrné (provisorní).

I. Podpůrné rozvedení jest prozatímním opatřením učiněným 1. průběhem procesu vedeného za účelem prohlášení vadnosti manželství, o čemž mluveno již bylo v §u 22 tohoto pojednání; 2. prů-

během procesu vedeného za účelem rozloučení manželství (§§ 98 až 103) a 3. průběhem procesu vedeného za účelem definitivního rozvedení manželství (§ 105 m. z.), o čemž mluvíme níže.

V druhém případě lze různiti:

a) rozvedení, za něž žádá třeba jen jeden manžel;

b) rozvedení, jež soudce z úřední povinnosti nařizuje.

K lit. a) Soudce musí povoliti toto rozvedení (§ 98 m. z.), neboť vychází zákon se stanoviska, že nelze ukládati manželu uraženému nebo snad nevinně nařčenému, by vytrval ve společné domácnosti do vynesení rozsudku v procesu rozlučním. Rozvedení toto trvá tudíž po celou dobu procesu.

K lit. b) Soudce nařizuje pravidelně rozvedení z úřední povinnosti (§ 99, 1. odst.), běží-li o rozloučení z důvodův uvedených v §u 76 (cizoložství, nepřirozené ukájení pudu pohlavního a vědomé uzavření bigamie), v §u 78 (úklady na život a těžké zlé nakládání) a v §u 79 (odsouzení k smrti neb alespoň k pětiletému uvěznění v káznici nebo v žaláři).

Účel separace této jest pokus smíření manželů před rozloučením manželství; perspektiva do budoucnosti má býti poskytnuta manželům, dočasným oddělením od sebe mají po případě vyvolány býti vzpomínky na někdejší společný život nezkalený a touha po nápravě a po smíření má býti probuzena. Přirozeno, že toto odloučení nenastane, vyloučena-li hned z předu každá naděje na smíření se manželů; v případech dosud vytčených rozvedení nenastane tudíž bezvýjimečně (§ 99, 2. odst.). Při relativních důvodech rozlučovacích musí však vždycky se tak státi (§ 99, 3. odst.), poněvadž soudce má v každém jednotlivém případě posouditi, zdali nastala skutečně nepřeklenutelná propasť mezi manžely proviněním příslušným, při čemž dočasné rozvedení bude dobrou zárukou pro spravedlivý rozsudek. Ve všech těchto případech běží tudíž o dobu zkoušky, odtud rozvedení musí býti dočasné, jen jednou nařízené a to nejméně na šest měsíců, však ne přes rok. Jen když oba manželé za to žádali, není příčiny, proč by se jim rozvedení i na delší dobu nemělo povoliti (§ 99, 4. odst.). Setká-li se rozvedení provisorní s výsledkem, není možno na dále trvati na rozloučení manželství z důvodu v žalobě uvedeného. Smíření považuje se za zdařené, vrátili-li se manželé do společné domácnosti dříve, než uplynula

doba provisorního rozvedení anebo nepokračovali-li v procesu rozlučním do tří měsíců po uplynutí lhůty ustanovené pro rozvedení, při čemž se předpokládá, že jim nebylo ničímž bráněno ve skutečné možnosti tak učiniti (§ 100 a § 83, odst. 2.). Z toho plyne, že po dobu řečených lhůt nastává přerušení procesu o rozloučení manželství.

Seznali jsme již následky tohoto rozvodu vytknuté v §ech 101 až 103 shora při neplatnosti manželství, ježto § 72 m. z. dovoluje obdobné užití těchto §ů průběhem procesu o neplatnosti.

II. Rozvod samostatný (§§ 104—107). Rozvodu tohoto domáhati se lze jest žalobou (resp. žalobou na vzájem) z těchže důvodů, z kterých lze domáhati se rozloučení manželství. Ježto rozvedení považováno za mimořádný prostředek, lze změniti podanou žalobu na žalobu o rozloučení, a to až do vynesení rozsudku o rozvedení manželství (§ 104). Odtud § 105 přirozeně prohlašuje, že všechny zásady o rozloučení platí v procesu o rozvedení manželství vyjma ovšem ty, jež předpokládají zánik manželství, který jak známo při rozvodu nenastává, neboť přerušuje se jím pouze manželské spolužití, nikoli však nezaniká manželský svazek.

I v procesu o rozvedení (samostatném) lze soudu k návrhu jednoho manžela nařídíti rozvedení provisorní a to z důvodu shora již naznačeného (arg. § 105, jenž poukazuje k §u 98). Za to ovšem není zde potřebí, aby soudce ve případech §u 99 m. z. shora naznačených ustanovil rozvedení za účelem případného smíření, ježto manželé soudně rozvedení mohou kdykoli chtí navrátiti se do společné domácnosti (§ 106 m. z.; § 105 odst. 1. necituje tudíž §§ 99 a 100), čímž ovšem všechny následky rozvedení přestávají; manželé musejí jen oznámiti tento návrat soudu povolivšímu dříve rozvod. Majetkové následky rozvedení jsou tytéž jako při rozloučení (§ 105, odst. 2.).

Z mimořádného karakteru rozvedení plyne opětně ustanovení §u 107 m. z., že každý rozvedený manžel může (však nemusí) ve zvláštní žalobě žádati, aby rozsudek vydaný o rozvedení byl změněn na rozsudek svědčící rozloučení, uplynuly-li alespoň 2 roky ode dne, kdy rozsudek svědčící rozvedení vzešel v moc práva. Důvod tohoto ustanovení sluší hledati v názoru zákono-

dárcově, že rozvedení od stolu a lože nedoporučuje se podporovati, ježto při nemožnosti uzavření nového svazku trpěti může výchova dětí po stránce tělesné i duševní a může i mravnost ohrožena býti nebezpečím mimomanželského souložení rozvedených manželů s osobami cizími.

Bylo-li manželství rozloučeno nebo rozvedeno právoplatným rozsudkem musí soud první instance z úřední povinnosti o tom zprávu dáti příslušnému matrikuláři, aby učinil záznam v matrice sňatků; podobně se díti musí, vrátili-li se rozvedení manželé do společné domácnosti a oznámili li to u příslušného soudu procesního (§ 67, 1. odst. zákona a matrikách).

§ 26. Doslov.

Seznali jsme v předchozích §ech v obrysu hmotné manželské právo uherské;[1]) i není od místa, karakterisujeme-li závěrkem stručně celý zákon. Při tom nesmíme zapomenouti, že tu běží o zákon státní, tudíž o zákon vydaný světským zákonodárcem. Není možno posuzovati státní zákon jinak, než s hlediska státního práva; nelze jej posuzovati se stanoviska konfesionálního práva, zejména ne práva kanonického. Vždyť právo toto zásadně nepřipouští vůbec státního zákona manželského pro katolíky; již samo bytí zákona státního příčí se právu kanonickému. I kdyby státní zákon byl věrným odleskem manželského práva církevního, nevyhovoval by zásadnímu stanovisku církevnímu, jež uznává pro své věřící jediné příslušnost církevní v zákonodárných věcech manželských. Nehledě k tomuto zásadnímu stanovisku kompetenčnímu, nevyhovuje ovšem zákon uherský mnohým základním ustanovením práva kan,

[1]) Opětně upozorniti sluší na nařízení uherského ministra presidenta č. 2022 : 1895, jímž zákon manželský a zákon o matrikách rozšířen byl na město a území Rjecké (§ 146 manž. z. a § 95 zák. matr.), c všem za šetření některých odchylných ustanovení tam platných. Srovn. *Kovács*, l. c., str. 7, 12, 30, 35, 57, 58, 59, 60, 63, 64, 65 (kde poukázáno též k nařízení uherského ministra práv č. 27.196 : 1895).

Konečně upozorňujeme na dodatky v Randově Poctě (str. 652), k nimž připojiti sluší článek *Schwartzův* v Zeitschrift für Intern. Pr. u. Ö. Recht, XIV. sv., str. 341 nsl. (Die Wirksamkeit ausländischer ehegerichtlicher Urteile in Ungarn).

což pochopitelno vzhledem k tomu, že církvi manželství jest svátostí, kdežto stát k němu nazírá jako k důležitému právnímu poměru. Přihlížíme-li však ku zákonu uherskému se stanoviska státního (světského) práva, tu sluší dáti odpověď k otázce, zdali manželství, jakožto právní poměr zakládající rodinu a stát, dostatečně bylo zákonem chráněno před zkázou a snížením, zdali éthický význam manželství byl pochopen, zdali právo nezůstalo příliš za éthikou? Odpověď nemůže zníti jinak, než příznivě pro zákon uherský. Není tím řečeno, že by zákon byl bezvadný; tolikerých otázek musilo býti řešeno, k nimž nejrůznější stanoviska lze zaujmouti, aniž se dá vzhledem ke zkušenostem nabytým s naprostou jistotou říci, které jest jediné správné; příkladem poukazujeme na počet a rozsah manželských překážek, na případy neplatnosti a nařikatelnosti manželství, na zařadění důvodů rozlučovacích do kategorie absolutních a relativních, na totožnost důvodů pro rozvod a rozloučení. Musí se uznati, že pro zákonná ustanovení uherská dají se vytknouti vždy důvody vážné, třeba ne všeobecně přesvědčující. Manželství uherské není upraveno jako nějaký smluvní poměr; všude patrna snaha, přivésti v soulad zájem obecný se zájmem jednotlivcův. I názory zákonodárcovy jsou ovládány názory příslušné doby; cizí zákony, najmě názory v Německu panující očividně působily na úpravu zákona uherského, jak patrno z porovnání s prvním návrhem něm. občanského zákona; i nutno říci, že uherský zákon snese porovnání s právem cizím, že mu nějaké úmyslné znehodnocování a demoralisování ústavu manželského nelze vyčítati, že stojí na téže úrovni, na jaké jsou světské manželské zákony velkých národů kulturních. Ovšem záležeti bude jako všude jinde na tom, aby praxe nestrhla zákonní ustanovení do nížin, které cizí byly zákonodárci.

Institut de droit international a jeho práce v oboru mezinárodního práva soukromého.

Podává Dr. *Jan Krčmář.*

I. Založení Institutu.

Jak vypravuje jeden z těch, kdo stáli nad kolébkou Institutu, *T. M. C. Asser*, byl intelektuálním původcem tohoto Belgičan *Auguste Couvreur,* jenž podporován byv několika krajany, založil tak nazvanou Association pour le progrès des sciences sociales, jež v létech 1862—65 konala své schůze v Bruselu, Gentu, Amsterodamě a Bernu. Na těchto kongresech seznámila se mladá generace této epochy »plna jsouc důvěry v budoucnost, a proniknuta jsouc touhou věnovati se zlepšení zákonů a institucí sociálních«, a jmenovitě na kongresu gentském (r. 1863), kdy druhy své hostil tamní advokát *Gustave Rolin-Jaequemyns*, utužena byla pouta přátelství. V čele celého tohoto ideového hnutí stáli právě jmenovaný, pak *T. M. C. Asser*, advokát v Haagu a Angličan *John Westlake.*

Z právě vylíčených vzájemných styků vzala vznik svůj, (ostatně urychlený tím, že zakladatelé seznali mezeru v literatuře, při naskytnutí se konkretního případu), Revue de droit international et législation comparée, časopis to věnovaný jednak vůbec přehledu po cizím zákonodárství, jednak mezinárodnímu právu soukromému v širším smyslu; prvý sešit vyšel v září r. 1868. *Rolin-Jaequemyns* byl od počátku duší redakce a její hybnou silou, udržuje zejména styky se spolupracovníky roztroušenými po celém světě.

V této době jala se klíčiti v *Rolinovi* myšlénka, že by bylo vhodno organisovati vedle práce individuálné, jež byla ukládána v Revue, jakousi práci kolektivní, jejíž výsledky mohly by se státi communis opinio, pokud se týče důležitých otázek práva mezinárodního. (Z řeči *Assera,* jako presidenta Institutu při sezení konaném v Haagu r. 1898 na paměť dvacetipětiletého jeho trvání.)

Když pak počátkem let sedmdesátých poukazováno bylo na důležitost d'un congrès, qui se composerait des principaux juristes internationaux, non officiel, mais hardiment public et international . . ., une espèce de concile juridico oecuménique, sans pape et sans infaillibilité (*Lieber* v dopise *Rolinovi* v září r. 1871), když v téže as době *Gustave Moynier*, president mezinárodního komitétu pro podporu raněných vojínů, zabýval se analogickým problémem a když konečně i jiné vynikající osobnosti, mezi jinými *Bluntschli*, *Holtzendorff*, *Calvo*, *Drouyn de Lhuys*, *de Parieu* a *Kačenovský* myšlénce byli příznivi, učinil v březnu r. 1873 *Rolin-Jaequemyns* rozhodný krok, rozeslav vynikajícím odborníkům z různých států důvěrnou notu, ve které kladl důraz na vědeckou kolektivní akci, která by vedle akce diplomatické a individuálně vědecké podporovala pokrok práva mezinárodního, slibuje si mnoho od práce společné, jež dává jednotlivým silám středisko a oporu, zajišťuje jejich odvahu, podporuje výměnu názorů a dává váhu užitečným proposicím. V notě bylo zároveň obsaženo pozvání adresátům, aby dostavili se do Gentu, aby porokovali tam o projektu jim sděleném a založili Institut de droit international. Z pozvaných dostavili se: *Asser* (advokát v Haagu), *Vladimír Bezobrasov* (člen akademie nauk v Petrohradě), *J. C. Bluntschli* (profesor v Heidelberce), *Carlos Calvo* (ministr republiky argentinské v Buenos Ayres), *David Dudley Field* (advokát v New-Yorku), *Emile de Laveleye* (profesor v Lutychu), *James Lorimer* (profesor v Edinburku), *P. S. Mancini* (profesor v Římě), *Cav. Aug. Pierantoni* (profesor v Neapoli) a *Gustave Moynier* (předseda spolku pro podporu raněných vojínů v Ženevě). Mimo to přítomen byl ovšem *Rolin-Jaequemyns*, vícekráte již zmíněný. Dále nedostavení své omluvivše projekt schválili zplna neb s jistými výhradami: *John Westlake* (Londýn), *Vernon Harcourt* (Anglie), *Right Hon. Montague Bernard* (Herefordshire), *François Laurent* (prof. v Gentu), *A. W. Heffter* (prof. v Berlíně), *Levin Goldschmidt* (prof. v Berlíně), baron *F. Holtzendorff* (prof. v Mnichově), *Ercole Vidari* (prof. v Pavii), *Cav. Pietro Esperson* (prof. v Pavii), hrabě *F. Sclopis da Salerano* (senátor v Turině), *Eugène Cauchy* (člen Institut de France v Paříži), *L. B. Hautefeuille* (Paříž), *Drouyn de Lhuys* (člen Institut de France v Paříži), *Ch. Lucas* (člen I. de F. v Paříži), *F. Esquirou de Parieu* (člen senátu v Paříži), *Ch. Vergé* (člen I. de F. v Paříži), *Nicasio Landa* (vojenský lékař

v Pampeloně), *K. d'Olivecrona* (člen nejvyššího soudu ve Štokholmě) a *Christian Naumann* (člen nejvyššího soudu tamtéž).

Dne 11. září 1873 počalo rokování, při němž *Mancini* byl předsedou, *Bluntschli* a *de Parieu* (nepřítomný) jeho náměstky, *Rolin-Jaequemyns* pak generálním tajemníkem, o čtyři dny později byl Institut de droit international hotovou událostí, a jeho heslem zvolena slova: »Iustitia et pace.«

Stanovy Institutu v Gentu usnesené byly na to publikovány, jim připojen manifest z péra *Em. de Laveleye*, kdež výmluvně se vykládá o účelu a významu Institutu, a akt podepsán jedenácti členy přítomnými v Gentu, již odtud jmenováni jsou členy zakladateli (membres fondateurs).

(Sr. Annuaire de l'Institut I., str. 11 sl. Notice historique sur l'Institut de droit international, sa fondation et sa première session.)

II. Ústava a účel Institutu.

Ústavu a účel institutu nejlépe lze seznati ze stanov jeho, jež, jak uvedeno, v Gentu byly usneseny a během času v některých bodech byly pozměněny. Obsah jejich budiž tu stručně uveden, při čemž bude brán zřetel k stanovám, jak pozdějšími usneseními byly doplněny, po případě změněny.

Jak praví čl. 1. stanov, jest Institut de droit international spolkem ryze vědeckým, nemaje charakteru officielního. Jeho účelem jest, aby podporoval vývoj práva mezinárodního 1. formuluje všeobecné zásady vědecké odpovídající právnímu přesvědčení civilisovaného světa, 2. podporuje každý vážný pokus postupného uzákonění práva mezinárodního, 3. snaže se o oficielní přijetí zásad, které budou uznány shodnými s potřebami moderních společností, 4. přispívaje (v hranicích ovšem své příslušnosti) k zachování míru, po případě k zachovávání zákonů válečných, 5. zkoumaje obtíže, jaké naskytají se při výkladu a upotřebení práva a vydávaje (v případě potřeby) dobrozdání právnická o otázkách pochybných a sporných, 6. přispívaje publikacemi, vyučováním veřejným i jinými prostředky k triumfu zásad spravedlnosti, jež povolány jsou, aby řídily vzájemné styky národů.

Institut schází se nejvýše jednou do roka, avšak doba uplynulá mezi dvěma sezeními nesmí býti delší dvou let. V každém

sezení plenum označí místo a dobu sezení příštího. Označení to přenecháno býti může radě Institutu (conseil) (čl. 2.). Institut skládá se z členů řádných (membres), mimořádných (associés, dříve membres auxiliaires) a čestných (membres honoraires) (čl. 3.). Členy řádné volí Institut z členů mimořádných. Počet oněch nesmí býti vyšší šedesáti (čl. 4.). Členy mimořádné volí z osob, různým národům přináležejících, které prokázaly služby právu mezinárodnímu buď v oboru teorie nebo praxe. Přítomni jsou sezením Institutu, pokud nejedná se o záležitosti povahy administrativní. Počet jejich nesmí býti rovněž vyšší šedesáti (čl. 5.). Počet členů řádných neb mimořádných jednomu státu přináležitých nesmí přesahovati jednu pětinu veškerých členů řádných neb mimořádných (čl. 6.). Titul čestného člena může býti udělen členu řádnému neb mimořádnému a všem, kdo vynikli v oboru práva mezinárodního. Členům čestným přináležejí veškerá práva, kterých požívají členové skuteční (čl. 7.). Členové řádní spolu s mimořádnými mohou v každém státě ustaviti komitéty výpomocné z osob, které věnují se studiu věd sociálních a státních (čl. 8.). Orgány Institutu jsou: 1. rada (conseil), řiditelství (bureau). K č. 1. Rada skládá se ze šesti členů volených a generálního tajemníka. Oněch šest členů volí se na dobu tří sezení; ku konci každého sezení vystupují dva (pozbývajíce pro příští sezení volitelnosti) a nahradí se nově zvolenými. Na radu náležejí záležitosti dotýkající se vědeckého vývoje Institutu a záležitosti administrativní, pokud jí stanovami jsou jmenovitě přikázány, anebo pokud ředitelství se své strany na ni se obrátí (čl. 9., al. 1, 2, čl. 10., al. 1). K č. 2. President a jeho náměstek, oba na dobu jednoho sezení volení (úřad jejich vyprší nastoupením nových funkcionářů v sezení příštím) musí náležeti řádným členům Institutu a oni tvoří spolu s generálním tajemníkem řiditelství jeho. Řiditelství obstarává záležitosti povahy administrativní a vůbec věci nutné (čl. 9., al. 3, 4, čl. 10., al. 2). Generální tajemník volí se na období tří sezení jsa opět volitelným. Jemu náleží redakce protokolů o sezeních, vedení běžných záležitostí, korespondence a vykonávání usnesení řiditelstva. Jemu náleží dále péče o pečeť a archiv. Jeho bydliště jest sídlem Institutu (čl. 11.). Čl. 12. obsahuje ustanovení o pomocnících generálního tajemníka. čl. 13. o pokladníku, čl. 14. a 15. o volbě členů a hlasování. Jedná-li se v sezení Institutu o sporné otázky dotýkající se někte-

rého státu, nemají členové, kteří jsou jeho státními příslušníky, vota (čl. 16.). Rada Institutu jmenuje referenty pro jednotlivé otázky, které mají býti řešeny aneb ustanovuje komise za účelem přípravného studia otázek těch. V nutných případech opatří referáty a projekty eventulně nutné generální tajemník (čl. 17.); čl. 18, obsahuje ustanovení, podle kterého dlužno vydávati po každém sezení zprávu o vykonaných pracech (Po té stránce vychází redakcí generálního tajemníka publikace nazvaná Annuaire de l'Institut de droit international. První svazek vyšel r. 1876 a obsahuje zprávy o třech prvních sessích, později má každé sezení svůj vlastní svazek, až do nynějška 19 svazků, poslední z r. 1902.), čl. 19. jedná o stránce finanční, čl. 20. o revisi statut.

III. Způsob prací vědeckých.

Podle ustanovení čl. 17. stanov rada Institutu ustanoví pro každou otázku dva zpravodaje anebo jednoho zpravodaje a komisi. V prvém případě ustanovení zpravodajové připraví každý pro sebe dobrozdání. Jeden z nich pak přednese věc v sezení plenárním. Obě dobrozdání a navrhované resoluce vytisknou se a členům se rozešlou. V případě druhém má zpravodaj na vůli přibrati si spoluzpravodaje. Každý člen pak ať řádný ať mimořádný má právo přihlásiti se u generálního tajemníka za člena kterékoli komise. Když rada ustanoví zpravodaje a komisi, je zpravodaj povinen vstoupiti ve styk s členy komise před 31. prosincem toho roku, kdy byl zvolen, aby s nimi vyměnil názory. Generálnímu tajemníku přináleží povinnost informovati se u zpravodajů o stavu a postupu prací a o tom dáti zprávu radě, po případě Institutu v sezení plenárním. Zpravodajové pak povinni jsou referáty své v čas zaslati generálnímu tajemníku, tak aby v čas mohly býti publikovány a členům rozeslány. (Règlement de l'Institut čl. 1.—4. sr. Annuaire sv. 19., str. 1 sl.)

Usnesení Institutu konají se v sezeních plenárních. Sezení plenárnímu předchází sezení slavnostní, jehož pořad určuje rada Institutu dohodnuvši se s autoritami místa, kde sezení se koná. V slavnostní schůzi není místa pro debatu, ježto ona výhradně jest věnována přijetí Institutu se strany autorit místních a zprávě generálního tajemníka o postupu prací (čl. 23. reglementu). Schůze

plenární věnovány jsou pracem vědeckým. Členové řádní i mimořádní a ovšem také čestní mají tu hlas stejné váhy. Jednací řeč je francouzská, avšak předsedovi přísluší právo z toho výminku učiniti. Reglement obsahuje dále ještě zevrubná ustanovení o způsobu jednání, o hlasování, o revisi protokolů atd.

*

Jak vyplývá z toho, co pod č. II. a III. bylo uvedeno, a jak v citovaném čl. 1. stanov také výslovně jest vytčeno, jest Institut de droit international ústavem výlučně vědeckým. Jedná se toliko o vědecké zpracování sporných otázek, při čemž jako účel Institutu se vykládá práce kolektivná, t. j. práce, při které dána jest možnost sporné otázky mezinárodního práva zevrubně probrati živým rozhovorem a sice rozhovorem, na kterém účastní se odborníci ze všech končin zeměkoule a tedy již z toho důvodu názorů a hledisek patrně nejrůznějších. Touto ryze vědeckou povahou liší se Institut od institucí jiných, které podobné cíle, ale jinými prostředky sledují, nájmě od tak nazvané Association for the reform and codification of the law of nations, jak to vyslovila také konference svolaná na popud des Amis de la paix do Bruselu na říjen r. 1873 »for consultation upon the best method of preparing an international code and the best means of procuring its adoption.« : La conférence de Bruxelles a reconnu, que l'Institut est spécialement qualifié pour poser les fondements scientifiques de ce code international que l'association appelle de ses voeux peut être un peu trop enthusiastes. Elle se reserve d'examiner sous son point de vue propre les travaux et les résolutions de l'Institut. Ces travaux et ces résolutions seront essentiellement juridiques. L'association envisagera surtout le côté politique et social, et c'est à ce point de vue qu'elle étudiera les moyens de réaliser pratiquement les résultats qui lui paraîtront désirables. Elle agira sur l'opinion publique, elle s'efforcera d'agir sur les représentations nationales et sur les gouvernements, par les moyens que les Américains et les Anglais savent si bien employer tandis que l'Institut, malgré la teneur peut être un peu trop générale de l'Article premier restera dans régions élevées et sereines de la science (Annuaire I. str. 27 sl.); a podobně vyjádřil se o účelu Institutu italský ministr pošt a telegrafů *Emilio Sineo*, když vítal dne 24. září r. 1896 v slavnostní schůzi Institut zasedající v Benátkách: Vous

ne cherchez pas vos doctrines dans la révolution, mais dans l'évolution scientifique et dans la réforme progressive de sorte qu'on ne saurait vous confondre avec d'autres associations qui, elles aussi, ont pour but le bien d'humanité, mais qui accomplissent leur mission civilisatrice avec l'impatience du philantrope non avec le calme et l'esprit du savant, qui sait se tenir à distance des rêves irréalisables et des desseins prématurés. (Annuaire XV., str. 168 sl.)

IV. Personalie Institutu.

Podle poslední zprávy o Institutu uveřejněné v září r. 1902 jsou jeho členy:

I. **Čestnými**: *Carlos Calvo*, ministr republiky argentinské v Paříži (ř. 1873, č. 1895); *de Courcel*, senátor v Paříži (č. 1895); *L. J. D. Féraud-Giraud*, čestný president kasačního dvora v Paříži (mř. 1887, ř. 1891, č. 1898); *Sir Robert Hart*, generální inspektor námořského cla čínského v Pekingu (č. 1892); baron *F. A. Lambermont*, státní ministr v Bruselu (č. 1892); *Gustave Moynier*, předseda červeného kříže v Ženevě (ř. 1873, č. 98); *K d' Olivecrona*, bývalý rada nejvyššího soudního dvora ve Štokholmě (ř. 1873, č. 95); *John Westlake*, prof. na universitě v Cambridge Anglie (ř. 1873, č. 98). II. **Řádnými**: *T. M. C. Asser*, státní rada v Haagu (ř. 1873); *L. Bar*, prof. v Gotinkách (ř. 1874); *T. Barclay*, advokát v Paříži (mř. 1885, ř. 91); *Francisco Antonio da Vega Beirão*, státní rada v Lisaboně (mř. 1891, ř. 96); *Henri Brocher de la Fléchère*, profesor v Ženevě (mř. 1877, ř. 85); *Emilio Brusa*, profesor v Turíně (mř. 1877, ř. 78); *J. C. Buzzati*, profesor v Miláně (mř. 1891, ř. 98); *E. L. Catellani*, profesor v Padově (mř. 1891, ř. 96); *Ed. Clunet*, advokát v Paříži (mř. 1875, ř. 80); *Den Beer Portugael*, lieutenantgénéral, státní rada v Haagu (mř. 1874, ř. 88); *Ed. E. Fr. Chevalier Descamps*, profesor v Louvainu (mř. 1892, ř. 1900); *A. N Dicey*, profesor v Oxfordě (mř. 1880, ř. 85); *J. F. Dillon*, attorney and counsellor at law v New.-Yorku (mř. 1883, ř. 91); *Edouard Engelhardt*, francouzský vyslanec v Messině (mř. 1885, ř. 87); *Jean Helenus Ferguson*, bývalý vyslanec nizozemský v Číně v Batavii (mř. 1888, ř. 91); *Pasquale Fiore*, profesor v Neapoli (ř. 1874); *Guido Fusinato*, státní podsekretář v ministerstvu zahraničních záležitostí v Římě (mř. 1887, ř. 1896); *C. F. Gabba*, profesor v Pise (mř. 1882, ř. 87); *Ernest Glasson*, děkan právnické fakulty v Paříži (mř. 1888, ř. 95); *Carl Goos*, bývalý ministr spravedlnosti v Kodani (ř. 1877); *G. F. Hagerup*, bývalý státní ministr v Christianii (mř. 1891, ř 94); *H. Harburger*, rada při vrchním soudě v Mnichově (mř. 1885, ř. 92); *C. F. Heimburger*, prof. v Giessenu (mř. 1891, ř. 98); *T. E. Holland*, profesor v Oxfordě (mř 1875, ř. 78), hrabě *Leonidas Kamarovský*, profesor v Moskvě (mř. 1875, ř. 91); *František Kasparek*, profesor v Krakově (ř. 1885, mř. 91); *Richard Kleen*, švedský vyslanecký tajemník n. o. (mř. 1891, ř. 94); *R. de Labra*, advokát v Madridě (mř. 1878, ř. 87); *C. E. Lardy*, švýcarský

vyslanec v Paříži (mř. 1891, ř. 95); *Ernest Lehr*, prof. v Lausannu (mř 1879 ř. 87); *Ch. Lyon-Caen*, prof v Paříži (mř. 1880, ř. 85); *F. de Martens*, stálý člen rady při ministerstvu zahraničných záležitostí v Petrohradě (ř. 1874); *W. A. P. Martin*, bývalý předseda kolegia Tung-Wen v Pekingu (mř. 1882, ř. 91); *F. C. L. von Martitz*, rada při nejvyšším správním dvoře v Berlíně (mř. 1882, ř. 91); *Henning Matzen*, profesor v Kodani (mř. 1892, ř. 95); *H. Midosi*, profesor v Lisaboně (mř. 1896, ř. 1900); *Léon de Montluc*, rada při apelačním soudě v Douai (mř. 1875, ř. 85); *E. Nys*, profesor v Bruselu (mř. 1882, ř. 85); *F. Perels*, ředitel říšského úřadu námořského v Berlíně (mř. 1879, ř. 85); *Auguste Pierantoni*, prof. v Římě (ř. 1873); *Ed. N. Rahusen*, advokát v Amsterodámě (ř. 1900); *The Right Honourable Lord Reay*, bývalý guvernér v Bombayi, v Londýně (mř. 1882, ř. 92); *Louis Renault*, profesor v Paříži (mř. 1878, ř. 82); *Ernest Roguin*, prof. v Lausannu. (mř. 1891, ř. 96); *Albéric Rolin*, prof. v Gentu (mř. 1874, ř. 85); *Edouard Rolin*, advokát v Bruselu (mř. 1891, ř. 98); *Gustav Roszkowski*, prof. ve Lvově (mř. 1882, ř. 91); *Adolfo Sacerdoti*, prof. v Padově (mř. 1878, ř. 88); *F. Sieveking*, v Hamburku (mř. 1892, ř. 1900); *Felix Stoerk*, prof. v Greifswaldě (mř. 1888, ř. 95); *Manuel Torres Campos*, prof. v Granadě (mř. 1885, ř. 91); *Mil. R. Vesnič*, vyslanec srbský v Římě (mř. 1896, ř. 98); *Sir Donnald Mackenzie Wallace*, v Londýně (mř. 1878, ř. 95); *André Weiss*, prof. v Paříži (mř. 1887, ř. 98).

III. **Mimořádnými:** *The Right Honourable Lord Alverstone*, Lord Chief Iustice of England v Londýně (1902); *Charles Daniel Asser*, advokát v Amsterodámě (1894); *Sir Sherston Baker* v Londýně (1879); *Ludovic Beauchet*, prof. v Nancy (1892); *Ch. Boiceau*, advokát v Lausannu (1895); *Antonio Sanchez da Bustamante*, prof. v Havaně (1895); *Vilém Cahn*, vyslanecký rada v Berlíně (1898); *Štěpán Carathéodory*, turecký vyslanec v Bruselu (1888); *Giuseppe Carnazza-Amari*, prof. v Catanii (1882); *A. M. V. Chrétien*, prof. v Nancy (1891); *Jules Clère*, spisovatel v Paříži (1879); *Alessandro Corsi*, prof. v Pise (1898); *F. Daguin*, gen. tajemník de la Société de législation comparée v Paříži (1895); *A. Darras*, doktor práv v Paříži (1895); *Frantz Despagnet*, prof. v Bordeaux (1891); *Charles Dupuis*, prof. v Paříži (1900); *Paul Errera*, prof. v Bruselu (1900); *Paul Fauchille*, redaktor Revue de droit international public v Paříži (1897); *J. H. Foote*, advokát v Londýně (1895); *C. Gareis*, prof. v Královci (1891); *Goudy*, prof. v Oxfordě (1895); *Gr. W. W. Gram*, prefekt v Hamaru (1898); *C. Hilty*, prof. v Bernu (1891); *B. Huebler*, prof. v Berlíně (1898); *I. Iwanowský* prof. v Petrohradě (1895); *Emil Jettel z Ettenachu*, odb rada v min. zahr. zál. ve Vídni (1894); *M. Kebedgy*, prof. v Bernu (1895); *Kentaro Kaneko*, bývalý ministr v Tokiu (1891); *J. T. Lawrence*, prof. v Cambridge (1885); *H Brougham Leech*, prof. v Dublině (1892); *F. Liszt*, prof. v Berlíně (1900); *J. Macdonell*, rada při nejv. soudním dvoře v Londýně (1900); *J. Maluquer y Salvador*, advokát v Madridě (1891); *R. Manzato*, advokát v Benátkách (1896); *F. Meili*, prof. v Curychu (1887); *J. Basset Moore*, prof. v New. Yorku (1891); *A. Nerincx*, prof. v Bruselu (1902); *Ramon de Dalman y de Olivart marquis d'Olivart*, prof. v Madridě (1888); *Lodovico Olivi*, prof. v Modeně (1891); *Manuel M. de Peralta*, vyslanec Costa-Ricy v Paříži (1891);

Ant. Pillet, prof. v Paříži (1887) *P. Poulet*, prof. v Louvainu (1902); hrabě *M. Rostworowský*, prof. v Krakově (1898); *E. Rouard de Card*, prof. v Toulouse (1895); hrabě *B. Schönborn*, pres. nejv. dvora správ. ve Vídni (1902); *Sir J. Scott*, v Londýně (1891); *Georges de Seigneux*, advokát v Ženevě (1894); *Rafaël Fern. Seijas*, advokát v Caracasu (1891); *E. Steinbach*, pres. nejv. soudu ve Vídni (1902); *G. Streit*, prof v Aténách (1898); *Leo Strisower*, prof. ve Vídni (1891); *Toru Terao*, prof. v Tokiu (1900); *Edm. Eug. Thaller*, prof. v Paříži (1900); *Emm. Ullmann*, prof. v Mnichově (1898); *Platon de Waxel*, řid. kanc. v min. zahr. zál. v Petrohradě (1891); *J. A. esq. Whiteley* v Baltimore (1902).

Mimo to byli členy Institutu:

H. Ahrens, prof. v Lipsku (ř. 1873, † 74); *Alcorta Amancio*, profesor v Buenos Ayres (mř. 1891, † 5. května 1902); *J. Oscar Alin*, prof. v Upsale (mř. 1896, † 31. prosince 1900); *E. N. R. Arntz*, prof. v Bruselu (ř. 1877, † 84); Dr. *Thordil Halvorsen Aschehoug*, profesor v Christianii (ř. 1874, † 95); *Ludvik Aubert*, prof. v Christianii (mř. 1879, ř. 92, † 5. února 1896); *Emile Banning* gen. řiditel archivů při min. zahr. zál. v Bruselu (mř. 1892; † 13. července 98); *Bartholony François*, v Ženevě (č. 1876, † 9. června 81); *Carl Bergbohm*, prof. v Bonnu (mř. 1885, vystoupil 98); *Mountague Bernard*, Herefordshire (r. 1873, † 4. září 82); *J. Berney*, prof. v Lausannu (mř. 1897, † 23 ledna 93); *Bezobrazov Vladimír*, Petrohrad (ř. 1873, † 22. srpna 89); *J. C. Bluntschli*, Heidelberk (ř. 1873, † 81); *Böhm Ferdinand*, rada při vrchním soudě v Norimberce (mř. 1894, † 6. února 1901); *Brocher Charles*, prof. v Ženevě (mř. 1874, ř. 75, † 84); *Bulmenring August*, prof. v Heidelberce (ř. 1873, † 13. srpna 90); *Carle Giuseppe*, prof. v Turině (mř. 1882, vystoupil 85); *Eugène Francois Cauchy*, Paříž (ř. 1873, † 2. dubna 77); *Dahn Felix*, prof. ve Vratislavi (mř. 1891, vystoupil 1900); *Danewski W.*, profesor v Charkově (mř. 1880, † 25. března 98); *Demangeat Ch.*, rada při kasačním soudě v Paříži (ř. 1877, † 95); *Arthur Desjardins*, gen. adv. při kasačním soudě v Paříži (mř. 1891, ř. 95, † 1900); *Drouyn de Lhuys*, Paříž (ř. 1873, † 76); *Dubois Ernest*, prof. v Nancy (mř. 1878, † 7. dubna 82); *Esperson Pietro*, prof. v Pavii (ř. 1873, vystoupil 98); *Dudley Field*, New.-York (ř. 1873, † 94); *Geffcken H.*, v Berlíně (mř. 1885, ř. 91, † 1. května 96); *L. Gessner*, vyslanecký rada v Berlíně (mř. 1875, ř. 78, † 4. prosince 1890); *Goldschmidt Levin*, v Berlíně (ř. 1873, č. 95, † 16. července 97); *C. S. Grünhut*, Vídeň (mř. 1880, vystoupil 94); *W. Edw. Hall*, advokát v Londýně (mř. 1875, ř. 80, † 1895); *James Hannen*, člen apelačního soudu v Londýně (mř. 1883, ř. 85, vystoupil 94); *Hartmann Adolph*, tajný legační rada n. o. v Hanovru (mř. 1887, ř. 91, † 12. prosince 97); *L. B. Hautefeuille*, Paříž (ř. 1873, † 26. ledna 75); *A. W. Heffter*, Berlín (ř. 1873, † 5. ledna 90); *Franz von Holtzendorff*, prof. v Mnichově (ř. 1873, † 4. února 89); *Hornung J.*, prof. v Ženevě (ř. 1878, † 2. listopadu 84); *G. Jellinek*, prof. v Heidelberce (mř. 1891, vystoupil 98); *Jan Kalindero*, správce statků korunních v Bukurešti (mř. 1887, přestal býti členem po 88); *M. Kapustin*, prof. v Jaroslavi (ř. 1877, † 11. listopadu 99); *C. G. Koenig* prof. v Bernu (mř. 1875, ř. 85, † 23. května 92); *Ed. Laboulaye*,

senátor v Paříži (r. 1880, přestal býti členem před r. 1882); *Landa Nicasio*, Pampelona (ř. 1873, † 11. dubna 91); *E. Laurent*, prof. v Gentu (ř. 1873, † 11. února 87); *E. de Laveleye*, prof. v Lutychu (ř. 1873, † 2. ledna 1892), *W. B. Lawrence*, vyslanec severoamerický v Londýně (ř. 1873, † 26 března 81); *Leguizamon Onésime*, pres. nejv. soudu v Buenos Ayres mř. 1879, † 87); *Loening Edgar*, prof. v Halle (mř. 74, přestal býti členem před r. 97); *Lomonaco Giovanni*, prof. v Neapoli (mř. 1882. přestal býti členem před r. 1890); *James Lorimer*, prof. v Edinburku (ř. 1873, † 13. února 90); *Lucas Ch.*, člen Inst. de France v Paříži (ř. 1873, č. 82, † 90); *Lueder Ch.*, profesor v Erlangen (ř. 1877, † 25. dubna 95); *Conte Terenzio Mamiani delle Rovere*, senátor v Římě (ř. 1874, č. 82, † 85); *P. S Mancini*, státní ministr v Římě (ř. 1873, † 88). *Marquardsen H.*, prof. v Erlangen (ř. 1874, † 30. listopadu 97); *Martens Ferrão*, portugalský vyslanec v Římě (mř. 1882, ř. 91, † 15. listopadu 95); *Massé Gabriel*, rada při kasačním soudě v Paříži (ř. 1873, † v říjnu 81); *Meier Ernst*, prof. v Halle, (mř. 1875 přestal býti členem před r. 1887); *G. Meyer*, prof. v Heidelberce (mř. 1891, vystoupil 98); *Naumann Christian*, Štokholm (ř. 1873, † 30. dubna 88); *Neumann E.*, prof. ve Vídni (ř. 1874, † 11. listopadu 88); *Norsa Cesare*, advokát v Miláně (mř. 1875, ř. 83, † 30. listopadu 90); *Orelli Alois*, prof. v Curychu (mř. 1885, ř. 88, † 31. ledna 92); *de Parieu*, Paříž (ř. 1873, č. 87 zemřel 93); *Petersen Aleksis*, spisovatel v Kodani (mř. 1875, vystoupil 83); *Phillimore Robert*, (č. čl. 1885, † 85); *Pollock F.*, prof. v Oxfordě (mř. 1885, přestal býti členem před 90); *Prins Ad.*, prof. v Bruselu (mř. 1880, vystoupil 94); *Van der Rest Eugène*, prof. v Bruselu (mř. 1885, vystoupil 94); *Rivier Alphonse*, prof. v Bruselu (mř. 1874, ř. 78, † 21. července 98); *Rolin-Jaequemyns*, nejposléze ministr v Bangkoku (ř. 1873 † 1902); *Romero y Giron*, senátor v Madridě (mř. 1891, † 10. ledna 1900); *H. E. Rydin*, člen komory švedské v Upsale (mř. 1885, vystoupil 94); *N. J. Saripolos*, advokát v Aténách (ř. 1877, † 27. října 87); *Schulze-Gaevernitz Herrmann*, prof. v Heidelberce (mř. 1879, ř. 80, † 27. října 88); *Sclopis F. de Salerano*, Řím (ř. 1873, † 8. března 78); *L. de Stein*, prof ve Vídni (ř. 1873, † 23. září 90); *Albert Teichmann*, prof. v Basileji (mř. 1880, vystoupil 94); *Ch. le Touzé*, spisovatel v Paříži (mř. 1875, přestal býti členem před 90); *Sir Travers Twiss* v Londýně (ř. 1874, č. 91, † 14. ledna 97); *Vergé Charles* v Paříži (ř. 1873, † před r. 80); *Vidari Ercole*, prof. v Pavii (ř. 1873, † před r. 80); *Vincent René*, advokát v Paříži (mř. 1892, vystoupil 98); *Emory Washburn*, prof. v Cambridge—Amerika (ř. 1873, † 18. března 77); *Wharton Francis* v Cambridge—Amerika (ř. 1873, † 11. února 88); *Th. Woolsey*, bývalý pres. university v Yale (ř. 1873, † 89); *Yvernès*, přednosta odboru v min. sprav. v Paříži (mř. 1879, přestal býti členem před 83).

*

Není ovšem možno na tomto místě blíže zabývati se jednotlivými, byť i jen nejpřednějšími osobnostmi, které jsou neb byly členy Institutu a nebyla by práce taková ani na místě. Jsouť jednak profily mužů jako *Bar, Bluntschli, Heffter, Holtzendorf, Laurent,*

Laveleye, *Mancini*, *Martens*, *Moynier*, *Stein* a j. tak dobře známy, že netřeba o nich se šířiti, a s druhé strany činnost jejich neomezovala se na Institut, aby mohl býti ospravedlněn rozbor aneb i jen nástin jejich činnosti při rozboru prací Institutu. Než o jednom, také ovšem již bývalém členu Institutu pokládám za vhodno promluviti několik slov, neboť při něm pochybnost na druhém místě uvedená z valné části odpadá, ježto jemu byl rozvoj Institutu předním úkolem života, a také naopak impulsu jeho děkuje Institut nejen svoje založení, nýbrž intensivní jeho činnosti také valnou část svých úspěchů. Jak z řečeného zřejmo, mám na mysli dlouholetého generálního tajemníka a později čestného člena a čestného předsedu Institutu *Rolina-Jaequemynsa*. Jak v prvé kapitole bylo uvedeno, možno směle říci, že *Rolin-Jaequemyns* Institut založil. Hned při založení tomto stal se jeho generálním tajemníkem a jako takový neúnavně pracoval o jeho rozvoji, jak pracemi vědeckými vysoké ceny a neobyčejné rozvahy, ochotně vstupuje podle článku 17. stanov na místo referentů, kteří v čas práce jim svěřené nedokonali, tak i pérem svým podivuhodně brillantního stylu, získávaje Institutu přátele a propaguje jej v kruzích officielních. V sesích plenárních nikdo nepodával rozvážnějšího vota než on, a když jednalo se o stránku formální a stylistickou, bylo jisto, že návrhy jím upravené dobudou většiny shromážděných. Cinnost jeho přestala býti ovšem tak intensivní, když byl povolán králem svým za ministra vnitra, a když jej v úřadu generálního tajemníka Institutu zastupoval *Alphonse Rivier* (od r. 1878—1885). Ale když složil vysoký svůj úřad, přijal znovu r. 1886 funkci generálního tajemníka, vzal na se nemladý již četné a obtížné s tím spojené úkoly a zastával jej dotud, až dostalo se mu čestného úřadu státního ministra při vládě siamské v Bangkoku (1892). Ale ani v této době, kdy byl na sta mil vzdálen Evropy, nepřestal pečovati o Institut, obcuje často i za těchto poměrů jeho plenárním schůzím (1898 a 1900) a těše se, že, až vyprší r. 1902 převzatý úřad, opět plně svoje síly bude jemu moci věnovati. Přání toto zůstalo ovšem nesplněno. Skonalť krátce po svém návratu z Bangkoku dne 19. ledna r. 1902. Nemůže býti pochybnosti o tom, že smrť tato je ztrátou pro Institut, kterou těžko lze odčiniti, a všichni členové jeho, zejména pak starší, kteří byli osobními přáteli *Rolinovými*, chápali dosah ztráty té. A proto není divu, že všichni věnovali jemu v sesi

bruselské v září r. 1902 konané, slova plná hlubokého citu a upřímného smutku, vzpomínajíce jeho jako vzácného člověka a velikého učence, a že dne 20. září 1902 Institut korporativně odebral se na hřbitov laekenský, aby uložil věnec na jeho hrob a dal výraz svému věrnému přátelství.

V. Práce Institutu v oboru mezinárodního práva soukromého.

Institut de droit international řešil za doby svého nyní již jedenatřicetiletého trvání otázky ze všech oborů tak nazvaného práva mezinárodního, a sice jak z oboru mezinárodního práva κατ' ἐξοχήν, tak z oboru mezinárodního práva občanského, obchodního, směnečného, trestního i procesního, dále některé otázky z oboru tak zv. správy mezinárodní v užším smyslu. Pokud se týče látky na prvém místě uvedené, jednáno bylo o mezinárodních soudech rozhodčích, o právu válečném, o právu kořisti válečné po stránce materielní i formální, o tom, za jakých podmínek a jak dalece lze užiti evropského práva mezinárodního na národy východní, o soudech, jaké dlužno ustanoviti k výkladu smluv mezinárodních, o definici moře teritoriálního a panství nad ním, o imunitách vyslaneckých a konsulárních, o zodpovědnosti států za škodu vzniklou na jejich území cizincům při vzbouřeních neb válkách občanských, o trestní sankci konvence ženevské, o kontrabandě, o okkupaci teritorií, o blokádě v době míru, o neutralitě atd. Z oboru správy mezinárodní podrobeny byly rozboru: Mezinárodní statistika, vystěhovalectví, srážky na moři, dvojí zdanění, otrokářství, opatření dotýkající se mezinárodní policie zdravotní, vykonávání policie v přístavech, užívání vlajky při obchodních lodích, plavba po řekách »mezinárodních«, zápovědi dovozu a vývozu v obchodu mezinárodním. Z oboru mezinárodního práva trestního jednáno všeobecně o celé látce (des conflits des lois pénales), pak zvláště o vydávání zločinců, o důsledcích zásady, podle které způsobilost osoby a její vztahy rodinné řídí se právem domovským, pro právo trestní atd.

Nás na tomto místě především interesují ony předměty projednávané, které spadají do oboru mezinárodního práva soukromého v užším smyslu, tedy zejména mezinárodního práva občanského, obchodního, směnečného a námořského, pak mezinárodního

práva procesního a správního, pokud tyto s mezinárodním právem soukromým souvisejí, t. j. pokud ustanovení tam obsažená na právní postavení osoby a její práva soukromá mají vliv, po případě, pokud ustanovení ona dána jsou za účelem snažšího uskutečňování práva materielního. O těchto věcech tudíž chceme pojednati a sice pořadem chronologickým, tedy v pořádku tom, jak v jednotlivých sezeních Institutu o nich bylo jednáno.

*

I. První vědecké (v celkovém pořadu druhé) sezení Institutu konalo se mezi 31. srpnem a 5. zářím r. 1874 v Ženevě v sále, ve kterém o dvě léta dříve zasedal rozhodčí tribunál v záležitosti Alabamy, pod předsednictvím *Manciniho*.

Z mezinárodního práva soukromého zaměstnávala Institut otázka nazvaná: Utilité de rendre obligatoires pour tous les États, sous la forme d'un ou de plusieurs traités internationaux, un certain nombre de règles générales du droit international privé pour assurer la décision uniforme des conflits entre les différentes législations civiles, tudíž otázka, která v sobě obsahuje veškerý soubor norem kolisních práva soukromého (recte občanského) inclusive některé otázky práva procesního a veřejného. Referenty byli *Mancini* a *Asser*. Se zřetelem však k opozdělému vytištění referátu, a tudíž nedostatečné informaci ostatních členů, bylo detailní řešení odloženo k sezení pozdějšímu a usneseny toliko některé základní zásady. V těchto klade se důraz na užitečnost uniformních norem kolisních, podle kterých by soudové mohli rozhodovati otázky právní dotýkající se cizinců, jejich majetku, právních jednání, posloupností, sporů a rozsudků v cizině vynesených. Vhodnou cestu k dosažení tohoto cíle vedoucí spatřuje Institut v tom, že by on sám připravil projekty smluv buď všeobecných buď speciálních, které by pak mohly býti základem jednání diplomatického. Institut tam vytýká, že nikterak neusiluje o sjednocení práva materielního, že nikterak nejedná se mu o dosažení nějakého materielního práva světového, jež by leckde mohlo býti v odporu s pokrokem civilisace, nýbrž že chce snažiti se toliko o vymezení působnosti, kompetence jednotlivých legislací. Ku konci projeveno jasně stanovisko Institutu, pokud se týče odůvodnění a struktury

mezinárodního práva soukromého. Prohlášeno totiž, že existuje právní povinnost uznati cizince jako subjekty právní a souditi je v jistých vztazích podle vlastních jejich zákonů. »L'admission des étrangers à la jouissance des droits et l'application des lois étrangères aux rapports de droit, qui en dépendent . . . doivent être considérés comme un devoir de justice internationale.« [1])

Dále byla učiněna některá usnesení v oboru mezinárodního práva procesního. Nás interesují usnesení ta potud, pokud se tam

[1]) Conflits des lois. Conclusions générales. I. L'Institut reconnaît l'évidente utilité et même, pour certaines matières, la nécessité de Traités, par lesquels les États civilisés adoptent d'un commun accord des règles obligatoires et uniformes de droit international privé, d'après lesquelles les autorités publiques, et spécialement les tribunaux des États contractants, devraient décider les questions concernant les personnes, les biens, les actes, les successions, les procédures et les jugements étrangers. II. L'Institut est d'avis, que le meilleur moyen d'atteindre ce but serait que l'Institut lui-même préparât des projets textuels de ces traités, soit généraux, soit concernant des matières spéciales, et particulièrement les conflits par rapport aux mariages, aux successions, ainsi qu' à l'exécution des jugements étrangers. Ces projets de traités pourraient servir de base aux négociations officielles et à la rédaction définitive, qui seraient confiées à une conférence de jurisconsultes et d'hommes spéciaux délégués par les différents États ou du moins par quelques-uns d'entre eux, en accordant dans ce dernier cas aux autres États, pour ce qui concerne les matières à l'égard desquelles ce système peut être adopté sans inconvénient, la faculté d'y accéder successivement III. Ces traités ne devraient pas imposer aux États contractants l'uniformité complète de leurs codes et de leurs lois; ils ne le pourraient même pas sans mettre obstacle aux progrès de la civilisation. Mais, sans toucher à l'indépendance législative, ces traités devraient déterminer d'avance laquelle d'entre les législations, qui pourraient se trouver en conflit, sera applicable aux différents rapports de droit. On soustrairait ainsi cette détermination aux contradictions entre législations parfois inconciliables des divers peuples, à l'influence dangereuse des intérêts et des préjugés nationaux, et aux incertitudes de la jurisprudence et de la science elle même. IV. Dans l'état actuel de la science du droit international, ce serait pousser jusqu'à l'exagération le principe de l'indépendance et de la souveraineté territoriale des nations, que de leur attribuer un droit rigoureux de refuser absolument aux étrangers la reconnaissance de leurs droits civils et de méconnaître leur capacité juridique naturelle de les exercer partout. Cette capacité existe indépendamment de toute stipulation des traités et de toute condition de réciprocité. L'admission des étrangers à la jouissance de ces droits et l'application des lois étrangères aux rapports de droit qui en dépendent ne pourraient être la conséquence d'une simple cour-

vykládá o užitečnosti smluv mezinárodních upravujících meze právomoci a příslušnosti soudů a vykonatelnost cizích rozsudků.

(Annuaire I. str. 34, pak 128 sl.)

II. Roku 1875 konala se schůze (3.) v Haagu (25.—31. srpna) pod předsednictvím *Bluntschliho*.

Tu byly usneseny články upravující příslušnost soudů počtem pěti.[2]) Ostatní otázky odloženy byly pro nepřítomnost referenta *Manciniho*, zaviněnou těžkou nemocí.

(Annuaire I. str. 89 sl., 125 sl.).

---

toisie et bienséance (comitas gentium), mais la reconnaissance et le respect de ces droits de la part de tous les États doivent être considérés comme un devoir de justice internationale. Ce devoir ne cesse d'exister, que si les droits de l'étranger et l'application des lois étrangères sont incompatibles avec les institutions politiques du territoire régi par l'autre souveraineté, ou avec l'ordre public tel qu'il est reconnu.

[2]) Conclusions plus spéciales relatives à la compétence des tribunaux: *a*) le domicile (et subsidiairement la résidence) du défendeur, dans les actions personnelles ou qui concernent des biens meubles, et la situation des biens dans les actions réelles concernant des immeubles, doivent, dans la règle, déterminer la compétence du juge, sauf l'adoption de fora exceptionnels, à l'égard d'une certaine catégorie de litiges. *b*) La règle posée sub *a*) aura pour effet, que le juge compétent pour décider un procès n'appartiendra pas toujours au pays, dont les lois régissent le rapport de droit, qui fait l'objet de ce procès. Cependant, l'adoption des fora exceptionnels, mentionnés sub *a*), devra surtout avoir pour but de faire décider, autant que possible, par les juges du pays dont les lois régissent un rapport de droit, les procès qui concernent ce rapport, par exemple les procès qui ont pour objet principal de faire statuer sur des questions d'état ou de capacité personnelle, par les tribunaux du pais dont les lois régissent le status personnel, etc. *c*) Dans les procès civils et commerciaux la nationalité doit rester sans influence sur la compétence du juge — sauf dans le cas, où la nature même du litige doit faire admettre la compétence exclusive des juges nationaux de l'une des parties. *d*) Ces tribunaux, saisis d'une contestation, doivent, à l'égard de la compétence adoptée par les traités, statuer d'après les mêmes règles qui ont été établies à l'égard de la compétence, par les lois du pays. Ainsi, dans les pays, où ce système est adopté pour l'application des lois nationales concernant la compétence des tribunaux, ils ne se déclareront pas incompétents d'office, quand il s'agit de l'incompétence ratione personae. *e*) Les règles de droit international privé qui entreront dans les lois d'un pays par suite d'un traité international, seront appliquées par les tribunaux, sans qu'il y ait une obligation internationale de la part du gouvernement de veiller à cette application par voie administrative.

III. Čtvrté sezení konalo se v Curychu roku 1877 (10. až 14. září). Předsedou byl *de Parieu*.

Před tímto sezením valně pokročily práce dotýkající se úpravy norem kolisních z práva soukromého. Cirkulářem ze dne 6. června r. 1877 rozeslalo řiditelství Institutu nový projekt řešící kolise mezi zákonodárstvím různých států, založený jednak na vědeckých pracech *Bluntschliho* a *Mancciniho*, již prvé v Revue de droit international et législation comparée publikovaných, jednak na rukopisné práce mimořádného člena Institutu, milánského advokáta *Cesara Norsy*. Projekt skládal se ze čtyř článků. V prvém jednáno o právním postavení cizinců, o jejich vztazích rodinných a právech i povinnostech odtud vyplývajících, v druhém o normách kolisních práva dědického Oba články založeny jsou důsledně na principu nationality (t. j. státního občanství), článek druhý pak ještě zvláště na principu jednotnosti posloupnosti dědické, »quels que soient la nature des biens et le lieu de leur situation.« Článek třetí jedná o tak zvaných předpisech absolutních, čtvrtý pak obšírně o nabytí a ztrátě státního občanství. Projekt tento stal se předmětem různých připomenutí se strany členů Institutu, z nichž *Westlake* zaslal referentům dobrozdání obsahem důležité a jmenovitě článkem třetím obšírně se zabývající. Ježto však jeden z referentů nebyl přítomen a mimo to *Laurent* projevil předsevzetí své látkou touto prvé, než Institut definitivně rozhodne, se zabývati, bylo usneseno, rozhodnutí odložiti do sezení příštího.

Za to však učiněno definitivní usnesení o kapitole nadepsané »Règles internationales proposées pour prévenir les conflits de lois sur les formes de la procédure«, kdež ve článku 1. obsažen návrh ustanovení, že každý cizinec má způsobilost státi na soudě jako tuzemec.

(Annuaire II., str. 34 sl., 44 sl., 150 sl.)

IV. Páté sezení konalo se v Paříži 2.—5. září 1878; předsedou byl opětně *de Parieu*. Na programu byl projekt *Asserův* obsahující ustanovení o vykonatelnosti cizích rozsudků, jenž podroben diskusi. Při této příležitosti rozpředla se především debata o tom, je-li vhodným prostředkem k odstranění kolisí přijetí stejných ustanovení o vykonatelnosti cizích rozsudků do zákonů procesních, jak za to měl *Clunet*, anebo je-li výhodnějším usilovati o uzavření

partikulárních smluv mezi jednotlivými státy, jak navrhoval *Asser* a jak jmenovitě zastával i *Renault*, jenž vytknul, že »pour lui la question de l'exécution des jugements dépend de la confiance que l'on a dans la législation, l'organisation judiciaire d'un État déterminé; elle n'est pas susceptible d'une solution générale. Jamais il ne conseillera au législateur de son pays de dire que, moyennant l'accomplissement de certaines conditions, l'exécution sera procurée aux jugements émanés de la juridiction d'un pays quelconque, dont les juges peuvent, pour des raisons diverses, éveiller les défiances les plus légitimes.« (Annuaire IV. str. 91. sl.) Na konec přijata po návrhu *Rolin-Jaequemynsa* zásada tato: Une réforme complète à l'égard de l'exécution des jugements étrangers ne saurait être realisée par le seul moyen de lois générales uniformément applicables à tous les jugements étrangers. Il faut en attendre le complément d'un système de conventions diplomatiques à conclure avec les États dont les tribunaux et l'organisation judiciaire paraîtront présenter des garancies suffisantes. V dalších článcích, které usneseny byly, vytčeno jest, že právě zmíněné zákony a smlouvy musí obsahovati uniformní předpisy o příslušnosti soudů a stipulovati jisté minimum garantií pokud se týče formalit procesních (čl. 2.), že exequatur bez revise materielního poměru lze uděliti jen tehdy, prokáže-li žalobce, že rozsudek jest vykonatelným ve státě, kde byl vydán, a že mimo to, nepřistoupil-li stát, jehož orgánové rozsudek vydali, na uniformní normy kompetenční, dlužno dále prokázati, že rozsudek byl vydán soudem příslušným podle úmluvy mezi oběma státy existující (čl. 3.), že exequatur rozsudku cizímu nemůže býti uděleno, i když všechny předchozí podmínky jsou splněny, jestliže vykonání rozsudku »impliquait l'accomplissement d'un acte contraire à l'ordre public ou défendu par une loi quelconque de l'État où l'exequatur est requis« (čl. 4.). Konečně dáno jest v čl. 5. ustanovení, že prostředky exekuční řídí se právem místa, kde rozsudek byl vydán, a některá ustanovení zásadu tu rozvádějící.[3])

(Annuaire III., IV., str. 86 sl.)

[3]) Exécution des jugements rendus à l'étranger en matière civile et commerciale. 1. (Otištěno v textu.) 2. Ces lois et conventions doivent poser des règles uniformes sur la compétence relative des tribunaux (compétence ratione personae ou territorii par opposition à la compétence

V. Šesté sezení konalo se v Bruselu (1.—6. září 1879). Předsedal *Rolin-Jaequemyns*.

Před sesí bruselskou konány byly další kroky v práci, směřující k tomu, aby odstraněny byly kolise mezi právními řády soukromými existující. Nově jmenovaní zpravodajové *Arntz* a *Westlake* soudíce, že v této nadmíru důležité otázce postup, má-li býti bezpečným, musí býti nenáhlým, podali nový projekt řešící jen nevelkou partii celé látky. Projekt skládal se z osmi článků, jež obsahovaly: vytčení, že každý cizinec postaven jest na roveň tuzemci mimo případy zvláště vytčené (čl. 1), ustanovení o odvozeném nabytí státního občanství (čl. 2.—5.), ustanovení o právu, kterému podřízena jest osoba, pokud se týče postavení právního a způsobilosti k právním činům (rozhoduje tu právo domovské, podporně právo domicilu čl. 6.), ustanovení o právu, kterým řídí se posloupnost (čl. 7., jenž jest totožným s oním, který

ratione materiae, qui résulte de l'organisation judiciaire de chaque pays), et stipuler un minimum de garanties quant aux formalités de procédure (spécialement en ce qui concerne les formes de l'assignation et les délais de comparution). 3. Parmi les conditions sous lesquelles l'exequatur sera accordé aux jugements étrangers par les tribunaux du pays où l'exécution doit avoir lieu, sans révision du fond, — on doit stipuler que le demandeur aura à prouver que le jugement étranger est exécutoire dans l'État où il a été rendu, ce qui implique la preuve, qu'il est passé en force de chose jugée, dans tous les cas où la législation du pays dans lequel le jugement a été rendu, ne considère comme exécutoires que les jugements contre lesquels il n'y a plus de recours. Si le jugement a été rendu par le tribunal d'un État dont la loi nationale n'a pas adopté les règles de compétence mentionnées sub 2. d'une manière générale et applicable à tous les procès, le demandeur aura toujours à prouver que le jugement étranger a été rendu par un juge compétent d'après la convention entre les deux États. 4. Même quand les preuves mentionnées sub 3. ont été fournies, l'exequatur ne serait pas accordé, si l'exécution des jugements impliquait l'accomplissement d'un acte contraire à l'ordre public ou défendu par une loi quelconque de l'État où l'exequatur est requis. 5. Les voies et modes d'exécution doivent être déterminés par la loi du pays où l'exécution a lieu. Toutefois la contrainte par corps ne doit être applicable nulle part, si elle n'a pas été prononcée par le tribunal qui a rendu le jugement étranger. L'hypothéque judiciaire n'aura lieu que quand elle est accordée par les lois des deux pays. 6. L'adoption de règles uniformes, pour servir de base à la solution des conflits de législation civile et commerciale, désirable sous plusieurs rapports, servirait aussi à faciliter l'introduction du système de l'exécution internationale des jugements.

byl vypracován řiditelstvím Institutu před schůzí v Curychu konanou sr. č. III.) a ustanovení o tak zv. ordre public. Referát jsoucí doprovodem k těmto článkům byl v plenu přednesen, avšak k diskusi pro pokročilost času dojíti nemohlo, takže bylo nutno odhlasovati odložení.

(Annuaire III., IV., str. 190 sl.)

VI. V sezení sedmém (Oxford 6.—9. září 1880, předseda *Mountague Bernard*)

byly články právě uvedené přijaty takřka beze změny. Články tyto, jež znamenají rozhodné vítězství principu nationality (státního občanství) nad principem domicilu, a sice netoliko v lůně Institutu samého, nýbrž důsledkem toho i v moderních legislacích, známy jsou vůbec pod jménem resolucí Oxfordských a byly vždy úhelným kamenem a východiskem při dalších usneseních Institutu.[4])

[4]) Conflits de lois civiles. Résolutions d'Oxford. L'Institut émet le voeu, que les règles suivantes soient adoptées d'une manière uniforme dans les lois civiles de toutes les nations et que leur maintien soit garanti par des traités internationaux qui devraient contenir en même temps la clause ci-après comme complément de l'art. I.: »Les puissances contractantes s'engagent réciproquement à n'introduire à cette règle aucune exception nouvelle, sans le consentement de toutes les parties contractantes. Les nations chez lesquelles il existe encore des exceptions, s'engagent à mettre leur législation le plutôt possible en harmonie avec cette règle.« I. L'étranger quelle que soit sa nationalité ou sa réligion, jouit des mêmes droits civils que le régnicole, sauf les exceptions, formellement établies par la législation actuelle. II. L'enfant légitime suit la nationalité de son père. III. L'enfant illégitime suit la nationalité de son père lorsque la paternité est légalement constatée; sinon, il suit la nationalité de sa mère lorsque la maternité est légalement constatée. IV. L'enfant né de parents inconnus, ou de parents dont la nationalité est inconnue, est citoyen de l'État sur le territoire duquel il est né, ou trouvé lorsque le lieu de sa naissance est inconnu. V. La femme acquiert par le mariage la nationalité de son mari. VI. L'État et la capacité d'une personne sont régis par les lois de l'État auquel elle appartient par sa nationalité. Lorsqu'une personne n'a pas de nationalité connue, son état et sa capacité sont régis par les lois de son domicile. Dans les cas où différentes lois civiles coëxistent dans un même État, les questions relatives à l'état et à la capacité de l'étranger seront décidées selon le droit intérieur de l'État auquel il appartient. VII. Les successions à l'universalité d'un patrimoine sont, quant à la détermination des personnes successibles, à l'étendue de leurs droits, à la mesure ou quotité de la portion disponible ou de la reserve, et à la validité intrinsèque des dispositions de dernière

Proti článku 7. však, jenž ustanovuje, že veškerá posloupnost řídí se domovským právem (právem státního občanství) zůstavitelovým bez ohledu na povahu statků zůstavených (princip nationality a unity) podal protest *Sir Travers Twiss* žádaje za protokolování svého mínění, že »cette résolution en ce qui concerne la détermination des personnes successibles etc . . . dans les biens immeubles constitue une dérogation à la souveraineté territoriale et est en contradiction avec le principe universellement reconnu suivant lequel la lex rei sitae détermine la succession dans les immeubles tandis- que les meubles suivent la personne et n'ont pas de situs.« K protestu tomu připojili se ostatní členové angličtí: *J. Lorimer, T. E. Holland* a *W. E. Hall*

Dále byly Institutu předloženy *Asserem* (1. referent *Goldschmidt* byl nemocen) návrhy dotýkající se mezinárodního práva obchodního (v širším smyslu). V části všeobecné, jakémsi uvedení, přimlouvá se návrh za to, aby některé partie práva obchodního byly upraveny jednotnou uniformní mezinárodní legislací, jež jest nejradikálnějším a nejúčinnějším prostředkem, jímž lze vyvarovati se veškerých konfliktů mezi právními řády. Jakožto obory, ve kterých lze požadavek tento formulovati, uvedeny jsou: právo směnečné, právo papírů kupeckých a hlavní partie práva námořského, zejména: předpisy o vlastnictví k lodím, o zástavě námořské, o přednostních právech k lodím, o smlouvě nákladní, pak předpisy ustanovující o srážkách lodí a o tak zv. velké havarii. Pro ostatní části přimlouvá se návrh za přijetí jednotných norem kolisních a uvádí pak v části zvláštní nejdůležitější z nich, dotýkající se obchodů, obchodníků a společností obchodních. O těchto návrzích však v Oxfordu jednáno nebylo, ježto ani *Goldschmidt*, ani *Asser* nebyli přítomni.

(Annuaire V., str. 41—58.)

VII. V sezení osmém (Turin, 11.—16. září 1882, předseda *Mancini*)

volonté régis par les lois de l'État auquel appartenait le défunt ou subsidiairement, dans les cas prévus ci-dessus à l'art. VI. par les lois de son domicile, quels que soient la nature des biens et le lieu de leur situation. VIII. En aucun cas les lois d'un État ne pourront obtenir reconnaissance et effet dans le territoire d'un autre État, si elles y sont en opposition avec le droit public ou avec l'ordre public.

byly právě uvedené resoluce *Asserovy* (díl všeobecný) podrobeny diskusi a přijaty s nepatrnými změnami.[5]) Podle návrhu pak *Sacerdotiho* uloženo bylo řiditelství Institutu, aby zřídilo tři komise k vypracování tří projektů jednotného práva (z oboru práva obchodního) a sice jednu pro právo směnek a papírů kupeckých, druhou pro právo upravující smlouvu dopravní a třetí pro hlavní partie práva námořského. O části zvláštní projektu *Asserova* rokováno nebylo, ježto již *Asser* sám byl vytkl, že zásady jím formulované jsou jen důsledky zásad, které on pokládá za správné pro kolisní normy práva civilního vůbec. Poněvadž však Institut usnesl se dotud jen o nepatrném počtu ustanovení dotýkajících se kolisí právních řádů občanských, nemohl referent přijmouti za základ svých návrhů zásady přijaté Institutem, nýbrž byl nucen substituovati svůj systém vlastní. Aby pak následkem pozdějších usnesení Institutu v oboru práva civilního nestala se nutnou revise usnesení z oboru práva obchodního, navrhoval odložení projektu na dobu pozdější.

(Annuaire VI., str. 75 sl.)

VIII. Sezení deváté; Mnichov, 4.—8. září 1883. Předsedou byl *von Holtzendorff*.

Conflits des lois civiles. *Arntz* a *Westlake*, stálí zpravodajové o této otázce, předložili projekt dotýkající se práva manželského o jedenácti článcích a sice ustanovení o uzavření sňatku a jeho rozloučení. Po zahájeném rozhovoru navrhl *Renault*, aby projekt ten byl odložen na dobu pozdější, aby bylo možno zároveň podrobiti zkoumání kontraprojekt, na kterém pracují *Bar* a *Brusa*. Když se byl *Westlake* k tomuto návrhu připojil, stal se týž usnesením.

Conflits des lois commerciales. Podle usnesení Institutu

[5]) Conflits des lois commerciales. Partie générale. 1. Plusieurs parties du droit commercial devraient être réglées par une législation uniforme, le moyen le plus radical et le plus efficace de faire disparaître les conflits de droit 2. Les matières à l'égard desquelles l'uniformité est surtout désirable sont: les lettres de change et autres papiers négociables, le contrat de transport et les principales parties du droit maritime. 3. Pour tous les autres parties du droit commercial, l'intérêt des relations commerciales exige que le principaux conflits soient décidés au moyen de traités, à défaut de dispositions uniformes dans les législations nationales.

ze dne 17. září 1882 byla práce sem spadající rozdělena mezi několik komisí.

Prvé uloženo, aby vypracovala souhrn zásad společných právu občanskému a obchodnímu. V tomto směru vypracoval *Bar* projekt o čtyřech článcích, obšírně jej odůvodniv. Projekt obsahuje ustanovení: o způsobilosti osob (capacité personnelle), již podřizuje právu státu, kterým ony náležejí (princip nationality, čl. 1.); další ustanovení vytýká výminku pro případ, že spolukontrahent jednal bona fide, v kterémžto případě rozhoduje o způsobilosti lex loci contractus (čl. 2.); článek 3. stanoví, že v právu obchodním ve všech případech, kdy dlužno řešiti spor dle norem dispositivních, rozhoduje právo domicilu stran, a čl. 4. konečně vytýká, že sídlo závodu dlužno považovati za domicil kupce, pokud se týče jednání a smluv odtud vycházejících. Naproti tomu navrhl *Goldschmidt* (jenž byv nucen Mnichov opustiti požádal za přednesení návrhů svých *Riviera*), aby v právu obchodním rozhodoval právní řád domicilu (čl. 1.) a mimo to, aby smlouva byla vždy platnou, pokud se týče »capacité personnelle«, existuje-li tato podle lex loci contractus (čl. 2.). Jako článek třetí přijal pak 4. čl. projektu *Barova*. Se zřetelem ku vzdálení se *Goldschmidtovu* ponecháno rokování k sezení pozdějšímu.

Pokud se týče práva směnečného, předložil *Norsa* návrh jednotného zákonníka směnečného o 60 článcích a přenechal otázku konfliktů řádů směnečných na dobu pozdější. Shromáždění rozhodlo však po krátké debatě, že má býti vypracován také projekt řešící konflikty a že pro nepřítomnost zpravodajovu řešení celé otázky má býti odloženo do schůze příští.

Ustanovení upravující jednotným způsobem smlouvu dopravní předložena nebyla, ježto *Asser*, jemuž vypracování referátu bylo uloženo, téhož neskončil.

Z práva námořského vzata byla do práce otázka pojišťování námořního. Počínaje březnem roku 1883 rozeslal referent *Sacerdoti* dotazník o 33 článcích na členy Institutu, žádaje za zodpovědění jeho. V sezení samém podav zprávu navrhl ve shodě s členy komise *Lyon-Caenem* a *Goldschmidtem*, aby Institut odhlasoval některé body udávající směr postupu prací v této otázce, což také se stalo s tím, aby do příštího sezení podán byl hotový návrh dle těchto hledisek vypracovaný. (Zmíněné body byly tyto: 1. Il ne convient

pas de former un modèle complet de police dans tous ses détails. 2. Dans le projet à faire et qui vous sera présenté dans la prochaine session, on ne choisira, parmi les points des conclusions susdites et aussi parmi d'autres que des dispositions qui aient le caractère soit prohibitif soit impératif ou qui, étant simplement interprétatives, présentent une importance telle, que l'unification est désirable).

Konečně počalo se jednati o otázce, jež byla na pořadu od sese curyšské, jež však dosud nedoznala zpracování, o právu původcovském k cizím dílům literárním, uměleckým a průmyslovým. *Lyon-Caen* předložil členům Institutu dotazník, jenž táže se, jak dlužno nakládati cizími právy autorskými k dílům literárním a uměleckým (§ 1., 6 článků), cizími právy vynálezců (§ 2., 5 čl.) právy k vzorkům a modelům (§ 3., 4 čl.), právy k známkám továrním a obchodním (§ 4., 2 čl.) a právem k firmě (§ 5., 1 čl.); dále (§ 6.), mají-li cizinci v zemích, kde uznána je teorie o neloyalní konkurenci, míti prospěch z tohoto ustanovení. V § 7. položena jest pak otázka, jak dalece dlužno schvalovati princip pařížské konvence mezinárodní ze dne 20. března roku 1883 a která její ustanovení dlužno pokládati za nepřiměřená, po případě, dlužno-li ji doplniti a ve kterých směrech. *Lyon-Caen* vyžádal sobě, aby poznámky k dotazníku jemu byly doručeny do 1. ledna r. 1884 a proponoval vypracování dvou projektů, jednoho zabývajícího se otázkami práva autorského k dílům literárním a uměleckým, druhého otázkami práva původcovského k vynálezům průmyslovým. Proposice tyto bylo Institutem přijaty.

(Annuaire VII., str. 22 sl., 42 sl., 160 sl.)

IX. Sezení desáté konalo se v Bruselu (7.—12. září 1885). Předseda *Rolin-Jaequemyns*.

Conflits des lois civiles. Pokračováno bylo v partii práce, započaté v Mnichově. *Bar* a *Brusa* předložili svůj ohlášený protiprojekt, ustanovující o úpravě práva manželského o 14 článcích a podobně *Koenig*, jenž byl v Mnichově *Arntzovi* a *Westladovi* připojen jako koreferent, podal svoji separátní osnovu o 12 článcích. Ač nedošlo ani v Bruselu k rozhodnutí definitivnímu, bylo přece učiněno provisorní usnesení o čtyřech prvních článcích projektu *Koenigova*, ve kterých obsažena jsou ustanovení

o právu, kterým řídí se forma sňatku manželského. Mimo to dožádáno bylo řiditelství, aby dalo do příští sese vytisknouti obě osnovy (redigované *Barem-Brusou* a *Koenigem*), tak aby shodná v nich a neshodná místa byla patrna, a tudíž Institut snadno o obou projektech zároveň mohl se usnášeti.

Conflits des lois commerciales et unification international du droit commercial. 1. Právo směnečné a právo papírů kupeckých. Institut porokovav o projektech jemu předložených usnesl se *a*) o osnově jednotného práva směnek a papírů kupeckých o 106 článcích *b*) o projektu norem kolisních z oboru práva směnečného a papírů kupeckých o 10 článcích, a uloživ řiditelství vytištění těchto osnov doporučil je zvláštní pozornosti vlád a vědeckých shromáždění, které týmž předmětem se zabývají, zejména pak obchodnímu a námořskému kongresu v Anvers, jehož sezení na září roku 1885 bylo ohlášeno.

2. Právo námořské *a*) Conflits des lois maritimes, *b*) Assurances maritimes. I tu Institut vzav za základ referát a resoluce *Lyon-Caena* (ad *a*) a *Sacerdotiho* (ad *b*) přijal projekt norem kolisních v oboru práva námořského (10 čl.)[6] a projekt jednotného práva o pojišťování námořském (6 čl.).[7]

---

[6]) Projet de règlement international des conflits de lois en matière de droit maritime. La loi du pavillon du navire doit servir à déterminer: 1° Quelles sont les formalités de publicité à remplir pour la transmission de la propriété; 2° Quels sont les créanciers du propriétaire du bâtiment qui ont ou n'ont pas le droit de suite, dans le cas où il est aliéné; 3° Si le navire est susceptible ou non d'être hypothéqué; 4° Quelles sont les formalités à remplir pour la publicité des hypothèques maritimes; 5° Quelles sont les créances garanties par un privilège maritime; 6° Quels sont les rangs des privilèges sur le navire; 7° Quelles sont les formalités à remplir par le capitaine qui emprunte à la grosse en cours de voyage; 8° Quelle est l'étendue de la responsabilité du propriétaire du navire, à raison des faits du capitaine et des gens de l'équipage, spécialement s'il peut se libérer par l'abandon du navire et du fret; 9° Quels caractères doit réunir une avarie pour constituer une avarie commune donnant lieu à la contribution entre les intéressés; 10° Comment doit être composée la masse contribuable, en cas d'avarie commune, particulièrement au point de vue de la contribution du propriétaire du navire.

[7]) Projet de loi uniforme sur les assurances maritimes. 1. Tout intérêt évaluable en argent qu'a une personne à ce qu'un navire ou

Studium ustanovení o ochraně cizích práv původcovských v sesi bruselské nepostoupilo pro nepřítomnost *Marquardsenovu*, jenž byl pověřen funkcí koreferenta.

Martitz předložil shromáždění memorandum navrhující, aby zkoumány byly prostředky, jakými bylo by lze dosíci všeobecné, jednotné a úplné sbírky smluv mezi státy uzavřených. Na návrh *Martitzův* vyslovil Institut přání, aby státové pečovali o sebrání a publikaci těchto smluv, buď vydávajíce sbírky officielní nebo v té věci podporujíce práci soukromou.

Dále zabýval se Institut po návrhu jednak *Pierantoniho*, jednak *Norsovu* otázkou, jakým způsobem bylo by lze podporovati seznání cizího práva, zejména se zřetelem k nutnosti prokazovati cizí právo před soudy.

Pierantoni předložil osnovu zákona ustanovujícího o důkazu cizích zákonů před soudy. Návrh jeho vycházející odtud, že dosavadní stav nikterak nevyhovuje, zněl v ten smysl, aby v každém procesu civilním, kdy dlužno užiti práva cizího, jehož platnost není jista a smysl patrný, soudu bylo poskytnuto právo, aby buď

---

une cargaison surmonte les dangers de la navigation maritime, peut être l'objet d'une assurance maritime. En particulier, l'assurance peut avoir pour objet le fret des marchandises et des passagers, le profit maritime dans le fret à la grosse, et profit espéré des marchandises et le droit de commission à gagner. Sont réservées les prohibitions qu'édicteraient éventuellement les lois particulières de chaque État pour les loyers des gens de mer. 2. L'assurance ne comprend pas le plein droit des risques de guerre. Elle s'applique, à moins de clause contraire, aux prévarications et fautes du capitaine et de l'équipage. Elle ne s'applique pas cependant aux prévarications du capitaine qui est au service de l'assuré, à moins q'une clause expresse de la police ne l'étende également à ce cas. 3. L'assurance ne comprend pas de plein droit les risques provenant du recours des tiers. 4. Si la valeur assurée a été préalablement estimée par experts convenus entre les parties, l'assureur ne peut contester cette estimation, hors le cas de fraude. 5. Le délaissement des objets assurés peut être fait seulement en cas de naufrage, de prise, d'arrêt par ordre d'une puissance, d'innavigabilité par fortune de mer, lorsque la perte ou la détérioration des choses assurées absorbe les trois quarts de leur valeur et lorsqu'il y a manque de nouvelles dans les délais fixés par l'article 866 du Code de commerce allemand. Il est réservé aux lois particulières de chaque État des restreindre encore plus les cas de délaissement. 6. En cas de vente de la chose assurée, l'assurance profite, sauf clause contraire de la police au nouveau propriétaire, lorsqu'il a été subrogé aux droits et obligations du précédent propriétaire envers les assureurs.

po návrhu stran nebo z povinnosti úřední obrátiti se směl prostřednictvím ministerstva spravedlnosti a ministerstva záležitostí zahraničních na ministerstvo spravedlnosti onoho státu, o jehož právu spor vzešel; aby dále státové se zavázali, že budou při ministerstvě spravedlnosti neb záležitostí zahraničních míti zákonodárné komité, skládající se z úředníků a učitelů práva, kteří na zmíněný dotaz odpoví, zdržujíce se však veškerého projevu mínění pokud se týče skutkové stránky sporu a omezujíce se toliko na dotvrzení existence a obsahu práva. Diskuse o těchto proposicích byla odložena k sesi příští za tím účelem, aby někteří členové v Bruselu nepřítomní mohli se debaty zúčastniti.

Norsa pak navrhoval, aby uzavřena byla smlouva mezinárodní, kterou zřizuje se stálý úřad, jehož úkolem jest prostředkovati a usnadňovati znalost zákonů platných v cizích zemích. *Norsův* obšírný (22 článků čítající) a obšírně a zevrubně zdůvodněný projekt žádá, aby byl zřízen mezinárodní úřad, jemuž jednotliví státové, kteří na zřízení jeho by přistoupili, veškerý zákonodárný materiál by zaslali, a pro budoucnost jej zasílati se zavázali. Úkolem tohoto úřadu, komitétu, jak jej nazývá *Norsa*, bylo by jednak vydávati jazykem francouzským veškeré akty takto jemu zaslané a sice pořadem systematickým, jednak podávati státům, jejich úřadům a také soukromníkům (ač tu nikoli přímo) autentická poučení o právu cizím, takže by certifikáty komitétem vydané měly váhu plného zákonného důkazu proti každému a jmenovitě před úřady států, kteří při zřízení komitétu se zúčastnili. — Institut na návrhy *Norsovy* nepřistoupil, uloživ toliko *Asserovi*, aby redigoval některé proposice, na oněch myšlénkách založené. Proposice ty byly pak Institutem přijaty. V nich vyslovuje týž přání, aby státové sdělovali sobě státově zákony u nich v platnosti jsoucí a ony, které později platnosti dojdou, a aby byl zřízen komitét, skládající se z delegátů vlád, jenž by zákony ty přijímal, seřaďoval a každoročně jazykem francouzským publikoval.

(Annuaire VIII. str. 66 sl., 79 sl., 167 sl., 232 sl., 234 sl.)

X. Sezení jedenácté; Heidelberk 5.—10. září 1887. Předseda *Bulmerinq*.

Conflits des lois civiles. V Heidelberce byly odhlasovány »règles essentielles sur les conflits des lois en

matière de mariage et de divorce« v šesti kapitolách. Kapitoly ty jednají I. de la loi qui régit la forme de la célébration du mariage. II. de la loi qui régit les conditions nécessaires pour que le mariage puisse être célébré. III. de la loi qui régit les conditions de validité à défaut desquelles le mariage célébré pourra être annulé. IV. de la loi qui régit les effets du mariage quant à l'état civil de la femme ou des enfants nés avant le mariage. V. des effets de la nullité du mariage prononcée, dans le pays de l'un des conjoints. VI. Du divorce. Řiditelství Institutu bylo uloženo, aby dalo usnesení ta vytisknouti a členům rozeslati. Přijaté zásady měly pak sloužiti za základ projektu definitivnímu, k jehož vypracování zřízena byla komise, a o němž Institut měl se raditi v sezení příštím.

Principes communs au droit civil et au droit commercial. Pro nepřítomnost *Goldschmidtovu*, jenž v té věci byl učinil návrhy, rokování bylo odloženo.

Conflits des lois et étude de l'unification internationale en matière de transports. V otázce této, jež dostala se na pořad Institutu na základě usnesení sese turinské, opírající se o návrhy *Asserovy* a jež mezi tím doznala řešení na konferencích bernských v květnu r. 1878, v září r. 1881 a v červenci r. 1886, zpravodajové *Asser* a *Lyon-Caen* nepokládali za vhodné podati všeobecný referát, nýbrž soudili, že dlužno omeziti se na vytčení změn konferencí z r. 1886 učiněných na projektu z r. 1881.

Conflits des lois et unification internationale en matière de droit maritime. Projekty, o kterých by usnesení bylo mohlo býti učiněno, Institutu předloženy nebyly. *Lyon-Caen* však podal návrh, aby Institut zabýval se normami kolisními z práva upravujícího oprávnění i povinnosti stran v případech srážek na moři, *Sacerdoti* pak proponoval, aby zároveň připraven byl projekt směřující k unifikaci práva ustanovujícího o oprávněních a povinnostech stran v případech srážek oněch. Institut oba tyto návrhy přijal, a zřízeny byly komise, kterým uloženo, aby do příštího sezení formulovaly v té věci své návrhy.

Droit d'expulsion d'étrangers. *Martitz*, jenž byl pověřen referátem, předložil projekt doprovozený zprávou, avšak

rokování o něm podle usnesení Institutu odloženo bylo na dobu pozdější.

Histoire du droit international. Publication des traités. Ač o této věci bylo v Bruselu učiněno všeobecné, do jednotlivostí ovšem nikterak nevstupující usnesení (sr. č. IX.) nepokládal Institut svoji práci za skončenou, nýbrž bylo v ní pokračováno. I tu *Martitz* předložil návrh obsahující zásady, podle kterých bylo by se říditi při publikaci smluv, mezi státy uzavřených. Pro nedostatek času nebylo však možno v Heidelberce o tomto předmětu jednati.

Connaissance de lois étrangères et preuve de ces lois devant les tribunaux. *a*) Pokud se týče otázky prvé byla v Bruselu (sr. č. IX.) učiněna některá snesení. V Heidelberce však znovu věc vzata na přetřes za tím účelem, aby rozhodnuto bylo, mají-li snesení ona býti kompletována anebo dlužno-li je tak, jak učiněna byla, sděliti vládám. Při jednání tom však myšlénka mezinárodního komitétu, o jehož zřízení návrh *Norsův* byl usiloval, a na nějž Institut, omeziv ovšem jeho kompetenci, byl v Bruselu přistoupil, narazila na tuhý odpor. (Proti němu vyslovili se totiž *Brusa*, *Lyon-Caen*, *Lehr*, *Martitz* a *Bar*.) I bylo na to usnesení bruselské revotováno potud, že sice vysloveno přání, aby vlády sdělovaly si navzájem zákony u nich v platnosti jsoucí a ony, které později platnosti dojdou, ale od zřízení komitétu bylo upuštěno a žádáno toliko, aby každý stát z listin jemu zaslaných sbírku učiniv, uložil ji na místě veřejně přístupném.[8])

[8]) Voeu émis par l'Institut ... relativement à la connaissance des lois étrangères. L'Institut émet les voe x suivants: 1° Que les Gouvernements s'engagent à se communiquer les lois qui sont en vigueur et qui seront promulguées ultérieurement dans leurs États respectifs conformément à ce que suit; 2° Que parmi les lois à communiquer, on comprenne principalement: *a*) les codes, les lois et les règlements qui concernent le droit civil et commercial, le droit pénal, les procédures civile et pénale, y compris ceux qui regardent la faillité ou le concours des créanciers, et l'organisation judiciaire; *b*) les lois et les règlements qui se rapportent au droit administratif et public intérieur, quand ils auront un intérêt général pour les États ou pour les citoyens des diverses nations; *c*) les traités, les conventions et les accords internationaux ou les dispositions y contenues, concernant les rapports de droit civil ou d'intérêt économique; *d*) les lois et les règlements édictés par suite desdits accords internationaux, de quelque

b) O druhé z uvedených otázek v Heidelberce v plenu jednáno nebylo, ale i tu proti návrhu *Pierantoniho* vysloveny byly pochybnosti v listě, který *Asser* Institutu zaslal. Tam vykládá se, že stát na rekvisici ze státu jiného došlou musí se omeziti pouze na dosvědčení textu zákonného, aniž by mohl se pouštěti do rozboru byť i jen právní stránky sporného případu. Jestliže však jen takový úkol cizímu státu smlouvou se uloží, pak dle *Assera* dlužno pokládati za zbytečné zřízení jakýchkoli zvláštních komitétů zákonodárných, ježto úředníci ministerští zajisté jsou s to, aby úkolu tomuto vyhověli.

(Annuaire IX. str. 61 sl., 130 sl., 132 sl., 301 sl., 302 sl., 305 sl.)

XI. Sezení dvanácté konalo se v Lausannu 3.—8. září r. 1888. Předsedou byl *Rivier*.

Conflits des lois du droit civil. Komité pověřené Institutem v Heidelberce redakcí definitivního projektu norem kolisních v právu manželském vypracovalo jednak konečný návrh opírající se o »règles essentielles« v Heidelberce přijaté (sr. č. X.), jednak návrh samostatný, pokud se týče některých otázek v Heidelberce odložených a práci svoji předložilo v sezení lausannském. V plenární schůzi dne 3. září 1888 byla však zřízena komise nová, skládající se z referentů (*Bar*, *Brusa*, *Koenig*), a dvou členů dalších (*Glasson*, *Rolin-Jaequemyns*), jíž dán úkol, aby přezkoumala projekt komitétu redakčního. Hotový projekt podroben byl pak diskusi v plenu a výsledkem všech těchto prací byl »Règlement international des conflits de lois en matière de mariage et de divorce« o 18 čl.[9])

---

forme qu'ils soient, ou traités d'union avec divers États, ou conventions internationales spéciales avec l'un d'eux; 3° Que dans chaque État, ces divers documents soient réunis dans un dépôt central, accessible au public.

[9]) Règlement international des conflits de lois en matière de mariage et de divorce. I. De la loi qui régit la forme de la célébration du mariage. Art 1. La loi, qui régit la forme de la célébration du mariage est celle du pays où le mariage est célébré. Art. 2. Seront toutefois reconnus partout comme valables quant à la forme 1° les mariages célébrés en pays non chrétiens conformément aux capitulations en vigueur; 2° les mariages diplomatiques ou consulaires célébrés dans les formes prescrites par la loi du pays de qui relève la légation ou le consulat, si les

Principes communs au droit civil et au droit commercial. Přijaty byly dvě zásady, ve kterých názorům *Barovým* (sr. č. VIII.) dána byla přednost před oněmi, které

deux parties contractantes appartiennent à ce pays. Art. 3. Si dans un pays la forme de la célébration est purement réligieuse les étrangers doivent être autorisés à célébrer leur mariage selon les formes légales de leur pays d'origine, ou devant les autorités diplomatiques ou consulaires du mari, même si dans le pays ou ils sont accrédités leur qualité d'officier d'état civil n'est pas reconnue. Art. 4. Chaque mariage contracté à l'étranger doit être constaté par un document officiel et communiqué aux autorités du pays d'origine du mari. II. De la loi qui régit les conditions nécessaires pour que le mariage puisse être célébré. Art. 5. Pour que le mariage puisse être célébré dans un pays autre que celui des époux ou de l'un d'eux, il faut que le futur et la future se trouvent dans les conditions prévues par leur loi nationale respective en ce qui concerne: 1° l'âge; 2° les degrés prohibés de parenté; 3° le consentement des parents ou tuteurs; 4° la publication des bans. Il faut en outre, que le futur et la future se trouvent dans les conditions prévues par la loi du lieu de la célébration en ce qui concerne: 1° Les degrés prohibés de parenté; 2° la publication des bans. Art. 6. Les autorités du pays ou le mariage est célébré pourront accorder dispense des empêchements résultant de la parenté ou de l'alliance entre les futurs époux, ou du défaut de consentement de leurs parents ou tuteurs, dans les cas et dans la mesure où cette faculté appartiendrait, en vertu de la loi nationale des futurs époux, aux autorités de leurs patries respectives. Art. 7. Les autorités diplomatiques ou consulaires seront admises à délivrer des certificats constatant que leurs nationaux qui se proposent de contracter mariage se trouvent dans les conditions voulues par leur loi nationale. III. De la loi qui règit les conditions de validité à défaut desquelles le mariage célébré pourra être annulé. Art 8. Pourra être annulé, le mariage contracté en dehors des conditions exigées par la loi nationale de l'un des époux en ce qui concerne: 1° L'âge; 2° Les degrés prohibés de parenté ou d'alliance; 3° La publication des bans. Art. 9. Pourra également être annulé le mariage contracté en dehors des conditions prescrites par la loi nationale du futur, en ce qui concerne le consentement des parents ou tuteurs. IV. De la loi qui règit les effets du mariage et les contrats matrimoniaux. Art. 10. Les effets du mariage sur l'état de la femme, et sur l'état des enfants nés avant le mariage, se règlent d'après la loi de la nationalité à laquelle appartenait le mari lorsque le mariage a été contracté. Art. 11. Les droits et devoirs du mari envers la femme et de la femme envers le mari sont reconnus et protégés selon la loi nationale du mari, sauf les restrictions du droit public du lieu de la résidence des époux. Art. 12. Le régime des biens des époux embrasse tous les biens des époux, tant mobiliers qu' immobiliers, sauf les immeubles qui sont régis par une loi spéciale. Art. 13. Les

hájil *Goldschmidt.* Jednak usneseno, že právo státního občanství jest rozhodným při zjišťování způsobilosti osobní, i pokud se týče poměrů obchodních, s druhé strany přiznána však značná váha legi loci contractus, byl-li spolukontrahent bona fide.[10])

Conflits de lois et unification des législations en matière maritime. Abordages maritimes. V otázce prvé byl referentem *Lyon-Caen*, v druhé *Sacerdoti.* V obou otázkách učiněna snesení definitivní. Jednak usnesen: Projet de la loi uniforme pour les abordages maritimes, adopté par l'Institut à Lausanne. Osnova obsahuje ustanovení o tom, 1. kdo má nésti škodu při srážkách lodí; 2. jaké formality jest splniti a jakých lhůt dodržeti, má-li se žaloba setkati s úspěchem; 3. kdo má legitimaci k žalobě; 4. jaká prozatímní opatření lze

---

contrats matrimoniaux relatifs aux biens des époux sont régis, quant à la forme, par la loi du lieu où ces contrats ont été conclus. Doivent toutefois être également considérés comme valables partout, les contrats matrimoniaux faits dans les formes exigées par la loi nationale des deux parties Art. 14. A défaut d'un contrat de mariage, la loi du domicile matrimonial — c'est à dire du premier établissement des époux — règit les droits patrimoniaux des époux, s'il n'appert pas des circonstances ou des faits l'intention contraire des parties Art. 15. Un changement du domicile ou de la nationalité des époux ou du mari n'a aucune influence sur le régime une fois établi entre les époux, sauf les droits des tiers. V. De la loi qui régit les effets de la nullité du mariage prononcée dans le pays de l'un des conjoints. Art. 16. Lorsqu' un mariage valable d'après la loi du pays de l'un des contractants aura été déclaré nul dans le pays de l'autre, le mariage devra être considéré comme nul partout, sauf les effets civils d'un mariage putatif. VI. De la loi qui régit le divorce. Art. 17. La question de savoir si un divorce est légalement admissible ou non dépend de la législation nationale des époux. Art. 18. Si le divorce est admis en principe par la loi nationale, les causes qui le motivent doivent être celles de la loi du lieu où l'action est intentée. Le divorce ainsi prononcé par le tribunal compétent sera reconnu valable partout.

[10]) Conclusions adoptées par l'Institut concernant les principes communs au droit civil et au droit commercial. Art. 1. Conformément aux principes adoptés à Oxford la capacité d'une personne en matière commerciale comme en matière civile, se détermine d'après sa loi nationale. Art. 2. Toutefois en matière commerciale, la demande en nullité fondée sur l'incapacité de l'une des parties peut être repoussée et l'acte reconnu valable par application de la loi du lieu où il a été passé, si l'autre partie établit qu'elle a été induite en erreur par le fait de l'incapable ou par un concours de circonstances graves abandonnées à l'appréciation des magistrats.

vymoci; 5. před kterými soudy dlužno žalobu vznésti.[11]) Dále usnesen: Projet des conflits de lois en matière d'abordages maritimes. Tu ustanoveno o tom, 1. podle kterého práva dlužno rozhodovati, stala-li se srážka *a*) na vodách vnitrozemních a mořích teritoriálních, *b*) na širém moři; 2. které právo platí pokud se týče lhůt a formalit; 3. které právo určuje soud příslušný k projednání sporu.[12])

---

[11]) Projet de loi uniforme pour les abordages maritimes. 1. Si l'abordage a été causé par une faute, tous les dommages sont supportés par le navire à bord duquel la faute a été commise. 2. S'il y a eu faute commise à bord des deux navires, aucune indemnité ne peut être réclamée pour le dommage causé à l'un des deux navires ou à tous les deux, à moins qu'il ne soit pas justifié par les intéressés que la cause principale du sinistre doit être attribuée plus spécialement à l'un des navires, et dans ce cas il appartient aux tribunaux d'apprécier dans quelle mesure une indemnité pourra être mise à la charge de l'un en faveur de l'autre. Dans tous les cas de faute commune, les deux navires répondent solidairement du dommage éprouvé par le chargement et par les personnes. Le navire qui aura payé le montant intégral du dommage aura droit de recourir contre l'autre pour le remboursement de la moitié de la somme avancée. Lorsque les tribunaux, d'après les justifications faites auront fixé d'autres bases pour la contribution à l'indemnité, le recours s'exercera en se conformant aux règles par eux posées 3. Quand le navire a été sous la conduite obligatoire d'un pilote lamaneur et que les gens composant l'equipage ont rempli les obligations qui leur imcombent, le navire ne supporte pas le dommage qui résulte d'un abordage causé par la faute du pilote. 4 Si l'abordage a entraîné mort d'hommes ou blessures, les indemnités allouées de ce chef sont prélevées de préference sur le produit du recours. 5. Sont non recevables toutes actions en indemnité pour faits d'abordage, si la demande n'est pas faite en justice dans l'année du jour où l'abordage a eu lieu et dans le mois de la connaissance acquise de l'événement par les intéressés. 6. La demande en justice peut être faite par le capitaine pour le compte de tous les intéressés. 7. Le navire abordeur peut être saisi dans tout port, même de relâche, pendant toute la durée de l'instance et jusqu'à ce que le jugement rendu contre lui soit susceptible d'exécution, à moins qu'il n'ait fourni caution suffisante fixée par le juge. 8. Sont compétents pour statuer sur la demande en indemnité: le juge du domicil du défendeur, le juge du port le plus voisin du lieu du sinistre, le juge du port de destination du navire abordeur, le juge du port où le navire abordeur sera entré premièrement en relâche, le juge du lieu où le navire aura été saisi.

[12]) Projet de règlement international des conflits de lois en matière d'abordages maritimes. I. En cas d'abordage dans les eaux intérieures d'un pays entre navires soit de la même nationalité, soit de

Conflits des lois relatives aux sociétés par actions. Otázka ta byla přivedena na pořad prací Institutu v Heidelberce na popud *Lyon-Caena*. Týž nemoha se dostaviti do Lausannu zaslal řiditelství Institutu přípravnou zprávu provozenou dotazníkem. Dotazník ten v Lausannu byl diskutován a vrácen komisi zřízené s tím toliko podotknutím, že ona dotazníkem tím nikterak nemá býti vázána, pokud se týče postupu prací. Dotazník zabývá se těmito problémy: Jaké kriterium má býti rozhodným, určuje-li se národnost (státní občanství) akciové společnosti, a dlužno-li tu vůbec přijmouti zásady zvláštní? (Čl. 1., 2.) Za jakých podmínek má býti dovoleno cizí společnosti akciové vystupovati před soudy, provozovati obchody a zřizovati závody odštěpné? (Čl. 3.) V jakých směrech mají býti podřízeny společnosti akciové svému právu domácímu a v jakých směrech právu onoho státu, ve kterém chtějí uplatňovati svá práva? (Čl. 4.) Dlužno-li vytknouti zvláštní předpisy pro akciové společnosti zabývající se pojišťováním, najmě pojišťováním na život? (Čl. 6.) Jakým předpisům má býti podřízena emise (čl. 7.) a jakým negociace (čl. 8.) cizích akcií?

De quelle manière et dans quelles limites les gouvernements peuvent-ils exercer le droit d'expulsion vis à vis des étrangers. Ježto referent *Martitz* zprávy nepodal, vypracoval podle čl. 17. stanov generální tajemník *Rolin-Jaequemyns* osnovu deklarace. *Martitz* celkem s osnovou tou se shoduje zaslal jisté doplňky. Osnova *Rolin-Jaequemynsem* navrho-

---

nationalités différentes, la loi de ce pays doit être appliquée pour déterminer qui supporte le dommage causé aux navires, aux personnes ou aux cargaisons, dans quels délais les réclamations doivent être formées, quelles formalités doivent remplir les intéressés pour la conservation de leurs droits et quels sont les tribunaux compétents pour en connaître. Il en est de même si l'abordage a eu lieu dans les eaux territoriales. II. En cas d'abordage en pleine mer entre navires de la même nationalité, la loi du pavillon des navires doit être appliquée à toutes les questions nées de l'abordage. Si l'abordage a lieu en pleine mer entre navires de nationalités différentes, la loi du pavillon de chaque navire sert à déterminer qui doit supporter le dommage. Toutefois le demandeur ne peut faire une réclamation qui ne serait pas justifiée d'après la loi de son pavillon. Les réclamations doivent être formées dans les délais prescrits par la loi du pavillon du demandeur et après accomplissement des formalités qu'elle exige. Elles peuvent être portées indifféremment devant un tribunal compétent d'après cette loi ou d'après celle du pavillon du défendeur.

vaná byla pak s některými změnami přijata pod titulem: Projet de déclaration internationale relative au droit d'expulsion des étrangers, jenž však nebyl, nejsa úplným, považován za definitivní a projeven úmysl, k věci se vrátiti.[13])

Histoire du droit international. Publication de traités. Rozbor otázky této ani v Lausannu nepostoupil. Dlužno toliko zaznamenati list hrabětem *Kamarovským* zaslaný Institutu, ve kterém žádá, aby státové zřídili v Bernu podle vzoru úřadů tam zřízených pro poštu, telegraf, ochranu děl literárních a vynálezů průmyslových úřad, jehož úkolem by bylo publikovati

---

[13]) Projet de déclaration internationale relative au droit d'expulsion des étrangers. L'Institut de droit international, considérant que l'expulsion comme l'admission des étrangers est une mesure de haute police à laquelle aucun État ne peut renoncer, mais qui, selon les circonstances, tombe parfois dans l'oubli et parfois s'impose subitement; considérant qu'il peut être utile de formuler d'une manière générale quelques principes constants qui, tout en laissant aux gouvernements les moyens de remplir leur tâche difficile, garantissent à la fois, dans la mesure du possible, la sécurité des États, le droit et la liberté des individus; considérant que le voeu de voir reconnaître et consacrer ces principes ne saurait impliquer aucune appréciation d'actes d'expulsion qui auraient eu lieu dans le passé, estime que l'admission et l'expulsion des étrangers devraient être soumises à certaines règles, et propose, en attendant un projet complet qui pourrait être ultérieurement discuté: art. 1. En principe, tout État souverain peut règler l'admission et l'expulsion des étrangers de la manière qu'il juge convenable, mais il est conforme à la foi publique que les étrangers soient avisés au préalable des règles générales que l'État entend suivre dans l'excercice de ce droit. art. 2. En dehors des cas d'urgence, tels que ceux de guerre ou de troubles graves, il y a lieu de distinguer entre l'expulsion ordinaire, s'appliquant à des individus détermines, et l'expulsion extraordinaire, s'appliquant à des catégories d'individus. art. 3. L'expulsion pour cause d'urgence ne sera que temporaire. Elle n'excédera pas la durée de la guerre ou un délai déterminé d'avance, à l'expiration duquel elle pourra être convertie sans nouveau délai en expulsion ordinaire ou extraordinaire. art. 4. L'expulsion extraordinaire se fera par la loi spéciale ou tout au moins par ordonnance publieé préalablement. L'ordonnance générale devra, avant d'être mise à exécution être publiée à l'avance dans un délai convenable. art. 5. Pour l'expulsion ordinaire, il faut distinguer au point de vue des garanties, les individus domiciliés ou ayant un établissement de commerce de ceux qui ne se trouvent dans aucun de ces deux cas. art. 6. La décision prononçant une expulsion ordinaire et indiquant les dispositions sur lesquelles elle se fonde devra êtra signifiée à l'interessé avant d'être mise â l'exécution.

smlouvy mezinárodní, které by jemu z jednotlivých států, jichž povinnost k tomu smlouvou slušelo by založiti, byly zasílány.

Preuve de lois étrangers devant les tribunaux. Ani v této otázce práce nepokročily, zejména z důvodu toho, že zpravodaj *Pierantoni* v Lausannu nebyl přítomen.

(Annuaire X., str. 56 sl., 79 sl., 104 sl., 153 sl., 227 sl., 246 sl., 251.)

XII. Sezení třinácté; Hamburk, 7.—12. září 1891. Předseda *Bar*.

Tutelle des mineurs étrangers. Již v sezení lausannském přivedl *Lehr* na pořad jednání Institutu tuto otázku. V r. 1889 publikoval referát v Revue de droit international a sdělil jej členům zřízené komise. Vyměniv s těmito názory, vypracoval osnovu novou, jež byla diskutována v plenu v Hamburku a byly pak usneseny 1. Règlement international pour la tutelle des mineurs étrangers o pěti článcích,[14]) a 2. Règles d'exécution

[14]) Règlement international pour la tutelle des mineurs étrangers. I. La tutelle des mineurs est régie par leur loi nationale. Cette loi détermine l'ouverture et la fin de la tutelle, son mode de délation, d'organisation et de contrôle, les attributions et la compétence du tuteur. II. Lorsque le mineur n'ayant conservé dans son pays d'origine aucun domicile et n'étant plus rattaché à lui par aucun lieu de droit attributif de compétence, il est impossible de constituer la tutelle dans ledit pays, l'agent diplomatique ou consulaire de sa nation dans la circonscription duquel la tutelle s'est ouverte de fait exerce les attributions conférées par la loi nationale aux autorités tutélaires de la métropole et pourvoit à l'organisation de la tutelle conformément à ladite loi. Toute fois, si le mineur qui n'a plus personnellement aucun domicile attributif de compétence dans son pays, y possède des parents ou alliés jusqu'au quatrième degré inclusivement, la tutelle est reputée s'ouvrir au domicile du parent ou de l'alliée le plus proche, le parent ayant le pas sur l'alliée à égalité de degré. Le deuxième alinéa du présent article ne s'applique pas aux pays dans lesquels la famille demeure étrangère à la constitution de la tutelle et où la juridiction des tribunaux est formellement subordonnée au fait que le mineur se trouve personnellement domicilié dans leur ressort. III. A défaut d'agent diplomatique ou consulaire du pays auquel ressortit le mineur ou si, vu les circonstances, cet agent est hors d'état d'organiser la tutelle conformément à la loi de son pays, la tutelle est organisée conformément à la loi du domicile par les soins des autorités tutélaires du lieu. Elle s'ouvre alors d'après les dispositions de ladite loi nonobstant celles de la loi nationale Mais elle.

indiquant les mesures pratiques à l'aide desquelles les principes qui précédent pourraient recevoir application (o jedenácti článcích).

Conflits de lois et législation internationale en matière de faillite. Zpravodaj komise, která pro rozbor této otázky v Lausannu byla zřízena, *Weisz*, předložil osnovu o třech článcích. Osnova stojí na důsledném provedení zásady unity a nacionality práva a řízení konkursního; osobní statut kridatářův rozhoduje o tom, má-li konkurs býti vyhlášen, o účincích konkursu, určuje soud k projednání příslušný atd. A jedině tento soud osobním statutem určený řízení konkursní může prováděti. Usnesení konkursního soudu nabývají právní moci všude, tedy i mimo území státu, kde soud konkursní se nalézá. — Vedle referátu *Weiszova* byl pak ještě členům sdělen přípis nepřítomného *Westlakea*, v němž tento přimlouvá se za to, aby soudem konkursním výhradně příslušným prohlášen byl soud bydliště kridatářova, a aby řízení takto zahájené podléhalo právu platnému podle zásady si ibi forum, ergo et ius, a sice jak po stránce formální (jak ovšem samozřejmo), tak i po stránce materielní. Pro nepřítomnost však zpravodajovu v Hamburce o této věci jednáno nebylo.

---

prend fin à l'époque et pour les causes prévues par la loi nationale. Dans les pays où il existe une tutelle légale, les personnes à qui la loi nationale confère la tutelle légale sont admises à l'exercer, encore que la lex loci ne reconnaisse pas ce droit aux indigènes. Dans les pays où la tutelle est conferée par l'autorité, les personnes à qui la loi nationale confère la tutelle légale seront investies de la tutelle, dans la mesure où le juge le trouvera possible. IV. La tutelle organisée conformément aux dispositions qui précèdent est reputée, dans les deux pays, régulièrement organisée, à l'exclusion de toute autre. Toutefois si les raisons de droit ou de fait qui ont empêché de constituer la tutelle dans le pays du mineur viennent à disparaître par la suite et qu'il devienne possible de l'y constituer, les autorités nationales auront en tout temps le droit de le faire ou de le permettre, à condition d'en avertir préalablement les autorités étrangères qui y avaient pourvu conformément au présent règlement. Les tuteurs qui avaient été nommés par celles ci seront relevé de leurs fonctions conformément à la lex loci; la validité des actes desdits tuteurs sera appreciée d'après la même loi V. En attendant l'organisation régulière de la tutelle et pour les actes d'administration urgents, les pouvoirs de tuteur sont dévolus à l'agent diplomatique ou consulaire et, à son défaut, aux autorités tutelaires locales.

Conflits de lois relatives aux sociétés par actions (sr. č. XI.). Zpravodaj *Lyon-Caen* předložil před sesí hamburskou členům Institutu projekt spolu s odůvodněním. O tomto projektu v Hamburce bylo rokováno a usneseny »règles pour résoudre les conflits de lois concernant les sociétés par actions« počtem pět.[15])

Droit d'admission et expulsion des étrangers. Usnesení, která Institut učinil v Lausannu, nebyla hned z předu považována za dostatečná a úplná, a bylo proto hned tehdy uloženo komissi, aby v pracech svých pokračovala. Za tím účelem podali jednak *Féraud-Giraud*, jednak *Bar*, svá dobrozdání s připojenými osnovami zákonných ustanovení, z nichž práce druhého vzata za základ rokování. Vzešly tu však dvě otázky sporné. Jednak otázka, zdali projednávané thema přináleží k právu mezinárodnímu. Na konec velkou majoritou k otázce přisvědčeno, neboť »on trouva généralement, que si chaque État doit être libre de pourvoir à sa sécurité intérieure ou extérieure en refusant l'accès ou l'usage de son territoire à des étrangers, dont le séjour compromet cette sécurité, il a d'un autre côté des lois d'humanité à respecter et des relations de bon voisinage à entretenir et que

[15]) Règles pour résoudre les conflits en matiére de sociétés par actions. Art I. Les sociétés par actions constituées conformément aux lois de leur pays d'origine, ont, sans qu'une autorisation générale ou spéciale leur soit nécessaire, le droit d'ester en justice dans les autres pays. Elles ont le droit d'y faire des opérations en observant les lois et règlements d'ordre public, d'y établir des agences ou sièges quelquonques d'opérations. Art. II. Le fonctionnement des sociétés par actions, les pouvoirs, les obligations et la responsabilité de leurs représentants sont régis, même dans les autres États, par les lois du pays d'origine de ces sociétés. Art. III. Les sociétés par actions qui établissent des succursales ou sièges d'opérations dans un pays étranger doivent y remplir les formalités de publicité prescrites par les lois de ces pays. Le défaut d'accomplissement de ces formalités ne rend pas nulles les opérations faites par les succursales. Mais les administrateurs et représentants des sociétés peuvent être déclarés responsables, d'après la loi du pays ou la contravention a été commise, de toutes les opérations faites dans ce pays. Art. IV. Les conditions légales, soit des émissions, soit négociations d'actions ou obligations des sociétés étrangères, sont celles qu'exige la loi du pays dans lequel ces émissions ou négociations ont lieu. Art. V. On doit considérer comme pays d'origine d'une société par actions le pays dans lequel a été établi sans fraude son siège social légal.

à ce point de vue la matière relève éminemment du droit international«. Dále vzešly pochybnosti o tom, zdali projekt, jehož úplnost a liberální snahy všeobecně byly uznávány, nejde příliš daleko, vypočítávaje jmenovitě do jednotlivostí důvody, ze kterých cizinec může býti vypovězen. K návrhu *Kolin-Jaequemynsa* bylo usneseno otázku ponechati na denním pořádku a vyzvati referenta, aby v dorozumění se spoluzpravodajem *Martitzem* a členy zřízené komise podal do příští schůze projekt modifikovaný.

Examen des moyens par lesquels on pourrait obtenir une publication plus universelle, plus prompte et plus uniforme des traités et des conventions entre les divers États. V Hamburce projeveno bylo jednohlasné mínění, že nejlepším prostředkem dojíti kýženého cíle jest zřízení mezinárodní unie, do které by vstoupili jednotliví státové interesovaní, podle vzoru unie, která v základě smlouvy dne 5. července r. 1890 uzavřené mezi jedenapadesáti státy zřízena byla v Bruselu za účelem publikování tarifů celních a jejich změn. V tomto svém mínění utvrzen byl Institut také přesvědčením, že myšlénka takovéto unie byla by příznivě přijata v kruzích officielních, ježto tak vyjádřila se jednak oproti *Rolinu-Jaequemynsovi* vláda belgická, jednak oproti *Rivierovi* vláda švýcarská. Na základě toho všeho vyslovil Institut přání, »qu'une Union internationale soit formée au moyen d'un traité, auquel seraient invités à adhérer tous les États civilisés, en vue d'une publication aussi universelle, aussi prompte et aussi uniforme que possible des traités et conventions entre les États faisant partie de l'Union«. *Martitzovi* a *Rolin-Jaequemynsovi* (na jehož místo později nastoupil *Martens*) uloženo, aby opírajíce se o práce přípravné již provedené a vyměnivše názory s ostatními členy komise vypracovali pokud možno nejdříve osnovu smlouvy a reglement vykonávací, a aby ve vhodné době sdělili práci tu vládám, které by o věc projevily zájem, jmenovitě pak vládě švýcarské. Pro ten případ však, že by před příští sesí Institutu k tomuto sdělení nedošlo, bylo usneseno, že projekty zmíněné budou v příštím plenárním zasedání podrobeny rozboru.

Examen des moyens à proposer aux gouvernements en vue d'assurer la preuve des lois étrangers devant les tribunaux. Návrhy *Pierantoniho* (sr. zasedání mni-

chovské pod č. VIII.) byly přijaty s tou odchylkou, že podle návrhu *Asserova* (sr. zasedání heidelberské pod č. X.) sešlo se žádosti za zřízení zvláštních komitétů právnických při ministerstvech spravedlnosti, po případě ministerstvech zahraničních záležitostí, a vysloveno toliko přání, aby ministerstva sama svými odborníky vyřizovala rekvisice po právu ve státě platném z cizích států tam došlé.[16])

Exécution des jugements en matière civile et règlement concernant la compétence judiciaire. K rozboru otázky této byla zřízena v Lausannu komise na vyzvání Associace pro obchod a průmysl v Ženevě. Institut usnesl se na tom, že nepokládá za nutnou revisi pravidel, která jím v této věci jednak v Haagu (r. 1875), jednak v Paříži (r. 1878) byla usnesena.

Compétence des tribunaux dans les procès contre les États ou souverains étrangers. Otázka tato byla přivedena na pořad jednání Institutu v Lausannu k proposici *Barově*. *Bar* a *Westlake* jmenováni byli zpravodaji. Mimo *Bara*,

[16]) Moyens à proposer aux gouvernements en vue d'assurer la preuve des lois étrangères devant les tribunaux. 1. L'Institut déclare: 1° que, dans l'état actuel de la science du droit et des rapports internationaux, et en présence du plus grand nombre de lois élaborées dans les pays civilisés, la preuve des lois étrangères ne peut être une question de fait abandonnée à l'initiative des parties. 2° qu'il est nécessaire de fixer des règles générales et uniformes à substituer aux différents usages qui sont en vigueur. 2. L'Institut émet le voeu que, par accords internationaux, les États s'obligent à l'application des règles suivantes: *a*) Quand, dans un procès civil, il y a nécessité d'appliquer une loi étrangère sur l'existence et la teneur de laquelle les parties ne sont pas d'accord, le juge, le tribunal ou la cour, sur la demande des parties ou d'office, déclarera, dans une décision préparatoire, quels sont les lois ou les points de droit nécessaires pour vider l'affaire. *b*) Le juge ou le président délivrera, dans le plus court délai possible, des lettres rogatoires qui, par l'intermédiaire du ministère de la justice et du ministère des affaires étrangères, seront remises au ministère de la justice de l'État dont on veut connaître les lois ou certains points de droit; *c*) le ministère de la justice de ce dernier État répondra à la demande faite, en s'abstenant de tout conseil ou avis sur toute question de fait, et en se bornant à attester l'existence et la teneur des lois; *d*) dès que les textes des lois et les certificats auront été remis au tribunal, ils seront déposés au greffe, et, sur requête de la partie la plus diligente, la procédure réprendra son cours.

jenž podal referát, vyslovili se o otázce ještě *Westlake*, jenž nemoha se do Hamburku dostaviti, zaslal Institutu dobrozdání písemné, a pak *Gabba* a *Hartmann*, z nichž prvý publikoval článek v *Clunetově* Journal de droit international privé r. 1889 a r. 1890, druhý v *Rolinově* Revue de droit international et législation comparée, sv. XXII. Když pak v Hamburku byla zamítnuta pochybnost o kompetenci Institutu k rozboru této otázky, ježto »il a paru à la grande majorité de l'assemblée, que le principe de la souveraineté des États ne s'oppose nullement à ce que cette matière soit réglée par des principes communs à toutes les nations civilisées, et conformes à la nature des choses«, bylo o projektu *Barově* jednáno in merito a učiněn usnesením »projet de règlement international sur la compétence des tribunaux dans les procès contre les États souverains ou chefs d'États étrangers« o pěti článcích.[17])

[17]) Projet de règlement international sur la compétence des tribunaux dans les procès contre les États, souverains ou chefs d'État étrangers. Art. I. § 1. Sont insaisissables les meubles, y compris les chevaux, voitures, wagons, navires, appartenant à un souverain ou chef d'État étranger et affectés directement ou indirectement à l'usage actuel de ce souverain ou chef d'État ou des personnes qui, pour son service l'accompagnent. § 2. Sont de même exempts de toute saisie les meubles et immeubles appartenant à un État étranger et affectés, avec l'approbation expresse ou tacite de l'État sur le territoire duquel ils se trouvent, au service de l'État étranger. § 3. Pourtant, le créancier au profit duquel est expressément mise en gage ou donnée en hypothèque une chose qui appartient à un souverain ou chef d'État étranger, par ce souverain ou chef d'État ou État, peut la retenir ou faire saisir, les cas échéant. Art. II. § 1. Les seules actions recevables contre un État étranger sont 1° les actions réelles, y compris les actions possessoires, se rapportant à une chose immeuble ou meuble qui se trouve sur le territoire; 2° les actions fondées sur la qualité de l'État étranger comme héritier ou légataire d'un ressortissant du territoire ou comme ayant droit à une succession ouverte sur le territoire. 3° les actions qui se rapportent à un établissement de commerce ou industriel ou à un chemin de fer exploités par l'État étranger dans le territoire. 4° les actions pour lesquelles l'État étranger a expressément reconnu la compétence du tribunal. L'État étranger qui lui-même, forme une demande devant un tribunal, est réputé avoir reconnu la compétence du tribunal quant à la condamnation aux frais du procès et quant à une reconvention résultant de la même affaire qui est le sujet de la demande; de même l'État étranger qui, en repondant à une action portée contre lui, n'excipe pas de l'incompétence du tribunal, sera réputé en avoir reconnu la

Ku konci zasedání hamburského sdělil ještě *Lyon-Caen*, že vláda belgická předložila r. 1890 různým státům projekt smlouvy, obsahující ustanovení o řešení konfliktů mezi zákony ustanovujícími o právu námořském. Po sdělení tomto vyslovil Institut, jenž již prvé otázkami těmi byl se zabýval (sr. jmenovitě č. VIII., IX. a XI.) přání, aby osnova vládou belgickou rozeslaná byla odevzdána k diskusi officielní konferenci mezinárodní, kterou by za tím účelem bylo dlužno svolati.

(Annuaire sv. XI., str. 87 sl., 113 sl., 151 sl., 274 sl., 321 sl., 328 sl., 407 sl., 408 sl., 479.)

XIII. Sezení čtrnácté; Ženeva, 5.—10. září 1892. Předseda *G. Moynier.*

Règlement international de la tutelle des majeurs. Pokračujíce v pracech, které vykonány byly v sesi hamburské, předložili zpravodajové *Glasson* a *Lehr* Institutu osnovu kolisních norem z oboru práva upravujícího kuratelu. Osnova ta sestávající z osmi článků, vybudovaných důsledně na principu práva státního občanství, byla v Ženevě diskutována a jednotlivé články přijaty. Když však po návrhu *Brusově* dal předseda hlasovati o projektu jako celku, byl týž značnou většinou zamítnut; se zřetelem k tomu bylo usneseno, aby o projektu v příštím

compétence; 5° les actions fondées sur les contrats conclus par l'État étranger dans le territoire, si l'exécution complète dans ce même territoire ne peut être demandée d'après une clause expresse ou d'après la nature même de l'action; 6° les actions en dommages-intérêts nées d'un délit ou quasidélit, qui a eu lieu sur le territoire. § 2. Ne sont point recevables les actions formées pour les actes de souveraineté, y compris les actions résultant d'un contrat du demandeur comme fonctionnaire de l'État, ni les actions concernant les dettes de l'État étranger contractées par souscription publique. Art. III. § 1. Les actions formées contre des souverains ou chefs d'État étrangers sont soumises aux règles de l'article II. précédent. § 2. Toutefois les actions qui résultent d'obligations contractées avant l'avènement du souverains ou la nomination du chef d'État sont régies par les règles ordinaires de compétence. Art. IV. Les ajournements, tant pour les souverains ou chefs d'État que pour les États mêmes, se font par la voie diplomatique. Art. V. Il est désirable que, dans chaque État, les lois de procédure accordent des délais suffisants pour que, dans le cas d'action portée, ou de saisie demandée ou pratiquée contre un souverain ou chef d'État ou contre un État étranger, il puisse en être fait rapport au gouvernement du pays dans lequel l'action a été portée ou la saisie demandée ou pratiquée.

zasedání znovu bylo hlasováno, a nebude-li ani tu přijat, aby byla (jak *Lehr* navrhoval) Institutem samým označena nová hlediska, se kterých další práce měla by býti podniknuta.

Conflits des lois et législation en matière de faillite. Jednání o této otázce bylo odloženo, ježto *Asser*, jenž nemohl býti přítomen schůzi ženevské, projevil přání, aby jednání dálo se v jeho přítomnosti.

Droit d'admission et d'expulsion d'étrangers. Zpravodaj *Bar* spolu s koreferentem *Martitzem* podrobil projekt svůj Institutu před sezením hamburským předložený revisi a debata, jež na tomto novém základě se rozvinula, vedla pak k přijetí obšírných »règles internationales sur l'admission et l'expulsion des étrangers«. (41 článků.) [18])

[18]) Règles internationales sur l'admission et l'expulsion des étrangers proposées par l'Institut de droit international. L'Institut de droit international, considérant que, pour chaque État, le droit d'admettre ou de ne pas admettre des étrangers sur son territoire, ou de ne les y admettre que conditionellement, ou de les en expulser, est une consequénce logique et nécessaire de sa souveraineté et de son indépendance; considérant, toutefois que l'humanité et la justice obligent les États à n'exercer ce droit qu'en respectant dans la mesure compatible avec leur propre sécurite, le droit et la liberté des étrangers qui veulent pénétrer sur ledit territoire ou qui s'y trouvent déjà; considérant, que, à ce point de vue international, il peut être utile de formuler, d'une manière générale et pour l'avenir, quelques principes constants, dont l'acceptation ne saurait d'ailleurs impliquer aucune appréciation d'actes accomplis dans le passé; propose pour l'admission et l'expulsion des étrangers l'observation international des règles suivantes: Chap. I. Dispositions préliminaires. Art. 1. Sont étrangers, dans le sens du présent Règlement, tous ceux qui n'ont pas un droit actuel de nationalité dans l'État, sans distinguer ni s'ils sont simplement de passage ou s'ils sont résidants ou domiciliés, ni s'ils sont des réfugiés ou s'ils sont entrés dans le pays de leur plein gré. Art. 2. En principe, un État ne doit pas interdire l'accès ou le séjour sur son territoire soit à ses sujets, soit à ceux qui, après avoir perdu leur nationalité dans ledit État, n'en ont point acquis une autre. Art. 3. Il est désirable que l'admission et l'expulsion des étrangers soient réglées par des lois. Chap II. Des conditions auxquelles est subordonnée l'admission des étrangers. Art. 4. Les cas de représailles et de rétorsion ne sont pas soumis aux régles suivantes. Toutefois, les étrangers domiciliés dans le pays avec l'autorisation expresse du gouvernement, ne peuvent être expulsés à titre de représailles ou de rétorsion. Art. 5. Sont également exceptées des règles suivantes les colonies où la civilisation européenne n'est pas

Publication des traités. Podle usnesení, které Institut v Hamburku učinil, vypracovali *Martitz* a *Martens* jednak »avant-

---

encore dominante. Art. 6. L'entrée libre des étrangers sur le territoire d'un État civilisé ne peut être prohibée, d'une manière générale et permanente qu'à raison de l'intérêt public et de motifs extrémement graves, par exemple, à raison d'une différence fondamentale de moeurs ou de civilisation, ou à raison d'une organisation ou accumulation dangereuse d'étrangers qui se présenteraient en masse. Art. 7. La protection du travail national n'est pas à elle seule, un motif suffisant de non-admission. Art. 8. L'État conserve le droit de restreindre ou de prohiber temporairement l'entrée des étrangers, en temps de guerre, de troubles intérieurs ou d'épidémie. Art. 9. Chaque État doit fixer par des lois ou par des règlements, publiés dans un délai suffisant avant leur mise en vigueur, les règles de l'admission ou de la circulation des étrangers. Art. 10. L'entrée ou le séjour des étrangers ne peut être subordonnée à la perception de taxes excessives. Art. 11. Tous changements essentiels dans les conditions d'admission et de séjour des étrangers, y compris les modifications aux taxes qui les concernent doivent être communiqués dans le plus bref délai aux gouvernements des États dont les ressortissants y sont intéressés. Art. 12. L'entrée du territoire peut être interdite à tout individu étranger en état de vagabondage ou mendicité ou atteint d'une maladie de nature à compromettre la santé publique, ou fortement suspect d'infractions graves commises à l'étranger contre la vie ou la santé des personnes ou contre la propriété ou la foi publique, ainsi qu'aux étrangers condamnés à raison desdits infractions. Art. 13. Un État peut, à titre exceptionnel, n'admettre des étrangers que temporairement et sous défense pour eux de se domicilier dans le territoire, pourvu que, autant que faire se pourra, la défense soit notifiée individuellement et par écrit. L'interdiction cesse d'avoir effet si elle n'est pas répétée périodiquement dans les délais n'excédant pas deux ans. Chap. III. Des conditions auxquelles est subordonnée l'expulsion des étrangers. I. Règles générales. Art. 14. L'expulsion ne doit jamais être prononcée dans un intérêt privé, pour empêcher une concurrence légitime ni pour arrêter de justes revendications ou les actions et recours régulièrement portés devant les tribunaux ou autorités compétentes. Art. 15. Les mesures d'expulsion et d'extradition sont indépendantes l'une de l'autre ; le refus d'extradition n'implique pas la renonciation au droit d'expulsion. Art. 16. L'expulsé réfugié sur un territoire pour se soustraire à des poursuites au pénal ne peut être livré, par voie détournée, à l'État poursuivant, sans que les conditions posées en matière d'extradition aient été dûment observées. Art. 17. L'expulsion, n'étant pas une peine doit être exécutée avec tous les ménagements possibles, en tenant compte de la situation particulière de la personne. Art. 18. Il peut être enjoint à un étranger d'habiter un certain lieu ou de ne pas sortir d'un certain lieu sous peine d'expulsion s'il contrevient à cet ordre. Art. 19. Les expulsions, soit individuelles, soit extraordinaires, doivent

projet d'une convention concernant la création d'une Union internationale pour la publication des traités

---

être portées aussitôt que possible, à la connaissance des Gouvernements dont elles concernent les ressortissants. Art. 20. Il est rendu compte périodiquement, soit à la représentation nationale, soit par le moyen d'une publication officielle, de toutes les expulsions, y compris celles qui ont été infirmées ou révoquées. Art. 21. Tout individu expulsé a le droit, s'il prétend indigène ou soutient que son expulsion est contraire soit à une loi soit à un traité international qui l'interdit ou l'exclut expressément, de recourir à une haute cour judiciaire ou administrative, jugeant en pleine indépendance du gouvernement. Mais l'expulsion peut être exécutée provisoirement, nonobstant les recours. Art 22. L'État peut assurer l'effet des arrêtés d'expulsion en soumettant les expulsés qui y contreviennent à des poursuites devant les tribunaux et à des peines à l'expiration desquelles le condamné est conduit à la frontière par la force publique. II. Des diverses espèces d'expulsion. Art. 23. L'expulsion extraordinaire (ou en masse) définitive s'applique à des catégories d'individus; quand elle a été prononcée, les expulsés ne sont pas libres de revenir dans le pays après un délai déterminé d'avance. Art. 24. L'expulsion extraordinaire (ou en masse) temporaire, s'applique à des catégories d'individus, à raison d'une guerre ou de troubles graves survenus sur le territoire; elle ne produit son effet que pour la durée de la guerre ou pour un délai déterminé. Art 25. L'expulsion ordinaire est purement individuelle. Art. 26. L'expulsion extraordinaire définitive exige une loi spéciale ou du moins une ordonnance spéciale du pouvoir souverain. La loi ou l'ordonnance, avant d'être mise à exécution, sera publiée d'avance dans un délai convenable. Art. 27. L'expulsion extraordinaire temporaire peut, à l'expiration de la guerre ou du délai fixé, être convertie en expulsion ordinaire ou en expulsion extraordinaire définitive. Le délai fixé primitivement peut être prolongé unefois. III. Des personnes qui peuvent être expulsées. Art. 28. Peuvent être expulsés 1° les étrangers qui sont entrés sur le territoire frauduleusement, en violation des règlements sur l'admission des étrangers; mais s'il n'ya pas d'autre motif d'expulsion, ils ne peuvent plus être expulsés après avoir séjourné six mois dans le pays; 2° les étrangers qui ont établi leur domicile ou leur résidence dans les limites du territoire, en violation d'une défense formelle; 3° les étrangers qui, au moment où ils ont franchi la frontière, étaient atteints de maladies de nature à compromettre la santé publique; 4° les étrangers en état de mendicité et vagabondage, ou à la charge de l'assistance publique; 5° les étrangers condamnés par les tribunaux du pays pour des infractions d'une certaine gravité; 6° les étrangers condamnés à l'étranger ou s'y trouvant sous le coup de poursuites pour des infractions graves, qui selon la législation du pays ou d'après les traités d'extradition conclus par l'État avec d'autres États, pourraient donner lieu à leur extradition; 7° les étrangers qui se rendent coupables d'excitations

et conventions conclus par les puissances qui y adhé-

à la perpétration d'infractions graves contre la sécurité publique, bien que ces excitations, comme telles, ne soient pas punissables selon la loi territoriale et que les infractions ne doivent se consommer qu'à l'étranger; 8° les étrangers qui, sur le territoire de l'État, se rendent coupables ou fortement suspects d'attaques, soit par la presse, soit autrement, contre un État ou un souverain étranger, ou contre les institutions d'un État étranger, pourvu que les faits soient punissables d'après la loi de l'État expulsant, si, commis à l'étranger par des indigènes, ils étaient dirigés contre cet État lui-même; 9° les étrangers qui, pendant leur séjour sur le territoire de l'État, se rendent coupables d'attaques ou d'outrages publiés par la presse étrangère contre l'État, la nation ou le souverain; 10° les étrangers qui, en temps de guerre ou au moment où une guerre est imminente, compromettent, par leur conduite, la sécurité de l'État. Art. 29. Il peut être interdit aux réfractaires et déserteurs étrangers de séjourner ou de circuler dans une zone limitrophe du pays d'où ils viennent; sans préjudice des dispositions plus sévères des traités internationaux. IV. De la forme de l'expulsion. Art. 30. L'acte ordonnant l'expulsion est notifié à l'expulsé. Il doit être motivé en fait et en droit. Art. 31. Si l'expulsé a la faculté de recourir à une haute cour judiciaire ou administrative il doit être informé, par l'acte même, et de cette circonstance et du délai à observer. Art. 32. L'acte mentionne de même le délai dans lequel l'étranger devra quitter le pays. Ce délai ne peut être de moins d'un jour franc. Si l'expulsé est en liberté, on ne doit pas user de contrainte envers lui pendant ce délai. Art. 33. L'étranger auquel il a été enjoint de sortir du territoire est tenu de désigner la frontière par laquelle il entend sortir; il reçoit une feuille de route, règlant son itinéraire et la durée de son séjour dans chaque localité. En cas de contravention, il est conduit à la frontière par la force publique. V. Des recours. Art. 34. Il est désirable que, pour les expulsions ordinaires, même en dehors des cas où, de par la loi, la personne est déclarée exempte d'expulsion, on ouvre à l'expulsé un recours à une haute cour judiciaire ou administrative, indépendante du gouvernement. Art. 35. La cour ne se prononce que sur la légalité de l'expulsion; elle n'apprécie ni la conduite de la personne, ni les circonstances qui ont paru au gouvernement rendre l'expulsion nécéssaire. Art. 36. Dans le cas du no 10 de l'article 28, il n'y a pas de recours Art 37. L'expulsion peut être exécutée provisoirement nonobstant le recours. Art. 38. En tant qu'une expulsion est conforme aux principes du droit des gens formulés dans le présent Règlement, le gouvernement qui l'a exécutée est à l'abri de toute réclamation diplomatique. Art. 39. Le gouvernement pourra toujours révoquer l'expulsion ou en suspendre temporairement les effets. II. De l'expulsion des étrangers domiciliés, en particulier. Art. 40. Les étrangers domiciliés sur le territoire ne peuvent être expulsés qu'en vertu des dispositions nos 7—10 de l'art. 28 et en vertu du no 6 dudit article, que si les peines auxquelles ils sont condamnés à l'étranger ne sont pas encore accomplis complètement ou

reront«.[19]) jednak »avant-projet de règlement d'exécution de la convention instituant un bureau interna-

---

remises, ou si la condamnation prononcée par un tribunal étranger est postérieure à leur établissement dans le pays. Art. 41. L'expulsion d'étrangers domiciliés, résidants ou ayant un établissement de commerce, ne doit être prononcée que de manière à ne pas trahir la confiance qu'ils ont eu dans les lois de l'État. Elle doit leur laisser la liberté d'user, soit directement, si c'est possible, soit par l'entremise des tiers par eux choisis, de toutes les voies légales pour liquider leur situation et leurs intérêts, tant actifs que passives, sur le territoire.

[19]) Projet d'une convention concernant la création d'une union internationale pour la publication des traités. Art. I. Il est établi, par un accord de tous les gouvernements de ... et de tous les gouvernements qui, à l'avenir, accéderont à la présente convention, une association sous le titre de: Union internationale pour la publication des traités entre États. Art. II. Cette Union a pour but de publier, à frais communs, et de faire connaître promptement et exactement les engagements internationaux, de quelque nature, forme, ou portée qu'ils puissent être, conclus par les différents États contractants. Art. III. À cette fin, il sera créé à Berne un Bureau international chargé de la publication des traités et conventions entre États. Un Règlement spécial, fixant le fonctionnement de ce Bureau, est annexé à la présente convention et aura la même force obligatoire. Art. IV. Le Bureau international publiera un recueil intitulé: Recueil international des traités. Cette publication sera reconnue comme l'organe officiel de l'Union internationale pour la publication des traités entre États, et elle fera preuve devant tous les tribunaux des Puissances contractantes. Art. V. Les parties contractantes s'engagent à communiquer, aussi promptement que possible, au Bureau international, pour être publiés dans le Recueil international des traités et conventions, les documents suivants: 1° Tous les traités, conventions, déclarations ou autres actes internationaux ayant force obligatoire pour les États signataires de la présente convention et qui devront être publiés dans ces différents pays; ne sont pas exclus de cette communication les actes conclus par les Puissances contractantes avec des États n'ayant point adhéré à la présente Union internationale; 2° Toutes les lois, ordonnances ou règlements intérieurs publiés par les gouvernements contractants dans leurs pays respectifs en exécution des traités ou conventions signés en leur nom et ratifiés; 3° Les procés-verbaux des congrès internationaux ou conférences qui seront transmis au Bureau international par les soins de la Puissance sur le territoire de laquelle auront lieu ces congrès ou conférences; 4° Les circulaires ou instructions que lesdits gouvernements adresseront à leurs agents diplomatiques ou consulaires en vue d'assurer l'exécution uniforme des engagements internationaux pris par eux, étant stipulé qu'il dépend de l'appréciation de chaque gouvernement de communiquer au Bureau international telle circulaire ou instruction qu'il ju-

tional pour la publication des traités et conventions entre États«.[20]) Osnovy ty byly ve formě, v jaké Institutem

gera convenable. Art. VI. Tous les documents mentionnés dans l'article précédent seront communiqués au Bureau international dans la langue originale et accompagnés éventuellement d'une traduction française. Art. VII. Tous les documents communiqués officiellement, en vertu d'article V. au Bureau international, seront publiés dans le Recueil international des traités et conventions d'après le texte authentique et dans la langue originale, sans la moindre modification de l'acte communiqné. Les actes internationaux non conclus en français seront publiés avec une traduction française reconnue expressément par les parties contractantes comme conforme au texte authentique du traité ou convention et comme ayant force obligatoire pour elles. Toute exception à cette règle générale doit être constatée formellement et mentionnée en tête de l'acte publié. Art. VIII. Tous les actes internationaux seront publiés par le Bureau international dans l'ordre alphabétique des États contractants et sans le moindre commentaire de la part du Bureau. Art. IX. Les États contractants ou adhérents s'engagent à communiquer au Bureau international tous les actes internationaux (art. V. 1°) dans le délai de deux mois après leur ratification; tous les autres actes énumérés à l'art V. (2° 3° 4°) dans le délai d'un mois après leur publication ou mise à exécution. Art. X. La présente convention restera en vigueur pendant cinq ans à partir de l'échange des ratifications. Art. XI. Sur la demande d'un gouvernement contractant ou adhérent, une nouvelle conférence internationale pourrait être convoquée après l'expiration du terme de cinq ans afin d'introduire des améliorations ou des modifications qui seraient jugées utiles ou nécessaires. Art. XII. Si, douze mois avant l'expiration des cinq premières années, aucune demande prévue par l'article précédent n'a été faite, la présente convention restera en vigueur pendant les cinq années suivantes et ainsi de suite de cinq en cinq ans.

[20]) Avant-projet de règlement d'exécution de la convention instituant un Bureau international pour la publication des traités et conventions entre États. I. Organisation du Bureau international. Art. I. Le Bureau international sera organisé par les soins du gouvernement de la Confédération suisse dans les conditions déterminées par les articles suivants. Art. II. Le personnel du Bureau international sera nommé par le gouvernement fédéral suisse, qui communiquera aux États contractants ou adhérents les mesures prises pour le fonctionnement régulier de l'institution. Art. III. Le gouvernement fédéral suisse veillera à la marche régulière du Bureau international. Il fera les avances de fonds nécessaires pour la première installation du Bureau international, surveillera les dépenses faites et établira le compte annuel. Art. IV. Un rapport sur les travaux et la gestion financière du Bureau international sera adressé chaque année aux gouvernements intéressés. Art. V. Le Bureau international a le droit de correspondre directement avec tous les gouvernements intéressés et de

byly přijaty, zaslány vládě švýcarské. Vláda švýcarská obrátila se pak cirkulářem ze dne 4. října 1892 na vlády ostatní »leur transmettant les deux projets préparés par l'Institut de droit international et appuyant auprès d'eux le désir exprimé par ce corps«. Vláda švýcarská vyslovila mimo to ochotu, že svolá na rok 1892 konferenci mezinárodní, která by se zabývala zřízením zmíněné mezinárodní unie, předpokládajíc ovšem, že cirkulář právě uvedený příznivě bude přijat.

Další práce, které ještě byly na pořadu zasedání ženevského, nepostoupily:

1. Conflits de lois en matière de naturalisation et d'expatriation. Komise zřízená v Hamburce, jsouc dosud bez zpravodajů, obdržela je v osobě *Catellaniho* a *Weisze*.

2. *a*) Conflits de lois en matière de titres au porteur (referent *Lyon-Caen*), *b*) Examen des mesures à prendre pour la protection des propriétaires de titres au porteur depossédés (referent *Asser*). Zpravodajové do sese ženevské prací svých nedohotovili.

3. Examen de la convention d' union internationale de 1886 pour la protection des oeuvres littéraires et artistiques. Ježto zpravodaj *Orelli* byl zemřel, bylo nutno jednání odložiti a zříditi nového zpravodaje, jímž jmenován byl *Roguin*.

(Annuaire n. XII. str. 71 sl., 103 sl., 184 sl., 226 sl., 257 sl., 258, 282.)

---

demander tous les renseignements nécessaires pour assurer la publication prompte et exacte des documents qui lui sont communiqués en vertu de l'art. V. de la convention. Aux demandes de renseignements ou d'éclaircissements de la part du public, le Bureau international répondra dans les limites de sa compétence et dans la mesure des moyens dont il dispose. II. Recueil international des traités et conventions. Art. VI. Il sera publié, chaque année, un volume au moins du recueil international des traités et conventions. Art. VII. Chaque volume contiendra, outre le texte des documents communiqués par les gouvernements contractants ou adhérents, une table chronologique et des matières. Art. VIII Chaque gouvernement recevra des exemplaires du Recueil international des traités et conventions dans la proportion du nombre d'unités contributives. III. Budget. Répartition des frais du Bureau international. Art. IX.—XII.

XIV. Sezení patnácté; Paříž 26.—31. března 1894. Předseda: *Renault.*

Règlement international de la tutelle des majeurs. Zpravodajové *Glasson* a *Lehr* předložili, jak bylo v Ženevě usneseno, projekt tam odhlasovaný k opětnému hlasování; po odhlasování čl. 1. bylo jednání odloženo na dobu pozdější.

Conflits de lois et législation internationale en matière de faillite. Vedle práce *Weiszovy*, která předložena byla Institutu zasedajícímu v Hamburku, podal ještě *Bar* kontraprojekt v této otázce, a mimo to komise sama předložila Institutu novou osnovu o 6 článcích. Institut vzav za základ svých úvah práci komise, usnesl se o šesti článcích, vyhradiv sobě, že k věci se ještě vrátí, ježto bude nutným usnesení doplniti. Podotknouti dlužno, že zásady unity a nationality práva a řízení konkursního v osnově *Weiszově* důsledně zastávané v usneseních Institutu byly prolomeny, ježto jednak za právo materielní i formální, kterým řídí se konkurs a za soud příslušný prohlášeny soud domicilu kridatářova a právo tam platné, jednak přiznáno právo konkurs vyhlásiti také ještě soudům závodů odštěpných, kteréžto soudy ovšem v případě tom, že by soud bydliště později rovněž konkurs prohlásil, příslušnosti své by pozbyly.[21])

[21]) Règles générales sur les rapports internationaux en matière de faillite. Art. I. La déclaration de faillite, intervenue dans un des États contractants, produit ses effets, sous les conditions ci-après déterminées, sur le territoire des autres États contractants. Art. II. L'autorité compétente pour déclarer la faillite est celle du lieu où le débiteur a le siège principal de ses affaires, ou à défaut d'un tel siège, celle du lieu de son domicile. En ce qui concerne les sociétés commerciales, on considérera comme leur domicile le lieu où la société a établi sans fraude son siège social légal. Toutefois la faillite pourra être déclarée par le tribunal dans le ressort duquel est située une simple succursale ou résidence; mais elle ne produira d'effets que dans le pays où elle a été prononcée. En cas de déclaration de faillite prononcée dans un ou plusieurs pays et dans le pays du siège principal des affaires du débiteur, les tribunaux du pays des succursales ou résidences seront dessaisis au profit du tribunal du pays du siège principal. Art. III. Les conditions exigées pour la déclaration de la faillite, les effets de la faillite postérieurs au jugement déclaratif, les pouvoirs des administrateurs de la faillite, les formes à suivre dans la procédure de faillite, la vérification et l'admission des créances, la distribution de l'actif entre les créanciers, et, en général, tout ce qui concerne l'administration, la liquidation

O otázkách Institut zabývajících, které, jak pod č. XIII. i. f. bylo uvedeno, v Ženevě nebyly projednány, nebylo z různých důvodů jednáno ani v zasedání pařížském.

(Annuaire XIII. str. 12 sl., 162 sl., 261 sl., 266 sl., 349.)

XV. Sezení šestnácté; Cambridge 8.—14. srpna 1895. Předseda *Westlake.*

Tutelle des majeurs. V Cambridge konečně bylo skončeno jednání o tomto předmětu, a přijat »Règlement international sur la tutelle des majeurs« o osmi článcích.[22])

et les solutions de la faillite, y compris le concordat entre le failli et ses créanciers et la réhabilitation du failli, seront réglés par la loi de l'État où la faillite a été déclarée. La question de savoir quelle est la loi qui régit les droits de préférence et l'ordre dans lequel ils s'exercent et la question de la loi à observer quant aux formes de la réalisation des biens sont réservées. Art. IV. La déclaration de faillite ne peut donner lieu à des actes d'exécution proprement dits sur le territoire d'un État autre que celui où elle a été prononcée, sans y avoir été revêtue de l'exequatur, donné par l'autorité que la loi locale désignera et qui ne pourra se livrer à aucun examen du fond. La même règle s'applique, en général, à tous les jugements provoqués par la faillite. Art. V. La déclaration de faillite, ainsi que les actes qui la concernent et dont la publication est prescrite par les lois de l'État où la faillite a été declarée, seront rendus publics dans les autres États contractants. Art. VI. Les règles concernant la faillite sont également applicables aux liquidations judiciaires, concordats préventifs, sursis de paiement et autres institutions analogues, prévues par les lois des États contractants dans le but d'éviter les déclarations de faillite.

[22]) Projet du Règlement international sur la tutelle des majeurs. I. L'interdiction des majeurs est régie par leur loi nationale. II. En principe, l'interdiction ne peut être prononcée que par les autorités compétentes du pays auquel la personne à interdire appartient par sa nationalité. Les autorités du pays où elle réside doivent toutefois ordonner toutes mesures conservatoires ou provisoires, soit quant à la personne, soit quant aux biens. III. L'interdiction prononcée par les autorités compétentes du pays d'origine produit son effet dans tout autre pays sans qu'il soit besoin d'exequatur. Toutefois les autorités étrangères ont le droit d'en subordonner, sur leur territoire, l'effet vis à vis des tiers à des mesures de publicité analogues à celles que prescrit la loi locale pour l'interdiction des nationaux. IV. Par dérogation au principe de l'article II., toutes les fois que les autorités du pays d'origine d'un étranger ne peuvent pas, pour une cause quelconque, statuer sur la demande d'interdiction, celles du pays où cet étranger réside deviennent compétentes pour prononcer l'interdiction. En dehors de ce cas, ces dernières autorités sont tenues de se déclarer incompétentes, même

Conflits de lois et législation internationale en matière de faillite. Již ve své zprávě ve slavnostní schůzi Institutu přednesené, dotázal se generální tajemník *Lehr*, mají-li ve shodě s dohovory mezi *Lyon-Caenem* a zpravodaji *Asserem* a *Weiszem* usnesení Institutu v otázce mezinárodní úpravy práva konkursního doplněna býti vypracováním »d' un règlement d' exécution international faisant suite aux principes votés à Paris«. Institut k otázce té přisvědčil a bylo usneseno, aby práce ta v některém z příštích sezení byla dojednána.

De la capacité des personnes morales étrangères. Otázka byla uvedena na pořad prací Institutu v sezení pařížském na popud *Lyon-Caena*. Týž předložil v Cambridge dotazník žádaje na shromáždění, aby se vyjádřilo, má-li se státi základem dalšího jednání. Dotazník zabývá se 1. státy, 2. jinakými osobami právnickými. Otázky položené jsou: Ad 1. Jest stát způsobilým nabývati statků ležících v cizím teritoriu? A jest nutno, aby jemu za tím účelem byla udělena autorisace se strany výsosti teritoriální? Ad 2. Nabývá osoba právnická existující v jednom státě tím samým existence v státech druhých, po případě dlužno při této otázce činiti rozdíl mezi mezi různými druhy osob právnických? Dlužno

d'office. V. Toutes les fois que d'après l'article IV. les autorités de la résidence sont saisies d'une demande en interdiction d'un étranger, elles doivent, avant de statuer, la porter à la connaissance de l'agent diplomatique ou consulaire de l'État intéressé, en lui indiquant un délai pour présenter contre la demande les observations ou exceptions qu'il jugerait opportunes. VI. L'agent diplomatique ou consulaire, avant de répondre, prend l'avis des autorités compétentes (notamment du ministère public) du dernier domicile du défendeur dans son pays d'origine. XII. Lorsque les autorités étrangerès sont compétentes pour statuer sur une demande d'interdiction, elles suivent pour l'instruction de l'affaire la même procédure que s'il s'agissait d'une personne du pays. La demande en interdiction peut être formulée par les personnes ou les autorités qui ont le droit de l'introduire, soit d'après la loi nationale, soit d'après la loi de résidence. Elles ne peuvent prononcer l'interdiction que pour les causes admises par la loi nationale de la partie et l'interdiction produit les effets que lui attribue cette loi. L'administration de la personne et des biens de l'interdit est organisée par les autorités étrangères conformément à la loi du lieu. La surveillance de l'incapable est confiée, autant que possible, aux personnes qu'y appelle la loi dudit incapable, encore qu'elles n'y aient pas un droit absolu d'après la loi locale. VIII. Les dispositions qui précédent recevront leur application sans qu'il ait à distinguer entre les meubles et les immeubles de l'incapable.

přiznati cizí osobě právnické způsobilost státi před soudy (ať již vystupuje jako žalobkyně či jako žalovaná), předsebráti právní jednání a nabývati práv jmenovitě jednáními mortis causa, anebo liberálními jednáními inter vivos uzavřenými? Pokud se pak týče těchto jednání liberálních, dlužno k účinnosti jich vyžadovati autorisace státu, jemuž náleží dárce neb zůstavitel, státu, ve kterém zmíněná osoba právnická jest zřízena, anebo státu, ve kterém nalézá se jmění darované neb zůstavené, anebo konečně dlužno vyžadovati autorisace všech těchto tří států? Když byl dotazník tento jako velmi úplný schválen *Barem* a *Sacerdotim*, byl podle usnesení Institutu odevzdán zpravodaji k vypracování a rozhovor o otázce odložen na dobu pozdější.

Conflits de lois en matière de nationalité. Ježto první zpravodaj *Weisz* nebyl přítomen schůzi, přednesl zaň spoluzpravodaj *Catellani* referát, žádaje, aby Institut snažil se o tomto předmětě záhy vydati usnesení, ježto jedná se tu o základ celé stavby mezinárodního práva soukromého. Ovšem doznal, že v lůně samé komise došlo ke sporu o tom, jakým způsobem má býti věc řešena, zda prostředkem materielní osnovy zákonné, jejíž přijetí všem státům by se doporučilo (uniformní právo), anebo prostředkem norem kolišních. Institut rozhodl, aby komise pracovala především o normách kolisních a teprve potom podporně a v druhé řadě zabývala se právem uniformním. Zároveň byly odhlasovány základní principy, ku kterým by komise hleděti měla a sice tyto: 1. Nul ne doit être sans nationalité. 2. Nul ne peut avoir simultanément deux nationalités. 3. Chacun doit avoir le droit de changer la nationalité. 4. La renonciation pure et simple ne suffit pas pour faire perdre la nationalité. 5. La nationalité d' origine ne doit pas se transmettre à l' infini de génération en génération établies à l' étranger.

Révision de la convention de Berne du 9./9. 1886. créant une Union internationale pour la protection des oeuvres littéraires et artistiques. Konečně ještě Institut v Cambridge, aniž by se pouštěl do jednotlivostí aneb věc pokládal za úplně vyčerpánu, vytkl, ve kterých směrech bylo by nutno doplniti neb opraviti konvenci bernskou, když o tom byl prvé podal zprávu *Roguin*.

(Annuaire XIV. str. 66 sl., 93 sl., 163, 168, 194, 287.)

XVI. Sezení sedmnácté; Benátky 24.—30. září 1896. Předseda *Brusa*.

Des conflits entre les dispositions législatives de droit international privé. Otázka tato, známá to v mezinárodním právu soukromém otázka po významu t. zv. zpětného a dalšího poukazu (sr. Sborník III. str. 475 sl.), byla po návrhu *Buzzatiho* v sezení Cambridgském přijata Institutem mezi předměty projednávání, však v Benátkách k jednání o ní nedošlo, ježto nebyly přípravné práce v komisi skončeny.

Z téhož důvodu nebylo jednáno o jiném předmětu staršího již data, o doplnění předpisů z mezinárodního práva konkursního v Paříži (1894) usnesených, nařízením vykonávacím.

V otázkách dalších 1. de la capacité des personnes morales étrangères a 2. de la litispendance dans les rapports entre juridictions d' Etats différents, byly sice referenty vypracovány zprávy a návrhy formulovány, v prvé otázce *Lyon-Caenem*, v druhé *Sacerdotim* v dohodě s *Lyon-Caenem*, ale k jednání v plenu nedošlo, v prvém případě pro nepřítomnost zpravodajovu, v druhém pro nedostatek času.

Conflits de lois en matière de nationalité. Když byl spoluzpravodaj *Catellani* doplnil zprávu svou předchozí ze sezení v Cambridge, bylo o jeho proposicích diskutováno a Institut dospěl k definitivnímu usnesení.[23])

[23]) Résolutions relatives aux conflits de lois en matière de nationalité (naturalisation et expatriation). L'Institut d droit international recommande aux divers gouvernements, soit dans la confection des lois internes, soit dans la conclusion des conventions diplomatiques, les principes suivants: Art: 1. L'enfant légitime suit la nationalité dont son père était revêtu au jour de la naissance ou au jour où le père est mort. Art. 2. L'enfant illégitime qui, pendant sa minorité est reconnu par son père seul, ou simultanément par son père et par sa mère, ou dont la filiation est constatée par le même jugement au regard de tous deux, suit la nationalité de son père au jour de la naissance; s'il n'a été reconnu que par sa mère, il prend la nationalité de cette dernière. et il la conserve alors même que son père viendrait à le reconnaître par la suite. Art. 3. L'enfant né sur le territoire d'un État, d'un père étranger qui lui-même y est né, est revêtu de la nationalité de cet État, pourvu que, dans l'intervalle des deux naissances, la famille à laquelle il appartient y ait eu son principal établissement, et à moins que dans l'année de sa majorité, telle qu'elle est fixée par la loi nationale de son père et par la loi du territoire où il est né, il n'ait opté pour la nationalité

Další práce na denním pořádku se nalézavší nepokročily. (Annuaire XV. str. 188, 74 sl., 85 sl., 233, 271.)

XVII. Sezení osmnácté. Kodaň 26. srpna až 1. září 1897. Předseda *Goos*.

Des conflits entre les dispositions législatives de droit international privé. Při jednání o této otázce rozpředla se debata o tom, zdali ona náleží ku kompetenci Institutu, ježto nejedná se tu vlastně než o výklad práva. Když pak ještě rozhovor se byl točil kolem správného položení otázky, navrhl *Lehr*, aby věc byla vrácena komisi, podotýkaje, že z názorů při debatě pronesených vyplynulo s dostatek pro informaci referentů. Návrh ten byl přijat.

De l' émigration au point de vue juridique international. Otázka tato přijata byla na pořad jednání Institutu v Benátkách k návrhu *Oliviho* a *Heimburgera*, již zvoleni byli zpravodaji. Pro zasedání kodaňské vypracovali tíž zprávu spolu s osnovou zákonných ustanovení. Projekt, jenž čítal vedle článku úvodního ještě dalších 42 článků, obsahoval hojně předpisů soukromoprávních (tak zejména článek 21. a sl., jež jednají o náležitostech smlouvy, kterou podnikatelé vystěhování neb jejich

---

de son père. Pour les cas de naissances illégitimes, non suivies de reconnaissance de la part des pères respectifs, la règle précédente s'applique également par analogie. Elle ne s'applique pas aux enfants d'agents diplomatiques ou de consuls envoyés, régulièrement accrédités dans le pays où ils sont nés; ces enfants sont réputés nés dans la patrie de leur père. Art. 4. A moins que le contraire n'ait été expressément réservé au moment de la naturalisation, le changement de nationalité du père de famille entraîne celui de sa femme, non séparée de corps et de ses enfants mineurs, sauf le droit de la femme de recouvrer sa nationalité primitive par une simple déclaration, et sauf aussi l'exercice du droit d'option des enfants pour leur nationalité antérieure, soit dans l'année qui suivra leur majorité, soit à partir de leur émancipation, avec le consentement de leur assistant légal. Art. 5. Nul ne peut être admis à obtenir une naturalisation en pays étranger qu' à la charge de prouver que son pays d'origine le tient quitte de son allégeance, ou tout au moins qu'il a fait connaître sa volonté au gouvernement de son pays d'origine et qu'il a satisfait à la loi militaire pendant la periode du service actif conformément aux lois de ce pays. Art. 6. Nul ne peut perdre sa nationalité ou y renoncer que s'il justifie qu'il est dans les conditions requises pour obtenir son admission dans un autre État. La dénationalisation ne peut jamais être imposée à titre de peine.

agenti uzavírají s vystěhovalci a důvodech její neplatnosti, o zodpovědnosti oněch, čl. 31., čl. 36. atd.). V sesi kodaňské byly však proti projektu tomuto činěny námitky, jednak z důvodu toho, že on je příliš obšírný, jednak proto, že zaměstnává se otázkami, které právu mezinárodnímu jsou cizí. I bylo uloženo komisi, která projektem byla se zabývala, aby navrhovanou práci zákonodárnou pozměnila. Komise předložila pak ještě v sesi kodaňské nové návrhy a sice jednak projekt smlouvy, kterou by státové pokud se týče vystěhovalectví, měli spolu uzavříti (12 čl.), jednak soubor přání, vztahujících se k problému vystěhovalectví. Práce tyto byly pak s nepodstatnými změnami přijaty a sice 1. Principes recommandés par l' Institut de droit international en vue d' un projet de convention (10 čl.);[24]) 2. Voeux

[24]) De l'émigration au point de vue juridique international. Principes recommandés par l'Institut de droit international en vue d'un projet de convention. Art. I. Les États contractants reconnaissent la liberté d'émigrer et d'immigrer aux individus isolés ou en masse, sans distinction de nationalité. Cette liberté ne pourra être restreinte que par décision dûment publiée des gouvernements et dans les limites rigoureuses des nécessités d'ordre social et politique. Ladite décision sera notifiée sans retard par voie diplomatique aux États intéressés. Art. 2. L'émigration sera interdite aux personnes auxquelles les lois de l'État d'immigration défendent d'immigrer. Art. 3. Les États contractants dans lesquels il y a une émigration considérable et régulière organisent un bureau central d'émigration, duquel dépendront toutes les mesures de réglementation et de contrôle d'émigration, et l'on y attachera un service d'informations chargé des publications relatives aux intérêts des émigrants et accessible gratuitement aux demandes de tous ceux qui auraient l'intention d'émigrer, sans distinction de nationalité. Art. 4. Les gouvernements s'engagent à publier régulièrement tous les renseignements intéressant les émigrants au triple point de vue moral, hygiénique et économique, en ayant soin qu'ils soient pleinement au courant de la situation avant de conclure le contrat d'émigration. Ils s'engagent aussi à punir sévèrement toute propagation de fausses nouvelles concernant l'émigration. Art. 5. Chaque État devra interdire aux personnes ou sociétés autorisées à accomplir les opérations d'émigration de conclure des contrats par lesquels elles s'engageraient à livrer un nombre déterminé de personnes soit à une entreprise quelconque, soit à un gouvernement étranger, à moins qu'une autorisation spéciale ne soit accordée pour chaque cas. Art. 6. Toutes les personnes autorisées à accomplir les opérations d'émigration seront solidairement responsables à l'égard des autorités et à l'égard des émigrants, leur successeurs et ayants-cause, de tous les actes concernant leur gestion et celle de leurs préposées ou représentants, tant à l'intérieur du pays qu'à l'étranger. Art. 7.

relatifs à la matière de l'émigration adoptés par l'Institut.[25])

Les bureaux d'émigration ou les autorités maritimes du port de départ devront informer en temps utile les consuls du pays d'émigration, établis dans les ports étrangers de destination des navires, du fait du voyage entrepris par les émigrants et leur fournir en même temps tous les renseignements opportuns selon les circonstances. Art. 8. Les États contractants s'obligent à pourvoir à la protection des immigrants et à leur placement par le moyen de bureaux d'immigration. Art. 9. Les gouvernements pourront autoriser lesdits bureaux, aussi bien que ceux énoncés à l'art. 4. établis dans les divers États, à communiquer librement et directement entre eux pour tout ce qui concerne leurs affaires respectives. Art. 10. Tous les États contractants chercheront à s'entendre pour introduire dans leurs législations pénales les dispositions indispensables en vue d'assurer la punition des infractions aux règles en vigueur en matière d'émigration.

[25]) Voeux relatifs à la matière d'émigration adoptés par l'Institut. En vue de l'importance singulière de l'émigration, qui s'est accrue de nos jours d'une façon considérable, et pour mieux assurer une protection pleine et efficace des intérêts des émigrants et immigrants au triple point de vue moral, hygiénique et économique, l'Institut émet, sous forme de voeux, les propositions suivantes, dont il recommande l'adoption aux États: 1° Que l'émigration soit défendue *a)* aux mineurs et aliénés interdits, sans le consentement de ceux qui exercent l'autorité paternelle ou tutélaire; *b)* aux personnes incapables de travailler pour cause d'âge avancé ou de maladie, à moins que leur entretien ne soit suffisamment assuré dans le lieu du destination; *c)* aux personnes atteintes de maladies contagieuses de nature à compromettre la santé de leurs compagnons de voyage ou la santé publique du pays de destination. 2° Que nul ne puisse entreprendre les opérations d'engagement ou de transport des émigrants sans l'autorisation du gouvernement du pays où lesdites opérations doivent être accomplies. 3° Que les agents et représentants d'agences d'émigration ne puissent obtenir ladite autorisation qu'aux conditions suivantes: *a)* d'avoir atteint la majorité; *b)* d'être citoyens de l'État, dont ils demandent l'autorisation, *c)* d'avoir la jouissance des droits civils et politiques; *d)* d'avoir un domicile régulier dans l'État aux autorités duquel l'autorisation est demandée; *e)* d'être de bonne vie et moeurs et de jouir d'une bonne réputation; *f)* de n'avoir jamais été condamnés pour crime ou pour délit grave, ni pour contravention aux règlements sur l'émigration. 4° Que la délivrance de l'autorisation soit subordonné, en tout cas, au dépot préalable d'un cautionnement, dont le montant sera fixé par les États, pour garantir les réclamations que les autorités ou les émigrants pourraient faire valoir selon les dispositions des lois, ainsi que pour les amendes imposées pour les contraventions d'après les lois et règlements en vigueur. 5° Que ledit cautionnement, ne soit restitué aux ayants droit qu'après un délai raisonnable. 6° Que les États prennent des mesures sévères et exercent une surveillance rigoureuse pour empêcher, en tous cas.

De la capacité des personnes morales étrangères. (États, provinces, départements, communes, établissements publics etc.) Otázka, jejíž zpracování již v Paříži (1894) *Lyon-Caenovi* bylo svěřeno, od sezení v Cambridge (č. XV.) nepokročila. Teprve v Kodani přednesl *Lyon-Caen* svůj referát, založený na dotazníku v Cambridge schváleném, a byly pak návrhy jím činěné Institutem na větším díle přijaty. Výsledkem těchto prací byl »projet de règlement concernant la capacité des personnes morales publiques étrangères« o osmi článcích.[26])

---

que les personnes et sociétés autorisées à accomplir les opérations d'émigration n'excitent les habitants du pays à émigrer, en abusant de leur ignorance et bonne foi pour les engager dans un contrat d'émigration. 7° Que sous peine de nullité, le contrat d'émigration soit fait par écrit et soumis au contrôle de l'autorité publique locale déterminée par la loi de chaque État. 8° Que le prix du transport consiste toujours en une somme d'argent à payer en entier avant le départ et ne puisse jamais être stipulé en prestations personnelles, sous peine de nullité de toute convention contraire. 9° Qu'on déclare obligatoire la restitution intégrale et immédiate du prix de transport effectivement payé, lorsque les émigrants auront été empêchés de partir par suite de force majeure ou de circonstances graves survenues après la conclusion du contrat sous peine de nullité de toute convention contraire. 10° Que les navires qui doivent transporter les émigrants soient pourvus d'installations convenables, rendent possible une complète et rigoureuse séparation des sexes, soient bien aérés et pourvus d'un service médical à bord. 11° Que les émigrants, même au cas d'un transport gratuit par la voie de mer, aient toujours droit à la nourriture et à un gîte salubres, suffisants et convenables, ainsi qu'au traitement médical pendant toute la durée du voyage et aussi en cas d'interruption de celui-ci pour une cause quelconque indépendante de leur volonté. 12° Que les agences ou agents d'émigration assurent, à leurs frais, avant le départ des émigrants et dans l'intérêt de ceux-ci, le prix du transport et des vivres, toutes pertes et tous dommages pouvant résulter de l'inexécution totale ou partielle du contrat de transport. 13° Que les États pourvoient, par des règles communes, à la solution rapide et économique des conflits entre les émigrants et les agences ou agents d'émigration et instituent, s'ils le jugent opportun une commission d'arbitres qui prononce un jugement définitive sur toute réclamation sans préjudice du droit des parties d'intenter leurs actions devant les tribunaux ordinaires ou devant des arbitres librement choisis par elles. 14° Que les États assurent une pleine liberté d'action aux sociétés de patronage qui, sans s'occuper nullement dans un but de spéculation des affaires touchant à l'émigration, assistent les émigrants dans un seul but de charité.

[26]) De la capacité des personnes morales publiques étrangères (États, provinces, départements, communes, établisse-

Další práce, jež byly na pořadu sese kodaňské, pokud náležely do oboru mezinárodního práva soukromého po případě do oborů s ním souvislých (de la litispendance dans les rapports entre jurisdictions d' États différents, de l' ordre public dans le droit international privé, du respect des droits acquis en cas de changement de nationalité, conflits de lois en matière d' obligations, de la valeur des actes notariés en droit international) z různých důvodů nebyly skoncovány, většinou však proto, poněvadž referenti neb komise přípravných prací nedohotovili.

Konečně dlužno vytknouti, že Institut v Kodani přijal »projet de règlement sur le régime légal des navires et de

---

ments publics etc.) I. Les personnes morales publiques reconnues dans l'Etat où elles on pris naissance, sont reconnues de plein droit dans tous les autres États. II. En conséquence, dans tous les cas, les personnes morales publiques étrangères ont le droit d'ester en justice, comme demanderesses ou comme défenderesses, devant les tribunaux de tous les États, par l'entremise de leur représentants ordinaires. Elles sont représentées, dans les actes de la vie civile, conformément à leur loi nationale. III. Elles sont capables d'acquérir, soit à titre onéreux, soit à titre gratuit, des meubles ou des immeubles situés hors de leur pays d'origine, sauf les restrictions suivantes. IV. Pour les acquisitions à titre gratuit, peuvent être exigées tout à la fois les autorisations et conditions prescrites par les lois du pays du donateur ou du testateur, du pays dont relève cette personne morale, et s'il s'agit d'immeubles, l'autorisation du pays de la situation de ces immeubles. V. Les acquisitions à titre onéreux faites dans un pays par une personne morale publique étrangère peuvent être soumises à l'autorisation exigée par la loi du pays dont elles relèvent, et s'il s'agit d'immeubles, aux mêmes conditions et autorisations que les acquisitions à titre onéreux faites par les personnes morales similaires dans le pays où sont situés le biens acquis. VI. Toutefois un État est toujours libre de soumettre à des conditions spéciales, non exigées pour les personnes morales publiques de cet État, les acquisitions à titre gratuit ou à titre onéreux de biens meubles ou immeubles situés sur son territoire, faites par des personnes morales publiques étrangéres, même de limiter par une loi la capacité d'acquérir de celles ci. VII. Les personnes morales publiques d'un pays ne peuvent pas créer en dehors de ce pays, des établisements rentrant dans la sphère de leur activité, sans s'être munies des autorisations exigées par la loi territoriale pour la création d'établissements similaires. VIII. Les règles précédentes s'appliquent aux États étrangers comme aux autres personnes morales publiques. Il est toutefois recommandé par l'Institut, comme règle de courtoisie internationale utile aux bonnes relations des États, qu'un État qui veut posséder d'une manière définitive un immeuble situé sur le territoire d'un autre État, en prévienne celui ci.

leurs équipages, jenž obsahuje něco ustanovení, náležejících do oboru mezinárodního práva soukromého (čl. 22., 31., 34., 35., jež jednají o smlouvách na lodi uzavřených, o sporech mužstva neb kapitána lodi, určujíce právo příslušné, o exekuci na lodi, o aktech veřejných předsevzatých na lodích a p.).

(Annuaire sv. XVI., str. 53 sl., 58 sl., 181 sl., 186 sl., 242 sl., 279 sl.)

XVIII. Sezení devatenácté; Haag, 18.—24. srpna 1898. Předseda *Asser*. (Sezení, kterým zároveň bylo oslaveno dvacetipětileté výročí trvání Institutu.)

Des conflits entre les dispositions legislatives de droit international privé. Zprávu přednesli *Buzzati* a *Lainé* a zahájena byla debata, jež však neměla výsledku. Rozhodnutí odloženo bylo proto na dobu pozdější.

De la litispendance dans les rapports entre juridictions d' États différents. Zpravodaj *Sacerdoti* vytkl, že jedná se tu vlastně toliko o doplnění zákonných předpisů o kompetenci soudů a vykonatelnosti rozsudků, jež Institutem již v dřívějších zasedáních byly přijaty a odvolal se na zprávu svou, kterou v Benátkách byl přednesl. Spolu navrhl osnovu zákonnou o dvou článcích, jež po nepatrné změně redakční byly přijaty.[27])

De la valeur des actes notariés en droit international. Po návrhu zpravodaje *Gabby* a jeho zástupce *Buzzatiho* byla otázka vyřízena přijetím »conclusions sur la valeur des actes notariés en droit international.[28])

---

[27]) Les conclusions relatives à la litispendance dans les rapports entre juridictions d'États différents. Art. 1. Sauf les réserves qu'on pourra faire à l'art 2. il y a lieu d'admettre dans les rapports avec les juridictions étrangères, les mêmes règles sur la litispendance que celles qui existent dans les rapports entre les juridictions nationales de chaque État. Art. 2. Il est nécessaire, pour l'admission de l'exception de litispendance étrangère, que, en règle, les jugements prononcés dans le pays du juge saisi en premier lieu soient susceptibles d'être rendus exécutoires, sans revision du fond selon la loi du pays où l'on produit l'exception.

[28]) Conclusions sur la valeur des actes notariés en droit international. Art. 1. Au point de vue de la forme, la validité de toute déclaration, de tout acte d'un notaire étranger ou de tout autre fonctionnaire

Odloženy byly otázky ustanovující o předpisech povahy absolutní, o právech nabytých, o kolisních normách v právu obligačním, a o normách kolisních v právu papírů na majitele znějících.

Revisi podrobena byla usnesení Institutu v Kodani přijatá, ustanovující o předpisech platných v přístavech. (Sr. č. XVII.)

(Annuaire sv. XVII., str. 14 sl., 138 sl., 212 sl., 231, 288 sl., 290, 291, 296 sl.)

XIX. Sezení dvacáté; Neuchâtel, 4.—10. září 1904. Předseda *Lardy*.

Conflits entre les dispositions législatives de droit international privé.

Zpravodajové *Buzzati* a *Lainé* předložili definitivní resoluce o třech článcích, z nichž první striktně vyslovuje se proti zpětnému poukazu, druhý tuto zásadu applikuje na dosavadní usnesení Institutu, třetí pak zvláště vytýká, že opačné usnesení, než jaké obsaženo jest v článku prvém, bylo by v odporu s některými usneseními Institutu, která týž byl učinil, pokud se týče applikace cizích ustanovení zákonných. Naproti tomu zaslal *Westlake* přípis přimlouvající se za usnesení ve smyslu opačném, a *Bar* formuloval kontraprojekt, ve kterém sice (čl. 1.) vytčeno, že každý soud povinen jest respektovati domácí zákon, jenž o applikaci cizích předpisů ustanovuje, že však (čl. 2.) dlužno respektovati 1. předpis cizího práva, jenž vzdávaje se oprávnění vázati příslušníky svého státu jako statut personální chce, aby oni po této stránce podléhali předpisům svého bydliště, anebo místa, kde právní jednání se stalo a 2. předpis dvou nebo více právních řádů, z nichž některý nepochybně jest kompetentním, srovnale přiznávající kompetenci k rozhodnutí jisté otázky stejnému právnímu řádu. Po prudké debatě, když byl *Buzzati* vzal zpět oba poslední články

---

ayant, de par les lois de son pays, les mêmes attributions qu'un notaire, doit être appréciée d'après la lex loci, savoir la loi du pays, où l'acte a été passé, encore que ses effets juridiques doivent se produire dans un autre pays où l'on voudrait s'en prévaloir. Art. 2. Au point de vue de leur force probante, la valeur des actes notariés étrangers doit être appréciée d'après la lex fori ou les conventions internationales. Art. 3. Les actes notariés étrangers n'ont de force exécutoire qu'en vertu de la loi de chaque pays ou de conventions internationales.

své osnovy, vyjádřil se Institut velkou většinou (21 hlasů proti 6) proti zpětnému a dalšímu poukazu.[29])

Conflits de lois en matière de faillite. Règlement d'exécution. Předseda navrhoval škrtnutí tohoto předmětu z denního pořádku a z prací Institutu vůbec, ježto tu od roku 1894 (sr. č. XIV.) nic se nestalo. Když však se zřetelem k důležitosti látky *Lyon-Caen, Roguin* a *Rolin-Jaequemyns* za podržení otázky na denním pořádku se přimlouvali, byl návrh předsedův zamítnut a *Roguin* zvolen spoluzpravodajem.

Conflits de lois en matière d'obligations. *Harburger* ve své funkci jako výpomocný generální tajemník vypracoval projekt zevrubně jej odůvodniv (zvolený zpravodaj *de Bustamante* nepodal v čas referátu) pro případ, že by Institut k řešení otázky chtěl přistoupiti. Než rokování o něm zahájeno nebylo a bylo ono odloženo do sese příští.

Des droits acquis en cas de changement de nationalité. Referent *Buzzati* podal v plenu zprávu, že zvolená komise sestoupivši se usnesla se 1. že bude zkoumati případy změny státního občanství dobrovolným aktem, 2. že omezí se na mezinárodní právo soukromé, 3. že nebude omezovati se na zásady Institutem, pokud se týče státního občanství, usnesené, nýbrž že bude zkoumati svobodně veškeré možnosti právem positivním dané. *Buzzati* slíbil, že připraví dotazník, jenž bude zaslán členům Institutu.

Ostatní otázky z mezinárodního práva soukromého byly odloženy.

(Annuaire sv. XVIII., 34 sl., 50 sl., 145 sl., 179, 232 sl., 256 sl., 259, 260.)

XX. Sezení devatenácté; Brusel, 18.—23. září 1902. Předseda *Chevalier Descamps.*

Régime juridique des aërostats. Zpravodaj *Fauchille* vypracoval obšírné dobrozdání zabývající se právnickou stránkou vzduchoplavby, připojiv projekt zákona o 32 článcích, z nichž četné

[29]) Conflits de droit international privé. Quand la loi d'un État règle un conflit de lois en matière de droit privé, il est désirable qu'elle désigne la disposition même qui doit être appliquée à chaque espèce et non la disposition étrangère sur le conflit dont il s'agit.

obsahují ustanovení soukromoprávná (čl. 3. o národnosti, státním občanství vzducholodí, čl. 15. o deliktech na vzducholodích spáchaných, čl. 17. o zodpovědnosti za škodu vzešlou při srážkách vzducholodí). Mimo to i spoluzpravodaj *Nys* přičinil některé poznámky. V plenu však *Fauchille* opětně klada důraz na uzákonění látky, doznal, že projekt jeho tak, jak veškerými detaily vzduchoplavby právnicky interesantními se zabývá, dlužno pokládati za předčasný a žádal toliko, aby Institut zabýval se otázkou po právní povaze vzduchu a po právech, která státům k němu přísluší. Institut prozatím otázku odložil, ježto akty k ní se vztahující nedošly v čas jednotlivých členů, takže nebylo lze nadíti se úspěšného o ní jednání.

Conflits de lois et législation en matière de faillite. Règlement d' exécution. *Roguin*, jenž r. 1900 v Neuchâtelu (sr. č. XIX.) byl zvolen zpravodajem pro tento předmět, vypracoval jednak règlement d' exécution založený na zásadách základních, jak v Paříži r. 1894 (sr. č. XIV.) byly usneseny, jednak na vyzvání *Renaulta* a *Lardyho* nový projekt kolisních norem z práva konkursního, opírající se důsledně o princip naprosté jednotnosti řízení konkursního (návrh toho smyslu byl v sezení pařížském zamítnut). Po živé debatě v plenu byl přijat tento druhý projekt. Ovšem nedošel Institut k cíli při veškerých otázkách sem spadajících, jmenovitě pokud se týče práv reálních a privilegovaných věřitelů kridatáře. Byla tudíž zvolena komise z členů rady Institutu se skládající, které uložena jednak redakce odhlasovaných ustanovení, jednak jejich doplnění.

Nedošlo pak k jednání o těchto otázkách:

Conflits des lois en matière d'obligations (předloženy byly návrhy *Harburgerem* v dohodě s *Barem*, avšak pro nedostatek času nebylo o nich jednáno).

Conflits de lois relatifs à la dépossession de titres au porteur (předloženy byly resoluce redigované *Lyon-Caenem*, avšak jednání o nich odloženo z téhož důvodu jako svrchu).

Du respect des droits acquis en cas de changement de nationalité (zpravodajové *Buzzati* a *Asser* jun. nedostavili se do Bruselu).

(Annuaire sv. XIX., str. 19 sl., 115 sl., 135 sl., 150 sl., 231 sl., 335 sl., 337, 338, 354 sl., 372.)

*

Jak patrno je z toho, co o činnosti Institutu právě bylo pověděno, vykonal Institut de droit international značný kus práce vědecké, při čemž dlužno opětně připomenouti, že zde poukázáno bylo toliko na práce Institutu v oboru mezinárodního práva soukromého, a že neméně záslužnou a plodnou byla jeho činnost i ve všech ostatních oborech tak nazvaného práva mezinárodního.

Dlužno také doznati, že práce tato setkala se mnohde se zdarem úplným. Stačí uvésti jen t. zv. zákonodárné konference haagské (1893, 1894, 1900 a 1902) vládou nizozemskou svolané, které dlužno v celku pokládati za výsledek snah Institutu, jak na to správně byl poukázal *Asser*, předseda konferencí haagských, promluviv v bruselském sezení Institutu pravdivá, ovšem skromná slova (vždyť *Assera* dlužno nepochybně čítati k nejzasloužilejším členům Institutu): »C'est vous qui avez semé, et nous avons recueilli les fruits, quand ils étaient mûrs.«

Ale nelze sobě tajiti, že mnoho projektů, o kterých rokování započalo, dosud je nevyřízeno, a že hojná je dosud látka, které ani nebylo se dotčeno, jak pokud se týče mezinárodního práva soukromého, tak pokud se týče oborů ostatních. Než dlužno doufati, že Institut nadále zdárně bude pracovati o uskutečnění svých obtížných cílů, jak v článku 1. stanov jsou formulovány. Je sice pravda, že velkou většinu oněch nadšených, statečných pracovníků, kteří jej založili a zbudovali jeho slávu, kryje již zem (jen tři neb čtyři zbývají); je pravda dále, že již také nejhorlivějšímu a nejoddanějšímu příteli Institutu a podporovateli jeho snah, čestnému jeho členu a předsedovi a dlouholetému generálnímu tajemníku, *Rolin-Jaequemynsovi*, jenž ani v těch dobách, kdy byl vysokým úřadem svým vázán v dalekém Orientě, v Bangkoku siamském, neváhal vydati se na cestu, aby mohl obcovati sezení Institutu, sepsán byl v Annuaire nekrolog a přáteli vzpomínky jemu byly věnovány, a je konečně pravda, že i oněch několik zbývajících původních členů Institutu valně již tíží leta: ale s druhé strany mnoho nových, osvědčených pracovníků ze všech koutů světa věnovalo Institutu svoje síly, takže pevně lze doufati, že

Institut nadále úspěšně půjde za svým světlým heslem Iustitia et pace, a jen toho by si bylo přáti, aby netoliko v oboru mezinárodního práva soukromého, nýbrž také v oboru mezinárodního práva κατ' ἐξοχήν u vyšší míře ještě, než jak dosud se děje, došla splnění naděje zakladatelů Institutu, že kolektivná akce dává váhu užitečným proposicím.

O vnitřní stránce lidských činů vůbec a trestných zvlášť,

se zřetelem hlavně ku trestnímu právu rakouskému.

Filosoficko-právní studie Dra. *Karla Drbohlava*, soudního adjunkta v Králové Dvoře n./L.

I. Co jest vnitřní stránka činů lidských vůbec?

Čin lidský jest úkon lidského těla nebo jen některého orgánu jeho. Veškeré činy lidské jsou dvojího druhu: buď činy vědomé nebo nevědomé čili bezděčné. Vědomé jsou ony, jež předsevzaty byly po rozhodnutí vůle jednajícího, bezděčné pak ty, jež staly se bez rozhodnutí vůle. Rozhodnutí vůle nemusí snad časově předcházeti čin samý, nýbrž může s ním časově spadati takořka v jedno. Rozhodnutí to skutečně arciť předcházívá čin samý, bývá však mnohdy mezi ním a činem samým tak časově krátká mezera, že nejsme ani s to smysly svými mezeru tuto znamenati. Následkem toho zdá se nám, že rozhodnutí vůle a čin sám spadají v jediný okamžik, ba mnohdy, že vůbec ani žádného rozhodnutí vůle nestává, nýbrž že čin nastal bez vůle V takových případech pak mluvíme o činech reflexních. Pokud nejde o úkony těla následkem sil mimo tělo působících, jest označení to nesprávno. Neboť každý vědomý úkon těla lidského nebo kteréhokoli jeho orgánu, pokud není pouze následek sil, které mimo vůli jednajícího na tělo působí, děje se vždy s vůlí jednajícího, po duševním processu, z něhož vychází rozhodnutí, čin vykonati nebo nevykonati. Jen ty činy lidské jsou bezděčny, při nichž není zmíněného processu duševního, při nichž tento process duševní a následkem toho i rozhodnutí vůle čin vykonati je vyloučeno z příčin jakýchkoli.

Každý vědomý čin lidský děje se za dosažením nějakého účelu. Účelem tím jest ukojení pociťované potřeby. Pociťovaná potřeba či lépe snaha po ukojení pociťované potřeby jest pohnutkou či motivem každého vědomého činu lidského. Ukojení pociťované potřeby bývá dosaženo

následkem činu tohoto, t. j. následkem úkonu těla lidského nebo jeho orgánu. Každý úkon lidský má v zápětí nějaký následek, třeba ovšem ne vždy ten následek, který právě ukojuje pociťovanou potřebu. Následek ten nemusí býti vždy ve světě zevnějším pozorovatelný. Čin lidský, jímž bývá pociťovaná potřeba ukojována, bývá vždy patrný ve světě zevnějším, nikoli však i následek jeho. Proto čin, jímž pociťované potřeby ukojujeme, t. j. který za příčinou ukojení potřeby předsebereme a který vždy nějakým způsobem ve světě zevnějším se manifestuje, nazývá se zevnější činností. K ukojení pociťované potřeby jest tedy vždy třeba zevnější činnosti. Tato zevnější činnosť sama o sobě manifestuje se na venek úkony těla lidského nebo jeho orgánův a často, nikoli však vždy, i svými následky. Se zevnější činností, kterou předsebereme za tím účelem, aby povstaly její následky, které mají ukojiti naši pociťovanou potřebu, povstávají mnohdy i jiné různé následky, jichž k ukojení pociťované potřeby netřeba.

Pociťovaná potřeba vyvolává snahu po ukojení. Tím zavdává se příčina k duševnímu processu, z něhož vychází rozhodnutí, zda má býti pociťovaná potřeba ukojena či nikoliv a v kladném případě, jakými prostředky má pociťovaná potřeba býti ukojena. Rozhodnutí, jakými prostředky má býti pociťovaná potřeba ukojena, nemusí časově spadati v jedno s rozhodnutím, že potřeba má býti ukojena, nýbrž nastává v častých případech až později.

Duševní process, z něhož vychází zmíněné rozhodnutí, spočívá v tom, že se uvažují oběti, jichž třeba k ukojení potřeby, a s druhé strany příjemnosti očekávané od ukojení potřeby pociťované. Ze srovnání těchto obětí a příjemností a z resultátu tohoto srovnání, převládají-li nepříjemnosti plynoucí z obětí nebo příjemnosti z ukojení potřeby, vychází pak rozhodnutí, má-li či nemá-li pociťovaná potřeba býti ukojena. Jsou-li příjemnosti vzcházející z ukojení potřeby intensivnější než nepříjemnosti z obětí, vzniká rozhodnutí, pociťovanou potřebu ukojiti. Rozhodnutí to jest vůlí jednajícího. Tak povstává pak čin t. j. nějaký úkon lidského těla nebo některého jeho orgánu jevící se nějak ve světě zevnějším a případné jeho následky.

Každému vědomému činu zevnějšímu předchází tedy duševní process, z něhož vzniká vnitřní rozhodnutí — vůle — čin ten předsevziti. Vůle jednajícího jest vždy v určitém vztahu ku činu zevnějšímu t. j. ku zevnějšímu úkonu lidského těla nebo jeho orgánu. Každý čin zevnější zanechává po sobě stopu, která obyčejně nějakým způsobem patrna jest ve světě zevnějším, ale vždy nutně býti nemusí. Stopa ta jest následkem činu zevnějšího. Každý čin zevnější má tedy nějaký následek, jenž jest buď patrným ve světě zevnějším anebo nikoli. Zevnější čin sám neukojuje pociťovanou potřebu, nýbrž teprvé následek jeho.[1])

[1]) Nesprávně mluvívá se často, že některé ze zevnějších činů nemají nižádných následků. Každý zevnější čin musí míti nutně nějaký následek.

Jen následky zevnějších činův ukojují pociťované potřeby. Zevnější čin nemá vždy jen jediný následek a to snad právě ten, který ukojuje pociťovanou potřebu. Každý zevnější čin může míti následků několik. Z těchto následkův ukojuje pociťovanou potřebu buď jen jeden anebo několik dohromady Vůle jednajícího směřuje tedy ku předsevzetí všeho toho, co ukojuje pociťovanou potřebu a tedy k tomu, by nastal onen následek zevnějšího činu, jenž právě je s to, pociťovanou potřebu ukojiti. Vůle jednajícího směřuje následkem toho nejen vždy ku předsevzetí zevnějšího činu, nýbrž i k tomu, by nastal určitý následek činu zevnějšího. Následky zevnějšího činu nejsou však vždy toho druhu, že samy o sobě přímo ukojují pociťovanou potřebu, nýbrž jsou mnohdy jen prostředkem, příčinou jiných následků, jež mají pociťovanou potřebu ukojiti. Vůle jednajícího směřuje k ukojení pociťované potřeby, jež ukojována jest vždy jen výsledky zevnějšího činu a to výsledky, které buď samy o sobě pociťovanou potřebu ukojují nebo jsou příčinou jiných výsledků, které teprvé ukojení potřeby přivádějí.

Každý vědomý čin lidský děje se jen za příčinou ukojení pociťované potřeby a předchází mu vždy duševní process a z něho vyšlé rozhodnutí čin předsevzíti, kteréžto rozhodnutí jest vůlí jednajícího. Vůle jednajícího jest tedy rozhodnutí ukojiti pociťovanou potřebu. Jelikož pak pociťované potřeby ukojují se jen výsledky zevnějších činů, jest vůle jednajícího rozhodnutí předsevzíti zevnější čin, aby jím nastal výsledek, pociťovanou potřebu ukojující.

Jak již uvedeno, povstávají zevnějším činem vedle výsledků pociťovanou potřebu ukojujících i jiné výsledky. A příčinou těchto jiných výsledků jest rovněž zevnější čin jednajícího, po případě i jistý výsledek tohoto činu zevnějšího. Čin zevnější předsevzat byl s vůlí jednajícího, ukojiti tímto činem pociťovanou potřebu a proto jest a musí býti tato vůle jednajícího v nějakém vztahu i k těmto jiným následkům zevnějšího činu neukojujícím pociťované potřeby. Neboť zevnější čin přivodil všecky následky a zevnější tento čin byl předsevzat s vůlí jednajícího. Každý vědomý čin lidský děje se s vůlí jednajícího za ukojením pociťované potřeby, tento čin lidský jest příčinou všech následků s činem povstalých, ať již jsou to následky, jež pociťované potřeby ukojují čili nikoli, a jsou proto také všecky tyto následky v nějakém poměru k vůli jednajícího. A tento poměr vůle jednajícího k zevnějšímu činu a všem jeho následkům jest ***vnitřní stránkou vědomých činů lidských.***

K zevnějšímu činu vědomému samému t. j. k úkonu těla lidského nebo některého jeho orgánu samu o sobě jest poměr vůle jednajícího vždy totožný. Každý vědomý úkon ten jest podmíněn vůlí jednajícího:

Tak ku př. chůze — jest pohyb těla jako zevnější činnosť a následek jest změna místa lidského těla a pod. Mluví-li se, že zevnější čin jest bez výsledku, myslí se při tom jen na určitý výsledek, jenž měl s předsevzatým činem nastati, však nenastal. Zajisté však nastaly jiné následky zevnějšího činu, třeba ne právě ony, jež byly za příčinou ukojení pociťované potřeby očekávány.

nejprvé jest zde rozhodnutí — vůle — čin ten předsevzíti a potom teprvé následuje čin sám. Vůle jednajícího směřuje k tomu, by zevnější čin za příčinou ukojení pociťované potřeby se stal. A tento poměr vůle jednajícího nazveme poměrem přímým. Naproti tomu může býti poměr vůle jednajícího k různým následkům téhož zevnějšího činu různým. Různosť ta spočívá v první řadě v té okolnosti, má-li býti právě tím kterým následkem zevnějšího činu ukojena pociťovaná potřeba čili nikoliv, může však spočívati i na mnohých jiných okolnostech. Onen následek zevnějšího činu, jenž má ukojiti pociťovanou potřebu, jest předmětem duševního processu, z něhož pochází vůle jednajícího, právě tak jako zevnější čin sám. Vůle jednajícího směřuje k tomu, by právě onen výsledek pociťovanou potřebu ukojující zevnějším činem nastal čili zkrátka, vůle jednajícího směřuje k tomuto výsledku. Poměr vůle jednajícího k tomuto následku je právě tak jako ku zevnějšímu činu samotnému — přímý.

Jinak jest tomu při oněch následcích zevnějšího činu, jež nejsou prostředkem ukojení pociťované potřeby. Při těchto následcích bude poměr vůle jednajícího různým dle různých okolností, za kterých zevnější čin předsevzat a následky ty nastaly Tu dlužno rozeznávati: 1. Následky, o nichž jednající buď již při onom duševním processu, z něhož vzchází rozhodnutí vůle, nebo třebas i později ví, že musí nastati, že nastanou. 2. Následky, o nichž jednající ví, že mohou nastati. 3. Následky, o nichž může nahlédnouti dle okolností, že mohou nebo dokonce že musí nastati. 4. Následky, o nichž jednající nemůže ani nahlédnouti, že mohou nebo že dokonce musí nastati.

Následky uvedené ad 1. mohou býti dvojího druhu: buď působí také na rozhodnutí, má-li, či nemá-li pociťovaná potřeba býti ukojena, nebo nemají na toto rozhodnutí žádného vlivu, v duševním processu jednajícího jsou bez významu. V obou případech však jednající ví, že se zevnějším činem, jenž přivodí následek jeho potřebu ukojující, budou nutně spojeny i tyto druhé následky, že tudíž nutně nastanou. Jelikož pak vůle jednajícího vzdor tomuto vědomí směřuje ku předsevzetí dotčeného činu zevnějšího, směřuje tím zajisté i ku těmto druhým následkům tohoto činu, třebas od nich ukojení pociťované potřeby není očekáváno. Poměr vůle jednajícího ku těmto následkům jest právě tak jako při následcích, jimiž se pociťovaná potřeba ukojuje, přímý. Rozdíl mezi poměrem vůle jednajícího ku následkům, jimiž pociťovaná potřeba se ukojuje a poměrem ku následkům, o nichž jednající ví, že nutně nastanou, jest jen v tom, že následky pociťovanou potřebu ukojující jsou vždy přímo předmětem duševního processu jednajícího, naproti tomu však následky, o nichž jednající jen ví, nejsou vždy nutně předmětem tohoto processu, ačkoli jím mnohdy býti mohou. Následek pociťovanou potřebu ukojující jest účelem zevnějšího činu, čin ten jest předsevzat, aby následek ten nastal. Následek uvedený ad 1. není účelem zevnějšího činu a nemusí za příčinou ukojení pociťované potřeby vůbec nastati. Tím pak liší se oba tyto zde jmenované druhy následků mezi sebou

jen svým určením, svým úkolem, nikoli však svým vztahem ku vůli jednajícího.

V případech následkův uvedených ad 2—4. jednající není jist, že následky nutně nastanou a nastati musí, třebas je mohl v případech ad 2 a 3. předvídati. Při předsevzetí zevnějšího činu, by nastal následek pociťovanou potřebu ukojující, o následcích uvedených ad 2—4 jednající neví. Vůle jeho k těmto výsledkům nemůže tudíž směřovati, ač výsledky ty bývají někdy již dle způsobu zevnějšího činu samotného nebo následkem okolností, za kterých byl čin předsevzat, s tímto zevnějším činem spojeny. Vztah vůle jednajícího ve všech těchto ad 2—4. uvedených případech následků zevnějšího činu k těmto následkům nazveme poměrem nepřímým. Tento nepřímý poměr může býti dle individuality jednajícího, dle různých subjektivních i objektivních okolností zevnější čin provázejících, různé povahy dle toho, blíží-li se následky tyto ku vědomí jednajícího nebo vzdalují-li se od něho. Přes různosť vztahů vůle jednajícího k těmto následkům, jež nazvali jsme jediným výrazem »poměr nepřímý«, jest při všech těchto různých vztazích to společné měřítko, že následky ty nepovstaly po vůli jednajícího čili, že vůle jednajícího k nim nesměřovala.

Co do vztahu vůle jednajícího k následkům zevnějšího činu rozeznáváme tudíž: 1. poměr přímý, jímž naznačován vztah vůle k následkům pociťovanou potřebu ukojujícím anebo k následkům, o nichž jednající ví, že nutně nastanou — a 2. poměr nepřímý, kterým naznačovány vztahy vůle ku všem ostatním následkům zevnějšího činu.

Které z těchto vztahů vůle jednajícího k následkům zevnějšího činu stačí k odůvodnění trestných činů dle positivního práva trestního, bude pověděno v následujících odstavcích.

II. Vnitřní stránka činů trestných.

Totéž, co bylo v předcházejícím odstavci řečeno o vnitřní stránce činů lidských vůbec, platí stejnou měrou o činech trestných. Neboť činy trestné nejsou svojí přirozenou povahou rozdílny v nižádném směru od ostatních činů lidských. Zvláštní jich povahu oproti ostatním činům lidským tvoří jen positivní právo trestní, jež jednotlivé činy lidské, které dle názorů mravem a jinými skutečnostmi vyvinutých a ustálených jsou pokládány za škodlivy pro lidskou společnost, zapovídá a za trestné je prohlašujíc na ně tresty ukládá.

Ač trestní zákonodárství různých států dle různosti poměrů, dle nichž se lidská společnost těchto států utvářila a v nichž žije, různými často řídí se důvody při otázce, které činy lidské nutno prohlásiti za činy trestné a jako takové je trestati, a ač dle různosti těchto důvodů také činy lidské různě za činy trestné jsou prohlašovány a jako takové tresty stíženy, seznáváme nicméně, že ve všech trestních zákonodárstvích platí povšechně totožné zásady a důvody, proč ty které činy lidské prohlašují se za činy trestné.

Důvody ty jsou: 1. Že činy lidské jsou způsobilými porušiti a tedy ohrožují ony právní statky, jimž se trestním zákonodárstvím poskytuje ochrana. 2. Že činy lidské porušují právní statky, jimž trestní zákonodárství poskytuje ochranu.

Trestní zákonodárství prohlašujíc některé činy lidské za činy trestné, na něž ukládá tresty, poskytuje tím ochranu právním statkům. Ochranu poskytuje tím způsobem, že zapovídá takové činy, jež právní statky ohrožují, a na přestoupení zákazu že ukládá trest, anebo že takové činy, jež právní statky již porušily, ihned tresce. V obou případech snaží se tedy trestní zákonodárství zabrániti těm následkům zevnějších činů, které jsou porušením právních statků. Snahu tu uplatňuje trestní zákonodárství dvojím způsobem: 1. Způsobem praeventivním t. j. tím, že zapovídá určité způsoby zevnějších činův, o nichž dle nabyté zkušenosti nebo dle okolností čin provázejících jest známo, že jsou způsobilými právní statky porušiti. 2. Způsobem repressivním t. j. tím, že na čin, jenž porušení právních statků přivodil, ukládá trest. V prvém případě, pokud porušení právních statků nenastalo, trestní zákonodárství čin přímo zapovídá, v případě druhém pak, kde porušení již nastalo, uložením trestu od nového porušení odstrašuje.

Důvodem prohlášení toho kterého činu lidského za čin trestný jest tedy vždy snaha zabrániti porušení právních statků. Porušení právních statků jest následkem zevnějších činů. Jako ku následkům zevnějších činů vůle jednajícího může ku porušením právních statků býti buď v poměru, jenž v předcházejícjm odstavci nazván přímým, anebo v poměru, jenž nazván nepřímým. V jakém poměru musí býti vůle jednajícího k následkům zevnějšího činu tam, kde má býti založena povaha činu trestného, jest každým trestním zákonodárstvím přesně stanoveno. Při některých činech trestných jest podmínkou, by vůle jednajícího směřovala právě k tomu následku, jenž jsa porušením některého statku právního jest důvodem trestnosti činu zevnějšího, neb, aby jednající alespoň věděl, že následek ten nastane. Při jiných pak činech k odůvodnění trestnosti třeba jen, aby vůle jednajícího byla k následku zevnějšího činu v některém ze vztahů, jež nazvali jsme poměrem nepřímým. Vždy však při každém jednotlivém činu trestném jest poměr vůle jednajícího k následku, v němž leží důvod prohlášení zevnějšího činu za čin trestný, positivním právem trestním přesně určen. Na základě pojmu vnitřní stránky činů lidských vůbec přicházíme pak ku této definici vnitřní stránky činů trestných: Vnitřní stránkou činů trestných jest poměr vůle jednajícího k zevnějšímu činu či zevnější činnosti, jíž čin trestný jest páchán, a positivním právem přesně určený poměr vůle k následku zevnější činnosti. Jelikož však, jak v předcházejícím odstavci pověděno, jest při každém vědomém činu lidském vůle jednajícího ku zevnějšímu činu samu o sobě vždy jen v jediném vztahu t. j. ve vztahu přímém, dle něhož vůle jednajícího směřuje vždy ku předsevzetí zevnějšího činu, a jelikož každý čin trestný předpokládá vždy jen vědomý zevnější čin lidský, můžeme

pojem vnitřní stránky činů trestných zjednodušiti v ten smysl: Vnitřní stránkou činů trestných jest positivním právem přesně stanovený poměr vůle pachatelovy k následku zevnějšího činu.

Má-li býti založena povaha činu trestného po stránce vnitřní, či správněji řečeno, má-li býti nějaký čin lidský činem trestným, tu jest třeba: 1. by vůle jednajícího směřovala ku předsevzetí zevnější činnosti t. j. úkonu těla lidského nebo některého jeho orgánu — a, 2. by vůle jednajícího byla v určitém, positivním právem stanoveném poměru ku následku zevnější činnosti, jenž jest důvodem trestnosti.

Chceme-li tudíž stanoviti, zakládá-li ten který čin lidský po stránce vnitřní čin trestný, dlužno nám tyto dva zde uvedené momenty uvážiti. Tím pak seznáváme i vnitřní stránku případného činu trestného. O existenci či neexistenci momentu uvedeného ad 1. rozhodují všecky ony okolnosti, jež vůli jednajícího: zevnější úkon předsevzíti, čili vědomí o úkonu vylučují. O momentu pak uvedeném ad 2. rozhodují všecky okolnosti, jež působíce na vůli jednajícího dávají této určité směry, zejména však okolnosti, jež zavdávají příčinu k duševnímu processu jednajícího, z něhož vzchází vůle jednajícího. A to jsou především pohnutky čili motivy činů lidských.

Pro posouzení vnitřní stránky činů trestných jest proto nutno znáti jednak okolnosti, jež vůli jednajícího vylučují a které nazývány jsou ve výkladech trestních práv příčinami nepříčetnosti, jednak okolnosti, které jsou buď příčinami vzniku vůle nebo na tuto působí. Okolnosti, jež na vůli působí, jsou velice rozmanity a jsou buď mimo jednajícího nebo v něm samém t. j. v jeho vlastnostech a schopnostech duševních. Prvé nazveme okolnostmi objektivními, druhé subjektivními. Pokud se týče příčin těchto okolností, jsou příčiny okolností objektivních v každém jednotlivém případu činu trestného druhu nejrozmanitějšího a dlužno je jen v každém jednotlivém případě zvláště posuzovati. Naproti tomu okolnosti subjektivní mají svou příčinu v přirozených anebo nabytých vlastnostech a schopnostech jednajícího a lze je uvésti proto pod společné znaky a známky.

Pro posouzení, zda při některém činu lidském dány jsou podmínky vnitřní stránky činu trestného, nutno tudíž znáti:

a) Příčiny vůli vylučující čili příčiny nepříčetnosti.
b) Pohnutky či motivy činů lidských.
c) Přirozené nebo nabyté vlastnosti a schopnosti.
d) Okolnosti objektivní na vůli působící.

III. Příčiny vůli vylučující čili příčiny nepříčetnosti.

Vůle jest z duševního processu vyšlé rozhodnutí jednajícího předsevzíti nějaký zevnější úkon. Vůle předpokládá tedy duševní process Process duševní vzniká následkem pociťované potřeby. Pociťovaná potřeba jest tedy podmínkou duševního processu a tím i vůle jednajícího.

Činy lidské t. j. zevnější úkony těla lidského nebo některého jeho orgánu, při nichž není vůle jednajícího, jsou úkony bezděčné či nevědomé. Máme zde na zřeteli jen zevnější úkony samy o sobě bez ohledu na jich následky, jež mohou býti i při úkonech vědomých často bezděčny, t. j. nepředvídatelny.

Každý čin vědomý děje se jen po duševním processu na základě rozhodnutí v tomto processu vzniklého a duševní process nastává vždy jen následkem pociťované potřeby. Činy lidské, které dějí se bez tohoto processu duševního, jsou činy bezděčné, nevědomé. Jelikož pak duševní process vzniká jen následkem pociťované potřeby, možno říci, že činy bezděčné či nevědomé jsou ony, které dějí se nikoli za ukojením pociťované potřeby, nýbrž bez této pociťované potřeby. Kde není při zevnějším činu pociťované potřeby, není duševního processu, není vůle a tam pak není činu vědomého. Bez pocitu potřeby nějaké nemůže vzniknouti duševní process a následkem toho také ne vůle jednajícího. Takový stav nazýván nepříčetností.

Nepříčetnosť je tedy stav jednajícího, který vylučuje u něho duševní process a tím vůli jeho. Jelikož pak podmínkou duševního processu jest vždy jen pociťovaná potřeba, budeme nepříčetnosť takto definovati: Nepříčetnosť je neexistence pocitu potřeby při zevnějším úkonu.

Od nepříčetnosti ve smyslu zde uvedeném, jejímž následkem jest nevědomosť o zevnějším úkonu těla lidského nebo některého jeho orgánu, nutno rozeznávati ten stav, anebo ty příčiny, jež nevylučují vědomí o zevnějším úkonu samotném, nýbrž toliko vědomí o následcích zevnějšího úkonu. Neprávem nazýván i tento stav, následkem kterého nemá jednající vědomí jen o následcích svého činu, nepříčetností. Neboť každý zevnější úkon má vždy nějaký následek a každý vědomý úkon koná se vždy jen za dosažením nějakého následku. Že úkon jednajícího přivodil, anebo jen přivoditi mohl ještě i jiné následky, o nichž jednající vědomí neměl, nevylučuje duševní process jednajícího, z něhož vzešlo rozhodnutí úkon předsevzíti. Že mnohdy následky zevnějšího úkonu, jež jsou porušením právních statků trestními zákony chráněných, následkem stavu, v němž jednající neměl vědomí o těchto následcích, nezakládají činu trestného, není následek nepříčetnosti jednajícího, nýbrž jen následek toho, že vůle jednajícího není v takovém vztahu k těmto následkům zevnějšího úkonu, jaký positivní právo trestní stanoví [1]).

[1]) Z definice nahoře o nepříčetnosti uvedené plyne, že všude tam, kde existuje pocit potřeby při činu zevnějším a kde jest čin předsevzat za příčinou ukojení této potřeby, jest dána podmínka příčetnosti. Hranice mezi příčetností a nepříčetností jest jenom jedna a ta leží v uvědomění si pocitu potřeby při zevnějším úkonu. Proto nesprávno jest rozeznávati nějaké stupně příčetnosti, jmenovitě tak zvanou příčetnosť zmenšenou. Buď jednající předsevezme zevnější úkon za příčinou pociťované potřeby — a jest pak úkon ten vědomý — nebo předsevezme úkon ten bez pociťované potřeby — a jest pak úkon ten bezděčný, nevědomý. Aby si jednající byl jen částečně vědom

Pochybnosti mohou nastati v příčině otázky, kam zařaditi dlužno onen stav, při němž jest sice možným pocit potřeby, jenž vylučuje však z jiných příčin než z nedostatku pocitu potřeby duševní process, jenž, jak napřed uvedeno, spočívá v úvaze příjemností ukojení potřeby a nepříjemností obětí. Tu dlužno uvésti, že, byl-li předsevzat úkon za příčinou ukojení pociťované potřeby, musí úkonu tomu předcházeti vždy process duševní, který není vyloučen tím, že jednajícímu není dána možnosť, aby o všech nepříjemnostech obětí věděl a mohl je vzíti v úvahu. A byť nebyla jednajícímu dána možnosť uvážiti všecky oběti, jež ukojení potřeby bude vyžadovati, budou zde vždy oběti plynoucí ze zevnějšího úkonu samotného, které jsou jednajícímu při pocitu potřeby a při snaze pociťovanou potřebu ukojiti vždy známy. Při zevnějším úkonu předsevzatém za příčinou ukojení pociťované potřeby jsou dány vždy podmínky duševního processu a okolnosť, že byl zevnější úkon předsevzat za příčinou ukojení pociťované potřeby, svědčí právě o tom, že zde duševní process byl.

Z toho, co zde o pojmu nepříčetnosti uvedeno, vyplývá, že veškeré činy lidské konají se buď za příčinou ukojení pociťované potřeby, tedy v příčetnosti nebo bez této pociťované potřeby a tedy v nepříčetnosti a že jinakých činů lidských není. Z toho pak ale vychází ten nutný důsledek, že jinakých stavův osob jednajících než příčetnosti a naproti ní nepříčetnosti nestává. Pravdou jest toliko, že není u všech jednajících osob stejna duševní úroveň seznati a nahlédnouti následky zevnějšího úkonu. V tom směru rozeznávati však dlužno různé stupně toliko ve vlastnostech a schopnostech jednajících osob, seznati a nahlédnouti následky zevnějších úkonův a dle těchto stupňů posuzovati pak poměr vůle ku následkům zevnějších úkonů, nikoli však poměr vůle ku zevnějším úkonům samým. O rozdílech ve vlastnostech a schopnostech osob jednajících a jejich vlivu na poměr vůle k následkům zevnějších úkonů bude jednáno v následujících odstavcích.

Příčinami nepříčetnosti jsou všecky okolnosti, nechť mají původ buď v jednajícím anebo mimo něho, které při zevnějším úkonu buď vzniku pocitu potřeby brání, nebo vzniklý pocit potřeby utlumují. Příčiny ty dle toho, mají-li svůj původ v osobě jednajícího nebo mimo něho, rozeznávati dlužno na 1. subjektivní, 2. objektivní.

Subjektivní příčiny jsou takové duševní stavy osoby jednající, které zabraňují, by pocit potřeby přišel k vědomí jednajícího při zevnějším úkonu. Při tom pranic nezáleží na tom, je-li takový duševní stav jednajícího trvalý, stálý, nebo jen pomíjející t. j., trvá-li jen při dotčeném zevnějším úkonu. A rovněž nerozhodují při tom příčiny, které stav takový přivodily. Stav takový, v němž pachatel nemá pocitu potřeby, jest vždy totožný, nechť byl přiveden příčinou jakoukoli. A příčiny, jež ta-

---

svého úkonu, jest nemožno. Buď předsebere úkon ten za příčinou úkoje pociťované potřeby — a jest si úkonu plně vědom — anebo předsebere úkon bez této potřeby — a není si úkonu pak vůbec vědom

kový stav přivádějí, jsou různy. Nejhlavnější příčiny jsou: 1. Porucha onoho orgánu těla lidského, jenž je sídlem pocitů, t. j., jímž si pocity uvědomujeme — mozku. Porucha taková může býti již vrozena nebo také jen nabyta a může býti trvalá, nevyhojitelna nebo pomíjející, vyhojitelna. 2. Otupění dotčeného orgánu pod 1. jmenovaného tím způsobem, že orgán ten přestal funkce svoje vykonávati t. j. pocity ku vědomí přiváděti, aniž by snad doznal nějaké poruchy. V prvém případě mluví se vždy o duševních nemocech, ztrátě rozumu (šílenství, blbosť a pod.), v případě druhém mluví se o affektech (opilosť, rozčilení a pod.). Kromě těchto zde uvedených jsou ještě jiné příčiny, jež působí na tělový orgán uvědomění pocitů stejným způsobem jako příčiny zde jmenované, takže orgán ten účinkovati přestal a následkem toho pocity se neuvědomují, tak ku př.: spánek, hypnosa a podobné příčiny. Ovšem přivádějí tyto příčiny stav dotčeného orgánu podobný otupění a možno pak i tyto příčiny zařaditi ku příčinám uvedeným pod čís. 2.

Jak však již podotknuto, jest bezvýznamno, která z příčin přivodila takové utváření se orgánu pocity uvědomujícího a tedy stav, v němž jednající není si vědom nějaké potřeby. Následek jest vždy týž totiž nedostatek pocitu potřeby při zevnějším činu a tím nemožnosť duševního processu a vyloučení vůle jednajícího při zevnějším úkonu těla lidského nebo některého jeho orgánu.

IV. Pohnutky či motivy činů lidských.

Pohnutkou či motivem každého vědomého činu lidského jest ukojení pociťované potřeby. Pociťovaná potřeba jest uvědoměný nedostatek statků. Pociťovaná potřeba vyvolává touhu po ukojení. Tím dána příčina k úvaze, jak jest pociťovanou potřebu ukojiti a jakých obětí bude ukojení vyžadovati. Při tom srovnávány příjemnosti z ukojení pociťované potřeby a nepříjemnosti z potřebných obětí. Tak povstává duševní process, z něhož vychází rozhodnutí, že pociťovaná potřeba má a jakými prostředky býti ukojena. Tyto prostředky jsou úkony lidského těla nebo některého jeho orgánu se svými následky čili při okolnosti, že každý zevnější čin zanechává nějaký následek po sobě a jelikož jediné následky činů lidských t. j. zevnějších úkonův ukojují pociťované potřeby, jest lépe řečeno: tyto prostředky jsou následky zevnějších úkonů těla lidského nebo některého jeho orgánu.

Rozhodnutí, má-li pociťovaná potřeba býti ukojena či nikoli, je závislo na velikosti a intensitě příjemností z ukojení potřeby a nepříjemností obětí. Jen v tom případě, převládají-li přijemnosti z ukojení nad nepříjemnostmi z obětí, povstává snaha po ukojení, vzniká rozhodnutí — tedy vůle jednajícího — předsevziti zevnější úkony s určitými následky za příčinou ukojení pociťované potřeby. Jen v tom případě vzniká zevnější úkon těla lidského nebo jeho orgánu. V takovém případě však, v němž příjemnosti z ukojení nad nepříjemnostmi z obětí převládají dle úvahy jednajícího, vzniká snaha po ukojení vždy bezpod-

mínečně. Pocit potřeby sám o sobě není ještě s to vzbuditi snahu po ukojení, vyvolati rozhodnutí a tím vůli předsevzíti čin; k tomu musí přistoupiti převaha očekávaných příjemností z ukojení nad nepříjemnostmi vyžadovaných obětí. Čin lidský nepovstává v každém případě pociťované potřeby, nýbrž jen tam, kde očekávané příjemnosti z ukojení potřeby převyšují nepříjemnosti obětí. Se stanoviska subjektivního jsou tudíž pohnutky či motivy činů lidských pociťované potřeby kvalifikované převahou příjemností z ukojení nad nepříjemnostmi z vyžadovaných obětí. Jelikož pak, jak již připomenuto, při převaze očekávaných příjemností z ukojení potřeby nad nepříjemnostmi z vyžadovaných obětí vzniká vždy nutně snaha po ukojení pociťované potřeby, možno pohnutky činu lidského nazvati krátce snahou po ukojení pociťované potřeby.

Pohnutky či motivy činů lidských jsou velice rozmanity. Rozmanitosť ta jest následkem rozmanitostí potřeb jako nedostatku statků. Při rozeznávání a určování pociťovaných potřeb jest nejdůležitější osoba jednajícího, kde toliko hledati dlužno vznik a sídlo jich. Pociťované potřeby jsou dle individuality jednajícího, dle okolností, v nichž jednající žije a právě se nalézá, různy. Pociťované potřeby, jichž ukojení nazvali jsme pohnutkami činů lidských, dlužno pojímati poněkud v jiném smyslu, širším, než činívá se mnohdy v nauce národohospodářské při učení o potřebách. Na rozdíl od nauky národohospodářské, ve které definována jest potřeba jako pociťovaný nedostatek vnějších statků potřebných ku zachování tělesného života, zahrnuty jsou v potřebách ve smyslu zde naznačeném, jichž ukojení nazýváme pohnutkou činu lidského, nejen pociťovaný nedostatek statků vnějších, nýbrž nedostatek všeho toho, po čem jednající touží, čeho si přeje, tedy jmenovitě i čím ukájeny bývají i vnitřní vášně lidské. V tomto smyslu jest tedy potřebou vše to, čeho ukojení má býti dosaženo činem lidským.

Pociťované potřeby jako pohnutky činů lidských možno děliti s různého stanoviska. Zde dělíme je:

I. dle vzniku, na:

1. potřeby vznikající z vlastností jednajícího buď již dědičností nabytých neb vrozených anebo vzniklých vychováním, mravem, anebo společenským postavením. Tak ku př.: egoismus, altruismus, ziskuchtivosť, záští, závisť, lenosť, marnivosť, ctižádosť, láska k rodině, láska ku národu a pod.;

2. potřeby vyvolané různými okolnostmi právě se naskytnuvšími, jež na jednajícího působí. Sem patří zejména potřeby vyvolané sociálním postavením.

Potřeby uvedené ad 1. a 2. mohou býti stejného druhu, liší se mezi sebou jen důvodem vzniku. Kdežto potřeby uvedené pod čís. 1. vznikají z trvalých vlastností jednajícího, jsou potřeby pod čís. 2. vzbuzeny jen nahodilými okolnostmi, ku př. štědrosť jako trvalá vlastnosť a naproti ní štědrosť vzbuzená pohledem na určitou nouzi, bídu bližního,

nebo láska k ženám vůbec a naproti ní láska jen ku jedné určité ženě vzbuzená krásou její a pod.

II. dle předmětu, jímž potřeby ukojovány, na:

1. potřeby hmotných statků; ku př. potřeba potravy, nápoje, oděvu, obydlí a pod.;

2. potřeby statků nehmotných, statků duševních, ku př. čtení, zpěv, hudba a pod.

III. dle účelu, jemuž ukojení potřeby slouží, na:

1. potřeby statků, jež slouží ku zachování života, ku př.: obydlí, oděv, potrava a pod.;

2. potřeby statků, jež slouží ku zpříjemnění života, ku př.: krásné obydlí, krásný oděv, vybraná potrava a nápoj, hudba, zpěv, cestování a pod.;

3. potřeby statků, jež slouží ku zachování nebo povznesení sociálního postavení, ku př.: příspěvky na různé účely, účinkování z ochoty při veřejných produkcích a pod.

IV. dle pocitů, jež potřeby vyvolávají, na:

1. potřeby, jež vyvolávány jsou pocity tělovými, ku př.: hlad, zima žízeň, pud pohlavní a pod.;

2. potřeby, jež vyvolávány jsou pocity duševními, ku př.: hněv, žárlivosť, lítosť, útrpnosť a pod.

Možno ještě mnohá jiná dělidla pociťovaných potřeb uvésti, jak také se v nauce národospodářské činí, kde bývají potřeby zejména také děleny na absolutní a relativní a pod. K účelu seznání pociťovaných potřeb jako pohnutek činů lidských stačí rozdělení zde uvedené.

V. Přirozené nebo nabyté vlastnosti a schopnosti.

Jak již uvedeno v odst. I. tohoto spisku, vznikají ze zevnějšího úkonu lidského vedle následků, které právě ukojují pociťovanou potřebu, mnohdy a to obyčejně ještě i jiné následky. Následky ty, jak v odst. I. pověděno, mohou býti k vůli jednajícího v různých vztazích. Jen ten následek, který právě ukojuje pociťovanou potřebu (a ovšem také následek, který jest zároveň prostředkem jiného následku, pociťovanou potřebu přímo ukojujícího), jest při všech činech lidských vždy v jednom a tomtéž vztahu k vůli jednajícího, totiž v takovém vztahu, že vůle jednajícího přímo k tomuto následku směřuje, čili že je zde rozhodnutí, by následek ten nastal. Všecky ostatní následky mohou býti při každém lidském činu v různých t. j. v některém z oněch vztahů ku vůli jednajícího, jež uvedeny byly v odst. I tohoto spisu. Různosť těchto vztahův uvedených zde následků k vůli jednajícího spočívá a závisla jest na různých okolnostech. Okolnosti tyto nejsou v každém případu lidského činu jednostejny, nýbrž naopak vykazují v každém jednotlivém činu lidském mnohé rozmanitosti a zvláštnosti. Proto, by byl seznán vztah vůle

jednajícího k následkům zevnějšího úkonu lidského vyjímaje následek, jenž právě ukojuje pociťovanou potřebu, nutno všecky tyto okolnosti, jež mají na vztah vůle jednajícího k zmíněným následkům vliv, v každém jednotlivém případě činu lidského zvláště zkoumati. Okolnosti tyto, jež na vztah vůle jednajícího působí, leží jednak v osobě jednajícího, jednak mimo ni. Se stanoviska jednajícího jsou tedy okolnosti tyto jednak subjektivní, jednak objektivní. Různé jsou příčiny, jež přivádějí tyto okolnosti působící na vztah vůle jednajícího ku následkům. U okolností objektivních nelze v příčinách jich hledati nic typického, nic společného. V každém jednotlivém případu činu lidského působí různé příčiny. Pokud se týče okolností subjektivních, tu mají tyto jeden a týž podklad, stejné příčiny. Příčiny ty leží v duševních vlastnostech a schopnostech jednajícího.

Mohutnost duševní — vlastnosti a schopnosti — není u každého jednotlivce téhož stupně. Následkem této nestejnosti duševní mohutnosti není také u všech jednotlivců totožna možnost seznati nebo jen nahlédnouti následky zevnějšího úkonu, k nimž nesměřovala vůle jednajícího, poněvadž nebyly oněmi následky, jež pociťovanou potřebu jeho ukojují. Duševní vlastnosti a schopnosti závisly jsou na:

1. Útvaru onoho orgánu těla lidského, kde vzniká vědomí — mozku. Různý útvar má za následek různost duševních vlastností a schopností.

2. Vyvinutí tohoto orgánu lidského vědomí. I tentýž útvar naznačeného orgánu mění se působením různých vlivů naň. Mezi vlivy těmi jsou nejvýznačnější: *a)* výchova a to nejen v rodině, škole a pod., nýbrž i poměry vůbec, v nichž žijeme, zkrátka poměry společenskými; *b)* vzdělání, *c)* zaměstnání a pod.

3. Degeneraci orgánu těla lidského pod čís. 1. naznačeného t. j. takovém deformování, které není poruchou, které má však nicméně za následek oslabení duševní mohutnosti.

4. Poruše tohoto pod čís. 1. naznačeného orgánu.

Různost duševních vlastností a schopností jest následek vždy jen různosti mozku jako orgánu lidského vědomí. Vyvinutí, degenerace a porucha tohoto orgánu působí vždy změnu útvaru jeho. Patrno tedy, že různost útvaru naznačeného orgánu jest buď již vrozena nebo teprvé později nabyta. Následkem toho jsou i různé duševní vlastnosti a schopnosti buď již vrozeny nebo teprvé později nabyty. Tyto vlastnosti a schopnosti duševní nechť vrozené nechť nabyté nejeví při pociťované potřebě a při zevnějším úkonu za příčinou ukojení pociťované potřeby předsevzatém nižádného vlivu na pociťovanou potřebu samotnu a tím tedy také nikoliv ani na zevnější úkon ani na jeho následek, jenž má pociťovanou potřebu ukojiti, nýbrž jen na ony následky, jež nastávají v e d l e toho následku, na němž právě závislo jest ukojení pociťované potřeby, čili lépe řečeno, který dle vůle jednajícího má tuto potřebu ukojiti. Neboť, pociťuje-li jednající potřebu a předsevezme-li čin za příčinou ukojení její, pak směřuje jeho vůle vždy k následku, jenž má tuto potřebu

ukojiti a pak jednající vždy o tomto následku ví. Tím jest možným vždy jen jediný a to přímý vztah vůle jednajícího k tomuto následku zevnějšího úkonu a všecky ostatní vztahy jsou tím vyloučeny.

Je-li zevnější úkon předsevzat za tím účelem, aby určitým jeho následkem byla ukojena pociťovaná potřeba jednajícího, pak jest úkon ten vždy vědomý a vůle jednajícího k dotčenému následku zevnějšího úkonu vždy v poměru přímém, t. j. vůle vždy k tomuto následku směřuje bez ohledu k tomu, jakých duševních vlastností a schopností jednající jest. Na vztah vůle jednajícího k následkům zevnějšího úkonu, jimiž pociťovaná potřeba má býti ukojena, nemají duševní vlastnosti a schopnosti žádného vlivu ani účinku Vliv a účinek jeví duševní vlastnosti a schopnosti jednajícího jen na vztah vůle ku těm následkům, jež nejsou prostředkem ukojení pociťované potřeby, které však zevnějším úkonem buď vždy neb obyčejně nastávají nebo mohou nastati. Účinek duševních vlastností a schopností jeví se v tom, že následky zevnějšího úkonu, o nichž jedna jednající osoba seznává, že zevnějším úkonem nastanou nebo mohou nastati, druhá není s to nahlédnouti, t. j. si uvědomiti, resp. moci si uvědomiti, že nastanou neb alespoň mohou nastati.

Duševní vlastnosti a schopnosti zde uvedené liší se od příčin, o nichž byla řeč v odst III. tohoto spisku a které mají za následek nepříčetnosť jednajícího, právě svými účinky. Kdežto příčiny, jež způsobují nepříčetnosť, zabraňují vzniku pocitu potřeby resp. uvědomění si pocitu potřeby a mají tím za následek, že zevnější úkon děje se bez pociťované potřeby a tedy beze vší pohnutky, působí duševní vlastnosti a schopnosti zde uvedené na poměr vůle jednajícího k ostatním následkům zevnějšího úkonu předsevzatého právě za příčinou úkoje pociťované potřeby. Účinek těchto zde uvedených vlastností a schopností předpokládá tedy právě naproti příčinám nepříčetnosti, že pocit potřeby tu jest a že zevnější úkon byl také za příčinou úkoje pociťované potřeby předsevzat.

Význam duševních vlastností a schopností jest tedy jen pokud se týče následků, k nimž zevnější úkon zavdává příčinu, které však nejsou prostředkem k úkoji pociťované potřeby, a význam jich při těchto následcích jest ten, že naznačené vlastnosti a schopnosti způsobují, že jednající buď následkem nich ví, že ten který následek nastane nebo může nastati, nebo může a s druhé strany nemůže nahlédnouti, že ten který následek nastane nebo může nastati [1]).

[1]) Budiž zde připomenuto, že v mnohých případech činů trestných, kde mluveno o nepříčetnosti, skutečně nepříčetnosť neexistovala, poněvadž pachatel byl si svého zevnějšího úkonu plně vědom, věděl také, proč úkon ten předsevzal, měl tedy pohnutku svého jednání a o ní také věděl, nevěděl toliko následkem svých duševních vlastností a schopností o následcích svého zevnějšího úkonu, jež jsou právě důvodem trestnosti dotčeného zevnějšího úkonu a nemohl ani tyto následky nahlédnouti. Že v takových případech není založen čin trestný, čili lépe řečeno, že dotčený zevnější úkon, ač přivodil následky, které trestnosť jeho by jinak odůvodňovaly, není trestným, není

VI. Okolnosti objektivní na vůli působící.

Jak již v odst. II. tohoto spisku podotknuto, působí na poměr vůle jednajícího ku následkům zevnějšího úkonu mnohé různé okolnosti, jež jsou mimo osobu jednajícího. Okolnosti ty jsou všecky skutečnosti a poměry, za nichž se zevnější úkon předsebere a které způsobují, že jednající buď ví anebo může nebo s druhé strany ani není s to nahlédnouti, že ten který následek zevnějším úkonem bude nebo může býti přivoděn. Z toho vychází, že účinek a význam těchto objektivních okolností jeví se jen u vztahů vůle jednajícího ku těm následkům zevnějšího úkonu, kterými pociťovaná potřeba se neukojuje, které nejsou prostředkem úkoje pociťovaných potřeb.

Účinek a význam okolností objektivních jeví se právě jen u těch následků zevnějšího úkonu a tím způsobem jako okolností, jež mají vznik a počátek svůj v osobě jednajícího a o nichž bylo mluveno v odst. předcházejícím.

Okolnosti objektivní mohou býti v každém jednotlivém případu činu lidského nejrůznějšího druhu a povahy a nelze proto o nich vytknouti nic typického, nic společného.

VII. Vůle pachatelova a její vztahy k následkům při činech trestných.

Trestním zákonodárstvím každého národa zapověděny jsou určité způsoby ukojení pociťovaných potřeb. Jak již pověděno, děje se ukojení jakékoli pociťované potřeby vždy jen nějakým následkem zevnějšího úkonu těla lidského nebo některého jeho orgánu. Jest proto trestním zákonodárstvím zapověděno ukojení pociťované potřeby určitým následkem zevnějšího úkonu. Jsou tedy trestními zákony kteréhokoli národa zapověděny jen určité následky zevnějšího úkonu. Tyto zápovědi určitých následků zevnějších úkonů jsou v různých normách různých trestních zákonodárstev různým způsobem stanoveny. V některých případech jsou zapověděny jen určité následky samy o sobě (ovšem s jistým vztahem ku vůli pachatelově), v jiných případech naproti tomu zapověděny jsou určité způsoby zevnějšího úkonu. Tak ku př. úmyslné poškození na těle zakládá etc., nebo zlomyslné poškození cizího majetku jest etc. a naproti tomu: kdo jiného na těle, zdraví nebo svobodě poškozuje neb ohrožuje etc. nebo, kdo osobu ženskou proti vůli násilím odvádí, dopouští se etc. a pod. Tam, kde trestní zákon zapovídá jen určitý způsob zevnějšího úkonu, nezapovídá zase nic jiného než určitý následek tohoto zevnějšího úkonu. Neboť v takových případech jest

---

následek toho, že pachatel nebyl si vědom svého zevnějšího úkonu čili že jeho zevnější úkon byl bezděčným, a tedy nikoli následek nepříčetnosti, nýbrž jen následek té okolnosti, že výsledek zevnějšího úkonu není v tom vztahu ku vůli jednajícího, jaký positivní právo trestní vyhledává ku vnitřní stránce činu trestného.

zevnější úkon naznačen takovým výrazem, který de facto nenaznačuje zevnější úkon těla lidského nebo některého jeho orgánu, nýbrž přímo již bezprostřední následek tohoto zevnějšího úkonu těla lidského nebo jeho orgánu. Tak v obratu: »kdo na těle, zdraví nebo svobodě poškozuje neb ohrožuje«, nebo: »kdo osobu ženskou násilím odvádí«, není vůbec naznačen zevnější úkon těla lidského nebo jeho orgánu, nýbrž jen následek úkonu tohoto.

Jednotlivé určité následky zevnějších úkonů lidských samy o sobě nestačí k odůvodnění činu trestného dle trestních zákonů. Následek ten musí býti, jak již v odst. II. tohoto spisu pověděno, v určitém, positivním právem trestním určitě stanoveném poměru ku vůli jednajícího. Co vůle jednajícího jest, bylo vyloženo v odst. I. tohoto spisu, totiž rozhodnutí vyšlé z duševního processu předsevzíti úkon lidského těla nebo některého jeho orgánu, by následkem tohoto úkonu byla ukojena pociťovaná potřeba. Je-li následek, jenž má pociťovanou potřebu ukojiti, positivními zákony trestními zapověděn a prohlášen za důvod trestnosti činu lidského, jest pak zevnějším úkonem těla lidského nebo jeho orgánu, předsevzatým za příčinou ukojení pociťované potřeby tímto následkem, páchán čin trestný. Jest tedy vůle jednajícího při činech trestných rozhodnutí vyšlé z duševního processu předsevzíti zevnější úkon těla lidského nebo některého jeho orgánu, by pociťovaná potřeba byla ukojena následkem zapověděným positivním právem trestním.

Jak bylo již napřed pověděno, může zevnějším úkonem lidským nastati vedle následku, jenž má pociťovanou potřebu ukojiti, ještě několik jiných následků. Tyto jiné následky mohou býti v různém poměru k vůli jednajícího, jak bylo vyloženo v odst. I. této studie. Z těchto následků mohou býti některé nebo dokonce všecky takového druhu, že je positivní zákonodárství trestní zapovídá a jako důvod trestnosti činu lidského, jenž je přivodil, prohlašuje. Takovéto následky, jež nastávají vedle následku, jenž má pociťovanou potřebu ukojiti, mohou býti positivními zákony trestními zapověděny a za důvod trestnosti činu lidského uvedeny i tehdy, není-li následek, jenž má pociťovanou potřebu ukojiti, sám zapověděn a směřuje-li tedy vůle jednajícího k tomu, by pociťovaná potřeba byla ukojena následkem trestními zákony nezapověděným.

Tyto následky prohlašovány jsou za důvod trestnosti činů lidských, jež je přivodily, trestním zákonodárstvím jen tehdy, jsou-li v určitém vztahu ku vůli jednajícího. Vztahy ty v trestních zákonodárstvech různých národů jsou různě stanoveny. Přes různé stanovisko trestních zákonodárstev různých národů ku jmenovaným následkům možno všeobecně určiti, že jsou to následující vztahy vůle jednajícího ku těmto následkům, které jsou důvodem prohlášení činů lidských za činy trestné:

1. Jednající věděl, že dotčené následky musejí nastati, že tedy nastanou.

2. Jednající byl si vědom, že dotčené následky mohou nastati

3. Jednající mohl nahlédnouti, že dotčené následky musejí nastati.

4. Jednající mohl nahlédnouti, že dotčené následky mohou nastati.

Jmenované zde následky, jež za vztahů vůle jednajícího zde uvedených odůvodňují činy trestné, mohou nastati buď při zevnějším úkonu předsevzatém za příčinou ukojení pociťované potřeby následkem trestními zákony nezapověděným anebo při zevnějším úkonu předsevzatém k tomu účelu, by pociťovaná potřeba byla ukojena následkem, jenž je důvodem trestnosti činu zevnějšího čili následkem trestními zákony zapověděným.

Pokud se týče vztahů vůle pachatelovy ku následkům při činech trestných, dlužno tedy rozeznávati: I. následky, jimiž má býti ukojena pociťovaná potřeba, jako důvod trestnosti; II. následky, jimiž se pociťovaná potřeba neukojuje, jako důvod trestnosti. V případě následkův ad I. jest zevnější úkon předsevzat právě k tomu účelu, by tyto následky nastaly, vůle pachatelova vždy nese se za těmito následky, k nim směřuje; jest tedy vždy vůlí pachatelovou, by tyto následky vznikly. Vůle pachatelova jest ku těmto následkům vždy ve vztahu, poměru přímém. V případě následkův ad II. jest vůle pachatelova v některém ze vztahův uvedených napřed pod čís. 1—4.

Při vztahu uvedeném ad 1., ač dotčený následek pociťované potřeby neukojuje, směřuje nicméně vůle jednajícího ku tomuto následku, je-li si jednající vědom, že při jeho zevnějším úkonu následek ten musí nastati. Ví-li jednající, že tento následek nastane jeho zevnějším úkonem, a předsebere-li vzdor tomuto vědomí zevnější úkon, pak nese se vůle jeho také k tomuto následku a jest pak k němu v tomtéž vztahu jako ku následku, jímž má býti pocitovaná potřeba ukojena t. j. ve vztahu přímém. Ostatní vztahy vůle jednajícího ku dotčeným následkům uvedené pod čís. 2.—4. jsou vztahy nepřímé a jsou mezi vědomím a úplným nevědomím jednajícího o zmíněných následcích. Vztahy ty určují jednak okolnosti objektivní, jež vyskytují se při zevnějším úkonu a jež jsou mimo osobu jednajícího, jednak okolnosti subjektivní, jež jsou v osobě jednajícího a to především duševní vlastnosti a schopnosti jednajícího, o nichž bylo v odstavci V. pojednáno.

VIII. Význam pohnutek, příčin nepříčetnosti a duševních vlastností a schopností při činech trestných.

Pohnutky činů nejeví na trestní zákonodárství jednotlivých národů jednostejný vliv. Význam pohnutek v zákonodárství trestním různých národů jest různým. Nicméně však trestní zákonodárství každého národa počínaje od národů nevzdělaných až k národům kulturním bere buď již při stanovení určitých činů lidských za činy trestné nebo při stanovení trestu na činy za trestné prohlášené v jisté míře více méně zřetel ku pohnutkám činu činem trestným prohlášeného.

Pociťované potřeby jako pohnutky činu lidského jeví na trestní zákonodárství různý vliv a to:

1. Pohnutka činu jest důvodem, že jest určitý zevnější úkon s následkem, jenž má pociťovanou potřebu ukojiti, prohlášen činem trestným. Tím pak je již také přesně určena vnitřní stránka dotčeného činu trestného. Má-li býti vnitřní stránka takového činu trestného založena, musí zde býti vůle jednajícího, by právě onen následek zevnějšího úkonu, jenž je činem trestným prohlášen, nastal. Při nastalém tomto následku nemůže žádný jiný vztah vůle jednajícího dotčený čin trestný založiti.

2. Pohnutka činí již existentní čin trestný buď činem těžším, trestnějším anebo naopak lehčím, méně trestným.

3. Pohnutka způsobuje, že následek, jenž jinak jest důvodem trestnosti zevnějšího činu, za čin trestný není prohlášen, čili zkrátka, pohnutka vylučuje trestnosť následku zevnějšího činu.

Příčiny nepříčetnosti jsou v trestním zákonodárství každého národa, jenž nežije již v úplném stavu nevzdělanosti a u něhož vyvíjí se cit právní, toho významu, že čin té osoby, u níž jsou ony příčiny, jež mají za následek nepříčetnosť, třebas nastaly následky, jež jinak jsou důvodem trestnosti dotčeného činu, není prohlášen činem trestným, čili jinak řečeno, příčiny nepříčetnosti způsobují, že trestní zákonodárství činy lidské, jež přivodily následky trestními zákony zapovědněné, za činy trestné neprohlašuje, byly-li spáchány v nepříčetnosti. Duševní vlastnosti a schopnosti způsobují, jak bylo v odst. V. pověděno, že při zevnějším činu, ač byl tento předsevzat za ukojením pociťované potřeby a jest tedy vědomý, není toho vztahu vůle jednajícího ku následku trestnosť činu odůvodňujícímu, jaký jest positivním právem trestním buď vůbec anebo k určitému činu trestnému žádán, a že následkem toho nezakládá dotčený zevnější čin buď žádného neb alespoň určitého činu trestného, nebo zase naopak mají vlastnosti a schopnosti ty za následek, že vůle jednajícího jest v určitém zákonem trestním vyžadovaném vztahu ku následku zevnějšího činu, ač u jiné osoby jednající za týchž objektivních okolností vztahu toho a tudíž ani činu trestného vůbec anebo určitého činu trestného není. Duševní vlastnosti a schopnosti jeví tedy vliv na vnitřní stránku činů trestných. Jelikož pak vnitřní stránka činů trestných jest positivním právem přesně určena, netřeba trestnímu zákonodárství dále ku těmto vlastnostem a schopnostem jednajícího přihlížeti.

Ze zkušenosti však je známo, že některé stavy a okolnosti, v nichž se jednající právě nalézá, mají na jeho duševní vlastnosti a schopnosti takový účinek, že v tomto stavu nebo za těchto okolností je jisto, že následky svého činu nemohl nahlédnouti, nebo že působí, že duševní vlastnosti a schopnosti jednajícího tak se nevyvinuly, by mohl následky svého činu nahlédnouti. Je tedy vždy dle zkušenosti jisto, že za existence těchto určitých stavů neb okolností jsou vyloučeny vlastnosti a schopnosti jednajícího tou měrou, že jednající nemohl následky, jež byly by jinak důvodem trestnosti činu zevnějšího, nahlédnouti, následkem čehož není dán ten vztah vůle ku dotčenému následku, který se k nějakému činu trestnému vůbec anebo k určitému positivním právem žádá.

Duševní vlastnosti a schopnosti jednajícího jsou následkem stavů neb okolností, ve kterých se existence či neexistence určitých vlastností a schopností dle zkušenosti předpokládá, předmětem zvláštních ustanovení trestního zákonodárství a mají v tomto pak tento význam:

1. Předpokládaná existence určitých vlastností a schopností působí, že vnitřní stránka určitých činů trestných stanovena jest jen určitým stavem aneb okolnostmi, v nichž pachatel jedná, s tím účinkem, že tímto stavem aneb okolnostmi jest již sám s sebou určen vztah vůle jednajícího ku dotčeným následkům zevnějšího činu a tím i dána vnitřní stránka činů trestných.

2. Předpokládaný nedostatek určitých vlastností a schopností působí, že zevnější čin s následky, jež by jinak z činu lidského tvořily čin trestný, není činem trestným prohlášen čili, že jest positivním právem trestním přímo stanoveno, že při zevnějším činu spáchaném v onom stavu a za oněch okolností, za jichž existence jsou dle zkušenosti vyloučeny takové vlastnosti a schopnosti, by jednající mohl následky svého činu nahlédnouti, není dán onen vztah vůle jednajícího ku následkům zevnějšího činu, jaký se trestními zákony žádá k nějakému činu trestnému, že tedy není založena vnitřní stránka činu trestného vůbec.

3. Vlastnosti a schopnosti jednajícího působí na trestnosť tou měrou, že následkem vlastností a schopností dle zkušenosti ve stavu a v okolnostech, za nichž zevnější čin spáchán, předpokládaných, mění se čin trestný v čin buď těžší a trestnější nebo naopak v čin lehčí a méně trestný.

4. Duševní vlastnosti nebo schopnosti prohlášeny jsou trestními zákony buď za okolnosti přitěžující nebo polehčující, jež působí na výměru trestu.

IX. Význam objektivních okolností při činech trestných.

Jak již z toho, co pověděno v předcházejícím odstavci, možno nahlédnouti, mohou objektivní okolnosti, za nichž čin, jenž činem trestným je prohlášen, byl předsevzat, míti ten účinek, že působí jen na duševní vlastnosti a schopnosti tím, že nové vlastnosti nebo schopnosti jednajícího buď vznikají nebo tu již jsoucí buď se vyvinují nebo potlačují. Takové objektivní okolnosti, které přivádějí vznik nebo vývin anebo naopak potlačení duševních vlastností nebo schopností, mají a mohou míti v trestních zákonodárstvech týž význam a účinek jako duševní vlastnosti nebo schopnosti samy. O tom bylo promluveno v odstavci předcházejícím.

Jsou však objektivní okolnosti, které nepůsobí v nižádném směru na duševní vlastnosti nebo schopnosti jednajícího, které však při otázce, má-li ten který čin lidský býti vůbec a jak trestným, jsou nesmírné důležitosti. K takovýmto objektivním okolnostem musí trestní zákonodárství každého civilisovaného národa vzíti náležitý zřetel. Mohou pak

uvedené zde okolnosti objektivní v trestních zákonodárstvech míti tento význam:

1. Působí, že následky činů lidských, které jsou trestními zákony zakázány a jinak činy trestné odůvodňují, činů trestných nezakládají, čili jinak všeobecně řečeno, že vylučují trestnosť.

2. Působí, že čin vzhledem ku zapověděnému následku za čin trestný prohlášený mění tím způsobem, že čin trestnější činí méně trestným a naopak z činu méně trestného činí trestnější.

3. Trestnosť činu trestného buď zvyšují nebo zmenšují.[1])

X. Vnitřní stránka činů trestných dle trestního zákonodárství rakouského.

Trestní zákonodárství rakouské prohlašuje určité následky zevnějších úkonů těla lidského nebo jeho orgánu za činy trestné. Následky ty označuje buď přímo porušením neb i jen ohrožením právních statků neb užitím takového výrazu pro označení zevnějšího úkonu, který neznačí toliko zevnější úkon sám o sobě, nýbrž úkon s jistým následkem, tak že výraz takový naznačuje de facto zároveň již i následek zevnějšího úkonu nebo dokonce jen následek samotný. Tak ku př. následek sám o sobě naznačen jest v § 85 všeob. zák. tr.: »Andere boshafte Beschädigungen eines fremden Eigenthumes . . .,« v § 89 tr. z.: »Boshafte Beschädigungen eines Bestandtheiles des Staats-Telegraphen und jede absichtliche Störung des Betriebes . . .,« v § 411 tr. z.: »vorsätzliche und die bei Raufhändeln vorkommenden körperlichen Beschädigungen . . .«; rovněž není v zákonném označení zevnějšího úkonu naznačeno nic jiného než jen následky zevnějšího úkonu v § 58 tr. z.: »wer etwas unternimmt, wodurch die Person des Kaisers an Körper, Gesundheit oder Freiheit verletzt oder gefährdet . . . werden soll . . .,« v § 134 tr. z.: »wer gegen einen Menschen, in der Absicht ihn zu tödten, auf eine solche Art handelt, dass daraus dessen oder eines anderen Menschen Tod erfolgte . . .,« v § 140 tr. z.: »wird die Handlung, wodurch ein Mensch um das Leben kommt«, v § 144 tr. z.: ». . . welche absichtlich was immer für eine Handlung unternimmt, wodurch die Abtreibung ihrer Leibesfrucht verursacht oder ihre Entbindung auf solche Art, dass das Kind

[1]) Bylo v odst. V. a VI. této studie pověděno, že duševní vlastnosti a schopnosti a okolnosti objektivní mohou míti při vnitřní stránce činů lidských význam jen strany těch následků zevnějšího úkonu, které po vůli jednajícího nejsou prostředkem úkoje pociťované potřeby. Jinak tomu v jistém směru jest při činech trestných. I takové činy lidské, jejichž následek, ač trestními zákony zapověděn, jest prostředkem úkoje pociťované potřeby, nemusejí býti vždy dle positivního práva trestního činy trestnými. Příčina toho není však v tom, že by nestával zákonem žádaný vztah vůle ku následku zevnějšího úkonu, nýbrž v tom, že jednající následkem svých duševních vlastností a schopností nebo následkem objektivních okolností neseznává, že následek zevnějšího úkonu je trestními zákony zapověděn.

todt zur Welt kommt, bewirkt wird...« v § 152 tr. z.: »wer gegen einen Menschen... auf eine solche Art handelt, dass daraus eine Gesundheitsstörung oder Berufsunfähigkeit von mindestens zwanzigtägiger Dauer, eine Geisteszerrüttung oder eine schwere Verletzung desselben erfolgte...« v § 335 tr. z.: »Jede Handlung oder Unterlassung... wenn hieraus eine schwere körperliche Beschädigung... wenn hieraus der Tod eines Menschen erfolgte...« Pak zase v zákonném ustanovení o činu trestném jest s označením zevnějšího úkonu označen již také zároveň následek zevnějšího úkonu v § 81 tr. z.: »Wenn Jemand... mit gefährlicher Drohung oder wirklicher gewaltsamer Handanlegung... widersetzt, oder eine dieser Handlungen begeht...« v § 83 tr. z.: »Wenn ...der ruhige Besitz von Grund und Boden oder der darauf sich beziehenden Rechte mit gesammelten mehreren Leuten durch einen gewaltsammen Einfall gestöret oder wenn auch ...in das Haus oder die Wohnung bewaffnet eingedrungen...« a j. v.[1])

[1]) § 96 tr. z.: ». . . . wider ihren Willen mit Gewalt oder List entführt oder wenn eine verheiratete Person . . . dem Ehegatten — ein Kind seinen Eltern . . . ein Mündel seinem Vormunde oder Versorger mit List oder Gewalt entführt wird . . .« v § 98. tr. z.: ». . . einer Person wirklich Gewalt anthut... Jemanden mit einer Verletzung an Körper, Freiheit, Ehre oder Eigenthum . . . . bedroht . . .« v § 101 tr. z.: ». . . . was immer für einen Missbrauch macht . . .« v § 106 tr. z.: ». . . wer öffentliche Creditspapiere die als Münze gelten, . . . nachmacht . . .« v § 118 tr. z.: »wer unbefugt Münze schlägt . . . .« v § 125 tr. z.: ». . . . durch gefährliche Bedrohung, wirklich ausgeübte Gewaltthätigkeit oder durch arglistige Betäubung ihrer Sinne ausser Stand setzt ihm Widerstand zu thun und sie... zu ausserehelichem Beischlafe missbraucht...« v § 139 tr. z.: ». . . die ihr Kind bei der Geburt tödtet oder durch absichtliche Unterlassung des bei der Geburt nöthigen Beistandes umkommen lässt . . .« v § 143 tr. z.: »Wenn bei einer zwischen mehreren Leuten entstandenen Schlägerei oder bei einer gegen eine oder mehrere Personen unternommenen Misshandlung Jemand getödtet wurde . . .« v § 149 tr. z : »Wer ein Kind . . . weglegt . . .« v § 158 tr. z.: »Wer Jemanden . . . . sich zum Streite stellt . . .« v § 171 tr. z.; ». . . eine Fremde bewegliche Sache aus eines Anderen Besitz . . . entzieht . . .« v § 181 tr. z.: ». . . ihm anvertrautes Gut . . . vorenthält oder sich zueignet . . .« v § 185 tr. z.: ». . . eine gestohlene oder veruntreute Sache verhehlt, an sich bringt oder verhandelt . . .« v § 190 tr. z.: ». . . wer einer Person Gewalt anthut . . .« v § 197 tr. z.: »Wer durch listige Vorstellungen oder Handlungen einen Anderen in Irrthum führt, durch welchen Jemand . . . an seinem Eigenthume, oder anderen Rechten, Schaden leiden soll . . . .« v § 206 tr. z.: »Wenn eine verehelichte Person . . . eine Ehe schliesst . . .« v § 209 tr. z : »Wer Jemanden . . . bei der Obrigkeit angibt, oder auf solche Art beschuldigt dass seine Beschuldigung zum Anlasse obrigkeitlicher Untersuchung oder doch zur Nachforschung gegen den Beschuldigten dienen könnte . . .« v § 212 tr. z.: ». . . ein Verbrechen zu hindern aus Bosheit unterlässt . . .« v § 214 tr. z.: ». . . die zur Entdeckung des

V každé normě stanovící čin trestný zapovídá rakouské trestní zákonodárství buď jen jeden neb i také zároveň několik určitých následkův. A v každém tomto následku zevnějšího úkonu jest buď všeobecným ustanovením pro všecky činy trestné platným anebo ve specielních ustanoveních pro jednotlivé činy trestné zvláště zcela určitě a přesně stanoveno, v jakém poměru musí býti tyto zapovědněné následky zevnějších úkonů k vůli toho, jenž zevnější úkon předsevzal.

Následky zevnějších úkonů normami trestními zapovědněné jsou jednak té povahy, že jsou účelem zevnější činnosti a tím i prostředkem k ukojení pociťovaných potřeb, jednak toho druhu, že se jimi pociťované potřeby neukojují, že tudíž nejsou ani účelem zevnější činnosti ani prostředkem k ukojení pociťovaných potřeb. Je-li zapovědněný následek účelem zevnějšího úkonu a tudíž i prostředkem k ukojení pociťované potřeby jednajícího, jest patrno, že vůle jednajícího směřuje k tomu, by zapovědněný následek nastal. Rozhodnutí vůle jest předsevzíti zevnější úkon, který by zapovědněný následek přivodil. Vztah vůle jednajícího k následku zevnějšího úkonu je vždy ten, že vůle jednajícího ku zapovědněnému následku směřuje.

Rakouské zákonodárství trestní, jež neklade váhu na ten moment, jaká pociťovaná potřeba má býti zapovědněným následkem ukojena, nýbrž jen, jaký účel zevnějším úkonem má býti dosažen, stanoví při některých činech výslovně, že vůle pachatelova musí býti v tomto zde naznačeném vztahu k následku zevnějšího úkonu, dle něhož rozhodnutí vůle jest: předsevzíti zevnější úkon, aby případný následek nastal.

Verbrechens oder des Thäters dienlichen Anzeigungen verheimlicht . . . den Verbrecher . . . verbirgt oder den ihm bekannten Verbrechern Unterschleif gibt oder ihre Zusammenkünfte . . . begünstiget . . .„« v § 217 tr. z.: ». . . einem wegen eines Verbrechens Verhafteten die Gelegenheit zum Entweichen durch List oder Gewalt erleichtert oder der nachforschenden Obrigkeit . . . Hinderniss legt,« v § 279 tr. z.: ». . . mehrere Menschen zur Mithilfe oder zur Widersetzung auffordert . . .„« v § 300 tr. z.: »Wer öffentlich, oder vor mehreren Leuten oder in Druckwerken, verbreiteten bildlichen Darstellungen oder Schriften durch Schmähungen, Verspottungen, unwahre Angabe oder Entstellungen von Thatsachen . . . herabzuwürdigen oder auf solche Weise Andere zum Hasse, zur Verachtung, oder zu grundlosen Beschwerdeführungen . . . auf: zureizen sucht . . .„« v § 311 tr. z.: ». . . durch Geschenke zu einer Parteilichkeit oder zur Verletzung einer Amtspflicht zu verleiten sucht . . .„« v § 312 tr. z.: ». . . wörtliche oder thätliche Beleidigung . . .„« v § 314 tr. z.: »Wer sich . . . einmengt . . .„« v § 467 tr. z.: »Jeder unbefugte Nachdruck und jede demselben in den Gesetzen gleichgeachtete Vervielfältigung . . .„« v § 487., 488 tr. z.: ». . . fälschlich . . . beschuldigt . . ..« v § 491 tr. z.: ». . . öffentlich oder vor mehreren Leuten, in Druckwerken, verbreiteten Schmähschriften oder bildlichen Darstellungen von was immer für einer Art . . . verächtlicher Eigenschaften oder Gesinnungen zeiht, oder dem öffentlichen Spotte aussetzt . . .„« v § 496 tr. z.: ». . . öffentlich oder vor mehreren Leuten thätlich misshandelt; . . . mit Schimpfworten belegt oder laut und um gehört zu werden, mit Misshandlungen bedroht . . .«

Takovýto vztah vůle pachatelovy k následku zevnějšího úkonu pokládá všeob. trestní zákon rakouský ze ne 27./V. 1852 čís. 117 ř. z. v § 1. za pravidlo (arg. § 1. slova: Böser Vorsatz aber fällt nicht nur dann zur Schuld, wenn vor, oder bei der Unternehmung oder Unterlassung das Uibel, welches mit dem Verbrechen verbunden ist, geradezu bedacht und beschlossen...). Aby vůle jednajícího směřovala k tomu, by právě nastal zevnějším úkonem následek trestní normou zapovědněný, vyhledává se v rakouském trestním zákonodárství při těch činech trestných, při uichž:

1. jest požadavek ten v normě čin trestný definující výslovně stanoven. Sr. ku př. § 58. tr. z.: »... wer etwas unternimmt: *a*) wodurch die Person des Kaisers... verletzt oder eine Verhinderung... bewirkt werden ***soll;*** *b*) was auf eine gewaltsame Veränderung der Regierungsform ...; *c*) auf die Losreissung eines Theiles ... angelegt wäre« a j.[1])

2. jest obratem, jehož v zákonné definici činu trestného užito k označení zevnějšího úkonu, vyjádřen již i zapovědněný následek zevnějšího úkonu čili, zevnější úkon naznačen jest všeobecně stejným, vždy podobným následkem všech konkretních zevnějších úkonů.[2]) Ku př.: § 63 tr. z.: »Wer die Ehrfurcht... verletzt, es geschehe

---

[1]) § 65: »... zur Verachtung oder zum Hasse ... aufzureizen sucht«; § 367: »... um dem Feinde auf was immer für eine Weise davon Nachricht zu geben;« § 68: »... um der Obrigkeit mit Gewalt Widerstand zu leisten;« § 81: ». . in der Absicht, um diese Vollziehung zu verteilen;« § 85: »... Andere boshafte Beschädigungen;« § 89.: »Boshafte Beschädigungen irgend eines Bestandtheiles des Staats Telegrafen und jede absichtliche Störung des Betriebes;« § 92: » .. um anderen als kaiserlich-oesterreichischen Truppen Recruten, oder einem fremden Staate zum Militarkörper gehörige Personen als Ansiedler zuzuführen;« § 98: »... um sie zu einer Leistung, Duldung oder Unterlassung zu zwingen;« § 99: »... um einzelne Personen, Gemeinden oder Bezirke in Furcht und Unruhe zu versetzen;« § 101: »... um Jemanden ... Schaden zuzufügen;« § 134: »... in der Absicht, ihn zu tödten;« § 144: »... welche absichtlich was immer für eine Handlung unternimmt, wodurch die Abtreibung ihrer Leibesfrucht verursacht, § 149: »... um dasselbe der Gefahr des Todes auszusetzen;« § 155 lit. *a*: »... oder auf andere Art die Absicht, einen der in § 152 erwähnten schweren Erfolge herbeizuführen;« § 166: »... aus welcher nach seinem Anschlage an fremdem Eigenthume eine Feuersbrunst entstehen soll;« § 170: »... insoferne er dadurch Rechte eines Dritten zu verkürzen oder Jemanden Verdacht zuzuziehen sucht;« § 171.: um seines Vortheils willen... entzieht;« § 190: »um sich ihrer oder sonst einer Fremden beweglichen Sache zu bemächtigen; § 197: »... durch welchen Jemand .. , Schaden leiden soll;« § 212: »... ein Verbrechen zu hindern, aus Bosheit unterlässt.«

[2]) Připomenouti nutno, že jednotlivé úkony těla lidského nebo jeho orgánů naznačujeme vždy jen dle jich následků, jaký ve světě zevnějším jeví a že zákon může jednotlivé úkony, jimiž činy trestné jsou páchány, naznačiti jen všeobecným pojmem následků, ve kterém obsaženy jsou jednotlivé ve světě zevnějším patrné následky konkretních úkonů lidských.

dies durch persönliche Beleidigung, durch ... Schmähungen, Lästerungen oder Verspottungen ...« a j. [1])

Je-li zapovědený následek, jenž odůvodňuje čin trestný, účelem jednajícího, pak k němu vůle jednajícího vždy směřuje Zapovědený následek jest pak vždy účelem jednajícího, je-li vyjádřen již v označení zevnějšího úkonu samotného. Ku př.: ku zločinu § 122 lit *a*: »wer durch Reden, Handlungen, in Druckwerken oder verbreiteten Schriften Gott lästert« — nutno, by pachatelova vůle směřovala k tomu předsevzíti řeči, jednání, nebo napsati spisy, jež jsou rouháním proti Bohu, nebo ku zločinu §u 125: »Wer eine Frauensperson durch gefährliche Bedrohung, wirklich ausgeübte Gewaltthätigkeit oder durch arglistige Betäubung ihrer Sinne ausser Stand setzt ... und sie in diesem Zustande zu ausserehelichem Beischlafe missbraucht« — nutno, by vůle pachatelova směřovala k tomu, vyřknouti slova, jež jsou pohrůžkou, předsevzíti činy, jež jsou násilím aneb omámením smyslův a to za tím účelem, aby osoba, proti níž tyto činy předsevzaty, byla uvedena ve stav bezbrannosti a v tomto stavu by byla ku nemanželskému souložení zneužita.

Účel zevnějšího úkonu jest pak vždy buď bezprostředním aneb i vzdálenějším prostředkem k ukojení pociťovaných potřeb. Pokud tedy jest zapovědený následek dle positivního práva účelem zevnějšího úkonu, jest tento zapovědený následek vždy prostředkem k ukojení pociťovaných potřeb a musí býti zde vždy rozhodnutí vůle jednajícího, by tento zapovědený následek nastal.

Positivní rakouské právo trestní v § 1 všeob. zák. tr. vnitřní stránku činů trestných všeobecně stanovícím a pak na mnohých místech, kde

---

[1]) § 76: »... stört oder hindert oder auf ihre Beschlüsse durch gefährliche Bedrohung einzuwirken sucht,« § 83: »... Wenn ... der ruhige Besitz von Grund und Boden mit gesammten mehreren Leuten durch einen gewaltsamen Einfall gestöret: oder ... in das Haus oder die Wohnung eines Anderen bewaffnet eingedrungen und daselbst ... . Gewalt ausgeübt wird.« § 93: »... Wenn Jemand einen Menschen ... eigenmächtig verschlossen hält oder ... an dem Gebrauche seiner persönlichen Freiheit hindert«, § 106: »... wer ... nachmacht,« § 122: »... wer durch Reden ... Gott lästert, wer eine im Staate bestehende Religionsübung stört oder ... der Religion Verachtung bezeigt,« § 125: »Wer eine Frauensperson durch gefährliche Bedrohung, wirklich ausgeübte Gewaltthägtigkeit oder durch arglistige Betäubung ihrer Sinne ausser Stand setzt und sie in diesem Zustande zu ausserehelichem Beischlafe missbraucht,« § 139: »... die ihr Kind bei der Geburt tödtet, oder durch absichtliche Unterlassung ... umkommen lässt,« § 147: »... die Abtreibung ihrer Leibesfrucht bewirkt oder zu bewirken sucht,« § 158: »... zum Streite mit tödtlichen Waffen herausfordert,« § 81: »... ihm anvertrautes Gut ... vorenthält oder sich zueignet,« § 206: »... eine Ehe schliesst,« § 209: »... bei der Obrigkeit angibt, oder ... beschuldigt,« § 279: »... zur Mithilfe oder zur Widersetzung auffordert,« § 303: »... verspottet oder herabzuwürdigen sucht, oder ... beleidiget, oder sich ... unanständig beträgt«

určuje specielně vnitřní stránku jednotlivých činů trestných, (sr. § 152, 140, 335, 431 a m. j. tr. z.), nežádá však k existenci činů trestných vždy toho vztahu vůle jednajícího ku zapověděnému následku, dle něhož musí vůle jednajícího právě k tomu směřovati, by zapověděný následek zevnějším úkonem nastal. Ustanovuje § 1 všeob. zák. trest.: »Böser Vorsatz aber fällt nicht nur dann zur Schuld, wenn... das Uibel, welches mit dem Verbrechen verbunden ist, geradezu bedacht und beschlossen; sondern auch, wenn aus einer anderen bösen Absicht etwas unternommen oder unterlassen worden, woraus das Uibel, welches dadurch entstanden ist, gemeiniglich erfolgt oder doch leicht erfolgen kann,« — § 335 tr. z, jenž, ač normou specielní, obsahuje vzdor tomu ustanovení všeobecné: » . . von welcher der Handelnde schon nach ihren natürlichen, für Jedermann leicht erkennbaren Folgen, oder vermöge besonders bekannt gemachter Vorschriften oder nach seinem Stande, Amte, Berufe, Gewerbe, seiner Beschäftigung oder überhaupt nach seinen besonderen Verhältnissen einzusehen vermag, dass sie eine Gefahr für das Leben, die Gesundheit oder körperliche Sicherheit von Menschen herbeizuführen oder zu vergrössern geeignet ist« — a § 431 tr. z.: »... Es soll daher jede der in den §§ 335 bis 337 bezeichneten Handlungen oder Unterlassungen auch dann, wenn sie keinen wirklichen Schaden herbeigeführt hat...«

Z citovaných zde míst patrno, že zapověděným následkem jednající pociťované své potřeby ukojiti nezamýšlí, že tudíž nastalý zapověděný následek není účelem předsevzatého úkonu zevnějšího a že tedy u jednajícího rozhodnutí vůle, by zapověděný dotčený následek jeho zevnějšího úkonu nastal, nestává, čili, že vůle jeho ku zapověděnému následku nesměřuje. Vůle jednajícího nese se za tím účelem, aby nastal jiný následek, než byl vznikl, po případě i následek zákonem nezapověděný.

Dle citované věty § 1 tr. z. jest a musí tu býti rozhodnutí vůle, by zevnějším úkonem nastal nějaký ať jakýkoli zákonem zapovědĕný následek. Vůle jednajícího směřuje tudíž ku nějakému zákonem zapovědĕnému následku. Zevnějším úkonem nepovstane však následek, k němuž vůle jednajícího směřovala, nýbrž následek jiný, rovněž zákonem zapověděný. V jakém poměru má býti vůle pachatelova ku nastalému výsledku zevnějšího úkonu, zákon neurčuje. Praví pouze: »woraus das Uibel, welches entstanden ist, gemeiniglich erfolgt, oder doch leicht erfolgen kann.«

V cit. §§ 335 a 431 jest vyjádřeno, že vůle jednajícího směřuje jen k tomu, by zevnější úkon byl předsevzat a, poněvadž každým zevnějším úkonem vzniká vždy nějaký následek a poněvadž i vůle lidská vždy nese se k tomu, by předsevzatým úkonem zevnějším nějaký ná-

sledek povstal, směřuje a musí směřovati vůle jednajícího v případech cit. §§ů vždy i k tomu, by nastal i nějaký následek zevnějšího úkonu.

Zapověděným následkem, jenž po rozumu §§ů 335 a 431 tr. z. odůvodňuje činy trestné, jest v případech §u 335 tr. z. buď těžké poškození na těle nebo smrť člověka a v případech §u 431 tr. z. buď lehké poškození na těle nebo jen ohrožení tělesné integrity lidské. Srovnáme-li nyní, hledíce k tomuto zapověděnému a naznačené činy trestné odůvodňujícímu následku, ustanovení citovaných §§ů 335 a 431 tr. z. s ustanovením §u 1 tr. z., seznáváme, že v případech §§ů 335 a 431 tr. z. nesmí tu býti rozhodnutí vůle jednajícího, by naznačený tam následek zevnějším úkonem nastal. Vůle jednajícího nesmí při předsevzetí zevnějšího úkonu směřovati k tomu, by nastalo těžké poškození na těle nebo smrť člověka, pokud se týče, lehké poškození na těle neb ohrožení tělesné integrity. Ze srovnání II. odst. § 1 tr. z. s ustanoveními §§ů 335 a 431 tr. z. seznáváme však dále, že, je-li zevnější úkon té povahy a toho druhu, že jím obyčejně povstává nebo snadno může povstati těžké poškození na těle nebo smrť člověka, pokud se týče, lehké poškození na těle nebo jen ohrožení tělesné integrity, nesmí v případech §§ů 335 a 431 tr. z. směřovatí vůle jednajícího ani k tomu, by zevnějším úkonem povstal vůbec nějaký *zapověděný* následek, nýbrž vždy jen k tomu, by nastal následek dovolený t. j. zákonem nezapověděný.

Pokud tedy zapověděný a čin trestný odůvodňující následek není účelem předsevzatého zevnějšího úkonu, jest poměr vůle pachatelovy k němu tento:

1. Vůle pachatelova směřuje k tomu, by zevnějším úkonem povstal *nějaký zákonem zapověděný* následek, se zevnějším úkonem pachatelem předsevzatým obyčejně však vznikává nebo snadno může vznikávati *nastalý* zapověděný následek.

2. Vůle pachatelova směřuje k tomu, by nastal předsevzatým zevnějším úkonem následek buď zákonem vůbec nezapověděný nebo zákonem sice zapověděný, však nikoli takový, jenž předsevzatým úkonem zevnějším obyčejně povstává nebo snadno může povstati, nastalý následek zapověděný mohl však pachatel předsebera zevnější úkon buď dle přirozených následků zevnějšího úkonu, pro každého snadno zřejmých, anebo v základě zvlášť vyhlášených předpisů nebo dle svého stavu, úřadu, povolání, živnosti, zaměstknání nebo vůbec na základě zvláštních poměrův a okolností nahlédnouti.

XI. *Význam pohnutek, příčin nepříčetnosti, duševních vlastností a schopností, jakož i objektivních okolností při činech trestných v trestním právu rakouském.*

Jako pohnutku činu trestného naznačili jsme v odst. IV. ukojení či lépe snahu po ukojení pociťované potřeby.

Rakouské trestní právo neklade při stanovení náležitostí činů trestných buď vůbec žádné nebo jen nepatrné váhy na ten moment,

jaká pociťovaná potřeba má činem trestným býti ukojena. Rakouský zákon trestní vytýká sice u mnohých činů trestných zvláště účel zevnějšího úkonu, k němuž vůle pachatelova musí směřovati, neustanovuje však, jaká pociťovaná potřeba účelem zevnějšího úkonu, k němuž se vůle nese, má býti ukojena. Tento moment jest z pravidla pro náležitosti činů trestných v rakouském právu trestním bezvýznamným. (Sr. §§ 83 tr. z. větu: »es geschehe solches, um sich etc.,« 101 tr. z. větu: »er mag sich durch Eigennutz etc., 197 tr. z. větu: »er mag sich hierzu durch Eigennutz, Leidenschaft, etc.« a m. j.)

Jen výjimečně rozhoduje pohnutka činu o náležitostech činu trestného i v rakouském právu trestním v případech zločinu únosu (§ 96 tr. z.) a zločinu zprznění (§ 128 tr. z.) a řídí se dle ní podmínky nutné obrany.

Útokem na život, zdraví, svobodu nebo jmění vyvolávána jest potřeba útok tento odvrátiti. Činem, jímž útok ten odvracen, jest pociťovaná potřeba ukojována. Přivádí li tento čin následek zákonem zapovědněný, pak mohl by čin trestný odůvodniti. Jelikož však zapovědněný následek přivoděn byl jen, aby pociťovaná potřeba obrany odvrácením nespravedlivého útoku byla ukojena, činu trestného nezakládá. V tomto případě pohnutka předsevzatého zevnějšího úkonu existenci činu trestného vylučuje.

V § 96 tr. z. jest jako podmínka náležitostí činu trestného tam naznačeného stanoven úmysl směřující buď ku sňatku nebo ku smilstvu (in einer sei es auf Heirat oder Unzucht gerichteten Absicht). Pociťovaná potřeba jest buď uzavříti sňatek aneb ukojiti chtíč pohlavní a ukojení této potřeby, resp. snaha po ukojení rozhoduje o existenci činu trestného tam naznačeného. V § 128 tr. z. jest výslovně vytčeno, k ukojení jaké potřeby musí vůle pachatelova směřovati, t. j. k ukojení svých chtíčů (zur Befriedigung seiner Lüste). V obou těchto případech §§ů 96, 128 tr. z. rozhoduje pociťovaná potřeba, jež činem má býti ukojena, tedy pohnutka činu o existenci činu trestného. Směřuje-li vůle pachatelova k ukojení jiné potřeby, než právě tam naznačené, je-li tedy jiná pohnutka činu, není čin trestný v §§ 96 nebo 128 tr. z. naznačený založen.

O příčinách nepříčetnosti v tom smyslu, jak bylo v odst. III. této studie vyloženo, rakouské trestní zákonodárství nemá vůbec žádného zvláštního ustanovení. V § 2 ustanovuje sice trestní zákon, že čin aneb opomenutí nepočítá se za zločin: *a)* je-li pachatel zcela zbaven rozumu; *b)* spáchán-li čin v dočasném pozbavení smyslů právě v době, kdy pozbavení trvalo; *c)* spáchán-li čin v úplné opilosti, přivoděné nikoli však v úmyslu zločin spáchati, nebo v jiném pomatení smyslů, ve kterém pachatel nebyl si svého činu vědom.

V případech těchto nečiní však zákon žádného rozdílu, nepočítá-li se čin za zločin proto, že jednající vůbec nemůže si uvědomiti, že předsebéře nějaký zevnější úkon, že jeho duševní process, z něhož vychází rozhodnutí vůle zevnější úkon předsevzíti, jest vyloučen, že tedy

zevnější úkon jest bezděčným, anebo jen z toho důvodu, že jednající není s to uvědomiti si následky svého zevnějšího úkonu, jež právě zákonem jsou zapovědeny a čin trestný odůvodňují.

Srovnáme-li další okolnosti v § 2 tr. z. pod čís. *d*)—*g*) uvedené, které mají týž účinek jako okolnosti uvedené pod *a*)—*c*) a za kterých nestává pochybnosti, že pachatel zevnějšího úkonu jest si vědom toho, že zevnější úkon předsebere, jest si vědom pociťované potřeby a za příčinou úkoje této potřeby čin předsebere, seznáváme, že okolnosti uvedené pod čís. *a*)—*c*) vylučují zločin již i tehdy, nebyl-li si pachatel ve stavu tam naznačeném toliko vědom toho, že zapovědený následek, jenž zločin odůvodňuje, jeho zevnějším úkonem nastane.

K vyloučení existence zločinu po rozumu § 2. lit. *a*)—*c*) tr. z. netřeba tudíž takového stavu jednajícího, ve kterém není jednající vůbec s to pociťované potřeby si uvědomiti, ve kterém jest duševní jeho process, z něhož vychází rozhodnutí zevnější úkon předsevzíti, vůbec vyloučen (ku př. spánek, hypnosa a pod.), nýbrž jen toho stavu, v němž jednající má sice vůli předsevzíti zevnější úkon, nemá však a ani nemůže míti vůle, by nastal zapovědený, čin trestný odůvodňující následek, poněvadž následek ten nemůže si uvědomiti. I člověk bez rozumu pociťuje vzniklou potřebu ku př. hlad, žízeň a pod. a i u něho vzniká snaha tuto potřebu ukojiti. I u něho vzniká rozhodnutí vůle ten neb onen zevnější úkon za příčinou ukojení pociťované potřeby předsevzíti, není však s to si uvědomiti, že předsevzatým jeho úkonem zevnějším vzniká následek, jenž může býti zapovědén a čin trestný odůvodňovati. U něho není tedy rozhodnutí vůle, by nastal následek zákonem zapovědený a rozhodnutí to nemůže u něho za stávajícího stavu ani vzniknouti. Ku př. blázen tluče kamením do okna, poněvadž působí mu radosť, jak sklo řinčíc padá dolů. On má při tom vůli kamením do okna házeti, on má také vůli, by okno bylo tím rozbito, on si i uvědomuje, že následek ten — rozbití okna — úderem kamene nastane. On pociťuje potřebu se baviti a potřebu tu údery kamenů do okna a následkem tím vzniklým — rozbitím okna — ukojuje.

Vnitřní stránka činů spáchaných ve stavu uvedeném v § 2 lit. *a*)—*c*) může býti tudíž ta, že vůle jednajícího směřuje ku předsevzetí zevnější činnosti, nikoli však k tomu, by nastal následek zapovědený. Tento poslední směr vůle vyloučen jest buď z té příčiny, že jednající, ač zevnější úkon po rozhodnutí vůle předsebéře, není s to si následkem svého stavu uvědomiti výsledky svého úkonu nebo sice si je uvědomuje a i k rozhodnutí vůle, by následky nastaly, také dospívá, není s to však si uvědomiti, že následky ty mohou porušovati neb ohrožovati právní statky zákonem chráněné a že jsou nebo mohou býti zapovídány a trestány. [1])

[1]) Od této nemožnosti uvědomiti si následkem stavu, v němž jednající jest, že následky předsevzatého úkonu zevnějšího porušují neb ohrožují právní statky zákonem chráněné, dlužno rozeznávati neznalosť zákona, ač

Nezakládá-li po vnitřní stránce činu trestného zevnější úkon, jenž sice přivádí následek čin trestný odůvodňující, jest však předsevzat v takovém stavu, v němž pachatel není s to buď následek ten vůbec aneb alespoň ani jeho trestuhodnosť nahlédnouti, pak může býti tím méně co do vnitřní stránky založen čin trestný, není-li pachatel s to uvědomiti si, že vůbec zevnější úkon, jímž přivádí se zapovězený následek, předsebere.

Rakouské právo trestní nerozeznává zvláště příčin vůli vůbec vylučujících (sr. odst. III. tohoto spisku), jež za následek mají, že jednající není si ani zevnějšího úkonu vědom, a příčin, jež způsobují, že jednající není si vědom následků vědomě předsevzatého úkonu zevnějšího, pokud se týče trestuhodnosti těchto následků. Příčiny obojího druhu způsobují však, že za jich existence nevzniká onen vztah vůle jednajícího ku zapovězenému a zločin odůvodňujícímu následku zevnějšího úkonu, jaký positivní právo vyhledává.

Čin neb opomenutí nepočítá se za zločin dále dle § 2 tr. z.: *a*) lit. *d*): nepřekročil-li pachatel ještě 14tý rok svého věku; *b*) lit. *e*): stával-li takový omyl, jenž nedal v činu shledávati zločin; *c*) lit. *f*): povstalo-li zlo náhodou, nedbalostí nebo z neznalosti následků činu.

Ve všech těchto případech není založen zločin jen proto, že zde není toho vztahu vůle jednajícího ku následkům zevnějšího úkonu, jaký positivní právo vyhledává. Vůle jednajícího ve všech případech zde uvedených směřuje ku předsevzetí zevnějšího úkonu, směřuje po případě i k tomu, by následek, který zákon zapovídá, nastal, vždy stávají však takové okolnosti, jež jsou příčinou, že jednající není s to si uvědomiti buď vůbec aneb alespoň nikoliv úplně, že následek, jenž zevnějším úkonem přivádí a jemuž také i po případě chce, porušuje neb ohrožuje právní statky zakonem chráněné čili, že následek ten jako zákonem zapovězený čin trestný odůvodňuje. V případě § 2 lit. *d*) tr. z. jest to dosud nevyvinutá duševní schopnosť posouditi či si uvědomiti, že následek zevnějšího úkonu jest tak značným zlem, že je zločinem. V případech § 2 lit. *e*) — lit. *f*) tr. z. jsou to příčiny stojící mimo duševní vlastnosti a schopnosti jednajícího, jež způsobují, že jednající, ač má vůli, by zevnějším úkonem nastal jistý následek, nemůže si uvědomiti, že

---

může nemožnosť napřed uvedená a neznalosť zákona v mnohých případech jeviti na vnitřní stránku činů trestných týž účinek. Nemožnosť uvědomiti si resp. seznati, že porušují neb ohrožují se právní statky zákonem chráněné, spočívá v tom, že jednající neví resp. nenahlíží, že to, co porušuje neb ohrožuje, jest právním statkem zákonem chráněným, naproti tomu neznalosť zákona sc. trestního záleží toliko v tom, že jednající neví, že zákon trestní vůbec zapovídá anebo jakým způsobem zapovídá to neb ono porušení neb ohrožení právních statkův, ač jest si vědom, že právní statky porušuje neb ohrožuje. Neznalosť, že zákon ten neb onen čin jako právní statky porušující neb ohrožující zapovídá, jest však v mnohých případech příčinou nevědomosti, že zevnější úkon porušuje neb ohrožuje právní statky zákonem chráněné. A tomu tak všude v těch případech, v nichž trestní zákon sám právní statky tvoří a jim ihned ochrany poskytuje.

nastane následek zapověděný (§ 2 lit. *f*) tr. z. slova: »Unwissenheit der Folgen«) nebo že následek, jemuž po případě i chce, k němuž vůle jeho směřuje, jest zákonem zapověděný a čin trestný odůvodňuje (§ 2 lit. *e*): »wenn ein solcher Irrthum mitunterlief, der ein Verbrechen in der Handlung nicht erkennen liess».

Dle rakouského trestního zákonodárství okolnosti, které, ať spočívají v duševních buď již vrozených anebo nabytých vlastnostech jednajícího, ať jsou mimo tyto vlastnosti, způsobují, že jednající si neuvědomuje, že jeho zevnějším úkonem povstanou následky zákonem zapověděné nebo že následky, jimž chce, porušují neb ohrožují právní statky a jsou tudíž zákonem zapověděny, jsou toho významu, že za existence jich není dán ten vztah vůle pachatelovy k následkům zevnějšího úkonu, jaký se ku založení vnitřní stránky zločinu vyhledává.

Promluviti ještě nutno o okolnostech, jež rakouské právo trestní nazývá »unwiderstehlicher Zwang«, a jich vlivu na vnitřní stránku činů trestných. V § 2 lit. *g*) ustanovuje trestní zákon rakouský, že čin nepočítá se za zločin, byl-li spáchán v neodolatelném donucení. Neodolatelné donucení nejsou takové okolnosti, které vylučují vůli jednajícího resp. vnitřní rozhodnutí jeho, nýbrž takové okolnosti, které právě vyvolávají rozhodnutí, by zevnější úkon a následek jeho povstal. Okolnosti ty působí tak mocně a takovou silou, že následkem jich působení musí vždy vzniknouti rozhodnutí vůle jednajícího zevnější úkon se zapověděným následkem předsevzíti. Vůle jednajícího směřuje tudíž ku předsevzetí zevnějšího úkonu se zapověděným, čin trestný odůvodňujícím následkem, stávající okolnosti působily na jednajícího tou měrou, že u něho rozhodnutí předsevzíti zevnější úkon se zapověděným následkem musilo vzniknouti. Jelikož pak každý čin předsebere se vždy jen za příčinou úkoje pociťovaných potřeb a tyto jsou příčinou duševního processu jednajícího, z něhož vychází rozhodnutí čin předsevzíti či nikoli, patrno, že okolnosti, jež jako unwiderstehlicher Zwang způsobují, že rozhodnutí jednajícího čin předsevzíti musí vzniknouti, spočívají v pociťovaných potřebách. Pociťované potřeby jsou tak nutny, tak naléhavy a tak intensivní, že jim odolati nelze, že musejí býti ukojeny. Pociťované potřeby jsou pohnutkami činů trestných a z toho shledáváme, že jsou to rovněž pohnutky, které způsobují, že není dle rakouského práva trestního dána existence zločinu ani při vůli pachatelově přivoditi zevnějším úkonem zapověděný následek, jenž zločin odůvodňuje, právě tak, jako při nutné obraně. Při nutné obraně jest to jen jediná specielní pociťovaná potřeba vyvolaná útokem na život, zdraví nebo jmění, při neodolatelném donucení jsou to veškeré potřeby na jednajícího naléhající resp. jich taková povaha, že musejí býti ukojeny, jež způsobují, že čin i při vůli předsevzíti zevnější úkon se zapověděným následkem za zločin se nepřičítá.

Pohnutky, příčiny nepříčetnosti, duševní vlastnosti a schopnosti, jakož i okolnosti objektivní mají v rakouském zákonodárství po rozumu § 2 tr. z. ten význam, jak zde vyložen, jen při těch činech trestných,

které prohlášeny jsou zločiny. Rakouské zákonodárství trestní stanoví však kromě zločinů ještě jiné činy trestné — přečiny a přestupky, stran nichž podobného ustanovení jako v § 2 tr. z. pro zločiny nemá. Vnitřní stránku přečinův a přestupkův určuje však trestní zákonodárství stejně jako při zločinech vztahem vůle pachatelovy ku následku zevnější činnosti.

Proto mají také všecky okolnosti v § 2 tr. z. uvedené, ať spočívají v duševních vlastnostech anebo schopnostech, ať jsou to okolnosti objektivní, pokud způsobují, že nejsou dány podmínky toho vztahu vůle pachatelovy k následku čin trestný odůvodňujícímu, jaký positivní právo ku vnitřní stránce toho kterého činu trestného vyhledává, i při přečinech a přestupcích týž význam jako při zločinech. Při tom ovšem nutno podotknouti, že některé okolnosti mohou vylučovati zákonem žádaný vztah vůle k následku při zločinech, vztahu však žádaného při přečinech anebo přestupcích nevylučují.

Mezi okolnostmi, které, jak napřed uvedeno, existenci zločinů vylučují, jsou také takové, které způsobují tento účinek nikoli tím, že pachateli brání, by seznal resp. alespoň nahlédl, že budou, po případě mohou býti zevnějším úkonem přivedeny následky, jež zločin odůvodňují, nýbrž í tím, že pachateli zamezují seznati, uvědomiti si, že následky, jež zevnějším úkonem nastanou nebo mohou nastati a jimž pachatel po případě i chce, jsou zapověděny čili, že pachatel neví a ani si neuvědomuje, že to, co svým zevnějším úkonem porušuje neb ohrožuje, jest právním statkem zákonem chráněným.

Takovéto okolnosti nemají po rozumu § 233 tr. z. žádného významu u těch přečinův a přestupkův, u nichž zapověděným, trestnosť odůvodňujícím následkem jest přestoupení nařízení, které jednající jest ve svém stavu, své živnosti, ve svém zaměstknání nebo ve svých poměrech povinen znáti.

Pokud se týče pohnutek činu, tu z analogie a maiori ad minus ustanovení §u 2 lit. *g*) tr. z. jde na jevo, že tytéž pohnutky i při přečinech a přestupcích právě tak jako při zločinech odůvodňují nutnou obranu a neodolatelné donucení a mají tudíž týž význam.

XII. Kritika ustanovení rakouského práva trestního o vnitřní stránce činů trestných se zřetelem na vnitřní stránku činů lidských vůbec.

Pověděli jsme již, že poměr vůle jednajícího k následkům předsevzatého zevnějšího úkonu jest tento: buď

1. vůle jednajícího směřuje k tomu, by určitý následek nastal, následek zevnějšího úkonu jest prostředkem úkoje pociťovaných potřeb, anebo

2. vůle jednajícího nesměřuje sice k tomu, by ten který následek zevnějšího úkonu nastal, následek není prostředkem úkoje pociťovaných

potřeb, avšak jednající buď: *a*) jest si vědom, že ten který následek buď vznikne nebo může vzniknouti — nebo *b*) může nahlédnouti, že ten který následek buď povstane nebo může povstati — nebo

3. jednající vůbec ani nemůže nahlédnouti, že ten který následek vznikne nebo může vzniknouti.

Z toho seznáváme, že v posledním ad 3. uvedeném případě není vůle jednajícího v žádném vztahu k následku zevnějšího úkonu, z čehož následuje, že mezi vůlí jednajícího a následkem zevnějšího úkonu není v tomto případu žádné souvislosti, že tudíž jednající za takové následky svého činu zevnějšího nemůže býti brán v zodpovědnosť.

Nejmenší požadavek, aby kdo mohl býti brán v zodpovědnosť za následky svého zevnějšího úkonu, jest, aby alespoň mohl nahlédnouti, že ten který následek jeho zevnějším úkonem může vzniknouti.

Co do vnitřní stránky činů trestných stanoví tuto rakouské trestní právo poměrem vůle jednajícího k následku zevnějšího úkonu a určuje vnitřní stránku činů trestných dvěma poměry, z nichž jeden nazývá zlým úmyslem a druhý vinou.

Zlý úmysl definován jest v § 1 tr. z. Zlým úmyslem jest rakouskému právu trestnímu rozhodnutí vůle přivoditi zevnějším úkonem nějaký trestními zákony zapovědený následek. V jakém poměru jest vůle jednajícího k následku zevnějším úkonem skutečně přivoděnému, na to rakouské právo trestní, ač čin trestný určuje a stanoví dle následku skutečně vzniklého, neklade žádné váhy, k tomuto momentu, pro posouzení vnitřní stránky činu dle skutečně nastalého následku za trestný prohlášeného nejdůležitějšímu, nepřihlíží. V tom směru určuje vnitřní stránku činu trestného nikoli dle poměru vůle jednajícího ku nastalému a čin trestný odůvodňujícímu následku zevnějšího úkonu, nýbrž okolnostmi objektivními: »woraus das Uibel .... gemeiniglich erfolgt oder doch leicht erfolgen kann«. Těmito objektivními okolnostmi jest vytčena nejzazší hranice, až po kterou může býti při činu dle skutečně nastalého následku za trestný stanoveném o zlém úmyslu řeč. Na poměr vůle jednajícího ku nastalému následku se nehledí. Poměr ten pak v mezích zde vytčených může býti:

1. Vůle pachatelova ku nastalému následku přímo směřuje, nastalý následek jest prostředkem úkoje pociťovaných potřeb.

2. Pachatel, ač vůle jeho přímo ku nastalému následku nesměřuje, ví, že následek ten jeho zevnějším úkonem musí nastati.

3. Pachatel může nahlédnouti, že nastalý následek musí jeho zevnějším úkonem vzniknouti.

4. Pachatel může nahlédnouti, že nastalý následek mohl jeho zevnějším úkonem vzniknouti.

5. Pachatel neví a ani nemohl nahlédnouti, že nastalý následek musel anebo mohl jeho zevnějším úkonem vzniknouti.

Toliko při poměru vůle naznačeném ad 1., který jest v § 1 tr. z. také zvláště jmenován, není třeba té objektivní náležitosti, jež vyznačena

jest slovy: »woraus das Uibel . . . gemeiniglich erfolgt oder doch leicht erfolgen kann«.

Momenty, jež po rozumu § 1 tr. z. určují zlý úmysl, jsou dva: 1. rozhodnutí vůle přivoditi zevnějším úkonem zlo sc. trestním zákonem zapověděné, — a 2. že zevnějším úkonem přivoděné zlo tímto úkonem obyčejně povstává nebo snadno může povstati.

Povstalo li zevnějším úkonem právě ono zlo, stran něhož rozhodnutí vůle tu bylo, odpadá k existenci zlého úmyslu náležitosť uvedená pod čís. 2. A naproti tomu, vznikl-li následek, který obyčejně předsevzatým zevnějším úkonem povstává nebo snadno může povstati, jest lhostejno, k jakému zlu, k jakému zapověděnému následku vůle pachatelova směřovala, stačí, jen když tu bylo rozhodnutí přivoditi vůbec nějaké zlo sc. trestními zákony zapověděné.

Ustanovení §u 1 tr. z. o zlém úmyslu jest ustanovením všeobecným pro všecky činy trestné resp. zločiny platným, pokud ovšem v jednotlivých ustanoveních, v nichž činy trestné definovány, není stran úmyslu zvláštního, ustanovení § 1 modifikujícího předpisu. K odůvodnění vnitřní stránky zločinů stačí tudíž jakýkoli v § 1 tr. z. naznačený vztah vůle pachatelovy k následku zevnějšího úkonu stejnou měrou. Všecky vztahy vůle k následkům zevnějšího úkonu v § 1 tr. z. obsažené jsou k odůvodnění vnitřní stránky zločinů sobě úplně na roveň postaveny, pokud ovšem specielní předpis o jednotlivém zločinu zvláště nevyznačuje pro vnitřní stránku jen jeden určitý vztah vůle k následku zevnějšího úkonu.

K určitému následku však, jenž jest důvodem, že ten který čin lidský jest prohlášen za čin trestný, může býti vždy jen jediný vztah vůle pachatelovy. Z toho pak nutně následuje, že v těch případech, v nichž zákon ve specielních předpisech zvláště nevytýká určitého vztahu vůle pachatelovy k následku zevnějšího úkonu, nemusí a nebude se vždy skutečný vztah vůle krýti s poměrem, který positivní právo mezi vůlí pachatelovou a následkem zevnějšího úkonu jako zlý úmysl vyznačuje a jenž vnitřní stránku zločinu dle positivního práva odůvodňuje, čili krátce řečeno, skutečný poměr vůle pachatelovy k následku není totožným se zákonným pojmem zlého úmyslu.

U každého jednotlivého činu trestného může býti jen jediný vztah vůle pachatelovy ku následku, jenž jest důvodem prohlášení činu lidského za čin trestný. Dle § 1 tr. z. stačí k odůvodnění vnitřní stránky kterýkoli vztah vůle pachatelovy tam obsažený. Jak uvedeno, jest tam obsaženo několik různých vztahů. V určitém případě činu trestného mohou býti zjištěny podmínky některého ze vztahů v § 1 tr. z. uvedených, jenž vnitřní stránku odůvodňuje. Jsou-li pak zjištěny podmínky některého ze vztahů v § 1 tr. z. uvedených, netřeba pak ani za příčinou zjištění vnitřní stránky činu trestného dále zkoumati a prokazovati, jaký skutečný vztah vůle pachatelovy k následku zevnějšího úkonu tu jest.

Vnitřní stránka jest jakýmkoli v § 1 tr. z. naznačeným vztahem odůvodněna bez ohledu k tomu, k jakému následku vůle pachatelova směřovala a v jakém poměru k následku, jenž čin trestný odůvodňuje, skutečně jest.

Z toho, co zde uvedeno, nutno všeobecnému ustanovení §u 1 tr. z. o zlém úmyslu činiti tyto výtky:

1. Určuje vztah vůle pachatelovy k následku zevnějšího úkonu, jenž čin trestný odůvodňuje, nikoli dle skutečného poměru vůle k tomuto následku, nýbrž dle poměru k následku jinému, čili určuje vnitřní stránku činů trestných nikoli dle skutečného vztahu vůle ku nastalému zapověděnému a čin trestný odůvodňujícímu následku, nýbrž vztahem ku jinému, ač také zapověděnému, při posouzení však činu trestného nerozhodnému následku.

2. Neustanovuje vůbec, k jakému určitému specielnímu zapověděnému následku vůle pachatelova musí směřovati, nýbrž stanoví jen všeobecně k nějakému zapověděnému následku.

3. Vnitřní stránku činů trestných neurčuje vůbec dle vztahu vůle ku zapověděnému následku, nýbrž dle nahodilých objektivních okolností (arg. § 1 tr. z.: »woraus das Uibel . . ., gemeiniglich erfolgt, oder doch leicht erfolgen kann«).

Z těchto výtek pak plyne, že všeobecné ustanovení rakouského práva trestního o zlém úmyslu vnitřní stránky činů lidských nevystihuje a vnitřní stránky činů trestných d e vztahu vůle k následku zevnějšího úkonu, kterýžto poměr jediné vnitřní stránku činů lidských vůbec a tedy i činů trestním právem zapověděných tvoří, jediné neurčuje.

Všeobecné ustanovení §u 1 tr. z. platí ovšem jen při těch činech trestných, v jichž definicích není vnitřní stránka zvláštním od § 1 rozdílným způsobem vytčena, kde není tudíž jen jediný ze vztahů v § 1 tr. z. obsažených zvláště vytčen a po případě i jiné náležitosti rozdílné od § 1 žádány.

Určitý vztah vůle pachatelovy k následku, jenž jest důvodem prohlášení činu lidského za čin trestný, není zvláště vytknut v §§ 87, 140, 143, 152, 157, 169 tr. z. a v § 19, II. odst. zákona ze dne 16./1. r. 1896 čís. 89 ř. z. ai 1897. Pro vnitřní stránku činů trestných v těchto ustanoveních definovaných stačí kterýkoli ze vztahů vůle v § 1 tr. z. naznačených. Zlý úmysl v § 1 tr. z. všeobecně definovaný a po případě v citovaných specielních ustanoveních ještě v nějakém směru modifikovaný jest vnitřní stránkou činů trestných tam stanovených.

Ad § 87 tr. z.: Zapověděným následkem, jenž čin trestný odůvodňuje, jest přivoděné nebezpečí pro život, zdraví nebo tělesnou bezpečnosť lidskou nebo ve větším rozměru pro cizí majetek. Zevnější činnosť jest jakýkoli positivní čin vyjímaje čin cizí majetek porušující[1])

[1]) Ve slovech: »durch was immer für eine andere aus Bosheit unternommene Handlung« v § 87 vylučuje zákon nikoli jen objektivní cizí majetek porušující čin, nýbrž činnosť, jíž páchán zločin § 85 tr. z., tedy zevnější

neb opomenutí výkonu povinností uložených při dopravě železniční nebo při dílech a podnicích naznačených v § 85 lit. *c*) tr. z. Samo sebou se rozumí, že tyto positivní činy neb opomenutí jsou vždy vědomé. Vnitřní stránka naznačena je slovy: »aus Bosheit«. Slovem tím naznačen jest zlý úmysl v § 1 tr. z. definovaný a jest jím vytknut vztah vůle pachatelovy k následku: »eine der im § 85 lit. *b*) bezeichneten Gefahren herbeiführt«. Tím vysloven jest požadavek, že vůle pachatelova musí směřovati k nějakému nechť jakémukoli následku trestními zákony zapověděnému. Jaký jest tento zapověděný následek, k němuž vůle pachatelova směřuje, jest lhostejno, pro vnitřní stránku zločinu § 87 nerozhodno. Tímto vztahem vůle pachatelovy k jakémukoli následku zákony zapověděnému, který netřeba zjišťovati, jest přiváděna vůle pachatelova v souvislosť s následkem, jenž zločin § 87 odůvodňuje. V souvislosti té mohou býti obsaženy tyto vztahy vůle pachatelovy k následku naznačenému slovy: »eine der . . .«:

1. Vůle pachatelova směřuje právě k tomu, by uvedený tam následek t. j. nebezpečí vznikl, následek ten jest prostředkem úkoje po ciťovaných potřeb.

2. Vůle pachatelova směřuje ku porušení neb ohrožení některého určitého z právních statků trestními zákony chráněných vyjímaje porušení cizích věcí, tak ku př. života, zdraví, tělesné bezpečnosti, cti určité osoby a pod., při tom však: *a*) jest si pachatel vědom, že následek v § 87 naznačený nastane, t. j. nastati musí; *b*) pachatel musí nahlédnouti, že naznačený následek musí nebo může nastati; *c*) pachatel může nahlédnouti, že naznačený následek nastane nebo nastati může; *d*) pachatel nemůže ani nahlédnouti, že naznačený následek nastane nebo může nastati.

Z toho patrno, že vnitřní stránku zločinu §u 87 tr. z. mohou založiti velmi různé skutečné vztahy vůle pachatelovy k následku, jenž jest důvodem tohoto zločinu, že všecky tyto různé vztahy, ač mezi nimi jest na jedné straně vztah přímý, t. j. vůle pachatelova přímo směřuje ku naznačenému následku, a na druhé straně naproti tomu není vůbec žádného vztahu, že pachatel následek nemůže ani nahlédnouti, jsou dle zákona sobě na roveň postaveny, tak že každý z nich stejnou měrou zakládá vnitřní stránku zločinu § 87, a že různost jich nemá vůbec žádného významu. Připomenouti ještě nutno, že § 87 tr. z. nevytýká ani onoho v § 1 tr z. naznačeného požadavku: »woraus das Uibel, . . . gemeiniglich erfolgt oder doch leicht erfolgen kann.« Je samozřejmo, že ona souvislosť mezi vůlí pachatelovou a následkem, jenž jest důvodem zločinu §u 87 tr. z., která zakládá vnitřní stránku uvedeného zločinu, nebude vždy a nemusí býti totožna se skutečným vztahem vůle pachatelovy a naznačeným následkem a nebude tudíž ani vždy odpovídati náležitostem, dle nichž posuzovati jest vnitřní stránku činů lidských vůbec.

činnosť již s příslušnou v § 85 tr. z. vytčenou vůlí pachatelovou. Správněji bude tedy řečeno: »vyjímaje čin cizí majetek zlomyslně (boshaft § 85 tr. z.) porušující.«

Ad § 140 tr. z.: Následek, jenž jest důvodem činu trestného v §u tom naznačeného, vyjádřen jest ve slovích: »wodurch ein Mensch um das Leben kommt.« Zevnější činností jest každý čin, jímž tento následek se přivádí. Čin ten jest vždy vědomým. Vnitřní stránka uvedena jest ve slovech: zwar nicht in der Absicht ihn zu tödten, aber doch in anderer feindseliger Absicht . . . Tím modifikován jest zlý úmysl v § 1 tr. z. všeobecně naznačený v tom směru, že vůle pachatelova nesmí nikdy směřovati přímo k tomu, by člověk o život přišel, aby byl usmrcen. Nesmí stávati rozhodnutí vůle pachatelovy, by zevnějším úkonem přivoděna byla smrť člověka. Tento přímý vztah vůle pachatelovy jest tedy při zločinu zde naznačeném vyloučen Zbývají tudíž pak jen ostatní vztahy v §u 1 tr. z. obsažené. Vztahy ty vyznačeny jsou slovy: »in anderer feindseliger Absicht.« Tím jest také vůle pachatelova uvedena v souvislosť s následkem zevnějšího úkonu — smrtí člověka. Tato souvislosť obsahuje pak tento vztah vůle pachatelovy: »Vůle pachatelova směřuje ku porušení neb ohrožení některého právního statku trestními zákony chráněného vyjímaje zničení života (vyloučena jsou ta porušení právních statků, při nichž smrť člověka jest zvláštní okolností, jež trestnosť zvyšuje ku př. § 86 posl. věta, § 88, § 126 posl. věta, § 130, § 150, § 151 posl. věta, § 167 lit. *a*), § 161 a § 163 tr. z. a pod.) a při tom pachatel buď: *a)* jest si vědom, že uvedený následek — smrť člověka nastane nebo může nastati — nebo *b)* může nahlédnouti, že jmenovaný následek nastane nebo může nastati — nebo *c*) nemůže ani vůbec nahlédnouti, že jmenovaný následek nastane nebo může nastati.

Podotknouti nutno, že třeba, by vůle pachatelova směřovala ku porušení právního statku právě té osoby, jíž smrť zevnějším úkonem byla přivoděna a nikoli toliko ku porušení právních statků kohokoli, ve kterémžto směru jest § 1. tr. z., dle něhož třeba jen, aby vůle pachatelova směřovala ku porušení neb ohrožení právních statků kterékoliv osoby, §em 140 modifikován (arg. souvislosť věty: »zwar nicht in der Absicht ihn zu tödten«, s větou: »aber doch in anderer feindseliger Absicht« . . .).

Z toho patrno, že v ustanovení §u 140 tr. z., pokud se týče vnitřní stránky, jsou zahrnuty různé vztahy vůle pachatelovy k následku tento čin trestný odůvodňujícímu, jež jsou sobě vesměs na roveň postaveny, a že, jelikož k určitému následku zevnějšího úkonu může býti jen jeden vztah vůle pachatelovy, zákon při stanovení vnitřní stránky jmenovaného zločinu ke skutečnému poměru vůle pachatelovy k následku nepřihlíží a tudíž vnitřní stránky dle náležitostí, dle nichž vnitřní stránka činů lidských vůbec a tudíž i činů trestných jediné může býti určena, nestanoví. Dle zákona stačí k odůvodnění vnitřní stránky zločinu zde jmenovaného vůle pachatelova porušiti jakýkoli právní statek toho člověka, u něhož smrť nastala, — s vyloučením toliko vůle směřující přímo k tomu, by člověk o život přišel, — bez ohledu k tomu, ku porušení neb ohrožení jakého určitého právního statku vůle pachatelova směřovala

a v jakém poměru jest k následku jmenovaný zde zločin odůvodňujícímu — smrti člověka.

Vnitřní stránka zločinu zde jmenovaného neodpovídá přirozeným požadavkům vnitřní stránky činů lidských vůbec.

Ad § 143 I. věta tr. z. Zapověděným, čin trestný odůvodňujícím následkem jest i zde smrť člověka. Zevnější činnosť naznačena jest ve slovích: »Wenn bei einer zwischen mehreren Leuten entstandenen Schlägerei oder bei einer gegen eine oder mehrere Personen unternommenen Misshandlung« a dále: »der ihm eine tödtliche Wunde zugefügt hat.« Zapověděné následky zevnějšího úkonu jsou zde vyznačeny vlastně dva: smrtelná rána a tím přivoděná smrť člověka. Ve slovích naznačujících zevnější činnosť vytčena jest i vnitřní stránka tohoto zločinu, jest totiž naznačeno, v jaké souvislosti musí býti vůle pachatelova s následkem jmenovaný zde zločin odůvodňujícím. Vůle pachatelova tu jest: »při rvačce mezi několika lidmi vzniklé nebo při zlém nakládání proti jediné nebo proti několika osobám předsevzatém se účastniti tím způsobem, aby odpůrci nebo tomu, s kým zle nakládáno, přivoděno bylo nějaké porušení jeho právních statků«. Je-li pak touto činností přivoděno smrtelné poranění a tím i smrť, jest dána vnitřní stránka zločinu zde jmenovaného. Tím, že pachatel má vůli účastniti se při rvačce mezi několika lidmi vzniklé nebo zlém nakládání proti jedné nebo několika osobám předsevzatém za tím účelem, aby přivoděno bylo porušení právních statků, jest odůvodněna souvislosť vůle pachatelovy s následky: »smrtelné poranění a smrť člověka,« jmenovaný zde zločin odůvodňujícími.

V souvislosti té jsou zahrnuty tyto vztahy vůle pachatelovy: 1. Vůle pachatelova směřuje k tomu, by smrtelné poranění, nikoli však smrť, bylo přivoděno. 2. Vůle pachatelova směřuje k tomu, přivoditi porušení neb ohrožení nějakého právního statku, (vyjímaje takové porušení neb ohrožení právních statků, jež zakládá zvláštní čin trestný, při němž přivoděná smrť nebo smrtelné poranění jest jen zvláštní okolností, jež trestnosť činu trestného zvyšuje) a při tom pachatel buď: *a)* jest si vědom, že smrtelné poranění a smrť člověka nastane neb alespoň může nastati — nebo *b)* může nahlédnonti, že smrtelné poranění a smrť člověka nastane nebo může nastati, *c)* nemůže vůbec ani nehlédnouti, že smrtelné poranění nebo smrť člověka musí nebo může nastati.

Ze spojení §u 140 s §em 143 tr. z. plyne, že ze souvislosti mezi vůlí pachatelovou a následky: smrtelné poranění a smrť člověka v § 143 tr. z. naznačenými dlužno vyloučiti přímý vztah vůle pachatelovy jen ku následku: »smrť člověka,« t. j. rozhodnutí vůle, by tento následek byl zevnějším úkonem přímo přivoděn.

Co do vnitřní stránky zločinu zde naznačeného platí celkem totéž, co při zločinu zabití dle §u 140 tr. z. Rozdíl mezi těmito dvěma zločiny jest jen v náležitostech objektivních, které na vnitřní stránku t. j. na vůli pachatelovu nemají, pokud se týče vztahu k následku trestnosť

odůvodňujícímu, žádného podstatného vlivu. Při zabití dle § 140 tr. z. třeba, by jen činnosť jednoho a téhož pachatele byla příčinou, třebas nikoli jedinou, bezprostřední a přímou, smrti člověka, při zločinu zde jmenovaném třeba však toliko, by zevnější činnosť jednoho a téhož pachatele předsevzatá za rvačky nebo za zlého nakládání proti jedné nebo několika osobám předsevzatého od několika osob přivodila smrtelné poranění a aby činnosť všech osob rvačky nebo zlého nakládání se súčastnivších byla teprvé příčinou a rovněž třeba nikoli jedinou, bezprostřední nebo přímou, nastalé smrti člověka bez ohledu k tomu, jak přispělo ku smrti smrtelné poranění určitým účastníkem přivoděné. Tento rozdíl nepůsobí však nijak na vztah vůle pachatelovy k následku trestnosť odůvodňujícímu a platí proto všecky výtky, jež byly učiněny zákonnému ustanovení o vnitřní stránce zločinu zabití dle §u 140 tr. z., i stran zločinu zde jmenovaného.

Ad § 143 II. věta tr. z. Rozdíl mezi tímto na jedné a zločinem předcházejícím na straně druhé jest jen co do objektivního následku: »smrtelné poranění«. Kdežto při předcházejícím zločinu třeba, by zevnějším úkonem přivoděno bylo: »smrtelné poranění«, žádán při zločinu zde uvedeném toliko následek naznačený zevnější činností: »welche . . . Hand angelegt haben« samou. Aby zevnější úkon zanechal po sobě kromě stop a ve světě zevním viditelných známek, jež naznačeny jsou samým zevnější činnosť označujícím výrazem: »Handanlegung«, ještě nějaké jiné následky, ku př. poranění, se nevyhledává. Oproti zločinu předcházejícímu, při němž nutno jest smrtelné poranění jako následek zevnějšího úkonu, třeba při zločinu zde uvedeném jen toho následku zevnějšího úkonu, že jeví se zevnější úkon ve světě zevnějším jako: »vztažení ruky«. V tomto rozdílu co do následku zevnějšího úkonu spočívá i rozdíl co do vnitřní stránky jmenovaného zločinu od zločinu předcházejícího.

Co do následku: »smrť člověka« jest i při zločinu zde jmenovaném táž souvislosť ku vůli pachatelově jako při zločinu předcházejícím, jelikož však, nehledě k následku naznačenému samou zevnější činností: »Handanlegung«, jiného následku netřeba, odpadá při zločinu zde jmenovaném další vztah vůle pachatelovy oproti zločinu předcházejícímu, kde jsou ještě vztahy vůle pachatelovy k následku: »smrtelné poranění«. Rozumí se ovšem samo sebou, že k následku, kterým vyjádřena jest zevnější činnosť zločinu, jak při zločinu zde uvedeném, tedy ku: »Handanlegung«, tak i při zločinu předcházejícím, tedy ku rvačce nebo ku zlému nakládání, musí vůle pachatelova vždy přímo směřovati. — Jinak platí o vnitřní stránce zločinu zde jmenovaného vše, co bylo pověděno při zločinu předcházejícím.

Ad § 152 tr. z. Zapověděným, trestnosť odůvodňujícím následkem jest: »eine Gesundheitsstörung oder Berufsunfähigkeit von mindestens zwanzigtägiger Dauer, eine Geisteszerrüttung oder eine schwere Verletzung«. Zevnější činností jest každý čin, z něhož naznačený zde následek vznikl. Vnitřní stránka naznačena je slovy: »zwar nicht in der

Absicht ihn zu tödten, aber doch in anderer feindseliger Absicht.« Tím přivedena jest souvislosť mezi zapověděným následkem ze zevnějšího úkonu vzniklým a vůlí pachatelovou.

V souvislosti té zahrnuty jsou tyto vztahy vůle pachatelovy ku nastalému následku: 1. Vůle pachatelova přímo směřovala k tomu, by uvedený následek ze zevnější činnosti povstal. 2. Vůle pachatelova směřovala ku porušení neb ohrožení některého z právních statků, vyjímaje toliko smrti člověka (zwar nicht in der Absicht ihn zu tödten) a pak porušení neb ohrožení těch právních statků, jichž porušení neb ohrožení prohlášeno jest jiným trestnějším zločinem, při němž následek zde uvedený jest jenom zvláštní přitěžující okolností, — při tom však pachatel buď: *a)* jest si vědom, že uvedený zde následek z jeho zevnějšího úkonu nastane nebo může nastati — nebo *b)* může nahlédnouti, že uvedený zde následek musí nebo může nastati — nebo *c)* nemůže ani nahlédnouti, že uvedený zde následek musí nebo může nastati. Jak patrno, jsou v souvislosti, kterou zákon stanoví mezi vůlí pachatelovou a následkem trestnosť odůvodňujícím, všecky skutečně možné poměry vůle k uvedenému následku, jež všecky stejnou měrou odůvodňují vnitřní stránku jmenovaného zde zločinu bez ohledu, k jakému následku zapověděnému vůle pachatelova skutečně směřovala. Jen tehdy není dán vztah vůle pachatelovy ku následku trestnosť odůvodňujícímu, jenž by po zákonu odůvodňoval vnitřní stránku zločinu zde jmenovaného, směřovala-li vůle pachatelova k utracení života lidského. Seznáváme, že ku vnitřní stránce zločinu zde jmenovaného zákonem stanovené netřeba vůbec té náležitosti, k jakému určitému následku, zda vůbec ku nějakému kromě toho, jenž vyznačen je zevnější činností samou, vůle pachatelova směřovala, zda směřovala ku následku trestnosť odůvodňujícímu či nikoli a zda vůle jest skutečně v nějakém a v jakém vztahu k následku, jenž čin trestný zakládá. Zákonné upravení vnitřní stránky při tomto činu trestném trpí tudíž těmitéž vadami, které byly uvedeny při zločinech předcházejících.

Ad § 157 I. odst. tr. z. Zapověděný trestnost odůvodňující následek naznačen je slovy: »Wenn . . . Jemand an seinem Körper schwer beschädigt wurde« . . . Zevnější činnosť vyjádřena jest ve slovích: »bei einer zwischen mehreren Leuten entstandenen Schlägerei oder bei einer gegen eine oder mehrere Personen unternommenen Misshandlung . . ., welcher ihm eine solche Beschädigung zugefügt hat.« Co do vnitřní stránky platí při tomto zločinu vše, co bylo řečeno u zločinu předcházejícího, od něhož rozeznává se jen jiným způsobem zevnější činnosti.

Ad § 157 II. odst. tr. z. Zapověděný následek, jenž odůvodňuje trestnosť, jest naznačen ve slovích: »Ist aber die schwere körperliche Beschädigung nur durch das Zusammenwirken der Verletzungen oder Misshandlungen von Mehreren erfolgt oder lässt sich nicht erweisen, wer eine schwere Verletzung zugefügt habe,« — jest to tedy těžké poškození tělesné způsobené buď činnostmi několika lidí nebo sice jen

osobou jedinou, však za současné činnosti osob mnohých, a nedokazatelné, kterou osobou bylo způsobeno. Zevnější činnosť vytčena je slovy: »welche an den Misshandelten Hand angelegt haben«, jež doplniti dlužno slovy odst. I.: »bei einer zwischen mehreren Leuten entstandenen Schlägerei oder bei einer gegen eine oder mehrere Personen unternommenen Misshandlung.« Ku této zevnější činnosti t. j. ku vztažení ruky při rvačce mezi několika osobami nebo při zlém nakládání se strany několika osob musí vůle pachatelova vždy směřovati. Při této rvačce nebo zlém nakládání povstane pak následek, jenž čin trestný odůvodňuje. Tím uvedena jest v souvislosť vůle pachatelova k následku jmenovaný zde zločin odůvodňujícímu.

V této souvislosti zahrnuty jsou všecky vztahy vůle, jež uvedeny byly při zločinu §u 152 tr. z. Co pověděno bylo o vnitřní stránce zločinu §u 152 tr. z., platí nezměněně i o zločinu § 157 II. odst. tr. z. Rozdíl stává jen v objektivní okolnosti, že o pachateli třeba při objektivně zjištěném těžkém poškození toliko dokázati, že se rvačky nebo zlého nakládání vložením ruky na poraněného účastnil a že není tudíž třeba zjistiti, jaký následek jeho činnosť přivodila resp., jak ku těžkému poranění přispěla. Co do vztahu však vůle pachatelovy k následku naznačený zločin odůvodňujícímu platí vše, co uvedeno při §u 152 tr. z.

Ad § 169 tr. z. Následek, jenž odůvodňuje tento zločin, jest vyznačen ve slovech: »auch fremdes Eigenthum der Feuersgefahr aussetzt.« Zevnější činnosť uvedena je slovy: »Wer durch die . . . unternommene Ansteckung seines Eigenthumes« . . . V této zevnější činnosti samé, pak dále ve slovích: »aus was immer für einer bösen Absicht« jest vyjádřena vnitřní stránka zločinu zde uvedeného. Vůle pachatelova směřuje ku porušení neb ohrožení nějakých ať jakýchkoli právních statků zapálením vlastního majetku. Vůle pachatelova musí tudíž vždy k tomu směřovati, by na vlastním majetku povstal požár. Tento účel zevnější činnosti pachatelovy jest prostředkem porušení neb ohrožení cizích právních statkův ať jakýchkoli. A tím jest pak vůle pachatelova přivedena v souvislosť s následkem: »auch fremdes Eigenthum der Feuersgefahr aussetzt,« jenž teprvé odůvodňuje zločin zde uvedený.

V souvislosti té jsou obsaženy tyto vztahy: 1. Vůle pachatelova směřuje přímo k tomu, by naznačený následek, požár na cizím majetku vznikl: 2. Vůle pachatelova směřuje ku jinému následku, ku porušení neb ohrožení jakéhokoli jiného právního statku, při tom jest si však pachatel vědom, že jeho činností nastane nebo může nastati i následek uvedený zde zločin odůvodňující. 3. Vůle pachatelova směřuje ku jakémukoli porušení neb ohrožení jakéhokoli právního statku (jako pod čís. 2.), pachatel při tom však může nahlédnouti, že naznačený zde následek — nebezpečí požáru na cizím majetku — jeho činností nastane nebo může nastati. 4. Při směru vůle uvedeném pod čís. 2. a 3. není pachatel s to ani nahlédnouti, že nebezpečí požáru na cizím majetku nastane nebo může nastati.

Jak patrno, jsou v souvislosti mezi následkem uvedený zločin odůvodňujícím a vůlí pachatelovou, jak jest v cit. §u vyznačena, zahrnuty různé skutečné vztahy vůle k následku a přece tyto jednotlivé, ač mezi sebou různé vztahy, odůvodňují vnitřní stránku téhož zločinu. Jaká jest vůle pachatelova, jaké rozhodnutí, k jakému porušení neb ohrožení právních statků směřuje, jest pro vnitřní stránku jmenovaného zločinu lhostejno. Opětují se při tomto zločinu co do vnitřní stránky všecky vady, jež vytčeny při zločinech, o nichž napřed mluveno.

Ad § 19 II. odst., zák. ze dne 16. 1. 1896 čís. 89 ř. z. ai 1897: Zapovědený následek, jenž jmenovaný zločin odůvodňuje, vyznačen je větou: »že z toho může vzniknouti nebezpečenství pro život anebo zdraví lidí ve větším rozsahu.« Zevnější činnosť a souvislosť vůle pachatelovy s následkem při naznačeném zde zločinu vyjádřena je v § 18 odst. 1—4. cit. zák. V tom §u stanoveny jsou činy trestné, jichž důvod trestnosti t. j., při nichž zapovědený následek spočívá v tom, že předměty, jež jsou výsledkem zevnější činnosti nebo na nichž nebo jimiž se zevnější činnosť předsebere, jsou způsobily škoditi zdraví lidskému. Tento následek zapovědený jest pak přiveden v souvislosť s vůlí pachatelovou tím způsobem, že se vyhledává, by pachatel o tom věděl, že předmět jeho zevnější činnosti je způsobilým zdraví lidskému škoditi.

V této souvislosti jsou pak zahrnuty tyto vztahy vůle: 1. Vůle pachatelova přímo k tomu směřuje, by naznačený následek — ohrožení života nebo zdraví lidského — nastal t. j., následek ten jest prostředkem úkoje jeho pociťované potřeby. 2. Vůle pachatelova směřuje ku porušení neb ohrožení nějakého jiného právního statku, při tom však pachatel jest si vědom, že: *a*) ohrožení života nebo zdraví lidského musí nastati a nastane — nebo, že *b*) ohrožení života nebo zdraví lidského může nastati. 3. Vůle pachatelova nesměřuje vůbec ku porušení neb ohrožení nějakého právního statku, při tom však je si pachatel vědom, že: *a*) ohrožení života nebo zdraví lidského musí nastati a nastane, — nebo, že *b*) ohrožení života nebo zdraví lidského může nastati.

Doplníme-li nyní zapovědený následek — ohrožení života nebo zdraví lidského — nastalý způsobilostí předmětů zevnější činnosti škoditi zdraví lidskému další náležitostí v § 19 II. odst cit. zák. stanovenou t. j. ohrožením života nebo zdraví lidí ve větším rozsahu, dospíváme ku vztahu vůle k následku, jenž zločin citovaného §u odůvodňuje. Tato náležitosť vyjádřená slovy: »ve větším rozsahu« jest však okolností, která z činu trestného činí zločin a dlužno proto, chceme-li seznati vnitřní stránku zločinu, znáti vztah vůle pachatelovy i ku této náležitosti zvláště.

Citované ustanovení zákonné nevytýká žádného vztahu vůle ku této náležitosti. Ustanovujeť toliko: »Wurde eine der im § 18 angeführten Handlungen unter Umständen begangen, dass daraus eine Gefahr für das Leben oder die Gesundheit von Menschen in grösserer Ausdehnung entstehen kann . . . »Tím naznačena jest souvislosť vůle ku

této náležitosti. V této souvislosti mohou býti tyto vztahy vůle pachatelovy:

I. Vůle pachatelova směřuje přímo k tomu, by nastalo ohrožení života nebo zdraví lidí ve větším rozsahu (po případě i porušení).

II. Vůle pachatelova směřuje k tomu, by nastalo ohrožení (po případě i porušení) života nebo zdraví určité osoby, při tom však buď: *a*) jest si vědom, že nastane nebo může nastati ohrožení života nebo zdraví lidí ve větším rozsahu — nebo *b*) může to nahlédnouti — nebo *c*) ani nemůže to nahlédnouti.

III. Vůle pachatelova směřuje ku porušení neb ohrožení nějakého jiného právního statku, při tom však pachatel buď: *a*) jest si vědom, že ohrožení života nebo zdraví lidí ve větším rozsahu nastane nebo může nastati — nebo *b*) jest si vědom, že ohrožení života nebo zdraví určité osoby nastane nebo může nastati, při tom však buď: — *α*) jest si vědom, že nastane nebo může nastati ohrožení lidí ve větším rozsahu — nebo *β*) může nahlédnouti, že ohrožení lidí ve větším rozsahu nastane nebo může nastati — nebo *γ*) nemůže ani nahlédnouti, že ohrožení lidí ve větším rozsahu nastane nebo může nastati.

IV. Vůle pachatelova nesměřuje vůbec ku porušení neb ohrožení nějakého právního statku, pachatel však nicméně buď: *a*) jest si vědom, že ohrožení života nebo zdraví lidí ve větším rozsahu nastane nebo může nastati — nebo *b*) jest si vědom, že může nastati nebo nastane ohrožení života nebo zdraví určité osoby, při tom však buď: — *α*) jest si vědom, že nastane nebo může nastati ohrožení lidí ve větším rozsahu nebo *β*) může nahlédnouti, že ohrožení života nebo zdraví lidí ve větším rozsahu nastane nebo může nastati — nebo *γ*) nemůže ani nahlédnouti, že ohrožení života nebo zdraví lidí ve větším rozsahu může nastati nebo dokonce nastane [1]).

Z toho všeho patrno, že nejen různé směry vůle t. j. různá rozhodnutí vůle, nýbrž i různé poměry její k následku zevnější činnosti,

---

[1]) Po rozumu §u 18 cit. zák. žádáno vždy, by pachatel věděl, že jeho činnosť je způsobila škoditi zdraví lidskému, z čehož by mohlo býti usuzováno, že vůle pachatelova vždy musí směřovati ku porušení neb ohrožení právních statků. O tom tedy, stačí-li pod čís. 3. a IV. uvedený zde vztah vůle pachatelovy k následku k odůvodnění zločinu dle § 19 II. odst. cit. zák., mohou nastati mnohé pochybnosti. Buď stačí, a pak jest vzhledem k tomu, že čin trestný v cit. §u stanovený prohlášen jest zločinem, citovaným ustanovením modifikován § 1 tr. z., anebo třeba vždy k tomuto zločinu té náležitosti, by vůle pachatelova směřovala ku porušení neb ohrožení nějakého právního statku právem trestním chráněného, a pak nutno souvislosť vůle ku následku v § 18 cit. zák. naznačenou doplniti §em 1. tr. z v tom směru, že při vztazích vůle nahoře uvedených vždy ještě třeba, by vůle pachatelova směřovala ku porušení neb ohrožení nějakého právního statku trestním právem chráněného. V tom případě odpadá pak vztah nahoře ad 3. a IV. uvedený. Ostatně bude asi sotva myslitelno, že při zevnější činnosti, jež předsevzata v tom vědomí, že je způsobila škoditi zdraví lidskému, není vůle jednajícího, by nebyl nižádný právní statek ani porušen ani ohrožen.

jenž čin trestný odůvodňuje, zakládají jeden a týž čin trestný. Jelikož pak táž zodpovědnosť za následky předsevzaté zevnější činnosti může býti jen při témž vztahu k následkům trestnosť odůvodňujícím a jelikož v jednom a témž činu trestném má býti stanovena jen jedna a táž zodpovědnosť za následky, jest nutným požadavek, aby pod každou jednotlivou definicí činu trestného zahrnuty byly zevnější činnosti jen s určitým vztahem k následku čin trestný odůvodňujícímu. Jelikož pak při každém činu lidském může býti k určitému následku jeho jen jediný vztah vůle jednajícího, patrno, že i při činu, jenž vzhledem ku svému určitému následku prohlášen jest činem trestným, může býti jen jeden jediný vztah vůle pachatelovy k následku, jenž právě jest důvodem, že čin lidský prohlášen jest činem trestným. Těmto přirozeným požadavkům, dle nichž řídí se vnitřní stránka každého činu lidského a tedy i činu trestného, ustanovení §u 19. II. odst. cit. zák., jak zde prokázáno, neodpovídá.

XIII. Pokračování.

Vinou v positivním právu trestním jest ten vztah vůle pachatelovy k následku zevnější činnosti čin trestný odůvodňujícímu, pro který nastává dle positivního práva trestního zodpovědnosť za následek, který však nespadá pod pojem zlého úmyslu.

Především tedy dlužno seznati vztahy vůle k následku, se kterými positivní právo zodpovědnosť za následek zevnější činnosti spojuje, a pak dlužno uvažovati, není-li tento vztah dle positivního práva snad dokonce zlým úmyslem.

Dle rakouského práva trestního jsou to tyto vztahy: Vůle pachatelova směřuje ku předsevzetí nebo také opomenutí nějaké zevnější činnosti, o níž pachatel může nahlédnouti *a*) dle přirozených pro každého snadno znatelných následků, *b*) v základě zvláštních předpisů, *c*) dle svého stavu úřadu, povolání, živnosti, zaměstknání, *d*) vůbec dle zvláštních okolností, — že je způsobila zapovědený následek přivoditi.

V této souvislosti vůle se zapovědeným následkem jsou obsaženy tyto vztahy vůle k následku:

1. Vůle pachatelova směřuje ku porušení neb ohrožení nějakého právního statku, jiného však než onoho, jehož porušení neb ohrožení odůvodňuje právě dotčený čin trestný, při tom však pachatel může dle poměrů napřed pod *a*)—*d*) nahlédnouti, že buď: *a*) zapovědený následek bude přivoděn, — nebo *b*) může býti přivoděn.

2. Vůle pachatelova nesměřuje vůbec ku nijakému porušení neb ohrožení právních statků, pachatel však může dle poměrů napřed pod *a*)—*d*) uvedených nicméně nahlédnouti, že buď: *a*) zapovědený následek bude přivoděn — nebo, *b*) že může býti přivoděn.

Srovnáme-li vztahy vůle uvedené pod čís. 1 se vztahy, jak byly uvedeny napřed při zločinech §§ů 87, 140, 143, 152, 157, 169 tr. z. a §u 19 zák. ze dne 16./1. 1896 čís. 89 ř. z. ai 1897, seznáváme, že

vztahy zde pod čís. 1 uvedené jsou se vztahy při §§ 87, 2. ad *c*), 140 ad *b*), 143 2. ad *b*), 152 2. ad *b*), 169 ad 3, 19. zák. ze dne 16./1. 1896 čís. 89 ř. z. ai 1897 pod čís. II. ad *b*), III. ad *a*) a *b*), *β*), (pokud se týče možnosti nahlédnouti, že zapověděný následek může nastati), totožny. Vztahy ty však při citovaných zde zločinech prohlášeny jsou za zlý úmysl. Dlužno proto ony vztahy vůle k následku čin trestný odůvodňujícímu ze zákonného pojmu viny vyloučiti, jež jsou positivním právem prohlášeny za zlý úmysl.

Vztahy uvedené zde pod čís. 1 jsou prohlášeny, jak pověděno, jen při jmenovaných zločinech §§ 87, 140, 143, 152, 157, 169 tr. z. a § 19 II. odst. zák. ze dne 16./1. 1896 čís. 89 ř. z. ai 1897 zlým úmyslem, při všech ostatních činech trestných jsou vždy jen vinou.

Již z této okolnosti, že týž vztah vůle pachatelovy k následku čin trestný odůvodňujícímu jest u jedněch činů trestných prohlášen za zlý úmysl, při jiných pak jen za vinu, vyplývá, že stanovisko positivního práva rakouského neodpovídá přirozené podstatě vnitřní stránky činů lidských vůbec a následkem toho že nemůže býti správno. Kde jsou tytéž podmínky poměru vůle ku zapověděnému následku, tam jest také týž vztah vůle, kde je týž vztah, tam je táž vnitřní stránka činu. Na tomto přirozeném důsledku nemůže positivní právo ničeho měniti. Positivní právo musí náležitosti vnitřní stránky činů trestných odvozovati z přirozených požadavků vnitřní stránky činů lidských vůbec a nikoli stanoviti náležitosti vnitřní stránky činů trestných oproti přirozené povaze činů lidských. Stanovením činů trestných prohlašuje se trestnosť určitých činů lidských se zřetelem ku jich následkům. Trestnosť stihá toho, kdo zapověděné následky svými činy přivodí. Spravedlnosť však vyžaduje, by trestnosť byla podmíněna zodpovědností za zapověděné, zevnější činností přivoděné následky. Zodpovědnosť tu nutno upraviti nikoli libovolně, nýbrž jen na základě přirozeného, skutečného vztahu vůle pachatelovy ku zapověděnému následku. Kde je týž vztah, nastává táž zodpovědnosť. Různosť následků nemá na vztah vůle pachatelovy, na vnitřní stránku činu žádného významu. Při témže vztahu vůle jest vždy táž vnitřní stránka činu bez rozdílu, o jaký následek, o jaké porušení neb ohrožení právního statku se jedná. Různosť následků nemůže sama o sobě měniti vztah vůle pachatelovy a tudíž vnitřní stránku činu, nýbrž může míti vliv jen na velikosť trestuhodnosti, pokud se týče na otázku, nastává-li zodpovědnosť za následky po rozumu práva trestního.

Positivní právo trestní může pro svůj obor stanoviti, že ten který určitý vztah vůle pachatelovy k jednomu určitému nastalému následku zodpovědnosť trestní odůvodňuje, ku jinému pak rozdílnému následku nikoli čili, že porušení neb ohrožení toho kterého právního statku při určité vůli pachatelově čin trestný odůvodňuje, porušení neb ohrožení jiného právního statku při téže vůli však nikoli nebo že při téže vůli jest porušení neb ohrožení jednoho právního statku trestnějším než porušení neb ohrožení právního statku druhého. Nikdy však nemůže posi-

tivní právo měniti pro svůj obor skutečný vztah vůle k následku za tou příčinou, by mohlo zodpovědnosť trestní odůvodniti, po případě ji zvýšiti.

A to činí právě trestní právo rakouské, jež vnitřní stránku při zločinech v předcházejícím odstavci jmenovaných nestanoví dle skutečného vztahu vůle pachatelovy k následku, jenž dotčený čin trestný odůvodňuje, nýbrž dle vztahu vůle ku jinému následku, pro dotčený čin trestný nerozhodnému, ke skutečnému však poměru vůle k následku, jenž právě jest důvodem, že čin jest prohlášen za čin trestný, vůbec při stanovení vnitřní stránky nepřihlíží. Tím pak se stává, že při jmenovaných činech trestných, jež prohlašuje za činy úmyslné, jest zlým úmyslem i takový vztah vůle ku zapověděnému následku, jenž neodpovídá ani zákonným podmínkám viny, t. j., který po rozumu ustanovení o vině nelze ani za vinu pokládati. Srovnej vztahy uvedené při §u 87 tr. z. pod čís. 2 ad *d*), při §u 140 tr. z. pod *c*), při §u 143 tr. z. pod čís. 2 ad *c*), při §u 152 tr. z. pod čís. 2 ad *c*), při § 169 tr. z. pod čís. 4 a při §u 19, II. odst. cit. zák. pod II. *c*) a III. *b*), *γ*). Právo rakouské určuje tedy při jmenovaných zločinech vnitřní stránku dle vztahu vůle pachatelovy k jinému následku než onomu, jenž právě dotčené zločiny odůvodňuje. Při tom však neurčuje, jaký jest to a jaký býti musí onen jiný následek, dle něhož vnitřní stránku jmenovaných zločinů stanoví. Na všech místech určuje následek ten jen všeobecně. Tak ku př. v §u 87 tr. z.: »aus Bosheit unternommene Handlung«, v § 140 tr. z.: »zwar nicht in der Absicht ihn zu tödten, aber doch in anderer feindseliger Absicht«, v § 152 tr. z. stejným způsobem jako v § 140 tr. z., v § 169 tr. z.: »aus was immer für einer bösen Absicht«. Že tento zlý úmysl může směřovati ku různým následkům, že z těchto různých následků mohou jedny býti toho druhu, že by, kdyby nastaly, dle positivních předpisův odůvodňovaly zločiny, jiné pak jen té povahy, že by mohly založiti jen přečin anebo přestupek, nestává pochybností. Z toho pak patrno, že při povaze téhož zločinu může směřovati vůle pachatelova, jak qualitativně tak i quantitativně ku různým porušením neb ohrožením právních statkův a že vzdor této různosti vůle pachatelovy bude při témže skutečně nastalém následku založena vždy skutková povaha téhož činu trestného. Že různosť následků, k nimž vůle pachatelova skutečně směřuje, může míti vliv na trestuhodnosť, pokud se týče následku skutečně nastalého, jest na bíledni. Nahlédne snadno každý, že bude trestuhodnosť v případě, chtěl-li kdo zevnější činností, z níž povstala smrť osoby jiné, této osobě přivoditi těžké poranění na těle, daleko větší než v případě, chtěl-li kdo předsevzatou zevnější činností s jiným toliko zle nakládati, aniž by měl úmyslu vůbec nějaké ba ani lehké poranění způsobiti. Nastala-li v obou případech zevnější činností smrť, bude dána vždy povaha zločinu zabití dle § 140 tr. z., rozdíl v úmyslu nebude míti ani na skutkovou povahu ani na trestnosť žádného vlivu, ba nebude ani předmětem zjišťování v řízení trestním! Při jmeno-

vaných zločinech nejen že se dle positivního práva nevyhledává žádný vztah vůle k následku skutečně nastalému a čin trestný odůvodňujícímu, nýbrž netřeba ani na jisto postaviti, k jakému následku vůle pachatelova skutečně směřovala. Třeba jen zjistiti, že vůle pachatelova směřovala ku něčemu zapověděnému, co však to zapověděné jest, jest beze všeho významu.

A naproti tomu při činech, při nichž zodpovědnosť odůvodněna jest toliko vinou, jest pojem viny stanoven toliko vztahem vůle pachatelovy ku nastalému následku a jest zase úplně bezvýznamno, k jakému následku, zda ku zapověděnému či nezapověděnému, vůle pachatelova skutečně směřovala. Není tudíž z pojmu viny zákonem stanoveného zásadně ani vyloučeno, že vůle pachatelova skutečně směřovala k následku zapověděnému, není tudíž vyloučena ani taková vůle, která by při skutečně nastalém následku, k němuž směřovala, zakládala zlý úmysl. I při vině může vůle pachatelova směřovati ku něčemu zapověděnému vyjímaje ovšem právě onen následek, k němuž vztah vůle pachatelovy vinu odůvodňuje. Z toho pak následuje, že vůle pachatelova může nejen ku něčemu zapověděnému, nýbrž po případě i ku témuž zapověděnému následku směřovati stejně jak při zlém úmyslu, jenž vyhledáván jest ku zločinům, o nichž napřed mluveno, tak i jen při vině, které třeba při činech trestných jen kulposních.

Jelikož pak, jak napřed již prokázáno, i vztah vůle pachatelovy ku následku skutečně nastalému a dotčený čin trestný odůvodňujícímu může býti týž jak při činech trestných kulposních, tak i při zločinech napřed jmenovaných, patrno, že v takových případech nestává mezi zákonným pojmem viny na jedné a zlého úmyslu, jehož třeba ku jmenovaným napřed zločinům, na straně druhé, žádného rozdílu. Ba, jak z toho, co uvedeno při §u 87 tr. z. pod čís. 2 ad *d*), při §u 140 tr. z. pod *c*), při §u 143 tr. z. pod čís. 2 ad *c*), při §u 152 tr. z. pod čís. 2 ad *c*), při § 169 tr. z. pod čís. 4, při § 19 II. odst. cit. zák. pod II. *c*), III. *b*), *γ*) a IV. *b*), *γ*), lze seznati, netřeba při jmenovaných zločinech ani onoho poměru ku zapověděnému následku, jakého nutno i jen k odůvodnění viny, při níž žádáno nejméně, by pachatel mohl následek, čin trestný zakládající, alespoň nahlédnouti, a to i tenkráte, směřuje-li vůle pachatelova přímo k něčemu zapověděnému.

Snadno nyní nahlédneme, že zákonný pojem zlého úmyslu, jak stanoven v § 1 II. odst. tr. z. a pak v §§ 87, 140, 143, 152, 157 a 169 tr. z. a v § 19 II. odst. zák. ze dne 16/1. 1896 čís. 89 ř. z. ai 1897 obsahuje nejrůznější skutečné vztahy vůle pachatelovy k následku dotčené činy trestné odůvodňujícímu a že v tomto pojmu zahrnuty jsou i vztahy, jež dle jiných ustanovení zakládají zákonný pojem viny, ba dokonce i takové vztahy, jež ani zákonným požadavkům viny neodpovídají. Tím vším se stává, že vnitřní stránka napřed jmenovaných zločinů na jedné a činů kulposních, pokud jsou stanoveny vzhledem ku témuž zapověděnému následku, jako jmenované zločiny, na straně druhé, jak positivním právem trestním jest upravena, jest nejasna a mlhava. Tuto neurčitosť

a mlhavosť můžeme snadno seznati v mnohých případech, kde jedná se buď o zločin §u 87 tr. z. anebo jen přestupek dle §u 431 tr. z. anebo přestupek či přečin dle § 335 tr. z., o zločin §u 140 tr. z. anebo jen přečin dle §u 335 tr. z., o zločin §u 152 tr. z. anebo jen o přestupek dle §u 335 tr. z. a pod.

XIV. Jak dlužno zákonně vnitřní stránku činů trestných upraviti?

Existence téhož činu trestného předpokládá, že nastalo totéž porušení neb ohrožení stejného statku právního. Zodpovědnosť za týž čin trestný předpokládá pak, že jest tu týž poměr vůle pachatelovy ku témuž týž čin trestný odůvodňujícímu porušení neb ohrožení právního statku. Tomuto požadavku však, jak jsme seznali, ustanovení positivního trestního práva rakouského o vnitřní stránce činů trestných neodpovídají. V předcházejících odstavcích jsme seznali, že zodpovědnosť za týž čin trestný (zločiny v odst. XII. jmenované) není po rozumu rakouského positivního práva trestního podmíněna týmž vztahem vůle pachatelovy ku porušení neb ohrožení právního statku týž trestný čin odůvodňujícímu, nýbrž že mohou býti v různých případech téhož činu trestného vztahy vůle ku dotčenému porušení neb ohrožení právního statku velmi různy a mezi sebou rozdílny. Různosť ta vyniká v mnohých praktických případech takovým způsobem, že výrok viny týmž činem trestným uráží i laický cit spravedlnosti, ač po zákonu jest odůvodněn. Tak ku př. mocný úder těžkým, pádným klackem do hlavy a následkem rány vzniklá smrť odůvodňuje zločin zabití dle § 140 tr. z., (není-li úmyslu přivoditi smrť). A rovněž zločin zabití odůvodňuje i jen lehký úder třebas jen rukou do hlavy a tím z toho vzniklá smrť následkem abnormálně slabé lebky (jednotlivé kosti na hlavě spojeny ve švech jen docela slabou, průhlednou blanou) udeřeného, nebo výstřel proti zástupu lidí za dne a tím vzniklá smrť někoho ze zástupu a naproti tomu výstřel v noci proti jen jediné osobě, kterou není vůbec viděti, nýbrž možno postřehnouti jen směr, odkud přichází a jen náhodné její zasažení a tím vzniklá smrť. Vždy odůvodněn jest po zákonu týž zločin — zločin zabití dle § 140 tr. z. — ač v jednom případě může pachatel s určitostí neb alespoň s velikou pravděpodobností nahlédnouti, že zapovědený následek nastane neb alespoň nastati může, kdežto v druhém případě toho ani nahlédnouti nemůže. Činy trestné jsou vůbec činy lidské, jichž trestnosť stanovena jest jen vzhledem k určitému následku s příslušným poměrem k vůli jednajícího. Tento poměr určuje se jistým vztahem vůle jednajícího k následku, jenž právě čin trestný odůvodňuje. V činu trestném vyjádřen jest toliko zapovědený následek zevnější činnosti lidské a poměr vůle jednajícího ku tomuto následku. K určitému jedinému následku může přirozeně býti jen jediný poměr vůle jednajícího. Zakládá-li totéž porušení neb ohrožení téhož právního statku tentýž čin trestný, pak jest naprostým požadavkem spravedlnosti, by byl při témž činu trestném založeném

týmž zapověděným následkem také týž poměr vůle jednajícího k následku zapověděnému.

Z toho pak následuje, že správné vytknutí vnitřní stránky činů trestných může se státi jen na základě skutečného, přirozeného vztahu vůle jednajícího k následku, jenž trestnosť odůvodňuje.

Positivní právo trestní může pro svůj obor různě stanoviti, které vztahy vůle ku zapověděnému následku odůvodňují zodpovědnosť za tento následek, nemůže a nemá však skutečné vztahy vůle pro svůj obor měniti.

Zlý úmysl znamená v pravém a přirozeném smyslu vždy jen přímý směr vůle jednajícího k tomu, by nastal právě ten následek zevnější činnosti, jenž určitý čin trestný odůvodňuje. Dle toho, co pověděno bylo v odstavci VII. tohoto spisku, bude zlý úmysl podmíněn vždy tím, že zapověděný, čin trestný odůvodňující následek zevnější činnosti buď sám pociťovanou potřebu ukojuje nebo jest alespoň prostředkem k úkoji potřeby, buď alespoň nejméně jednající při zevnější činnosti (neb i opomenutí) předsevzaté za příčinou úkoje pociťované potřeby jest si vědom, že zapověděný následek nastane.

Vina pak jest v přirozeném smyslu onen vztah vůle jednajícího, při němž jednající může dle okolností a poměrů buď v jeho osobě nebo mimo ni stávajících nahlédnouti, že zapověděný, trestnosť odůvodňující následek může nastati nebo po případě i musí nastati. Jak zřejmo, mohou býti různé stupně viny dle toho, je-li buď více nebo méně na snadě nahlédnouti, že zapověděný následek buď může nebo dokonce musí nastati. Dle těchto různých stupňů viny jest pak positivnímu zákonodárství trestnímu dána možnosť stanoviti při různých stupních viny nejen různé činy trestné při témže porušení neb ohrožení týchž právních statků, nýbrž i různou jich trestuhodnosť. Při tom pak mohou k výrazu přijíti duševní vlastnosti a schopnosti jednajícího a všecky ostatní okolnosti a poměry, jež založeny jsouce buď v osobě jednajícího neb i mimo ni stojíce mají na vztah vůle ku zapověděnému následku vliv.

Vnitřní stránka činů trestných positivním právem trestním stanovená má odpovídati těmto dvěma požadavkům:

1. Dlužno, by určována byla jen dle vztahu vůle ku následku, jenž právě ten který čin trestný zakládá.

2. Dlužno, by jen dle skutečného přirozeného vztahu vůle k následku pod 1. uvedenému byla určena zodpovědnosť za následek a trestuhodnosť.

Následek provedení těchto požadavků by pak byl, pokud se týče rakouského práva trestního, že pozbylo by platnosti ustanovení §u 1 II. odst. tr. z., kdež stanoven zlý úmysl, jenž v theorii nazýván nepřímým, a že by při stanovení vnitřní stránky činu trestného, o nějž by se právě jednalo vzhledem k nastalému porušení neb ohrožení právních statků, k němuž vůle pachatelova přímo nesměřovala, nic nerozhodovala okolnosť, směřovala-li vůle pachatelova ku porušení neb ohrožení právních

statků trestním právem chráněných či nikoli. Okolnosť ta mohla by však právě při úvaze, že čin trestný, jenž odůvodněn jest nastalým porušením aneb ohrožením právních statků, je zajisté mnohem trestuhodnější, směřovala-li vůle pachatelova k nějakému porušení neb ohrožení právních statků, než při směru vůle ku něčemu zákony dovolenému, zavdati příčinu ku vážným námitkám proti vysloveným zde požadavkům.

Než tu dlužno uvážiti, že pro posouzení vztahu vůle k následku, k němuž vůle nesměřuje, jsou rozhodny jen ty okolnosti a poměry, z nichž může jednající buď seznati nebo nahlédnouti, že ten který následek zevnější činnosti buď nastane nebo může nastati bez rozdílu, k čemu vůle pachatelova směřovala, že jen těmito okolnostmi a poměry zjištěný vztah vůle k následku, k němuž vůle přímo nesměřuje, určuje vnitřní stránku činů lidských a jest následkem toho jediné rozhodným při otázce zodpovědnosti za následek trestními zákony zapověděný, že okolnosť, že vůle jednajícího směřovala k něčemu zákonem zapovědě-nému, není s to měniti poměr vůle k následku jinému skutečně nastalému, ač jinak není žádné závady, by okolnosť ta nemohla zvýšovati trestuhodnosť za skutečně přivoděný zapověděný následek, a že konečně nelze přehlédnouti, že již i zamýšlený, třeba nenastalý následek může s předsevzatou zevnější činností založiti samostatný čin trestný (obyčejně nedokonaný, pokus), takže tím trestuhodnosť směru vůle k něčemu zákonem zapověděnému náležitě bude uplatněna.

Při stanovení vnitřní stránky činů trestných jsou pro positivní právo trestní rozhodny tyto dva momenty:

1. Že vůle pachatelova k následku, jenž čin trestný odůvodňuje, přímo směřuje, nebo pachatel o něm alespoň ví, že nastane.

2. Že vůle pachatelova jest ku zapověděnému a čin trestný odůvodňujícímu následku v jiném poměru než pod čís. 1 uvedeném.

Dle těchto dvou zde uvedených momentů mohou býti činy trestné co do vnitřní stránky také jen správně roztříďovány.

Vzpomeneme-li nyní přirozeného významu pojmů zlého úmyslu a viny, seznáme, že poměr vůle k následku naznačený ad 1. odpovídá pojmu zlého úmyslu, poměr naznačený ad 2. pak pojmu viny.

Na tomto základě dlužno pak positivnímu právu trestnímu stanoviti pro jeho obor pojem zlého úmyslu a viny. Dle toho nutno positivnímu právu určiti pojem zlého úmyslu jako vztah vůle, při němž vůle pachatelova směřuje nejen ku předsevzetí zevnější činnosti, nýbrž právě i k tomu následku, jenž jest důvodem, že zevnější činnosť zakládá čin trestný — nebo při němž pachatel jest si vědom, že jím předsevzatou zevnější činností dotčený následek nastane. Pojem viny pak nutno určiti jako ten vztah vůle, při němž vůle pachatelova směřuje sice ku předsevzetí zevnější činnosti, nikoli však ku nastalému právě následku, pachatel však buď věděl, že tento následek za daných poměrův a okolností může nastati, nebo mohl v základě daných poměrův a okolností nahlédnouti, že tento následek nastane nebo může nastati.

Zlý úmysl bylo by tudíž definovati: »Zlý úmysl jest vůle předsevzíti zevnější činnosť[1]) a přivoditi jí zákonnou normou zapověděný následek.« Vinu pak: »Vina je vůle předsevzíti zevnější činnosť, o níž jednající buď ví, že jí za daných poměrův a okolností může nastati — neb o níž jednající může za daných poměrův a okolností nahlédnouti, že jí buď nastane nebo může nastati zákonnou normou zapověděný následek.«

Jelikož pak, jak již v tomto spisku bylo pověděno, mohou pro trestní zákonodárství míti význam jen vědomé činnosti zevnější t. j. činnosti, jež jsou výsledkem duševního processu, k nimž tedy vůle vždy směřuje, a jelikož následkem toho se při každé zevnější činnosti, kterou činy trestné mohou býti páchány, vůle jednajícího vždy předpokládá, netřeba při určení vnitřní stránky činů trestných a tudíž při stanovení pojmu zlého úmyslu a viny tohoto vztahu vůle ku zevnější činnosti zvláště vytýkati.

Budou pak definice zlého úmyslu a viny zníti:

1. Zlý úmysl jest vůle přivoditi zapověděný následek.

2. Vina jest vědomí, že zapověděný následek může nastati, nebo možnosť seznati, že zapověděný následek nastane nebo může nastati.

Definicemi těmi vystižen bude i skutečný vztah vůle pachatelovy k zapověděnému následku při činech trestných i přirozený smysl těchto dvou zde uvedených pojmů.

O formách předlitavské administrativní decentralisace.

Napsal *F. Vavřínek.*

I. Přehled.

1. Vypracování soustavy centralních úřadů v spojených zemských skupinách dnešní monarchie postupovalo jako v ostatních státech kontinentalních od konce středověku souběžně a stejným krokem s konsolidováním a s obecným povznášením se moci panovnické, vzrůstající jmenovitě od doby panovníků habsburských. Tito hleděli soustavou společných centralních úřadů správních pro obory moci zeměpanské pojišťovati

[1]) Zevnější činností rozumí se zde i činnosť ommissivní, tedy opomenutí.

především jednotný výkon svých mocenských oprávnění v různých zemských skupinách monarchie.[1])

Administrativní centralisace vedla jednak k uniformní organisaci oborů neobmezené panovnické moci, jednak však připravovala tužší spojení zemských skupin. Vybudováním jednotných ústředních institucí správních, závislých úplně na vůli společného zeměpána, čelilo se provincialnímu stavovskému partikularismu. Řízení oborů neobmezené panovnické moci dle jednotných zásad ve všech částech říše a vytváření jednotného práva správního v oborech říšské zeměpanské správy přispívalo k assimilaci a unifikaci spojených stavovských soustátí monarchie. Organisace společných ústředních úřadů pro obory panovníkova osobního regimentu poskytovala možnost, že monarchie mohla na venek v oborech společné správy vystupovati jako jediné, celkové, říšské společenství.[2])

Centralisace prostřednictvím společných institucí říšských pronikla přirozeně nejprve v oněch oborech správy, ve kterých se panovníkovi naskytovalo rozsáhlé pole samostatné osobní činnosti. Tak záhy obory správy zevnější, správa záležitostí zahraničních a vojenství, dále pak správa zeměpanských financí, soustředily se v rukou odborných společných úřadův ústředních. Příslušnost těchto říšských úřadů centrálních, kteréž ovšem mají ještě povahu panovníkových úřadův osobních a pouhých pomocných kolegií poradných, zasahovala rovnou měrou veškery zemské skupiny monarchie. Úřady říšské uplatňovaly svůj poradný a zpravodajský vliv ve všech dílech monarchického soustátí se stejným oprávněním.

Říšské úřady společné, tajná rada, dvorská rada vojenská a dvorská komora, zařízeny jsou jako ústřední instituce pro určité věcné odbory společné správy všech zemí, pro věcná odvětví celoříšské správy. Z těchto nejvyšších odborových úřadů byla dvorská komora hned od počátku nadřízena zeměpanským komorám, které vedly správu financí zeměpanských uvnitř zemských skupin.[3]) Zeměpanské finanční úřady skupinové, jako uherská a česká komora byly uvedeny v odvislost od poukazův ústředního úřadu říšského, byly podřízeny jeho vyššímu vlivu a podléhaly tak jednotnému vedení ze společného středu říšského. Úřady zeměpanské správy finanční a později i vojenské uvnitř zemských skupin zůstaly nadále přímo podrobeny nejvyššímu dohledu a jednotné direktivě ústředních zeměpanských organisací říšských, jejichž místní příslušnost vztahovala se v jistých věcných odvětvích správy na územní obvod celé říše, všech zemí monarchie.

Vedle této organisace společných zeměpanských úřadů pro určité věcné obory celoříšské správy trvaly pro jednotlivé zemské skupiny zvláštní, nejvyšší zeměpanské úřady skupinové. Tyto samostatné úřady provincialní, dvorské kanceláře, byly samostatnými státními úřady

[1]) *Rosenthal:* Die Behördenorganisation Kais. Ferd. I., p. 7. sq., 17. sq.
[2]) *B. Rieger:* Ústavní děj. Rakouska, p. 17. sq, 27. sq.
[3]) *Bachmann:* Oester. Reichsgesch., 2. vyd., p. 264. sq.

jednotlivých zemských skupin. Příslušnost a působnost dvorských kanceláří v oboru záležitostí zeměpanských určována byla vztahy territorialními, nikoli věcným, materialným obsahem aktův, kteréž bylo kanceláři vyřizovati. Příslušnost těchto samostatných úřadů skupinových byla omezena na územní obvod jednotlivé zemské skupiny a působnost jejich nepodléhala již žádné úřední a právní superrevisi ústředních úřadů říšských. Organisace zeměpanských úřadů skupinových, jakožto úřadů zvláštních soustátí, spočívala na principu territorialním.

2. Zvláště za počínající éry zeměpanského absolutismu (v Čechách po r. 1627.) nastává vzrůst významu samostatných úřadů provincialních, dvorských kanceláří pro tři zemské skupiny. Soustředění práv panovnických sesílilo znamenitě jejich ráz jako zvláštních centralních úřadů pro každou jednotlivou zemskou skupinu. Nabývaly skutečně povahy takřka zemských ministerstev skupinových: každá kancelář byla zemským ministerstvem svého soustátí. Tato zemská ministerstva stála po boku panovníkově jako nejvyšší instance pro výkon vlády uvnitř zemských skupin. [4])

Veškery záležitosti různých odborů věcných, pokud se vztahovaly na territorialní obvod zemské skupiny, sbíhaly se v rukou kanceláře dvorské, jako její jednotná příslušná agenda. Kanceláře dvorské byly příslušny pro věcně rozdílné obory justice a politické správy vnitřní, kdykoli jen šlo o akty, jež bylo podniknouti uvnitř zemské skupiny. Zeměpanské vládní akty uvnitř každé zemské skupiny a výkon zeměpanských práv výsostných uvnitř zemí bylo podnikati jen prostřednictvím úřadů skupinových, dvorských kanceláří, jakožto zemských ministerstev zvláštních států.

Vedle společných úřadů říšských, organisovaných dle soustavy centralisační a realní, udržuje se tedy správa prostřednictvím dvorských kanceláří, organisovaných dle soustavy provincialní. Vedle centralisace říšské, prováděné ústředními úřady v určitých věcných odvětvích celoříšské správy, staví se centralisace provincialní, prováděná zeměpanskými úřady provincialními, dvorskými kancelářemi, uvnitř územních obvodů jednotlivých zemských skupin. Centralism říšský je podporován centralismem provincialním, organisovaným dle zemských skupin a stejně absolutistickým. Absolutistický centralism provincialní hleděli panovníci uvnitř jednotlivých zemí a zemských skupin stále sesilovati proti partikularním organisacím stavovské korporativní samosprávy. Proto rozšiřovali působnost nižších a středních úřadů zeměpanské správy uvnitř zemí vůči působnosti orgánů stavovských a zvyšovali v zemi autoritativní váhu zeměpanských úřadův.

Vůči ústředním úřadům říšským znamenal ovšem centralism provincialní, ježto zachovával samostatnou organisaci nejvyšších úřadů pro každou zemskou skupinu dle soustavy teritorialní, určitou decentralisaci správy. Tu záležitosti každé zemské skupiny byly i v nejvyšší instanci

[4]) Srv. *B. Rieger:* Krajské zřízení, II. 298. sq.

obstarávány úřadem jen pro ni zřízeným, neodvislým od nějakého nadřízeného úřadu celoříšského. Záležitosti každé zemské skupiny byly obstarávány jejím zvláštním a vlastním úřadem státním a nikoli společným úřadem všech skupin, společným úřadem říšským. Z tohoto důvodu, že i centralisované úřady provincialní, dvorské kanceláře, stále zůstávaly zvláštními a vlastními státními úřady jednotlivých skupin, nerušil také provincialní centralism ještě formalního, zvláštního státoprávního postavení jednotlivých zemských skupin, ani postavení zemí českých. Království mělo stále zvláštní samostatnou správu, zaručenou i v nejvyšší instanci vlastním úřadem státním, kanceláří dvorskou, mělo tedy stále vedle ústavní i organisační samostatnost, kterouž český kancléř dvorský representoval a bránil. [5]) Ani centralism říšský ani provincialní nedotkl se prozatím zvláštní státoprávní povahy tří zemských skupin monarchie a nevzal ani království uherskému ani českému samostatný charakter zvláštního státu.

3. Situace se podstatně měnila, když na to theorie osvíceného absolutismu a období eudaimonistického státu policejního přinášely již jen nové, vyšší a další centralisování úředního organismu správního, říšského i provincialního. Dle osvícenského pojetí panovník má sebe za střed vší státní činnosti a za nositele všech úkolů státních. Chce sám v jednotné říši podřízenými úřady vykonávati veškery funkce státu. Přikládaje si monopol sám nejlépe znáti jediné obecné dobro v celé své říši, zasahuje za ideou obecného blaha dle své vůle neobmezeně a bezprostředně v jednání svých podřízených úřadův. Mohl prolamovati sám z nejvyšší koncentrované moci všechny příslušnosti svých podřízených a odvislých úřadův. Zachtělo se mu víc než často rozhodovati sám na místě svých úřadův, kteréž ho měly jen zastupovati vůči poddaným a jejichž opatření mohla býti zeměpánem i bezproztředně měněna bez zachování instančního postupu pravidelného. Úřady stojí pod přísným dohledem panovníkovým. Instrukcemi a detailními reglementy utužuje se jejich odvislost od společného středu. Instrukcemi obmezuje panovník volnost jejich pohybu. S ústředního, uniformního stanoviska svého reglementuje volnost uvažování svých úřadův, vnucuje jim svá pojetí státních úkolův a předpisuje jim ze široka způsob výkonu státních oprávnění.

Má docházeti k administrativní unifikaci celoříšské dle osvícenských představ samojediného panovníka, hlásajícího despotism obecného blaha, jež dává sankci každému jednání panovníkovu. Ideal jednotné monarchie, jenž osvícenským panovníkům se vznáší před očima a to opět po vzoru francouzské silně centralisované monarchie za ancien régimu, vede k úsilí setříti docela státoprávní partikularism jednotlivých zemských skupin a dílů monarchie. K podlomení partikularismu ústav stavovských nebylo mnoho potřebí. S obecným úpadkem stavovského zřízení ztrácely stavovské organisace významu pro správu veřejnou. Na-

[5]) *B. Rieger:* Dílo centralismu v XVIII. st., Osvěta, 1888, p. 196. sq. K tomu v. *Denis:* Čechy po B. Hoře, p. 470. sq.

proti nim úřady absolutisticko-zeměpanské doplňují na všech stranách obory své pravomoci a uvádějí v nečinnost stavovské úřady zemské.

Také v oboru neobmezené moci panovnické měl se asimilovati zvláštní státoprávní charakter zemských skupin zrušením jejich partikularních, provincialních zeměpanských úřadův. Dosud existence samostatných úřadů skupinových zaručovala formalně zemským skupinám i v nejvyšší instanci organisační samostatnost. Na místo vnitrostátního centralismu provincialního má nastoupiti veskrze vnitrostátní centralism říšský, jenž by se opíral o nové společné ústřední úřady. Nepodařilo se sice provésti vnitrostátní centralism celoříšský pro všechny tři zemské skupiny. Uhry zůstaly vyloučeny z nové centralisace úřední i po snahách absolutismu josefinského. Jen země české a rakouské skupiny podlehly byrokratické centralisaci. Zrušena byla soustava jejich nejvyšších provincialních a zvláštních teritorialních úřadův, zrušeny byly jejich samostatné dvorské kanceláře a nahrazeny společným úřadem českorakouským, jednotným pro země obojí skupiny.

Země české i rakouské tvoří odtud jednotný správní a územní obvod pro akty společného správního úřadu, organisovaného jako nejvyšší instance pro určitý věcný obor záležitostí v obou skupinách. Tento nejvyšší ústřední úřad, spojená kancelář dvorská, mohl ovšem míti oddělení a referáty teritorialní, s přikazováním a roztřiďováním agendy dle zemí; toto vnitřní zařízení jednotného úřadu mělo však pouze význam technický, nikoli státoprávní.

Dosavadní organisace nejvyšších úřadů dle zemských skupin se vůbec opouští. Zavádějí se pro územní obvod obou zemských skupin ústřední úřady s dělbou agendy dle předmětův. Agenda nově zřízených úřadů ústředních, politického i justičního, roztřiďovala se mezi ně dle oborů věcných, dle potřeb správní techniky a dle ohledů služebních, nikoli dle obvodův územních s ohledem na zemské celky jako samostatné správní jednotky. V organisaci úřadův ústředních soustava realní nabývá vrchu (ač Josef II. ještě na počátku svého panování byl hotov uvolniti realní centralism ve směru teritorialní soustavy úřední, jsa nakloněn soustřeďování rozličných odvětví státních záležitostí pod vedením a v rukou téhož jediného úřadu [6]).

Úřady uvnitř zemí českých a rakouských podřizují se jednotnému vedení ústředních úřadů českorakouských. Definitivní zavádění odborové správy státními úředníky z povolání, podřízení celé soustavy úřední výlučnému vlivu absolutistického panovníka, konečné sestátnění úřadu krajské správy, utužuje administrativní odvislost zemí od úřadův ústředních stále více. Nivelisující byrokratism začíná obepínati všechny země a spojovati je v společenství odvislé od společných ústředních institucí. Vytvořuje se byrokratická hierarchie úřadův, odvislých od nejvyššího společného středu, a úřadův nižších, odvislých vždy od nejblíže

[6]) *B. Rieger:* Cís. Josef II. a správní centralism po stránce realní a territorialní, Sbor. IV., svazek zvláštní.

nadřízeného úřadu odborového. Této hierarchii úřadů země znamenají jen geografické pojmy a územní zlomky pro činnost všeobsáhlé jednotné moci ústřední, země znamenají tu jen takřka »provincialní dílny, do nichž ústřední vláda vysílá své nástroje«, aby na místě působily ve směru státní uniformity a jednotného obecného státního blaha.

4. Byrokratický centralism dle soustavy ústředních úřadů pro věcné odbory správy, udržel se s nepodstatnými modifikacemi až do doby konstituční. Dosavadní centralism administrační setkal se s centralismem konstitučním, jenž usiloval zajistiti si kontrolu nad veškerými úkony státní správy. Na místo dosavadních ústředních úřadů správních nastupují parlamentu odpovědná konstituční ministerstva pro jednotlivé obory správy. Na místo dosavadní správy pomocí tajné rady a ostatních nejvyšších kolegií poradných nastupuje správa ministerstvy monokraticky zařízenými a správa pomocí ministerské rady, složené z ministrův, osobně parlamentu zodpovědných; panovník je ústavně vázán užívati při svých aktech vládních jejich ústavního spolupůsobení a může také vládní akty jen prostřednictvím ministrů vykonávati.

Dvorské kolegialní ústřední úřady přeměnily se v odborová správní ministerstva. Odborová centralisace správy, organisace úřadův ústředních dle plně provedené soustavy realní, měla odpovídati centralisaci legislativní pomocí ústředního orgánu zákonodárného. Ústava z 4. břez. 1849 vedle ústředního parlamentu rozšiřovala působnost ministerstev na celý územní obvod jednotné říše bez rozdílu.

Vývoj ve směru konstituce celoříšské byl záhy přerušen byrokratickým centralismem bachovského absolutismu let padesátých. Ministerstva stala se opět jen pomocnými orgány panovníku zodpovědnými. Teprve ústavy let šedesátých přinesly konečné zavedení správy ministerstvy parlamentu zodpovědnými. Veškera správa je silně centralisována v ústředních ministerstvech, v instancích správních, zodpovědných jen ústřednímu parlamentu a tvořících nejvyšší stupně správní hierarchie úřední. V státoprávní organisaci ministerstev nastaly po vyrovnání uherském a po zřízení společných ministerstev ovšem základní změny; administrativní centralism celoříšský byl zredukován na administrační centralism v nově utvořeném Předlitavsku.

5. Konstituční centralism se svým sborem individualně zodpovědných ministrů hned od počátku konstituční éry stal se svým způsobem opět podporou centralismu administrativnímu. Individualní ministerská zodpovědnost jedině vůči ústředním orgánům zákonodárným, celá soustava konstituční, v níž ministr samojediný byl zodpověden za veškero jednání všech svých podřízených úřadův, působila, že ministr, jenž samojediný nesl zodpovědnost za správu svého odboru, vázal se svého centralního hlediska všechny své podřízené úřady bezpodmínečně na své poukazy, instrukce a správní nařízení. Tu rušila se volnost uvažování a rozhodování všech ministrovi podřízených úřadův.

Za těchto poměrů mohl však také ministr, jenž za sebou měl ochotnou vládní majoritu parlamentarní, v souhlasu s ní a s jejím schvá-

lením vykonávati svými správními akty s ústředního stanoviska vládu takřka neobmezenou, na prospěch a dle politiky majority za ním stojící. Možnost tohoto konstitučně administrativního centralismu, jenž opíral se o zásadu vlády pomocí parlamentarní majority, budila od počátku konstituční éry snahy čeliti tomu, aby konstituční ministerská správa nestala se tak lehce centralistickou správou vládnoucí politické strany. Odtud pak vyplývaly postupně požadavky po obecné kontrole aktů státní správy soudnictvím správním, orgánem po soudcovsku neodvislým, odtud pak plynou i dnešní požadavky po rozsáhlejší decentralisaci správy rozšířením pravomoci nižších a středních úřadů správních. Než i na jiné straně vznikají organisace, které čelily proti uniformní centralistické správě konstitučních ministerstev.

Hned od počátku konstituční periody nepožaduje se jen pouhá účast volených representantů na ústavním zákonodárství, nýbrž kladou se požadavky, aby určitým svazkům ve státu přiznán byl okruh působnosti, ve kterém by záležitosti své si samy obstarávaly. Dle rozšířené konstituční doktriny žádá se za uznání určité míry svobody a jistých přirozených práv především svazkův obecních. Vlastní právo obcí na výkon samostatné »moci obecní« je jejich přirozeným právem (Rotteck-Aretin: Staatsr. d. konst. Mon., 1838, III. 22.) Základními jednotkami místní správy mají býti obce jakožto nositelky samostatných oprávnění, dle nichž mohou záležitosti své si samy spravovati. Obce mají základní právo na samosprávu, mají základní právo na výkon obecní moci v oboru své »vlastní« působnosti, a mohou dle vlastní vůle vykonávati oprávnění z tohoto základního práva plynoucí.

Pojetí o základním právu obcí na samosprávu, do níž stát nemá positivně zasahovati, nýbrž omeziti se jen na negativní dozor, nalezlo ohlasu ještě v dnešním positivním zákonodárství rakouském (v. čl. V. říš. zák. obecního; ostatně již rak. ústava z 4. března 1849 po vzoru pruské ústavy z 5. bř. 1848 a jako říšská ústava frankfurtská prohlašovala oprávnění samosprávná za základní práva obcí). Tu docházelo tedy k decentralisaci všeobecné správy ve státu, neboť bylo uznáno, že uvnitř státu jsou samostatnými subjekty správy také určité svazky, státu sice podřízené, avšak od jeho veřejnoprávné osobnosti rozdílné. Bylo uznáno, že mimo stát ještě jiné svazky mohou podnikati činnost, jež za »správu« je označována. Svazky samosprávy obecní mohou vésti správu určitých kolektivních záložitostí v jistém místním okruhu pod kontrolou státní moci. Mohou vlastní obor své zákonné působnosti volně spravovati, vykonávají řadu funkcí v oboru obecné veřejné správy, a stát přenesl jim k obstarávání řadu záležitostí vlastní správy státní [7]).

Forma samosprávy obecní, místní, teritorialní, nezůstala jedinou formou korporativní samosprávy. Samospráva a podíl na vedení správy veřejné přiznává se záhy nyní také svazkům samosprávy zájmové,

[7]) *Pražák:* O pojmu a povaze samosprávy, ve sbírce přednášek Samospráva, p. 17. sq.

svazkům zřízeným dle oborů zájmů věcných. Tu dostává se účasti na určitých oborech správy bezprostředním interesentům. Tyto korporativní svazky zájmové, jakými jsou odborová společenstva a různé komory stavovské, tyto svazky samosprávy společenstevní, organisovány jsou na základě kolektivních zájmů určitého povolání [8]). Tu podíl na obstarávání určitých specialních záležitostí veřejné správy uvnitř státu svěřuje se činnosti interesentův, organisovaných ve skupiny dle povolání. Těmto skupinám dle povolání a odborovým organisacím přiznává pak státní právní řád korporativní charakter.

Konečně ani obojí forma samosprávy korporativní, teritorialní i zájmové, nezůstala jedinou formou, jíž přiznáno bylo občanům uplatňovati své účastenství na všeobecné správě ve státu. V určitých oborech státní správy dostává se živlům laikalním přímo podílu na vlastní bezprostřední správě státní [9]). Vedle úředníků z povolání dostává se tu účastenství ve vedení státní správy též úředníkům čestným. Správa obstarává se pak kolegialními orgány, které jsou složeny z úředníků z povolání a ze zástupcův elementu laického, jako tomu je v našich okresních a zemských školních radách nebo v našich komisích pro vyměřování daně osobní. Pro výkony státní správy organisují se tak kolegialní úřady smíšené. Po boku úředníka zcela podřízeného ústředním úřadům státním přiznává se spolupůsobení živlům, vybíraným z řad místních interesentův.

Omezený díl záležitostí státní správy uvnitř určitého obvodu správního podrobuje se spolupůsobení a kontrole zástupců, vybíraných z téhož správního distriktu. Tato forma, při níž státní správa hledí se decentralisovati ohledy na laikalní živly místní a přizpůsobiti se tak různým místním poměrům, dochází i v theorii doby nejnovější dosti obliby.

II. Decentralisace a centralisace správy.

6. V dnešní organisaci správy uvnitř zemí předlitavských pronikají momenty centralistické i decentralistické. Jde-li nyní o to, určiti formy, v jakých se tu projevuje decentralisace správy, je zároveň určiti rozhodné znaky, pro které ta ona organisační forma správy platí za decentralistickou. Jde tu jen o způsoby výkonu státních funkcí; mluvívá se stejně o centralisaci a decentralisaci legislativní a judicialní. Než výrazu decentralisace a centralisace v oboru státních funkcí neužívá se, jmenovitě v politické terminologii, stále s týmž smyslem a nespojují se s ním tytéž stálé představy.

Tak decentralisace legislativní sice především znamená decentralisaci formalního zákonodárství, znamená skutečnost, že ve státu mají

---

[8]) *B. Rieger:* O pojmu a povaze samosprávy, Osvěta, 1889, p. 522. V. též pojednání téhož: O vedoucích myšlénkách naší samosprávy (Polit. knih. Hl. Národa).

[9]) *Ulbrich:* Lehrb. des oest. Verwaltungsrechtes, p. 26.

ještě jiné státoprávní útvary oprávnění vydávati stejné zákony formalní jako stát; tak mluví se o Předlitavsku, že je státem legislativně decentralisovaným, protože jednotlivé korunní země mají oprávnění formalního zákonodárství, rovnocenného se zákonodárstvím říšským. Ale naproti tomu užívá se decentralisace legislativní také na označení toho, že určitým svazkům uvnitř státu přísluší oprávnění usnášeti se na aktech materialního zákonodárství; tak legislativní decentralisací zove se skutečnost, že obcím přísluší materielní zákonodárství při nařízeních vydávaných v oboru policie místní. Konečně užívá se označení legislativní decentralisace vůbec na vyjádření toho, že určité svazky uvnitř státu aneb i určité úřady státní ve své nařizovací moci mají delegováno oprávnění materialného zákonodárství praeter legem.

Nebo, mluví-li se o decentralisaci v oboru soudnictví, užívá se výrazu judicialní decentralisace nejen o rozhodování specialních místních soudů rozhodčích a smírčích, nýbrž decentralisace soudnictví vidí se již v tom, když vylučováním opravných prostředků k nejvyšší instanci ústřední dostane se nižším instancím státního soudnictví širší moci rozsuzovati s konečnou platností. Konečně užívá se někdy decentralisace judicialní jako decentralisace judikatury v tom smyslu, že státní soudy, i ústřední instance nejvyšší, při rozsuzování vázány jsou, svému rozsudku v různých dílech státu položiti v základ různá místní pravidla právní, platící jen v určitém místním okruhu, a že pak nerozsuzují dle jednotného práva, nýbrž dle partikularních právních řádů pro různé díly státu. Ve všech těchto případech užívá se téhož označení decentralisace. Půjde tedy o určení pojmového znaku, jenž by byl společným všem těmto způsobům výkonu státních funkcí a jenž by byl pak rozhodným také pro pojem decentralisace správy.

Pro vymezení povahy administrativní decentralisace je určiti, o jaký pojem správy tu běží. Především bude rozlišovati elementy formalné od materialných. Je rozdíl mezi materialnými a mezi formalnými funkcemi státu. Je rozdíl mezi skutečným obsahem státní činnosti a mezi způsobem, kterak ona činnost je rozdělena mezi skupiny různých orgánů. Je rozdíl mezi obsahem činnosti orgánů státních a mezi tím, kterým orgánům je tato činnost přikázána. Při decentralisaci správy jde nám o decentralisaci určitých státních funkcí a to oněch funkcí, které tvoří obsah činnosti a obor oprávnění orgánů správních[10]) Nejde o to, zda tyto záležitosti jsou záležitostmi určitého specifického způsobu a zda mají určitý zvláštní charakteristický obsah, nýbrž jde jen o skutečnost zda jsou přikázány určitým zvláštním orgánům, totiž úřadům správním.' Nejedná se o určení pojmu správy dle materialního obsahu úkonů správních. Při centralisaci státní správy bude »správou« zváti prostě onen souhrn státních aktů, onen souhrn jednání státu a onen souhrn osvědčování státní vůle, který tvoří sféru příslušnosti všech jednotlivých státních orgánů správních.

[10]) *Laband:* D. Staatsr. d. Deut. Reich., II., 159 sq.

Správa je tu tedy souhrnem oněch funkcí státních, za jejichž »subjekty« lze sobě představiti orgány správní, když totiž personifikujeme úřady správní jako subjekty, když sobě představujeme, jakoby úřady správní, opatřené určitými mocenskými oprávněními, byly samy nositeli a subjekty těchto oprávnění na rozdíl od oprávnění, jejichž »subjekty« jsou orgány zákonodárné a úřady soudní; (pravým subjektem oprávnění všech úřadů správních zůstává ovšem stát, nebo ona korporace, jejímiž orgány úřady správní jsou).

Dle obvyklé terminologie: nejde o objektivní pojem správy, nýbrž o subjektivní pojem správy; jde o správní funkce dle subjektivných znaků. Jde o formalný, nikoliv o materialný pojem správy. Materialný pojem správy, jakožto vědomé činnosti státní za dosažením konkretních účelů státních v jednotlivých oborech, nekryje se veskrze s formalným pojmem správy, totiž s výhradnou činností úřadů správních. Pojem správy v materialném smyslu nekryje se s hranicemi příslušnosti, které taženy jsou mezi orgány zákonodárnými, správními a soudními. Orgány zákonodárné a soudní mají řadu oprávnění materialně správních, kdežto zase úřady správní konají funkce materialně soudcovské a svými nařízeními mohou zasahovati v obor materialního zákonodárství.

Pro decentralisaci správy bude pojem správy charakterisovati tedy dle momentů »subjektivných«, jen s ohledem na orgány, které jsou zúčastněny při určitých státních funkcích, bez ohledu na materialný obsah osvědčované státní vůle. Kriterium pro pojem správy bude se tu bráti z příslušnosti orgánu, jenž určité akty podniká. Obor správy ohraničuje se tu od souhrnu všech ostatních záležitostí státních pouze po organisatorsku, t. j. pouze příslušností určitých specialních orgánů správních a státoprávním postavením těchto orgánův. Jednotlivé akty, byť materialně náležely oboru zákonodárnému nebo soudcovskému, liší se tu formalně orgánovou příslušností správních úřadův od všech jiných aktův obsahově stejných a materialně stejnorodých, které však tvoří sféru příslušnosti orgánů zákonodárných a soudních.

Když z celkového úhrnu všech státních funkcí vyjme se obor příslušnosti úřadů soudních a sborů zákonodárných, pak pro pojem správy ve smyslu formalném a organisačním zbude vše, co nenáleží oboru kompetencí orgánů soudcovských a zákonodárných.[11]) Správa je tu totožna se sférou příslušnosti orgánů správních. Pro decentralisaci správy je tudíž vycházeti z formalného pojmu správy, dle něhož správa je totožna se sférou příslušnosti orgánů správních, bez ohledu na materialný obsah aktů úřadů správních.

7. Jde nyní o určení znaků decentralisace. Co znamená decentralisace? Nepochybně opak a negaci centralisace.[12]) Decentralisace předpokládá centralisaci, která by mohla býti decentralisována. Decentralisace

[11]) Srv *Spiegel:* Die Verwaltungsrechtswissenschaft v Oest. Verwaltungsarchiv, 1904.

[12]) Srv. čl. *Fražákův:* Decentralisace v Ott. Sl. Nauč.

poukazuje na svůj protiklad tak, že si decentralisaci dovedeme představiti jen pomocí centralisace, jen ve vztazích k centralisaci.

Pojem decentralisace vymezuje se tu negativně, negací centralisace, negací svého protikladu; pojem decentralisace, jakožto odvozený z původního a positivního pojmu centralisace, lze určovati jen v jeho vztahu k pojmu centralisace. Decentralisace nemůže býti myšlena beze vztahů ku svému protikladu. Co tedy znamená původní, positivní pojem centralisace? Co znamená centralisace správy?

Užívá se ve správě pojmu tohoto pravidelně a především na označení určitého způsobu organisace státních úřadův. Správní kompetence státní rozbíhají a rozvětvují se na nejnižších stupních mezi řadu koordinovaných úřadů první instance. V nejvyšším stupni však se kompetence určitého oboru správy sbíhají pravidelně v rukou jediného společného, nejvyššího ústředního úřadu. V soustavě ministerské správy sbíhají se kompetence státní v určitém oboru správy v nejvyšší instanci správní v rukou odborného ministerstva. Státní kompetence správní děleny jsou dle odborů mezi ministerstva jako mezi nejvyšší koordinované úřady správní. Ústřední úřady správy tu soustřeďují ve svých rukou státní funkce správní, dělené dle určitých departementů státní správy.[13])

Aby při výkonu státních kompetencí správních zachována byla jednota státní vůle a jednotná působnost státní moci, kladou se nižší úřady v poměr odvislosti od úřadů vyšší kategorie, vyšší instance; a úřady vyšší, střední kategorie, uvádějí se opět v odvislost od úřadů nejvyšší kategorie, ministerstev. Úřady nižší a vyšší, spojené takto poměrem jednostranné odvislosti všech úřadů nižších, tvoří hierarchii. Centralisace jeví se pak právě v tomto poměru odvislosti, jenž váže všechny úřady určitého správního departementu k nejvyššímu úřadu správnímu, k odbornému ministerstvu, jako k nejvyššímu společnému středu. Centralism znamená tu poměr odvislosti všech úřadů nižší a střední kategorie od téhož nejvyššího společného středu.[14]) Podstatným znakem centralisace správní je tedy poměr odvislosti od nejvyššího společného úředního středu.

Poměr odvislosti však připouští různé stupně intensity. Může se jeviti buď v několika, buď ve všech směrech, nebo jen v určitém směru; dle toho pak rozšiřuje se pojem centralisace na různé způsoby organisace státní správy. Znamená-li pak decentralisace jakožto negování centralisace relativně co největší neodvislost od společného úředního středu, budou pod výrazem administrativní decentralisace zahrnovány všechny organisační formy správní, jejichž společným znakem je především neodvislost od společného nejvyššího středu.

---

[13]) *Gerber:* Grundzüge des deut. Staatsr., § 35.

[14]) *Ducrocq:* Cours de droit administr., 7. vyd., I. 144—155, *Berthélemy:* Traité elem. de droit adm., 2. vyd., p. 87 sq., *Otto Mayer:* Theorie des franz. Verwaltungsrecht., § 7., *Aucoc:* Les controverses sur la décentralisation (ve zprávách Akademie věd duchových a politických, roč. 1895). Viz též: *Hauriou:* Droit administr., 4. vyd., p. 207 sq., 226 sq.

Dle tohoto určení, dle něhož decentralisace znamená vůbec neodvislost orgánů správních od vyššího společného středu, od nejvyššího úřadu, v jehož rukou se sbíhají kompetence všech jemu podřízených úřadů nižších, byla by zásada decentralisace správy theoreticky nejúplněji provedena tam, kde by pro každý územní díl státu, pro každý správní okres, na něž stát se rozpadává, byly zřízeny a dosazeny úplně samostatné úřady správní, neodvislé od společného ústředního úřadu státního. Každá provincie, každá země, jsoucí dílem státu, měla by míti pro sebe své nejvyšší správní úřady v zemi, neodvislé od společných ústředních úřadů mimo zemi, od úřadů společných všem zemím či provinciím. Dokonce pak provedení zásady decentralisace do krajnosti znamenalo by, že každá i nejnižší správní jednotka ve státu, každý i nejmenší okres a obvod správní měl by míti svoji úřední správní organisaci úplně neodvislou od vyšších úřadů správních větších okresů, že by každý okres měl míti samostatné úřady jen pro sebe, nepodléhající vyšším úřadům větších obvodů správních.

Takto do krajnosti není zásada decentralisace provedena nikde, neboť by se státy rozpadaly v neodvislé, nespojené díly s vlastní místní mocí. Správní organisace nejmenších obvodů správních, obcí a okresův, uvedena je všude v odvislost a v úplnou podřízenost od správní organisace vyšších obvodů správních, od organisace zemí, provincií a konečně od ústředních organisací státu.

Forma této správní decentralisace, kde určitý územní díl státu měl by zcela samostatný správní organism úřední, neodvislý od nadřízených ústředních úřadů celého státu bývala dříve obvyklou formou v organisaci úřadů dle soustavy provincialní [15]). Decentralisace prostřednictvím provincialní úřední soustavy bývala zachovávána jmenovitě tam, kde určité díly státu, pravidelně samostatné země nebo skupiny zemí, samy měly povahu zvláštních státův. Země tyto se samostatným státním charakterem mívaly jako zvláštní státy svoje vlastní státní úřady správní, svoje nejvyšší instance provincialní správy, na rozdíl od instancí ústřední správy říšské. Ale provincialní soustava úřadů bývala, a to až do 19. st., obvyklou i ve státech jednotných; tu pro určité díly státního území byly zřízeny nejvyšší státní úřady správní, s působností obmezenou jen na díl státu, neodvislé od ústředních úřadů státu celého, byť byly ovšem organisacemi téhož jednotného státu.

Ve Francii ostatně až do XVIII. st. trvaly i provincialní stavy, zvláštní stavovská zastupitelstva pro jednotlivé díly státu, stavovské instituce obmezené na části státu [16]); až po revoluci byly vystřídány uniformitou administrace departementalní. Provincialní soustava úřední organisuje tedy pro jednotlivé díly či province státu zvláštní samostatné úřady nejvyšší, nepodléhající již žádným vyšším společným úřadům ústředním.

---

[15]) Srv. *Pražákův* čl. Administrace v Ott. Sl. N.

[16]) Srv. *Grün:* Les états Provinciaux sous Louis XIV., Paris, 1853, 2. vyd.

Působnost provincialních úřadův určuje se vztahy teritorialními a je místně omezena na územní obvod provincie i zabírá všecky záležitosti příslušného dílu státu či provincie. Takovým úřadem provincialním byla bývalá česká a uherská dvorská kancelář; tyto soustřeďovaly jednotně ve svých rukou většinu správních záležitostí svých zemí. Dnes organisace úřední dle soustavy provincialní je celkem opuštěna.

Po různu jen objevuje se ještě ve formě podstatně modifikované. Tato modifikovaná forma udržuje se tam, kde se správou některého odborného ministerstva státního spojí se zároveň nejvyšší vedení záležitostí celé některé provincie nebo celého určitého dílu státního území. Této formy užívá se jmenovitě za zvláštních státoprávních poměrů pro správu území, nově k státu přibylých. Správa nového území, státu připadlého, přičleňuje se pravidelně celá k některému z odborných státních ministerstev. Tak zemská správa Bosny a Hercegoviny je dosud spojena se správou ressortu říšského ministerstva financí. Říšský ministr financí vede správu obou provincií za společné ministerstvo, jež (dle § 1. zák. z 22. ún. 1880 č. 18. ř. z) je pověřeno vedením správy v zemích zabraných [17]). Uvnitř země pak zřízena je pro obě provincie ústřední vláda zemská, podřízená říšskému ministerstvu financí. Společná moc rakousko-uherská užívá tu k výkonu své vlády v obou zemích úřední organisace dle modifikované soustavy provincialní. V rukou zemské vlády a, v nejvyšší instanci, v rukou říšského ministerstva financí soustředěny jsou veškery správní záležitosti obou zemí, jako v nejvyšších úřadech obou zemí; ovšem ministerstvo říšských financí není úřadem obou provincií a není zřízeno jen pro záležitosti jejich.

V modifikované formě vyskytují se reminiscence na provincialní soustavu úřední ještě ve zvláštní organisaci ministerské, a to v instituci »ministrů krajanů«, jak bývají zváni oni ministři bez portefeuillu, kteří mají v ministerské radě zastávati zájmy určitých národností. Jejich vlivu a působení svěřuje se určitý okruh státních záležitostí, ohraničený dle momentů národnostních. Ježto pak se národnosti pospolu stýkají v územních dílech státu, ježto v jednotlivých zemích stýká se zpravidla více národností, svěřují se vlivu ministrů krajanův i záležitosti celých zemí či provincií. Ostatně mohou býti tito ministři bez portefeuillu jmenováni přímo pro záležitosti správy celých provincií a zemí s národnostně smíšeným charakterem.

Provincialní organisaci ministerstev a tedy decentralisaci prostřednictvím provincialní organisace úřadů žádaly také ještě české fundamentalní články, chtějíce správu záležitostí, které zůstaly samostatné legislativě zemské, svěřiti českému dvorskému kancléři, jenž by byl členem předlitavského ministerstva. Tu by země české byly obdržely samostatný svůj nejvyšší úřad správní s provincialní působností místně omezenou na obvod království, zřízený jen pro země české, jako pro zvláštní díl

[17]) V. *Dantscher:* Der monarchische Bundesstaat Oest.-Ung., p. 282. sq. *Pražák:* Rak. právo úst., IV. § 333.

státu. Království by bylo obdrželo vlastní státní organism správní, neodvislý od ústředních úřadů říšských, pro široký obor vlastní volné správy. V čele správy by stál kancléř ministrům koordinovaný, neodvislý služebně od úřadů ústředních, nejvyšší instance zemské správy, nikoli podřízený úředník správní, jakým je místodržitel, nýbrž ministr, stojící v čele vlastní zemské hierarchie úřední. Požadavky po decentralisaci soustavou provincialní ozývají se ještě dnes v politických snahách, učiniti místodržitelství konečnou správní instancí v zemi. Místodržitel měl by se státi členem ministerské rady a koordinovaným ministrům. Tak by byla vyloučena jeho služební závislost na ministerstvu a tím, že by místodržitelství stalo se jedinou a konečnou instancí správy v zemi, vyloučila by se i instanční nadřízenost ústředních ministerstev. Neodvislost místodržitelova od poukazů vlády ústřední by se stupňovala pak ještě výhradnou zodpovědností vůči zemskému sněmu. Rozdíl proti zásadám fundam. čl. by ovšem byl ten, že by nyní místodržitelství zůstalo státním úřadem říšským, předlitavským, a jen jeho odvislost od ministerstev by pominula.

Ostatně udržela se částečně soustava provincialní v korunních zemích předlitavských, ač již kombinovaná s realním tříděním agendy, dosud v organisaci místodržitelstev a zemských vlád. Místodržitelstvo soustřeďuje ve své kompetenci většinu správních záležitostí celé země jakožto jednotný teritorialní úřad pro zemi, je tedy nejvyšším úřadem provincialní správy zemské, ale je podřízeno služebně i instančně ústředním úřadům říšským.

Rozumí se, že ani provincialní soustava úřední nechrání ještě nikterak před onou centralisací, jevící své účinky v uniformě správních předpisův a materialných správních zásad; vždyť je možno, že i samostatné úřady provincialní jsou (na př. zákonodárstvím státním) stejně vázány postupovati u vyřizování správních záležitostí své provincie dle těchže jednotných zásad správních, jaké platí pro ostatní země či provincie. Je možno, že všechny provincialní úřady ve všech zemích a provinciích jsou vázány říditi se týmiž, obsahově stejnými instrukcemi a poukazy jako úřady jiných provincií.

Decentralisace provincialní soustavou, dle níž pro určité díly státu zřízeny by byly nejvyšší, provincialní správní úřady se samostatným provincialním organismem úředním, přestala býti obvyklou formou administrativní decentralisace. Naproti decentralisaci provincialní, která znamenala neodvislost určitých územních dílů státu ve všech směrech od jakéhokoli právního vlivu ústředních úřadů státních, uznává se za oprávněnu určitá míra centralisace či odvislosti od společného středu, aspoň pro určité některé obory záležitostí. Tu pak však užívá se pojmu decentralisace i tam, kde zachována je sice odvislost celé úřední organisace od společného středu, kde však tato odvislost nepřekročuje určitých mezí. Pojmy centralisace a decentralisace jsou tu jen relativními a znamenají pak jen větší menší míru odvislosti od společného středu úředního. Hranice mezi oběma pojmy posunují se dle míry této odvislosti.

8. Odvislost nižších orgánů správních od orgánův ústředních může se obmezovati na pouhou odvislost služební, vnitřní. Úřady nižší podléhají v poměrech služebních úřadu nejblíže nadřízenému a tento opět úřadům ústředním. Centralism jeví se tu v tom, že nadřízený úřad, jenž řídí konání služby úřadů nižších, může jim jejich služební odvislost dát pocíti služebními rozkazy a poukazy, předpisy a instrukcemi. Nižší úřady správní jsou bezpodmínečně zavázány říditi se služebními rozkazy, předpisy a poukazy úřadův ústředních podléhají úřední moci ústředního úřadu a stojí v služební povinnosti říditi se závaznou direktivou nadřízených úřadů správních [18]). Vyšší a ústřední úřady správní jsou kompetentními závazně určovati služební chování se úřadů nižších, vedou dozor nad řádným konáním služby úřední a udržují nižší úřady v stálé služební odvislosti. Centralism nejeví se tedy jen v tom, že úřady ústřední soustřeďují v nejvyšší instanci ve svých rukou všechny kompetence státní, nýbrž také v tom, že ovládají svými služebními rozkazy služební a úřední jednání podřízených úřadův, na něž mohou klásti požadavky, aby vedly správu, jak chce úřad ústřední. Tato služební odvislost může ovšem jíti i tak daleko, že nižší úřady stanou se přímo pouhými výkonnými zřízenci vůle ústředního úřadu, beze všeho volného uvažování, a že určité správní akty mohou a musí předsevzíti jen na služební rozkaz ústředního úřadu, ministerstva.

Služební zodpovědnost nižších úřadů vůči úřadům ústředním za vykonávání služebních rozkazův uvádí nižší úřady v tuhý poměr odvislosti od úřadův ústředních. Povinnost nižších úřadů k poslušnosti úřadův ústředních, dává ústřednímu úřadu ve všech oborech správy možnost, závazně určovati směr činnosti úřadů nižších (ovšem jen v mezích úřední příslušnosti). Význam takové centralní direktivy se zvyšuje zvláště tam, kde ústřední úřad neobmezuje se na pouhý dozor nad formalně řádným plněním povinností služebních a úředních, nýbrž kde má možnost přímo určovati poukazy svými i obsah správní činnosti podřízených úřadův, kde předpisuje úřadům nižším závaznými služebními rozkazy výkon vlády v určitém směru, i interpretaci zákonnou a nezřídka též praktikování správních předpisů ve smyslu, vytknutém služebními reglementy a správními nařízeními.

Nižší úřady správní jsou však mimo vnitřní svou odvislost služební závislými i na venek, ve svých kompetencích, od kompetencí vyšších a nejvyšších úřadův ústředních. Nižší úřady podléhají ve výkonu svých kompetencí úřadům vyšším, neboť nadřízené úřady ústřední mohou zrušiti opatření a správní akty úřadů nižších, a to tak, jakoby ústřední úřady vyšší měly na venek silnější kompetence vůči slabším kompetencím úřadů nižších, jakoby kompetence úřadův ústředních platily více. Vyšší úřady jsou nadány silnější mocí, aby mohly rušit a měnit správní akty úřadů nižších, vyšší instance mají tedy vůli právně závažnější,

[18]) *Otto Mayer:* Verwaltungsr. II., § 35. Srv. k tomu též: *Ducrocq:* Études d. droit publ., III. Décrets et réglements.

právně významnější. Vůle od společného středu, úřadu ústředního, vycházející má se za lepší a směrodatnou. Z této kompetence zrušovací a změňovací vzchází pak pro úřady vyšší jejich hierarchická nadřízenost kompetenční.

Tu poměr nižších úřadů k vyšším a nejvyšším úřadům ústředním utváří se pak tak, jakoby nižší úřady svoji kompetenci, vyjadřovati státní vůli v určitém omezeném okruhu záležitostí, přijímaly teprve od úřadu nejblíže nadřízeného a ústředního, jenž bdí nad správným vyjadřováním státní vůle u úřadů podřízených. Hierarchická moc zrušovací a změňovací způsobuje na pohled, jakoby úřad vyšší sprostředkoval nižším úřadům jejich kompetence od společného středu shora dolů, neboť je v daném případu oprávněn rušiti správní akty, pocházející z kompetenční sféry úřadů nižších.

Nadřízený úřad je oprávněn rozhodovati o správnosti výkonu státní vůle nižšími úřady. Bezprostředným reformatorským zasahováním úřadů vyšších s hierarchickou mocí projevuje se právně p ř e v a h a k o m p e t e n c e vyššího a nejvyššího úřadu ústředního, jenž může svojí vůlí a svými reformatorskými akty n a h r a d i t i správní akty úřadů nižších. Opravné prostředky, jimiž se odporuje rozhodnutím úřadů nižších, směřují za tím, aby bylo vyvoláno zasáhnutí intensivnější kompetence vyšších a nejvyšších ústředních úřadů správních. Stížnosti a odvolání proti správním aktům úřadů nižších mají účinek devolutivní; podané stížnosti dávají vyššímu úřadu konkretní oprávnění a povinnost, přezkoumati správní akty nižších úřadův, je ze své kompetence po př. rušiti, m ě n i t i a jinými n a h r a d i t i[19]).

Ovšem že tato hierarchická moc změňovací a zrušovací nejde tak daleko, aby úřady vyšší samy beze všeho mohly vykonávati akty, které v I. instanci spadají do kompetence úřadů nižších. Úřady nadřízené mohou korigovati jen správní akty nižšími úřady již předsevzaté, vykonané, a nemohou jednati přímo na místě úřadů nižších, nemohou jejich kompetenci nahrazovati přímo kompetencí svojí, neboť by se tu rušilo rozdělení kompetencí mezi úřady vyšší a nižší. Úřady vyšší nemohou vykročiti z okruhu svých zákonných kompetencí. Když pro výkon určitých kompetencí určeny a označeny jsou úřady n i ž š í, nemůže vyšší úřad přivlastňovati si přímo výkon těchto kompetencí. Kvalita vyššího nadřízeného úřadu plyne tu jen z kompetence jeho suspendovati, anulovati a reformovati akty správní, nižšími úřady j i ž p o d n i k n u t é; nadřízený úřad může zakročiti tu teprve, když podřízený úřad již kompetenci svoji vykonal.

Pravidelně oprávnění k přezkoumávání a revisi správních aktův úřadů nižších zakládá se pro úřady vyšší teprve, když oprávněný k stížnosti se dovolá kompetence nadřízeného úřadu. Teprve uplatňováním práva stěžovacího uvádějí se vyšší a ústřední instance v činnost, aby

[19]) *Duguit:* L'État, les gouvernants et les agents, kap. IX., § 10.

rozhodovaly o správních aktech úřadů nižších. Teprve tehdy právo stížnosti zakládá v konkretním případě oprávnění úřadu vyššího. Je zpravidla zákonně určeno, že vyšší úřad má užívati své hierarchické reformatorské kompetence teprve na podanou stížnost. Tu je rozdíl právě mezi touto odvislostí kompetenční a mezi odvislostí pouze služební. Služební odvislost úřadů nižších zakládá pro nadřízený úřad služební *stálé* dozorčí oprávnění bditi z moci úřední nepřetržitě nad řádným výkonem kompetencí úřadů nižších, jmenovitě po stránce formalní. Naproti tomu při odvislosti kompetenční úřad nadřízený zasahuje a intervenuje teprve, když správní akt nižším úřadem již byl předsevzat, a zpravidla jen tehdy, když postižený chce stížností provokovati zakročení z moci vyššího úřadu. Rozumí se, ježto je rozdíl mezi odvislostí služební a mezi hierarchickou odvislostí kompetenční, že může také služební dozor býti svěřen *jinému* úřadu, než instanční oprávnění, zkoumati správní akty úřadů nižších. Tak v Čechách, dle nařízení min. vnitra z 31. července 1868, č. 114 ř. z., svěřen je služební dozor nad politickými úřady I. instance oněm okresním hejtmanům, kteří sídlí v bývalých městech krajských, kdežto II. instancí politické správy, s kompetencí rozhodovati po reformatorsku a anulovati správní akty úřadů politických, je místodržitelství. Služební dozor je tu decentralisován, instanční rozhodování centralisováno. Odvislost služební a odvislost kompetenční jsou dvě různé stránky všeobecné odsislosti úřadů nižších od úřadu nadřízeného.

9. V ústřední soustavě úřadův, při správě odbornými ministerstvy, je provedena v rozsáhlé míře centralisace kompetencí. Kompetence všech podřízených úřadů podléhají v nejvyšší instanci kompetencím ministerstev. Možnost, dovolávati se ve valné většině záložitostí správních instančním postupem zasahování a rozhodování správních úřadův ústředních, uvádí úřady podřízené, středních a nižších kategorií, do mnohostranného poměru odvislosti od společného nejvyššího středu, od úřadův ústředních. V této odvislosti kompetencí, v tom, že nejvyšší správní úřady ústřední mohou nahraditi rozhodnutí nižších úřadů bezprostředně svým rozhodováním vlastním, vidívá se silný zrak centralisace. Centralisace kompetencí zaručuje také centralistickou *uniformitu* správy, neboť kassace, revise a zkoumání správních aktův úřadů nižších úřady vyššími udržuje jednotu a uniformitu vykládání zákonův a správních předpisův. Jednotlivci, dovolávajíce se intervence úřadův ústředních v záležitostech správních, dávají úřadům ústředním příležitost jednotu správních funkcí udržovati.

Účinky centralisace kompetencí směřují k uniformitě správy, k jednotnosti správních funkcí v celém místním obvodu příslušnosti úřadů centrálních a ministerstev, tedy v celém obvodu státním. Účinky hierarchické odvislosti, služební i kompetenční, projevují se v tom, že všechny úřady nižší v celém obvodu kompetence ústředních úřadů jsou vázány vésti správu dle poukazův a dle rozhodování úřadův ústředních. Jsou vázány i v různých dílech státu postupovati dle týchž jednotných zásad

a dle uniformních pravidel správních, jak je stanoví ústřední úřady správní ve svých instrukcích a jak je vyjadřují ve svých rozhodnutích [20]).

Odvislost služební a instanční hierarchická podřízenost vede k uniformitě reglementů správních a k uniformitě správních funkcí ve všech odlišných dílech státu. Ve všech různých provinciích a zemích státu postupuje se dle téhož měřítka a dle jednotných materialných principů správy k asimilaci a nivelisaci správní jednotlivých zemí a částí státu, bez ohledu na zvláštní místní poměry spravovaných částí státu.[21]) Tytéž administrativní zásady, jež se hodí pro Halič, uplatňují se také v Dalmacii, tytéž všeobecné principy jsou správní maximou tu i tam. Rozhodnutí správních úřadů v zemi, ježto podléhají reformatorským kompetencím úřadův ústředních, jsou nucena zachovávati uniformitu s akty správních úřadů ve všech ostatních zemích a správních okresech státních. Ústřední instance kladou důraz na uniformitu předpisův a aktů správních a hledí k jednotnosti materialného obsahu reglementů správních. Jednotné správní právo pro všechny země a díly státu dochází jednotného provádění. Jednota materialního práva správního podporuje se z nařizovacího oprávnění úřadův ústředních, podporuje se správními nařízeními ministerstev, úředními instrukcemi a normaliemi úřadův ústředních. Tyto svými služebními poukazy a svým rozhodováním mohou jednotně ovládati výkony správy ve všech dílech státu, ve všech zemích předlitavských.

10. Proti této centralisaci, zavádějící prostřednictvím odvislých úřadů nižších uniformitu správy ve všech dílech státu, klade se za účel decentralisace správy opak uniformity reglementarní a uniformity správních funkcí.[22]) Za účel decentralisace klade se čeliti těmto účinkům centralisace, aby se nevládlo ve všech dílech státu, především ve všech zemích, jako vyšších jednotkách správy, dle téže soustavy správních zásad, dle všeobecného uniformního měřítka, nýbrž s ohledy na různost dílů státu. Tu decentralisace znamená v nejširším smyslu již každý prostředek a každé zařízení, jímž se zmenšuje uniformita správy v jednotlivých dílech státu. Tu decentralisace znamená každou reakci proti uniformitě správy, každou snahu po zmenšení uniformity správní reglementace a správních aktů.

---

[20]) Srv. s hlediska politického a správně technického jmenovitě spisky: *Luçay:* La Décentralisation, Paris, 1895; *Deschanel:* La décentralisation, 1895; *d'Avenel:* La réforme administrative. Ze starších úvah na př.: *Obriot:* Décentralisation ou réforme administrative et judiciaire, Paris 1850. O významu správní centralisace napoleonské, *Taine:* D. Entstehung des moder. Frankreich, (něm. překl.) III. 1., p. 305. sq. O administrativní centralisaci v Rusku srv. *Kovalewsky:* Institutions politiques de la Russie, kap. VI., p. 225 sq., kap. VIII. p. 254. V. též o Anglii: *Jenks:* Esquisse du gouvernement local en Angleterre, a tu zvláště předmluvu k překladu tohoto spisu od *H. Berthélemyho.*

[21]) *Kramář*: D. böhm. Staatsr., kap. V.: Centralismus und Decentralisation.

[22]) Srv. *Pražákův* čl. Centralisace v Ott. Slov. Nauč.

Proto pro jednotlivé díly státu, pro jednotlivé země i pro jednotlivé správní okresy, vydávají se předem partikularní správní předpisy, aby správa mohla býti přizpůsobena místním poměrům dílů státu a různosti jednotlivých okresů správních. Ústřední moc nařizovací vydává pro jednotlivé díly státu, na př. pro jednotlivé země, partikularní správní předpisy. Toto stanovení partikularních předpisů správních pro jednotlivé díly státu — jako pro různé jednotlivé země jsou vydány různé politické předpisy —, nedotýká se ani poměru odvislosti ani organisace úřadův. Reglementace správními předpisy vychází tu stejně ze společného úředního středu ústředního, ale předpisy mají jen bráti ohled na různost územních dílů státu. I ústřední úřady správní, ministerstva, mohou přece pro různé díly státu, jako pro jednotlivé země, vydávati partikularní předpisy správní, obmezené jen na územní obvod země, dílu státu či provincie, a mohou tak při svých správních opatřeních bráti ohled na různost dílů státu. Tu snahy po decentralisaci hledí jen umenšiti a snížiti *účinky* centralisace, aniž se dále starají o to, jsou-li úřady uvnitř jednotlivých dílů státu na ústřední vládě *plně* závislými či nikoliv. Jen když vyloučena bude uniformita správy ohledy na partikularní správní předpisy. Čím více přestává uniformita správních opatření a aktů správy, tím více postupuje decentralisace správy. Decentralisace znamená tu prostě snahu vylučovat uniformitu správní reglementace, a znamená tu vlastně tedy jen partikularism správních předpisův.

Silnější reakci proti účinkům administrativní centralisace znamenají však ony způsoby organisace správy, které zasahují přímo samy základy centralisace, totiž poměr odvislosti mezi úřady vyššími a nižšími, a které hledí zmenšovati odvislost úřadů podřízených od společného úředního středu. Především se obmezuje rozsah oprávnění úřadův ústředních a ministerstev, říditi správními nařízeními, jednotnými instrukcemi a reglementy správní akty všech podřízených úřadův a ovádati směr správy v celém státním obvodu. Oprávnění centralních úřadův, vydávati správní nařízení a služební reglementy pro podřízené úřady se decentralisuje tím způsobem, že úřady centralní obmezují se na vydávání *všeobecných* předpisů správních. V mezích těchto předpisů povšechného rázu mohou pak úřady podřízené rozvinovati volně svoji činnost správní, bez reglementace ústřední, a mohou v mezích rámcových předpisů ministerstev uplatňovati vlastní moc nařizovací v oboru správy a to pro ony detaily, které neupravila ústřední moc nařizovací.

Tu vychází se od skutečnosti, že ve větším státu není úplná uniformita správy, správních předpisův a opatření ve všech dílech státu vůbec možna; nemohou býti všechny podrobnosti správy ve všech správních okresech jednotně předepsány, není možna jednotná reglementace do detailův a proto jedná se vždy jen o větší menší stupeň uniformity a centralisace; centralisace a uniformita zůstane vždy jen relativní. Není možno rozhodování všech i nejmenších záležitostí říditi

dle konkretních a individualních poukazů vlády ústřední, není možno všechna správní nařízení a poukazy vyhraditi ministerstvům a není možno úplně zbaviti všechny provincialní a místní úředníky všeho volného uvažování a samostatného rozhodování. Odtud hledí se správa zařizovati tak, že ústřední úřady správy mají určovati jen jisté základní zásady správy pro všechny díly státu platné a jednotné, načež pak úřady místní, nižší úřady správní, samy se budou starati jen o podrobné provádění základních zásad a přizpůsobovati je poměrům místním.

Ústřední vláda, ministerstva mají tu ze své nařizovací moci dávati podřízeným úřadům jen určitou všeobecnou direktivu jednotnou, ponechávajíce úřadům nižším a místním, aby v mezích jednotné direktivy jednaly s rozsáhlou mírou vlastního uvažování a aby samy, neodvisle od úřadův ústředních, rozhodovaly, jak má býti užíváno administrativních zásad ústřední vlády, a v jakém způsobu a rozsahu mají býti aplikovány na místní poměry jejich správního okresu. Ústřední úřady správní budou se zabývati jen stanovením jednotných všeobecných zásad správy a všeobecných správních nařízení, kdežto úřady nižší budou je lokalisovati dle vlastního uvážení podrobnějším prováděním. Tak jednotné poukazy ústřední vlády budou sice přece zasahovati do vlády místní a do správy úřadů podřízených, tak však také úřady podřízené a místní budou moci jednati s ohledem na zvláštní poměry místní a budou moci sobě volně stanoviti detaily svého postupování při aktech správních. Jen determinace principův, všeobecná kontrola a zásadní direktiva je ponechána úřadům ústředním.[23]) Tak poskytuje se možnost přizpůsobiti zásady správní daným poměrům v jednotlivých dílech státu a podporovati decentralisaci správy.

Decentralisaci v tomto smyslu jde o to, obmezit služební oprávnění vyšších úřadův říditi správní funkce nižších svými instrukcemi, služebními rozkazy a poukazy, reglementy a správními nařízeními; vždyť vyšší a ústřední úřady vedou značný díl státní správy jen správními nařízeními svým podřízeným úřadům; ministři svými služebními rozkazy a nařízeními správními určují správní funkce podřízených úřadův, činí všeobecná opatření pro svůj aparát správní a nařizují modality správních aktů podřízených svých úřadův. Odtud snahy obmeziti nařizovací oprávnění vyšších úřadů jen na stanovení všeobecných zásad a základní direktivy. Úřady nižší zůstanou při této formě decentralisace ovšem služebně a úředně podřízeny úřadům vyšším a nejvyšším úřadům ústředním. Vyšším úřadům se jen obmezuje rozsah jejich služebních rozkazův na všeobecné zásady a direktivu. Hierarchickou nadřízenost kompetenční ovšem ústřední úřady podrží neobmezeně, rozhodujíce s konečnou platností o správních aktech podřízených úřa-

[23]) Srv. *Sidgwick*: The elements of Politics, kap. XXV., a *Mill*: Representative Government, kap. XV. K tomu též: *Burgess*: Polit. science and comparat. const. Law, p. 4—8, 22, 34.

dův. Odvislost služební se jen zmírnila a zmenšila v tom, že nižším úřadům se nepředpisují do detailů správní funkce konkretními a individualisovanými správními předpisy; odvislost kompetenční zůstala.

11. Vedle této formy decentralisace uvnitř organismu správy obrací jiná forma decentralisace zřetel především ku rozdělení kompetencí, k tomu, jak jsou rozděleny kompetence na venek, vůči jednotlivcům. Obrací se především proti centralisaci, jevící se v tom, že nad rozhodnutími a správními akty úřadů nižších stojí všude nadřízená kompetence vyšších a nejvyšších úřadův ústředních. Tímto způsobem nastává koncentrace kompetencí v nejvyšší instanci v rukou nejvyšších úřadův ústředních, ministerstev. Konečné rozhodování ve valné většině správních záležitostí je koncentrováno v rukou úřadů vyšších a nejvyšších kategorií, ministerstev.

Naproti této koncentraci kompetencí znamená a žádá decentralisace dekoncentraci kompetencí. Decentralisace snaží se tu o určitý přiměřenější způsob rozdělení kompetencí. Jednak nižším instancím mají býti rozšířeny kompetence na úkor úřadův ústředních, aby nebylo tolik záležitostí obstaráváno úřady vyššími a nejvyššími. Určité kompetence úřadův ústředních připadly by úřadům střední kategorie a instancím nižším. Dekoncentrace agendy úřadův ústředních na prospěch instancí nižších děla by se tak, že by nižší úřady převzaly část působnosti vyšších a nejvyšších úřadův ústředních, a že by pak nižším instancím, jmenovitě úřadům střední kategorie, zůstaveno bylo v určitých záležitostech rozhodování s konečnou platností, bez možnosti pro strany dovolati se opravnými prostředky rozhodování a intervence úřadův ústředních. Dekoncentrace kompetencí znamenala by, že na př. tam, kde dosud v první instanci rozhodují správní úřady vyšší a střední kategorie, jako místodržitelstva, rozhodovaly by na místo úřadů vyšší kategorie úřady nižší kategorie, jako úřady krajské aneb okresní. Dekoncentrace znamenala by dále, že úřady podřízené, jmenovitě na př. úřady střední kategorie, jako místodržitelstva, rozhodovaly by v určitých záležitostech samy s konečnou platností na místo dosavadního rozhodování nejvyšších úřadův ústředních, ministerstev.

Správní úřady nižší a střední obdržely by takto kompetence rozšířené na úkor úřadův ústředních. Jednak by nižší úřady převzaly určité záležitosti, které vyřizují vyšší úřady v I. instanci, jednak by, mající nyní kompetenci rozhodovati v určitých záležitostech s konečnou platností, vymknuly se v těchto záležitostech zrušovacím a změňovacím kompetencím vyšších a nejvyšších úřadův ústředních.

Decentralisace, ve smyslu dekoncentrace správy, netýká se jinak poměru služební odvislosti mezi úřady vyššími a nižšími. Ponechává vyšším úřadům služebními rozkazy, instrukcemi a správními nařízeními určovati správní funkce podřízených úřadův. Zavádí jen určitý způsob dělení státních kompetencí, stará se, kterak jsou rozděleny kompetence mezi úřady nižší a vyšší. Rozšiřování kompetencí úřadů

nižších vůči kompetencím vyšších a nejvyšších úřadův ústředních má tu čeliti koncentraci kompetencí, aby úřady nižší neklesaly na pouhé výkonné orgány vlády ústřední a aby nabyly větší míry vlastní rozhodovací moci, nepodléhající korektuře úřadův ústředních.

Dekoncentrace kompetencí má obmezovati tak bezprostředné zasahování instancí ústředních do správy uvnitř jednotlivých dílů státu, neboť čím bezprostředněji působí ústřední úřady uvnitř jednotlivých částí státu, tím centralisace je tužší. Dekoncentrace kompetencí směřuje k tomu, aby za nynější soustavy ministerské správy nebylo tolik záležitostí správy všech jednotlivých dílů státu obstaráváno ústředními úřady nejvyšší instance, jejichž místní příslušnost vztahuje se na celé území státní a na všechny jeho díly, nýbrž aby byly uvnitř jednotlivých částí státu rozšířeny kompetence úřadů, jejichž příslušnost je místně omezena jen na ten onen územní díl státu.[24]). Dekoncentrace kompetencí tvoří tudíž jen měřítko a hledisko, dle něhož se přiznávají a rozmnožují mocenské attributy nižším, místním úřadům vlády ústřední.

Hledí se jen obmeziti kompetenční odvislost úřadů nižších tím, že se má decentralisovati, dekoncentrovati, působnost úřadův ústředních rozšiřováním kompetencí úřadů nižších a oprávněním jejich vyřizovati konečně určité záležitosti správní v určitém místním obvodu. Čím více kompetencí připadá úřadům místním, čím širším je kruh záležitostí, které úřady nižší a místní mohou rozhodovati s konečnou platností, tím více je dle tohoto pojetí stát decentralisován resp. je dekoncentrován. Taková decentralisace resp. dekoncentrace administrativy je stejně možna i při úplně byrokratickém zřízení státním, bez ohledu na samosprávu, i tam, kde veškery funkce správy obstarávají se orgány státními, od státu úplně odvislými.

I úplně byrokratická správa státní, jejíž úřady jsou zcela závislými na služebních poukazech vlády ústřední, může býti decentralisována resp. dekoncentrována omezováním a vylučováním stížností a opravných prostředků k úřadům ústředním, omezováním možnosti dovolávati se proti každému správnímu aktu zasáhnutí úřadův ústředních. Nižší úřady opatřují se tak širšími kompetencemi, rozhodovati s konečnou platností. Obmezování práva stěžovacího má decentralisující účinky. Možnost dovolávati se opravnými prostředky intervence úřadův ústředních vůbec různě se obmezuje.

Jednak nejprve tím, že při rozhodování obmezují se úřady ústřední na pouhou kassaci rozhodnutí, kdežto rozhodnutí samo musí býti odkázáno opět před nižší úřady místní, ježto úřad ústřední nemůže sám vydati rozhodnutí ve věci samé. Jednak dále reformatorské zasahování úřadův ústředních se omezuje i tím, že uplatňování práva stížnosti se časově omezuje určením pevné lhůty pro podání opravných pro-

[24]) *Jellinek*: Allg. Staatsl., p. 581 sq.

středkův. Konečně reformatorské zasahování úřadův ústředních do kompetencí úřadů nižších obmezeno je stanovením formální právní moci aktů správních, rozhodnutí a opatření správních. Formalní právní moc určitých aktů správních vylučuje závazně intervenci úřadův vyšších a vylučuje pro strany možnost dovolati se úřadův ústředních, po době, jakmile akt správní nabyl právní moci. Tu určité správní akty nižších instancí se činí nezměnitelnými, a vylučuje se možnost korektury úřadů vyšších i ústředních.[25])

Při decentralisaci správy ve smyslu dekoncentrace administrativních kompetencí mění a určuje se odvislost nižších instancí od úřadů vyšších dle toho, které instance správní vyřizují a opatřují záležitosti státní správy s konečnou platností, neodvolatelně a nenaříkatelně, dle toho, zda konečná úprava správní děje se úřady ústředními nebo místními úřady nižšími. Odvislost od společného středu, od nejvyšších úřadův ústředních, hledí se jen zmírniti rozšiřováním kompetenčních attributův a volného uvažování a rozhodování úřadů podřízených. Avšak úřady nižší, jimž se mají rozšířiti kompetence, nejsou ještě nikterak vyjmuty z dosahu služebních rozkazův a správních nařízení ministerstev; státní úřední organism nestává se tu služebně neodvislým od nejvyšších úřadů ústřední správy. Za všechny akty úřadů podřízených též stejně stále odpovídá odborný ministr, ať podřízeným úřadům rozšiřují se kompetence či nic, ať opatřují se rozhodováním s konečnou platností či nic. Rozumí se tedy pak, že i při této formě decentralisace má odborný ministr, jako nejvyšší úředník správní, dosti příležitosti služebními rozkazy podřízeným úřadům určovati směr správních funkcí a dbáti pečlivě toho, aby se neuchylovaly od jeho dané ústřední direktivy.

Při této decentralisaci resp. dekoncentraci správy rozšířením attributův úřadů podřízených jde tedy jen o způsob rozdělení kompetencí mezi úřady státního správního organismu, mezi stejnorodými orgány téže státní vůle a téže státní osobnosti. Jednotlivé územní obvody správy mají postavení pouhých státních okresů správních, jsou jen pouhými územně ohraničenými díly pro výkon státní moci, jsou jen díly jednotného státního území, vymezenými pro technické účely správy. Veškera správa může býti při této decentralisaci výhradně vykonávána byrokratickým mechanismem a úřední organisací, na vládě centralní přímo závislou, bez užití forem samosprávných, veškera správa může se tu rozlučovati výhradně v jednání orgánů státních.

12. Tato forma decentralisace rozšiřováním kompetencí podřízených úřadů státních má na zřeteli především jen obor správy státní, za který v nejvyšší instanci jsou zodpovědni odborní státní ministři, tedy jen obor funkcí správních orgánů státních. Ve státu však nevykonává se veškera veřejná správa výhradně orgány státními, veškerost správních funkcí ve státu není obstarávána výhradně byrokratickou

---

[25]) *Otto Mayer*: Verwaltungsr. I., 175., Droit administrat., I. 222.; *Pražák*: O významu rei judicatae v právu správním, Sbor. II., 456 sq.

organisací státní, přímo závislou na vládě ústřední, stát nesoustřeďuje veškery úkony veřejné správy výhradně v rukou svých státních zřízenců. Části veřejné správy ve státu jsou odštěpeny z bezprostředné správy státní a dány na obstarávání samostatným korporativním svazkům uvnitř státu, aby svazky tyto vedly části veřejné správy ve vlastním jménu a po vlastním právu. Tu tedy dochází rovněž k decentralisaci správy ve státu. Určitým svazkům uvnitř státu dopuštěno a svěřeno je podnikati správní činnost jednak ve správě svých vlastních kolektivních záležitostí a jednak za realisováním určitých obecných úkolů. Mohou obstarávati část záležitostí veřejné správy jako záležitosti vlastní a podnikati činnost správní, ve které se jeví jistá oprávnění veřejné moci a užívání určitých práv vrchnostenských. Záležitosti veřejné správy jsou tu tedy děleny mezi stát a mezi samosprávné korporativní svazky uvnitř státu, nadané taktéž určitou mírou práv vrchnostenských.

Nejvíce rozsáhlá decentralisace správy děje se prostřednictvím korporativních svazků samosprávy místní, pomocí obcí a vyšších svazků komunalních, zahrnovaných pod společné označení korporací teritorialních, územních, t. j. takových korporací, které každého, kdo přijde do jejich místního obvodu, podrobují své územní výsosti, byť i nebyl členem jejich svazku.[26]) Územní korporace vykonávají práva svého panství nad všemi osobami v jistém místním obvodu. Území obcí je jejich teritorialním obvodem panství a každý, jakmile přijde do územního obvodu jejich, je podroben již tím jejich vrchnostenským právům; obce nevykonávají tedy vrchnostenská práva jen nad svými příslušníky, jako jiné korporace. Území je elementem korporace obecní, neboť určuje, kdo je podroben její moci. Rozsah území určuje dosah kompetence komunalních svazků.

Obce a vyšší svazky komunalní vykonávají na svém území vrchnostenská práva, podnikají správní akty a obstarávají správní funkce. Nejsou pouhými státními okresy správními, pouhými obvody státní správy, neboť, ačkoli jsou stejně podřízeny státní moci, mají vůči státu vlastní právní osobnost, samostatnou volní sféru, míru vlastní volní schopnosti, i mohou státi ku státu v právních vztazích jako samostatné právní subjekty.[27]) Okresy decentralisované státní správy znamenají právě vždy jen místně omezenou kompetenci orgánů státních, kdežto územní korporace samosprávné, obce a komunalní svazky, mají zvláštní osobnost právní, schopnost býti právním subjektem zvláštním i proti subjektu státnímu, mají určitá oprávnění po právu vlastním a jsou subjekty těchto práv, byť jejich práva byla odvozena z dopuštění moci státní. Vztahy mezi obcemi a státem nejsou pouhým vymezením kompetencí orgánů téže právní osobnosti státní, nýbrž vztahy dvou právních osobností, dvou subjektů veřejné správy, pojmově od sebe rozdílných.

[26]) *Rosin:* D. Recht d. öff. Genossenschaft, p. 42 sq.

[27]) *G. Meyer*: Staatsr., 5. vyd., § 10., *Hauriou*: čl. Décentralisation v Répertoire de Béquet.

Decentralisace správy jeví se tu právě v tom, že část veřejné správy ve státu opatřuje se akty samostatných právních subjektův; úřad státní nemůže nikdy býti vůči státu subjektem vlastních práv, nýbrž má delegací přidělen jen ohraničený okruh státních záležitostí.[28])

Také ostatní veřejnoprávné korporativní svazky uvnitř státu, na něž vznesena je část veřejné správy ve státu, vykonávají oprávnění veřejné moci zpravidla jako samostatné subjekty právní; tak jmenovitě svazky samosprávy zájmové, odborné správní svazky společenstevní, společenstva dle povolání a komory, mají ráz samostatných subjektů právních vůči státu a nadány jsou určitými právy vrchnostenskými, jen že mohou vrchnostenská práva vykonávati jen nad svými členy, nad příslušníky určitých povolání a zájmových skupin.[29])

Ježto tyto svazky korporativní samosprávy komunalní a zájmové jsou uznány za subjekty s vlastní vůlí, mají orgány, které representují jejich vůli a které jsou jejich vlastními bezprostřednými orgány. Decentralisace správy prostřednictvím korporativních svazků samosprávných dává funkce správy obstarávati orgány relativně od vlády ústřední neodvislými. Orgány samosprávné, obstarávající funkce veřejné správy ve státu, jsou dosazovány většinou bez přímého i nepřímého účastenství ústřední vlády státní, pravidelně volbou oprávněných z onoho obvodu, v němž mají funkce správní vykonávati, z onoho správního okresu, nad nímž mají kompetence vykonávati. Instituce našich orgánů samosprávných není aktem vůle ústřední moci státní, nominace a označení jejich nepochází z vůle státní. Skutečností, kteráž aplikuje kompetenci na individualní určitý orgán, je tu volba, na níž nemá ústřední vláda účastenství.

Způsob instituce orgánů korporativní samosprávy místní i zájmové, zaručuje orgánům těmto služební neodvislost od státních úřadův ústředních, od moci a direktivy ústřední vlády; nepodléhají služebním rozkazům, reglementům a instrukcím ústředních státních úřadů správních. Orgány svazků samosprávných nejsou členy hierarchie úřadů státních, nejsou úředníky státními, a jsou pak nezávislými na poukazech vlády ústřední. Relativně největší neodvislosti od moci a vlivu vlády ústřední požívají ovšem dle komunalního zákonodárství svazky samosprávy místní, obce, okresy a země; tyto, pokud vedle svého rázu zvláštních útvarů státoprávních jsou také vyššími svazky komunalními. Orgány jejich, byť vykonávaly kompetenci nad určitým dílem státního území, zřízeny jsou bez intervence ústřední moci státní. Státní moc zachovává si jen právo potvrzování a schválení volby určitých orgánů (j. starostův okresních); toto potvrzování má však spíše jen ráz negativní kontroly, nikoli činného spolupůsobení na dosazování orgánů samosprávných.

---

[28]) *Jellinek*: System der subj. öff. Rechte, p. 183 sq.
[29]) *Blodig*: Die Selbstverwltg. als Rechtsbegriff, p. 379. sq.

13. Neodvislost orgánů samosprávy místní od vlády ústřední je ovšem různa, jednají-li obce v přeneseném nebo ve vlastním oboru působnosti. V přeneseném oboru působnosti, ve kterém orgány obecní jednají jako orgány státní, obstarávajíce správní záležitosti státní, podléhají obce vůbec hierarchické moci úřadů státních, neboť vykonávají tu jen správní kompetence státní jménem státu jako jeho nejnižší správní instance. Stížnosti na rozhodnutí a opatření orgánův obecních v oboru působnosti přenesené podávají se úřadům státním a zakládají pro úřady státní kompetenci nadřízeného úřadu anulovati i reformovati opatření orgánův obecních a substituovati své rozhodnutí na místo opatření oněch. Tu opatření správní obecních orgánů dějí se jen s výhradou reformující moci úřadů státních i ústředních. Orgány obecní v přeneseném oboru působnosti jsou ovšem vázány říditi se správními nařízeními státních úřadův o aktech v oboru přenesené působnosti, ale jinak nepodléhají permanentnímu služebnímu dozoru úřadů státních při konání svých funkcí úředních jako podřízené úřady úřadům vyšším a nepodléhají též správnímu disciplinarnímu řízení úřadů státních.

Za to v oboru samostatné působnosti obecní nejsou orgány obecní podrobeny ani hierarchické rozhodovací moci reformující úřadů státních, nýbrž toliko pouhé kontrole právní státních úřadů správních. Kontrola omezuje se jen na to, aby orgány obecní z mezí své působnosti nevykročily a nepodnikaly aktův, které se příčí zákonu; má se za to, že v tomto oboru obce ve svých správních funkcích vykonávají oprávnění a kompetence vlastní. Tu správní úřady státní jsou omezeny při své kontrole správních aktů orgánův obecních i.a pouhou kompetenci a činnost kassační. Mohou akt nezákonný zrušiti, mohou po případě odepříti schválení aktu, jenž vyžaduje schválení jejich ku své účinnosti, mohou suspendovati platnost aktův orgánův obecních, ale nemohou aktů těchto reformovati.

V samostatném oboru působnosti jsou obecní orgány celkem volny od reformujících kompetencí úřadů státních.[30]) Tyto mohou sice protizákonné akty obecních orgánův anulovati, však nemohou jich reformovati, ani nemohou vlastní svá rozhodnutí substituovati na místo rozhodnuté orgánův obecních. Státní orgány nemohou tu svojí vůlí nahraditi vůli orgánův obecních, nemohou dáti positivní směrodatný impuls opatřením obecní správy, nemohou orgánům obecním určovati směr a smysl jejich rozhodnutí, ani jim ukládati zachovávání určité direktivy při správních aktech. Právní kontrola nedává státním úřadům reformující kompetenční nadřízenost nad orgány obecními v oboru samostatné působnosti. V tomto oboru není celkem místa pro positivní zasahování úřadův vlády ústřední do kompetencí orgánův obecních; kontrola úřadů státních je negativní, zabraňujíc jen vykročení z kompetence a protizákonnosti. V samostatném oboru působnosti jsou orgány obecní tedy

[30]) *Pražák*: Rak. pr. úst., I. Ústava obecní, §§ 94., 95., 96.

i kompetenčně neodvislými od zasahování úřadů státních a od reformujícího působení jejich kompetencí.

Orgány samosprávy místní, nejsouce podrobeny instanční hierarchické moci úřadů státních, nejsou pojaty v hierarchii orgánů státních vlády ústřední. Podléhají jen vlastní hierarchii orgánů samosprávných, orgánů vyšších svazků komunalních. Opatření orgánův obecních a okresních v samostatném oboru působnosti mohou býti reformována jen orgány ještě vyššího svazku komunalního, orgány zemskými, orgány nejvyššího svazku a útvaru samosprávného. Instancí odvolací z rozhodnutí orgánů samosprávy obecní jsou vyšší orgány samosprávné, orgány okresní samosprávy a zemský výbor, nikoliv orgány státní vlády ústřední. Ve věcech samostatného oboru působnosti okresní a obecní není rozhodování v nejvyšší instanci svěřeno orgánům státní moci, nýbrž orgánu nejvyššího útvaru samosprávy místní, zemskému výboru, orgánu to země jako nejvyššího svazku komunalního.

Ve věcech, kde obce nemohou konečně rozhodovati, jsou kompetenčně podrobeny nadřízeným orgánům samosprávy místní, okresní a zemské. Dochází tu tedy ku kompetenční odvislosti všech nižších orgánů samosprávných od nejvyššího orgánu samosprávy místní, od zemského výboru. Ovšem i tu zůstává orgánům obecním řada záležitostí, nepodléhajících reformujícímu vlivu a rozhodnutí vyšších orgánů samosprávných, tak jmenovitě řada výkonů v oboru vlastní hospodářské činnosti obecní. Ježto veškery kompetence samosprávné samostatného oboru samosprávy v nejvyšší instanci soustředěny jsou v rukou zemského výboru, dochází tu opět na druhé straně k centralisaci v oboru samosprávy, k centralisaci samosprávných kompetencí. Uplatňuje se tu zasahování ústřední, nejvyšší instance samosprávy místní do funkcí podřízených svazků samosprávy okresní a obecní. Ústřední instance samosprávná, zemský výbor, není pak omezena jen na negativní dozor a kassaci opatření a samosprávných aktův obecních a okresních, nýbrž může positivně determinovati i obsah správních aktův podřízených orgánů samosprávných, může akty jejich rušiti, reformovati a vlastními akty nahraditi. Zemský výbor, jako nejvyšší instance samosprávy místní, bdí nad správným výkonem kompetencí nižších svazků samosprávných a dává jim z moci svého práva dozoru i služební poukazy a správní direktivu, uváděje tak nižší orgány samosprávné vedle kompetenční odvislosti ještě v odvislost úřední a služební, i maje možnost s jednotného hlediska poukazy svými a rozhodováním říditi funkce samosprávy v celé zemi.

Ovšem ani ústřední a nejvyšší instance místní samosprávy v zemi, zemský výbor, není prosta negativní kontroly státní moci říšské; ovšem jen pokud zem. výbor jedná jako orgán samosprávy místní ve své vlastnosti orgánu země, jako útvaru samosprávného, nikoli ve vlastnosti své orgánu země jako útvaru státoprávního. Rozhodnutí zemských výborů podrobena jsou anulovací moci říšské instance kassační, správ. dvoru soudního. Kompetence zemského výboru nepodléhají sice tedy reformujícím kompetencím správ. dvoru soudního, ale vzniká tu

přece určitý poměr odvislosti tím, že zemské výbory, rozhodují-li po kassaci znovu v téže záležitosti, vázány jsou při svém rozhodování právním názorem, na němž spočívá rozhodnutí správ. dvoru soudního. Tento specifický způsob odvislosti a poměr zavádí situaci, že zemské výbory jsou nuceny bráti své právní názory od orgánu státu předlitavského, a pak rozhodnutí jejich nespočívá na názorech vlastních, nýbrž na závazném a pro ně nezměnitelném názoru ústřední instance předlitavské.[31]) Právní názor správního dvoru sestupuje tu po případě shora dolů až k nejnižším instancím samosprávným.

Způsob decentralisace prostřednictvím korporativních svazků samosprávných, svěřuje části veřejné správy uvnitř státu svazkům relativně od vlády neodvislým. Mimo tuto organisační formu uskutečňuje se decentralisace uvnitř státu ještě pomocí organisačních útvarův, ve kterých se členům státu dostává podílu na státní správě a účastenství na složení úřadů správních. Společnými znaky těchto decentralisačních organisací samosprávných, útvarů t. ř. samosprávy občanské, je, že správa nevykonává se tu jen úředníky z povolání, ale též za spolupůsobení laikův, osob, které nejsou úředníky z povolání a nejsou v trvalém služebním poměru k státu, na jehož bezprostřední správě se účastní, a jsou tedy relativně neodvislými od služebních rozkazův a poukazův ústředních úřadův. Správa obstarává se tu úřady smíšenými, kolegiem, sestávajícím ze státních úředníků vlády ústřední a ze zástupců samosprávy, z úředníků čestných. Zástupci elementu laického jsou buď povoláni aktem vlády ústřední, jmenováním, nebo jsou dosazováni bez intervence ústřední vlády, volbou interesentův, aneb nominace jejich děje se spolupůsobením voličstva i vlády ústřední — vláda jmenuje si z několika zvolených členův. Ohled na poměry správy místní zachovává se tu v tom, že zástupcové samosprávní vybíráni a voleni jsou z kruhu osob místně omezeného, pravidelně ze správního okresu. Stát k výkonu správních kompetencí určitého oboru užívá úřadů smíšených (jimi jsou na př. naše okresní školní rady). Tu státní úředníci správní jsou při obstarávání určitých aktů správních vázáni na souhlas a spolupůsobení správního kolegia smíšeného; volnost státních kompetencí správních obmezuje se vázaností na souhlas smíšeného kolegia. Správa podrobuje se kontrole zástupců, neodvislých od moci centralní. Při organisaci státní správy dostává se tak účastenství občanskému lokalisujícímu elementu proti centralisující tendenci výhradně byrokratické správy.

III. Organisace předlitavské správy.

14. Státní správa předlitavská, jako správa jiných konstitučních států, je správou odborných ministerstev. Spočívá dosud (aspoň theoreticky) na zásadě konstituční ministerské zodpovědnosti: za veškery správní akty svých podřízených úřadů státních přejímá osobní zodpo-

[31]) *Pražák*: Rak. pr. úst., II. Ústava zem., p. 224.

vědnost resortní ministr jako náčelník odboru. Ministerská rada, ani kabinet, není kolegialním centrálním úřadem správním, nýbrž je složena jen ze zástupců jednotlivých odborův.[32]) Každý ministr jedná ve správě svého odboru samostatně pod svojí individualní zodpovědností. Akty kolektivní i usnesení ministerské rady stanou se pro správu účinnými teprve tehdy, až je provede jednotlivý resortní ministr úřady svého správního odboru. Ministerstvo, organisované dle principu monokratického, byrokratického, na rozdíl od dřívější kolegialní organisace ústředních úřadů, zakončuje pořadí správních instancí; ministerstvem končí pravidelná hierarchie správních úřadův. Správní dvůr soudní, jako instance kasační, je pouze orgánem pro mimořádnou pomoc právní po vyčerpání pravidelného pořadí správních instancí, je jen mimořádnou instancí pro právní kontrolu správy. Ani panovník, ačkoli v konstitučních státech správa podléhá jeho neobmezenému vedení, kteréž uplatňuje ve svém oprávnění svobodně jmenovati ministry, jimž podléhají všechny úřady správní, není vyšší řádnou instancí správní, ministrovi nadřízenou. Nemůže měniti rozhodnutí ministrů s reformatorským účinkem jako nadřízený úřad správní. Ministr nemá nad sebou nadřízeného úředníka správního, jehož permanentní kontrole by podléhal, není služebně a disciplinarně ani kompetenčně odvislým od žádného ústředního úřadu. Ministři jsou sice panovníkovi podřízeni, neboť je volně dosazuje a propouští, uděluje jim ze své vládní moci rozkazy a poukazy, ale ministři jsou mu podřízeni jen jako jeho ústavní pomocné orgány, nikoli jako nižší správní instance a proto rozhodnutí ministrova, vydaná v oboru jel o kompetence, nepodléhají korektuře panovníka jako nadřízené správní instance.

Ministerstva organisována jsou na principu monokratickém, neboť každý ministr nese individualní zodpovědnost za celé vedení svého odboru. Veškery správní funkce, ministerstvu příslušející, platí právě za akty jediného ministra. Ministerský úřední aparát má jen postavení a povahu pouhých referentů; rozhodování a vyřizování přísluší jedině ministrovi a je tedy v nejvyšší instanci soustředěno jedině v jeho rukou. Ministerstva jsou dále zařízena dle ústřední soustavy úřadů, s hlediska správní techniky dle soustavy realní; agenda jejich je roztříděna dle předmětu, dle odborů státní činnosti, nikoli dle zemí.

Správní kompetence státní soustředěny jsou v nejvyšší instanci v rukou ministerstev. Určité kompetence ministerstev mohou býti ovšem decentralisovány, resp. dekoncentrovány. Ministr může svým podřízeným úřadům svěřiti výkon některých svých opatření, nebo může je zmocniti, aby určité správní akty předsevzaly na místo a v zastoupení ministerstva. Může zmocniti podřízené úřady, aby zastupovaly ministerstvo při určitých právních jednáních. Ministr může delegovati podřízenému úřadu, na př. místodržitelstvu, výkon určitých svých kompetencí Místodržitelstva na základě delegace mohou jednati na místě

[32]) *Praždk*: Rak. pr. úst., III. § 264., *Moreau*: Droit constitut., § 334.

a v zastoupení ministerstva; ministr může místodržitelstvu delegovati některé agendy, které má ministerstvo vyřizovati v I. instanci. Ministr může v určitých případech delegovati podřízenému úřadu i vlastní kompetenci nařizovací: tak může místodržitelstvu delegovati i vydání prováděcího nařízení k zákonům zemským. Rozumí se, že ministr delegací určitých svých kompetencí úřadům podřízeným nemůže se vzdáti svých pravidelných instančních kompetencí a rozhodování jako nejvyšší správní instance; rušiti zákonné pořadí instancí nemůže. Také nemůže se vzdáti svého oprávnění rozhodovacího a nemůže je delegovati svému podřízenému úřadu tam, kde zákony přímo a výslovně vyžadují vlastní rozhodnutí ministrovo.

Místní příslušnost ministerstev předlitavských vztahuje se na celý územní obvod státu předlitavského. Ministerstvům uvnitř jednotlivých zemí předlitavských podřízeny jsou úřady střední a nižší kategorie. Každé ministerstvo nemá však v zemích svůj vlastní, jen sobě podřízený organism úřední. Správní úřady vyšší kategorie uvnitř jednotlivých zemí — místodržitelstva, zemské vlády — zachovaly si ještě ráz úřadů provincialních potud, že ve svých rukou soustřeďují většinu správní agendy celé země. Ježto každé odborné ministerstvo nemá v zemi svůj podřízený úřad II. instance, obstarávají místodržitelstva většinu záležitostí správních každé jednotlivé země, vedou v II. instanci agendu většiny ministerstev i soustřeďují jakožto úřady pro správu provincialní ve svých rukou většinu správy v celém obvodu země. Správní agendy, kteréž v II. instanci místodržitel vyřizuje jako jednotnou správní agendu celé země, rozbíhají se v III. instanci mezi několik odborných ministerstev, mezi něž agenda se roztřiďuje dle oborů věcných, nikoli dle vztahů teritorialních. Místodržitelstva jsou pak tedy podřízena několika odborným ministerstvům. Vedle místodržitelstev, politických úřadů II. instance, jsou v zemích sice ještě jiné správní úřady vyšší kategorie; tak ministerstvo obchodu má tu poštovní ředitelství jako vlastní podřízené úřady II. instance správy a rovněž tak na př. ministerstvo financí a železnic má uvnitř zemí své podřízené úřady vyšší kategorie: celkem však a většinou, odbory správy uvnitř zemí soustředěny jsou v rukou jediného provincialního úřadu, místodržitelstva, zemské vlády. Tyto instance nejsou složeny ze zástupců jednotlivých departementů správy, nýbrž jsou jednotnými úřady, monokraticky zařízenými.

I v nejnižších okresech správy politické, při okresních hejtmanstvích, je v I. instanci soustředěna většina agend správních celého okresu; většina státních oborů správních celého okresu je soustředěna v rukou jediného úřadu. Okresní hejtmanství soustřeďuje ve svých rukou stejně záležitosti ministerstva vnitra, jako ministerstva orby, vyučování, zemské obrany a obchodu. Místodržitelství, zemské vlády a okresní hejtmanství, soustřeďujíce ve své kompetenci vždy většinu správních záležitostí celého svého správního obvodu, celého dílu státu, podávají ve své činnosti tedy přehled takřka všech oborů státní správy. Působnost místodržitelství na př. podává z většiny celou soustavu stát-

ních odborů správních v zemi, jako zase funkce několika koordinovaných úřadů státních, místodržitelství, vrchního soudu a ostatních úřadů vyšší kategorie v zemi, podávají dohromady úplnou soustavu, obraz a přehled všech oborů státní činnosti uvnitř země.

Územní obvody politické správy I. instance, jsou nejnižšími správními jednotami, podávajíce z většiny soustavu státní správní činnosti v určitém okresu. Správní okresy politických úřadů II. instance, místodržitelstev, zem. vlád, tvoří správní jednoty vyšší kategorie a jsou členy a územními díly nejblíže vyšší správní jednoty, správního okresu a obvodu předlitavského. Správní obvod předlitavský je nejvyšší správní jednotou pro předlitavskou ministerskou správu; úřední okres této jednoty je tvořen celým územím státním. Nejvyšší a nejnižší úřady všech těchto tří správních jednot dohromady tvoří organisaci pro většinu odborů předlitavské správy.

15. Nejvyšší jednota správní, území předlitavské, je decentralisována rozdělením na správní okresy vyšší kategorie. Správní okresy politické správy II. instance zachovávají svým místním ohraničením celkem provincialní historické rozdělení na korunní země. Obvod jednotlivých zemí dle historických hranic tvoří, již od organisace místodržitelstev po roce 1848, místní ohraničení kompetencí politických úřadů II. instance. Země tvoří správní okres vyšší kategorie a pro každou zemi zpravidla je zřízen politický úřad II. instance, místodržitelství nebo zemská vláda. V politické správě tedy obvody okresů správních vyšší kategorie, místodržitelstev a zemských vlád, shodují se celkem s hranicemi zemskými a s územním obvodem zemí jako útvarů státoprávních. Obvody dle zemí hledí zachovati celkem a po různu i organisace úřadů soudních a jiných správních; jen pro správu vojenskou nejvíce centralisovanou jednotným vedením ze společného středu, neplatí vůbec rozdělení státního území dle korunních zemí; pro říšského ministra vojenství tvoří území celé monarchie jediný obvod správní a taktéž pro organisaci a dislokaci armádních taktických jednot vyššího řádu neplatí rozdělení na korunní země, nýbrž obvody jejich přesahují ze země do země.

Ale ani v organisaci politické správy není zemím zaručena ústavně tato místní souvislost obvodů státní správy s hranicemi zemskými. Určité díly jednotlivých zemí mohly by býti z ohledů správních sloučeny v jediný vyšší obvod správní beze změny ústavní a beze zření na státoprávní hranice zemí a pak by se uvnitř hranic téže korunní země mohly libovolně setkati hranice několika vyšších politických okresů správních, několika místodržitelstev. Jednota správního obvodu zemského je zemím zaručena ústavně jen pro organisaci správy zemské, a pro správu svazků komunalních uvnitř země, pro správní kompetence zemského výboru a zemských orgánův a pro správní funkce komunalních svazkův uvnitř země. Státní správa může přesahovati ze země do země.

Pro výkon státních kompetencí správních, soustředěných v nejvyšší instanci v rukou ministerstev, jsou země pouhými součástmi celého

správního obvodu státního, pouhými geografickými okresy, v nichž moc říšská se bezprostředně osvědčuje. Pro správu ministerskou tvoří celé území předlitavské jediný obvod působnosti a jediný okres správní, správa ministerská nezná hranic zemí jako samostatných svazků samosprávných a útvarů státoprávních, nýbrž zná jen hranice svých obvodů správních. Místodržitelstva a zemské vlády jsou podřízenými úřady státními vyšší kategorie; kompetence jejich jsou místně omezeny a toto místní omezení jejich kompetencí setkává se s hranicemi zemí, s územním obvodem zemí, i nemohou tudíž svých správních kompetencí vykonávati na území cizího obvodu správního, jiné země.

Místodržitelstva a zemské vlády jsou podřízenými úřady správními.[33]) Místodržiteli sice dle zák. z 19. květ. 1868 přísluší representace *zeměpána*, přísluší mu zastupovati vládu vůči zastupitelstvu země; jest nejvyšším zástupcem vlády v zemích jako v provincialních dílech státu, je nejvyšším komisařem říšské vlády v zemi, ale na druhé straně je podřízeným správním úředníkem a pouhým výkonným orgánem ústřední vlády. Podléhá služebním poukazům ústřední vlády, jeho kompetence v jednotlivých oborech správy valnou většinou podléhají reformatorským oprávněním ústředních ministerstev. Obor záležitostí, v nichž místodržitelství rozhoduje s konečnou platností, tak jako ve volebních věcech obecních dle § 32. voleb. řádu do obcí, je silně obmezen; a i tu ovšem rozhodnutí místodržitelovo podléhá kasačním kompetencím správního dvoru soudního. Odvislost místodržitelstev od vlády ústřední, a to jak služební tak kompetenční, je značná, obor jeho konečného rozhodování malý, a centralisace v tomto poměru odvislosti se projevující tedy silna. Rozhodovací moc nejvyšších orgánů státní správy v zemi, místodržitelstev, podléhá rozhodnutím, kontrole a revisím ústředních úřadů státních, pro celou říši jednotných. Veškera činnost státní správy je v nejvyšších instancích soustředěna v rukou úřadův, společných pro celé území státní. Uvnitř zemí pak většina správních kompetencí státních i většina správních záležitostí každé jednotlivé země soustředěna je v rukou místodržitelství nebo zemské vlády.

16. Proti této centralisaci kompetencí především uvnitř zemí směřují opětovné návrhy zřízení krajského. S hlediska správní techniky ukazuje se především na to, že třeba obmeziti kompetence úřadů politické správy II. instance, místodržitelství a zemských vlád, jejichž agenda, zabírající souhrn záležitostí z většiny oborů správy v zemi, rozrůstá v massu, nad níž je nemožno zachovati přehled. Mezi místodržitelství a okresní hejtmanství má býti proto vsunuta střední instance politické správy, krajská vláda, jako II. instance politická, jež by převzala podstatnou část kompetencí místodržitelských, a to kompetencí, které místodržitelství vyřizuje v I. i v II. instanci. Nastala by tu jen dekoncentrace kompetencí na prospěch nových středních úřadů správních, které by však zůstaly služebně i instančně odvislými od úřadův ústředních. Odvolání

[33]) *Ulbrich*: Oest. Verwaltgsr., § 42.

z rozhodnutí krajských vlád, mělo by jíti přímo k ministerstvu, aby tak nastala dekoncentrace rozhodovacích kompetencí místodržitelských. Centralism by tím mnoho neutrpěl, neboť by zase nyní ministerstva působila bezprostředněji na úřady podřízené a na nižší správní okresy, a mohla by stejně říditi správu v jednotlivých okresích svými poukazy.

Zároveň však žádá se institucí krajských vlád za dekoncentraci kompetencí ministerských; jednak, aby místodržitelstva byla zmocněna jménem ministerstev vyřizovati určité akty správní, jmenovitě na základě delegace ministerské vyřizovati některé záležitosti, které ministerstvo vyřizuje v I. instanci; jednak, aby místodržitelstvu připadly některé nynější kompetence ministerstev k samostatnému rozhodování a konečně, aby byly jemu vůbec rozšířeny kompetence tím způsobem, že by v určitých záležitostech rozhodovalo s konečnou platností. Jmenovitě žádá se též ze státoprávních a politických důvodův, aby místodržitelství bylo poslední instancí správní aspoň v záležitostech, jež je upravovati zemské legislativě, aby tu rozhodovalo s konečnou platností v záležitostech zemského zákonodárství. S tím spojuje se též namnoze požadavek odpovědnosti místodržitele sněmu zemskému, aby odstraněna byla anomalie, že místodržitel, jenž vykonává správní akty uvnitř země, je zodpověden pouze říšské vládě, ministerstvu, jež proti sobě na radě říšské má zcela jinou majoritu než místodržitel na zemském sněmu.

Návrhy krajského zřízení navrhují tedy především dekoncentraci kompetencí na prospěch nových úřadů, krajských vlád, politických úřadů II. instance. (Ostatně již krajské vlády Stadionovy z r. 1849 byly instancemi správy, zřízenými na dekoncentraci kompetencí místodržitelských a byly podřízeny p ř í m o ministerstvu; místodržitelstvu byly podřízeny jen v oboru zákonodárství z e m s k é h o.) Místodržitelství bylo by ní zbaveno sice větší části svých kompetencí ve prospěch nových úřadů krajských, ale bylo by částečně odškodněno kompetencí vyřizovati určité záležitosti s konečnou platností a oprávněním rozhodovati určité záležitosti, jež dosud vyřizuje ministerstvo v první a nejvyšší instanci. Ostatně by místodržitelstvo podrželo služební nadřízenost i nad novými úřady a mělo by možnost k rozsáhlé determinaci správy služebními rozkazy. Ministerstvo pak za to, co přepustilo místodržitelstvům a zem. vládám, našlo by náhradu v tom, že by nyní soustředilo ve svých rukou všechna odvolání a stížnosti do rozhodnutí úřadů krajských a že by takto působilo na své podřízené okresy bezprostředněji, s obejitím kompetence úřadů provincialních, místodržitelstev, instancí provincialní správy zemské.

Decentralisace spočívá tu tedy jen v nové organisaci byrokratické správy a v rozdělení kompetencí mezi novou organisaci. Tato decentralisace měla by ovšem význam spíše jen správně technický; odvislost od úřadův ústředních zůstala by stejně, ministerstva svojí direktivou mohla by vésti správu z jednotného společného středu dle své vůle dále a funkce státní správy politické byly by i nadále obstarávány organisací byrokratickou, na vládě ústřední přímo závislou, bez rozšíření

oprávnění útvarů samosprávných. Novou formou administrativní decentralisace by tato byrokratická organisace úřadů krajských také nebyla; na první pohled jsou patrny v této čistě byrokratické organisaci silné reminiscence na Stadionovo a Bachovo zřízení krajských vlád z let 1849 a 1853 (srv. nařízení ministerské z 19. ledna 1853 č. 10. ř. z. o organisaci úřadů okresních a krajských a místodržitelstev). Došlo by tu vlastně jen mutatis mutandis k modifikacím a kombinacím těchto bývalých organisací úřadů krajských a k pouhým změnám uvnitř byrokratického mechanismu státní správy.[34])

Větší význam by ovšem měla decentralisace správy prostřednictvím krajských zastupitelstev, složených z úředníků státních a z volených členů samosprávných, z úředníků čestných. Tu jednak by mohlo dojíti též k decentralisaci správy zemské, k dekoncentraci správních kompetencí zemského sněmu a zemského výboru tím, že by krajská zastupitelstva převzala část správní agendy zemského sněmu i zemského výboru, jednak by tu zaručen byl podíl na státní správě živlům laikalním, orgánům na vládě ústřední relativně nezávislým. Došlo by tak aspoň k organisaci nové formy, samosprávy občanské.[35])

17. Decentralisace správy uvnitř zemí předlitavských děje se taktéž prostřednictvím územních korporací. Z těchto územních korporací jsou nejvyšší svazky samosprávy místní, z e m ě, zároveň zvláštními útvary státoprávními s uznanými a zachovanými elementy státního rázu. Země nemají sice správních oprávnění ve všech oněch oborech, jejichž zákonná úprava přísluší zákonodárnému orgánu zemskému. Naopak, výkon zákonů zemských obecně přísluší správním orgánům říšské ústřední moci státní.[36]) Ministerstva říšská vykonávají správní kompetence i v oněch oborech, jejichž zákonná úprava přísluší sněmům zemským.

Než přes toto obmezení okruhu předmětů zemské správy spravují země přece samostatně určitý obor záležitostí, vedouce správu ústavů, podniků a fondů zemských, a to na základě vlastního finančního hospodářství a vlastní organisací úřední. Mají samostatnou zemskou správu finanční, jsou samostatnými subjekty vlastní majetkové správy. Jsouce nadány právy vrchnostenskými, jmenovitě vlastní finanční výsostí, jevící se v oprávnění ukládati veřejné dávky k účelům zemským, mohou svých práv vrchnostenských, své finanční výsosti, užívati i pro správu svých ústavů a tedy i pro svoji správu hospodářskou, byť tato převahou měla ráz soukromohospodářský.

---

[34]) O zřízení krajském v. *Bráfovo* pojednání ve sbírce přednášek »Samospráva«; dále *B. Rieger*: Přehled novějších návrhů zřízení krajského, a literaturu zde uvedenou. O politickém významu s německého stanoviska na př. *Wieser*: Die deutsche Steuerleistung u. d. öff. Haushalt in Böhmen, p. 79. sq.

[35]) Známo, že pod vlivem *Gneistovým* formy tyto se staly obvyklými v správní organisaci států německých. Srv. na př. *Affolter:* System des badischen Vltgsrechts, § 6. a 7., a pruské zákony, jež vydal *Anschütz:* Die Organisationsgesetze der inn. Vltg. in Preussen. Pro správu francouzskou na př.: *Chabrol:* Sur les attrib. des conseils généraux.

[36]) V. *Pražákův* čl. Autonomie v Ott. Sl. N.

Země jsou tedy samostatnými subjekty veřejné správy, mohou užívati pro svoji správu i vlastních práv vrchnostenských. Mají vlastní moc organisační. Vykonávají při správě svých ústavů řadu správních funkcí na poli správy vnitřní. Samostatné exekutivy, ve smyslu výkonné moci donucovací, země nemají; výkonná moc donucovací, i na provedení a realisování vrchnostenských práv zemských, přísluší jen orgánům státním.

Pokud země mají povahu vyšších svazků komunalních, jsou jejich orgány povolány k správním funkcím v oboru samosprávy místní. Zemské výbory vykonávají jmenovitě funkce správního soudnictví v oboru samosprávy místní, v oboru samostatné působnosti obecní a okresní, rozhodujíce tu o stížnostech proti rozhodnutím a opatřením orgánů nižších svazků komunalních. Zemské orgány vedou dále dozor nad správou jmění svazků komunalních; důležitější akty majetkové správy okresní a obecní činí se závislými od schválení orgánu zemského. Zemské orgány béřou takto přímo podílu na komunalní správě uvnitř země, zasahují svojí intervencí do záležitostí místní samosprávy a vedou i stálý služební dozor nad výkonem kompetencí svazků komunalních. Orgány samosprávy obecní a okresní jsou služebně a kompetenčně odvislými od nadřízených orgánů zemských, podléhají správním nařízením a dozorčím rozkazům zemského výboru, podléhají jednotnému vedení a soustředěným správním kompetencím orgánů zemských.

Decentralisace prostřednictvím obcí a vyšších svazků komunalních rozděluje správní funkce mezi stát a mezi svazky jemu podřízené; těmto dílčím organismům uvnitř nadřízeného státu dostává se v jistém místním obvodu určité míry autodeterminace a schopnosti vésti část správy bez potřeby impulsu vycházejícího od úřadů státních. Obce uznány jsou za samostatné spravující subjekty. Správní kompetence obcí v přeneseném oboru znamenají jen účastenství orgánův obecních na státní správě uvnitř státního správního okresu a zahrnují funkce státní správy, jež jsou vykonávány orgány obecními jen jako orgány státu (tak na př. funkce správy justiční a vojenské). Stát užívá tu obcí k svým správním funkcím.

V samostatném oboru působnosti mají obce především správní kompetence jako jiné korporace: spravují své jmění, přibírají si členy, obstarávají si orgány a mají organisační moc nad svým úředním aparátem. Vlastní svoji finanční správu vedou obce buď soukromohospodářsky, spravujíce jako jiné soukromohospodářské subjekty svůj majetek, své podniky a ústavy, užívajíce při tom jednání soukromoprávných; mohou však k realisování úkolů své finanční správy užívati i práv vrchnostenských, ukládajíce osobní i věcná břemena, ukládajíce na základě své finanční výsosti dávky v okruhu své moci. Vrchnostenských práv, finanční výsosti své, mohou užívati obce stejně i za správní prostředek pro svoji činnost hospodářskou. Vedou dále správu určitých záležitostí místních kolektivního významu a mohou tu v rozsáhlé míře užívati vrchnostenských práv v celém oboru policie místní vydáváním policejních nařízení místních. Ovšem, přes tuto delegaci vrchno-

stenských práv obcím, přes toto opatření obcí vrchnostenskými právy v oboru správy vnitřní nemají obce oprávnění samostatné exekutivy v tom smyslu, že by měly též donucovací moci k realisování svých správních kompetencí. Vynutitelnosti dostává se správním kompetencím obecním teprve vůlí státu a je obci dovolati se příslušných bezprostředných orgánů státních. Exekutiva ve smyslu prováděcí moci donucovací je centralisována v rukou úřadů státních.

Při formách decentralisace, která svěřuje díl veřejné správy činnosti svazků zájmových, korporativních svazků samosprávy zájmové, vykonávají zájmové svazky, jako společenstva, rady, odborová sdružení a komory, nejen funkce správní za realisováním zvláštních vlastních úkolů správních, nýbrž je jim přiznán i rozsáhlý vliv poradný v záležitostech státní správy. Mají uplatňovati poradné působení a vykonávati činnost poradnou při správních funkcích orgánů státních. Zastupují tak zájmy členův určitých povolání při státních funkcích správních. Formy decentralisace samosprávou občanskou, úřady smíšenými, jsou v Předlitavsku málo vyvinuty; pouze pro dohled na školství a nejnověji v oboru správy finanční při komisích daňových zřízeny jsou orgány smíšené, složené z úředníků státních a z živlů samosprávných (tak školní rady a komise zdaňovací).

18. V organisaci předlitavské správy prostupují se elementy centralistické i decentralistické, nevyrovnávají se však nikterak, nejsou úměrny. Centralistické momenty mají celkem převahu: bije do očí značná koncentrace kompetencí v rukou nejvyšších úřadův ústředních, ministerstev jednotlivých oborův. K této koncentraci pojí se opět důkladné soustředění správní agendy unitř zemí v rukou provincialních úřadů vyšší kategorie, v rukou místodržitelstev a zemských vlád. V jejich kompetenci je centralisována většina vší správní agendy uvnitř jednotlivých zemí a to agendy z věcně nejrůznějších odborův.

Na druhé straně vyniká však opět úplná volnost samosprávných kompetencí v oboru vlastní působnosti samosprávy místní, obecní a vyšších svazků komunalních, volnost samosprávy od positivní direktivy státní. K této volnosti pojí však se zase koncentrace kompetencí samosprávných v oboru vlastní působnosti v rukou výborů zemských. Kdykoli a jakýmkoli způsobem rozšíří zákonodárství kompetence obcí v oboru samostatné působnosti, rozšiřují se tím rozhodovací reformatorské kompetence orgánů vyšších komunalních svazků, neboť tyto cestou opravných prostředků rozhodují o správnosti výkonu kompetencí orgánův obecních. Rozmnožení kompetenčních attributův obecních rozmnožuje kompetence samosprávné až do instance nejvyšší, do zemského výboru, neboť v rukou zemských výborů soustřeďují se kompetence z celého samostatného oboru působnosti samosprávné nižších svazků komunalních.

Odtud tak často a zle vytýkaný dualism správní: samostatnost instancí samosprávných a státních trhá správní agendu na dva díly či

obory, z nichž v každém správní činnost podléhá kompetenční odvislosti od jiného orgánu. Správní funkce, byť materielně stejnorodé podléhají reformující kompetenci rozhodovací buď orgánů státních nebo samosprávných, jejichž kompetence dělí tedy správu uvnitř státu na dva díly. Organisace, které by hleděly dualism správy státní a samosprávné vyrovnávati přiznáním podílu živlu laickému, občanskému, na státní správě, jsou ojedinělé.

A právě okolo těchto bodů stále se točí celá otázka správní reformy v Předlitavsku. Každé reformě jde stále o to, jak možno přiměřeně dekoncentrovati část kompetencí ministerstev na prospěch místodržitelství. Jde dále o to, dekoncentrovati kompetence místodržitelstev uvnitř zemí zřízením krajských úřadů jako politických úřadů II. instance. Jde dále i o to, jak dekoncentrovati samosprávné kompetence zemského výboru na prospěch nových zastupitelstev krajských, složených ze zástupců samosprávy, z úředníků čestných a z orgánů státní správy. Tato forma decentralisace správy byla by dalším krokem k překlenutí rozporu mezi správou státní a samosprávou místní, zajišťujíc místním živlům samosprávným ingerenci a účast na výkonu bezprostřední správy státní.

Literatura.

Právní dějiny.

Ákos v. Timon, Ungarische Verfassungs- und Rechtsgeschichte mit Bezug auf die Rechtsentwicklung der westlichen Staaten. Berlin 1904. Putkammer und Mühlbrecht. (Tištěno v c. k. dvorní knihtiskárně V. Hornyánszkého v Budapešti.) Stran 789.

Bylo už konečně na čase, že se mimouherské veřejnosti dostalo knihy o vývoji uherských ústavních a právních dějin z pera maďarského. Dílo prof. Timona vyšlo teprve přede dvěma roky v jazyce maďarském, letos pak překladem Dra Felixe Schillera (z 2. maďarského vydání) i německy. Dosud byl cizinec neznalý maďarštiny nucen užívati hlavně jen starších prací německých, trojsvazkového díla *Virozsilova* Das Staatsrecht des Königreichs Ungarn (v Pešti r. 1865 a 1866) a spisu *Krajnerova* Die ursprüngliche Staatsverfassung Ungarns seit der Gründung des Königsthums bis zum Jahre 1382. Ačkoliv ani jedna z těchto prací nepozbyla ceny, jsou přece obě sem tam zastaralé. Spisu Krajnerovu nedostává se mimo to přehledné formy. Citátům z pramenů popřáno jest příliš mnoho místa, a text jest jimi tak prosycen, že ztrácí se takořka souvislost. Jednu velikou přednost má arci dílo Krajnerovo. Autor pustil se do studia staré uherské ústavy — jak

viděti z titulu, zabývá se jen dobou do r. 1382 — s velikou kritičností, ba skepsí. Pramalý respekt má před maďarskými autoritami, a sice počínajíc už prvým maďarským letopiscem, anonymním notářem krále Bely, který mu jest »ein Erzschelm«. Chce-li některého maďarského učence hodně snížiti, poznamená o něm, že jest členem Maďarské akademie (srov. str. 249, pozn. 2., str. 291, zmínka o Toldym a Wenzelovi, o Botkovi atd.). Nechovaje velké důvěry k uherským badatelům, Krajner ignoruje téměř literaturu a opírá se jen o prameny. A poněvadž pak Maďaři, když se usadili v Uhrách, měli nízkou kulturu a museli se teprv učiti u sousedů, hlavně Němců, Krajner stopuje německé právní instituce a normy v Uhrách tím, že srovnává uherské právní prameny s německými. Výsledky, k nimž došel, jsou namnoze úplně správné, a ještě dnes, kdy od vydání jeho spisu uplynulo více než třicet let, musíme mu v ledačems spíše dáti za pravdu než Timonovi. Škoda, že neznal Krajner žádného slovanského jazyka, aby byl mohl přihlédnouti i k slovanským vlivům na uherské právní dějiny.

Dílo Timonovo přijde vhod i samým Maďarům. Jeť to prvá práce maďarská z tohoto oboru, jež dovedena jest aspoň do počátku XVII. stol. (do r. 1608). Dosud měli Maďaři jen dva spisy podobného druhu. Základní spis pochází z roku 1872. Jest to kniha prof. Emericha *Hajnika* Magyar alkotmány és jogtörténelem (I. sv.), dnes již rozebraná a v leckteré příčině též zastaralá. Základů položených Hajnikem drží se celkem prof. Ignác *Kosutány* v učebnici A magyar alkotmány és jogtörténelem tankönyve (I. sv. v Budapešti 1895). Jen v detailech opravuje a doplňuje svého učitele. Zabývá se pouze dobou Árpádovců. Ačkoli slíbil vydati pokračování svého díla (měly vyjíti ještě dva svazky), nedošlo k tomu.

Za těchto okolností musí jak nám, tak i Maďarům vítanou býti práce Timonova. Byť nás neseznamovala s celým ústavním a právním vývojem uherským, jde přece dále než spisy Krajnera a Kosutányho. Díla takového potřebujeme k lepšímu porozumění dějin rakousko-uherského mocnářství a ještě více ke srovnání svého českého ústavního vývoje s vývojem uherským. Rádi bychom konečně věděli, je-li historické právo Maďarů silnější než právo české, a jaký jest vůbec poměr staré české ústavy k ústavě uherské. Co se dovídáme v jednotlivých příručkách říšských dějin rakouských, jako v knize *Huberově*, *Luschinově*, *Bachmannově*, jest rozhodně nedostatečné. Lepší jest v té příčině *Bidermannův* spis Geschichte der österreichischen Gesammtstaatsidee 1526—1804 (v Innsbrucku 1867 a 1889), který arci jedná jen o vývoji pozdějším.

Hned předem budiž podotčeno, že v příčině původu uherských právních řádů stojí prof. Timon na zcela jiném stanovisku než Krajner. Snad jen tím se vysvětluje, že Timon v údajích bibliografických nikde se o Krajnerovi nezmiňuje. Kdežto Krajner hledá všude vzory německé, Timon vyvozuje skoro všechno ze základů ryze maďarských. Již to ho karakterisuje, že celých 90 stránek věnuje prvotní ústavě (Urverfassung) uherské z doby před svatým Štěpánem, tedy ústavě, o níž vlastně nevíme nic spolehlivého. Znějíť byzancké zprávy o prvotních dějinách maďarských dosti pohádkově a jsou v odporu s údaji spisovatelů orientálních, což připouští ostatně Timon sám.

A ostatně i kdyby vypravování o původní vlasti Maďarů nazv. Lebedia i o pozdějším jejich území Atelköz (Etelköz) bylo úplně hodnověrné, ústava sv. Štěpána odporuje rozhodně právnímu nazírání z doby onoho pohádkovitého prastátu maďarského. Bylať to ústava západoevropská s mnohými slovanskými řády, jež neměly a nemohly míti nic společného s organisací kočovných plemen maďarských. Všecko, co autor uvádí o »Urverfassung«, »Urheimat«, »Urstaat«, »Urvertrag« a pod., jest více méně jen plod bujné fantasie. Na některých místech mohou se zdáti dohady jeho pravděpodobnými, jinde však bije pohádkovitost až příliš do očí. Čeho všeho se nedomýšlí prof. Timon. Jest prý na př. pravděpodobno, že chagan Chazarů Lebediasovi ještě v době, kdy Maďaři žili v Lebedii, dal za ženu vznešenou Chazarku za tím účelem, aby upevnil u Maďarů chazarský vliv a uspíšil trvalé spojení maďarských kmenů (str. 50) atd. Pohádky podobné opakují maďarští historikové se zvláštní zálibou. Nebyl by nikdo ani pravověrným Maďarem, kdyby nevěřil v pravost Anonymovy »krvavé smlouvy« (vérszerződés), uzavřené prý v pravlasti mezi Álmošem a šesti kmenovými náčelníky a obnovené na území uherském u Tisy, u bařiny Kortveltó. Nic by konečně na těchto výplodech fantasie nezáleželo, kdyby maďarští historikové přestali na pouhém vypravování podle pramenů. S čím však se nijak spřáteliti nemůžeme, jest onen zvláštní způsob, kterým se hledí zcela vážně těžiti z nich pro pozdější ústavní vývoj. Nepočíná si tak jen Timon, naopak běží tu již o soustavné učení novější školy maďarských právních historiků. Pozdější ústava má prý své základy již v praústavě maďarské. Obě ovládány jsou vyvinutým veřejnoprávním smyslem národa (u Timona öffentlichrechtlicher Sinn, öffentlichrechtliche Auffassung, u Hajnika, Egyetemes európai jogtörténet, 5. vyd., 1900, str. 201 a u Kosutányho u. m., str. 40, »a nemzeti közszellem«), mezi někdejší vojvodskou a pozdější královskou mocí není prý v podstatě žádného rozdílu (Kosutány, str. 54), podle maďarského nazírání měla prý královská moc uherská ráz veřejnoprávní, kdežto v západní Evropě jen soukromoprávní (e hatalom merőben közjogi jellegű, a királyi hatalomnak magyaros jellege, Kosutány u. m., str. 54, 55).

Výronem tohoto zvláštního nazírání na vývoj uherské ústavy jsou rozličná nevědecká tvrzení a hlediska Timonova. U autora prozrazuje se až příliš jasně snaha vylíčiti ústavní a právní dějiny uherské ze základů ryze maďarských a setříti veškery stopy cizích právních vlivů. Spisovatel vidí v uherském ústavním vývoji četné zvláštnosti a přednosti, jež jako by státnímu právu jiných národů známy nebyly. Národ uherský (dle Timona vlastně maďarský) měl prý tak znamenité ústavní instituce, že se s ním mohli měřiti jen nejpokročilejší národové západu, ba v některé příčině vynikli Uhři dokonce nad všechny ostatní národy. Na str. 511 praví na př. autor: Die ungarische Nation gelangte vermittelst des öffentlich-rechtlichen Begriffs, d. i. der Personification der Heiligen Krone vor allen andern Völkern des Westens zu der echt-staatlichen Auffassung. „Hierin beruht die Eigenart der ungarischen Staatsverfassung während dieser Periode, die das ungarische Staatswesen von den Verfassungen des Westens unterscheidet. Spisovatel tvrdí tu něco naprosto nesprávného, nehledíc ani k tomu, že jeho

pojem »svaté koruny« jest dosti mlhavý. Dělí totiž celý ústavní a právní vývoj uherského národa na tato období: 1 doba praústavy (od nejstarších časů až do založení království, t. j. do r. 1000); 2. doba ústavy založené sv. Štěpánem; 3. doba ústavy spočívající na pojmu svaté koruny (resp. Svaté Koruny), t. j. od r. 1308 do r. 1608; 4. doba ústavy stavovské od r. 1608 do r. 1848. Jest otázka, co jest to za pojem státoprávní »svatá koruna«. Autor vykládá nám to na několika místech.

Moc královská neměla prý jednotné povahy. Bylať rázu jednak veřejnoprávního, jednak soukromoprávního (str. 120 a 121). Ráz veřejnoprávní zaujímal až druhé místo, a nebyl tedy s počátku v popředí. Došlo k tomu sice, ale »trvalo to dlouho, než pronikl pojem veřejné moci odevzdané králi od národa, než se vyvinul veřejnoprávní pojem svaté koruny, a než tím dospěl národ k pravé představě státu, státního bytu, jejž viděl stělesněný ve svaté koruně« (str. 122). »Ústavní význam korunování vytváří znenáhla veřejnoprávní pojem svaté koruny a zakládá veřejnoprávní názor, že vlastním majitelem státní moci jest svatá koruna, a že nejvyšší státní moc tkvící v národě přechází od svaté koruny na krále« (str. 126). Zde jest přece dosti srozumitelně, byť ne zcela jasně vyloženo, že terminem svatá koruna rozumí se s t á t, resp. organisovaný n á r o d, za tehdejší doby ovšem národ šlechtický (populus ve smyslu Tripartita II., 4). Na str. 510 vyjadřuje se však autor již trochu jinak. Praví tam doslovně: »Když království (královská moc) takto s výše někdejší moci pokleslo a samovlády ve státě pozbylo, vyvinul veřejnoprávní způsob nazírání uherského národa pojem v e ř e j n é m o c i prýštící se (tkvící) v národě, králi a národu společně náležející.« Tu tedy mluví se najednou už o veřejné moci náležející dvěma faktorům, králi a národu, což se opakuje na str. 512. Svatá koruna — pokračuje autor — pojímá prý se jednak jako znamení a symbol uherského státu a jednak se personifikuje jako majitel veřejné moci. Zosobnělá svatá koruna tvoří prý základ ústavy. Každý činitel státního života vstupuje v bezprostřední vztah ke svaté koruně a nabývá od ní své funkce. Ona jest pramenem všeho práva a vší moci; k ní obracejí se služby vykonané pro veškerenstvo, pro stát. Nejvyšší státní moc nejeví prý se už jako královská moc tak jako v období ústavy založené sv. Štěpánem, nýbrž jako s v r c h o v a n o s t s v a t é k o r u n y (jurisdictio Sacrae regni Coronae); státní výsostná práva nejsou už majestátními právy královskými, nýbrž p r á v y s v a t é k o r u n y (jura Sacrae regni Coronae), jež v zásadě svaté koruně náležejí a teprv od této na krále přecházejí.

Z tohoto nového pojmu vyplývá prý další státoprávní pojem: č l e n s t v í s v a t é k o r u n y. Jak jsem vyložil v knize své Verbőczyovo Tripartitum (str. 204), koruna uherská, pokud se týče její představitel, panovník uherský, prohlašují se od Verbőczya (I., 10. pr. a § 1, I., 13. pr., I., 64 a j.) za jediný pramen, z něhož pocházejí veškeré šlechtické nemovitosti (jura possessionaria). Proto také, když se šlechtické statky vymřením oprávněných dědiců uprázdní anebo pro pronevěru (zemězradu, nota infidelitatis) spáchanou na koruně nebo panovníkovi propadají, vracejí se opět na korunu. Přihlížeje k tomuto nazírání Verbőczyovy doby, Timon praví, že, kdo svoje právo k nemovitostem odvozuje od svaté koruny, a stojí k ní tedy v bez-

prostředním vztahu, jest členem (údem) svaté koruny (membrum Sacrae regni Coronae) a účastní se jakožto takový vykonávání veřejných mocí soustředěných ve svaté koruně: zákonodárné, správní a soudcovské moci (str. 513 a 514). Nač takové okolky? Je-li svatá koruna personifikací státu, t. j. národa (obyvatelstva) organisovaného ve stát, není možno vykládati, že národ, od něhož přece veškera moc ve státě vychází, nabývá této moci teprve přímým vztahem ke koruně na základě toho, že od koruny odvozuje své právo k nemovitostem. Takovýmito dedukcemi se abstrakce Timonovy samy vyvracejí a porážejí.

Co jest tedy Sacra regni Corona? Tomu, kdo zná středověkou, právní terminologii, nečiní porozumění tomuto výrazu pražádných obtíží. Neníť to nějaký specificky uherský termin, nýbrž výraz běžný i jinde, jmenovitě u nás a v Polsku. Pokud běží o české právo ústavní, vyložil už dávno prof. Kalousek znamenitým způsobem, co znamená výraz Česká koruna. V Českém státním právu (2. vyd, str. 68 a 69) praví doslovně: »V polovici čtrnáctého století, nejvíce přičiněním Karla IV. samého, vešel do obecného užívání název koruna Česká, jenž odtud stále přikládal se tomu, co bychom podle nynějšího politického názvosloví jmenovali státem Českým anebo říši Českou. Názvu toho užíváno obecně doma i v cizině skrze celé věky slavných dějin českých; i ačkoli po bitvě Bělohorské nastal pomalu obyčej zachovávaný až do roku 1848, nazývati v domácích právních listinách souhrn bývalého samostatného státu Českého »dědičnými zeměmi Českými« (Böhmische Erblande, na rozdíl od Rakouských a jiných dědičných zemí), přece v mezinárodních smlouvách, v státoprávních listinách a lenních listech užíváno starého názvu koruny České bez přestání ještě v 18. a 19. století až do našich let. Když teda stát Český byl na vrcholu vývoje svého, byla »koruna Česká« jeho právní titulaturou všeobecně přijatou, a »království České« znamenalo jako dosud jen zemi Českou. To bylo pravidlem: avšak výjimkou ty názvy se střídaly a jeden za druhý braly, tak že někdy pojem království Českého vztahoval se k celému státu Českému, někdy zase, a to dosti zhusta, sama země Česká nazývala se korunou Českou. Příčina toho střídání názvu záležela nejen v historickém vědomí, že země Česká byla kmenem, z něhož stát Český vyrostl, nýbrž i v tom, že království České požívalo některých předností v koruně, a stavové jeho v důležitých věcech celého státu se týkajících vedli první a rozhodující slovo.«

Slovo »koruna« znamená tedy v právu českém totéž co »stát«. Na této terminologii zakládá se činění rozdílu mezi statky korunními a komorními. Obojích užívali čeští králové, avšak tyto byly jejich soukromým vlastnictvím, kdežto statky korunní čili stolní (aneb dle Stránského »kvaterináty«, ježto, jak prý někteří všetečkové vyzradili, dosahují na čtyry sta tisíc zlatých německých) byly statky zemskými, státními, jež beze svolení sněmu nemohly býti zcizeny.

I v Polsku užívalo se slova koruna v podobném smyslu, ač později (po spojení Litvy s královstvím Polským) název Koruna vztahován jen na Polsko. Mluvilo se tedy na jedné straně o úřadech a institucích korunních (polských) a na druhé straně o úřadech a institucích litevských. Nejvyššími úřady

korunními rozuměly se při tom nejvyšší úřady zemské, stavovské (v Polsku), vedle nichž trvaly pro Litvu podobné nejv. úřady stavovské Pro svou vlastní, soukromou potřebu měl pak král své úředníky dvorské (dvojí, jedny pro Polsko, druhé pro Litvu). Rozeznával se také tribunál korunní od tribunálu litevského, metrika korunní od metriky litevské atd. I pojem statků korunních (dobra koronne) byl Polákům dobře znám podobně jako Čechům a Uhrům. V Uhrách sluly tyto zemské nezcizitelné statky bona et proventus Sacrae Coronae, bona coronalia, coronalitates, v Sedmihradsku pak bona fiscalia, purae fiscalitates. (Předposlední výraz dobře sluší rozeznávati od pojmu fiskálních statků běžného ve vlastních Uhrách, kdež se výrazem tímto rozuměly statky, jež byly určeny k donacím.)

Z příkladů shora uvedených zřejmě, tuším, vidno, že výrazem koruna rozumí se ve státě Českém, Polském i Uherském, resp. Uhersko-chorvatském buď veškeren státní celek (nejen země hlavní, caput, nýbrž i země ostatní, údy, membra jednoho státního tělesa, jak se vyjadřují prameny české i uherské) anebo hlavní část státního tělesa (království České a království Polské). Korunním pak jest to, co bychom nyní nazvali zemským naproti tomu, co náleží jen panovníkovi (ve státě Polském pak i to, co se týká král. Polského naproti Litevskému velkoknížectví). Poněvadž Sacra Corona znamená v Uhrách tolik jako regnum, vysvětlují se rčení, dle nichž příslušníci privilegovaných stavů uherských (preláti, magnáti a nižší šlechta) nazývají se střídavě buď membra sacrae coronae nebo membra regni, regnicolae, incolae regni. Regnum béře se tu v širším slova smyslu jako veškeren stát Uhersko chorvatský, zahrnujíc v něj i Sedmihradsko a Chorvatsko. Byloť pro všechny země koruny sv. Štěpána podobně jako pro všechny země koruny sv. Václava uznáváno jedno a totéž státní občanství (šlechtické ovšem) nazvané indigenátem.

Z užívání výrazu »svatá koruna« v právu uherském nedá se nic jiného vyvozovati, než že během času tou měrou, jak se organisovala společnost, resp. tou měrou, jak šlechta, zejména vyšší počala nabývati větších a větších politických práv, přestávala moc královská býti neobmezenou a byla nucena děliti se o zákonodárství, správu i soudnictví s národem (šlechtou). Jinými slovy řečeno, výraz »svatá koruna« svědčí o tom, že znenáhla vyvíjí se ve státě Uherském právě tak jako v Českém a Polském stavovsky obmezená monarchie. Správně to vystihl Emerich Hajnik v cit. již spise Egyetemes európai jogtörténet (str. 201), kde srovnává ústavně (stavovsky) obmezenou královskou moc (alkotmányos királyság, alkotmányosan korlátozott királyi hatalom) v Anglii, v Uhrách a v Polsku. Uvésti měl ovšem i stát Český. Také Kosutány (u. m., str. 11) pochopil správně pojem svaté koruny a dělí vývoj uherské ústavy počínajíc sv. Štěpánem na dvě periody, 1. období ústavní a společenské organisace na základech položených sv. Štěpánem (1000—1308), 2. období svaté koruny a avitických institucí (a szent korona és ősiségi intézmények korszaka), od r. 1308—1848. Ačkoliv ani tato terminologie Kosutányho se nám nelíbí, věcně jest jeho periodisace uherských ústavních dějin dosti správná. Musí se jen věděti, že výrazem svatá koruna rozumí Kosutány stavovsky obmezenou monarchii, jež vystřídala starší monarchii absolutní. Ovšem třeba míti

na paměti, že pojem svaté koruny i u Kosutányho jest trochu mlhavý, a že se proto nehodí za karakteristikon tak dlouhé ústavní periody (1308—1848). Prošeť pojem ten podle řečeného učence čtyrmi rozličnými fasemi. S počátku se vyvíjel (1308—1435), pak dospěl k úplnému rozkvětu (1435—1526), načež po době náboženských a politických sporů a po době tureckého panství (1526—1712) počal upadati, až se konečně vyvinul nový život ústavní (1712—1848). Pojem svaté koruny jest tedy u Kosutányho trochu široký a měnivý. Měnil se tou měrou, jak se měnila forma ústavy. Původně (za Anjouovců podobně jako u nás za Karla IV.) rozumělo se výrazem svatá koruna jistě něco jiného než v době pozdější, zejména za vlády slabých Jagajlovců, a v XVIII. stol. opět něco jiného než na začátku XVI. stol. Timon drží se terminu toho ve smyslu, jak se mu rozumělo za doby Verbőczyovy, tedy za rozkvětu šlechtické oligarchie, kdy vládu vykonávali vlastně jen nejvyšší zemští úředníci a král byl pouhou loutkou v jejich rukou. Autor jde však v personifikaci pojmu svaté koruny tak daleko, že se domnívá naproti střízlivějším svým předchůdcům, jako by tu běželo o nějakou zvláštnost (Eigenart) uherské ústavy, jíž by neznalo ústavní právo jiných národů. Že již Hajnik srovnává v té příčině ústavu uherskou s anglickou a polskou, toho si ani nepovšiml. Ostatně Timon sám si odporuje. Ačkoli doba od r. 1308 do r. 1608 jest dle něho periodou ústavy spočívající na pojmu svaté koruny a doba následující (1608—1848) periodou ústavy stavovské (str. 7), praví na str. 503, že po vymření Arpádovců a po dosazení na trůn nové dynastie nenabylo uherské království povahy feudální ani absolutní, nýbrž vyvíjelo se stále ve směru konstitučním. Také na str. 119 nadepsal § 3 »Der Verfall der königlichen Gewalt ... Beginn einer constitutionellen Entwicklung«. Na těchto dvou místech tedy spisovatel sám podává jiný výklad pojmu svatá koruna než na místech ostatních, a nelze proto chápati, proč najednou doba od r. 1608 do r. 1848 slouti má obdobím ústavy stavovské (str. 7).

Přes toto podivné nazírání na vývoj uherského ústavního práva má dílo prof. Timona pro nás Čechy velikou důležitost. Bylo-li potřebí dokazovati, že české státní právo není o nic slabším než státní právo uherské, dokázal to za nás prof. Timon. Neboť všechno to, co se v díle jeho uvádí na doklad velikých ústavních svobod uherských, známo jest už dávno z dějin českého ústavního práva. Professoři Kalousek, Čelakovský a Rieger vylíčili nám vývoj českého státního práva mnohem vědečtěji a správněji než to činí prof. Timon v příčině ústavy uherské. Velikou přednosti jejich spisů jest vědecká střízlivost, kdežto u Timona každou chvíli prozrazuje se zásada Extra Hungariam non est vita. Kdyby prof. Timon a jiní maďarští právní historikové znali jen trochu dějiny českého a polského ústavního práva, nemohli by konstruovati podobné mlhavé theorie jako jest učení o svaté koruně — a zvláště by nemohli tvrditi, že ústava uherská nemá — mimo snad anglickou — v dějinách Evropy žádné sobě rovné. (Jako Timon, tak i překladatel díla jeho Schiller beře na pomoc ústavu anglickou a srovnává vznik a vývoj stavu magnátského v Uhrách s podobnými poměry v Anglii.) Až se někdy maďarští učenci odhodlají studovati též ústavní dějiny české a polské, shledají ke svému překvapení, že všechny ty výklady o zvláštnostech uherské

ústavy mohly vzniknouti jen z neznalosti ústavních dějin nejbližších sousedů. Neboť srovnáváme-li jen zběžně ústavní vývoj v zemích českých, polských a uherských, vidíme, že jsou tu shody až nápadné. V Čechách kmen Čechů, v Polsku kmen Polanů, v Uhrách kmen Maďarů stávají se středisky státního vývoje. Knížata (vojevodové) těchto kmenů rozšiřují svou moc nad ostatními příbuznými kmeny a sjednocují je znenáhla v jeden státní celek. Moc panovníkova jest původně neobmezená a má ráz moci patrimoniální. Stát pokládán jest totiž za soukromé vlastnictví panovníkovo, a proto může po případě i býti dělen mezi syny panovníkovy. Soustavu údělů zná právo české, polské i uherské. Období toto netrvá však dlouho. Panovník chtěje míti oporu v duchovenstvu a ve svých úřednících, rozdává jim půdu nikým neokupovanou a jemu tedy náležející, čímž vzniká třída majitelů velikých latifundií, potomní šlechta. Rozdáváním půdy a udělováním immunit oslabuje se moc knížecí, sesiluje se však moc šlechty, jež se znenáhla dělí na šlechtu vyšší (magnáty, barony, stav panský) a nižší (šlechta prostá, rytíři, vladykové). Lid obecný upadá v poddanství, a jen malá jeho část domůže se během času autonomie a politických práv jakožto stav městský. Společnost, obyvatelstvo, se tedy pomalu organisuje a probouzí k politickému životu. Panovník přestává už býti samojediným majitelem zákonodárné, správní a soudcovské moci ve státě a musí část své moci popustiti stavům. Činí tak především ve formě privilejí, jež obnovovány jsouce od jeho nástupců, stávají se pramenem ústavních práv a svobod národa. Vedle toho vyvíjejí se ústavní svobody hlavně ve formě práva obyčejového. Příležitost k seslabení moci knížecí a k povznesení moci stavů poskytují změny na trůně, zvláště běží-li o spor mezi několika pretendenty, dále slabost jednotlivých panovníků, i jiné okolnosti. Vedle zásady dědičnosti trůnu počíná se objevovati zásada volby. Stát není již patrimoniem knížecím, nýbrž územím, jehož integrita stojí pod ochranou národa (stavů).

Princip volby nabývá zvláštní intensivnosti po vymření domácích dynastií, což u Čechů, Poláků a Uhrů nastupuje skoro současně. I v tom je velká shoda okolností, že všechny tři státy mají současně veliké panovníky, kteří na čas dovedou ještě čeliti vzmáhajícímu se vlivu stavů (Karel IV., Kazimír Veliký, Ludvík Veliký). Blízký poměr počíná se vyvíjeti mezi královstvím Českým a Uherským počínajíc stoletím XV., kdy obě říše měly společného panovníka (Zikmunda), a vyvíjely se stejným způsobem za něho i za Albrechta Habsburského a syna jeho Ladislava Pohrobka. Ba i potom objevuje se v dějinách obou států nápadná shoda. V obou panují národní, domácí králové (Jiří z Poděbrad, Matěj Korvín), kteří vystřídáni jsou opět panovníkem společným (Vladislavem Jagajlovcem) Změny dynastií a panovníků mají v obou říších v zápětí sesílení moci panského stavu. Dřívější monarchie proměňuje se vlastně v šlechtickou oligarchii s panovníkem v čele. Stavové pojišťují si svou moc v kodifikacích (zemské zřízení české a Verbőczyovo Tripartitum, sbírka sice soukromá, avšak významu officiálního), jichž doplňkem jsou potvrzení privilegií a inaugurační diplomy.

Úřady jsou přístupny jen domácí šlechtě, která požívá zvláštních stavovských práv a předností, jako jest osvobození od daní, právo držeti šlech-

tické statky, vykonávati patrimoniální jurisdikci, právo byti souzenu jen od soudů šlechtických a j. Nejdůležitějšími právy šlechty byla arci práva politická, zejména právo účastniti se sněmů a tím moci zákonodárné jakož i státní správy a soudnictví. Jak ve státě Českém, tak i Uherském, resp. Uhersko-chorvatském konaly se vedle sněmů říšských (ve státě Českém sněmy generální) ještě sněmy zemské (zvláštní v Chorvatsku a zvláštní v Sedmihradsku) a mimo to sjezdy krajské, pokud se týče komitátní (v Sedmihradsku ještě zvláštní sjezdy maďarské šlechty, zvláštní sněmy Sékelů a opět zvláštní kongregace Sasů). Totéž postavení jako měla ve státě Českém panská čili zemská rada, (sbor nejvyšších zemských úředníků) a v Polsku senát, náleželo ve státě Uherském královské radě. I povinnosti šlechty české a uherské byly stejné. K vojenské službě byla šlechta povinna jen uvnitř státních hranic (za účelem obrany země a potlačení odboje proti právu). V Uhrách nazývala se povinnost ta insurrectio. Bylo-li třeba, aby zemská hotovost vytrhla za hranice, muselo rozhodnutí o tom odevzdáno býti (v Čechách i v Uhrách) sněmu. Zkrátka ústavní právo české i uherské — a ovšem i polské — vykazuje shody až nápadné.

Že v leckterém detailu objevují se odchylky, to je zcela přirozeno. Odchylek přibývá zvláště za doby Habsburské (po r. 1526), jmenovitě ve stol. XVIII., kdy území státu Českého značně se stenčilo, naproti tomu však země koruny sv. Štěpána vybaveny byly z moci turecké a spojeny opět v rukou králů z rodu Habsburského.

Dokud tomu tak nebylo, panovala v Sedmihradsku (v době samostatného knížectví pod ochranou tureckou) šlechtická oligarchie zrovna tak jako za Jagajlovců v Čechách a Uhrách. Anarchie, jež řádila vlastně za Vladislava II. a Ludvíka v Uhrách, přestěhovala se po bitvě u Moháče do Sedmihrad a byla tam ještě zvětšována zasahováním rakouských a tureckých vlivů do vnitřních záležitostí sedmihradských. Jako v říši Římskoněmecké a jako v Polsku, předkládány byly nově zvoleným knížatům podmínky (conditiones), na jejichž zachovávání musili přísahati. Tyto volební kapitulace byly čím dále tím těžší. Knížata Barcsay, Kemény a Michal Apaffy I. museli se uvoliti, že potvrdí všeliké usnesení tří sedmihradských národů, jinak že má míti moc zákonnou i bez jejich potvrzení. Na obsazování úřadů měl panovník sedmihradský menší vliv než stavové, kteří úředníky buď přímo volili a kníže zvolené jen potvrzoval, aneb aspoň kandidovali, při čemž panovník byl vázán na osoby navržené. Ve výkonu vlády byl kníže omezen zemskou radou. Podle volebních podmínek jednotlivých knížat přijatých do Approbatae Constitutiones a Compilatae Constitutiones byl panovník touto radou vázán tak, že bez jejího vědomí neměl jednati ani o vnitřních ani o vnějších záležitostech země, neměl uzavírati žádné mezinárodní smlouvy, vysílati nebo přijímati vyslanectva, činiti darování, jmenovati vyšší úředníky a velitele. Ačkoli podobný závazek v příčině užívání zemské rady platil i pro krále českého, byl přece kníže sedmihradský obmezen ještě více. I co do obsazování úřadů měl menší moc než král český, který při obsazování nejvyšších zemských úřadů vyžádati si měl jen návrhy zemské rady. V Uhrách samotných byla arci moc královna v této příčině zrovna tak malá jako v Sedmihradsku. Byliť

členové královské rady voleni sněmem; pouze při volbě palatina mohl král činiti návrhy.

K volebním podmínkám panovníka tak jako v Sedmihradsku pokořujícím v Uhrách však nedošlo. Příčinou toho byla silná ruka Habsburkův usilujících po způsobu králů francouzských o zavedení monarchie absolutní. Nicméně ukazují nám ústavní poměry sedmihradské, kam by to bylo dospělo v Uhrách i Čechách, kdyby se trůn byl stal volebným. Pokračování ústavních řádů sedmihradských může se ostatně stopovati v Polsku, jež se od r. 1572 rovněž stalo monarchií volebnou. Touž roli jako zemská rada v Sedmihradech hrají tam od r. 1576 residenti voleni sněmem ze středu senátorů. R. 1775 utvořena pak t. zv. rada stálá (rada nieustająca), jež sama vyřizovala všechny státní záležitosti. Král byl jen jejím náčelníkem a měl v ní dva hlasy.

Tímto stručným srovnáním chtěli jsme jen ukázati, že vývoj uherského ústavního práva má své parallely v sousedních státech Českém a Polském a nějaký čas i v samostatném knížectví Sedmihradském. Za nesprávné a jen z neznalosti věci vyplynulé pokládáme tedy mínění, že ústavní řády uherské byly na evropské pevnině nějaké unikum, jež by jinde bylo neznámo.

Ke konci rádi bychom se dotkli ještě některých nesprávností v detailech. Na str. 128 uvádí autor, že syn sv. Štěpána Emerich obdržel údělem slavonské území a psal se dux Slavoniae. To je hrubý omyl. Byl' Emerich vojvodou slovácským, nikoli slavonským. Výrazem Slavonia nemohla se mysliti nynější Slavonie, která nejen k Uhrám nepatřila (i v tom pochybuje Timon, drže se mínění Pestyho, jež vyvráceno jest prof. Klaićem), nýbrž na počátku XI. stol. Slavonií ještě nazývána nebyla. Autor myslí dále, že prvým korunovaným králem chorvatským (str. 245) byl Držislav, není mu tedy nic známo, že dle Račkého prvým králem byl už Tomislav.

Nesprávná jest domněnka (str. 96), že se sv. Štěpánovi podařilo ve čtyrech letech (!) provésti obrácení Maďarů na křesťanství. Ještě po padesáti letech za Ondřeje I. nastala pohanská reakce, a množství Maďarů vyznávalo pohanství. I při nastoupení Bely I. r. 1061 stal se nový pokus o vyhubení křesťanství. Teprve za Kolomana vykořeněny poslední zbytky pohanství. Celé století XI. jest tudíž vyplněno bojem mezi křesťanstvím a pohanstvím, a jest viděti, jak se nová víra těžko ujímala. Neprávem počítá Timon na str. 146 udvorniky k obyvatelstvu svobodnému (str. 234 a 285 zdají se však tomu odporovati) a rovněž tak obyvatelstvo, jež bylo povinno konati pro hrad rozličné služby a odváděti rozličné dávky. Tito castrenses (hradčané), cives, civiles (civitas = castrum) nejsou nic jiného než t. zv. náročníci polského práva. Správně je počítá k obyvatelstvu nesvobodnému Krajner (u. m. str. 189 a 190). Jen se stanoviska maďarského jest pochopitelno, že o státu Chorvatském mluví se v oddíle pojednávajícím o »provinční správě«, že se tedy Chorvatsku upírá státní individualita. *Dr. Karel Kadlec.*

Dr. *Hermenegild Jireček: Prove. Historický slovar slovanského práva.* Praha, Brno, 1904. Nákladem autorovým. Stran 445.

Již po několik let tanula nám na mysli potřeba důkladného terminologického slovníka pro právní dějiny slovanských národů. S radostí pozdravili

jsme tedy zprávu, že staříčký, v oboru slovanských právních dějin dávno osvědčený autor dílo takové vydal. Název »Prove« dal mu na památku boha práv a spravedlnosti, jehož ctili Vagrové slovanští v posvátném háji u Stargradu. Dílo to jest dosud prvým pokusem podati seznam terminů vyskytujících se v právech všech slovanských národů. Dosavadní chudičká literatura terminologická přestává jen na sbírkách slov jednotlivých slovanských práv. Vzhledem k tomu má autor nepopíratelnou zásluhu, že prvý pojal myšlenku právního slovníka všeslovanského.

Jaké byly asi vůdčí myšlenky spisovatelovy při sestavování díla? Rádi bychom to věděli za účelem praktického užívání díla Jirečkova. Právo slovanské náleží, jak známo, dílem už jen historii, dílem však ještě žije — arci jen ve svých zbytcích — u některých slovanských národů. Naskytá se tu hned prvá otázka, do jaké doby má se až jíti při sestavování takového terminologického slovníka, a do jaké doby speciálně šel autor. Měl zření i k novějšímu právu ruskému, srbskému a černohorskému, a do jaké míry?

Právní památky některých slovanských národů jsou po dlouhou dobu psány jazykem latinským, který podržuje velikou platnost zejména v právu polském, a sice ještě v době, kdy polský jazyk stal se již jazykem úředním. Z dřívější rozšířené latiny zbyly aspoň jednotlivé t e r m í n y. Mají se do právnického slovníka slovanského zahrnouti též terminy latinské?

Práva jednotlivých slovanských národů podléhala znenáhla velikým vlivům práv cizích, jako zase naopak někteří národové (Maďaři a Rumuni) přijali od Slovanů mnohé právní řády. Vzniká nová otázka: Má slovník takový býti sbírkou právnických termínů, jež se vyskytovaly v právech jednotlivých slovanských národů, nehledíc k původu právních řádů a norem, či jen sbírkou terminů práva ryze slovanského? U některých právních řádů objevuje se arci obtíž v tom, že dosavadním bádáním není ještě zjištěno, běží li v daném případě o ústav neb normu domácího původu či o recepci. Jak se tedy v případě takovém zachovati, náleží ten který výraz do právnického slovníka slovanského či má býti vypuštěn? Po našem mínění výrazy sloužící k označení právnických pojmů nejistého národního původu do slovníka takového rozhodně náležejí a jsou v nejhorším případě — má-li slovník podávati jen termíny práva ryze slovanského — superflua, která ukazují, do jaké míry se v právech slovanských národů jeví cizí vlivy. Okolnost tato nedá se však mnohdy hned tak zjistiti, a sestavovatel terminologického slovníka nejednal by tedy opatrně, kdyby už předem jistý termin vědomě chtěl z díla svého vylučovati. Uvedeme příklad. Do nedávna pokládali badatelé retraktní právo za institut práva německého, resp. germánského. U Slovanů se sice tento institut pod rozličnými názvy také vyskytuje, avšak přes to zdálo se převládati mínění, že retrakt dostal se k Slovanům z práva německého. Než bádání novější ukazují, že neběží tu o ústav vlastní ani právu německému ani slovanskému, nýbrž o institut rozšířený v právu mnohých národů. A takových příkladů dalo by se uvésti mnoho.

O některých právních řádech jest známo, že náležejí k tak zv. řádům universálním, objevujícím se za stejných okolností v právu nejčetnějších národů. Že příslušné termíny do slovníka našeho náležejí, o tom není arci

žádné pochybnosti. Jest však otázka, má-li se autor slovníka spokojiti jen slovanským právním výrazem, či má li tam, kde jest příležitost ke srovnání, přihlížeti i k právům cizím a uvésti i příbuzné terminy cizí. Odpověď záležeti bude na autorovi. Pohlíží-li na úkol svůj se stanoviska, abychom tak řekli, více filologického, přestane zajisté na tom, že uvede jen příslušné termíny slovanské, jestliže však se v něm bude ozývati více právník než filolog, nenechá si ujíti příležitost, aby nesrovnával terminy slovanské s terminy cizími. Srovnávání předpokládá však jistý, sem tam i podrobnější výklad. A tím jsme dospěli k nové otázce: Má podobný terminologický slovník býti pouhým seznamem technických terminů či zároveň sbírkou stručných, někde i obšírnějších výkladů?

Slovanští národové nejen recipovali cizí právní instituty a normy, jimiž původní (domácí) jejich právo značně se změnilo, nýbrž někteří z nich dokonce přijali celou soustavu práva cizího. Míníme tu právo městské, jež u západních Slovanů bylo původu německého, u dalmatských Chorvatů pak původu románského. Všichni Slované bez rozdílu pak přijali zároveň s křesťanstvím právo církevní. Vzniká další otázka: Má podobný slovník podávati i poslovanštěné aneb i nezměněné cizí, od Slovanů však užívané terminy práva německého (resp. románského) i terminy práva církevního?

Odpovědi na tyto otázky aneb aspoň na některé z nich byli bychom rádi slyšeli od autora samého. Škoda, že se v úvodě ke své knize o věcech těchto nevyslovil. (Že nepřihlížel spisovatel k dosud ještě platnému právu slovanskému, vidno již z přehledu použitých pramenů.) Také co se týče pramenů, z nichž dlužno čerpati látku k terminologickému slovníku pro dějiny slovanského práva, lze míti rozličné stanovisko. Jeden autor přihlížeti bude jen k právu psanému, zákonům, listinám, soudním knihám, právním knihám, jiný však bude čerpati i z práva obyčejového.

Zkrátka, autor podobného slovníka může se při sepisování svého díla říditi rozličnými zásadami a úvahami. Úkol svůj může si co nejvíce rozšířiti neb naopak zase omeziti. Jest to jeho nepopíratelným právem, v němž ho nemůže nikdo zkracovati. I kdyby si vytkl pro svou práci rámec nejužší, bude úkol jeho za nynějšího stavu vědy slovanských právních dějin dosti obtížný. Dlužno tu uvážiti dvě okolnosti. Prameny slovanských právních dějin jsou tak četné, při tom však tak rozptýlené, že jen s velkou námahou možno si je opatřiti. A co památek není vůbec ještě vydáno! Vzhledem k těmto obtížím bylo by nespravedlivo chtíti, aby dílo autorovo nemělo nejmenší mezery. U některých terminů jsme pozorovali, že spisovatel schválně jich neuvádí patrně z toho důvodu, že obsaženy jsou v Brandlově Glossarium, a že tedy nechtěl objem díla svého zvětšovati. Z důležitějších terminů, jichž v »Prove« postrádáme, uvádíme na př. tyto: blizkowanie się, bobylj, cělovanije krestnoje, ciąża, corulus, crinile (crinale), czwarcizna, děljuji, děti bojarskija, dotalitium, dzierżawa, garněc, godło, hradodrže (grododzierża), gramota, gród (úřad), guba, inquilinus, izdělije, jam, jamščik, knigi piscovyja, knigi perepisnyja, napolica, oprawa (při obvěnění, v právu polském), písař, pisec, počinok, podmoga, polovnik, poměstija, poselok, potug, potyczek (zajímavý polský termin odpovídající čes. lat. cespitatio, zakopnutí, klopytnutí [při pří-

saze]), prikazy atd. Nenalezli jsme v »Prove« také mnohých termínů z práva obyčejového, k němuž autor patrně nepřihlížel.

Není také divu, že sem tam vkradl se nějaký omyl. Tak na př. rus. »doklad« není forum judiciale, nýbrž odevzdání záležitosti (samým soudcem) vyšší instanci; neříkalo se opal, nýbrž opala (jistý druh vyhnanství); nejsou též správně vyloženy terminy pozem, přísud a několik jiných.

To jsou maličkosti Celkem vzato, jest dílo Jirečkovo velezáslužnou prací, která přijde vhod všem badatelům v oboru slovanských právních dějin. Těší nás upřímně, že jest to opět český učenec, který razí tu cestu příštím slovanským badatelům.

Jisto jest, že pozdější pracovníci, kteří stavěti budou na základech položených Herm. Jirečkem, vděčně budou vzpomínati svého předchůdce. a jisto jest také, že ten, kdo se bude chtít zabývati dějinami slovanských práv, neobejde se bez »Prove«. *Dr. Karel Kadlec.*

Právo občanské

Dr. *Stephan Landauer: Grundlagen und Systematik des neuen oesterreichischen Hypothekenrechts.* Wien, 1904, Manz, 180 str.

Spisovatel zabývá se po delší dobu již studiemi o novém vývoji rak. práva zástavního, jak osvědčil svými články v Grünhutově časopise a v Allg. oesterr. Gerichtszeitung. Spis tento má býti počátkem systematického vylíčení této látky.

Od doby vydání všeobecného zákona knihovního vyhlášen byl dosti značný počet zákonů dotýkajících se práva hypothekárního a zástavního vůbec, jsou to zejmena zákony o pojištění zástavních listů a dílčích úpisů, o knihách železničních, o rentách melioračních, o cestě nezbytné, o právu patentním a obzvláště ovšem nový řád exekuční. Nové prvky v zákonech těchto obsažené hledí autor systematicky spracovati jak vespolek tak i se starým komplexem pravidel o právu zástavním.

V příčině definice práva zástavního plyne mu ze zákona patentního, že musí býti rozhodně rozšířen v ten smysl, že právo zástavní je právo dosíci uspokojení z věci »nebo z práva«; uznáním práva zástavního na právu patentním zdá se mu kontroversa v příčině předmětu práva zástavního odstraněna, neb Exnerova konstrukce, že právo zástavní na právu je v poslední řadě přece jen právem zástavním na věci, jest zde nemožná.

K dosavadním rozdělením druhů zástavního práva dle předmětu na hypotekární a nehypotekární, dle vzniku na smluvené, soudcovské a zákonné, přistupuje rozdíl mezi zástavním právem úplně a neúplně vyvinutým; jmenem posléz dotčeným označuje autor t zv. právo k uspokojení, zavedené novým řádem exekučním. Mimo to bude třeba od hypotéky líšiti spůsob pozemkového dluhu dle zákona o rentách melioračních, podrobnější jednání o tomto útvaru ponechává si však autor do pokračování svého spisu. Za to velká

část nynější knihy jest věnována neúplně vyvinutému právu zástavnímu ve smyslu svrchu vytčeném.

Výrazem tím nemá snad býti řečeno, že právo k uspokojení je tak slabounké, že musí teprve prodělati vývoj k pravidelnému právu zástavnímu, naopak vymahající věřitel dosáhne rychleji uspokojení než obecný zástavní věřitel. Výraz volen byl jednak pro podobnost s nevyvinutým právem zástavním, jež dle Exnera zakládá poznámka pořadu, jednak mělo jím naznačeno býti, že právu k uspokojení scházejí některé vlastnosti zástavního práva, které však nejsou podstatné. Další argumentace spočívá na tom, že primární úkol práva zástavního leží v uspokojení, jak i v definici obč. zák. jest vytčeno, zjišťovací funkce zástavního práva naproti tomu jest jen sekundární a vlastnosti s ní související jen akcidentální; protože pak právo k uspokojení má onen primární úkol s obecným právem zástavním společný, není mezi nimi podstatného rozdílu. Rozdíly spočívají jednak v menší trvalosti práva k uspokojení, avšak, protože existují i práva zástavní časem neb resolutivní podmínkou obmezená, není trvalost podstatnou vlastností, jednak v nevyvinutosti ve způsobilosti býti předmětem právního obchodu a tento rozdíl vyjádřen jest právě v novém názvu. Právo to může se však vyvinouti v úplné právo zástavní (§ 208 ex ř.) a konstrukce autorova poskytuje dle jeho náhledu i klíč k porozumění ustanovením §§ 201 a 218, odst. 3. ex. ř.; neúplně vyvinuté právo zástavní zahrnuje i druhý způsob výkonu (dražba-správa), jenž věřitelem původně volen nebyl.

V příčině věcného rozsahu práva hypotekárního vytýká spisovatel zejmena ustanovení exekučního řádu o příslušenství a plodech nemovitosti. Že §-em 119 ex. ř. nastalo rozšíření práva zástavního přes rozsah určený v § 457 obč. z., uznává i autor a sluší i přisvědčiti ve výsledku jeho výkladu třetího odstavce řečeného §-u ex. ř., že hypotekární právo vztahuje se i na plody před zavedením sekvestra mobilárně zabavené (a na nemovitosti se ještě nacházející), ač jest postponováno tomuto mobilárnímu právu zástavnímu. Že by referent byl jiného mínění, jest pouhé nedorozumění. Za to nezdá se býti referentu vhodným spojování § 119 odst. 3. ex. ř. s §-em 456 obč. z., protože tento vztahuje se pouze k mobilárnímu a neexekučnímu právu zástavnímu.

Ke kontroversi, jaké právo přísluší železničnímu podniku na jednotku železniční a jaké tedy zároveň jest tu předmětem zástavního práva, zaujímá autor toto stanovisko. Dle něho sluší rozeznávati, zda li podnikatelem jest stát anebo podnikatelstvo soukromé; jen v případě prvním jest tu vlastnictví státu, v případě druhém jest tu jiné věcné právo, podobné t. zv. vlastnictví požitkovému (= právo z koncesse), které po jisté době zaniká. Autor dotýká se dále exekuce proti obročníku, jehož právo nikdy do knih se nezapisuje a proti kterému tedy také nikdy (pro § 21 knih. z.) nemůže býti vedena exekuce cestou tabulární; práva zástavního na entitách horních, konečně práva zástavního na vložených právech nájemních, jehož realisaci považuje za možnou čtverým způsobem: dáním v podnájem, vnucenou správou, postoupením vlastníku za výkupné, exekucí na sumu náhradní nastupující na místo práva nájemního dle § 1121 obč. z. 2. v.

Další odstavec knihy, jejíž systematika ostatně není referentu zcela jasná, jedná o zásadě speciality a výjimkách z ní, tyto shledává autor jednak v tom, že příslušenství, plody atd. v knize pozemkové nejsou uvedeny, jednak v tom, že existuje v rak. právu případ generálního práva zástavního totiž za dědický poplatek.

Pod titulem: základní linie formálního práva hypotéky, pojednává autor předem o odpírání záznamu dle § 45 a významu čl. XXVIII. úv. z. k ex. ř. pro otázku legitimace, dále o vzniku, obmezení a zaniknutí hypotekárního práva úplně a neúplně vyvinutého. Neúplně vyvinuté právo hypotekární (= právo k uspokojení) vzniká dle autora jen poznamenáním knihovním, nikoli povolením exekuce neb dodáním usnesení; převod aneb zavazení pohledávky, pro kterou vázne neúplně vyvinuté právo zástavní, neděje se však nikdy knihovním zápisem; za to zaniknutí děje se opět pouze výmazem poznámky.

Poslední oddíl knihy, nadepsaný: systematické jednotlivé vylíčení práva hypotekárního, obsahuje úvahy o hypotékách singulárních, simultanních a kollektivních, kterýmžto terminem označuje autor hypoteku za dílčí úpisy. V odstavci o singulárních hypotékách pojednává hlavně o vlivu exekučního řádu na rozsah hypotekárního práva v příčině úroků a útrat a o hypotekách úvěrních a kaučních, v odstavci o simultanních hypotékách zejmena o obou případech § 222 ex. ř. Konec tvoří jakési résumé o neúplně vyvinutém právu hypotekárním.

Vývody Landaurovy v jednotlivostech jsou zajímavé a povzbuzují vhodně k vlastnímu přemýšlení; zmíněná nejasnost a jistá nesouměrnost systematiky podmíněna jest nejspíše i voleným předmětem samým, jelikož nové útvary nevyskytují se stejně ve všech částech systemu práva zástavního.

Tilsch.

Právo trestní.

Kriminelní noetika. Napsal *Josef Prušák.* Knihovna Sborníku věd právních a státních, řada právovědecká, čís. VI. V Praze 1904.

V první ze čtyř částí spisu vykládá se pojem a rozsah vědy kriminální, pojem a základní dělení práva a bezpráví. Část druhá zabývá se pojmem vůle a náukou o vztahu příčinném a výsledku. Třetí, nejobsáhlejší, jedná o příčetnosti a přičítatelnosti, o pohnutce a ceně statků právních, o úmyslu a nedbalosti, o spravedlivé obraně, nouzi a příkazu, konečně o pokusu a jednání přípravném. V poslední části uvažuje se o pojmu a úkolech trestu.

Není dosti jasno, proč spisovatel právě tyto a jen tyto náuky zahrnul souborným názvem kriminální noetiky, a proč právě tento titul zvolil pro svoji práci. Vysvětlení (str. 20), že nenalezl názvu vhodnějšího, nemůže přece uspokojiti. Místo toho bychom raději byli slyšeli nějaký positivný důvod a to tím spíše, ježto spisovatel sám jest si toho vědom, že ono pojmenování »nebude se snad zcela zamlouvati.« Mimo to sám pojem noetiky není ve vědě posud dosti ustálen. Na př. *Masaryk*, Základové konkretní logiky, Praha 1885,

str. 114 praví, že noctikou rozumí se dnes — ovšem »neprávem« — »abstraktní logika«, t. j. bádání o pojmu vědění a jeho vzniku. *Čáda*, Noetická záhada u Herberta a Stuarta Milla, Praha 1894, str. 9 označuje otázku jistoty, evidence za základní problem noetiky, kteráž (str. 10) obsahuje normy pravdivosti našeho poznání, kdežto *Beck*, Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik, sv. 123 (1904) str. 172 za problem theorie poznání označuje otázku, »jaká hodnota přísluší jednotlivým představám a pojmům lidského vědomí.« Konečně *Schmid*, Erkenntnisslehre, Freiburg im Breisgau, l. 1890 str. 11 vykládá, že úkolem filosofické nauky poznávací jest »aby pátrala po tom, zda jest vůbec nějaké vědění, nějaká jistota pravdy; z jakých pramenů se ho nabývá a kam až sahá.« Nechať kterékoli z těchto pojetí noetiky applikujeme na vědu kriminální, žádné neospravedlňuje názvu »kriminální noetika« pro tento spis. Týmž právem bylo by lze užiti tohoto označení pro každou práci jednající o základech a základních pojmech práva trestního a povšechných jeho naukách. Jest-li v »kriminální noetice« místo pro výklady o »pokusu a jednání přípravném«, proč ne také o spoluvině a účastenství, nebo o konkurrenci? A jedná-li se tam o spravedlivé obraně a nouzi, proč ne také o promlčení a účinné lítosti?

Jinou námitku, rázu také arci jen formálného, máme proti způsobu Prušákova výkladu. Celé části knihy podávají prostou, namnoze i doslovnou reprodukci cizích myšlenek, při čemž ani není vždy tento poměr náležitou citací dosti nepochybně vyznačen. Buďtež tu vytčeny zejména ty části, které jsou v tomto poměru ku příslušným výkladům v díle *Höffdingově*, Ethik (2. Auflage der deutschen Ausgabe, Leipzig 1901). Na př. výklad o poměru práva a mravnosti, str. 26 dd. (Höffding str. 522 dd.); o volnosti vůle, str. 62 dd. a 144 dd. (Höffding str. 96 dd. a 101 dd.); o pojmu a úkolech trestu, str. 223 dd. (Höffding str. 553 dd.); o Kantově theorii odplaty, str. 232 dd. (Höffding str. 562 dd.). Totéž, třebas menší měrou platí o kapitole nadepsané »Právo civilní a trestní« str. 35 dd., kdež Prušák za své přijal názory, jež podává *De la Grasserie*, Des principes sociologiques de la criminologie, Paris 1901, str. 14 dd. Spisovatel sice ospravedlňuje tento svůj způsob v předmluvě, kdež praví: »Nesnažím se býti originálním, vynalézati nové, — jedinou mojí snahou je sděliti s jinými to, o čem se domnívám, že je dobré.« Avšak jest na snadě, že tato přílišná skromnost spisovatelova nezvyšuje vědecké ceny jeho spisu. Ve velikém díle souborném, pravda nemůže vše býti originální. Ale přece myslím, že spisovatel tam, kde nechce nebo nemůže některou otázku samostatně rozhodovati, má dvojí cestu: buďsi přivlastní sobě nějaké mínění cizí; potom však, není-li to právě t. zv. communis opinio, nechať poví alespoň důvody, proč právě pro toto mínění se rozhodl. Anebo: podá alespoň přehledné vyličení různých názorů o věci v doktrině projevených a jejich důvodů. Prosté »sdělování« toho, co kdo jiný o věci napsal, může býti velmi záslužné, ale práci vědeckou v tom spatřovati nelze.

Rozumí se, že tento úsudek náš platí jen o těch částech knihy, v nichž spisovatel řídil se methodou právě zmíněnou. Vědeckou cenu jeho knihy jakožto celku určují ostatní její části, o kterýchž ochotně uznáváme, že v nich spisovatel na novo měrou více než dostatečnou osvědčil samostatné pojetí

a vlastní soudnost. Všude tam, kde nesrovnává se s míněním, jež zastává některý ze spisovatelů jím uvedených, neváhá to prohlásiti a náležitě odůvodniti. Doklady toho podávají na př. str. 23 a 24 — vyvrácení výkladu *Gumplowiczova* o vzniku práva, — str. 33 — zamítnutí mínění *Ferriho*, že náuka o právu trestním (tedy i trestní právo samo) musí býti nahrazena kriminální anthropologií a sociologií, — str. 118 — polemika proti způsobu, jak *Liepmann* pojímá příčetnost. Zvláště pak sem náleží velice zajímavý způsob, jak spisovatel na str. 201 dd., dovolávaje se zároveň *Čubinského*, užil »sociálnosti pohnutky« při ohraničení nouze. Rozeznává tu tyto případy: 1. statek méně cenný obětuje se statku cennějšímu — tu vylučuje se nejen trestnost, nýbrž (a contr. obecného mínění) i bezprávnost vzhledem k sociálnosti pohnutky; 2. obětuje se statek poměrně stejné ceny — i tu sice jest vyloučena trestnost (poněvadž »kollise interessů je tu tak mocna, že nelze se diviti, když jednotlivec podlehne«), nikoli však bezprávnost, poněvadž čin není sociální; 3. obětuje se statek ceny nepoměrně vyšší — kdež nevylučuje se ani bezprávnost ani trestnost, poněvadž »pohnutka je tu nesporně antisociální, rovněž i výsledek, kollise pak vzájemných interessů není tu tak intensivní, by průměrný člověk nemohl jí odolati.« Rovněž sluší vytknouti, že Dr. Prušák tam, kde to pokládal za správno, dovedl sobě zachovati úplnou samostatnost úsudku i naproti uznaným auktoritám, zejména naproti svém učiteli *Lisztovi*, k jehož směru ve hlavní věci náleží. Na př. na str. 235 dd. obsažena jest polemika proti pojímání trestu jakožto zla, kterážto polemika výslovně (str. 235, pozn. 2) obrací se také proti *Lisztovi* (a zároveň *Merklovi*, *Trägerovi* a *Liepmannovi*). Rovněž na str. 42 dd. činí se námitky proti způsobu, jak *Liszt* (a podobně *Jhering* a *Janka*) snaží se vymeziti hranici mezi bezprávím civilním a trestním. Na str. 70 dd. vyvrací se mínění v německé doktrině převládající a také *Lisztem* přijaté, že co do příčinnosti nelze činiti rozdílu mezi příčinou a ostatními podmínkami atd.

Vykládaje jednotlivé náuky práva trestního, Prušák zůstal všude věren základním názorům, jež zastával již v prvním svém spise (O příčetnosti osob mladistvých, 1899) a v rozpravě »O novějších směrech ve vědě práva trestního« (Studentské směry 1902). I v nové své práci vystupuje jakožto přívrženec sociologického směru v právu trestním a jakožto odpůrce indeterminismu a trestu odplatného.

Poněkud však překvapuje, že Prušák prohlašuje se bezpodmínečně pro theorii polepšovací (»theorii nápravy«) v právu trestním. Jak již zmíněno, Prušák nepokládá za správno, že by trest podle pojmu a účelu svého pro zločince měl býti zlem. Ano (str. 236) ze zásady Kristovy: Neodpírejte zlému, čiňte dobře těm, kdož vám ublížili! vyvozuje důsledek Je-li trest zlem, pak netrestejte, neboť nemáte ani práva ani povinnosti trestati. Ve spise o příčetnosti str. 14 naproti tomu vykládá, že i v právu trestním budoucím — t. j. ve smyslu moderních škol kriminalistických upraveném — »reakce státní bude v sobě míti vždy něco velmi nepříjemného pro člověka, který jí byl stižen . . ., bude — trestem«. Tu patrně podstatu trestu shledává v něčem pro člověka »nepříjemném«, nějakém zlu. Ano, ještě v referátě podaném o spise *Zuckrově*, Schuld und Strafe der jugendlichen

Verbrecher (Sborník I. 1901, str. 262), trest mu jest »nutným zlem«, k němuž proto má býti saháno jen v nejkrajnější potřebě. Vlastní svoji theorii nápravy odůvodňuje myšlenkami podobnými těm, jimiž *Liszt* na Drážďanském sjezdu potíral theorii odplaty (sr. *Ginsberg*, Gerichtssaal sv. 63., 254, 255). Pokládá totiž »nesporným, že ve společnosti křesťanské nelze vůbec pochybovati o tom, že trest, pokud jde o vůli pachatelovu, může míti toliko jediný cíl, a tím že je dobro; ale nejen dobro celku, nýbrž i jednotlivce — cílem trestu musí tu býti přeměna vůle špatné ve vůli dobrou«. Ostatní úkoly trestu prý jsou: »1. Odstraniti znepokojení těch, kteří zločinem přímo nebo nepřímo byli zasaženi. 2. Poskytnouti zadostučinění a náhradu těm, kteří zločinem byli poškozeni. 3. Zameziti, by nákaza zločinná dále se šířila. 4. Zvýšiti vážnost před zákonem, jenž byl porušen.« Domnívá se, že splnění těchto úkolů »nikterak nevylučuje, aby, pokud jde o vůli zločinnou, náprava její byla cílem trestu, naopak že ono jest jí podmíněno«.

Myslím, že Prušák ani mezi přívrženci moderních směrů v právu trestním nedojde uznání pro tuto svoji theorii. Právě ti z nich, kdož kladou důraz na moment sociální v právu trestním, jestliže účel polepšovací docela nezavrhují (jako na př. *Alimena*, sr. *Rosenfeld*, Mitth. der inter. krim. Ver. sv. IV., 1894, str. 7), budiž mu přiznávají význam jen podružný (na př. *Ferri*, Das Verbrechen als sociale Erscheinung, vydání Kurellovo 1896, str. 4), anebo řadí jej vedle ostatních, alespoň rovnocenných účelů směřujících k odstrašení a k tomu, aby zločinec byl učiněn neškodným. Na př. *Liszt*, Lehrb. 9. vyd., str. 62; *Aschaffenburg*, Das Verbrechen und seine Bekämpfung, 1903, str. 210, 211, *Prins*, Science pénale, 1899, str. 30. *Prušák* přidržel se v této věci myšlenkového postupu *Höffdingova* v uvedeném jeho díle str. 553 dd., kdež setkáváme se s »paedagogickou trestní theorií« zcela obdobnou Prušákově »theorii nápravy«. Avšak Höffding netají sobě nikterak, že by jeho theorie v této formě sotva byla prakticky upotřebitelnou. Proto prohlašuje ji (str. 564 dd.) výslovně za »nedostatečnou« a uznává za nezbytno, aby byla doplněna »theorií odstrašovací a vyhrožovací«. Ano (str. 571) pokládá dokonce za oprávněno žádati dostiučinění, usmíření, t. j. »určitého utrpení, jehož má se za skutek přestupci dostati«. Prušák naproti tomu stanul při jednostranné myšlence »nápravy« a vydal se tak všem těm námitkám, které svým časem byly činěny proti starším theoriím polepšovacím.

Jinak budiž ochotně přiznáno, že se spisovateli plnou měrou podařilo dosáhnouti účelu v předmluvě vytčeného, totiž zachytiti nejdůležitější otázky práva trestního a orientovati čtenáře o různých vědeckých názorech sem náležejících. Vynikající předností jeho práce jest, že snaží se prohloubiti vědu práva trestního disciplinami filosofickými, zejména ethikou a psychologií. Po stránce formálné sluší vzdáti neobmezenou chválu jednotnému, přehlednému uspořádání celé práce, důslednému provedení stěžejných myšlenek a prostému, jasnému způsobu dikce. Jen četné nesprávnosti jazykové, kterých Prušák se vystříhati, nevím, zda nedovedl, či snad nepokládal za potřebno, dávají mi podnět k poznámce, o které bych si přál, aby širšího došla povšimnutí. V letošní (1904) Osvětě, str. 631 čteme stesk, že až na některé výjimky »bují v našich právnických pracích literárních citelná neznalost mateř-

štiny«. K tomu pak se dodává: »Tu platiž heslo: láska k rodnému jazyku! Cti jazyk, který slouží tvým myšlenkám!« Podle mého soudu zvláště my, kteří jsme si zvolili za životní povolání pěstovati vědu jazykem mateřským, jsme v první řadě povinni, vše úsilí a všecku píli vynakládati na to, abychom ho užívali správně. Lze-li přetížením, chvatem při vykonávání denního úkolu a pod. z části alespoň omlouvati na př. úředníky, advokáty atd., pro nás a pro pracovníky vědecké vůbec tato omluva neplatí. *Storch.*

Der Gerichtssaal, sv. 63. a 64. (r. 1903 a 1904).

Svazek 63. přináší úvahu dra *A. Rosenmeyera* (Frankfurt n./M.) »o těle lidském jako předmětu průvodním«, rozebírající pochybnosti k zajímavé otázce této se pojící. R. dospívá k zásadě, že ve trestním řízení je každý, jak obviněný, tak i kdokoliv jiný, povinen trpěti ohledání svého těla k účelům průvodním, kdežto v processu civilním této povinnosti není. »O povinnosti ku svědectví i přísaze o vlastních skutcích trestních« pojednává dr. *J. Stern* (soudní assessor v Berlíně); podrobiv předem kritice spadající sem ustanovení §§ 54 a 56, č. 3 tr. ř. něm., doporučuje de lege ferenda přijetí zásady, že nikdo nemá býti nucen k výpovědi, neb dokonce ku přísaze o vlastních činech trestních, nechť nebezpečí trestního stihání ještě hrozí či (na př. odsouzením neb z jakéhokoli jiného důvodu) je již vyloučeno. Naproti tomu nepokládá S. za vhodno obmeziti povinnost svědeckou také vzhledem ku hanbě neb necti svědkovi neb osobám jemu blízkým z výpovědi hrozící, poněvadž by tím konání spravedlnosti považlivě trpělo.

Příspěvek k nauce o odpovědnosti podává *Lauffer* (soudce v Budapešti) ve článku »O kausalitě v úmyslu«. K odpovědnosti vyhledává příčinné spojení mezi pachatelem a výsledkem, a to jednak fysické, jednak psychické. Psychická kausalita je tu dle jeho mínění, stala-li se představa výsledku pohnutkou jednání; pak jest výsledek chtěn. Úmysl je tudíž dle L. vůle představou výsledku motivovaná. (Tím ovšem odchýlil se L. jak sám uznává, od theorie představy spatřující, jak známo, podstatu úmyslu ve představě kausality jednání a vstupuje na půdu theorie motivu M. E. Mayerem všestranně vybudované, o jejíž vnitřní hodnotě na jiném místě zevrubně bylo promluveno.)[1]

Horn (právní zástupce v Karlsruhe) podává další příspěvky k oblíbenému svému thematu »o jednání volním a svobodě lidské vůle«.

V »několika poznámkách k výsledkům rakouského soudnictví trestního v r. 1898« ukazuje prof. *Zucker* (Praha) k neutěšenému stoupání kriminality v našem státě. Osob odsouzených pro zločin přibylo v naznačeném roce proti r. 1897 o 4797, odsouzenců pro přestupky o 29,549. Na zvýšení tomto participují zejména zločin násilného vpadnutí do cizího statku nemovitého, zločin zlomyslného poškození majetku a zločin krádeže, z přestupků pak především tuláctví a krádež. Také počet zločinných nedo-

[1] *Storch* ve Sborníku věd pr. a st. II., 196 d. a *Miřička* O formách trestné viny s. 38 d.

spělců (t. j. osob od 10 do 14 roků odsouzených pro přestupek nedospělých) a mladistvých zločinců (14—20 roků) vykazuje stálý přibytek. Z 68 rozsudků smrti byly v r. 1898 vykonány čtyři. Pokud se týče poměru odsouzených pro zločin k počtu kriminelně dospělých obyvatelů v jednotlivých zemích rakouských, sluší zaznamenati potěšitelné faktum, že Čechy i v r. 1898 se udržely na místě nejpříznivějším, které mezi veškerými ostatními zeměmi již od let zaujímají.

Jako příkrý odpůrce podmínečného odsouzení hlásí se dr. jur. *Ginsberg* (soudní rada v Drážďanech). Příznivým výsledkům statistickým, jichž přívrženci této instituce se dovolávají, nepřikládá G. valné ceny pro nespolehlivost statistiky v tomto směru. Příčinu této nespolehlivosti spatřuje pak hlavně v obtíži ba nemožnosti náležitého dozoru nad podmínečně odsouzeným, jenž by byl skutečnou zárukou toho, že ve lhůtě zkušební se řádně choval. Proto nelze zameziti, aby dobrodiní této instituce nedostávalo se také osobám nehodným, a sluší tudíž podmínečné odsouzení pokládati za instituci zákonodárně povážlivou, ba přímo nebezpečnou. G. dává přednost podmínečnému udílení milosti cestou administrativní, jak v Prusku je zavedeno, v němž krásná idea lidskosti v podmínečném odsouzení ležící byla uskutečněna. G. varuje, aby nebylo vyhověno úsilnému naléhání »Mezinárodního krim. sdružení« směřujícímu k odstranění trestu krátkodobého, přimlouvaje se pouze za odstranění nedostatků tohoto trestu spíše ve výkonu jeho ležících. K tomu konci doporučuje G. zejména trest důtky jako náhradu za trest vězení ve případech, kde provedení tohoto trestu by spíše škodilo než prospělo, zejména tedy v oněch případech, jež by se jinak hodily k podmínečnému odsouzení. Tu ovšem ale nelze smlčeti aspoň jednu vážnou pochybnost: Nepřikládá-li G. při podmínečném odsouzení hrozbě, že trest bude vykonán, valného účinku na odsouzeného, domnívá se snad, že účinek takovéto bezpodmínečné důtky bude větší?

Jak známo, stihá německý trestní zákon křivé svědectví, bylo-li přísežné, nejen v tom případě, bylo-li vědomě křivé, nýbrž i tehdy, lze-li je svědkovi přičísti jen k nedbalosti, pak ovšem ale trestem mírnějším (§ 163 tr. z. něm.). Proti tomuto ustanovení obrací se ve svazku 64. *Thomsen* (soudní rada v Altoně) snaže se obhájiti thesi, že »přísaha svědecká z neopatrnosti porušena býti nemůže«. Důvody, jichž Th. k tomu konci se dovolává, spadají převážně v obor psychologie Ze stanoviska právního dovozuje, že složení přísežného svědectví nemůže, jsouc povinností svědka, zakládati samo o sobě ničeho trestuhodného, zejména žádnou neopatrnost, a že nelze spatřovati nějaké zavinění ani v tom, že svědkovi se nepodařilo »spící vědomí« opaku v době výpovědi vybaviti. Měl-li však svědek v této době i jen nejmenší pochybnost o pravdivosti toho, co tvrdí, je dle Th. jeho svědectví již vědomě křivým. Než již poslední věta vzbuzuje vážné pochybnosti v tom směru, zda taková »sebe menší pochybnost« již postačuje k dolosnosti ve smyslu panující doktriny i zákonodárství. Máme za to, že tak daleko dolus platného práva přes veškeru svou spornost rozhodně nesáhá, takže obmezením trestnosti na vědomě křivé svědectví by se vymkly stihání trestnímu také četné případy, jež zajisté ani Th. beztrestnými míti nechce.

Pokud pak jde o případ, kde svědek vůbec nevěděl o rozporu mezi svou výpovědí a skutečností, jest nepochybno, že tento rozpor se zakládá na nějakém omylu svědkově a je zcela dobře myslitelno, že tento omyl byl zaviněn nedbalostí svědka samého, jenž opominul o skutečném stavu věci se přesvědčiti, ač to snadno učiniti mohl a okolnosti jej snad přímo k tomu vybízely. Německý zákon trestní pokládá právní statky křivým svědectvím ohrožené za tak důležité, že uznal za vhodné trestní vyhrůžkou i na svědectví kulposně křivé položenou stanoviti memento pro každého, kdo svědectví na lehkou váhu bere a bez váhání je hotov tvrditi něco, co sice sám za pravdivé pokládá, ale jen proto, že po skutečném stavu věci nepátral, ač to bez obtíží učiniti mohl a ovšem tudíž i měl. O tom, je-li toto stanovisko něm. tr. zákona doporučitelno se stanoviska kriminelně politického je ovšem možný spor; ale thesi Thomsenově, že nedbalost při křivém svědectví je pojmově vyloučena, naprosto přisvědčiti nelze.

Cenný příspěvěk k otázce, jak by mělo trestní zákonodárství přihlížeti k t. zv. »umenšené příčetnosti«, podává prof. *Finger* (Halle n./S.). F. je věrným přívržencem školy klassické a vystupuje tu proti požadavku školy sociologické, aby umenšená příčetnost či (dle novější a zajisté i vhodnější terminologie) t zv. duševní méněcennost byla zákonem uznána jako všeobecná okolnost polehčující. Neboť máme li tu na mysli takový stav, v němž kdosi pro slabůstky v době činu jemu vlastní snáze podlehá ve sporu se zákonem, pak není dle mínění Fingrova k mírnějšímu trestu příčiny, zvláště poněvadž takové slabůstky mohou býti způsobeny návykem t. j. páchaním takových činů po delší dobu. Pokud ale jde o osoby méně příčetné následkem psychické povahy na pathologických momentech spočívající, je podle F. na místě lékařské ošetřování, nikoli trest. Proto také F. se vyslovuje proti sprostředkovacímu návrhu mezinárodního krim. sdružení (osnova Liszt-, Weingart-, Delbrück-ova), aby ve případech umenšené příčetnosti mírnější trest se spojoval s bezpečnostním opatřením proti osobám obecně nebezpečným.

Köhler (soukromý docent v Mnichově) podrobuje úvaze a posudku osnovu zákona týkajícího se náhrady za bezvinně utrpěnou vazbu vyšetřovací, jež jak známo, říšskému sněmu německému na začátku roku 1904 podána a zatím dne 13. května 1904 ve třetím čtení s některými změnami přijata byla. Ve článku »Kritické úvahy o reformě přípravného řízení v trestním processu« hájí *Delbrück* (rada státního zastupitelství v Halle n./S.) platný trestní řád německý proti známým snahám o reformu řízení přípravného. Dovolávaje se své dlouholeté zkušenosti praktické staví se D. proti veškerým radikálním převratům v tomto směru, zejména proti zrušení přípravného vyšetřování, vložení řízení přípravného do rukou státního zástupce, odstranění protokolů a j. Naproti tomu není D. nepřístupen tomu, aby některým vyskytujícím se nedostatkům odpomoženo bylo vhodnými korrekturami platného práva. Za vhodné k tomu prostředky pokládá zejména rozšíření žaloby soukromé i práva návrhového, rozmnožení případů hodících se z vydání mandatu policejního i soudcovského, připuštění přípravného vyšetřování proti pachatelům neznámým, rozšíření povinného

obhajování na přípravné vyšetřování, zvýšenou veřejnost jednání pro strany a j. v.

Z ostatních článků ve sv. 63. a 64. uveřejněných zasluhují ještě zmínky: »Obmezení výkonu trestů na svobodě« (*Ortloff*), »Zločiny v úřadě a jich zákonodárná úprava« (*Binding*), »Jakým způsobem sluší v trestním právu potírati obchod s dívkami« (*Ullmann*), »Zákonné známky otázky hlavní a vedlejší« (*Oetker*), »Pojem náhody« (*Jodl*). Příloha ke sv. 64. přináší statistické pojednání o kriminalitě v provincii saské z péra dra phil. *Petrsilie*.

Ku konci sluší dodati, že vydavatelství časopisu »Der Gerichtssaal« počínajíc svazkem 64. přešlo po smrti dlouholetého vydavatele *Stengleina*, rady říšského soudu n. o. v Halle n. S. na professory *Oetkera* ve Würzburgu a *Fingra* v Halle n. S. *Miřička.*

Civilní řízení.

Přehled literatury v r. 1903. (Konec.)*)

II. Řízení exekuční a konkursní.

Kommentář k části našeho ex. ř. vydal *E.* ryt. *Schubert ze Soldernů*;[1]) něm. zákon o exekuci na nemovitosti stručně objasňuje *A. Niedner*,[2]) kdežto kommentář *E. Jaeger-a*[3]) k něm. ř. konk. dočkal se 2. vydání. Zprávy o loni na tomto místě uvedeném zpracování knihy *Wilmovského* podali *Oertmann* (Arch. f. bürg. R. sv. 22., str. 381) a *Rassow* (Gr. sv. 47., str. 458), o díle *Neumannově* S. v Prz. r. 1902, str. 553, r. 1903, str. 80. Literatura něm. ř. konk. byla obohacena systematickým vylíčením *J. Kohler-a*,[4]) o němž referoval *Bossert* (J. Ltbl. r. 15, str. 221). Jakožto pomůcky pro praktickou potřebu sluší uvésti 2. vydání úřední sbírky formulářů,[5]) pro Německo knihy *E. Rottmann-a*,[6]) *K. Fischer-a*[7]) a *L. Fuld-a*;[8]) zmíněny buďtež recense *Vossovy* (Z. f.

---

*) V. Sborník IV., 329.

[1]) Die Zwangsverwaltung und die Verwahrung und Verwaltung nach Exekutionsrecht, Leipzig 1903, Duncker u. Humblot.

[2]) Gesetz über die Zwangsversteigerung und Zwangsverwaltung vom 24. März 1897 nebst Einführungsgesetz und den preussischen Ausführungsbestimmungen, Berlin 1903 Häring.

[3]) Konkursordnung, 2. Auflage, Berlin 1903 Guttentag.

[4]) Leitfaden des Deutschen Konkursrechtes, 2. neubearbeitete und erweiterte Auflage, Stuttgart 1903 Enke.

[5]) Formularienbuch zur C. P. O. und E O., herausgegeben vom k. k. Justizministerium, 2. Auflage, Wien 1903 Manz

[6]) Handbuch für den Gerichtsvollzieherdienst mit den landrechtlichen Bestimmungen im Königreiche Bayern, 2. Auflage, Würzburg 1903 Stahl.

[7]) Das Verfahren der Zwangsversteigerung nach dem Reichsgesetze über die Zwangsversteigerung und Zwangsverwaltung vom 24. März 1897 an einem Rechtsfalle dargestellt, 3. verbesserte Auflage, Berlin 1903 Vahlen.

[8]) Was muss der Kaufmann bei Konkursen tun? Ein Führer durch das deutsche Konkursrecht und Konkursverfahren, 2. Auflage, Leipzig 1903, Huberti.

C. P. sv. 31, str. 156, 157) o spisech *P. Badstübner-a* a *P. Schellhas-e* z minulého roku.

Dosti živá pozornost byla letos věnována všeobecným otázkám práva exekučního i konkursního. O základních naukách exekuce soudní pojednal *A. Menoušek*,[9]) o jehož díle viz zvláštní zprávu (IV, str. 326). *L. Spiegel* (G. Z. č. 18, 19, G. H. č 21, J. Bl. č. 8, Not. č. 8) definuje exekuci veškerou, trestní i civilní, jakožto použití státní moci donucovací za účelem provedení výroků právních, které buď státním orgánům přikazují určitou činnost aneb žalovanému ukládají nějakou povinnost, takže v tomto případu exekuce nastane toliko z důvodu jeho neposlušnosti. Nevyhoví-li závazku svému, stát působí na jeho vůli donucovacími prostředky (peněžité pokuty, vazba) aneb učiní na jeho místě opatření nutná k uspokojení věřitele. Exekuce ve jmění dlužníka jest nuceným převodem jeho jmění v hotovost, tedy činností hospodářskou, a proto právní účinky její zasahují nejen strany dřívějšího sporu, nýbrž veškeré osoby interessované na majetku, který sloužiti má k uspokojení věřitele. Zájmy súčastněných nemusí býti protivnými, jak toho vyžaduje proces, nýbrž budou pravidelně rovnoběžnými. Značný kulturní význam našeho ex. ř. záleží v jasném seznání této shody zájmů stran mezi sebou i s veřejným ohledem na šetření národního blahobytu, důsledkem čehož kroky nutné k uspokojení věřitele svěřeny orgánům státním, kdežto starší zákonodárství jaksi trestem za neuposlechnutí právního výroku vydávalo dlužníka více méně libosti vítěze ve sporu. Povahou nucené dražby zabývá se *Rothenberg* (Arch. f. civ. Pr. sv. 94., str. 265), jenž v základě německého práva dovozuje, že příklepem uzavírá se soukromoprávní jednání zcizovací. K otázce, lze-li soudní rozsudky vykonati proti fisku dle předpisu ex. ř., uvedené na přetřes rozhodnutím nejvyššího soudu rep. nal. č. 173 (E. II, č. 261), poukazuje *Wachtel* (Central-Bl. f. jur. Pr. 1903, str. 282) k tomu, že nejvyšší soud již za panství vš. ř. s. kladl exekuci proti státu všemožné překážky, že však dotýčné předpisy byly ex. ř. zrušeny, jak to i počáteční judikatura nejvyššího soudu dokazuje. Praktický následek cit. rozhodnutí jest, že ve zřejmém odporu se zákonem také revise contra duas conformes (§ 505 3 c. ř. s.) má účinek odkládací, je-li žalovaným stát, poněvadž fiskus aspoň prozatímně jen v těchto případech se vzpírá dobrovolnému splnění svých závazků. Částečně lze se proti nepříznivým důsledkům těmto chrániti tím, že v žalobní prosbě se nežádá odsouzení přímo k placení, nýbrž toliko k vydání platebního rozkazu. *R. Pollak* (Grünh. sv. 30., str. 371) podrobně vykládá, že přípustností pořadu práva pro nároky proti erár není ještě dána civilní vykonatelnost rozkazů vydaných soudem proti státu a jeho orgánům buď jako straně aneb jakožto třetímu ve sporu jinak súčastněnému. Odvozuje ze zákonného poměru mezi správními úřady a soudy, pak mezi těmito samými, že soud svému výroku, jejž vydal ve sporu, aniž by jím rozhodl o zažalovaném nároku právním nemůže oproti státnímu orgánu cestou civilní exekuce zjednati uznání, třeba by tato možnost oproti soukromníkům stávala, což jest theoreticky i prakticky

---

[9]) Základové nauky o exekuci soudní (Knihovna Sborníku věd právních a státních, řady právovědecké č. 5), Praha 1903.

plně odůvodněno a pro život právní nemilých účinků nemá. Též výkon rozsudků nepřísluší nutně soudům, jak platné zákonodárství různých států dokazuje, a nelze proto z přípustnosti pořadu práva proti fisku ani vykonatelnosť těchto odvozovati. Dle positivního práva rakouského jest však erár civilní exekuci soudních rozsudků podroben, poněvadž § 3 ex. ř. jich výkon všeobecně přikazuje soudům a nečiní rozdílu vzhledem k povaze exekuta. Ani ohledně objemu a způsobu exekuce neuděleny zákonem státu nijaké výsady a zbývá tudíž jediná odchylka z podstaty věci vyplývající, že erár vyhovuje svým závazkům již poukázáním dotýčného platu. Rozborem rozhodnutí č. 173 rep. nál. dospívá P. k závěru, že předpisy v něm citované neospravedlňují ani vyloučení pokladniční hotovosti ze zabavení, tím méně všeobecné odpírání civilní exekuce pro pohledávky peněžité proti státu, ačkoliv uznává, že de lege ferenda ve veřejném zájmu osvobození hotovostí pokladničních bylo by vhodné. Viz též čl. XI. j. n.

A. Pitreich (G. Z. č. 42) zpytuje statistiku konkursního řízení ze zajímavého hlediska, že jen ten konkurs dosáhl svého účelu, který věřitelům třetí třídy poskytl aspoň částečného uspokojení. Poznává, že neutěšené výsledky zaviňují hlavně nepoměr aktiv a passiv, ztráty oproti ceně inventární při realisaci a značné pohledávky věřitelů reálních, vesměs okolnosti vlivu zákonodárce nedostižitelné. Snadnější by již bylo, zmenšiti náklady řízení, zejména náklady správy, ačkoli jich vliv na rozdělenou kvotu jen při malých podstatách jest znatelný. Počet konkursů, v nichž pro nedostatek jmění vůbec k realisaci nedojde, bylo by lze zmírniti případným zostřením práva odpůrčího, které by umožnilo soudu po podání žádosti konkursní předběžně zkoumati stav aktiv. V soudní jednání o vyrovnání, které by závazně předcházelo vyhlášení konkursu (Vorkonkurs), neklade valné naděje, poněvadž nebude se moci podstatně lišiti od nuceného narovnání a súčastněné kruhy vždy budou dávati přednosť mimosoudné dohodě s věřitelstvem. Doporučuje tudíž, aby nucené narovnání stalo se každému kridatáři co nejsnáze přístupným a aby reformou zákona odpůrčího byla učiněna přítrž nešvarům, dosud při mimosoudním narovnání se jevícím, zejména nadržování jednotlivým věřitelům a nekalým manipulacím dlužníka. Stejným směrem nesou se návrhy *E. F. Weisl a* (G. H. č. 28), jenž v rozšíření nuceného narovnání na neprotokolované obchodníky vidí jedinou ochranu věřitelstva proti vyděračným požadavkům jednotlivců, kdežto *H. Herbatschek* (G. H. č. 47) domnívá se, že horlivou součinností výboru se správcem při vzájemně se doplňující znalosti obchodu i práva lze docíliti uspokojivých výsledků řízení konkursního.

Uv. z. k ex. ř. čl. IV. O výsadách, dle německého práva říšského i pruského příslušejících zemským společenstvům úvěrním (Landschaften) při vnucené správě nemovitostí, pojednávají *Fritze a Sucker* (Gr. sv. 47., str. 384 a 825) **č. IX.** *Nečas* (P. str. 782) vytýká že rozdíl činěný mezi osobami v službě soukromé trvale neb netrvale ustanovenými při pohledávkách alimentačních není odůvodněn, poněvadž při závazcích těchto jest postavení trvale ustanoveného výhodnější a není správné ponechati dlužníkovi, aby vhodnou úmluvou se vymykal svým povinnostem. *K. Flieder* (Zp. str. 129) hájí oproti panujícímu mínění přípustnosť správy úrody na stojatě v základě

žaloby o dlužný nájem. Právo propachtujícího zakládá se na § 1101 vš. o. z., jehož platnosti se ex. ř. nikterak nedotknul; i zvláštní uvedení dvorního dekretu ze dne 5. listopadu 1819 č. 1621 sb. z. s. stalo se v **čl. XIII.** č. 6 z toho důvodu, že týž s obzvláštním důrazem vyslovuje zásadu, že sluší právo zástavní z nájmu vyplývající chrániti již na základě pouhé žaloby bez dalšího osvědčení. Ex. řádem doznala tedy změny toliko forma, ve které ochranu zástavnímu právu poskytnouti lze, totiž zajišťovacími prostředky ex. ř. (č. XXVII.). Poněvadž jde o zabezpečení práva zástavního, lze povoliti správu úrody stojící dle § 382 č. 2 ex. ř., avšak, i kdyby šlo o pohledávku peněžitou, nepřekážel by § 379 4 ex. ř. povolení správy, jelikož dle mínění F. zákaz tento vztahuje se jen na nemovitosti dlužníkovy a zde o správě nemovitosti ani mluviti nelze. Správa tato končí pravidelně odvezením úrody do najatého stavení hospodářského, případně uschováním jich správcem, které i dle platného práva jest přípustným. **Čl. XXVII.** viz § 42 ex. ř. **Čl. XXVIII.** viz § 231 ex. ř.

§ 4 viz § 117 j. n. **§ 7** viz § 205 c. ř. s. **§ 9.** *O. Geib* (Arch. f. civ. Pr. sv. 94., str. 317) a *Simonson* (D. J. str. 98) uvažují některé zvláštnosti exekuce na přínos manželčin, podmíněné úpravou manželského práva majetkového dle něm. obč. z. **§ 16.** *J. Turnwald* (J. Bl. č. 3) naříká na nesnáze působené výkonem povolené exekuce z moci úřadu, zejména na nemožnosť odložiti dražbu bez zrušení exekuce a na nevýhodnosť nejmenšího podání pro úvěr reální. **§ 18** viz § 117 j. n. *V. Hora* (P. str. 441, 522) dovozuje, že v řízení exekučním věřitel jest pravidelně toliko jednou povinen vydati dle všeobecných zásad kvitanci, poněvadž dle jeho mínění **§ 25** neobsahuje nikterak všeobecný princip, nýbrž předpis zvláštní. Kvitance tato se vydá dlužníku, když po povolení exekuce mobilární zaplatil, soudu neb výkonnému orgánu, když uspokojení nastalo provedením exekuce této, poddlužníkovi, byla-li pohledávka přikázána na místě placení, a při nucené dražbě nemovitosti soudu neb vydražiteli. K vydání dvou kvitancí dojde, když placeno přímo vykonavateli aneb zabaven dostatečný obnos peněz, ježto dle §u 25 třeba kvitovati jemu i dlužníkovi, dále byla-li pohledávka, pro kterou provedena mobilární exekuce, knihovně zjištěná, poněvadž sluší mimo potvrzení soudu vydati výmaznou kvitanci dlužníkovi a následkem přikázání pohledávky ku vybrání. Věřitel ji sám vymahající jest povinen kvitovati poddlužníkovi i dlužníku, vyjma případ, že pohledávka jest intabulována a veřejná kniha dlužníku nahražuje kvitanci. Byl-li za tím účelem ustanoven opatrovník, kvituje tento poddlužníkovi, věřitel soudu. Ohledně nákladů platí všeobecné pravidlo, že stihají věřitele, není-li zvláštní úmluvy a nelze je při nucené dražbě nemovitosti dle názoru H. ani na účet vtělených vedlejších závazků přikázati, poněvadž povstaly teprve po rozvrhu nejvyššího podání a k útratám exekučním nenáleží. K těmto lze čítati toliko náklady kvitance, vydané kuratorem k vybrání pohledávky ustanoveným a poplatek legalisační za ověřenou listinu dlužníkovi ve smyslu §u 46 ex. ř. vyhotovenou.

H. Abraham[10]) líčí kompensaci a právo odporu v řízení exekučním dle

[10]) Aufrechnung und Angriffsrecht in der Vollstreckungsinstanz, Berlin 1903 Struppe & Winckler.

práva německého, pro jehož obor *K. Hellwig* (D. J. str. 284) zastává přípustnosť žaloby opposiční dle § 767 něm. c. ř. s. odpovídajícího **§u 35**, proti rozsudku o rozloučení manželství, pakli k platnosti přiváděný nárok teprve v řízení revisním pominul. Vzhledem k názoru nejvyššího soudu, že opětné rušení není předpokladem pro výkon konečného usnesení o rušené držbě, poukazuje *L. Geldwerth* (J. Bl. č. 29) k tomu, že pokutovaný domnělý rušitel nemůže cestou rekursu brániti se nedostatkem rušení, poněvadž jest to nová skutečnosť a že se mu tudíž odnímá vyloučením žaloby dle **§u 36**, č. 1 veškerá ochrana proti neodůvodněné exekuci. Ve své úvaze, pokud vymáhající věřitel ručí exscindentovi dle zásad hmotného práva, vyslovuje *F. šl. Wöss* (G. Z. č. 3, 4) mínění, že nároky poslednějšího přecházejí na výtěžek z bezprávně prodané věci, poněvadž **§ 37** poskytuje žalobu vybavovací vždy, když stává právo vylučující provedení exekuce a nepřekáží tudíž zastavení exekuce okolnosť, že na místo věci vstoupila stržená hodnota. *T. Bilovský* (J. Bl. č 45) vykládá, že v našich zákonech bylo slova »neúčinný« opětně použito synonymně s »neplatný« a že také **§ 39**, č. 1 exekučními tituly za neúčinné prohlášenými míní tituly neplatné. Nelze proto dle citovaného předpisu žádati zrušení exekuce, když titul její byl ve sporu odpůrčím prohlášen za bezúčinný, poněvadž tím nestal se neplatným, nýbrž uložen toliko žalovanému obligatorní závazek oproti vítězi, k jehož provedení nikterak není třeba zdvižení dosavadních kroků exekučních, což B. na jednotlivých prostředcích exekučních objasňuje. *F. Matyáš* (Zp. str. 89) a *H. Fischböck* (J. Bl. č. 46, 47) souhlasně dovozují, že zákonodárce předpisem §u 39, č. 8 chtěl zameziti toliko ony exekuce, které jsou bezúčelnými se stanoviska dlužníka, poněvadž ničí jeho majetek, aniž by tím obnos závazků byl zmenšen, jelikož náklady přírůstající pohledávce vymahajícího věřitele vyváží částku, která z výtěžku byla zapravena. Dražby neslibující uspokojení vymáhajícímu věřiteli, avšak břemeno dlužníka objektivně zmírňující, ohrožují nanejvýše zájmy ostatních knihovních účastníků a proto bylo těmto zůstaveno, aby se chránili prozatímním určením břemen a podáním odporu proti příklepu. Názor nejvyššího soudu (E. IV. č. 592), že dražbu nemovitosti sluší zastaviti, když nelze očekávati, že na vymáhajícího věřitele po uhražení předcházejících břemen vybudou aspoň náklady exekuce, činí tyto právní ústavy zbytečnými a ukládá soudci úkol nesplnitelný, poněvadž odhadní cena a knihovní stav dluhů nedovolují nikterak spolehlivý závěr na výsledek dražby a utváření se rozvrhu kupní ceny. Stálá praxe tímto směrem se nesoucí měla by i dalekosáhlé účinky hospodářské, poněvadž by v pochybných případech ani vnucené zřízení práva zástavního nebylo možným, ovšem však poskytnuta hojná příležitosť k nekalým jednáním dlužníků. Viz též § 16 ex ř. Řízení trestní zahájené o skutkové podstatě nějakého civilního titulu exekučního, jeví toliko výjimečně vliv na exekuci v základě jeho prováděnou. Jakožto případy takové uvádí *M. Eisler* (J. Bl. č 22—29, str. 325, viz též první část přehledu str. 331) stavení exekuce dle **§u 42** č. 2, když žádáno o obnovu řízení ohledně trestního rozsudku, kterým též nároky soukromoprávní došly uspořádání, a dle § 11/2 zákona o lichvě, jenž čl. XXVII. č. 4 ex. ř. v platnosti byl zachován. Mimo případ obnovy řízení lze odporovati účinnosti trestního

rozsudku jakožto titulu exekučního toliko žalobou opposiční dle § 35 ex. ř. a § 374 tr. ř. *Marwitz* (D. J. str. 26) dovozuje pro německé právo, že při podání návrhu za navrácení k stavu předešlému poskytují ochranu proti důsledkům exekuce toliko její stavení (§ 707 něm. c ř. s.) aneb prozatímní opatření. Dr. *O. K.* (G. H. č. 34) obrací se proti návrhu v literatuře přetřásanému, aby soudce směl po zajištění vymáhajícího věřitele další výkon na 6 měsíců odložiti, pak-li bezúhonný dlužník osvědčí, že okamžitým provedením exekuce byl by hospodářsky zničen, kdežto po uplynutí této lhůty bude s to svému závazku dostáti. **§ 46** viz § 25 ex ř. **§ 47**. *Týž* (G. H. č. 52) oproti názoru *R. Hahndel-a* (G. H. č. 50), že soudce může i řízení exekuční dle obdoby §u 191 c. ř. s. přerušiti, je-li dlužník podezřelý z křivé přísahy, vytýká, že možnosť taková pro různosť základních zásad c. ř. s. a ex. ř. nestává, a že zejména dlužník nemůže si dle § 78 ex. ř. a § 192/2 c. ř. s. na toto usnesení stěžovati, poněvadž nemá nárok, aby řízení vyjevovací bylo úplně provedeno. Vzhledem ku kolísavé praxi soudů hájí G. H. č. 48 právo věřitele, navrhnouti složení přísahy vyjevovací bez předchozí exekuce v majetek immobilární a po upuštění od něho je opakovati, aniž by bylo třeba průkazu, že dlužník později nabyl jmění. K návrhu tomuto jest dle *G. H.* r. 48 č. 12/13 legitimován též úředník vymáhající útraty řízení trestního. Viz čl. XLII. c. ř. s.

F. Reinhold (G. H. r. 48, č. 8) a *J. Kohn* (G. H. r. 48, č. 11) souhlasně popírají povinnosť vymáhajícího věřitele, udati adresy knihovních věřitelů, poněvadž dv. dekret ze dne 22. února 1836 č. 446 sb. z. s. tento závazek ukládající, byl čl. I. ex. ř. zrušen a nelze jej odůvodniti extensivním výkladem předpisu **§u 53**, odst. 2. o předložení nutných rubrik. **§ 68** viz § 252 ex. ř. **§ 74**. *O. Souček* (Pr. roz. r. 4, č. 14) stěžuje si na kolísavou, vymáhajícím věřitelům nepříznivou praxi soudů ohledně přisuzování útrat exekuce.

§ 101 *L. Kris* (J. Bl. č. 44) zabývá se otázkou, lze-li provésti vnucenou správu ohledně nemovitosti, jež v pořadí za vymáhanou pohledávkou zatížena právem požívacím, a rozdílně od nejvyššího soudu odpovídá kladně, poněvadž dle § 512 vš. o. z. jest požívatel povinen zapravovati úroky předcházejících hypoték a vnucený správce nevsahuje do jeho oprávnění, když se obmezí na péči o řádné placení těchto a zbytek usufruktuárovi odvádí. *L. Spitzer* (G. H. r. 48, č. 9) pokládá v takovém případu ovšem za nutné, aby vymáhající věřitel si vydobyl exekuční titul také proti užívateli, což mu nemůže působiti obtíže, jelikož z jeho knihovní priority vyplývá též nárok, aby cestou vnucené správy byl uspokojen z požitků zástavy. **§ 120, 124, 127.** O významu zákonného práva zástavního přímých daní a převodního poplatku v řízení exekučním pojednal podrobně *J. Chour* (Pr. roz. r. 4, č. 13, 14). Daně reální (daň pozemková, domovní daň činžovní i třídní, 5%ní daň z čistého výnosu domů daně činžovní prostých) požívají zákonného práva zástavního na povinované realitě, a sice nedoplatky nejdéle tříleté v pořadí výsadním před veškerými pohledávkami soukromými, starší dle pořadí intabulace a když k této nedošlo, za všemi břemeny knihovními. Daň výdělková (všeobecná i podniků kladoucích veřejné účty) požívá zákonného práva zástavního na realitách, které povinnému podniku slouží výlučně neb převážně a jsou pro

jeho účely zvlášť zařízeny. Dlužné lhůty požívají 1/4 roku po splatnosti přednosti přede všemi břemeny soukromými, která se prodlužuje na 3 léta, pak-li do roku od platebního terminu byly vtěleny. Nedoplatkům starším přísluší zástavní právo dle knihovního pořadí, není-li toho, teprve za všemi závazky tabulárními. Daň z důchodu požívá zástavního práva na platech jí podrobených, avšak bez výsady pořadní toliko ode dne, kdy dlužníka došlo vyzvání, aby nezapravenou částku zadržel. Právo zástavní a pořadí jeho vztahuje se též na přirážky k dotyčné dani vypsané (zemské, okresní, obecní a školní, příspěvky pro komoru obchodní). Převodní poplatek z nemovitosti požívá práva zástavního na převedené nemovitosti a sice první 3 roky v pořadí výsadním, které se mu zachová další 3 roky od vtělení, když v oné lhůtě byla zahájena soudní exekuce ku jeho vydobytí. Poplatkům starším náleží priorita toliko dle dne vtělení neb za všemi břemeny. Při zavedení vnucené správy na ručící nemovitosti sluší daně reální a daň výdělkovou, pokud požívají výsady zástavní, zapraviti s veškerými přirážkami dle §u 120, č. 1, z běžných výtěžků, ovšem teprve po uhražení výdajů pod č. 2—4 uvedených. Pokud se tak nestalo, dojdou spolu s poplatkem převodním uspokojení z přebytků výtěžku (§ 124, č. 1), pak-li již nepožívají výsadní přednosti ovšem teprve v pořadí za vymáhajícím věřitelem. Dávky tyto nelze přikázati z moci úřadu, nýbrž toliko tenkráte, když nejpozději při roku k rozdělení výtěžku byly přihlášeny (§ 127). Stejným způsobem při exekuci nucenou dražbou docházejí dávky, požívající zákonného práva zástavního, zaplacení v pořadí výsadním, knihovním neb teprve za všemi věřiteli hypotekárními jen v tom případu, že bylo dle § 171/2 ex. ř. žádáno o zaplacení hotovými, dlužný obnos nejdéle při roku dražebním přihlášen a nejpozději při rozvrhu nejvyššího podání listinami prokázán. (§ 172/2, § 216, č. 1. ex. ř.) Ex. řádem byl stav dřívější změněn v tom směru, že při veřejných dávkách zákonným právem zástavním opatřených hledí se toliko k přihlášení a že pozbývají svého výsadního pořadí, byla-li lhůta k přihlášce zmeškána. Byl-li advokát ustanoven za vnuceného správce, náleží dle mínění *V. Schmid-a* (G. Z. č. 21) nejen hotové výlohy, nýbrž též odměna jeho k nákladům vnucené správy ve smyslu § 120, č. 4. **§ 122** *Lafrenz* (Gr. 47, str. 346) líčí řízení při rozdělování přebytků vnucené správy dle práva německého, od našich předpisů valně se odchylujícího. **§ 128** viz § 213 ex. ř. *Wieselthier* (G. H. č. 45) přimlouvá se za extensivní výklad **§u 120** v ten smysl, aby vnucená správa nebyla zrušována, když nelze sice pro vymáhajícího věřitele očekávati nějaký výtěžek na hotovosti, ona však prospívá jeho zájmům nepřímo zabezpečením řádného hospodaření a splácení předcházejících břemen.

§ 133. V otázce již loni přetřásané, jak sluší naložiti s návrhem na vnucenou dražbu, který není opatřen knihovním výtahem, podotýká *J. Choloney* (G. H. č. 24), že připojením pouhé žádosti za vyhotovení výtahu není potřebám soudu vyhověno ani tenkráte, když jde o pouhé přistoupení k řízení dražebnímu, poněvadž povolení přístupu může spadati do kompetence jiného soudu než zavedení, nehledě k tomu, že taková manipulace poskytovala by možnosť zabezpečiti si knihovní pořadí na úkor svědomitých žadatelů. **§ 150.**

Oproti názoru *O. Schanzer-a* (J. Bl 1902, č. 32), že reální břemeno nelze bez započtení do dodání nejvyššího převziti, když toto vázne na nemovitosti celé a vymáhaná pohledávka jej předchází na ideální části, dovozuje *E. Paupie* (J. Bl., č. 20), že důsledky započtení by stihly spolumajitele v zjevném nepoměru k výhodě, vyplývající odtud pro věřitele hypotekární. Ačkoliv uznává, že nezapočtení porušuje zásadu prioritní, připouští je mimo ohledy národohospodářské z důvodu toho, že k břemenu oprávněný jen tenkráte jest povinen přijmouti náhradu v penězích, když nejvyšší podání za celou realitu k převzetí nestačí, což při dražbě toliko ideálního podílu určiti nelze. Jak vykládá *V. Schmid* (G. Z. č. 21) jest účelem předpisu **§u 151**. od. 3, aby dlužníkovi byla poskytnuta lhůta k hospodářskému zotavení, a nesluší jeho proto použíti, když při dražbě opětné nebylo docíleno nejmenšího podání, poněvadž tato není obnovením řízení exekučního, nýbrž směřuje výlučně proti vydražiteli. **§ 170** *B. Jelinek* (P. str. 225) přisuzuje vlastnictví nabytému příklepem povahu originární, důsledkem čehož nejen vlastnictví mimoknihovní, nýbrž i ostatní nevtělená práva věcná k prodané nemovitosti pominou. Tomu nasvědčuje mimo ustanovení §u 150/2, 3 a §u 172/2 zejména okolnosť, že ani práva intabulovaná, pokud nebyla vydražitelem převzata, neposkytují věcného nároku proti vydražiteli, nýbrž jsou odkázána výlučně na nejvyšší podání. **§ 172** viz § 120 ex. ř. § 200 viz § 16 ex. ř.

§ 210. *K. Drbohlav* (Zp. str. 95) zastává náhled, že ohledně úroků k rozvrhu nejvyššího podání zvlášť nepřihlášených, kniha veřejná a sbírka listin prokazují nejen jich smluvní neb zákonné právo zástavní, nýbrž též lhůty platební, pročež soudce vždy k nim musí přihlížeti. Pokud jim přísluší právo zástavní, třeba je prokázati pro celou dobu trvání pohledávky, pak li teprve s jistinou stávají se splatnými, pak li byly zapravovány dekursivně, od poslední lhůty, kdežto při placení předem ničeho na jich účet nevypadá. Naprostou nutnost přihlášky hájí *F. Matyáš* (viz § 216 ex. ř.). *F. Bílovský* (Zp. str. 8, 49) podrobně uvažuje otázku, pokud lze k platnosti přivésti právo odpůrčí dle **§u 213** odporem proti rozvrhu nejvyššího podání. Oprávnění toto přísluší všem účastníkům, kteří se svými nároky byli poukázáni ku podání nejvyššímu (§ 210 ex. ř.), jestli mohou dojíti uspokojení toliko při pominutí pohledávky naříkatelné. Další podmínkou je, aby při konkurenci závazku věcného s osobním dokázána byla nedostatečnost ostatního jmění dlužníkova k uhrazení jejich nároku a aby tento byl žalovatelným; nežádá se, aby byl již splatným a vykonatelným neb aby předmětem jeho byly peníze. Odporovati lze veškerým právům, ku kterým se hledí při rozvrhu nejvyššího podání; třeba ovšem podotknouti, že zřízení zástavy jest naříkatelným jen tehdy, když samo o sobě stalo se proti ustanovením zákona odpůrčího aneb když tím dlužník pojistil závadnou pohledávku na vlastní nemovitosti. Právu podzástavnímu může mimo zadní věřitele podzástavní, odporovati i pozdější věřitel reální, když v době zřízení podzástavy hypotéka již podléhala odporu. Byla-li postoupena přednost před naříkatelnou pohledávkou, nelze předstupující odporovati, když není postup rovněž závadným. Proti ustupující mohou i věřitelé v nynějším pořadí ji následující k platnosti přivésti právo odporu, jež dle mínění B. náleží též zadním hypotekářům před-

stouplé, když tato jest sama o sobě naříkatelnou. Odporu dle §u 213 není třeba, když závadnost byla již ve sporu k platnosti přiváděna a rozsudek ji uznávající ve veřejné knize poznamenán. V případu právoplatného rozsouzení lze odpor jen tehdy odkázati na pořad práva, když strana podlehlá tvrdí skutečnosti po vynesení rozsudku nastalé, kterými by právo odpůrčí pominulo; byl-li výrok o naříkatelnosti ve veřejné knize poznamenán, jest žalobcem majitel závadné pohledávky, jinak odporující. Příslušným pro žalobu, kterou se v základě odporu dle §u 213 naříkatelnost teprve k platnosti přivádí, jest během lhůty §u 232/1 ex. ř. soud exekuční, později soud pro žalobu odpůrčí vůbec kompetentní. Naříkatelnost nečiní v odpor vzatý poměr právní neplatným, nýbrž ukládá toliko ve sporu podlehlému závazek, aby trpěl exekuci ze strany vítěze tak, jakoby závadného jednání vůbec nestávalo. Důsledně nepůsobí rozsudek ve sporu odpůrčím vynesený pro ostatní na něm nesúčastněné věřitele reální, což nezměnil ani § 232 ex. ř. svým předpisem, že rozhodnutí o odporu proti rozvrhu nejvyššího podání působí pro veškeré účastníky, neb hledí toliko k pravidelným případům, kde odpor jest odůvodněn neplatností neb pominutím dotyčného práva. Účinkem naříkatelnosti tedy jest, že při všeobecném rozvrhu nejvyššího podání bere se sice zřetel k právu závadnému a částky takto přikázané jsou pro věřitele ve sporu odpůrčím nesúčastněné konečnými, že však pro vítězného žalobce stanoví se zvlášť obnos na něho připadající, kdyby práva naříkatelného nebylo, načež objevená difference se mu přikáže na účet kvoty podlehlé strany. Je li žalobců více, nastane jich uspokojení dle knihovního pořadí až do vyčerpání podílu žalovaného. Bylo-li více pohledávek od různých věřitelů vzato v odpor, sluší pro každého zvlášť vypočísti obnos vypadající naň při pominutí práva, jemuž odporoval, při čemž ovšem nemůže nikdy žádati částku, která připadla na ono jen následkem odporu proti pohledávce třetí. Věřitel pohledávky simultání jest k odporu jen tehdy oprávněn, když též z ostatních hypoték nedochází plného uspokojení, může však toto právo v daném případu vykonati pro celý obnos k rozvrhu nejvyššího podání dotyčné zástavy přihlášený, aniž by byl vázán hranicí §u 222 ex. ř. Naříkatelností pohledávky simultáně váznoucí jest dán odpor proti všem zástavám zřízeným na jměn dlužníka, kdežto jinak třeba zkoumati, zdali zřízení práva zástavního spadá pod zákon odpůrčí. Nárok o náhradu dle §u 222 ex. ř. nezakládá přechod práva ze zaplacené hypotéky simultání a není tudíž naříkatelným, když odpor proti ní provedený nebyl ve veřejné knize poznamenán. Nároku náhradnímu, vyplývajícímu ze závadné pohledávky, mohou reální věřitelé dotyčné zástavy odporovati jen tenkráte, když náleží osobnímu dlužníku, nikoli, jakmile jest v držení osoby třetí. Vykonal-li vítěz právo odpůrčí pro hypotéku simultání nad měřítko §u 222 ex. ř., nepřísluší postiženému nárok o náhradu na vkladbách ostatních. Účinek odporu rovná se nucenému přihlášení závadné pohledávky s menším obnosem, a zůstává tudíž jejímu majiteli zachováno právo přihlásiti zbytek jemu nezaplacený při rozvrhu nejvyššího podání z ostatních hypoték simultáních. Prohlášení konkursu jeví toliko ten účinek, že věřitelé reální nepotřebují více dokazovati nedobytnost pohledávky z ostatního jmění kridatáře a právo odporu přísluší též správci podstaty, která ovšem vzhledem

k číselné neobmezenosti svého nároku zabere vždy celou částku přikázanou na účet nařikatelné pohledávky pro sebe.

Vzhledem k předpisům **§u 216**, č. 4, § 33 k. ř. a § 17 kn. z. sluší dle mínění *F. Matyáše* (P. str 621) úroky ze smlouvy neb ze zákona náležející a ne více než tři léta zadrželé přikázati v stejném pořadí s jistinou i tenkráte, když nebylo pro ně vloženo právo zástavní. Oproti tomu docházejí starší úroky dle **§u 217**, odst. 2. a §u 35 k. ř. zaplacení jen tehdy, když byly spolu s kapitálem vyznačením jich výšky (§ 14 kn. z.) vtěleny, ačkoli k jich promlčení lze hleděti jen v případě odporu (§ 213 ex. ř.). Výjimku činí ovšem úroky kapitalisované, které buď zvlášť aneb současně s původní jistinou byly intabulovány. Jak vyplývá z doslovu §u 210 ex. ř., neplatí pro úroky běžné domněnka, že nebyly zapraveny a nelze tudíž bez přihlášky k nim hleděti. Viz též § 120 ex. ř. **§ 218**. V souhlasu s *K. Drbohlavem* (P. 1902 str. 765, 789) má *R.* (G. H. ř. 48 č. 7) za to, že při postoupení knihovní přednosti před několika pohledávkami stejného pořadí sluší pohledávku předstouplou jen tehdy poukázati poměrně na účet všech ustouplých, když postup stal se výslovně pro parte aneb ustupující věřitelé o současném postupu přednosti ohledně ostatních položek věděli. Není-li podmínek těchto, závisí na vůli předstoupléhо věřitele neb soudce, aby přednost k platnosti přivedli oproti kterékoli z pohledávek ustouplých. Odchylně poukazuje *J. Dvořák* (P. str. 100) k tomu, že postupem přednosti nastoupí právo zástavní pro pohledávku předstupující na místo onoho pro závazek ustouplý (sr. P. 1901 str. 261). Byla-li tedy přednost před několika položkami stejného pořadí postoupená současně, může zástavní právo předstupující toliko souměrně vstoupiti na místo ustupujících. Při postupu pozvolném zaujímá závazek, který ustoupil prvý, původní místo pohledávky předstouplé, kdežto ostatní položky docházejí uspokojení ve svém původním pořadí, ovšem teprve za částkou, které byla přednost postoupena. Jak *K. Drbohlav* (Zp. str. 209) uvádí, lze věřitelům poukázaným dle **§u 219**, odst. 2. na uhražovací kapitál poukázati z něho toliko úroky až do příklepu vzešlé (§ 216, 217), poněvadž rozvrhem nejvyššího podání se konečně určí, pokud hypotékárním věřitelům dostane se uspokojení buď převzetím, buď zaplacením jich pohledávek, aneb zdali vyjdou na prázdno Nelze však přehlédnouti, že pro účastníky poukázané na uhražovací kapitál tento vstoupil na místo hypotéky a že jim pro odročené uspokojení nároku jejich ručí též za vedlejší závazky z toho odkladu vznikající. Objeví-li se tedy při rozvrhu nějakého uhražovacího kapitálu zbytek dlužníku připadající, sluší jej přikázati na úroky pohledávek na tuto jistinu poukázaných pro dobu od příklepu do uvolnění dle jich knihovního pořadí. *R.* (G. H. č. 49) vytýká v úplné shodě s článkem *M—t* (P. 1902 str. 860), že nárok náhradní **§u 222** má svůj základ v právu hmotném a sice ve věcné korrealitě, založené simultáním zastavením. Není totožným ani s pohledávkou zkrácenou, ani se závazkem nerozdílně váznoucím, pročež vykonatelnost těchto nikdy nemůže na něj přecházeti a sluší ji teprve vydobýti cestou sporu. O vklad jeho může dle *Dr. Dol.* (G. H. č. 39) žádati i zkrácený věřitel, který v případu, že k náhradě oprávněných jest více, bude vzhledem k §u 97 kn. z. povinen domáhati se vtělení také pro své soudruhy, poněvadž

jinak nebylo by lze povoliti výmaz hypotéky simultání. Pravidlem ovšem bude, že vydražitel navrhne intabulaci náhradních nároků těchto, poněvadž jinak nedojde vkladu vlastnictví (§ 237 ex. ř., § 97 kn. ř.) *A.* (G. H. č. 36) obrací se proti použití § 222 při mobilární exekuci vedené na více dlužníků solidárních, poněvadž jeho předpis má toliko ně olik zástav na mysli, nikoli větší počet zavazených. **§ 223**, **224** viz 25 ex. ř. *H. B. K.* (Not. č. 46) upozorňuje na velké obtíže, které v praxi vznikají započtením obnosů pro vedlejší závazky vtělených do nejvyššího podání, poněvadž jsou hypotékami kaučními a sluší jich nevyčerpané zbytky v hotovosti deponovati. Jest proto vhodnějším stanoviti v dražebních podmínkách, že obnosy tyto ohledně pohledávek vydražitelem převzatých do nejvyššího podání se včítati nebudou, což odpovídá též jich hospodářské povaze. *J. Kohn* (G. H. r. 48 č. 12/13) dovozuje, že pominutí knihovní závady smí pozdější věřitel k platnosti přiváděti jen v základě čl. XXVIII. a § 213 ex. ř., ze kterého důvodu **§ 231**, odst. 4. toliko tomu, kdo při roku rozvrhovém podal odpor, zachovává žalobu k provedení jeho lepšího práva. Dotyčné předpisy ex. ř. byly by však zbytečnými, kdyby bylo správné rozhodnutí nejvyššího soudu, že pominutí předcházející pohledávky lze k platnosti přivésti žalobou určovací dle § 228 i po zmeškání sporu. Viz též § 285 ex. ř. **§ 232**, **233** viz § 213 ex. ř. **§ 237** viz § 25 ex. ř.

§ 252. O prostředcích opravných, které něm. c. ř. s. poskytuje proti samostatné exekuci na příslušenství nemovitosti, pojednali *P. Klein* (D. J. str. 523) a *J. U. Schröder* (D. J. str. 571). **§ 256** viz § 303 ex. ř. **§ 262** viz § 325 ex. ř. *V. Fröhlich* (G Z č. 29) zabývá se postavením pronajímatele, který dosud nenabyl exekučního titulu ohledně činže, při rozvrhu nejvyššího podání. Je-li ze spisů o zabavení vidno, že prodané věci před jich uschováním neb dražbou nalézaly se na jeho pozemku, jest tím dosvědčeno jeho právo zástavní a sluší jej k roku rozvrhovému předvolati, případný odpor proti jeho pohledávce pak odkázati na pořad práva. Popírá-li se však vnesení prodaných movitostí, neb tvrdí li protistrana, že byly předčasně z najaté místnosti odstraněny, aniž by spisy zájemní poskytovaly možnosť rozhodnutí, jest legitimace pronajímajícího k účastenství spornou a třeba jej odkázati k obhájení svých práv žalobou dle §u 258 ex. ř.

§ 290. a čl. VIII., č. 7 ex. ř. *Scheda* (Gr. sv. 47. str. 98) a *W. Hertz* (D. J. str. 390) popírají, ovšem s různým odůvodněním, možnosť exekuce na obnosy poukázané poštou, poněvadž dle německého práva stává závazek pošty k výplatě toliko oproti odesílateli, kdežto *Tachau* (D. J. str. 495) hájí samostatný nárok adresáta, vzhledem k němuž by bylo lze výplatu účinně zapověděti **§ 303.** *Sauzig* (G. H. č. 14) přimlouvá se za přikázání pohledávky ještě po uplynutí jednoho roku od zabavení, poněvadž předpisy čl. XXXVII. ex. ř. a §u 256 ex. ř. jak dle svého doslovu tak i vzhledem k úmyslům zákonodárce sluší vztahovati toliko k hmotným věcem movitým. Byla li pohledávka, převyšující nárok jediného věřitele vymáhajícího, tomuto přikázána k vybrání, jest soud procesní povinen mu ji jakožto zástupci dlužníka přisouditi celou; v případu tomto, jak vykládá *S. Biach* (J. Bl. č. 42), nelze ani žádati složení jistoty ani ustanovení opatrovníka k vydobytí, nýbrž jedinou

ochranu skytá dlužníku návrh na soudní určení, jak zbytku má býti použito, ve smyslu §u 312, odst. 3. §§ 313, 315, 322 viz § 25 ex. ř.

§ 325. Exekuci na věci nalézající se v uschování třetí osoby a na nároky o dodání hmotných věcí podrobně vylíčil *A. Rintelen.*[11]) Vzhledem k obtížím, které zjištění celkového stavu právního působí přímé exekuci na věci v cizím držení, dovoluje ji § 262 ex. ř. jen tehdy, když schovatel při zabavení projeví ochotu k jich vydání, čímž není však míněno okamžité odevzdání věci orgánu výkonnému, nýbrž závazné prohlášení, že třetí osoba bez ohledu na vlastní práva bude trpěti exekuci na věc samou. Tím jest pro dotyčné řízení prodejové i v případu, že první vymahající věřitel od něho ustoupí, právoplatně určena povinnosť schovatele věc k prodeji vydati a netřeba ji teprve cestou žaloby zjišťovati. Jinak povinnosti k trpění exekuce ani dle práva hmotného nestává a výjimku tvoří jen případ, ve kterém vymáhající věřitel má věci dlužníka v držení a na ně bez újmy vlastních práv mohl vésti exekuci; zde může povinovaný dle obdoby §u 263 ex. ř. žádati, aby zabavení se obmezilo na předměty tyto. Nelze-li pro odpor třetího sáhnouti přímo na věc v cizím držení, třeba zabaviti nárok o vydání, který bude míti rozmanitý podklad v různých poměrech práva hmotného, aniž by však vymáhající věřitel byl oprávněn k platnosti přivésti též ostatní nároky odtud vyplývající. Právo zástavní takto nabyté přechází na nárok o náhradu v případě nemožnosti vydání, pokud ovšem schovatel za ni dlužníku neb věřiteli odpovídá. Jelikož § 326, nedovoluje přikázání nároku o vydání na místě placení, sužitkuje se pravidelně přikázáním k vydobytí, které může se povoliti již před dospělostí nároku a poskytuje věřiteli oprávnění, chrániti jej prozatímními opatřeními neb žalobou excisní. Pro objem závazku schovatele oproti věřiteli jest pravidelně rozhodným okamžik zabavení, a zodpovídá on později jeho vinou nastalé zhoršení právního postavení poslednějšího, zejména když dopustil zabavení věci samé. Jeho práv k věci se exekuce na nárok o vydání vedená vůbec netýče a zůstanou mu zachována, když bez jeho přičinění třebas po zabavení povstala, což platí zvláště o právech z poměru kaučního a retenčních. K odstranění námitek odtud třetímu vyplývajících nezbude věřiteli jiného prostředku než uspokojení nynějšího držitele, čímž získá dle §u 472 a § 1358 vš. ob. z. zástavní právo téhož. Není-li této oběti schopen, ať vyčká, až jiný účastník provede exekuční řízení ohledně tohoto předmětu a hojí se na případném přebytku, aneb navrhne jiné sužitkování nároku na vydání ve smyslu §u 317 ex. ř. Případ tento pravidelně nastane, když k věci dlužníka náleží třetímu právo požívací. Výkon přikázaného nároku nastane odevzdáním věci orgánu výkonnému, které se může státi dobrovolně aneb teprvé v základě rozsudku, držitele k vydání odsuzujícího; tímto okamžikem nabývají vymáhající věřitelé práva zástavního k věci samé dle pořadí, ve kterém byl pro ně zabaven nárok na vydání, ovšem se zachováním priority pro starší zástavní práva povstalá buď smlouvou neb exekucí přímo na věc. Vede-li se právo na ryze obligační nárok o dodání věci, povstává

[11]) Execution auf Sachen in fremder Gewahrsame und auf Leistungsansprüche, Wien 1903 Manz, původně otištěno v G Z. č. 10—13

sice právo zástavní odevzdáním orgánu výkonnému, vlastnictví však přechází z dlužníka přímo na vydražitele, vztažně na vymáhajícího věřitele, pokud týž exekvoval nárok o dodání věci. Vymáhal-li právo zástavní neb služebnosť dlužníkem jemu k dotyčnému předmětu zřízené, nabude jich rovněž teprve vydáním se strany soudního orgánu. Při kollisi práva na vydání in natura s peněžní pohledávkou požívající stejného pořadí, nastoupí na místo prvého nárok náhradní a výtěžek rozdělí se poměrně mezi věřitele, dle zásady §u z 150 a §u 227 ex. ř. vyplývající, že nárok na věc samu zamezí její prodej jen tenkráte, když vymáhané pohledávce peněžní v pořadí předchází. Jde-li o vedení práva na věc nalézající se ve spoluvlastnictví dlužníka a třetího schovatele, nelze použíti předpisů o exekuci na věci movité, aniž vydobývati domnělý nárok na vydání, nýbrž předmět exekuce tvoří jedině nárok na rozdělení (§ 333 ex. ř.). Nelze proto nikdy k rozkazu soudnímu vydanou věc společnou prodati v dražbě nucené, nýbrž toliko dle zásad dražby dobrovolné Pravidla o exekuci na věci v držení osoby třetí platí též ohledně předmětů nalézajících se v soudním uschování. I zde možno věc samu zabaviti, jen když soud příslušný k povolení vydání projeví ochotu ve smyslu §u 262 ex. ř. Jinak třeba zabaviti nárok na vydání, čímž nepovstane zástavní právo k věci uschované, ani když zabavení se poznamená v depositní knize, jak nejvyšší soud omylně se domnívá. Ve svém obšírném článku o právním postavení t. zv. safe-dépôts přihlíží *G. Ratzenhofer* (G. Z. č 46, 47) též k vedení exekuce na jmění uschované v těchto pancéřových skříních bank. Je-li ústav pronajímající ochoten spolupůsobiti k vydání, lze zabaviti přímo uschované věci dle §§ 253, 262 ex. ř., ať již poměr mezi ním a dlužníkem se pojme jakožto smlouva o schování neb pouhý nájem. Odepře-li banka, což asi bude pravidlem, svou pomoc, možno s hlediska smlouvy schovací provésti jen zabavení nároku o vydání a jej sužitkovati přikázáním k vybrání. Nelze-li k poslednějšímu vynutiti součinnosť dlužníka (§ 306, 309 ex. ř.), může věřitel požadovati násilné otevření skříně. Zabavením nároku nabývá dle mínění *R.* právo zástavní přímo na věci a nepředcházejí mu tudíž osoby, kterým po zabavení dovolena byla exekuce na věc samou. Posuzuje-li se safe-dépôt jakožto pouhý nájem, třeba zabaviti právo k použití skříně dle **§u 330** nn., a toto sužitkovati zmocněním věřitele, aby jménem dlužníka vyzdvihl schované předměty a za tím účelem žádal o vydání duplikátů klíčů. *Roztočil* (Not. č. 34, 35) pokládá pro rakouské právo za nepochybné, že poměr mezi ústavem a majitelem skříně jest smlouvou o schování, kdežto dle něm. zák. očb. povaha jeho jest velmi pochybnou a působí vedení exekuce velké nesnáze. O důsledcích zabavení dědického podílu, o čemž něm. c. ř. s. nemá výslovných předpisů, uvažuje *Conrades* (D. J str. 310).

§ 351. *J. Lehrfreund* (J. Bl. č. 10) hledí obtížím, vznikajícím při fysickém rozdělení nemovitosti z různého obtížení ideálních podílů, odpomoci tím, že věřitele reální čítá k účastníkům, které sluší obligatorně slyšeti a při předvolání uvědomiti, že břemena podílů ideálních budou přenesena na přiměřené části fysické a souhlas osob se nedostavivších dle §u 56/2 ex. ř. se předpokládá Viz též *Flieder* shora str. 334. Ohledně různých případů, vyskytujících se při exekuci závazku k depuraci reality podotýká *E. Bousek*

(G. H. č. 44), že věřitel již knihovně předepsaný může dle **§u 353** provésti výmaz na útraty povinovaného, když dotyčná pohledávka jest splatnou neb vázne bezdůvodně V těchto dvou případech nastane exekuce na činy jinými osobami nevykonatelné ve smyslu **§u 354**, pak-li knihovní zápis dosud svědčí dlužníkovi, ať již jest osobně neb toliko hypotekárně zavázán Téhož ustanovení použíti sluší, je-li oprávněn dotyčnou pohledávku vypověděti. Pokud možnost výpovědi schází, zbývá toliko žaloba o interesse (**§ 368**), přípustná, jak *B.* v odporu s panujícím míněním tvrdí, teprve, když exekuce dle poměrů možná byla provedena.

§ 370. *A. Bílý* (P. str 196) obrací se proti zvyku povolovati exekuci k zajištění již v základě rozsudku prohlášeného, avšak dosud písemně nevyhotoveného, poněvadž ex. ř. uznává toliko listiny za tituly exekuční a v případu smrti samosoudcovy rozsudek tento může ještě v prvé stolici doznati změny, tak že řízení před touto lze teprve písemním vyhotovením pokládati za skončené. *G. Ratzenhofer* (G Z. č. 47, viz též § 325 ex. ř.) má za to, že při sporu ohledně pancéřové skříně pouhý zákaz volného nakládání nestačí k ochraně účastníků a třeba ji s udně zapečetiti. Opatření toto možno v základě §u 382 povoliti nejen tehdy, když sporným jest právo k uschovaným předmětům, nýbrž také při vymáhání pohledávky peněžité, ovšem toliko jakožto prostředek k zabezpečení nároku na vydání obsahu skříně Návrh směřuje v tomto případu proti dotyčnému ústavu, jehož obecný soud okresní jest k povolení příslušným. Ohledně prostředků zajišťovacích, přípustných k ochraně hypotekáře proti zhoršení zástavy, poukazuje *H. Klang* (G Z. č. 41, str. 324) k tomu, že předmětem ochrany jest právo zástavní a z něho plynoucí nárok uspokojení z té které věci, nikoli pohledávka peněžitá a zaplacení této vůbec. Sluší tedy použíti předpisů §u 382, zejména č. 2, 4, 5, pak správy prozatímné dle §u 158 ex. ř.

K. ř. *A. Rosmarin* (G H. č. 22) zastává oproti opačnému rozhodnutí nejvyššího soudu názor, že záznam práva zástavního jakožto prostředek exekuce k zajištění lze platně vykonati, když byl povolen teprve soudem rekursním, třeba po zamítnutí žádosti prvou stolicí vyhlášen byl konkurs. Vždyť přípustnost návrhu sluší posouditi dle okamžiku podání, **§ 12** platí nepochybně též pro zápisy exekutivní a poměr soudů nadřízených není nikterak totožným se vztahem soudu povolujícího a knihovního. *A. Fischl* (G. H. č 25) doporučuje, aby k ochraně listinou vykázaných pohledávek byl v odporu s dosavadní praxí již před jich splatností nařízen rok dle **§ 63. § 144, 147, 148** viz § 117 j. n. **§ 161.** Pro německé právo navrhuje *Leisering* (D. J. str. 522), aby soudci konkursnímu bylo ponecháno samostatné rozhodnutí o odměně věřitelského výboru, jak k tomu ohledně správce již nyní jest povolán, poněvadž slyšení věřitelstva působí značné obtíže a má toliko formální význam.

III.

Samostatná díla, která v uplynulém roce byla věnována **oboru nesporného řízení**, hledí vesměs k právu německému Jsou to příruční kniha

F. Keidela,[12]) o které referoval *Fidler* v J. Ltbl. r. 16, str. 40, a sbírky formulářů, vydané od *Koch-Jastrowa*[13]) a *Hilse-Weisslera*.[14]) Zprávy o pomůckách těchto podal *Fuchs* v Gr. sv. 47., str. 868, pak J. Ltbl. r. 15, str. 249 a Ctrlbl. f. Rechtsw. sv. 22., str. 346. O umění sepisovati listiny pojednává s hlediska všeobecného velmi obšírně *K. F. Rietsch*,[15]) jenž některé myšlénky ze svého díla uveřejnil též v Not. č. 27. O jeho knize podrobně referuje *M. Reich* Not. č. 39—42.

§ 2. *Hanffl* (D. J. str. 29), *E. Josef* a *Hansen* (D. J. str. 150) zabývají se otázkou, pokud mohou soudy něm. říše vzájemně si poskytovati pomoc právní při osvědčování právních jednání, kdežto *P. Klein* (Ctbl. f. jur. Pr. str. 448) dovozuje, že i v řízení nesporném může soudce dožadovati se pomoci strany k vyšetření práva cizozemského dle obdoby §u 293 něm. c. ř. s. a §u 271 našeho c. ř. s. **§ 18.** *E. Josef* (Z f. C. P. sv. 31, str. 71) vykládá ustanovení německého práva ohledně materielní právní moci výroků soudních, kterými v řízení nesporném byly upraveny sporné nároky účastníků. Rozhodnutí taková, našemu zákonodárství neznámá, konečně vyřizují toliko případ, jejich bezprostředný předmět tvořící, aniž by podávaly pravidlo pro upravení trvalého poměru stran, z něhož onen spor vzešel.

§ 20. 22 Pozůstalostní řízení nyní v Bavořích platné líčí *Reich* (Not. č. 23), projednání pozůstalostí cizinců zvlášť *Th. v. d. Pfordten*.[16]) Podobnou otázku, totiž jak má si německý soudce počínati, když pro projednávání jest rozhodným právo cizozemské, uvažuje *Th. Niemeyer* (Zeitsch. f. intern. Privat- und öff. Recht sv. 13., str. 21). **§ 181.** Rakouskému právu ohledně zbavení svéprávnosti a reformě jeho věnoval *H. Fux*[17]) monografii, o níž referoval *Krassel* (Not. č. 29). **§ 266** viz § 109 j. n.

Not. (č. 19, 38, 48, 49) uveřejňuje opět četné stesky na potlačování notářů se strany správy justiční i soudů, zejména stálým rozšiřováním úřední činnosti a nešetřením předpisů o soudním komisařství. Not. č. 15 poukazuje k tomu, že jak u nás tak i v Německu dává obecenstvo notáři přednost před soudem, poněvadž jej pro úkoly právnictví kautelárního pokládá za spůsobilejšího než úřad státní. S poměry notářství francouzského zabývá se *M. Reich* (Not. č. 22, 23). Not. (č 4, 23) přimlouvá se za hojnou spoluúčinnost poštovní spořitelny v záležitostech depositních, k čemuž bude ovšem třeba zákonného upravení a nestačí pouhá nařízení neb rozhodnutí s platným

---

[12]) Handbuch des Verfahrens der Gerichte in Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit für Bayern, München 1903 Schweitzer.

[13]) Formularbuch und Notariatsrecht im Anschlusse an das Kochsche Formularbuch bearbeitet, 14 Auflage, Berlin 1903 Guttentag.

[14]) Formularbuch für die freiwillige und streitige Gerichtsbarkeit, I. Teil Freiwillige Gerichtsbarkeit, neu bearbeitet vom A. Weissler. 11. Auflage, Berlin 1905 Heymann

[15]) Handbuch der Urkundwissenschaft, Basel 1903 Adolf Geering.

[16]) Die Behandlung des Nachlasses von Ausländern, mit besonderer Rücksicht auf die bayrischen Verhältnisse, München 1903 Schweitzer.

[17]) Das österreichische Entmündigungsrecht und seine Reform, Wien 1903 Manz.

právem nesrovnatelná. Přehled řízení umořovacího dle práva německého poskytuje *K. Adelmann.*[18])

Jak již v úvodě podotknuto jsou pro letošní literaturu význačnými pojednání obsahu všeobecnějšího, jež částečně velmi platně přispěla k monografickému probádání našeho práva procesního. Lze si jen přáti, aby směr tento v letech budoucích doznal vždy většího prohloubení.

Dr. Ludvík Popel.

Ústavní a správní právo.

Dr. *Josef Sládeček:* 1. *Allgemeine Rechtsquellen des österr. Administrativverfahrens* einschliesslich des Gesetzes über den Verwaltungsgerichtshof und das Reichsgericht. V Praze 1904, str. XVIII. a 244. Nákladem vlastním. (Cena 5 K.)

2. *Die Reform des österr. Administrativ-Verfahrens* bei den Verwaltungs- und Finanzbehörden. II. Band als Fortsetzung von allgemeinen Rechtsquellen. V Praze 1904, str. XXIV. a 245—376. V komissi Dr. Edv. Grégra a syna. (Cena 4 K.)

Jest poněkud neobvyklo, uvésti samostatné pojednání z některého oboru práva — ač nejde-li o kommentář — ve spojení s vydáním zákonů příslušných v té formě, že pojednání tvoří druhý díl (dokonce probíhající paginací opatřený) otisku pramenů. Vzbuzuje se tím omyl, jakoby obojí práce byla stejného druhu a měla mezi sebou jakousi vnitřní souvislost, čemuž však ve skutečnosti tak není, zvláště když druhý spis o předmětu úvah svých pojednává výhradně de lege ferenda. Pro věc samou ovšem tato neobvyklost zevnější úpravy žádného významu nemá.

Pokud se týče dílu prvního, možno jen s radostí vítati, že došlo k vydání pramenů našeho řízení správního, jehož jsme posud postrádali. Pokud se týče uspořádání sbírky, dělí se tato na 4 části, z nichž první má za předmět řízení před politickými úřady správními, druhá řízení před úřady policejními, třetí řízení před úřady finančními a čtvrtá řízení před správním dvorem soudním a před říšským soudem. Proti tomu rozdělení měli bychom té jediné námitky, že v Rakousku žádného zvláštního řízení před policejními úřady vůbec nemáme, ano že, jak známo, z pravidla ani není zvláštních úřadů policejních, jelikož policejní správu obstarávají — pokud nejsou výjimkou k tomu zřízeny zvláštní úřady — političtí úřadové vůbec a pokud se týče (nakolik jde o místní policii) obce ve vlastním oboru působnosti své. Vskutku také předpisy, panem spisovatelem do druhého oddílu vřaděné kromě tří prvních (které se týkají organisace a působnosti policejních úřadů a instrukce pro civilní stráž policejní) nejsou co do působnosti své nijak obmezeny na zvláštní

[18]) Die Kraftloserklärung abhandengekommener oder vernichteter Urkunden im Aufgebotsverfahren nach Reichsrecht und bayrischem Landesrecht, München 1903 Schweitzer.

úřady policejní, nýbrž týkají se policejní činnosti vůbec a nenáležejí z části (jako zejmena min. nař. ze dne 30./9. 1857 č. 198 ř. z. o všeobecném trestu policejním) ani v obor řízení správního, nýbrž v obor hmotného trestního práva policejního.

Prameny řízení před úřady samosprávnými, které leckdo postrádati bude, nebyly ve sbírku přijaty, co asi vysvětluje se tím, že jsou roztroušeny v různých zákonech a že také legislace jednotlivých zemí v příčině té jest v rozdílech.

Uspořádání látky uvnitř jednotlivých oddílů jest chronologické a možno s ním celkem s praktického stanoviska vysloviti souhlas. Nedobře omluvitelnou mezerou však jest, že pan pořadatel, který zastaralou Bachovskou organisaci správní otiskl do nejmenších podrobností, pominul úplně nyní platný zákon o organisaci politických úřadů ze dne 19./5. 1868 č. 44 ř. z., ačkoliv otiskl pod č. 9. nař. min z: dne 31./7. 1868 č. 114 ř. z. o dohlížejících okresních hejtmanech na základě jeho vydané, jemuž bez znalosti onoho zákona naprosto porozuměti nelze.

Co tkne se dílu druhého, jehož předmětem, jak dotčeno, jsou návrhy čelící k reformě řízení správního, tož rozpadá se tento na tři oddíly. První z nich jedná o kodifikaci řízení správního v cizozemsku, zejména ve Francii, v Prusku, Bádensku, Bavorsku a Sasku, druhý má za předmět reformu rakouského řízení správního v užším slova smyslu, třetí pak zabývá se řízením před úřady finančními. Na konec připojeny jsou dvě přílohy, z nichž první obsahuje vládní návrh zákona o organisaci krajských vlád, druhá pak nař. min. vnitra ze dne 5./6. 1904 o řízení v záležitostech schválení provozováren živnostenských, kteréž patrně do prvního dílu již nebylo lze pojati. K onomu návrhu táhne se též obšírnější předmluva, kteráž spisovateli zavdala podnět k některým úvahám politickým a k vyložení stanoviska, kteréž byl zaujal v záležitosti sezemštění pojišťovací společnosti »Slavie«.

O meritorním obsahu opravných návrhů spisovatelových jest velice nesnadno stručně referovati, jelikož návrhy ty jsou velmi obsáhlé, aniž by však s druhé strany z nich vyzíral jednotný princip positivní. Jen v negativném směru možno vytknouti, že pan spisovatel jest rozhodným odpůrcem spolupůsobení laických živlů ve správě politické, nedůvěřuje v jich nestrannost; mimo to tvrdí, že velice na omylu jsou ti, kteří se domnívají, že v samosprávě podána jest záruka lepšího a rychlejšího vyřízení záležitostí, nežli ve správě zeměpanské. Jsme toho daleci, zneuznati vady, které sebou přináší spolupůsobení laiků odborně nevzdělaných při řešení otázek právnických, kteréžto vady nám instituce porotních soudů denně makavě ad oculos demonstruje — na úkor právního citu obecenstva vzdělaného; majíce však na paměti, že jedna část správy veřejné již nyní zcela neodborníkům vydána jest v šanc, můžeme právem se tázati, zda nebylo by lépe, dopřáti některým důvěrníkům z občanstva spolupůsobení ve správě zeměpanské proti tomu, že by s druhé strany obmezena byla dosavadní autonomní správa na záležitosti logicky (a nikoliv dle čl. V. zákl. prav. o zříz. obecním) v samostatný obor obcí náležející. Vždyť by to byla jediná cesta, kterou bychom

mohli dojíti odstranění dualismu ve správě, na kterou s mnohých stran již důvodem bylo touženo.

Tato nechuť p. spisovatele k samosprávě jest as také příčinou, pro kterou jeho reformní návrhy obmezují se na řízení před zeměpanskými úřady správními. Autonomní faktory pak prý již si pospíší, by takové opravené řízení zavedly též pro obor svůj.

Pokud se týče organisace zeměpanských úřadů správních, nepřimlouvá se sice p. spisovatel za radikální změnu organisace dosavádní, avšak jeho návrhy, kdyby jich provésti bylo lze, způsobily by přec dosti značné převraty. Jádro jich spočívá v tom, že má býti odděleno konání spravedlnosti v oboru práva veřejného od vlastních funkcí správních; pro ono mají sice zůstati dosavadní úřady správní, avšak orgány, zabývající se jím, mají býti opatřeny garanciemi nezávislosti a aspoň čás ečně (při místodržitelství v poměru 1 : 3) zastoupeny osobami, k úřadu soudcovskému kvalifikovanými. První instancí správního soudnictví má býti okresní hejtmanství, druhou místodržitelství a třetí správní dvůr soudní, jenž by pak ovšem nesměl býti jako posud pouhou instancí kassační. Při tom není s dostatek vysvětleno, zdali ony správní soudy první a druhé instance mají býti organisovány jako úřady samostatné, neb zdali toliko pro záležitosti správního soudnictví má platiti zvláštní řízení; zdá se spíše, že p. spisovatel měl na zřeteli jakési osobní spojení správního soudu s úřadem správním as po způsobu bývalých smíšených úřadů okresních, poněvadž navrhuje (str. 313), by ve vyřízeních bylo vždy zřejmě uvedeno, zdali rozhodl úřad správní jako takový, neb zdali rozhodl jako soud správní.

Aby o návrzích takových byla možnou vážná diskusse, musilo by předkem býti jasno, co jest spornou záležitostí správní, ke kompetenci správních soudů náležející? Však právě o tom neposkytují nám vývody p. spisovatelovy poučení; zejména nevíme, zda mají býti (jak tomu jest na př. v Bádensku) záležitosti správního soudnictví v zákoně vypočtěny taxativně (dle t. zv. principu enumeračního), neb jaký jiný princip v příčině té má dojíti platnosti. Z výkladů na str. 323 zdá se vyplývati, že řízení sporné má býti podmíněno kollisí zájmů jednotlivců mezi sebou (nikoliv již kollisí zájmu jednotlivce se zájmem veřejným). Pak ale zajisté nejdůležitější případy by byly z oboru správního soudnictví vyloučeny, nehledíc ani k tomu, že nelze nikdy napřed s určitostí posouditi, zdali kollise druhu onoho bude předmětem úředního jednání, kdežto přece kompetence pro jednotlivé případy hned z předu jasně musí býti upravena.

Velkou vadu shledává p. spisovatel též v platnosti t. zv. osobního principu ve správě; kterak však v příčině té zjednati nápravu oproti platné soustavě zodpovědnosti ministerské, není s dostatek vysvětleno. Praví-li se zvláště, že odpor organisace kollegialní s principem této zodpovědnosti jest toliko »zdánlivý«, tož vyznáváme upřímně, že tu shledáváme odpor nikoliv zdánlivý, nýbrž skutečný.

Také v tom směru postrádáme jasnosti, kterak si myslí p. spisovatel garancie neodvislosti orgánů, konajících správní soudnictví, které na str. 314 důrazně požaduje. Zabývá-li se některý úřadník (jak tomu jest při

správním dvoru soudním) výhradně správním soudnictvím, rozumíme ovšem požadavku nesesaditelnosti jeho; když ale při okr. hejtmanství a při místodržitelství tentýž úředník vedle toho též ještě obstarává jiné funkce správní, nemůže přec býti v tomto směru ad nutum amovibilis, v onom nikoliv.

Výtky, které činí p. spisovatel dosavádnímu řízení správnímu samému, jsou z velké části odůvodněny a jest v tomto směru nedostatečnost nynějších předpisů vůbec uznána. Přes to však zdá se nám, že i v tom směru p. spisovatel někdy přestřeluje. Tvrdí-li se na př. na str. 293, že v řízení správním se zastupování advokáty více méně toliko trpí, tož jest jednoduše věcí příslušných zástupců, by práva svého zastupovacího ve smyslu § 8 adv. řádu náležitým spůsobem hájili, není však třeba zákonodárné opravy aniž stanoviti nucené zastupování stran advokáty v řízení správním. Touží-li se dále na str. 282 na to, že ve věcech vodních není podnikateli uložena povinnost, označiti všechny strany zúčastněné v řízení, tož přehlíží se důležitý rozdíl mezi řízením ediktalním a řízením zkráceným, jakož i právní důslednosti, k tomuto rozdílu se pojící. Nedobře lze rozuměti výkladům o významu rei judicatae na str. 331 a 332, kdež se navrhuje, by právoplatné rozhodnutí musilo dle okolností ustoupiti zájmům veřejným, však toliko proti náhradě. Když by však res judicata oproti veřejnému zájmu neplatila, z jakého pak důvodu mohla by se poskytnouti náhrada?

Návrhy na opravu policejního řízení trestního jsou po našem soudu poloviča*tí. *Lienbacher*, jehož si p. spisovatel právem velice váží, uhodil na strunu pravou svým návrhem, by všechny policejní věci trestní (třeba vyjímaje řízení mandátní) byly přikázany řádným soudům. Námitku, kterou proti tomu činí p. spisovatel s hlediska, že prý soudcové práva správního s dostatek neovládají, slýchali jsme sice již často, ona však zajisté nemá platnosti oproti mladší generaci právnické, v duchu nynějšího studijního řádu vychované.

Pražák.

Politické hospodářství.

Dr. *Josef Drachovský. Principy kontroly státního hospodářství v Rakousku* (Státovědecké řady »Knihovny Sborníku věd právních a státních«, č. IV. — Praha 1904).

Tímto spisem nadaného a neunavného autora dostalo se našemu písemnictví první, na vědeckém základě zbudované monografie z oboru, který sice vystupuje formálně pode jménem samostatné discipliny, t. zv. státního účetnictví, ale vskutku ani nemůže býti pouhým výkladem účtové a pokladničné techniky veřejných hospodářství, nýbrž pro nezbytnou souvislost všech příslušných zařízení a postupů s celým ústrojím práva finanční*o také venkoncem o toto se opírati musí. Jen tak stávají se možnými vyšší hledisté a kriticky soustavný výklad

Jsa pro svou práci vypraven potřebnou znalostí nejen rakouského finančního práva, nýbrž i vědy národohospodářské, mohl spisovatel dáti své

práci dvojí úkol, o němž v předmluvě se zmiňuje, totiž: vyložiti vztahy kontroly k příslušným národohospodářským a právním theoriím a pokusiti se, kde by se účelným vidělo, o řešení otázek sem spadajících, spolu však dáti studujícím vhodnou pomůcku. S toho hlediště vyplynulo také rozdělení látky na kapitoly, z nichž v prvé se rozbírá pojem kontroly a její roztřídění. v další se líčí orgány její a jejich systém, v následujících pěti hlavní obory kontroly, totiž pokladničná, administrativná a t. zv. státní, s dalším jich líšením na preventivnou a detektivnou, v konečné pak se obírá spisovatel účinky kontroly.

Obmezený objem, jenž byl spisu dán (90 str.) — hlavně asi právě pro to, že má sloužit spolu za učební pomůcku pro studium státního účetnictví — zavinil arci, že výklad o některých oněch sporných základních otázkách, jejichž řešením autor dle předmluvy se obírati mínil, v podstatě se obmezil na přehledné vytčení jádra sporných problemů a autorova mínění, aniž se on do obšírnějšího odůvodnění svého názoru pustil. Kdyby byl jinak učinil, nebyl by se ovšem uvaroval nesouměrnosti celé práce, kterouž hleděl zachovati tím, že také ve vlastní technické stránce kontroly účelně a se zdarem po stránce didaktické cenným, vytkl všude vodící pravidla, v podrobnostech prostě, odkazuje k těm kterým nařízením a instrukcím. V klasifikačním oddíle bývalo by snad správnější vyjíti od všeobecného pojmu kontroly ve státě a teprv do toho rámce zasaditi výklad kontroly hospodářské s potřebnými roztříděními. Bylyť by se tak věci jadrněji odlišily. Rovněž bývalo by po názoru našem správnější nezabírati rozpočet sám mezi způsoby kontroly, nýbrž pojmouti jej jako předpoklad jistých úkolů kontroly a dáti mu dle toho soustavní místo. A též by býval žádoucím něco obšírnější rozbor techniky novověkého rozpočtu. O rozsahu, jakým se v podobném spisu souvislé látky finančně právní mají zahrnouti, může arci býti spor. I nemá tudíž vytknutí toto býti na újmu plnému uznání celkové vědecké zdařilosti a praktické upotřebitelnosti spisu, jehož dobrou stránkou jest také takt, s jakým si spisovatel vedl ve výběru formulářových vzorů. Podal, čeho ke znázornění třeba, aniž — jak autoři v tom oboru rádi činívají — zbytečně spis přetížil celostránkovými účetnickými tabulkami. Poněkud méně péče věnoval autor stránce slohové, jež jasné pochopení vývodů věcně správných po různu zbytečně znesnadňuje, kdežto jiná místa zase (zvláště v prvních kapitolách) přímo svědčí o jisté lhostejnosti pro lepší vytříbenosť formy, kteráž jest nemalé části našeho nadějného vědeckého dorostu společna. *B.*

Gebauer, Das Wesen des Kapitalzinses und die Zinstheorie v. Böhm-Bawerks. Vratislav, 1904.

Teoretická studie tato názvem svým slibuje více, než skutečně jest a než již dle stručnosti své může býti. Jest známo, jak značný rozruch vyvolala úroková teorie Böhm-Bawerkova, vyslovená a zdůvodněná v epochálním díle jeho »Kapital und Kapitalzins«. Projeveny sice i některé námitky a pochybnosti, jež B.-Bawerk snažil se zase vyvrátiti, avšak soustavná kritika, jež by teorií touto otřásla, dosud se neobjevila. Také autorovi, jenž rovněž naproti Bawerkově teorii stojí na odmítavém stanovisku, se to nepodařilo. Chybou jest, že si vybral jen některé body z teoretického odůvodnění odpůrcova, se

kterými však celá teorie jeho ještě nepadá. A i tu sběhly se autoru některé omyly. Autor jest přívržencem oné teorie úrokové, kterou označuje B.-Bawerk názvem »naivně produktivní« a kterou nejvěrněji formuloval H. George. Autor praví, že specifickou úlohou každého kapitálu vůbec jest odpoutání (»Auslösung«) přírodních sil a jich použití a installování ve výrobním procesu. Nejen v uloženém víně a ve stádě ovcí projevuje prý příroda svou sílu hodnototvornou (werterzeugende Kraft); právě tak, ano ještě více manifestuje svou sílu též v nástrojích a strojích.

Tu ale autor upadá v onu chybu, kterou B.-Bawerk zastancům právě této úrokové teorie vytýká. B.-Bawerk dokonce nepopírá známý fakt, že pomocí kapitálu vyrobiti lze za týchž podmínek více statků než bez něho, avšak on žádá přesný důkaz, že toto plus statků má též větší hodnotu, že jest zde krátce výnos nejen hrubý, nýbrž i čistý. V tom vězí právě dle Bawerka celý problém úrokový. Ale tomuto důkazu se autor prostě vyhne, jestliže »hodnotutvornosť« kapitálu předem již předpokládá. Praví-li autor, že kapitál počet výrobků zmnožuje, aniž by poměrně náklady zvyšoval a připojuje-li k tomu: »jinak řečeno: kapitál zvyšuje nejen hrubý výnos, nýbrž i čistý,« jest to právě jen tvrzení, k němuž právem B.-Bawerk může namítnouti: quod est demonstrandum! Vedle toho však hledati produktivnosť kapitálu v silách přírodních jest patrně omyl. Neníť pochybnosti, že síly přírodní jsou vedle kapitálu samostatným činitelem výrobním. Ale ovšem mohou míti jakožto takový jen tehdy význam hospodářský, jsou-li v obmezeném množství a přivlastnitelny, jako ku př. půda. Jinak nemohou býti přece pramenem hodnoty a tudíž také ne úroku, třeba byly sebe produktivnější ku př. sluneční světlo a teplo, vláha atd. Uvádíli tedy autor výslovně jakožto zdroj úrokový tíži, temperaturu, vítr a j., lze sotva s touto jeho positivní teorií úrokovou souhlasiti. Vždyť autor sám na jiném místě přiznává, že tyto síly spoluúčinkují ve výrobě zdarma (kostenlos) a nelze pokládati za dostatečný jeho výklad, že ovšem ale jich podrobení vyžaduje námahu a oběť v podobě nákladu kapitálového. Praví-li pak dále autor, že kapitál ve výrobním processe »pracuje« jako dělník, jenže účinněji, pak jest to pouhá metafora a nic více. Ještě do hustějšího labyrintu dostává se autor uvažováním o otázce, jeli úrok se sociálního hlediska oprávněn. Dnes, kdy národohospodářská teorie po stránce methodologické stojí na výši poznatků Mengrových a Bawerkových, jest zřejmo, že otázka taková naproti Bawerkově teorii jest naprosto nepřípustna. Bawerk vykládá důvod úroku po stránce theoretické a proti všem tendencím sociálnopolitickým výslovně se ohražuje. Nikoli, jeli úrok spravedlivý, nýbrž proč jest, zní jeho tese. To autor přehlíží a zabíhá na pole, které s teorií úrokovou nesouvisí a jež jej zavádí k podivným důsledkům. Autor tvrdí totiž, že »skoro každý člen moderní měšťácké společnosti jest vlastníkem kapitálu.« Při tom prý mechanismus dnešního hospodářského řádu vykonává akt vyrovnávající spravedlnosti, ježto kapitalistova odměna jest co nejmenší, naproti tomu však že hlavní část produktů kapitálu připadá konsumentům a tudíž společenskému celku. Příčinou toho jsou jednak volná soutěž jednak hospodářské krise tam, kde volná soutěž následkem kartelů jest vyloučena. Po těchto jinak nedoložených tvrzeních, kde směsuje autor problem distri-

buční s problemem cenovým — vždyť není vyloučeno, že i při klesání cen kvota kapitalisty naproti kvotě dělníka relativně může stoupati — nazývá opět autor úrok »mzdou« kapitalisty, která mu za jeho společensky blahodárnou působnosť má býti také popřána. Patrně tu zaměňuje opět autor funkci kapitalisty s funkcí podnikatele a úrok s důchodem podnikatelským.

V další části své práce, zabývá se pak autor kritikou positivné teorie Bawerkovy, zejména onou otázkou, jaký význam má čas pro odůvodnění vzniku úroku, a popírá, že by pouhé uplynutí doby jakýkoliv vliv při tom vykonávalo. V tom směru pokládá právě theorii Bawerkovu za pochybenu.

Ačkoliv s názory autorovými v mnohém nelze souhlasiti, přece studie jeho, tím, že obírá se různými spornými záhadami, nabádá k přemýšlení a nepostrádá zajímavosti. *C. H.*

Ehrenberg, Sozialreformer und Unternehmer. (Unparteische Betrachtungen.) Jena, 1904.

Spis náleží mezi množící se v poslední době publikace těch, kterým dosavadní postup sociální reformy jest příliš prudký a ukvapený, kterým dnešní společnosť pro sociální reformu není vůbec ještě dosti zrala a kterým i jinak dosti krotké požadavky, jako ku př. další vybudování dělnického pojišťování, obligatorní zavedení průkazu práce, legální zastoupení dělnictva atd. jsou již utopiemi.

Jako jiní spisovatelé tohoto směru, přichvaluje si autor dělnické poměry v Anglii, kde zaměstnaní děkují své příznivé postavení nikoliv zásahu státní správy, nýbrž svépomoci, ačkoliv jinak jest nucen uznati různosť celého vývoje tam a na pevnině. Charakteristické jest, že autoru líbí se na sociální politice Bismarckově především to, že týž pohrdal vůbec teorií. Obrací se také ostře proti katedrovému socialismu stýskaje si, že většina mladšího úřednictva německého pochází z jeho školy a omlouvá pak zaměstnatele, že proti této »sociálně politické avantgardě« seřaďují se v obranný šik. Autor vůbec vysoký význam přikládá podnikatelstvu, jež nazývá »tělesnou sílou chtění národního hospodářství«. Také podnikatelům dostati se musí proto ochrany.

Až potud má spis ráz více agitační a nebylo by vůbec třeba s ním se zabývati. Dále však autor sestupuje poněkud hlouběji k věci a tu některá tvrzení jeho nelze odbýti mlčením. Autor praví totiž, že dnešní sociální hnutí nemá za základ spor mezi kapitálem a prací, nýbrž že se jedná při tom o boj mezi prací duševní a tělesnou. Podnikatel jest prý takovým duševním pracovníkem. Dělník nemůže prý státi se podnikatelem nikoliv proto, že postrádá kapitálu, nýbrž že se mu nedostává podnikatelského vzdělání a zkušeností. Kapitalistu dlužno od podnikatele lišiti. Kapitalistou prý jest onen, kdo buď sám pracoval, aneb jeho předkové pracovali, a kdo uspořený kapitál jiným dává k používání. Při akciové společnosti řiditelé a správní radové jsou podnikateli, akcionáři kapitalisty. Podnikatel neděkuje svou moc kapitálu, jímž vládne, nýbrž svému duševnímu výkonu.

Jest zřejmo, že tyto věty nejsou správny. Jest přece známo, že bez kapitálu vůbec nelze podnikati, že podnikatelské schopnosti a výkony nelze stotožňovati vždy s duševní prací, že kapitál nevzniká a nehromadí se pouze

prací. Dokonce již příklad s akciovou společností jest nešťastně volen Placený řiditel akciového podniku není zajisté podnikatelem, za to i prostý akcionář jest jím vždy, poněvadž nese risiko podnikání. Tu jest tedy teoretické východisko autorovo pochybeno.

Autor obrací se pak proti etickým požadavkům v sociální politice, ve které prý rozhodovati má jen účelnosť, proti stanovisku celkových zájmů, a jen dalším krokem jeho pak jest, že se staví i proti konkretním požadavkům, jako proti prázdňovému pojišťování, proti obligatorním nestranným průkazům práce, proti svobodě koaliční, ba i proti hnutí společenstevnímu. Dle autora vůbec se nemá poměr pracovní považovati za pouhou smlouvu pracovní. Podnikatelé i dělníci jsou prý orgány podniku a mají společný zájem na jeho zdaru. To však tvrditi lze bez výhrady jen tam, kde dělníci mají podílu na zisku, jinak dojista zájem dělníka, jenž odměňován jest pevnou mzdou, jest na zdaru neb nezdaru výrobního výsledku jen velmi skrovný.

Praktická sociální politika spočívá dle autora nikoli v zasahování v poměr pracovní, ježto jest nebezpečí, že tím ohrozí se podnikání vůbec, jež celý národ živí, nýbrž v jiných oborech, jako vzdělávání mládeže, potírání pijáctví, pobídce ku spoření atd. Také zabývá se autor národohospodářskou výchovou a velmi horlí proti spojování její s erudicí právnickou. Jistě tu přestřeluje, praví-li, že dobrý národohospodář si musí právnické myšlení odvyknouti. Na to následuje veliký chvalozpěv na »měšťáctví«, na jeho výkony a úkoly. Jen že autor pojímá »měšťáctví« velmi úzce. Nepatří sem dle něho ani rolnictvo, ani střední živnostnictvo, ba ani t. zv. svobodná povolání. Všechy tyto kategorie hází prostě přes palubu. Tak zbývají na konec autorovi jen velkoprůmyslníci a velkoobchodníci, ve které skládá své naděje. Ovšem musí se úžeji organisovati a své zájmy vydatněji hájiti, než činí posud. Musí si dále osvojovati vyšší vzdělání, jako naopak zas každý akademicky vzdělaný člověk má si získa i hospodářských vědomostí, má prý »přiučiti se řeči podnikatelů«. Autor výslovně tu zdůrazňuje nauku o soukromém hospodářství (»Privatwirtschaftslehre«) a jest také po ruce s konkretním návrhem, jak by nauka tato a hospodářské vědění vůbec v inteligenci bylo šířeno.

Dosavadní metody prý nestačí k přesnému zjišťování hospodářských skutečností. Jedině správnou jest metoda, jakou svého času Thünen ve směru tom postupoval, a jeho chce autor následovati založením t. zv. Thünenova archivu při státovědeckém semináři v Roztokách. Účelem tohoto má býti dle autora pozorování hospodářských skutečností v jednotlivých podnicích a »jich proměňování ve vědu za použití co možno přesných srovnávacích metod« (»Die so festgestellten Tatsachen sind unter Anwendung möglichst strenger vergleichender Methoden in Wissenschaft zu verwandeln«). Takové hospodářské skutečnosti nejlíp pak lze prý vyšetřiti z obchodních knih podnikatelů.

Nutno přiznati, že celý tento návrh autorův jest dosti nejasný. Patrně klade váhu na získání poznatků teoretických z oboru jevů soukromohospodářských, co však míní svou srovnávací metodou na základě obchodních

knih, toho vysvětlení zůstal prozatím dlužen. Vůbec celá práce obsahem i formou dosti sklame. Dokonce však není »nestrannou úvahou«, jak na titulu býti se chlubí. *C. H.*

Liebig E. D. von, Beiträge und Vorschläge zum Problem der Kredit-Versicherung. Berlin 1905.

Ve formě pojišťování hledí prozíravý duch lidský čeliti možným nepříznivým účinkům jednotlivých pro postiženého nahodilých, tudíž i v jednotlivém případě svého vzniku nenadálých skutečností tím způsobem, že účinky tyto mají býti odstraněny anebo aspoň zmenšeny, že se rozdělí na řadu případů, v nichž sice stejné hrozí nebezpečí, ale nebezpečí to vskutku nenastane anebo alespoň ještě nenastane (Wagner.) Některé z nepříznivých těchto skutečností hrozí každému hospodářskému subjektu (požár, úraz, smrť), některé pouze určitému druhu jich, po případě hrozí jim měrou takovou, že vznikem svým úplně podmílají základy jejich hospodářské činnosti. Sem náleží zejména nedostatek úvěru příslušníků stavu obchodnického, živnostenského a rolnického, osob kapitálem slabých, jsou-li v hospodářské činnosti své odkázáni pouze na používání cizích kapitálů. Tomuto nedostatku má býti odpomoženo pojišťováním úvěru, o němž jedná též spis nahoře uvedený. Spisovatel užívá při tom způsobu, jenž se velice zamlouvá, vykládaje v prvních dvou kapitolách krátce ale přehledně o podstatě úvěru a účelu resp. rozdělení jeho, opíraje se dle vlastního udání o Kniese a Wagnera; výklad ten má ovšem ten účel, aby blíže označil pouze ten druh úvěru, s jehož pojištěním blíže zamýšlí se obírati, totiž s »úvěrem výrobním sloužícím k opatření ka»pitálu oběžného a při němž však nejedná se o vlastní produkci statků, nýbrž »kterým má býti uskutečněna žádoucí odpomoc při převodu a oběhu statků, »tedy s úvěrem obchodním a to především s úvěrem, jejž poskytuje to»várník velkoobchodníku, dále tento obchodníku střednímu a malému, s úvěrem »krátkodobým, jenž poskytuje se po dobu procesu odbytového.« Z toho vidno, že úvaha jeho o pojišťování úvěru obmezena pouze na určitou kategorii subjektů hospodářských.

V kapitole o příspěvcích k dějinám pojišťování úvěrového obírá se pouze těmi případy, jichž posavadní literatura posud se nedotkla, zejména o nichž krátce před tím vyšlý spis Dra *Herzfelda:* »Das Problem der Kreditversicherung mit besonderer Berücksichtigung der berufsmässigen Auskunftsertheilung und des aussergerichtlichen Vergleichs« se nezmínil. V příčině této v první řadě zabývá se zapomenutým dobrým zdáním vídeňského advokáta Dra Herm. *Brabbée*, k němuž se později znovu vrací, projektem, s nímž k doporučení rak. ministerstva obchodu seznámila se r. 1889 vídeňská obchodní a živnostenská komora, jenž však krátce po té upadl v úplné zapomenutí. Oproti tomuto projektu staví pokusy a ukázky, jež vyrostly na půdě říše německé a jsou povahou svojí od projektu onoho úplně rozdílné. Tak zejména snahu, aby pojišťování úvěrové uskutečnilo se cestou společenstevní, při níž by jednotliví účastníci jako solidarní dlužníci i plátci skládáním určitého procenta čistého zisku snažili se navzájem čeliti rozpakům vznikajícím z případných úpadků, po případě mírnili následky podobných katastrof poskytováním dlouhodobých zúročitelných i nezúročitelných záloh,

po případě v určitých případech i příplatky à fonds perdu. Snaha tato byla pouhým neuskutečněným přáním svých původců.

Konkretních rysů dle autora nabyly pokusy dvou londýnských, dvou amerických a jedné německé (hamburské) pojišťovací společnosti, které pojišťovacími obchody tohoto druhu se zabývají, aniž by však snad docílily nějakých značnějších úspěchů na poli tomto. Společným znakem těchto obchodů pojišťovacích je, že věřitel vystupuje zde jako kandidát pojištění, jenž udávaje obor svého obchodu i druhy zboží, posavadní i příští odbytiště, informace, jichž by snad svého času pojišť. společnost mohla neb chtěla po užiti, svým zákazníkům snad povolené nejzazší platební lhůty, nedoplatky z posledního roku obchodního atd.: poskytuje společnosti pojišťovací možný obraz o úhrnné výši úvěru i úvěru jednotlivým zákazníkům poskytovaného nebo poskytnutého a tímto způsobem u společnosti pojištěného. Ze skutečnosti však, že pojišťovatel neví, jací jsou zákazníci pojištěného, za jichž solvenci onen ručiti má, že nezná poměru, v jakém zákazníci ti na deklarovaná odbytiště jsou rozděleni jakož i míry odbytu samého: dochází spisovatel úsudku, že nikoli věřitel, tedy osoba, která úvěr poskytuje, nýbrž dlužník, osoba tedy úvěr hledající musí býti osobou pojištěnou. Tím způsobem vrací se spisovatel ke projektu *Brabbée-ovu* a opírá výklady své o uvedený princip ve jmenovaném dobrém zdání vyslovený. Provedení myšlénky lze si představiti tím způsobem, že dlužník, jenž pojistiti se chce, v dotčeném návrhu vyloží své poměry dle určitých směrů, tak že pojišťovatel má možnost přezvěděti se o prostředcích, povaze, schopnostech, způsobu života a p. navrhovatele a vydati mu žádoucí pojistku, při čemž dle výsledku svého přezvědu sumu úvěru, kterou má pojistiti buď zredukuje anebo bez udání důvodu na návrh nepřistoupí. Pojistka vystaví se pojištěnému tím, že mu pojišťovna garantuje žádaný úvěr a vydá mu garanční list buď na celou sumu pojištěnou anebo několik jich na určité zlomky sumy té proti potvrzení příjmu o tom, že mu gar. list byl vydán. Potřebuje-li nyní pojištěná osoba úvěru, dá prodavači (a listy garanční mají býti obmezeny pouze na hrazení pohledávek z dodávek zboží) na místě placení list garanční. a prodavač dá jej dále jako hotové peníze svým dodavatelům, ale jen jim, anebo je podrží ve své portefeuilli, až dostaví se doba splatnosti (3—9 měs.), může jej však ihned diskontovati u pojišťovatele (zpravidla ovšem společnosti pojišťovací). Držitel takových listů garančních obrátí se nyní na pojišťovatele, jenž mu nejpozději v den splatnosti listu garančního jeho pohledávku vyplatí, kdežto pojištěný položky, za které platil listy garančními, v den splatnosti zaplatí pojišťovateli. Při tom den splatnosti pro pojištěného jest dřívější, nežli pro pojišťovatele, aby tento měl po ruce dostatek hotových peněz pro ten případ, když by mu garanční listy k výplatě byly předloženy. Pojištěný musil by ovšem pojišťovatele vedle premie pojišťovací, odškodniti způsobem jiným, zejména vydáním směnek, závazkem k podrobení se okamžité exekuci a p. a pojišťovatel platil by pojišťovací sumu pouze tenkráte, když by pojištěný byl k placení neschopným.

Spisovatel sám připouští, že by obchody takovéto stěží bylo lze považovati za obchody pojišťovací, ale dovozuje ze zařízení toho pro dlužníka

výhody, jež jen pojištění úvěru jeho může poskytnouti, zejména tedy možnost, že dostane zboží lacinější, poněvadž dodavatel jeho má jistotu, že bude zaplacen, a dále že i obchodní firmy nejsolidnější z různých příčin mohou ocitnouti se na kraji záhuby, tak že pojištění takové od konkursu zachrániti může. Přes to ovšem nedoufá sp., že by pojištění úvěru i v této formě dalo se uskutečniti, poněvadž dobré firmy by se ho z pochopitelných příčin vzdalovaly, kdežto firmy nejisté stěží by zase nalezly přijetí u společnosti pojišťovací.

K vlastním výkladům (53 str.) připojeny jsou vzorce garanční listiny jakož i znění stanov a pod. existujících společností úvěr pojišťujících spolu s přehledným srovnáním jednotlivých ustanovení pojistek společnosti hamburské (Hanseatische See- und Allgemeine Versicherungsgesellschaft in Hamburg) za léta 1900—1903.

O stejný princip, totiž že nikoli věřitel, nýbrž dlužník má největší zájem na tom, aby jeho úvěr byl pojištěn, opřena jest přednáška Dra *Kubíčka* uveřejněná v Zemědělské Politice (III. roč. 3. čís) o »Hypotekárním pojišťování jako prostředku k odklizení dluhů pozemkových« s tím ovšem rozdílem, že zde moment pojištění daleko více přichází k platnosti. Majitel hypotéky pojistí se na život nebo na dožití na sumu kapitálu, jenž váz.e na jeho hypotéce po případě jenž teprve právě má býti na usedlosti jeho knihovně zjištěn (chce na př. vyplatiti dědické podíly, meliorovati a p.) a platí vedle úroků po případě i dávek anuitních ještě zvláštní premii vypočtěnou dle zásad pojištění životního. Když pak pojištěný zemře nebo dožije se určitého věku, splatí se tím i dluh hypotekární, jejž pojišťovna jako pojištěný kapitál zaplatí, tak že do pozůstalosti majitele hypotéky, zejména tedy rolníků, přejde usedlost úplně bez dluhu. Všeobecným provedením pojišťování tohoto druhu docílilo by se v době jednoho až dvou lidských věků úplného odklizení dluhů pozemkových —*š.*

Dr. *Josef Gruber*: *O komorách obchodních a živnostenských.* (Sbírka živnostenských přednášek. Vydává obchodní a živn. kom. v Praze. Č I. — 49 str.).

O vývoji živnostenského zákonodárství v Rakousku a cílech reformy živnostenské. (Téže sbírky č. II. — 87 str.)

Název sbírky, v níž byly tyto dvě přednášky uveřejněny, ukazuje již účel jejich. I také původ svůj vzaly z přednášek, které spisovatel konal v kursu pro funkcionáře živnostenských společenstev v Praze r. 1904. druhá arci spolu z přednášek jeho na brněnském národohospodářském kursu pro učitele r. 1900. Účel spisků tedy, jako byl účel přednášek, popularisující. Leč tou karakteristikou by věcný ráz a význam jich obsahu nebyl ještě vystižen Vyznačuje spisovatele dvojí výhodná vlastnosť pro podobnou slovesnou práci: nemalá praktická obeznámenosť s poměry živnostenskými a neméně dokonalá znalosť vědecké literatury příslušné spojená s objektivným duchem nazírání vědeckého. Třeba tedy neměly sloužiti vědeckým účelům, jsou přece vědeckými v tom rozumu, že venkoncem jsou prodchnuty vědeckým nazíráním. I značí se ono především v tom, že béře spisovatel na pomoc objektivně zjištěné skutečnosti a že praktické úvahy z nich čerpané nejsou

zpovšechňováním jistých jednotlivých fakt z celku skutečnosti jednostranně vytržených, nýbrž vyplývají z věcného rozboru všech příslušných fakt. V této příčině je zejména spisek druhý pro písemnictví naše velmi cenný. Vypisuje pěknými rázovitými přehledy obraz starších zřízení živnostenských se zvláštním zřetelem na dějiny zřízení živnostenského v zemích rakouských, vznik živnostenského řádu z r. 1859 a ráz jeho i předchozích osnov, původ a povahu změn, jež nastaly novým zákonodárstvím r. 1883 a 1897 a 1902 i připojuje karakteristiku živnostenských řádů platných nyní v Anglii, Francii, Německu, Rusku a Uhrách. Na to pak v druhé části rozbírá tak řečenou otázku maloživnostenskou především se zřetelem k řemeslům. Tu právě vyniká spisek duchem kritického rozboru, který paušální tvrzení o úpadku řemesel zkoumá, liše úpadek řemesel od úpadku jednotlivých řemesel, na různých jejich skupinách a jejich poměru k potřebám konsumentův i k výkonům velkoprůmyslu. Neméně věcně probírají se dále jednak požadavky a tužby pronášené řemeslnictvem a vyšetřuje se možný dosah pomoci státní atd. Zdravá, užitečná četba netoliko pro řemeslníka neb kruhy bezprostředným zájmem k otázkám těm poutané, ale rovněž pro ty, kterým z jakékoliv jiné příčiny na objektivném poučení záleží. Rozumně a mužně projevuje spisovatel také svůj názor o agitačním hesle decentralisace zákonodárství živnostenského. I spisek o komorách obchodních má důležitosť pro širší kruhy. V českém písemnictví nenajde se jinde tak zevrubné sestavení působnosti obchodních komor, které se opírá o ustanovení zákonů různých. Najde však se ve spisku i nástin zřízení zájmových zastupitelstev obdobných ve státech jiných a konečně ryze věcný výklad, statisticky doložený, o rázu českých komor, pak o požadavku šesté komory pro král. České a i kritické posouzení rozšířeného hesla o zřízení zvláštních komor živnostenských, toto zejména i s hlediště národního. Tak skrývá se pod napisem prvého spisku mnohem víc než název dává tušiti. Konečně jest s díkem uznati přehled literatury na konci obou, zvláště však druhého spisku, přehled hlavních zjevů literatury cizí a podrobný výkaz domácí, kterýž posléz řečený vykazuje nemalé bohatství pojednání našimi odborníky napsaných o příslušných otázkách, autorem samým i jinými, zvláště mladšími. Přehlídka věru potěšitelná. Doporučuji obě knížky zvláště mladšímu právnictvu. *B.*

Úvod do práva dědického.

Napsal prof. dr. *Emanuel Tilsch.*

Non dispono, non propono, expono.

I. Princip zachování hodnot.

Právem dědickým rozumíme souhrn pravidel, kterými se řídí přechod majetkových poměrů zemřelého jednotlivce na subjekty jiné. Předpokládá se tedy hospodářský a právní pořádek, založený na institutu soukromého vlastnictví.

1. V nejprimitivnějších dobách nalézáme soukromé vlastnictví pouze na věcech movitých, na nástrojích, zbraních; vlastnictví na nemovitostech z počátku bylo vůbec neznámo a později vyvíjelo se jako kollektivní.[1]) Naskytala se tedy pouze otázka, co státi se má s oněmi movitými věcmi, jimiž zemřelý byl vládl.

Odpověď na tuto první otázku není všude stejná, společné má jen to, že v oněch dobách není pravidel pro přechod; v tom sluší theorii přirozeného práva dáti za pravdu, avšak další tvrzení její, že smrtí majitelovou věcí jeho stávají se res nullius a podléhají volné okupaci,[2]) jest při nejmenším jednostranné. Jest sice pravda,

[1]) *Laveleye*, De la propriété et de ses formes primitives (Paris 1874); *Lippert*, Die Kulturgeschichte in einzelnen Hauptstücken (v Lipsku a Praze 1886) II. str. 92 a násl.; *Arnold*, Deutsche Urzeit (Gotha 1881) str. 383: Bei allen Völkern ist das Mobilien- oder Capitaleigenthum älter als das Grundeigenthum . . . str. 384: Ein Grundeigenthum war zur Zeit Caesars noch gar nicht vorhanden und zur Zeit des Tacitus erst in der Entstehung begriffen. Es wird erst möglich, wenn ein Volk zur Ansässigkeit übergeht . . .

[2]) *Zeiller*, Natürliches Privatrecht, Vídeň 1802, § 140 a násl.; *Lossius*, Philosoph. Reallexicon (Erfurt 1804) čl. Erbrecht, str. 186: . . . es gehört eine Sache nach dem Tode ihres Eigenthümers niemanden . . .

že u některých primitivních národů se tak děje,[3]) ale celkem jsou to zjevy řidší. Pravidelně na nízkém stupni kultury mrtvý dosud považován jest za majitele věcí zanechaných, jenž by pomstou stíhal každého, kdo by se jich dotkl. Proto uchovávají se věci ty, uchovávají-li se vůbec, jen jako předměty kultu, s kterými duch zemřelého dosud je spojen, stávají se res extra commercium, anebo nejčastěji pochovávají neb spalují se spolu s tělem zemřelého.[4]) V obou případech přicházejí věci pro příští generaci na zmar. Dokud tento stav trvá, schází jedna ze základních myšlenek práva dědického, myšlenka zachování hodnot pro příští generace.

Zbytky oněch starých názorů zasahují ještě do pozdějších dob kulturních, jak o tom svědčí zvyky pochovávání neb spalování zbroje, šperků, koně, otroků i ženy zemřelého.[5])

Postupem času vítězí střízlivost nad pietou, věci se zachovávají, přechod tvoří různé odkupování věcí mrtvým,[6]) až i to stane se zbytečnou formalitou a názor: svět patří živým opanuje docela. Nastává otázka: co s věcmi? komu patří?, otázka práva dědického.

2. Na rozdíl od movitostí, u nemovitostí zásada zachování hodnot platila od počátku, kdy stopy právního vládnutí jimi se objevovaly. Prvotní vlastnictví na nemovitostech nebylo, jak již řečeno, individuální, nýbrž kollektivní, příslušelo většímu celku, obci,

---

[3]) Na př. u některých kmenů severo-amer., *Lippert* l. c. str. 96.: . . . so hat sich bei Eskimos und Nordindianern die »jüngere« Sitte gebildet, dass die gesammte Trauergemeinde über das hinterlassene Vermögen des Verblichenen plündernd herfällt und alles zerstreut . .

[4]) *Bernhöft* v Handwörterbuch der Staatswissenschaften hg. v. Conrad etc. (Jena 1900), čl. Erbrecht, str. 671.; *Lippert* l. c.; dokladů pro tento spůsob nakládání s věcmi zemřelého jest velice mnoho, místo mnohých na př. *Schmidt*, Das Recht der tropischen Naturvölker Südamerikas (Zt. f. vergleich. Rechtswiss. XIII. 1899) str. 302: Die Erbfolge kommt kaum in Betracht, da die wenigen Objecte, welche überhaupt Gegenstände des Individualeigenthums sind, meist dem Todten für's Jenseits bestimmt werden, indem man sie verbrennt oder mit dem Leichnam vergräbt; další doklady: *Post*, Grundriss der ethnologischen Jurisprudenz 1895 II. str. 173.

[5]) *Lippert* l. c.; *Post* l c.

[6]) Místo věcí dává se mrtvému peníz, často do úst; místo otroků a ženy spalují se slaměné loutky, atd. *Lippert* l. c. str. 99., srv. *Kohler*, Indisches Gewohnheitsrecht (Zt. f. vergl. Rw. VIII. 1889), str. 93.

rodině.[7]) Po úmrtí jednoho člena, pozůstalí členové vládli dále společným majetkem a protože vláda nebyla pojímána individuálně, nebylo ani z důvodu piety příčiny k zničení neb opustění věci.

Když pak s přechodem od hospodářství extensivního k intensivnímu vyvinulo se vlastnictví individuální,[8]) stalo se to jednak v dobách pokročilejší kultury, kdy nálada mythologická byla již seslabena, jednak věci nemovité nikdy nemohly býti považovány za spojeny tak úzce se zemřelým, jako věci movité, kterými pohyboval, kterým jaksi život dodával, quae sequuntur personam domini. Přirozený tedy rozdíl mezi věcmi movitými a nemovitými vedl již sám sebou k tomu, že tyto zůstaly zachovány pro příští generace.

3. Vývojem obchodu i relace obligační nabývají hodnoty samostatné, aktivní stránka jich stává se tak zvanou věcí nehmotnou. Princip zachování hodnot má tu význam dalekosáhlý, neboť tu nejde jen o hodnoty zůstavitelem pro sebe získané, nýbrž i o hodnoty náležející jiným, kteří by je ztratili, kdyby úmrtím zavázaného obligace prostě pominuly.[9])

Konečně aplikován princip zachování hodnot i na nové útvary absolutního panství právního: na právo autorské, patentní, a lze jej aplikovati na celé hospodářské komplexy: závody průmyslové neb

[7]) *Laveleye* v uvedeném spise (De la propriété), zejm. kapitoly: Les communautés de villages en Russie (Mir), La Marke germanique, L'âge d'or et la propriété collective dans l'antiquité, Les communautés de famille succèdent aux communautés de village. Zbytky takového zařízení zachovaly se až do našich dob ve slovanských zádruhách, *Kadlec*, Rodinný nedíl čili zádruha 1898; *Wocel*, O staročeském dědickém právu, 1861, str. 477: . . . po smrti otce neb starosty rodina zůstala ve společném držení statku svého. Nebylť zemřelý starosta majitelem, nýbrž pouze správcem rodinného jmění, pročež na dědictví a nápad ve smyslu římském a německém mysliti nelze.

[8]) *Rau-Wagner*, Lehrb. d. pol. Oecon. 1876 I, str. 433 (před § 254): der nothgedrungene Übergang von extensivem Landwirtschaftsbetrieb zu immer intensiverem, bei vermehrter Bevölkerung führt . . . zu Privateigenthum am Boden; *Laveleye*, Le socialisme contemporain (Bruxelles 1881) str. 404: à mesure que le mode d'exploitation se perfectionne, devient plus »intensif« . . . la propriété privée s'étend successivement jusqu'à faire disparaître même entièrement les communaux

[9]) Srv. *Krainz*, Syst. d. öst. allg. Privatsrechts 1900 II., § 480: das Interesse der allfälligen Gläubiger des Verstorbenen, welche, wenn sein Vermögen durch seinen Tod als verschwindend angesehen würde, nicht nur um ihren Schuldner, sondern auch um die Mittel ihrer Befriedigung kommen würden.

obchodní, zejmena s firmou. Jest otázkou legislativní politiky, pokud zákonodárství podporovati má zachování těchto hodnot podobně, jak dálo se neb děje předpisy o nedělitelnosti hospodářství zemědělských.[10]) Objekty takové oduševňují se jaksi v myšlenkách (esprit de suite při závodech) a stávají se trvalými naproti měnlivým osobám majitelů.[11])

4. Principem zachování hodnot manifestuje se jednota lidstva, solidarita generací po sobě jdoucích; jím umožňuje se pokračování na dosažené výši kulturní,[12]) jím zajišťuje se kontinuita a tím pořádek právního a hospodářského obchodu,[13]) jím ulehčuje se sledování cílů sahajících přes více generací.[14])

Ač jisto jest, že vítězství tohoto principu jen seslabením prvotní piety se událo, přece sluší uvážiti, že i náhledy o pietě se mění a že i v tom shledati možno pietu, že statky zemřelého se zachovají a v cílech zůstavitelem sledovaných se pokračuje.

II. Princip přechodu do individuálního vlastnictví.

1. Jako celé právo majetkové, tak i právo dědické zbudováno jest na základě individualistickém. Soukromé vlastnictví na straně

[10]) Srv. motivy k *Huberovu* návrhu švýc. obč. zák. 1901, str. 5.

[11]) Srv. *Unger*, öst. Erbrecht, str. 1: Andere Personen treten in die leer gewordene Stelle und füllen die durch den Tod entstandene Lücke wieder aus. So sind die rechtlichen Mächte das Dauernde und Wesentliche, die Personen dagegen das Wechselnde und Zufällige; *Friedrichs*, japan. Erbrecht (Zt. f. vergl. Rw. X. 1892), str. 373: Hausstand und Erhaltung desselben als Hauptsache, Personen nur Mittel, die Frage ist nicht: Wo bleibt das Vermögen? sondern: Wer setzt das Amt des Verstorbenen fort?

[12]) Srv. *Förster-Eccius*, Preussisches Privatrecht, Berlin 1897 IV., § 243, str. 287: Das Erbrecht . . . beruht auf dem Bedürfnis dafür, dass . . . das Erworbene den aufeinander folgenden Geschlechtern erhalten bleibe und mit den Ergebnissen der menschlichen Arbeit auch die fortschreitende Bildung des Geschlechtes gewahrt bleibe und nicht in ihren Erfolgen immer wieder unterbrochen und auf den Anfang zurückgeworfen werde; *Neukamp* v Elsterově Wörterb. d. Volkswirtschaft, Jena 1898, str. 657

[13]) Srv. svrchu pozn. 9; *Scheel* v Handwörterbuch der Staatswiss. 1900, str. 666: die ordnungsmässige Abwickelung der Geschäfte des Erblassers zu ermöglichen; *Till*, Prawo prywatne austr. 1904 VI, str. 3., p. 1.

[14]) *Bruder* ve svém Staatslex. 1892 (Herder, Freiburg i. B.), str. 688: für zahlreiche Zwecke sind auf Generationen berechnete Rechtsverhältnisse nöthig.

zůstavitelově, jak již bylo řečeno, se předpokládá. Veškeré útoky proti institutu soukromého vlastnictví tím samým postihují i právo dědické, nikoli však naopak. Lze totiž s principielním zachováním individualistického pořádku mysliti si kollektivistické právo dědické tím způsobem, že by ze způsobů nabývání vlastnictví jen dědické právo se vyloučilo, ostatní však způsoby nabývací se ponechaly. K takovému stavu věcí směřují návrhy různých sociálních politiků, zejm. socialistických,[1]) dle kterých jmění zemřelého připadnouti by mělo vždy celku veřejnoprávnímu, obci neb státu, kterýž by tedy byl jediným všeobecným dědicem a kterémuž po případě by bylo uloženo, naložiti jistým způsobem (všeužitečným) zděděným jměním. Vezme-li se ovšem princip svrchu vytčený již do pojmu práva dědického, dlužno návrhy takové nazvati návrhy na zrušení práva dědického.

2. Oporu pro tyto návrhy poskytují jednak rozumové úvahy o tom, že individualistickou úpravou práva dědického podporuje se hromadění bohatství v jedněch rukou a tím se zvyšuje nerovnost hospodářská a znesnadňuje nabývání jmění osobami nemajetnými, jednak citový důvod antipatičnosti nabytí jmění bez práce.[2]) Zřetel obrácen tu jest, jak vidno, hlavně k osobě dědicově, ke generacím budoucím.

Obranci individualistického práva dědického naproti tomu

---

[1]) Srv. *Baron*, Angriffe auf das Erbrecht, Berlin 1877, str. 11; *Laveleye* l. c. (Socialisme) str. 414; *Menger*, Das bürgerl. Recht u. die besitzlosen Volksklassen, Tübingen 1904, str. 229; *Fidao*, Le droit des humbles, Paris 1904 str. 134: . . . les Saint-Simoniens . . . demandent l'abolition de tous les privilèges de la naissance sans exception et par conséquent la destruction de l'héritage, celui qui les comprend tous aujourd'hui . . . (ils) ne portent atteinte à la constitution de la propriété qu'en tant qu'elle consacre le privilège impie de l'oisiveté . . . ; *Förster-Eccius* l. c. str. 288: Wohl lässt sich eine Gemeinschaft denken, die ihren Gliedern zumuthen könnte, das, was der Einzelne besessen hat, beim Ausscheiden aus dem Leben der Gemeinschaft zu überlassen.

[2]) Srv. *Menger* l. c. str. 214: Das Erbrecht ist eine aristokratische Einrichtung . . . Die besitzlosen Klassen haben an dem Erbrechte nur insofern ein mittelbares Interesse, dass jede Erbfolgeordnung, welche die Anhäufung von Reichthümern in den Händen Weniger begünstigt, die Zahl der Besitzlosen vermehrt . . . *Baron* l. c. str. 24: Die St. Simonisten erklärten, dass niemand ein Vermögen haben solle, dessen er sich nicht durch Fähigkeit und Arbeitsamkeit würdig gezeigt habe etc.; *Fidao* l. c.

hledíce spíše k osobě zůstavitelově, ke generaci přítomné, uvádějí rozumově, že vědomí, že statky po smrti připadnou osobám zůstaviteli blízkým, nabádá jej k produktivní činnosti, k spořivosti, kdežto opáčné upravení svádělo by k lehkomyslnosti a nerationální konsumpci všech statků za živa (après nous le déluge) dále citově, že možností zanechání jmění podporuje se starostlivost o rodinu a posiluje takto altruistické cítění vůbec. [3])

3. O sprostředkování mezi oběma názory usilují jisté návrhy, dle kterých individuální sukcesse má býti ne úplně zrušena, nýbrž jen obmezena.

Osobně by bylo lze zúžiti individuální sukcessi, obmezí-li se počet osob povolaných ze zákona ve prospěch státu neb obce anebo nepřipustí-li se sukcessivní delace; [4]) věcně kvalitativně, připustilo-li by se jen individuální dědění statků určených k užívání, ne prostředků výrobních, anebo jen movitostí a ne nemovitostí; [5]) věcně kvantitativně, určila-li by se buď maximalní suma, která smí připadnouti jednotlivé osobě z titulu dědického [6]) aneb povolal-li by se stát konkurentně k jisté kvotě; posléz řečeného účinku lze dosíci i přiměřenou daní dědickou. [7])

---

[3]) Srv. *Franck*, Philosophie du droit civil, Paris 1886: . . . l'hérédité abolie, quel changement . . . on ne traivaillera que pour soi, tout ce qu'on aura amassé, on voudra le dépenser . . . l'égoisme une fois déchaîné etc. . . . *Kleinwächter* v Schönbergově Handb. d. pol. Oecon. Tübingen 1896 I., str. 251: Sporn zur Arbeit, Hebung der productiven Thätigkeit . . .; *Laveleye*, Socialisme, str. 414: stimulant à l'accroissement de la richesse, (autrement) la production sera moindre et la formation du capital nulle.

[4]) Návrh švýc. obč. zák. z r. 1900 obmezuje zákonné právo dědické na třetí parentelu (§ 487: Mit dem Stamme der Grosseltern hört die Erbberechtigung der Blutsverwandten auf), není-li tu manžela, má připadnouti pozůstalost kantonu neb obci, kterou právo kantonální určí.

[5]) *Bruder* l. c. str. 715: nur Genussmittel, nicht Erwerbsmittel. V příčině nemovitosti *Spencer*, Social Statics, ch. IX. (cit. u Laveleye, propr. str. 377): le droit collectif d'hérédité foncière est conforme au développement du plus haut degré de civilisation, l'équité commande rigoureusement que cela s'accomplisse; k tomu připojuje *Laveleye*: L'avenir entrevue ne ferait ainsi que reproduire le passé; podobně jak Spencer i (tamtéž excerpovaný) *Huet*, Le règne social du christianisme, ch. V., l. III.: La succession constituée socialement reproduirait ainsi, à chaque génération, la fraternité du partage primitif.

[6]) Takovýto modus navrhoval na př. *J. St. Mill* (*Baron* l. c. str. 24).

[7]) Srv. motivy k návrhu švýc. obč. zák. II., str. 15.; *Bernhöft*, Reform des Erbrechts 1894, str. 80; *Kleinwächter*, l. c. str. 251.

V rakouském právu dědickém panuje úplně princip individualistický, fisku připadne pozůstalost teprve v poslední řadě a jen jako odúmrtí.

III. Princip volnosti zůstavitelovy ve volbě dědice.

1. Máme-li určeno, že hodnoty, jež tvořily jmění zemřelého, mají zůstati zachovány a že přejíti mají opět na jednotlivce, nastává otázka, kdo jsou tito noví jednotlivci. Právo neponechává předměty ony všem jednotlivcům k volné okupaci,[1]) nýbrž stanoví pravidla, dle kterých osoby ty se určují. Dokud není takových pravidel, není práva dědického.

Dva principy historicky tu stojí proti sobě: starší, jejž vyjádřiti možno paroemií: Solus deus facere potest heredem, non homo,[2]) a mladší, jenž formulován jest větou dvanácti tabulí: Uti legassit suae rei ita jus esto.[3])

V primitivnějších dobách, při stejnoměrném spůsobu života panuje princip nevyhnutelné zákonné posloupnosti členů rodiny, zbytek to rodinného spoluvlastnictví, testament jest neznám.[4]) Pozdějším dobám s rozmanitějším životem přiměřenější jest princip druhý, princip volnosti testování. U Římanů, jak svědčí citát z dvanácti tabulí, vyvinul se velice brzo,[5]) avšak že i tu předcházelo

[1]) Srv. svrchu I., při pozn. 2, 3.

[2]) *Förster-Eccius* l. c. str. 294. Jiná paroemie téhož smyslu jest: Der Erbe wird geboren, nicht gekoren, *Till*, l. c. str. 4, p. 1.

[3]) Fr. 120 D de verb. signif. 50, 16; princ. I. de lege Falcidia 2, 22.

[4]) *Tacitus*, Germania c. 20: heredes tamen successoresque sui cuique liberi, et nullum testamentum; *Post*, l. c. str. 197; *Lubbock*, l. c. str. 386: auf den tieferen Culturstufen gab es keine Testamente; *Bernhöft*, Reform des Erbrechts 1894, str. 25: . . . das Erbrecht der ersten Civilisationsstufen . . . kommt nur Familiengenossen zu. *Gerber*, Syst. d. deutschen Priv., R. 1891 § 248 str. 423; *Jireček*, Slovanské právo I., § 28; *Rapaport*, der Talmud und sein Recht (Zt. f. vergl. Rw. XIV. 1900) str. 33.

[5]) Že by testament byla vymoženost, kterou Římané do světa přinesli, takže žádný národ před nimi ho neměl a všichni pozdější jej mají od nich jak tvrdí *Bruns* v Holtzendorffově encyklopaedii 1882, IV. vyd., str. 514, § 90' nelze přiznati. Viz *Post* l. c.; *Bernhöft* l. c. str. 27: Das Bedürfnis, Verfügungen über den Nachlass zu ermöglichen, hat sich auf höheren Culturstufen bei fast allen Völkern geltend gemacht. V Athenách zaveden byl testament (pro osoby bezdětné) Solonem, *Lubbock* l. c. U mnohých národů tvořila adopce přechod k testamentu, *Post*, l. c, *Bernhöft*, l. c., *Friedrichs*, l. c.

starší období, s principem opáčným, vychází ze starých forem testamentu in comitiis calatis, in procinctu.[6]) V systemu, v němž panuje princip volnosti testování, stává se zákonné právo dědické pouze subsidiárním.

Národové evropští, recipovavše ve středověku a novověku právo římské, převzali s ním i princip volnosti testování, ač dříve řídili se principem opáčným. Rozdíl však zůstal v cenění těchto dvou spůsobů sukcesse; kdežto Římané považovali za morální povinnost každého, aby práva testovacího skutečně užil,[7]) bylo i po recepci a jest po většině dosud smyšlení nynějších národů evropských spíše vyjádřeno německým příslovím: Wer will wohl und selig sterben, lässt sein Gut den rechten Erben;[8]) pravými dědici pak jsou dědicové zákonní.[9])

2. S různých stanovisek různé námitky lze pronésti proti principu volnosti testování. Se stanoviska t. zv. práva přirozeného pochází doktrinářská námitka, že přiznává se tu moc vůli již neexistující, protože se subjektem zanikla i vůle i moc jeho nad jměním.[10]) Na to lze stejně doktrinářsky odpověděti, že volnost

[6]) *Gaius*, Instit. II. 101; § 1 Inst. de test. ord. 2, 10; *Montesquieu*, Esprit des Lois, kn. XXVII. (něm. překl. Ellissenův 1848, str. 43): die Testamente (waren) eigentlich ein in der Volksversammlung gegebnes Gesetz; *Zoll*, Röm. u. heut. Intestaterbrecht (v Grünhutově čas. XVII, 1890) str. 499; *Holland*, Jurisprudence, Oxford 1900, str. 153.

[7]) *Bernhöft*, l. c., str. 29: Nach römischer Anschauung soll der Testator testieren, er erfüllt dadurch eine unabweisliche Pflicht. Es ist eine Schande, wenn er kein Testament hinterlässt oder wenn das hinterlassene Testament nicht zur Geltung kommt; *Zeiller*, Vortrag zur Einführung in das bürg. Gb. (Ofner, Protok. II.) str. 484: Die Römer hielten es für eine Schande ohne Testament zu verscheiden; *Juvenal*, Sat I., v. 144 (mluvě o obžerství): Hinc subitae mortes atque intestata senectus.

[8]) *Pfaff-Hofmann*, Excurse II., str. 1.

[9]) Ve francouzském právu jen dědic zákonný jest »héritier«, dědic testamentární je jen »légataire« universel neb à titre universel, Code civ., čl. 724, 1003, 1010); podobně v anglickém právu reservováno jest označení »heir« zákonnému dědici (nemovitostí), dědici testamentárnímu říká se »executor« (*Holland*, l. c. str. 155; *Holmes*, Common Law, London 1882, str. 335).

[10]) *Lossius*, l. c. (pokračování citátu v pozn. 2 svrchu): und über den Tod hinaus kann niemand über sein Eigenthum disponieren, weil er alsdann keins mehr hat; srv. *Unger*, l. c. str. 3, p. 2: das Eigenthümliche besteht nur darin, dass »der ehemalige Wille eines jetzt Willenlosen« (Ihering, Geist des röm. R. I., S. 139) . . . berücksichtigt wird; *Förster-Eccius*, l. c., str. 294.

pořizovací je jen konsekvencí soukromého vlastnictví, dle kterého vlastník věc i na vždy zničiti může.[11])

Se stanoviska ethického možno namítati, že ve volnosti testování jeví se tendence, neb spatřiti dlužno alespoň symptom, rozkladu rodinného života, že dává se průchod eventuální bezohlednosti zůstavitelově a porušuje takto mír mezi generacemi po sobě jdoucími.[12]) Zcela naopak zase někteří v odnětí volnosti pořizovací vidí zárodek společenské desorganisace pro seslabení autority hlavy rodiny.[13])

S politického a národohospodářského stanoviska namítá se proti volnosti pořizovací, že přílišná volnost jedné osoby škodí volnosti ostatních, že umožňuje se jí ve prospěch generací zaniklých vázanost generací pozdějších, jichž potřeby posuzují se takto z hlediska minulosti; mimo to, že podporuje se volností pořizovací hromadění majetku v jedněch rukou. Z těchto důvodů zejména v zákonodárství francouzské revoluce bylo bojováno proti testamentům.[14]) Naproti tomu nelze zneuznati, že zůstaviteli samotnému zpravidla

---

[11]) *Scheel*, l. c., str. 669: entspricht dem Princip des Sondereigenthums, ideelle Consequenz . . .; *Bruder*, l. c., str. 692; *Pfaff-Hofman*, Excurse II., str. 3; *Bruns*, Über Testierfreiheit u. Pflichttheil (Zt. f. vergl. Rev. II., 1880) str. 167.

[12]) Srv. *Bernhöft*, l. c., (H. W. d. St. W.) str. 671: Rückbildung der Familienverbände; *Hachenburg*: Entw. d. ung. Erbr. (Zt. f. vergl. Rw. IX, 1891) str. 177: Verschwinden des Familieneinflusses . . . Eindringen der Testierfreiheit; Motivy k návrhu švýc. obč. zák. (1901, str. 4) kladou veliký důraz na to, že právo dědické má zajistiti mír mezi generacemi (Sicherung des Friedens im Verhältnis der sich folgenden Geschlechter untereinander).

[13]) *Le Play* (dle Laveleye, Socialisme cont., str. 415): . . . la réserve (= část jmění vyňatá z volnosti test.), cause de la désorganisation sociale, ruine l'autorité paternelle; srv. *Colin*, Le droit de succesion dans le Code civil (Livre der Centenaire, sv. I., Paris 1904) str. 312: ceux qui, plus moralistes que jurisconsultes, cherchent dans une liberté testamentaire plus étendue un moyen de restaurer l'autorité paternelle . . .

[14]) *Sagnac*, La législation civile de la Révolution francaise, Paris 1899, str. 220: Les inégalités légales sont abolies, mais la volonté peut toujours détruire l'oeuvre de la loi . . . après le système féodal, reste à éliminer le romain . . . détruire le testament, str. 222: L'inégalité des partages . . . la concentration des fortunes qui en est la suite tend a rétablir l'inégalité des droits . . .; *Colin*, l. c. str. 307: Les dispositions qui assurent l'égalité des cohéritiers, à l'encontre de tout privilège légal ou »volontaire«, sont la partie proprement politique de notre régime successoral; srv. *Menger*, l. c., str. 216., *Bruns*, l. c., str. 172, a dole IV. p. 18.

lze přisouditi nejlepší znalost, jak jměním jeho sluší nakládati a kdo jest způsobilý nejpřiměřeněji s ním hospodařiti a že takto lépe lze upraviti komplikované poměry majetkové ve smyslu principu zachování hodnot, než-li schematickou zákonnou posloupností[15])

3. Princip volnosti pořizovací nebývá proveden naprosto. Přílišnému vázání příštích generací a bezohlednosti testatorově proti osobám mu blízkým čelí se jednak obmezením platnosti vůle jeho na obmezený počet generací (srv. § 612 obč. z.), jednak institucí nepominutelných dědiců. Touto proráží druhý princip, princip vázanosti zůstavitelovy. Průlom ten vyskytuje se ve dvou formách. Francouzské právo připouští, jsou-li tu descendenti nebo ascendenti, testament jen v příčině určitých hmot (portion disponible), kdežto ostatní část (réserve) reservována jest zákonným dědicům.[16]) V právu rakouském jen u marnotratníka zachován jest tento způsob (§ 568 obč. z.), jinak přidržuje se systemu t. zv. materiálního práva nepominutelných dědiců, dle něhož těmto přísluší jen (zůstavitelem nevylučitelný) nárok na vyplacení jisté sumy z pozůstalosti a nikoli nárok na postavení dědice. V anglickém právu jest institut nepominutelných dědiců vůbec neznám.[17])

4. Dosud přihlíženo bylo jen k případům určení dědice zůstavitelem samým anebo zákonem, protože jen tyto dva systemy principielně se vyskytují. Myslitelno však by bylo i určení dědice osobou třetí neb sdružením osob na př. radou rodinnou neb státem od případu k případu. Sem spadají návrhy, aby veškerá dědictví státem rozdělena byla, po případě bez ohledu na příbuzenství, buď za odměnu nejzasloužilejším anebo těm, kdož by byli nejschopnějšími užiti jich v zájmu národohospodářském.[18]) Stopy této my-

[15]) Motivy k švýc. návrhu II., str. 4; *Scheel*, l. c., str. 670: Je verwickelter die wirthschaftlichen Verhältnisse, desto nöthiger . . . Testierfreiheit; *Le Play*, l. c. (La réforme sociale 1864) pokračuje: (la réserve) enlève l'esprit de suite aux entreprises industrielles, impose le morcellement des terres . . . . Srv. *Bruns*, l. c., str. 190.

[16]) Čl. 913 a násl. Code civ. Jest to zbytek legislace revoluční, srv. pozn. 14.

[17]) *Blackstone*, Commentaries on the Laws of England (Lewis's edit. 1900) b. II., ch. 23 a 32, zejm. str. 493; *Neukamp*, l. c., str. 656; *Bruns*, l. c., str. 169.

[18]) Srv. *Baron*, l. c., str. 14; *Bruder*, l. c., str. 715. T. zv. »dědické právo dle zásluh« navrhoval ze Saint-Simonistů zejména Bazard.

šlenky (stanovení nástupce osobou jinou od případu k případu) objevují se ve starších zákonech o nedělitelnosti statků.[19])

V obecném právu rakouském jest určení dědice osobou jinou než zůstavitelem vyloučeno (§ 564 obč. z.).

IV. Princip rovnosti a princip universální sukcesse.

1. Společnost skládá se z různých vrstev s různými názory a zájmy. Právo dědické k těmto rozdílům nehledí, ač právě v jeho oboru kontrasty názorů i zájmů jsou zvláště značné,[1]) ono jest stejně upraveno, ať zůstavitel jest jakéhokoli společenského postavení.[2]) Avšak nejenom v příčině osoby zůstavitelovy, i v příčině osob dědiců panuje rovnost. Jednak dědic, ať jakýmkoli spůsobem jest povolán, ze zákona, z testamentu, ze smlouvy, vždy má stejné právní postavení,[3]) jednak mezi zákonnými dědici není žádné různosti práv založené na různosti pohlaví neb stáří — zejmena není privilejí maskulinity a prvorozenství.[4])

[19]) Pat. ze dne 26. května 1791 (Rothova sb. 1800 II. str. 422): ...soll... das Bauerngut allzeit dem ältsten Sohne, »wenn die Grundobrigkeit gegen denselben keine gegründete Einwendung hat«, sonst aber dem nächsten atd. Takové ustanovení nalézá se též v dv. d. ze dne 9. října 1795 č. 258, sb. z. s. § 3 (platícím dosud v sev. Tirolsku); zda-li resp. které dítě má sukcedovat v statek, určuje tu někdy soud, někdy politický úřad.

[1]) Srv. *Menger*, l. c., str. 914; rozeznává aristokratický system nuceného sjednocení dědictví, demokratický system nuceného rozdělení dědictví a mezi nimi stojící system volnosti pořizovací. Toto rozdělení odpovídá úplně rozdělení *Le Play*-ovu (La réforme sociale 1864) cit. u Brunse, l. c.: régime de la conservation forcée (aristokratický system: jeden dědic všechno neb větší část), régime du partage forcé (demokratický system: všichni dědicové stejně a favorisování jednoho, i vůlí testatorovou, vyloučeno), régime de la liberté testamentaire (srv. svrchu III., p. 13—15 a dole IV. p. 18).

[2]) Před obč. zák. platilo v Čechách pro šlechtu právo zemské (obnovené zřízení), pro městský stav práva městská (*Jordan*, Syst. Darstellung des bürgerl. R. im Kgr. Böhm. 1795, str. 7, 69) a dle toho i různá pravidla v právu dědickém. Patentem ze dne 11. května 1786 č. 548 sb. z. s. zavedena byla však: eine allgemeine, für alle Stände ohne Unterschied gleiche Ordnung der gesetzlichen Erbfolge (successionis ab intestato). — Dosud platí jako singularita zvláštní zákonná posloupnost po katolických duchovních.

[3]) Jinak jest tomu ve francouzském a v anglickém právu, srv. III. pozn. 9.

[4]) Jinak bylo v německém právu a v právech mnohých jiných národů: Srv. (o něm. pr.) *Gerber*, l. c., § 251, p. 7; (o angl.) *Blackstone*, l. c., ch. 14, str. 212, tamtéž citov. IV. kn. Mojžíšova kap. 27, v. 8; (o starším franc.)

2. Nejen v příčině osob zúčastněných ale také v příčině věcí, které jsou předmětem dědické posloupnosti, nečiní se rozdílu. Z římského práva přejata jest myšlenka, že celé pozůstalé jmění tvoří nerozlučný celek, jenž jakožto jednotka na dědice přechází, princip universální sukcesse.[5]) Základ myšlenky té nespočívá v hospodářských úvahách, nýbrž v stejnoměrné moci, kterouž římský pater familias vykonával nad statky svými, ať movitými ať nemovitými.

Jinak bylo tomu dle práva německého.[6]) Jmění jsouc udržováno pohromadě pouze osobou majitelovou, rozpadlo se po úmrtí jeho dle různých hledisek na více částí, do kterých dle různých pravidel různé osoby nastupovaly. Zvláštní pravidla platila zejména pro nemovitosti, jako dosud v Anglii,[7]) a zvláštní pro movitosti, z těch opět jiná pravidla pro nářadí mužské, jiná pro nářadí

Sagnac, l. c., str. 215. — *Wocel*, O staročeském dědickém právu 1861, str. 476 tvrdí, že zákon staroslovanský osnován byl naproti tomu »na pravdě svaté, že všichni údové rodiny stejné právo mají« a že zásada stejného práva požadovala, aby zůstali buď v nedílnosti neb se stejnou měrou dělili; podobně *Čelakovský*, Právo odúmrtné 1882, str. 5 praví, že v staročeském právu platila »zásada rovnoprávnosti členů rodiny bez ohledu na pohlaví«.

[5]) *Krainz*, l. c, § 480, str. 515; *Pfaff Hofmann*, Comment l. c., str. 6, 8; *FörsterEccius*, l. c., str. 292; *Holland*, l. c,. str. 151.

[6]) *Gerber*, l. c. str. 421: Diese Eigenthümlichkeit (des älteren deutschen Recht) beruht ... darauf, dass es die factische und rechtliche Individualität der Gegenstände des Vermögensrechtes nicht zu überwinden und in eine begriffliche Einheit zu erheben vermag; *Förster-Eccius*, l. c., str. 295: Das Streben im deutschen Recht, zu individualisieren und zu particularisieren hat sich hiebei in reichem Masse durch Entwicklung mannigfacher Nachfolgeordnungen geltend gemacht. Keiner der Erben tritt in das universum jus defuncti ein, jeder erwirbt nur ein besonderes Recht.

[7]) *Blackstone*, l c., ch. 14 (nemov.) a 32 (mov.), dědické právo k nemovitostem řídí se dosud dle feudálních zásad (aristokratický system Mengrův a Le Play-ův, srv. p. 1), srv. k tomu poznámky Colditz-ovy v jeho překladu výtahu z Blackstona, Schleswig 1822, str. 356: Die Darstellung des englischen Erbrechts ist von der, an welche wir im röm. R. gewöhnt sind, ganz verschieden und so consequent sie ist für uns doch unbequem ... In England äussert sich der Unterschied zwischen Grundeigenthum und beweglichem Gut in allen Zweigen ... die Erbfolge in Grundeigenthum (wird) unter den Erwerbsarten der unbeweglichen Sachen, die Erbfolge in bewegliche Sachen bei den Erwerbsarten dieser (abgehandelt). Zákonný dědic do nemovitostí je »heir«. movitostí obdrží (není-li tu executora = test. dědice, srv. svrchu III, p. 9) administrator (= zákonný dědic movitostí), nazvaný tak, protože původně

ženské,[8]) mimo to rozeznávalo se jmění zděděné od získaného[9]) a jmění pocházející se strany otcovy od jmění pocházejícího se strany matčiny.[10])

Principem universální sukcesse není vyloučeno, aby bylo více dědiců, ale je-li jich více, přináší princip ssebou, že dělení děje se dle částí ideálních, dle kvot a nikoli dle fysických skupin; každý z dědiců nastupuje tedy in universum jus defuncti pro quota parte.

3. Zvláštní důležitost má princip universální sukcesse v příčině passiv zemřelého.[11])

Římskému nazírání odpovídá pojetí passiv jakožto samostatných negativních částí jmění, které dle principu universální sukcesse ovšem rovněž přecházejí na dědice, takže tento stává se osobním dlužníkem všech těchto passiv. Lhostejno jest při tomto způsobu nazírání, zda-li snad passiva převyšují aktiva;[12]) dědic ručí za celou sumu passiv a celým jměním, jinými slovy neobmezeně a osobně.

---

každá mobilární pozůstalost patřila králi, neb biskupu ad pios usus, později svěřována byla správa (administration) nejbližším příbuzným, z čehož konečně vyvinulo se pevné právo těchto.

[8]) *Gerber*, l. c.: Ženské nářadí (Gerade) připadlo nejbližší příbuzné ženské, mužské (Heergeräthe) nejbližšímu příbuznému po meči.

[9]) Ve Francii (mimo provincie, kde platilo právo římské) až do revoluce rozpadávalo se pozůstalé jmění ve tři části, *Sagnac*, l. c, str. 215: immeubles propres (zděděné), immeubles acquêts (získané), meubles, sont trois masses distinctes, trois successions différentes dans une seule, qui ont chacune leurs règles spéciales. Rozdíl mezi statky zděděnými (bona avitica) a získanými (acquisita) dosud je relevantní v právu uherském, *Kadlec*, Verböczyovo Tripartitum 1902, str. 155, 268; Motivenbericht zum Entwurfe e. ungar. bürg. Gb. (Zt. f. ung. öff. u. Privat-R. Budapest 1903 IX. r.) str. 279.

[10]) Zásada: Paterna paternis, materna maternis platí dosud v právu uherském a nemá býti odstraněna ani v novém uherském zák. obč. (Motivy cit. v předch. pozn., str. 288.) Pro ni uvádí se, že jmění nepřechází do cizích rodin, pouze sešvakřených: proti ní, že důkaz o původu často je obtížný a spůsobují se takto spory.

[11]) Někteří na př. *Jaworski-Wróblewski*, komentarz III., str. 17, dle *Tilla*, l. c. str. 8) vidí právě v osobním závazku dědice podstatu universalní sukcesse (w tej odpowiedzialności lezy istota sukcesyi uniwersalnej).

[12]) *Randa*, Erwerb der Erbschaft, 1867, str. 104: Hiebei kann es principiell keinen Unterschied machen, ob das Nachlassvermögen activ oder passiv ist: *Förster-Eccius*, l. c., str. 293, 559.

Naproti tomu německé právo považovalo hned předem passiva jen za břemena, jež tíží věci pozůstalostní; dědic ručí jen za sumu passiv krytou aktivy a jen věcmi pozůstalostními,[13]) tedy obmezeně a věcně.

Římské právo klassické zachovávalo stanovisko svrchu vytčené, až Justinian[14]) umožnil dědici t. zv. dobrodiním inventáře ručení obmezené a věcné; karakteristický jest tu název: dobrodiní, naznačující nám odchylku od principu.[15]) Rakouské právo přijalo římský system s tou modifikací, že dědic, přihlásivší se s dobrodiním inventáře ručí sice jen za sumu passiv krytou aktivy, ale za tuto i svým vlastním jměním,[16]) tedy obmezeně a osobně.

4. Princip rovnosti (osob i věcí) a princip universální sukcesse, jenž jest zvláště formulovanou částí onoho (v příčině věcí) mají výhody a nevýhody spojené s každým jednotným upravením

---

[13]) *Förster-Eccius*, l. c., str. 295; *Krainz*, l. c. 517.

[14]) C. 22 C. de jure delib. 6, 30; o dřívějších výjimkách (nezletilí, vojáci) viz princ. l. cit. a §§ 5, 6 Inst. de her. qual. 2, 19.

[15]) *Randa*, l. c., str. 104: ein Ausnahmsrecht, ein beneficium im vollen Sinne des Wortes.

[16]) O této (ostatně sporné) otázce viz zejm. *Randa*, l. c., str. 107 a násl.; *Till*, l. c., str. 8, p. 1. Rakouské právo jest tu více v souhlasu s myšlenkou universální sukcesse (pro osobní ručení), nežli samo právo Justinianské. — Francouzský code civil vychází sice z ručení neobmezeného a osobního, ale dědic může proměniti toto ručení v obmezené a věcné, když do jisté lhůty (do které od věřitelů pozůstalostních nemůže vůbec býti žalován) prohlásí soudně, že chce býti dědicem jen s inventářem a tento inventář skutečně zřídí (čl. 793 a násl. C. c.); dle pruského landrechtu naproti tomu praesumuje se hned předem o každém dědici, že jest dědicem s výhradou inventáře a ručí jen obmezeně a věcně, když však do jisté lhůty inventář skutečně nezřídí, ztratí ono postavení a ručí neobmezeně a osobně (I. 9. Pr. L. R. §§ 420, 421, 423, 434, k tomu *Förster-Eccius*, l. c., str. 561, 569). O principielní stanovisko nového něm. obč. zák. je spor, charakterisovaný *Strohalem* (Das deutsche Erbrecht 1901, str. 405, p. 2.) takto: . . . nach der Auffassung der Einen (haftet der Erbe) grundsätzlich unbeschränkt und nur ausnahmsweise beschränkt, nach der Ansicht der Anderen dagegen grundsätzlich beschränkt und nur ausnahmsweise unbeschränkt. Allein wenn die Einen unter ihre Ausnahmen dieselben Fälle bringen, die für die Anderen die Regelfälle sind und umgekehrt, so ist eine Differenz praktisch gar nicht vorhanden. Rovněž je sporno, zda-li ve všech případech ručení obmezeného dědic práv jest jen jměním pozůstalostním aneb i svým ostatním jměním. Jisto jest, že neobmezeně ručí, když mu na návrh věřitele pozůstalosti uloženo bylo soudem, aby do jisté lhůty zřídil inventář a on lhůtu tu promeškal (§ 1994).

větší látky. Sluší voliti mezi vládou abstrakce a vládou jednotlivostí. Výhodu v stejném upravení spatřiti lze tehdy, klade-li se váha na zásadnost, jednoduchost, průhlednost a spravedlnost; nevýhodu však, shledává-li se v zásadnosti doktrinářství, nepřispůsobující se jednotlivostem, v jednoduchosti a průhlednosti povrchnost a ve stejně odměřující spravedlnosti neoprávněná nivellisace.

Jest jisto, že v případě našem naprosté rovné zacházení s jakýmikoli objekty pozůstalostními může býti v odporu se zásadou zachování hodnot,[17]) že však vydatný korrektiv tvoří tu zásada volnosti pořizovací.[18])

V. Princip volnosti dědicovy u přijetí dědictví a princip úřední ingerence při jeho nabývání.

1. Dokud dědické právo přísluší výhradně členům rodiny ze zákona jakožto zbytek bývalého rodinného spoluvlastnictví, a dokud neopanovala myšlenka universální sukcesse v příčině passiv, dotud je zcela přirozeno, že dědic ipso jure, anižby s jeho strany bylo třeba projevu vůle, vstupuje na místo zůstavitelovo. Starší práva, a zejmena i právo německé a slovanské, u nichž řečené dva předpoklady nalézáme, zaujímají toto stanovisko,[1]) kteréž jest zvykem karakterisovati francouzskou paroemií: Le mort saisit le vif.[2])

[17]) Srv. svrchu I., pozn. 10, 11. Sem spadají zejm. starší i novější zákony o zvláštní posloupnosti do statků selských na př. rak. zák. ze dne 1. dubna r. 1889 č. 52 ř. z., franc. zákon ze dne 30. listopadu 1894 (habitations à bon marché) atd.

[18]) I tento korrektiv chtělo však odníti a na čas odňalo zákonodárství revoluce francouzské z důvodů politických ve prospěch t. zv. partage forcé. *Sagnac*, l. c. str. 217: dessein ... d'empêcher la concentration des richesses et de diviser la fortune, de faire en sorte que personne n'ait beaucoup, mais que tous aient assez, de répandre partout une douce médiocrité, suivant l'idéal démocratique; str. 255: Il faut, dit un Conventionnel, atteindre l'aristocratie jusque dans les tombeaux en déclarant nuls tous les testaments faits (après le 14 juillet 1789). Srv. svrchu III., pozn. 14., IV. pozn. 1.

[1]) *Randa*, l. c. str. 15; *Förster-Eccius*, l. c. st. 542.

[2]) Coutume de Paris, art 18: Le mort saisit le vif, son hoir plus proche et habile à lui succéder (*Tripier*, Les codes francais, 1888 u čl. 724 C. c.) = Mrtvý investuje (uvádí v držení) živého, svého dědice nejbližšího a způsobilého ... Nabytí ipso jure = saisine légale. Německy vyjadřuje se paroemie ta: Der Todte erbt den Lebendigen (*Sanders*, Handwörterbuch der deutschen Sprache, 1883: (einen) erben (veraltet) = mit einem Erbe ausstatten).

Jakmile však zavládne zásada volnosti zůstavitelovy v určení dědice a tento dle zásady universální sukcesse práv jest ze všech dluhů, zdá se býti nespravedlivo, aby dědici případné závazky ty, a po případě ještě vůlí soukromníka, byly oktroyovány. Proto římské právo, spravující se dvěma uvedenými zásadami, principielně vyžaduje projev vůle osoby, jež povolána jest za dědice, že dědicem skutečně se chce státi,[3]) princip ten nazývá se adičním, osoba povolaná musí dědictví nastoupiti (adire), nestává se dědicem ipso jure.

2. Francouzský code civil, pruský landrecht a dle něho nový německý zákonník občanský, přijaly system nabytí dědictví ipso jure,[4]) hlavně z důvodů historické tradice, ale i nový návrh švýcarského zákonníka občanského jej přijal s odůvodněním, že nabytí dědictví má být zákonně upraveno dle toho stavu věci, který v životě jest nejčastější, obyčejný případ pak tu jest, že dědictví se přijímají a ne, že se odmítají.[5]) V právech, která spočívají na principu nabytí ipso jure, ovšem musí býti dědici poskytnuta možnost, aby nevýhodné pozůstalosti se vzdal, dává se mu tedy do jisté lhůty právo odmítnutí dědictví.[6])

---

[3]) Viz. zejm. *Randa*, l. c., i v římském právu proráží však starší princip nuceného rodinného nabytí dědictví v příčině t. zv. sui heredes fr. 11 D. de liberis 28. 2.

[4]) Code civ., čl. 724: Les héritiers légitimes sont saisis de plein droit des biens ... du défunt; I. 9 Pr. L. R. §§ 367, 368: Sobald der Erblasser verstorben ist ... fällt die Erbschaft an denjenigen, (welcher) ... dazu berufen. Dieser erlangt das Eigenthum der Erbschaft ... ohne dass es weiter einer Besitzergreifung bedarf; § 1922: něm. obč. zák. Mit dem Tode einer Person geht deren Vermögen als Ganzes auf eine oder mehrere andere Personen über.

[5]) Návrh švýc. § 577: Die Erben erwerben die Erbschaft als Ganzes mit dem Tode des Erblassers von Gesetzes wegen; k tomu motivy str. 53: Der Erbschaftserwerb muss gesetzlich nach der Ordnung bestimmt werden, wie sie in den allermeisten Fällen praktisch sich zu gestalten pflegt. Da nun die hohe Wahrscheinlichkeit dafür spricht, dass eine Erbschaft angenommen werde, so darf der Gesetzgeber auch nicht wohl auf das Stillschweigen der Erben den Verlust .... sondern umgekehrt .... deren Annahme gelten lassen.

[6]) Na př. § 1942 něm. obč. zák. Die Erbschaft geht auf den berufenen Erben unbeschadet des Rechtes über, sie auszuschlagen.

Rakouský občanský zákonník spočívá na principu adičním úplně v tom směru, že nikdy dědic, jenž se o dědictví nehlásí, pozůstalosti nenabývá.

3. Obmezení, jež obsahuje věta posléz uvedená, odůvodněno jest tím, že do upravení způsobu nabývání pozůstalosti v rakouském právu zasahuje ještě princip jiný, princip úřední ingerence. Ve všech téměř právech shledáváme sice ukaz, že veřejným úřadům přísluší větší neb menší ingerence ve věcech pozůstalostních, buď že jim uloženo jest, zajišťovati v jistých případech jmění pozůstalostní, přijímati přihlášky neb odmítnutí aneb vydávati dědicům na jich žádost listiny legitimační;[7]) avšak v právu rakouském nutnost úřední intervence povýšena jest na princip tím způsobem, že každá pozůstalost i nejbezpečnější a nejprůhlednější soudem musí býti projednávána (§ 797 obč. zák.) a že dědic jí nabývá teprvé, když mu soudem byla odevzdána.[8])

Proti tomuto, v zemích českých a vnitrorakouských historicky se vyvinuvšímu institutu bylo sice pod hesly: svoboda a neodůvodněné poručníkování prudce bojováno,[9]) z druhé strany byl však pod hesly: pořádek a vyvarování se sporům stejně vřele obhajován. Zajímavo jest, že, kdežto před 40 roky názor svobody za novější a cennější byl považován, nyní v nejmodernějším díle legislativním, v návrhu švýcarského občanského zákonníka úřední ingerence ve valném rozsahu se stanoví.[10])

---

[7]) Viz zejm. *Unger*, Die Verlassenschaftsabhandlung in Oesterreich, 1862, kdež jednotlivá zákonodárství jsou podrobně probírána, a cit. spis *Randův* o nabytí dědictví.

[8]) *Randa*, l. c., str. 92; *Randa*, Právo vlastnické, 1900, str. 215; *Krainz* § 480, str. 519; Nejmenovaný (*Pineles*) v Grünhut. čas. XIV. 1886, str. 139; *Zeiller*, str. 863. (Dle *Ungra*, Erbrecht §§ 36 a 40 nabývá sice dědic již přijetím, ale účinnost tohoto přijetí jeví se teprve po odevzdání.)

[9]) Zejmena celý jmenovaný spis *Ungrův* namířen jest proti principu soudní ingerence, jak již svědčí podtitul: Ein Votum für deren Aufhebung.

[10]) Motivy, str. 51: Was die Gestaltung des Erbschaftserwerbs anbelangt, so ist als ein Grundzug des Entwurfes, der überall bei den einzelnen Erwerbsmomenten zu Tage tritt, die kräftigere Heranziehung amtlicher Thätigkeit hervorzuheben. Wir beabsichtigen dam t keineswegs eine Verstärkung behördlicher Controlle oder eine grössere Einschränkung der persönlichen Selbständigkeit. Vielmehr gehen wir dabei von der Überlegung aus, dass der Behördenapparat, wie er sich im modernen Staat . . . entwickelt hat . . . ein

Načrtneme-li nyní postup nabývání pozůstalosti dle práva rakouského dle principů adičního a úřední ingerence, obdržíme tento obraz: Úmrtím zůstavitele nenabývá ještě povolaný dědic pozůstalosti, nýbrž on musí dědictví výslovně přijati a na základě tohoto přijetí musí mu býti soudem pozůstalost odevzdána. Konstrukce jest tedy analogická nabývání věcných práv z titulu smluveného. Úmrtí zůstavitelovo odpovídá (neodvolatelné) offertě k smlouvě obligační, přijetí dědictví — přijetí offerty, a soudní odevzdání — tradici, splnění.

4. Přehlédneme-li principy v rakouském právu dědickém platné, shledáme, že princip úřední ingerence jest jediný, jenž není vzat z práva římského (a není ani v právu německém ani francouzském). Ve všech ostatních ohledech sleduje občanský zákonník rakouský, naskytne-li se více principů, vždy princip římský a i zmírnění principů upravena jsou po římském spůsobu. Občanský zákonník přijal takto princip volného pořizování, zmírněný římským spůsobem nepominutelného dědictví (jinak právo francouzské), princip rovnosti dědiců i věcí a princip universální sukcesse zmírněný dobrodiním inventáře (jinak právo anglické), konečně princip adiční (jinak právo německé a francouzské).

O konferencích haagských.

Podává *Dr. Krčmář.*

Roku 1892 vyzvala vláda nizozemská vlády ostatních států evropských, aby obeslaly mezinárodní konferenci v Haagu, jejímž účelem byla označena úprava některých otázek mezinárodního práva soukromého.

Mittel zur Erleichterung und Sicherung des Erbganges darbietet, das der moderne Gesetzgeber für seine Zwecke mit Unrecht unbenützt lassen würde. — Soudní odevzdání mají ostatně i jiná zákonodárství, i novější, na př. obč. zákoník Costarický (čl. 532), *Neubauer* v Zt. f. vergl. Rw. IX. 1891, str. 215; ve franc. právu nemanželské dítě a pozůstalý manžel potřebují sice rovněž »se faire envoyer en possesion par justice« (čl. 724 C. c.), nenabývají ipso jure, ale považuje se to za zvláštnost (arg. název: successions irrégulières před čl. 756).

Nota tato doprovozena byla

1. memorandem, ve kterém vykládá se o předchozích pokusech mezinárodní kodifikace mezinárodního práva soukromého, o důležitosti látky, která měla tvořiti předmět jednání a o cestách, po jakých bude se nutno bráti, má-li býti docíleno harmonie právních řádů;

2. osnovou programu, jenž ve formě dotazníku podrobuje rozboru celou skoro látku mezinárodního práva soukromého.[1])

Když pak pozvání to velkou většinou států příznivě bylo přijato (abstinenci ohlásila jen Anglie), byli delegáti pozváni ku dni 12. září 1893 do Haagu. Pozvání připojen byl ještě text ustanovení zákonných a smluvních v Nizozemí platných, která náležejí v obor mezinárodního práva soukromého a processního, a upozornění, že by vhodno bylo, aby i ostatní státové práci tu podnikli, ježto jedná se o důležitý materiál positivní, jenž patrně musí býti východiskem při jednání konference.

Konferenci obeslalo čtrnáct států evropských: Německo (delegáti *Seckendorff, Arco-Valley*) Rakousko-Uhersko (*Haan*, za Uhry *Korizmicz*), Belgie (*Anethan, Cleemputte, Beeckmann, van den Bulcke*) Dánsko (*Matzen*), Španělsko (*de Villa Urrutia, Oliver y Esteller, Torres-Campos*), Francie (*Legrand, Renault*), Italie (*de Sonnaz, Fusinato*), Lucembursko (*Chome*), Nizozemí (*T. M. C. Asser, Beelaerts van Blookland, Feith, Rahusen*), Portugalsko (*Sendal*), Rumunsko (*Missir*) Rusko (*Martens, Manukin, Malevskij-Malevič*) Švýcary (*Meili, Roguin*).

Sezení zahájeno bylo dne 12. září a trvalo do 27. září. Předsedou zvolen byl *Asser*, vůbec intellektuální původce a duše celé akce, místopředsedy *Renault, Seckendorff, Haan* a *Martens*.

Asser předložil konferenci projekt vypracovaný na základě svrchu uvedeného dotazníku delegáty nizozemskými. Projekt čítající

[1]) Kapitoly programu byly: I. Principes généraux: 1. État et Capacité des Personnes; 2. Biens. Droits réels; 3. Formes des Actes; 4. Matière des Actes. *A)* Obligations Conventionneles; *B)* Obligations ex lege. II. Droit de Famille: 1. Mariage. *A)* Conditions de Forme; *B)* Conditions de Fond; *C)* Effets du Mariage entre Époux; *D)* Contrats de Mariage; *E)* Séparation de Corps et Divorce. II. Paternité et Filiation légitime et illégitime. III Adoption. IV. Puissance Paternelle. V. Tutelle. VI. Interdiction. VII. Successions et Testaments.

8 článků, obsahoval předpisy ustanovující, kterému právnímu řádu podrobeny jsou: způsobilost osob k právům a právním činům (état et capacité čl. 1.), práva věcná (čl. 2.) posloupnost dědická (čl. 3.), obligace ze smluv (čl. 4.), obligace mimosmluvní (čl. 5.), forma, jednání právních (č. 6.), příslušnost soudů, forma řízení soudního výkon exekuce a prostředky průvodní (čl. 7.). Čl. 8. ustanovuje pak zvláště, že cizinci postaveni jsou na roveň tuzemcům.

O tomto projektu prohlásil *Renault*, a s ním souhlasil *Roguin*, že upravuje látku příliš rozlehlou a navrhoval, aby konference omezila se na rozbor otázek z oboru mezinárodního práva manželského a processního. Po výměně názorů v této věci bylo usneseno, aby bylo rokováno: 1. o právu manželském, 2. o formě jednání právních, 3. o posloupnosti testamentární a intestátní, 4. o příslušnosti soudní a jinakých otázkách práva processního. Za účelem přípravy těchto otázek zřízeny byly čtyři komisse. V prvé (právo manželské) zasedali: *Renault* (jako předseda a zpravodaj). *Arco-Valley*, *van den Bulcke*, *Oliver y Esteller*, *Beelaerts van Blookland*, *Malevskij-Malevič* a *Meili*. Ve druhé (forma jednání právních): *Haan* (jako předseda), *Beeckmann* (jako zpravodaj), *Feith* a *Manukin*; ve třetí (posloupnost dědická): *Martens* (předseda), *Cleemputte* (zpravodaj), *Matzen, Torres-Campos, Rahusen*; ve čtvrté (právo processní): *Seckendorff* (předseda a zpravodaj), *Chomé*, *Fusinato*, *Roguin*.

Komise prvá předložila plenu osnovu o pěti článcích, z nichž tři prvé ustanovují o tom, který právní řád řídí způsobilost uzavříti sňatek, dva poslední jednají o formě sňatku manželského. Při koncipování těchto článků řídila se komise, jak uvedeno ve zprávě osnovu doprovázející, těmito hledisky:

Způsobilost, či, jak v osnově se praví, právo uzavříti sňatek, řídí se právem, vlasti obou nupturientů. Tak tedy zvítězil v komisi názor, který dnes již možno označiti panujícím a který došel uznání v jednáních Institutu de droit international, v tak nazvaných resolucích oxfordských (sr. k tomu Sborník V., str. 83.) názor totiž, že právo vlasti stojí s individuem v bližších, intimnějších vztazích než právo domicilu. Z této vůdčí zásady připuštěny však byly některé výjimky: Jednak přiznáno v jistém směru oprávnění t. zv. principu zpětného a dalšího poukazu (sr. Sborník III., str. 475 sl.). Přijat totiž předpis toho obsahu, že, připisuje-li právo vlasti nupturientů kompetenci právnímu řádu bydliště nebo místa, kde sňatek

se koná, dlužno ustanovením tím se říditi (čl. 1. al. 2.), jednak přiznáno právnímu řádu místa, kde sňatek se koná, oprávnění zakázati sňatek právem vlasti nupturientů dovolený, vadí-li sňatku podle práva loci celebrationis impedimentum cognationis neb affinitatis, pokud překážka ta je povahy absolutní (jaké dle názorů komise překážka je tehdy, nemůže-li ona dispensí býti zdvižena), anebo impedimentum ligaminis (čl. 2.) Čl. 3. ukládá snoubencům, kteří v cizině sňatek uzavříti hodlají, povinnost, aby úřadům místa, kde sňatek uzavříti chtějí, listinou, kompetentním úřadem domácím vydanou, prokázali způsobilost svoji sňatek uzavříti. Pokud se týče formy, ve které sňatek uzavřen býti má, navrhovala komise, aby rozhodnou byla lex loci celebrationis (čl. 4. al. 1.), z čehož však připuštěny výjimky v dvojím směru, a sice potud, že 1. státům, ve kterých uznána jest výhradně církevní forma manželství, nelze ukládati povinnost, aby pokládaly platným manželství uzavřené v cizině jejich příslušníky ve formě civilní (čl. 4. al. 2), 2. platným jest manželství diplomatické a konsulární, *a*) náležejí-li nupturienti témuž státu jako vyslanec neb konsul a nebrání-li manželství takovému stát, kde sňatek se koná, *b*) náleží-li budoucí manžel témuž státu jako vyslanec nebo konsul, v případě tomto však jen tehdy, jestliže stát, kde sňatek uzavřen býti má, zná výhradně formu sňatku církevního.

Z debaty, která v plenu o této osnově se rozpředla, dlužno vytknouti:

Návrh *Beeckmannův*, aby v článku 1. škrtnuta byla slova ustanovující o zpětném a dalším poukazu, byl zamítnut. Rovněž zamítnut byl po výkladu *Renaultově* návrh *Haanův*, aby článek 2. byl formulován všeobecně, t. j. tak, že lex loci celebrationis může zakázati každý sňatek, který příčí se jejím absolutním předpisům, a nedošel většiny ani návrh, který *van den Bulcke* činil, aby poskytnuto bylo legi loci celebrationis právo zakázati sňatek, jemuž vadí impedimentum adulterii. Naproti tomu přijat byl návrh *Asserův*, aby článek 4. doplněn byl potud, že dlužno respektovati ustanovení legis originis pokud se týče vyhlášek manželství a návrh delegátů ruských, aby vypuštěno bylo z článku 5. ustanovení svrchu pod lit. 2*b*. vytčené.

Komise druhá předložila osnovu o jednom článku, jenž ustanovuje v odst. 1., že forma listinná při právních jednáních řídí

se, pokud se týče listin veřejných právem místa, kde právní jednání bylo uzavřeno, pokud se týče listin soukromých pak podle volby stran právem téhož místa nebo identickým právem vlasti kontrahentů. (Výjimka platí pokud se týče listin vydaných ve prospěch osob požívajících exterritoriality, anebo listin zřízených úřady diplomatickými neb konsulárními.) Ustanovení toto, jak ve zprávě obšírně se vykládá,[2]) dotýká se však toliko oněch formalit aktu, které dlužno zachovati, má-li listina býti prostředkem průvodním, nikoli však případů těch, kdy forma jest náležitostí aktu samého, A proto ustanoveno jest v odst. 2., že v těch případech, kdy právo vlasti některého kontrahenta vyžaduje k platnosti aktu formu solenní, strany formou tou jsou vázány.

Meili, k němuž připojili se *Roguin* a *Martens* s ostatními delegáty ruskými, navrhoval, aby otázka tato škrtnuta byla z pořadu jednání, poněvadž jedná se tu o všeobecnou formuli, která nehodí se k tomu, aby stala se předmětem smlouvy mezinárodní. Na konec bylo této námitce potud vyhověno, že usneseno po návrhu *Legrandově*, s nímž souhlasil *Rahusen* a *předseda*, aby konference názor svůj o této otázce sice vyjádřila, aby však usnesení nebylo pojímáno do závěrečného protokolu. Pokud se týče jednotlivostí, zamítnut byl návrh *Seckendorffův*, aby konference přistoupila na zásadu, jakou vyslovuje nyní čl. 11. uvoz. zák. k obč. zákoníku pro říši německou, a vyhověno bylo návrhu *Beelaertse van Blooklanda*, aby změněno bylo ustanovení, že při listinách soukromých o formě rozhoduje lex loci actus anebo lex originis podle volby stran. Když byl totiž *Renault* vytkl, že jedná se v osnově toliko o nepřiměřené formulování, poněvadž mělo býti vysloveno, že akt je platným, vyhovuje-li buď formám předepsaným lege loci actus anebo lege originis contrahentium, bylo usneseno znění v tom smyslu redigovati. Na to projekt takto upravený přijat byl všemi hlasy mimo hlasy delegátů německých, rakouských, ruských a švýcarských.[3])

---

[2]) Osnova i zpráva patrně naveskrz pracovány jsou na základě knihy *Laurentovy*, Droit civil international; sr. zejména sv. 2., str. 418 sl.

[3]) Usnesení zní: La forme des actes est réglée par la loi du lieu où ils sont faits ou passés. Néanmoins les actes sous seing privé peuvent être faits dans les formes admises par les lois nationales identiques de toutes les

Komise třetí předložila projekt o pěti článcích. Ustanovuje pak čl. 1., že posloupnost řídí se právem vlasti zůstavitelovy, čl. 2., že obsah a účinky testamentů a darování řídí se tímtéž právem, čl. 3. rozvádí předpis čl. 1. vytýkaje, že právo vlasti zůstavitelovy rozhoduje při veškerém majetku téhož, bez rozdílu povahy a místa, kde on se nalézá; čl. 4. applikuje zásadu druhou komisí všeobecně formulovanou na formu testamentární, ustanovuje, že forma testamentu řídí se místem, kde byl zřízen, že však jednak, žádá-li právo vlasti zůstavitelovy, aby jistá forma solenní jako podmínka platnosti byla zachována (forma veřejná holografní etc), dlužno ustanovení takové vůbec respektovati, jednak, že platny jsou testamenty zřízené před příslušnými agenty konsulárními ve formě předepsané právem vlasti zůstavitelovy; čl. 5. konečně stanoví, že smlouvami dlužno upraviti kompetenci orgánů státu, kde pozůstalost se projednává a agentů konsulárních domovského státu zůstavitelova pokud se týče provisorních opatření. Dojem, který tento projekt učinil na konferenci, nelze vyjádřiti jinak, nežli že ona jej pokládala hned z předu za provisorní. Z poznámek *Assera, Estellera* a *Roguina* plyne, že oni sice nic nenamítali proti tomu, aby projekt v celku tak, jak byl předložen, konferencí byl přijat, že však zásadám v něm obsaženým přikládali jen povahu zásad všeobecných, celou látku nikterak nevyčerpávajících. Uvedeno bylo také zvláště, že zpráva dotýká se mnohých problemů, o kterých osnova vůbec se nezmiňuje, zejména, že nic se tu nepraví o tom, jak dalece dlužno respektovati předpisy legis rei sitae, neb o tom, kterým právem řídí se způsobilost dědiců, legatářů atd.

Na konec přijata byla osnova komisí předložená, ovšem patrně jen jako osnova provisorní, s nepatrnými změnami, potud totiž, že čl. 3. jako zbytečný byl škrtnut, a osnova opatřena byla předmluvou vytýkající, že usneseními konference nikterak nemá býti prejudikováno právo státu vydati ustanovení odchylná založená na právu veřejném a zájmech sociálních.

Komise čtvrtá, jež měla se zabývati příslušností soudní a jinakými otázkami řízení soudního, pokládala úkol takto daný za příliš rozsáhlý a omezila se na několik málo otázek z práva process-

parties. Lorsque la loi qui régit une disposition exige comme condition substantielle que l'acte ait une forme solennelle, les parties ne peuvent se servir d'une autre forme.

ního, zvláště aktuelních. Předložila totiž plenu projekt o 11 článcích, z nichž pět prvých upravuje doručování listin soudních a mimosoudních v cizině, pět dalších rekvisice soudní a článek poslední ustanovení závěrečné. Ustanovení osnovy prvé směřuje, jak ve zprávě komise je uvedeno, k tomu, aby způsob doručování (jež pokud možno přímo mezi úřady soudními bez intervence diplomatické díti se má) zaručil skutečné doručení listiny straně, 2. nebyl vsaháním do výsosti jiného státu. Osnova druhá vytýká, že každý soudce ve sporu civilním neb obchodním může podle předpisů svého zákonodárství dožádati soud cizí za předsevzetí aktů processních. Soud dožádaný povinen jest dožádání vyhověti, je-li příslušným akt ten předsevzíti a nepříčí-li se dožádání ono veřejnému řádu a právu domácímu. Je li jiný soud téhož státu příslušným dožádání vyříditi, dlužno z povinnosti úřední akt postoupiti soudu příslušnému a o postoupení tom soud dožadující zpraviti. Soudce dožádaný vyřizuje dožádání, jedná podle zákonů domácích, avšak na výslovnou žádost soudu dožadujícího, aby jednání předse šlo v jistých formách zvláštních, dlužno žádostí tou se říditi, pokud ony formy nepříčí se řádu a právu veřejnému. Není-li dožádání redigováno v řeči soudce dožádaného, dlužno připojiti překlad v řeči, smluvené mezi oběma státy.

Osnovy tyto po nevelkých změnách povahy vesměs formální byly přijaty; dne 27. září obvyklými formalitami konference byla skončena.

Protocole final.

Les soussignés, Délégués des Gouvernements de l'Allemagne, de l'Autriche-Hongrie, de la Belgique, du Danemark, de l'Espagne, de la France, de l'Italie, du Luxembourg, des Pays-Bas, du Portugal, de la Roumanie, de la Russie et de la Suisse se sont réunis à la Haye le 12. Septembre 1893, sur l'invitation du Gouvernement des Pays-Bas, dans le but d'arriver à une entente sur divers points de droit international privé.

À la suite des déliberations, consignées dans les procès-verbaux des séances et sous les réserves qui y sont

Protokol závěrečný.

Podepsaní delegáti vlád německé, rakousko-uherské, belgické, dánské, španělské, francouzské, italské, lucemburské, nizozemské, portugalské, rumunské, ruské a švýcarské sešli se dne 12. září 1893. v Haagu, byvše pozváni vládou nizozemskou, aby dohodli se o některých bodech mezinárodního práva soukromého.

Po konaných poradách seznamenaných v protokolech o sezeních a s výhradami tam učiněnými usnesli

exprimées, ils sont convenus de soumettre à l'appréciation de leurs Gouvernements respectifs les règles suivantes:

I.

Dispositions concernant le mariage.

Art. 1.

Le droit de contracter le mariage est réglé par la loi nationale de chacun des futurs époux, à moins que cette loi ne s'en rapporte soit à la loi du domicile, soit à la loi du lieu de la célébration. En conséquence et sauf cette réserve pour que le mariage puisse être célébré, dans un pays autre que celui des deux époux ou de l'un d'eux, il faut que les futurs époux se trouvent dans les conditions prévues par leur loi nationale respective.

Art. 2.

La loi du lieu de la célébration peut interdire le mariage des étrangers, qui serait contraire à ses dispositions concernant les degrès de parenté ou d'alliance, pour lesquels il y a une prohibition absolue et la nécessité de la dissolution d'un mariage antérieur.

Art. 3.

Les étrangers doivent, pour se marier, établir que les conditions, nécessaires d'après leurs lois nationales pour contracter mariage, sont remplies.

Ils pourront faire cette preuve soit par un certificat des agents diplomatiques ou consulaires ou bien des autorités compétentes de leur pays, soit par tout autre mode jugé suffisant par l'autorité locale, qui aura, sauf convention internationale contraire, toute liberté d'appréciation dans les deux cas.

se, aby úvaze vlád předložena byla tato pravidla:

I.

Ustanovení o manželství.

Čl. 1.

Právo uzavříti manželství řídí se zákonem vlasti obou budoucích manželů, pokud zákon ten neodnáší se k zákonu bydliště neb místa, kde sňatek uzavřen býti má. Nehledě k této výhradě, může býti manželství ve státě, jež není vlastí manželů neb jednoho z nich, jen tehdy uzavřeno, nebrání-li nupturientům překážka podle práva jejich vlasti.

Čl. 2.

Zákon místa, kde sňatek uzavřen býti má, může zapověděti sňatek cizinců, který příčil by se předpisům ustanovujícím o překážkách příbuzenství neb švakrovství, pokud mají povahu absolutní neb o překážce založené na existenci dřívějšího sňatku.

Čl. 3.

Cizinci, kteří chtějí sňatek uzavříti, musí prokázati, že splněny jsou podmínky předepsané právem jejich vlasti.

Důkaz takový mohou vésti vysvědčením vydaným od zástupců diplomatických a konsulárních neb jiných příslušných úřadů jejich vlasti, anebo jakýmkoli prostředkem jiným, pokud úřad místní, jenž není-li tu opačné úmluvy mezinárodní, věc v obou případech volně může uvážiti, s tím se spokojí.

Art. 4.

Sera reconnu partout comme valable, quant à la forme, le mariage célébré suivant la loi du pays où il a eu lieu.

Il est toutefois entendu, que les pays dont la législation exige une célébration réligieuse, pourront ne pas reconnaître comme valables les mariages contractés par leurs nationaux à l'étranger sans observer cette prescription.

Il est également entendu que les dispositions de la loi nationale, en matière de publications, devront être respectées.

Une copie authentique de l'acte de mariage sera transmise aux autorités du pays, auquel appartiennent les époux.

Art 5.

Sera également reconnu partout comme valable, quant à la forme, le mariage célébré devant un agent diplomatique ou consulaire, conformément à sa législation si les deux parties contractantes appartiennent à l'État dont relève la légation ou le consulat, et si la législation du pays, où le mariage a été célébré ne s'y oppose pas.

II.

Dispositions concernant la communication d'actes judiciaires ou extrajudiciaires.

Art. 1.

En matière civile ou commerciale les significations d'actes à destination de l'étranger se feront sur la demande des officiers du ministère public ou des tribunaux adressée à l'autorité compétente de l'État étranger.

Čl. 4.

Sňatek uzavřený podle předpisů místních jest platným, pokud se týče formy, všude.

Ovšem nemusí státové, ve kterých platí obligatorní sňatek církevní, uznati manželství jejich příslušníky v cizině uzavřené, nebylo-li předpisu toho šetřeno.

Mimo to nutno jest, aby šetřeno bylo práva vlasti nupturientů, pokud se týče vyhlášek.

Ověřený opis listiny o uzavření manželství dlužno zaslati úřadům států, kterým manželé náležejí.

Čl. 5.

Vedle toho platným jest všude, pokud se týče formy, sňatek uzavřený před zástupcem diplomatickým neb konsulárním podle předpisů státu, kterým je vyslán, jestliže obě strany jsou příslušníky téhož státu, který vyslanectví nebo konsulát zřídil a nebrání-li stát, kde manželství bylo uzavřeno, sňatkům takovým.

II.

Ustanovení o doručování listin soudních a mimosoudních.

Čl. 1.

Ve věcech civilních a obchodních doručení spisů pro cizinu určených vykoná se k žádosti úředníků státního zastupitelství neb soudů svědčící příslušnému úřadu státu cizího.

La transmission se fera par la voie diplomatique à moins que la communication directe ne soit admise entre les autorités des deux États.

Art. 2.

La signification se fait par les soins de l'autorité requise. Elle ne pourra être refusée que si l'État, sur le territoire duquel elle devrait être faite, la juge de nature à porter atteinte à sa souveraineté ou à sa sécurité.

Art. 3.

Pour faire preuve de la signification, il suffira d'un récépissé daté et légalisé ou d'une attestation de l'autorité requise, constatant le fait et la date de la signification.

Le récepissé ou l'attestation sera transcrit sur l'un des doubles de l'acte à signifier ou annexé à ce double qui aurait été transmis dans ce but.

Art. 4.

Les dispositions des articles qui précédent, ne s'opposent pas:

1° à la faculté d'adresser directement, par la voie de la poste, des actes aux intéressés se trouvant à l'étranger;

2° à la faculté pour les intéressés de faire faire des significations directement par les soins des officiers ministériels ou des fonctionnaires compétents du pays de destination;

3° à la faculté pour chaque État de faire faire, par les soins de ses agents diplomatiques ou consulaires, les significations destinées à ses nationaux qui se trouvent à l'étranger.

Dans chacun de ces cas, la faculté prévue n'existe que si les lois des États intéressés ou les conventions ntervenues entre eux l'admettent.

Zaslání děje se cestou diplomatickou, pokud přímý úřední styk mezi úřady obou států není dopuštěn.

Čl. 2.

Doručení opatří úřad dožádaný. Ono nemůže býti odepřeno leč v případě tom, jestliže stát, v jehož území doručení má býti provedeno, soudí, že dotýká se jeho výsosti neb bezpečnosti.

Čl. 3.

Na důkaz doručení stačí stvrzenka datem opatřená a ověřená, neb osvědčení dožádaného úřadu, potvrzující výkon a čas doručení.

Stvrzenka neb osvědčení budtež napsány na stejnopis doručovaného spisu, jejž spolu zaslati sluší, neb připojeny k stejnopisu tomu.

Čl. 4.

Ustanovení článků předchozích nebrání tomu:

1° aby spisy nebyly přímo zasílány poštou osobám meškajícím v cizině.

2° aby účastníci nedávali doručovati spisy bezprostředně soudními vykonavateli, nebo jinými úředníky, kteří k tomu jsou příslušni v zemi, kde spis doručen býti má.

3° aby každý stát nedal svými zástupci diplomatickými neb konsulárními provésti doručení svědčící jeho příslušníkům meškajícím v cizině.

Způsobem v tomto článku označeným lze postupovati ovšem jen tehdy, jestliže tak zákony obou států súčastněných neb smlouvy mezi nimi uzavřené dovolují.

III.

Dispositions concernant les commissions rogatoires.

Art. 1.

En matière civile ou commerciale l'autorité judiciaire d'un État pourra, conformément aux dispositions de la législation, s'adresser par commission rogatoire à l'autorité compétente d'un autre État pour lui demander de faire, dans son ressort, soit un acte d'instruction, soit d'autres actes judiciaires.

Art. 2.

La transmission des commissions rogatoires se fera par la voie diplomatique, à moins que la communication directe ne soit admise entre les autorités des deux États.

Si la commission rogatoire n'est pas rédigée dans la langue de l'autorité requise, elle devra sauf entente contraire, être accompagnée d'une traduction, faite dans la langue convenue entre les deux États intéressés et certifiée conforme.

Art. 3.

L'autorité judiciaire à laquelle la commission est adressée, sera obligée d'y satisfaire après s'être assurée:

1° que le document est authentique;

2° que l'exécution de la commission rogatoire rentre dans ses attributions.

En outre, cette exécution pourra être refusée, si l'État, sur le territoire duquel elle devrait avoir lieu, la juge de nature à porter atteinte à sa souveraineté ou à sa sécurité.

Art. 4.

En cas d'incompétence de l'autorité requise, la commission rogatoire sera transmise d'office à l'autorité judiciaire compétente du même État.

III.

Ustanovení o listech dožádacích.

Čl. 1.

Ve věcech civilních neb obchodních soudní úřadové mohou se podle předpisů svého zákonodárství obraceti listy dožádacími ku příslušnému úřadu jiného státu smluvního, aby ve své působnosti předsevzal nějaký soudcovský úkon processní nebo jinaký úkon soudní.

Čl. 2.

Zaslání dožádání děje se cestou diplomatickou, pokud není dopuštěn přímý styk mezi úřady obou států súčastněných.

Není-li dožádání sepsáno v řeči úřadu dožádaného, dlužno, pokud není úmluvy opačné, připojiti překlad řádně ověřený v řeči, o které státové súčastnění vespolek se shodli.

Čl. 3.

Soudní úřad, jehož dožádání došlo, jest povinen jemu vyhověti, zjistiv:

1° že listina je pravá;

2° že příslušným jest žádaný akt vykonati.

Mimo to může výkon dožádání býti odepřen, jestliže stát, v jehož území akt proveden býti má, soudí, že dotýká se jeho výsosti neb bezpečnosti.

Čl. 4.

Je-li úřad dožádaný nepříslušným, dlužno dožádání z povinnosti úřední zaslati příslušnému úřadu soudnímu téhož státu.

Art. 5.

Dans tous les cas où la commission rogatoire n'est pas exécutée par l'autorité requise, celle-ci en informera immédiatement l'autorité requérante.

Art. 6.

L'autorité judiciaire qui procède à l'exécution d'une commission rogatoire, appliquera les lois de son pays en ce qui concerne les formes à suivre.

Toutefois, il sera déféré à la demande de l'autorité requérante, tendant à ce qu'il soit procédé suivant une forme spécia'e, même non prévue par la législation de l'État requis, pourvu que la forme dont il s'agit, ne soit pas prohibée par cette législation.

IV.

Dispositions concernant les successions.

Par rapport aux successions, aux testaments et aux donations la Conférence, sous la réserve expresse des dérogations que chaque État pourra juger nécessaires, au point de vue du droit public ou de l'intérêt social a adopté les résolutions suivantes:

Art. 1.

Les successions sont soumises à la loi nationale du défunt.

Art. 2.

La capacité de disposer par testament ou par donation, ainsi que la substance et les effets des testaments et des donations sont régis par la loi nationale du disposant.

Art. 3.

La forme des testaments et des donations est réglée par la loi du lieu où ils sont faits.

Čl. 5.

Ve všech případech, kdy úřad dožádaný dožádání nevyhověl, dlužno o tom bez prodlení zpraviti úřad dožadující.

Čl. 6.

Úřad soudní, jenž provádí jednání, za které byl dožádán, jest povinen říditi se předpisy svého práva, pokud se týče řízení. Přes to dlužno vyhověti žádosti k tomu směřující, aby byla zachována forma zvláštní, neznámá zákonodárství státu dožádaného, pokud ona zákonodárstvím tímto není zakázána.

IV.

Ustanovení o posloupnosti.

Pokud se týče posloupnosti dědické, posledních pořízení a darování usnesla se konference, výslovně vytýkajíc, že žádný stát nemá býti vázán předpisy příčícími se jeho právu veřejnému neb zájmům společenským, o těchto zásadách:

Čl. 1.

Posloupnost dědická řídí se právem vlasti zůstavitelovy.

Čl. 2.

Způsobilost pořizovati neb darovati a obsah i účinky posledního pořízení řídí se právem vlasti pořizujícího.

Čl. 3.

Forma posledního pořízení neb darování řídí se právem místa, kde byly předsevzaty.

Néanmoins, lorsque la loi nationale du disposant exige comme condition substantielle, que l'acte ait ou la forme authentique ou la forme olographe ou telle autre forme déterminée par cette loi, le testament ou la donation ne pourra être fait dans une autre forme.

Sont valables, en la forme, les testaments des étrangers, s'ils ont été reçus, conformément à la loi nationale du testateur, par les agents diplomatiques ou consulaires de sa nation.

Art. 4.

Les traités règlent la manière dont les autorités de l'État, sur le territoire duquel la succession s'est ouverte, et les agents diplomatiques ou consulaires de la nation, à laquelle appartenait le défunt, concourent à assurer la conservation des biens héréditaires et les droits des héritiers ainsi que la liquidation de la succession.

Les soussignés ont également reconnu l'utilité d'une Conférence ultérieure pour arrêter définitivement le texte des règles, qui ont été insérées dans le présent Protocole, et pour aborder en même temps l'examen d'autres matières de droit international privé sur le choix desquelles les Cabinets se seraient préalablement mis d'accord.

Les Délegués des Pays-Bas ont annoncé, au nom de leur Gouvernement, l'intention de celui-ci de provoquer cette nouvelle réunion à la Haye dans le courant de l'été prochain.

Fait à la Haye . . . . . .

Signatures.

Žádá-li však právo vlasti pořizujícího, aby listina zřízena byla ve formě veřejné neb vlastnoruční, neb v jinaké formě zvlášť vytčené, dlužno formu tu zachovati.

Platna jsou poslední pořízení zřízená podle předpisů práva vlasti zůstavitelovy před zástupci vyslaneckými neb konsulárními.

Čl. 4.

Jaký postup dlužno zachovati se strany řadů státu, v jehož území řízení pozůstalostní bylo zahájeno a se strany zástupců diplomatických neb konsulárních státu, kterému náleží zůstavitel, pokud se týče pozůstalosti, práv dědických a liquidace jmění, ustanovují smlouvy.

Podepsaní uznávají prospěšnost konference další, ve které by konečně ustanoven byl text předpisů v tomto protokolu obsažených a kde by přistoupeno bylo k rozboru dalších otázek mezinárodního práva soukromého, o kterých vlády předem se dohodnou.

Delegáti nizozemští prohlásili jménem své vlády, že tato zamýšlí během příštího leta svolati konferenci druhou.

Dáno v Haagu . . . . . .

Podpisy.

Krátce po ukončení konference prvé obrátila se vláda nizozemská na vlády ostatních států, oznamujíc jim, že schválila v principu veškeré resoluce konferencí navržené a proponovala, aby byly přijaty jako základ prací dalších. Zároveň navrhla, aby druhá konference sešla se 25. června r. 1894 v Haagu a zaslala seznam otázek, které by se měly státi předmětem jednání této druhé konference. Otázky ty byly: 1. Účinky manželství, pokud se týče osob i majetku manželů, neplatnost, rozloučení a rozvod manželství. 2. Poručenství a opatrovnictví. 3. Postavení cizinců na roveň domácím (procesní kauce, právo chudinské). 4. Právo konkursní. 5. Posloupnost dědická.

Druhá konference konala se mezi 25. červnem a 13. červencem r. 1894. Zastoupeny byly vedle států, které obeslaly již konferenci prvou, ještě Švédsko a Norvežsko. Pokud se týče delegátů, tož byly se strany Rakouska, Uher, Belgie, Dánska, Francie, Nizozemí, Rumunska a Švýcar přítomny tytéž osoby jako r. 1893. Za ostatní státy dostavili se: za Německo *baron Seckendorff* a tajný legační rada *Dr. Dirksen*, za Španělsko vyslanec španělský v Haagu *de Baguer* a generální podřiditel v ministerstvu spravedlnosti *Oliver y Esteller*, za Italii italský vyslanec v Haagu *de Gerbaix*, hrabě *de Sonnaz* a prof. v Římě *A. Pierantoni*, za Lucembursko tajemník velkovévody lucemburského hrabě *de Villers*, za Portugalsko ministr portugalský v Haagu hrabě *de Tovar*, za Rusko *Martens* a řiditel prvého odboru v ministerstvu spravedlnosti *M. Schmeman*, za Švédsko president komorního soudu v Štokholmě *Annerstedt*, za Norvežsko přednosta odboru v ministerstvu spravedlnosti v Christianii *Beichmann*.

Účelem konference druhé bylo jednak definitivně ustanoviti text předpisů přijatých do závěrečného protokolu ze dne 27. září r. 1893, jednak zabývati se studiem dalších otázek mezinárodního práva soukromého.

Ku přípravě otázek zřízeno bylo po návrhu presidenta *Assera* pět komisí: I. komise (právo manželské) *Renault* (předseda a zpravodaj) *van den Bulcke*, *Olivier y Esteller*, *Beelaerts de Blookland*, *Meili*. II. komise (posloupnost dědická) *Martens* (předseda), *Cleemputte* (zpravodaj), *Matzen*, *Korizmicz*, *Rahusen*, *Missir*. III. komise (řízení soudní) *Seckendorff* (předseda), *Beeckmann*, *Beichmann*, *Asser* a *Roguin* (zpravodaj.) IV. komise (právo poručenské) *Haan*

(předseda) *de Villers* (zpravodaj), *Dirksen, Feith, Annerstedt.* V. komise (právo a řízení konkursní) *Pierantoni* (předseda), *Korizmicz* (zpravodaj), *Schmemann, Roguin.*

Schůze konaná dne 27. června věnována byla prohlášením delegátů jak officielním tak ryze osobním, pokud se týče usnesení konference prvé. Osnovy tam usnesené schválily tu svými delegáty: Belgie, Španělsko, Italie (hrabě *de Sonnaz* uvedl, že to, co usneseno bylo v Haagu, platí v království italském již od třiceti let, buď podle výslovných ustanovení zákonných, buď usu fori) a pokud se týče č. I., II., a III. závěrečného protokolu, také Švýcary. Dánsko dalo prohlásiti svoje ohražení, pokud se týče náhrady práva domicilu právem vlasti. Ostatní státové nezmocnili delegátů svých, aby učinili prohlášení officielní.

Ve schůzích ze dne 29. června a 3. července podrobeny byly revisi body I., II., III. závěrečného protokolu z r. 1893 na základě zpráv podaných komisemi a byly body ty s nepatrnými změnami schváleny.

Pokud se týče předmětů, poprvé na pořad konference uvedených, dlužno vytknouti:

Komise prvá měla v rukou program vlády nizozemské, obsahující: Účinky manželství, pokud se týče osob i majetku; rozloučení a neplatnost manželství; rozvod od stolu a lože. Komise vyloučila především majetkové právo manželské jako látku příliš obsáhlou a spletitou, která by dovedla absorbovati sama práci komise zvláštní. Také rozbor neplatnosti manželství byl zanechán, ježto komise měla za to, že rozřešení této otázky implicite jest obsaženo v usneseních konference z r. 1893 o uzavření sňatku manželského. Osnova na to komisí vypracovaná, nazvaná: Dispositions relatives aux effets du mariage, au divorce et à la séparation du corps obsahovala devět článků tohoto obsahu: *Čl. 1.:* Účinky manželství, pokud se týče postavení ženy a dětí narozených před sňatkem, řídí se právem státu, kterému náležel manžel v době uzavření sňatku. *Čl. 2.:* Vzájemná práva a povinnosti manželů určují se právem vlasti manželovy. Práva ta a povinnosti ty nemohou však býti uplatněny než prostředky, které zná zákon platný v místě pobytu manželů. *Čl. 3.:* Nabude-li manžel sám nového státního občanství, řídí se vzájemný poměr manželů právem dosavadním. *Čl. 4.:* Manželé mohou žádati za rozloučení manželství

jen tehdy, když jak právo jejich vlasti, tak právo místa, kde žaloba byla podána, rozloučení připouštějí. *Čl. 5.:* Nemají-li manželé stejného státního občanství, dlužno při užití čl. 4. hleděti k poslednímu společnému právnímu řádu manželů. *Čl. 6.:* Rozloučení manželství může jen z těch důvodů vysloveno býti, které známy jsou jak právnímu řádu vlasti manželů, tak právu místa, kde za rozloučení manželství žádáno bylo. *Čl. 7.:* Za rozvod od stolu a lože lze žádati: 1. Když připouštějí jej jak právo vlasti obou manželů tak právo místa, kde zaň žádáno bylo; 2. když připouští právo vlasti manželů toliko rozloučení manželství, a právo místa, kde za rozvod od stolu a lože žádáno bylo, toliko rozvod od stolu a lože. *Čl. 8.:* Rozvod od stolu a lože může býti vysloven jen z těch důvodů, které zároveň známy jsou oběma právním řádům v předchozích článcích zmíněným. *Čl. 9.:* Žaloba za rozvod manželů od stolu a lože neb za rozloučení manželství může býti vznesena: 1. na soud příslušný podle práva místa pobytu manželů. Jestliže hledě ku předchozímu rozvodu, manželé nemají společného bydliště, jest příslušným soud bydliště žalovaného; 2. na soud příslušný podle práva vlasti obou manželů.

Tři první články byly přijaty bez větší debaty s výhradou definitivní redakce. Pokud se týče čl. 4.—9., dlužno především zaznamenati prohlášení *Martensovo,* které tento učinil jménem delegátů ruských v tom smyslu, že hledě k zákonům platným v Rusku jest přikládati účastenství delegátů ruských při debatě o těchto článcích povahu ryze vědeckou a theoretickou, a prohlášení *Beichmannovo,* jenž nečině positivních návrhů tvrdil, že osnova patrně straní neliberální ideji nerozlučitelnosti sňatku, ježto neimputuje sice státům, které neznají instituce rozloučení, aby manželství cizinců dle práva jejich vlasti rozlučovaly, ale s druhé strany žádá na státech, ve kterých rozloučení je přípustno, aby nerozlučovaly manželství cizinců, nerozlučitelné dle práva vlasti jejich; a přece prý dlužno považovati za imperativní předpisy nejen ony, které zakazují rozloučení, nýbrž i ty, které je připouštějí.

Na to byly čl. 4. a 5. beze změny přijaty.

O článku 6. rozvinula se dlouhá debata: Jednak navrhoval *Beeckmann* (k němuž připojil se *van den Bulcke*), aby důvody rozloučení (pokud se jedná o důvody zákonem zvláště vypočtěné a nikoli o rozloučení, připuštěné na základě vzájemné dohody mezi

manžely) byly posuzovány podle práva vlasti manželů. Připouštěl sice, že předpisům ustanovujícím o rozloučení manželství dlužno přikládati povahu předpisů absolutních, projevil však názor, že takové povahy nemají předpisy ustanovující o jednotlivých příčinách rozloučení, ježto předpisy ty ze stejného principu vycházejíce v jednotlivých právních řádech nepatrně se odchylují; tato nepatrná odchylka znemožnila by však vůbec rozloučení manželství v cizině. S druhé strany navrhoval *Meili* (jenž již v komisi mínění to byl zastával a k němuž připojili se *Missir, Korizmicz* a *Roguin*), aby důvody rozloučení posuzovány byly výlučně podle práva místa, kde proces o rozloučení manželství se vede. *Beelaerts van Blookland* činil pak návrh, aby otázka řešena byla prostředkem smluv partikulárních mezi jednotlivými státy uzavřených, ve kterých by bylo vytčeno, že manželství příslušníků vzájemných z určitých ve smlouvě vytčených příčin může býti rozloučeno. Návrh komise, jejž hájili v plenu *Legrand*, *Rahusen*, *Martens* a *Seckendorff*, byl pak přijat 8 hlasy (Německo, Rakousko, Belgie, Španělsko, Francie, Lucembursko, Rusko, Švédsko) proti 6 (Uhry, Dánsko, Italie, Rumunsko, Norvéžsko, Švýcary). Delegáti nizozemští zdrželi se hlasování.

Při čl. 7. navrhovali *Seckendorff* a *Roguin,* aby vypuštěno bylo tam č. 2., při čemž *Roguin* uváděl, že úřady švýcarské nikdy neuznají trvalého rozvodu od stolu a lože cizími úřady vysloveného, pokud se týče příslušníků švýcarských. Návrh ten však padl.

Článek 8. byl přijat s výhradou změn redakčních, když byl k upozornění *Roguinovu* redaktor *Renault* doznal, že dlužno jej jinak redigovati se zřetelem k čl. 7. č. 2. Návrhy *Beeckmannovy*, jenž aspoň tu sjednati chtěl průchod názorům svým, které již při debatě o čl. 6. byl zastával, ani tu přijaty nebyly.

Čl. 9. přijat rovněž s výhradou definitivní redakce.

Komise druhá, jež sděluje ve zprávě osnovu její doprovázející, že vykládala sobě úkol konferencí jí daný tak, že na ní jest, aby osnovu prvou konferencí provisorně přijatou doplnila a aby jmenovitě rozvedla reservu, obsaženou v úvodu k č. IV. závěrečného protokolu z r. 1893, předložila osnovu o dvanácti článcích. Tři první články přijaty beze změny z osnovy dosavadní; čl. prvé čtvrtý stal se čl. 12. Nová jsou ustanovení čl. 4.—11. a sice: *Čl. 4.:* Právem vlasti testátorovy dlužno rozuměti právo státu, kterému náležel zůstavitel v době své smrti. Totéž platí o právu vlasti

testátorovy. Tento musí však býti způsobilým testovati také podle práva státu, jehož členem byl v době zřízení testamentu. Způsobilost změnou státního příslušenství nabytá jest pro testament již zřízený bez významu. *Čl. 5.:* Zápověď disponovati ve prospěch určitých osob, vyslovená v zájmu testátorově, řídí se právem jeho vlasti. *Čl. 6.:* Způsobilost dědická řídí se právem vlasti dědiců (legatářů, obdarovaných). *Čl. 7.:* Přijetí dědictví s výhradou inventáře a odmítnutí dědictví řídí se, pokud se týče formy právem státu, kde pozůstalost se projednává. *Čl. 8.:* Nemovitosti do pozůstalosti náležité (odkázané, darované) podléhají legi rei sitae, pokud se týče podmínek a formalit převodu, nabytí a konsolidace práv věcných. *Čl. 9.:* Smlouvy o rozdělení dědictví podléhají právnímu řádu, který platí pro smlouvy vůbec. *Čl. 10.:* Právo nápadu státu může uplatněno býti teprve tehdy, není-li oprávněných podle práva vlasti zůstavitelovy. *Čl. 11.:* Soudové nemohou hleděti k zákonům cizím tehdy, jestliže jejich užití dotýkalo by se práva veřejného v jejich státě platného nebo dobrých mravů.

V generální debatě projevil na to *Oliver y Esteller* názor, že komise nepochopila úkolu konferencí jí daného. Bylo prý na ní, aby v souhlas uvedla princip nationality (jejž nazývá individualistickým) se zájmy sociálními v různých státech platnými, čehož však nikterak nebylo dosaženo novou redakcí a zejména článkem 11., takže osnovu dlužno pokládati za nezdařenou. *Matzen* učinil výhrady podobné jako při osnově upravující právo manželské (ve prospěch principu bydliště), *Missir*, *Renault* a *Martens* prohlásili, že nemohou souhlasiti s principem jednotnosti pozůstalosti a přimlouvali se za to, aby posloupnost v nemovitosti řídila se lege rei sitae.

Čl. 1., 4., 5., 6., 7., 8., 9. a 10. byly pak přijaty bez další debaty. Při článku druhém zamítnut byl amendement *Seckendorffa* a *předsedy* aby nebylo hleděno k darování, a přijat návrh *Roguinův*, aby ustanovení osnovy omezena byla na darování mortis causa. V čl. 3. podle návrhu *Beichmannova* nahražena prvá alinea ustanovením novým, podle kterého testamenty a darování pro případ smrti jsou platny, pokud se týče formy, vyhovují li buď předpisům práva vlasti zůstavitelovy anebo předpisům legis loci actus. Při čl. 11. rozvinula se dlouhá debata o významu tak zv. předpisů absolutních. Kdežto *Martens* a také *Pierantoni* hájili všeobecné

formule čl. 11., jak komisí byl navržen, zastával se *Beeckmann* návrhu menšiny komise, jenž obsahoval ustanovení »que les tribunaux d'un pays n'auront pas égard aux lois etréngères dans les cas où leur application aurait pour resultat de porter atteinte, soit au droit public de ce pays, soit à ses lois concernant les substitutions ou fidéicommis, la capacité des Établissements d'utilité publique, la liberté et l'égalité des personnes, la liberté des héritages, l'indignité des successibles ou légataires pour faits de droit commun, l'unité de mariage, les droits des enfants illégitimess«, kterýžto text ovšem mnohým členům komise zdál se nedostatečně redigovaným. Také *Roguin* pokládal práci konference marnou, nepokusí-li se přesně vytknouti jednotlivé předpisy povahy absolutní. *Předseda*, jenž prvé byl navrhoval, aby text komise byl přijat, a aby přenecháno bylo jednotlivým státům, by usjednotily se o tom, kterým předpisům svým přikládají povahu absolutní, učinil pak návrh, aby konference se usnesla, že dlužno již jí samou specialisaci provésti. Návrh ten byl přijat, a hned na to citovaný návrh menšiny komise.

K čl. 12. navrhoval *Missir*, aby bylo dáno také ustanovení o kompetenci soudní ve věcech pozůstalostních. Návrh, jenž podporován byl *Beeckmannem* a *Roguinem*, sice přijat nebyl, bylo však po návrhu *předsedově* formulováno přání, aby v pozdější době k práci té bylo přikročeno.

Komise třetí předložila plenu tři osnovy:

1. Ustanovení navržené *Legrandem* a odůvodněné *Asserem* o civilní vazbě (contrainte par corps) toho obsahu, že civilní vazba, nechť si ona jest prostředkem exekučním či opatřením preventivním, může býti vykonána proti příslušníkům některého ze smluvních států jen v těch případech, kdy možno jí užiti proti domácím. *Asser* ve své zprávě ukázal jmenovitě na nehumání ustanovení soudního řádu pro Nizozemí (čl. 585., 768.), ve kterých ustanoveno jest, že cizinci, kteří nemají stálého bydliště v Nizozemí, mohou tam ku příkazu presidenta arrondissementu býti vzati do vazby, dluhují-li něco tuzemci, třeba že není proti nim vydán rozsudek a přimlouval se za odstranění podobných ustanovení cestou mezinárodní legislace.

Návrh ten všemi hlasy byl přijat.

2. Osnovu o třech článcích ustanovujících o procesní kauci (cautio judicatum solvi) a

3. osnovu o šesti článcích ustanovujících o právu chudých (assistance judiciaire gratuite, pro deo).

Osnovy ty založeny jsou na třech pracích *Asserem* předložených — Assimilation des étrangers aux nationaux par rapport à la procédure civile (5 čl.), cautio judicatum solvi (2 čl.), assistance judiciaire gratuite (4 čl.) — a na myšlénkách tam hlásaných, zejména pak na dvou aktech posléze jmenovaných.

K č. 2. Osnova ustanovuje tato ustanovení: *čl. 1.*: žádná kauce neb záloha nesmí býti vymáhána z důvodu toho, že kdosi jest cizincem, že bydlí neb má pobyt v cizině, na příslušnících států smluvních, vystupují-li oni v roli žalobců neb intervenientů před soudy některého z těchto států. *Čl. 2.*: »Rozhodnutí soudní, kterými žalobce neb intervenient osvobozený od processní kauce odsouzen byl nésti náklady sporu, jsou vykonatelny v ostatních státech a vykonají je úřady, kterým přísluší rozhodovati o requisicích exekučních z cizích států došlých. *Čl. 3.*: »Úřadům těmto náleží zkoumati, zda-li dožádání jest authentické a nabylo-li právní moci.

Jak uvedeno ve zprávě, vycházela komise při budování osnovy této z těchto zásad základních: Kauci procesní dlužno pokládati spíše za škodlivou než za užitečnou, ježto ona zvětšuje obtíže, které naskytují se osobě, která chce žalovati v cizině, obtíže, které, jak každý praktik dosvědčí, jsou samy o sobě velmi značné. Pour plaider à l' étranger, il faut avoir beaucoup de courage, beaucoup d' argent ou être bien sûr de son droit. Námitka, že obtížno jest vymáhati pohledávky (a tudíž také pohledávky za náklady procesní) v cizině, znemožněna má býti ustanovením, podle kterého náklady procesní, ku kterým žalobce byl odsouzen, jsou vykonatelny v cizině. Vykonatelnost tu není pak nutno vázati na nějaké podmínky další, na př. onu, že rozhodnutí vynesl soud příslušný podle předpisů toho místa, kde exekuce má býti vykonána (na př. § 80., č. 1. ex. ř.). Vždyť žalobce sám soud si vyvolil. Dále uvedeno je ve zprávě, že ovšem jen kauce procesní ukládaná žalobcům z toho důvodu, že oni jsou cizinci nebo že v cizině bydlí, ustanovením osnovy má býti zrušena, nikoli však záruka za solvenci.

Osnova tato byla pak přijata plenem s nepatrnými změnami povahy formálné.

K č. 3. Osnova pod č. 3. uvedená obsahuje ustanovení tato: *čl. 1.* Příslušníci států smluvních postaveni jsou, pokud se týče práva chudých, v ostatních státech na roveň tuzemcům. *Čl. 2.*: Ve všech případech náleží na úřady bydliště cizincova, aby vydaly vysvědčení nebo přijaly prohlášení o nemajetnosti jeho, a nemá-li on bydliště, připadá povinnost ta na úřady místa skutečného jeho pobytu. Jestliže žadatel nepobývá v zemi, kde žaloba má býti podána, dlužno vysvědčení nebo prohlášení bezplatně legalisovati agentem konsulárním neb vyslaneckým země, ve které listina byla vydána. *Čl. 3.*: Ve všech případech úřad, který příslušným jest vydati vysvědčení nebo přijmouti prohlášení o nemajetnosti, jest oprávněn obrátiti se o informaci na úřady ostatních států smluvních. Úřad, který rozhoduje o žádosti za udělení práva chudých, má právo zkoumati vysvědčení prohlášení i došlé informace. Čl. 4.—6. totožny jsou s čl. 1.—3. osnovy č. 2.

Články 1.—3. byly na to přijaty beze změn, čl. 4.—6. se změnami stejnými jako čl. 1.—3. osnovy č. 2.

Komise čtvrtá předložila osnovu o 10 článcích ustanovujících o poručenství nad nezletilými a opírajících se o práce Institutu de droit international a o práce *Asserovy* předložené konferenci jednak již roku 1893, jednak roku 1894. Osnova založena jest na těchto hlavních zásadách: Materielní právo poručenské jakožto ochranu poskytovanou osobám nezpůsobilým k právním činům dlužno podříditi kompetenci státu, jehož právní řád vůbec rozhoduje o způsobilosti té, tudíž státu domovskému. Poněvadž však v oboru poručenství materielní i formální kompetence úzce spolu jsou spojeny, ježto jednak (jako i v jiných oborech právních) úřadové lépe praktikují právo domácí než právo cizí, a ježto, (což ovšem hlavně na váhu padá) v každém státě se zřetelem k různé organisaci soudů a úřadů správních nesnadno bylo by vyhověti všem předpisům práva cizího, přiznává osnova i formální kompetenci ve věcech poručenských vlasti poručencově resp. úřadům státu domovského. V jednotlivostech stanoví pak osnova: Poručenství nad nezletilým řídí se právem jeho vlasti a vede se u úřadů této. Právo vlasti poručencovy ustanovuje o zahájení a skončení poručenství, o ustanovení a organisaci jeho, jakož i o právech a povinnostech poručníkových (čl. 1.). Poručenství může míti sídlo v zemi cizí, ale zřizuje se a organisuje se podle práva domovského

státu poručencova před agenty vyslaneckými neb konsulárními státu tohoto, pokud podle platných předpisů právomoc taková na ně náleží (čl. 2.). Přes to zřízeno bude poručenství úřady a podle práva státu, kde nezletilý pobývá, *a*) jestliže z důvodů právních (případ ten, kdy právo vlasti poručencovy nemá ustanovení o poručenství nad nezletilými bydlícími v cizině) nebo skutkových (nedostatek agentů konsulárních neb diplomatických ve státě, kde nezletilý bydlí) poručenství podle čl. 1. neb 2. nemůže býti zřízeno; *b*) jestliže ti, kdo povoláni jsou ve smyslu ustanoveni předchozích poručenství zříditi, tak neučinili. V těchto případech mohou úřady vlasti poručencovy, odpadnou-li zmíněné překážky, opatřiti zřízení poručenství zpravivše o tom úřad, který poručenství byl zřídil (čl. 3.). Poručenství řídí se právem bydliště poručencova, jestliže tento nemá již bydliště ve své vlasti a jestliže osoba, které podle práva vlasti poručencovy oprávnění to přísluší, jmenovala poručníkem osobu bydlící ve státě bydliště poručencova, předpokládajíc, že právo vlasti poručencovy dovoluje, aby poručníkem byla jmenována osoba v cizině bydlící. V tomto případě nenáleží úřadům vlasti poručencovy organisovati poručenství (čl. 4.). Také v případech čl. 3. a 4. upravených rozhoduje o započetí a skončení poručenství právo vlasti poručencovy. (čl. 5.). Změní-li poručenec státní občanství, poručenství zřízené potrvá, dokud nebude nahraženo novým ve smyslu čl. 1. a 2. (čl. 6). Opatření prozatímní směřující k ochraně osoby poručencovy a jeho jmění předsevezmou úřady místní (čl. 7.). Správa poručenská vztahuje se na osobu poručencovu a na jeho jmění bez rozdílu místa, kde jmění to jest. Výjimka nastává potud, pokud lex rei sitae má o nemovitostech ustanovení zvláštní (čl. 8.). Úřad, jenž zví, že v jeho territoriu zdržuje se nezletilý cizinec, zpraví o tom příslušný úřad jeho vlasti (čl. 9.). Jménem poručníka dlužno vyrozumívati veškeré osoby, kterým přísluší výkon moci otcovské, pokud se týče nezletilců (čl. 10.).

Projekt tento přijat byl konferencí takřka beze změny. Z debaty dlužno vytknouti, že delegáti belgičtí (*Beeckmann* a *Cleemputte*) vycházeli z názoru, že osnova dotýká se souverenity států, pokud se tam ustanovuje, že poručenství zřizují úřadové států, v jejichž území cizinec se nezdržuje, jmenovitě také úřadové konsulární a diplomatičtí, a že delegát německý *Seckendorff* odpíral ustanovení

čl. 5., ježto nemůže prý žádný úřad býti nucen, aby vykonával poručenství nad osobou, která dle práva státu, v němž úřad ten je zřízen, jest zletilou. Oba tyto návrhy však padly.

Komise pátá, jež, jak ve zprávě jí podané je uvedeno, vzala za základ prací svých usnesení sjezdu právníků italských konaného v Turině roku 1880, předpisy odhlasované Institutem de droit international v Paříži 1894 a osnovu předloženou *Asserem* druhé konferenci a jež výslovně vykládá, že navržené předpisy nemínila omezovati na konkursy obchodníků, předložila osnovu o osmi článcích takto koncipovaných: Uvalení konkursu vyslovené v jednom ze smluvních států úřadem podle předpisů tohoto státu příslušným jest platným a projevuje účinky v ostatních státech smluvních (čl. 1.); aby však účinky tyto nastaly, jest nutno, aby usnesení, kterým uvalení konkursu se vyslovuje, prohlášeno bylo v ostatních státech vykonatelným (čl. 2.). Vykonatelnost ta bude usnesení onomu přiznána, prokáže-li ten, kdo vykonatelnosti se domáhá, *a*) že konkurs prohlášen byl úřadem příslušným podle předpisů platících ve státě, kde jest zřízen, *b*) že prohlášení to ve státě, kde se stalo, jest vykonatelným, *c*) že prohlášení konkursu vztahuje se na veškeré statky kridatářovy, neomezujíc se na jeho závod odštěpný neb na kterou větev jeho podniku (čl. 3.). Za prohlášení vykonatelnosti žádejž správce konkursní podstaty, po případě soud konkursní (čl. 4.). Právo i řízení konkursní (omezení způsobilosti kridatářovy, jmenování, práva i povinnosti správce podstaty, formy řízení, přihlášení a uznání pohledávek, narovnání, rozdělení jmění) řídí se místem, kde konkurs byl prohlášen. Přes to však dlužno říditi se zákony místa, kde za vykonatelnost se žádá, pokud se týče zřízení výboru věřitelského a funkcí věřitelstva (čl. 5.). Práva věřitelů reálních a separatistů ex iure dominii, pak práva retenční řídí se právem místa, kde věci se nalézaly v době, kdy práva tato byla nabyta (čl. 6.). Veškerá usnesení vynesená soudem konkursním, stávají se v ostatních státech vykonatelnými za podmínek vytčených v čl. 2. (čl. 7.). Dojde-li po prohlášení konkursu, jež bylo uznáno vykonatelným v ostatních státech, k novému prohlášení konkursu, úřadové států smluvních odeprou vykonatelnost tomuto druhému usnesení (čl. 8.).

Komise dala prohlásiti ústy svého předsedy *Pierantoniho,* že práci svoji nepokládá nikterak za definitivní, a že diskusi, která

o ní se rozvine, přikládá povahu prvého čtení. Na to zahájena byla předběžná debata, při níž o jednotlivých předpisech osnovy nebylo hlasováno, nýbrž členové dávali toliko výraz svému mínění. Komise znovu se sestoupivší podrobila vyjádření tato úvaze a v některých bodech osnovu změnila. Nejdůležitější změnou je ta, že po návrhu *Roguinově* čl. 2. osnovy nahrazen byl ustanovením toho smyslu, že »prohlášení konkursu nemůže vésti k vlastním aktům exekučním v území jiného státu, pokud nebylo prohlášeno vykonatelným příslušným, úřadem«, a že táž zásada platí pokud se týče veškerých ostatních usnesení za trvání konkursu vydaných. Také čl. 4., 5., 7. a 8. byly nově redigovány, čl. 6. pak vypuštěn. Na to celá osnova jako předběžný elaborát byla přijata a vložena do protokolu závěrečného.

*

Ze závěrečné schůze dlužno poznamenati, že baron *Anethan* prohlásil, že má plnou moc podepsati usnesení o doručení spisů, o rekvisicích a kauci processní. Vyslovil pak naději, že i ostatní dvě osnovy přijaty budou vládou belgickou. *Meili* ohlásil pohotovost vlády švýcarské schváliti osnovy ustanovující o právu manželském, doručování spisů a rekvisicích a vyslovil přesvědčení, že také tři ostatní osnovy budou schváleny. (Příště dále.)

Vznik moderní policejní organisace rakouské.

Napsal Phil. & JUDr. *Maršan.**)

Organisace policejní soustavy rakouské jest původu poměrně mladého. Nehledíme-li ku samorostlým kořenům v jednotlivých zemích, jest tvůrcem jejím teprv moderní absolutismus na vrcholu rozvoje svého. Byloť k ustavení soustředěného apparatu tohoto zapotřebí mnohých

*) Vydav v »Knihovně Sborníku věd právních a státních« loňského roku 1. sešit »Dějin policejní organisace rakouské«, obsahující úvod a období I. až do r. 1620, podávám ve článku tomto již nyní v hlavních rysech přehled dalších výsledků studií svých až do stabilisace policejní soustavy rakouské, o čemž v dalších sešitech svého spisu zevrubněji pojednati hodlám.

důležitých předpokladů, jež teprv průběhem dlouhé doby se uskutečnily.

Jelikož o jednotné správě zemí, nynější mocnářství Rakousko-Uherské tvořících, před polovicí 18. století vůbec mluviti nelze a naopak ve správě veskrze zříme nejkrajnější decentralisaci, jest i správa policejní, v podstatě část správy politické tvořící, všude zorganisována dle zásad správy příslušného území.

Nutno připomenouti hned zde, že pojem správy »policejní«, jak v přítomnosti se ustálil, nemá v dobách minulých přísné analogie. Úkony dnešní policie splývají namnoze s úkony orgánů jiných, zvláště soudních, z části též vojenských. Jeť i specialisace úřadů a rozhraničení kompetence jejich, jak v přítomnosti ji spatřujeme, teprv dílem absolutní monarchie.

* * *

V oblasti zemí rakouských lze rozeznávati tři hlavní sféry, v nichž každé správa na stejném základě se vyvinula: země německo-rakouské, země koruny české a uherské. Dle toho řídí se i prvotní útvar policie ve skupinách těch.

Správní zřízení zemí německo-rakouských čili skupiny alpské spočívá v podstatě na všeobecných základech německých. Úkony policejní konají tu na venkově soudy zemské (Landgerichte) pokud jde o případy těžší, vrchnosti a představenstva vesnická u věcech lehčích; ve městech magistráty. Zeměpanských orgánů výkonných je málo a činnost jejich jen subsidiární.

Zmínky zasluhuje především maršálek zemský v Rakousích pro starší dobu, později zemští profousové; ve Vídni zeměpanský »zástupce« (Anwalt) dozírající na činnost městské rady.[1])

V zemích českých souvisí vývoj policie s úpravou zřízení krajského. V krajských hejtmanech, nástupcích to starých popravců, vyvíjí se velmi zdatná instituce dozorčí pro větší okresy správní, která i v oboru policejním platně se osvědčovati může.

Jinak výkon policie svěřen též v prvé řadě orgánům správy vrchnostenské na venkově a magistrátům ve městech. Značného utužení dostalo se moci zeměpanské v t. zv. královských hejtmanech a rychtářích, městům českým r. 1547, moravským r. 1621 z trestu zřízených, policejních to orgánech v pravém slova smyslu, jimž instituce vídeňského »zástupce« byla vzorem.[2]) (Srv. Dějiny polic. organisace str. 106, 109 a dále.)

---

[1]) Viz o tom šíře v »Dějinách pol. organismu«, str. 55 a dále.

[2]) Srv. k tomu především *J. Čelakovský*, Povšechné české dějiny právní, str. 148, 151, 155 a zvláště *Z. Winter*, Kulturní obraz českých měst, I., 619 až 624 pro města. *B. Rieger*, Zřízení krajské v Čechách, pro dějiny správy vůbec.

V krajských hejtmanech a královských rychtářích zříve v zemích koruny české schema policejní soustavy zeměpanské, daleko úplnější než v samé domácí državě rodu habsburského.

Ovšem ani tato soustava není nikterak dokonalá, neboť schází jí exekutiva. Zeměpanská správa počátkem nové doby z nepatrných počátků teprve se vyvíjející, ve všech zemích odkázána u provádění nařízení svých na dobrou vůli orgánů samosprávných, což objevilo se nesrovnatelným s úkoly jejími, když vystupujíc z passivity, v níž udržována dosud převahou stavů, u všech oborech veřejného života samostatně uplatňovati se počíná. Proto jest utvoření zeměpanského organismu úřednického nutností pro novodobý absolutismus. Vedle řídících instancí zeměpanských, jež nejprvé počínají se přesně vyhraňovati (v Rakousích za Maxmiliana I.) ukazuje se brzy potřeba orgánů direktně zasahujících.

Přes stálé obtíže nedostatečnými ještě financemi působené uskutečňuje se pomalu ale jistě doplnění úřední organisace.

Nutným článkem v řetězu vývoje správy státní jest samostatná moc, autoritu a provádění nařízení moci státní zabezpečující. Úkol ten připadá orgánům policejním, v jichž působnost spadá jednak dozor na provádění, jednak vynucení poslušnosti na vzdorujících.

Zbědovaný stav obecné bezpečnosti ještě ze středověku přejatý, jeví se hlavní překážkou konsolidace veřejných poměrů a hospodářského života a zlepšení její jest z prvních úkolů utužující se státní správy. V tomto ohledu absolutismus vykonal velice mnoho, právě svou snahou sjednocovací a soustřeďující, která zde jest hlavní zárukou úspěchu.

Hned od počátku rozeznávati lze dvojí stránku policejní péče: jednak starost o bezpečnost v zemi vůbec, hlavně silnic za účelem bezpečnosti obchodu, kterážto úloha odjakživa přísluší moci královské jakožto svrchované strážkyni zemského míru a řádu.

Druhá stránka policie jest pozdějšího data a vyskytuje se teprve se stoupajícím významem měst.

Ve městech soustřeďuje se čím dál více život politický, kulturní a hospodářský, tu vznikají nové, složitější úkoly všeliké správy, a mezi nimi z prvních i policejní. Správa státní pak obrací péči svou u věcech policie v prvé řadě ku městům sídelním, lidnatostí a velkým počtem neklidných živlů zvláštní pozornosti vyžadujícím; zde hledí si nejprve zjednati možnost přímého zasahování. Zde jest kolébka novodobé státní policie, speciálních orgánů dozorčích i výkonných z nichž dnešní policie záleží. Na venkově zpravidla ku specialisaci takové nedochází; jsou zde jako ode dávna jen policejní orgány výkonné, nikoli též zvláštní dirigující, pouze na města omezené (p. ředitelství).

* * *

Při líčení vývoje moderních policejních úřadů rakouských nutno nám u prvé řadě obrátiti pozornost svou k Vídni. Město toto, výhodnou polohou zeměpisnou brzy značného významu docházející již v dobách, kdy nebylo lze předvídati budoucí slávu jeho jako střediska všech zemí nynější Rakousko tvořících, těšilo se i pokud se policie týče zvláštní pozornosti státní správy, jak dokazují různá opatření značně starého data, o nichž zde mluviti nemíníme, ona na pozdější dobu zůstala celkem bez vlivu, poukazujíce na příslušné partie citovaných »Dějin policejní organisace rakouské« (zvl. str. 76 a 102 násl.). Jen o organisaci vojensko-policejní, tvořící jaksi přechod k modernímu vývoji, nutno stručně se zmíniti.

Vývoj policejního zřízení v Rakousích a zvláště ve Vídni až do roku 1754.

Důležitost Vídně jako města zvyšována a komplikována její povahou co nejsilnější pohraniční pevnosti proti Turkům, bašty křesťanstva proti nepříteli, jehož zlobu ani dosti výmluvně charakterisovati nestačí současné projevy.

Nebezpečí turecké a vnitřní nepokoje rázu náboženského byly příčinou, že r. 1580 ustavena ve Vídni stálá císařská posádka zprvu 150 mužů, postupně až na 1200 mužů zvyšovaná, již vedle služby vojenské příslušela i celá místní policie bezpečnostní.

Tato městská guardia (Stadtguardia), počátky svými vlastně hned v doby po prvním obléhání tureckém spadající, zůstala v činnosti jako posádka bezmála až do poloviny 18. století. Ve funkcích policejních trvá výhradné postavení její pouze do polovice stol. 17.

Městská guardia měla ráz vojenský a taková byla i její organisace; zvláště v pozdějším stadiu vývoje svého jeví se zcela jako pluk (Kais. Leib- und Stadtguardia-Regiment). Velitel jeho (Stadtguardia-Obrist), jest velitelem pevnosti a zaujímá i jinak vysoké postavení mezi vojenskými hodnostáři. Poměr jeho k zemské vládě a k magistrátu, jemuž jinaká agenda policie místní svěřena, stanoven přesnými instrukcemi.[3]) Podotknouti třeba, že působnost guardie vztahuje se na město i předměstí, jinak jen z části správě magistrátu vídeňského podléhající, v čemž anticipováno bylo vlastně daleko pozdější stadium vývoje.

Vojensko-policejní útvar tento, a zároveň první to zeměpanská policie v oblasti zemí rakouských, neosvědčil se však v policejní působnosti své. Postupné zlořády všeho druhu staly se příčinou stesků občanstva, jež hnětlo patrně též značné omezení samosprávy guardií.

Správa státní chová se odmítavě k desideriím těm přes to, že bezpečnostní poměry vídeňské (jak legislace současná dosvědčuje) po-

[3]) Zvláště zajímavé jsou instrukce z let 1607 a 1613 v arch. min. vnitra, z doby kdy, guardia ještě byla v oboru policie bez konkurrence.

skytují velmi neutěšený obraz. Jako u každé reformy hlavní příčinou nerozhodnosti jsou ovšem ohledy na hubenou pokladnu státní. Nezbývá tudíž magistrátu když poslední stesky toho druhu (r. 1646) opět oslyšeny, nic než svépomoc.

Roku 1650 dochází k reformě zajímavé následky svými, neboť tehdy položen z části základ ku dnešnímu vývoji aspoň stráže, kdežto guardia později beze stopy zaniká.

Magistrátní policejní organisace vídeňská, i po založení guardie vedle ní trvající, založena na zásadách velice starých a primitivních, jež Ferdinandovo zřízení městské z r. 1526 takřka beze změny kodifikovalo. Úkoly policejní ve městě a předměstích, pokud jurisdikci Vídeňských přímo podléhají, koná tu měšťanstvo samo pod velením t. zv. čtvrtmistrů (Viertelmeister, Viertelhauptleute), jichž hlavou byl purkmistr jako nejvyšší hejtman. Pod čtvrtmistry stáli rotmistři, velitelé menších čet; služba policejní vázla na domech.

Založením guardie služba tato, pohodlným měšťanům valně nepříjemná, silně omezena; zvláště pokud šlo o nejnepříjemnější části její, hlídání bran a hradeb, noční patroly v ulicích; theoreticky trvá však dále, souvisíc s všeobecnou povinností obrany města.

R. 1650 odhodlal se, jak již řečeno, magistrát, zříditi novou stráž buď zcela, aneb bezmála docela na své útraty vedle císařské guardie.

Stráž ta nazvána Rumorwache; již ze jména toho plyne účel: zameziti výtržnosti (Rumor), zvláště noční dobou pravidelné. Vedle této objevuje se ještě jiná stráž zvaná »Tag und Nachtwache«, jejíž úkoly jsou podobné, jen dle intencí zakladatelů mírnější povahy.

Co však jest nejdůležitějším při reformě této a vlastně pravou charakteristikou její, jest vliv, jejž na policii tuto má zemská vláda dolnorakouská.

Objevuje se nová stráž hned od počátku pod velením zřízence vlády zemské, jenž pod jménem »Rumormeister« odtud stále veden v seznamech téže.

Dobu následující (2. pol. 17. stol.) charakterisuje vůbec zvýšená policejní péče vlády zemské, působnost svou stále intensivněji na všeliké obory veřejných záležitostí vztahující. Uskutečňuje se přechod k merkantilismu, všeobecné regulaci poměrů života hospodářského a v důsledcích i politického a sociálního státem. Doklady státní péče policejní všeho druhu sousačná legislace oplývá; abychom o nejvýznamnějších zde se zmínili, aspoň pokud Vídně se týče, uveden budiž obsáhlý řád k zachování veřejného klidu ve Vídni (Rumor-Ordnung) z r. 1666, zřízení káznice (1671), řád proti nemocím nakažlivým (Infections-Ordnung) z r. 1679, patenty o dozoru na cizince a proti soubojům (Duellpatent) oba z r. 1683, řád požární z r. 1688 (Feuer-Ordnung) a zvláště četné předpisy směřující k zamezení žebroty patentem z r. 1679 počínající a celou ostatní část 17. stol. v krátkých

přestávkách vyplňující, které trpí však veskrz ještě příliš repressivností, jako celé zákonodárství před 18. stol. vůbec. Dovršení péče o zvýšení bezpečnosti osobní hledí se dojíti předpisy o odzbrojení nižších tříd obyvatelstva v letech 1687/88 a zavedením všeobecného povinného osvětlování ulic v témže roce. Aby soustavným opatřením k nápravě bezpečnosti dodáno bylo náležitého důrazu, rozmnožena »Rumorwache«, současně na 65 mužů, mezi nimiž vedle Rumormeistra objevuje se Lieutenant. (Resoluce císařská z 8 ledna 1688 v arch. min. vnitra.)

Zároveň dovídáme se odtud, že náklady stráže té nesl z polovice erár. Význam Vídně co nepopřené již residence říše a dědičných zemí, zbavené dusivého nebezpečí tureckého vyžadoval oběti ty, přes nedostatek financí státních.

Doklad soustavné policejní péče zemské vlády zachován nám ve stručném obsažném přehledu vládou samou asi r. 1700 zdělaném, jež pod heslem »Regierungs-Veranstaltungen« v druhém díle obsahuje Codex Austriacus, officiální to sbírka zákonodární pro obojí Rakousy.

Význačnou při tom není tak novota policejních předpisů samých — neníť snad jediného, který by neměl předchůdce — jako jich soustavnost a opravdovost, s níž hledí se k tomu, je prakticky uskutečniti.

Nelze tu necítiti energickou, cíle vědomou ruku moderního státu. Magistrát, dříve rozhodný, není ničím více než výkonným orgánem zeměpanské správy, která snaží se již drahnou dobu, aby pravomoc její stala se universální, aby podřídila si existující ještě eximované jurisdikce a privilegované třídy, jichž nemovitosti, všeobecné moci státní nepodléhající, tvoří velkou závadu důsledné správy. Ve smyslu tom znamenalo značné omezení asylů církevních (r. 1644) veliký pokrok; jím dokumentováno i jisté sebevědomí moci státní vůči církevní. Brzy dochází se k ocenění opatření praeventivních pro udržení veřejného řádu a vláda snaží se soustavnou péčí o chudinství ucpati tento zdroj stálého ohrožování jeho. O rozšíření zlořádu žebroty svědčí nade vše výmluvněji, že před druhým obležením tureckým r. 1683 odstraněno z města, tehdy sotva 80.000 obyv. čítajícího, 7000 žebráků.

Zatím vývoj stráže pod vlivem vlády zemské stojící přirozeně pokračuje. Josefova všeobecná péče o zlepšení administrace obráží se i v bezpečnostních poměrech vídeňských, jak dokazuje nám obsažná instrukce pro náčelníka stráže, odtud ku zvýšení autority Rumorhauptmann zvaného z 22. listopadu 1706 (arch. min. vnitra), při čemž předsevzata i jistá reorganisace, rozmnožení, odpovídající rostoucímu počtu obyvatelstva. Jak z instrukce této a ostatně i z výše zmíněné resoluce císařské, jíž roku 1688 stráž rozmnožena, plyne, byla organisace její také úplně vojenská a mužstvo zcela jako jiné najímáno a řízeno. Závislost na bdělé zemské vládě nedala však dojíti tak daleko, aby ve stráži této zahnízdily se zlořády jako v guardii. Guardia ostatně bezpečnostním úkolům svým stále více se odcizuje a úkoly pouhé posádky pevnostní na se béře.

Náběhy na jednotnou úpravu policie pod aegidou zemských vlád. Bezpečnostní komise.

Ve století 18. jest charakter moderního státu v administraci rakouské již úplně vysloven; svědčí o tom celý ráz její, připodobňující se čím dál více vzorům západním. Všechna opatření dýší »colbertismem; i dikce se rychle modernisuje. Začíná snaha po sjednocení zákonodárství v celé říši, pragmatickou sankcí v nerozlučné těleso spojené.

Sjednocení správy ovšem tříští se posud o stavovské zřízení, ale je jisto, že k němu za nedlouho dojde. Reformy »terezínské« visí takřka ve vzduchu. Doba vlády Karla VI. je k tomu průpravou.

Za Karla VI. konány pečlivé enquêty, kterak zreformovati správu říše, jejíž celá povaha ohromným teritoriálním vzrůstem v letech 1683 až 1713 naprosto se změnila.

Pokusy ty zůstaly jen theoretickými, připravujíce pouze půdu pro obrat r. 1749. Nesmíme však o nich pomlčeti, přes to, že na organisaci policie jako celku přímý vliv neměly; charakterisují ovzduší, z něhož veškerá úprava zřízení státního vyprýštila.

K organisaci policie prozatím na základech partikularistických učiněn za Karla VI. velmi značný náběh, pro budoucí vývoj nad míru důležitý.

Začátek reformy této hledati sluší v Rakousích pod Enží, které již touto dobou jeví se zemí, v níž reformní pokusy poprvé v život uváděny. V archivu ministerstva vnitra zachovala se celá transakce z let 1716—1717, čelící ku zlepšení bezpečnostních poměrů v zemi.

Dosavadní strážcové veřejného řádu objevují se naprosto nedostatečnými vůči rušitelům jeho, mezi nimiž v prvé řadě uváděni cikáni a jiní lupiči. Na popud z dvorních kruhů za čilé účasti dvorní vojenské rady pojat úmysl, zříditi v zemi stálou jízdní stráž s vojenskou organisací (»reitende Rumorwache . . . gleichwie solche auch in anderen wohl eingerichteten Ländern gehalten wird, deren man sowohl zu Wien als auf dem Land in allen erforderlichen Fällen zur Ausrottung der Zigeuner und anderes Raubgesindels, auch anderen Vorfallenheiten sich nützlich gebrauchen können [wird])«.

Bývalá zeměpanská výkonná moc, Ferdinandem I. svého času též proti lupičům zřízená (profous zemský) a ještě za Rudolfa v činnosti uváděná (srv. naše Dějiny pol org. 89 a dále), podlehla časem úplné desorganisaci. Ani nyní nevedlo jednání k nižádným positivním výsledkům přes to, že s velikou vervou doň se puštěno; vládě zemské, na kterou vznešen nevděčný úkol nalézti úhradu, »einen Fundus ausfindig zu machen«, nepodařilo se to pro odpor stavů i magistrátu vídeňského, jimž dle intencí vlády úhrada ta uložena býti měla.

Nezdar tohoto jednání pohnul vládu, že vzala opravu sama do ruky. R. 1720 ustavena u místodržitelství t. zv. bezpečnostní ko-

mise (Sicherheitskommission) z členů jeho složená. V jejích rukou soustředěna veškerá péče policejní.

Aby pak výrokům jejím dostalo se náležitého důrazu, přeloženy do země 2 škadrony dragounů. Od té doby počíná skutečně podstatné zlepšení poměrů bezpečnostních v zemi, podporováno jsouc racionálnějšími opatřeními legislativními, k nimž zmíněná komise popud zavdávala. Počet zákonných opatření policejního rázu po r. 1720 jest velice značný a dýší duchem daleko modernějším. Činnost bezpečnostní komise dlužno pokládati za východisko nové správy policejní přes všeliké nedostatky, spočívající předem v pomalém řízení komisionálním, u věcech bezpečnostních velmi málo případném.

Zajímavo a pro tuhý konservatismus správy státní i v období reformním par excellence charakteristické, jest houževnaté lpění na formě kollegiální pro celou dobu terezínskou, přes to, že nedostatky její křiklavě se projevovaly a nescházelo dobře motivovaných opravných návrhů (zvlášť významný z r. 1767!).

V Rakousích zůstala komise bezpečnostní střediskem policejní správy až po Josefa II., tedy v letech 1720—1782, kdy policie z působnosti gubernií vyňata a vlastnímu ústřednímu orgánu podřízena.

Činnost komise zračí se v legislaci, jež po r. 1720 stává se ještě jednotnější a účelnější než dosud (viz Codex Austriacus díl III. a díl IV.; něco podává též *Kopetz*, Österreichische politische Gesetzkunde, ve Vídni 1807 a 1819, díl II. 20). Pro Rakousy stalo se zvláště značným popudem reform, když r. 1722 za příležitosti sociálních nepokojů městská guardia, průběhem dlouhé doby trvání svého silně desorganisovaná, přímo odepřela intervenci proti buřičům. Konány tu obsáhlé úrady u zemské vlády, kterak zlepšiti poměry bezpečnostní v residenci i v celé zemi.

Z úrad těch vznikl obsáhlý řád bezpečnostní pro Rakousy z r. 1724, jenž zůstal na dlouho směrodatným pro celou policejní péči zemské vlády.

Ale nejen na Rakousy vztahuje se tato policejní péče, nýbrž činí se úspěšný náběh, zregulovati ji obdobně ve všech zemích. O tom, kterak ještě za Karla VI. vztažena prostřednictvím zemských vlád na ostatní německo-rakouské země, podává přímé doklady *Bidermann*: Geschichte der österr. Gesammtstaatsidee, sv. II. 305, pozn. 184. Tamtéž nepřímo doloženo, že i v ostatních zemích, v prvé řadě ovšem českých správa bezpečnostní již za Karla VI. obdobně sorganisována, jak svědčí citát (ibid.): »wegen Handhabung der 1724 statuirten, nunmehro fast in allen Unsern Erbkönigreichen und Landen blühenden Sicherheitsverfassung.« Přímých a přesných udajů bude možno dopíditi se v archivech zemských, po jichž probádání teprve bude mně o věci této lze určitěji se vysloviti.

Ze všeho však plyne, že ve správě policejní již dosti záhy pracovalo se o docílení jednoty. Té ovšem právě v oboru tomto v prvé řadě

bylo zapotřebí. Uvážíme-li, jaké přímo nepřekonatelné překážky vzcházely státní správě bezpečnostní z nedostatku kooperace, jak v zemi samé z neposlušnosti lokálních vrchností, tak mezi jednotlivými zeměmi navzájem, vyžadující na př. ku stíhání všelikých zločinců a rušitelů veřejného řádu zdlouhavého a obřadného jednání prostřednictvím nejvyšších instancí, nalézáme pochopitelným, kterak modernisující se státní správa všeliké úsilí své obrací ku scentralisování a unifikaci policie. Podřízení vrchností vládě zemské podařilo se více méně dokonale již po r. 1620 Počátky úspěšné kooperace mezi zeměmi pozorujeme teprv ve 2. polovici 17. století.

* * *

Významná reforma celé státní správy rakouské r. 1749 musela přirozeně i na správu policejní velmi značně působiti. Nehledě na zásadní reformu v nejvyšší instanci, jíž jednak správa od justice oddělena, za to správa skupiny německorakouské a zemí českých sloučena, spadá sem i zevní oddělení správy od justice u místodržitelstev a zvláště zavedení úřadů krajských v zemích německorakouských (v Rakousích r. 1752), jímž dostalo se vládě zemské, tehdy dle pruského vzoru »Repraesentation und Kammer« přezvané, přímých dirigujících správních orgánů I. instance v celé zemi, jimž přirozeně připadl i vrchní dozor nad výkonem policie všeho druhu.

Zvláště pak důležitým byl vliv nových reform pro Vídeň; zde začala se nyní teprv vyvíjeti samostatná organisace úřadů policejních. Ta jest pro thema naše nejdůležitější, neb z ní přímo pochází nejen soustava proslulého »policejního státu« Metternichova nýbrž i moderní policejní soustava rakouská.

Než u vylíčení vývoje toho se pustíme, nutno uvésti, že na samém počátku vlády Marie Terezie, ještě dlouho před započetím velkých reform padla městská guardia, poslední to přežitek dávných dob.

Již dávno minula působnost její v oboru policejním; naopak guardia zavdávala v pozdějších dobách trvání svého nejen příčinu k četným důvodným steskům, ale stávala se sama podnětem rušení veřejného řádu. Nepociťováno tudíž nikterak za ztrátu, když Marie Terezie, vyhovujíc opětovaným prosbám občanstva vídeňského v uznání věrnosti v těžkých dobách nebezpečí nepřátelského prokázané, koncem r. 1741 městskou guardii vůbec zrušila. Místo ní položeny do Vídně za posádku 2 pluky řádného vojska, jichž od té doby též za větších nepokojů ke službám policejním užíváno.

Při velké reformě státní z r. 1749 pomýšleno i na správu zeměpanské policie, k něčemu rozhodnému však prozatím nedošlo. Návrh instrukce pro vládu zemskou v D. Rakousích v nové sestavě její měl na mysli zavedení zvláštních komisařů s úkoly nynějšímu pojmu policie blízkými, po jednom v každé čtvrti země. Později však od toho upuštěno a reforma policejní omezena na Vídeň, kdež nejvíce nutnou se objevila, když stále rostoucí populace správě bezpečnostní nové problémy

ukládala. Zajímavo jest ostatně, že, přes uznanou potřebu, zlepšiti poměry bezpečnostní v residenci, k reformě došlo nepřímo a z cizích vlastně pramenů.

(Při této příležitosti nelze opomenouti, uvésti několik slov o pojmu »policie«, kterak tehdy pojímán, »Policejní řád«, r. 1749 vydaný na poměry dnes policejními zvané zůstal naprosto bez vlivu, an zabýval se jen poměry hospodářskými a fiskálními. Byl zhotoven úplně v duchu fiskálním, jejž policejní řády rakouské vzaly na se polic. řádem r. 1659 počínajíc, na rozdíl od řádů starších, obsahujících předpisy policejní a fiskálně-hospodářské promiscue, o čemž obšírně viz v citovaných »Dějinách pol. organisace«, zvl. str. 16, 22 a dále. Brzy po té objevuje se nám v aktech slovo policie již ve smyslu nynějšímu bližším — jak hned zde uvedeno budiž, poprvé v relaci dolnorakouské »representace a komory« (zemské vlády) ze 4. února 1754, o níž srv. níže —, jak se zdá, z administrace francouzské přejatém a od té doby významu toho proti všelikému zvyku a pravidlu po dlouhý čas současně v obojím smyslu, starším ryze fiskálním a novějším asi pojmu »správa politická« odpovídajícím, u těchže instancí užíváno. Tolik prozatím k osvětlení věci; další uvedeno na příslušných místech.)

Reforma policie vídeňské r. 1754.

Úprava policejní správy vídeňské, zřízením samostatného úřadu policejního (p. ředitelství) končící, zahájena r. 1754, což stalo se tímto způsobem.

Za účelem zvýšení branné moci připadli na rozhodujících místech r. 1753 na provedení všeobecné konskripce zbraně schopného mužstva ve všech zemích (t. zv. Complettirungs-Miliz) a v důsledcích k nařízení všeobecného sčítání obyvatelstva Nedostatky dosavadní evidence obyvatelstva objevily se v celé své nahotě. Pomýšlelo se zprvu na to, provésti sčítání a pak evidenci vůbec orgány zeměpanskými. Jednání o tom mezi ústřední instancí (tehdy t. zv. Directorium in publicis et cameralibus, dle vzoru pruského) a zemskou vládou dolnorakouskou přivedlo pak na přetřes vedle špatné evidence obyvatelstva vůbec i celou soustavu policejní, jejíž nedostatečnosti ona z nemalé míry byla příčinou.

Vláda zemská, používajíc této příležitosti šla dále, než se původně zamýšlelo a v referátu svém z 21. listopadu 1753 (arch. min. vnitra) místo přechodných opatření k sečtení obyvatelstva předložila direktoriu celou široce založenou osnovu, kterak upraviti trvalou evidenci všeho pohybu obyvatelstva i veřejné bezpečnosti ve Vídni i v předměstích. Navrhováno zde na 70 komisařův a podkomisařů, vesměs zeměpánem placených pod dohledem vlády zemské. Návrh ten jeví se nám s hlediska pozdějšího vývoje nad míru pokročilým a účelným; obsahovalť in nuce již to, co teprve průběhem dlouhých desítiletí stalo se skutkem.

Ani direktorium neuzavíralo se přesvědčivým vývodům vlády zemské o zlepšení bezpečnostní soustavy vídeňské. Svědčí o tom protokol jeho ze 4. února 1754, kde výslovně poukazuje se na důležitost předmětu toho (— »zu der in Polizeisachen höchst nöthigen Aufsicht, als wovon die allgemeine und eines jeden Wohlfahrt und Sicherheit vorzüglich abhängt« —) leč ještě mocnějšími jeví se motivy finanční, orgánům centrálním ovšem daleko pochopitelnější než zemské vládě. Uznávajíc zásadní oprávněnost návrhu zemské vlády (— diese Aufstellung eigener Commissarien wurde demnach einhellig nutzbar und anjetzo mehr als jemals nöthig zu sein erkennet —) pokládalo přece návrh, jehož náklady ročně na 16000 zl. praeliminovány byly, za příliš nákladný pro erár; zemská vláda navrhovala sice úhradu, kterouž by se bez zavedení zvláštní daně, jak pravila, odiosní a zbytečnou pozornost vzbuzující, útraty ty samým obyvatelstvem hradily — totiž pořádání zvláštních maškarních redut pro měšťanstvo, z dosavadních dvorních a šlechtických redut vyloučené; direktoriu zdál se však prostředek ten dosti nejistým a chtíc vyhověti oběma zájmům: docílení lepší bezpečnosti i ušetření eráru provedlo zásadní změnu, ovšem nikterak šťastnou. Z důvodů výslovně úsporných (— ohne jedoch durch die von der Repraesentation angetragenen besoldeten Beamten das allerhöchste aerarium einer neuerlichen so namhaften Auslage auszusetzen —) uvalena péče o bezpečnost místo na nové samostatné komisaře na dosavadní členy representace a komory (zemské vlády), z nichž 12 s titulem vrchní komisaři vedle dosavadní své činnosti konati měli evidenci policejní ve městě i předměstích; při tom zachováno staré rozdělení města ve 4 čtvrti; předměstí pak rozdělena ve 2 obvody; v každém z těchto šesti obvodů správních vedli stálý dozor 2 členové s příslušným podřízeným personálem, o němž níže zmínka se děje. Jak představovali si v řídících kruzích úkol jejich, nejlépe dokazuje passus zmíněného protokollu: »gleich wie aber der Hauptendzweck nur in dem zu bestehen hätte, damit man hierdurch beständig von allem eine verläszliche Kundschaft erhalte, was allhier in der Stadt und in den Vorstädten vorbeigehe und in den Staat einen Einfluss hat; folgbar dem Publico schädlich oder nachtheilig sein kann . . .«

Zajímavo jest, že ztratil se původní účel, pro který celá reforma vlastně měla být podniknuta. Aby nová organisace bezpečnostní zbavena byla práce se stálou evidencí změn obyvatelstva počtem 150.000 duší, na jejíž obtíže se právem poukazuje, a dále aby nestala se tím nenáviděnou (gehässig)[4]), převalena nevděčná práce ta na magistrát; nemálo rozhodnými byly též zde ohledy fiskální (— solches würde auch nicht anders als mittels zu Hülfenehmung eines beträchtlichen subalter saliirten Personals . . . bewerkstelliget werden können —). Členům re-

[4]) Z opatrnosti, aby při zavedení nové úpravy policie nevzbuzena zbytečná pozornost (unnöthiges Aufsehen) v obyvatelstvu, upuštěno od povinného číslování domů representací navrhovaného, proti němuž činěny ostatně různé námitky, dnes většinou komicky vypadající.

presentace, policejním dohledem ověřeným, dáni byli k ruce podkomisaři z řad měšťansva (bürgerliche Unterkommissäre). Měšťané tito měli býti jaksi tykadly výše uvedených vrchních komisařů, majíce funkce výhradně dozorčí, každý nad určitým počtem domů, dost malým poměrně, jak plyne z velkého počtu podkomisařů těch (přes 100). Quantitativně byl tudíž personál policejní dle rozhodnutí direktoria in publicis et cameralibus ještě četnější než dle návrhu zemské vlády, za to však qualitou nevydržel ani z daleka porovnání. Bylať již odměna, podkomisařům za služby jich určená, tak nepatrná, že nenabádala valně k horlivosti: dle intencí direktoria odměněni odepsáním daně živnostenské, činící všeho všudy 2000 zl., průměrem tedy připadlo na každého 20 zl. ročně. Nedostatečnosti této odměny byly si rozhodující kruhy také vědomy a zřízeni proto 2 zvláštní dozorci nad podkomisaři (Polizei-Aufseher) s hodností úřednickou; vedle nich pět méně placených donášečů rozkazů (Überbringer der Befehle); k tomu obdržel každý ze šesti správních okresů po protokolistovi. Těchto 13 špatně honorovaných individuí (plat jejich činil dohromady méně než 4000 zl.!) jest jádrem pozdější zeměpanské policie vídeňské, dle jejíchž vzorů pak policie v celém mocnářství organisována. Schematismy z doby té znají od r. 1755 počínajíc zvláštní »Polizey-Amt in Wien«, kterýž se více neztrácí, nýbrž stále zdokonaluje, což patrno brzy ve stoupající důstojnosti úředníků těchto. (Z dozorce stal se brzy naddozorce, r. 1760 již skutečný guberniální rada; r. 1762 přidán mu »Adjunkt«. Z »donašečů rozkazů stávají se »zugegebene Polizeybeamte«.)

O úkolech nové policejní organisace podává nám zprávu instrukce podkomisařů (Instruction für die sowohl in der Stadt, als auf denen gesammten Vorstadt-Gründen aufgestellte Polizei-Unter-Commissarien) z 26. června 1754 (orig. v arch. min. vnitra pod heslem »Polizei« v oddělení pro Dolní Rakousy, otištěna ve sbírce *Kropatschkově* Maria Theresia II. 357 n.).

Dle instrukce této má každý podkomisař snažiti se všemožně, by přispíval k zachování obecné bezpečnosti a k udržení dobrého pořádku. Má dozírati (hlavně potají) na obyvatele domů dozoru jeho svěřených a je-li podezřelí, že zeměpanských nařízení policejních se nešetří, oznámiti to vrchnímu komisaři. Jen při nebezpečí v průtahu smí jednati na svou zodpovědnost t. j. dovolati se stráže. Zvláštní pozornosti jeho doporučeny tajné schůze, dále nakázán mu dozor na život v krčmách; též na cizince do Vídně zavítající má dávati pilně pozor, zvláště, zda byli řádně hlášeni. Ke službám svým může užívati služeb důvěrníků (vertraute Leute), ale celkem nařízena mu ve všem nejvyšší opatrnost a slušnost.

Vlastní systém policejní direktoriem navržený (vrchní komisaři — podkomisaři) naprosto se neosvědčil; nedostatečnost jeho objevila se v době nejkratší. Již r. 1755 vystupují stesky na nespolehlivost podkomisařů z měšťanstva; když pak dokonce vláda, těžce nesouc úbytek 2000 zl. na daních, po marném pokusu, převaliti vydání to na město Vídeň, osvobození podkomisařů od daně živnostenské zrušila, nebylo nikoho, kdo by se hlásil ku převzetí úřadu málo oblíbeného a nevalně lákavého. Ani vrchní komisaři ve čtvrtích valně se neosvědčují. Brzy setkáváme se opět výlučně se starou bezpečnostní komisí pro celou

zemi. V letech padesátých objevují se pak obdobné komise bezpečnostní u všech gubernií. Současně energicky pracováno na sjednocení policejního zákonodárství, hlavně v zemích německorakouských a českých.

Reforma z r. 1776, základ moderní zeměpanské policie rakouské.

Rozvoji policie vídeňské dostalo se nového popudu anonymním návrhem na zřízení policejního ředitelství pro Vídeň a obvod 4 mil kolkolem, r. 1767 císařovně podaným. Návrh ten vyznamenával se hlavně tím, že žádal pro nového policejního ředitele neobyčejnou pravomoc; týž měl býti především úplně nezávislým, nejen na zemské vládě ale i na dvorní kanceláři, podléhaje pouze panovníku, sám pak měl míti právo, žádati o své újmě assistenci vojenských i civilních úřadů a u věcech policejních míti právo nařizovací nejen nad magistrátem a městským soudem ve Vídni ale i nad krajskými úřady po venkově. Soustředěním všeliké moci v rukou ředitelových ustoupeno od dávno obvyklé soustavy kollegiální. Přirozeně ovšem podřízena mu celá dosavadní organisace policejní, dosud pouze vzájemnou podřízeností vládě zemské souvisící (pol. úřad, profousové, stráž).

Návrh ten postoupen 2. prosince dvorní kanceláři, by podala dobrozdání, zda a kterak by takovéto p. ředitelství zřízeno býti mělo »doch allezeit unter der Dependenz der Regierung und dieser Hofkanzlei«. Již tím projevena vlastně nesrovnalost s intencí návrhu, neporozumění účelu jeho, soustřediti pravomoc policejní v rukou jednotlivce, třeba že proti zřízení samostatného ředitelství v řídících kruzích zásadně nebyli.

Referát dvorní kanceláře o věci podaný (9. ledna 1768) zvrátil pak i zřízení samostatného policejního ředitelství vůbec. Zajímavé jsou důvody, jimiž odmítavé stanovisko motivováno: jednak poukazovalo se na to, že anonymus nepodává ničeho nového, jednak, že obor záležitostí, novému ředitelství tam vyhražený, dosud vládou a komissemi jejími k úplné spokojenosti se zastává a to lépe než by to dovedl jediný policejní ředitel. Mimo to též v celé zemi stejnoměrně, kdežto by takto byla dvojí soustava policejní, zdroj to nesčetných nepořádků a průtahů: vláda pak právě snaží se, aby v celých Rakousích záležitosti policejní (das Polizeiwesen, zde však ještě ve starém smyslu: správa politická vůbec!) veskrze jednotně byly uspořádány. Dvorní kancelář dokonce viní anonyma ze sobeckých záměrů, že chce získati vysoké důstojnosti pro pol. ředitele žádané pro sebe.[5]) Návrh prohlašuje se přímo za škodlivý,

[5]) Dle návrhu anonymem učiněného, že by pol. ředitelem měl učiněn býti náměstek místodržitelův, u zemské vlády zbytečný, hádali u dvorní kanceláře, že tento jest autorem návrhu a to patrně ne bez důvodů, ač návrh sám jeví se ve světle pozdějších událostí daleko méně sobeckým, než zdálo

provedení jeho pro erár za nákladné a proto končí referát dvorní kanceláře slovy: »dass von diesem Project gar kein Gebrauch zu machen wäre«. Dvorní kancelář očividně zneuznala pravý význam vlastní policie v návrhu, statuovaný patrně pod vlivem vzorů francouzských, i důležitost centralisace u věcech těchto, kde tolik záleží na bezodkladném jednání.

Projekt, dvorní kanceláří zavrhovaný uvedl však přes to otázku zlepšení veřejné bezpečnosti v sídelním městě opět do proudu a tenkráte již definitivně. Císařovna návrh na zřízení policejního ředitelství totiž a limine nezamítla, nýbrž, vracejíc dobrozdání dvorní kanceláři, nařídila, aby vláda zemská zhotovila současným poměrům přispůsobený výtah ze všech nařízení, u věcech policie vůbec vydaných, — jak praví vlastnoruční poznámka na rubru citovaného přednesení dvor. kanceláře: »die Kanzlei hat der nö. Regierung aufzugeben, dass selbe alle von dem Polizeiwesen in allen dessen Theilen erflossenen, älteren und neueren Mandata und Verordnungen sammeln und aus dieser in einer jeden Gattung des Polizeiwesens eine den jetzigen Umständen angemessene Beschreibung verfassen solle,« — kteryžto měl býti pak císařovně předložen za účelem konečného rozhodnutí.

Dvorní kancelář i vláda zemská patrně zalekla se veliké námahy (jednalo se zde o soupis veškeré legislace správní, an pojem policie v dnešním smyslu nebyl ještě běžný!) a referát již 15. dubna 1768 podaný prohlašuje, že by soupis takový nebyl valně užitečný, ana ze starších nařízení mnohá jen z okamžité potřeby byla vydána; ostatně sbírá prý kancléř veškerá nařízení »in publicis et politicis« od slavného nastoupení J. Veličenstva, což přikázanou sbírku úplně nahraditi může.

Co na toto přednesení bylo rozhodnuto, není nám z pramenů přímo známo. Víme jen z pozdějších referátů, že vyjednávání pokračovalo dále. Rozhodného v nejbližé příštích letech nebylo usneseno nic; patrně věnována byla práce instancí všestrannému studiu reformy policejní a to hlavně za přibrání vzorů z jiných zemí.

R. 1771 vláda vystoupila s opravným návrhem celé policejní organisace vídeňské, co do ponětí policie úplně novým. Hlavním příznakem jeho bylo rozhodné opření se o policejní soustavu pařížskou. Vedle vzorů v organisaci převzat pak i theoretický pojem slova policie, i vymezení úkolů úřadům policejním příslušných, daleko užší dosavadního, blížící se významu dnes běžnému.

Pojem policie jakožto »činnosti státní moci k obraně veřejného řádu proti rušení jeho jednotlivci« (Děj pol. org., s. 4), jest původu francouzského a vyvinul se ryze prakticky z výrazu širšího (z řeckého *πολιτεία* pochozího), jehož v doktrině státovědecké užíváno bylo ve smyslu »státní správa« vůbec (obšírně o tom l. c. 15 a dále).

---

se dv. kanceláři, spatřující v něm v prvé řadě zlovolný útok na správu zemské vlády. Jistou roli osobní ambice a rivality jistě v tom hrály, leč význam jich v zákulisí skrytý lze dnes již velmi těžko odhadovati, a pro vývoj instituce konečně zůstal nerozhodným,

Teprv ustavením »lieutenanta de police« v Paříži r. 1667 s úkoly v prvé řadě bezpečnostními dán podklad pro užívání slova »police« ve smyslu moderním. Doktrina, především německá, ovšem setrvala prozatím při původním významu širším; právě v době, kdy položeny základy moderní policie rakouské, ocitá se v Německu v největším rozkvětu literatura o »vědě policejní« (Polizeiwissenschaft) obsahující veškerou státní péči o blaho a kulturní zájmy národa a jako část její starost o veřejnou bezpečnost. Teprve Pütter, poukázav na zásadní rozdíl mezi činností státní směřující k udržení pořádku (cura avertendi mala futura) a positivní péčí státní ku zvelebení blaha obyvatelstva (jus promovendi salutem publicam), jasně rozlišil obojí tento směr činnosti státní. Trvalo však dlouho, než názor jeho došel obecného uznání. Legislace rakouská v přijetí užšího, praxí vžitého názoru předešla doktrinu o celá desítiletí; postup recepce této můžeme náhodou velmi přesně konstatovati, jak dále ukázáno. Jak pojímala se »policie« v legislaci rakouské před recepcí významu nynějšího, toho nejlepším dokladem jest obor činnosti vyhražený t. zv. »dvorní policejní komisi« (Polizeihofkommission) ovšem docela neodvisle od zmíněné komise bezpečnostní u zemské vlády stávající. Spadá sem dle instrukce z 8. května r. 1758 (orig. konc. v arch. min. vnitra IV. A 3 pod heslem »Hofkommission«) péče »dass es dem armen Volck und andern Insassen an denen unentbehrlichen Nothdurfften nicht gebreche«, čehož docíliti se má snahou o stálý dovoz mouky, masa, dříví, sádla a j. viktualií, udržováním láce a omezováním drahoty, péčí o stálou zásobu mouky a dříví na palivo, stanovením sazeb pro ceny předmětů denní spotřeby, dále stálý dozor na qualitu i quantitu chleba — zkrátka veskrz předměty péče národohospodářské ve smyslu policejních řádů po r. 1659. (Viz »Dějiny pol. organisace rakouské«, str. 22 a dále, kdež i jiné doklady.)

Tolik o theoretické stránce »policie«.

* * *

Návrh vlády zemské z r. 1771 podotýká předem, že prvním požadavkem nápravy, důležitějším než sepisování instrukcí, jest úprava personalií (t. j. opatření řádného personálu); příčina nedostatků nevězí v nedostatku předpisů, jichž je dost, ale v neúplném provádění jich. Navrhuje se tudíž oprava apparátu úředního, při čemž poprvé pozorujeme, že hledí se též k osobní qualitě úřednictva; žádají se »náležité vědomosti« a »osvědčená poctivost« — za tím účelem ovšem prý nutno je dostatečně platiti. Doporučuje se jistá dělba práce a určitý stupeň samostatnosti, aby se v nepatrnějších věcech obešli bez zdlouhavého řízení u bezpečnostní komise. Důležitou novotou jest, že úředníci (nyní dozorci, Polizeiaufseher, zvaní), mají se rozsaditi po okresích; kromě těchto dozorců počtem 12 jest ještě naddozorce a jeho náměstek co dirigující orgány. S osmi protokolisty činí navrhovaný status 22 osoby, úhrnný náklad rozpočten na 15000 zl. Vláda

žádá zde co se počtu osob týče méně než r. 1753, za to jsou platy nepoměrně zvýšeny, patrný to následek špatných zkušeností s bídně honorovanými silami. V rozdělení správních okrsků učiněna změna potud, že rozsáhlá předměstí, r. 1754 pouze ve dva obvody rozdělená, nyní tvořiti mají 8 okresů, což přičísti jest vedle vzrůstu obyvatelstva (r. 1775 čítala Vídeň již na 200.000 duší) přímo applikaci vzoru francouzského (přednesení dvor. kanceláře ze 16 ledna 1773: »so schlägt die Regierung nach französischem Muster die Anstellung von 12 Polizeiaufsehern vor, 4 für die Stadt mit 800, 8 für die Vorstädte mit 600 Fl. Gehalt. In Paris ist die ganze Stadt in 20 Quartiere getheilt, denen ein »commissaire du quartier« vorsteht, dieselben entscheiden nur geringere Sachen, die wichtigeren müssen vor den lieutenant de police gebracht werden. Wir theilten nun Wien in 12 Rayons und stellten jedem den Polizeiaufseher an die Spitze«.).

Za pomocníky pro policejní dozorce ve městě navrhovalo se opět zřízení podkomisařů měšťanských se slevou daně živnostenské. V samostatných předměstích měly pomocné síly býti obrány z orgánů samosprávy tamější. Dle intencí navrhovatelů měla policie konati i smírčí funkce, též dle vzoru pařížského.

Konečně upozorňuje vláda na důležitost »tajné policie« — »sie werde ihr Hauptangenmerk auf die für unentbehrlich gehaltenen geheimen Kundschaften oder sogenannten mouchet ... richten« — a navrhuje mimořádné odměny za zvláště vynikající výkony ku povzbuzení úředníků vůbec.

S tímto návrhem podala vláda zemská i návrhy instrukcí pro nové policejní úředníky, spočívající podstatně na starých základech.

O všech těchto návrzích na zlepšení policie vídeňské jedná přednesení dvorní kanceláře z 11. října 1771 a 16. ledna 1773. Dvorní kancelář tentokrát staví se úplně na stranu zemské vlády, potvrzujíc výmluvně, že vada neleží v nedostatku zákonných předpisů, ale v nedostatečnosti personálu nad prováděním bdícího a hlavně platů jeho:

»Es muss also vorzüglich auf die Exequir- und Befolgung der Geboten (sic) gesehen werden und dies kann nicht anders als durch eine beständige, getreue, immer gleich wachsame und auf alle diejenigen sich gleich verbreitende Aufsicht erreicht werden, die diesen Gesetzen zu unterliegen haben; dazu sind aber hinreichende Beamten nöthig. Und gleichwie nicht leicht ein Amt zu finden sein wird, wo derjenige, der so bekleidet, so vielen Gelegenheiten der Parteilichkeit und Bestechungen und des Eigennutzes ausgesetzt ist, als eben in dieser Linie, so fordert die politische Klugheit, geschickte, ehrliche und treue Subjecte auszuwählen und denselben ein hinlängliches Einkommen einzugestehen, damit bei ihnen der Reiz zu unerlaubten Unnfleissen, Ausschweifungen und Excessen kein Eingang finden möge. Je wichtiger der Vortheil ist, welchen eine wohleingerichtete Polizeiverfassung nicht nur dem Ganzen sondern auch allen einzelnen Theilen einer groszen Stadt verschaffet, und je unzweifelhafter dieselbe die Grundlage der allgemeinen und Privatsicherheit, ja überhaupt der Glückseligkeit der Einwohner heiszen muss, desto weniger muss hiebei die Beköstigung in Anstand gezogen und

die hierunter nöthigen Verbesserungen wegen eines mehreren Aufwandes zurückgelassen werden. In Paris ist freilich eine musterhafte Polizeiverfassung, sie verschlingt aber jährlich 100 000 Fl. wogegen bei uns man darauf blos 6300 Fl. verwende. Es läszt sich also eine Verbesserung des Polizeiwesens nur dann denken, wenn der status personalis erhöht und gröszene Besoldung bewilligt wird.«

Slova referátu dokazují jasně změnu v nazírání od r. 1753 u dvorní kanceláře. Poznání, že přílišná šetrnost není na prospěch, svědčí, oč výše cení se nyní řádná soustava policejní v residenci; směrodatným byl pro tuto změnu názorů rozhodně také příklad pařížský. Důvodem, že hleděno k náležité qualifikaci personálu, byly i smutné zkušenosti z vlastního ressortu Nelze zapomínati, že r. 1773 nalézáme se v Rakousku teprve ve stadiích vývoje soustavy bureaukratické, jejíž ustálení vyžaduje mnohých zkušeností; pojem státního úředníka z povolání není ještě patřičně vyhraněn; jakž takž sice již u úředníků vyšších, nikoli však u úřednictva nižšího: poměr jeho ku státu připomíná daleko spíše ještě obyčejný poměr námezdní než povolání, kladoucí na nositele svého jisté osvětové i společenské požadavky, odpovídající jeho veřejnému postavení a autoritě. Tak schází na př. v našem případě policejním úředníkům ještě doživotnost a nárok na zaopatření pro případ neschopnosti ku práci, hlavní to podmínky, aby úřad stal se výhradným povoláním životním.

Pokud se qualifikace týče kladl návrh dvorní kanceláře již důraz na znalost záležitostí správních (Kenntnis der Polizeigrundsätze .... eines wahren und vernünftigen Begriffs der landesfürstlichen Anordnungen, auf deren Befolg sie wachen sollen), dále znalost francouzského a vlašského jazyka — »wegen der so vielen von beiden Nationen sich hier einfindenden Fremden«. »Studia juridica« nejsou nutna, uvádějí se jen jako obzvláštní přednost u dosavadního adjunkta vrchního pol. dozorce. S qualifikací stávajících úředníků nevypadalo to patrně příliš skvěle, neboť se praví, že jest obava, že z nich žádný aneb jen velmi málokteří všem těmto podmínkám vyhoví — »darum ist bei der Besetzung der Polizeiaufseherstellen keine Rücksicht auf sie zu nehmen und nöthigenfalls sämmtliche Stellen mit neuen Subjecten zu besetzen«.

Zvýšení důležitosti policie v residenci odpovídá i ocenění tajné policie, v níž dvorní kancelář uznává nutný doplněk celé soustavy. »Überhaupt ist es auszer Zweifel, dass die neue, noch so zureichende Vermehrung des Polizeiamt-personalis den erspriesslichen Endzweck niemalen ganz erreichen dürfte, wenn man nicht immer einige Gelder in Bereitschaft hätte, davon unentbehrliche Kundschaften nach Maasz der Wichtigkeit ihrer Dienste zu belohnen, weilen ein solches Geschäft mit den gröszten Unannehmlichkeiten verknüpft ist«. Za tím účelem navrženo zřízení zvláštního mimořádného fondu; výši jeho stanoviti přenecháno císařovně, správu vede místodržitel dolnorakouský, jenž přímo císařovně účty klásti má. Z fondu toho mají se vypláceti i remunerace »der durch

besondere Geschicklichkeit und Fleisz sich distinguirenden Polizeibeamten«; vedle této sumy určena jiná »zur Abreichung einiger Ergötzlichkeiten für die bürgerlichen Unterkommissäre«.

Návrh dvorské kanceláře došel již 13. února 1773 schválení v celém znění, pouze s tou výhradou, že město Vídeň má přispívati na náklady ročně obnosem 4000 zl.

Schválením návrhu tohoto octla se policie vídeňská na moderní výši, zvláště doplněním tajnou organisací[6]); místodržitel dolnorakouský, v jehož rukou soustředěna rozhodná moc nad všelikými bezpečnostními institucemi v residenci, nabývá tím významu pro policejní zřízení celé říše, k jehož jednotné úpravě ostatně chvatem spěje vývoj poměrů: netrvá ani desítiletí a již dovršena soustava policejní pro celou říši, nutný to požadavek každého absolutismu.

Skutečné provedení reformy r. 1771 započaté zatím protáhlo se až k r. 1776. Naskytly se ještě různé obtíže: jednak praktické,

---

[6]) Určování obnosů k účelům tajně policejním vyskytuje se již dříve, jak lze seznati již z podobného opatření Ferdinanda I. r. 1560 za příležitosti zřízení kollegia k dozoru na zachovávání pol. řádu z r. 1552 (viz v Dějinách pol. organisace, str. 76 a dále); leč tehdy patrně brzy upadlo to v zapomenutí jako celé kollegium i pol. řády samy a v dobách pozdějších není pro podobná opatření dokladů.

R. 1773 před zavedením reformy policie vídeňské však podobný fond neexistoval, jak dosvědčuje novota věci v relacích. Od té doby pak výdaje na tajnou policii z rozpočtu nezmizely.

Výši fondu místodržiteli k disposici daného pro první léta nelze přímo stanoviti. Nepřímo však vyplývá, že činil asi méně než 10.000 zl. ročně, neb tolik měl stanoveno r. 1782 sám policejní ministr hrabě Pergen, jak svědčí nota jeho ze 6. listopadu 1782 (Polizei Akten XIX.—XX. v archivu ministerstva vnitra).

Jest zajímavo, že vláda zemská vůči zavedení systému tajné policie hned z počátku projevovala před možným zneužitím obavy rázu téměř konstitučního; jak z přednesení dvor. kanceláře z 10. dubna 1773 seznáváme, uvádí vláda k popudu, by při nové organisaci policie vzat byl všemožný zřetel na zřízení francouzské: »Viel lässt sich aber nicht anwenden, weil die bewilligte Summe in keinem Verhältnis zu der französischen steht und weil die franz. Polizei aus einer Menge in allen Häusern und Gesellschaften sich befindenden Leuten besteht, die alles ausspionieren, welche Institution mit den Begriffen der bürgerlichen Freiheit unverträglich sei und dabei solche Mittel angewendet werden, welche mit den Begriffen der Religion, Anstand und Sitte und mithin mit den echten Grundsätzen der Staatsverfassung kaum vereinbar sein dürfen«. Skrupulosita u věci této ovšem velmi záhy vymizela, jak ukazuje návrh náměstka místodržitele dolnorakouského hr. *Herbersteina* z dubna 1779 obsahující: »die Anstellung von 4 Individuen, denen 3 ersten 500 Fl. und dem letzteren 300 Fl. jährlich ausgezahlt werden sollten und die dafür geheime Kundschaften von Dienstboten über ihre Dienstherren herauszulocken«. Hr. Blümegen podotýká k tomu: »Ich kann diesem Antrage nicht beistimmen, weil, wenn die Leute festen Gehalt haben, leisten sie nichts«. Bylo tedy místodržiteli povoleno dalších 2000 zl. z illuminačního fondu vídeňského pro použití k navrhovanému účelu, leč ve smyslu modifikace Blümegenovy.

s obsazováním míst, dále konečná úprava instrukcí a oprava stráže.

Co se prvého bodu (t. j. obsazování míst) týče, přenechala resoluce císařská zemské vládě volnou ruku, činíc ji jen zodpovědnou za »budoucí zachovávání zákonů policejních«. K obsazování ovšem mělo se přikročiti teprv po dohotovení instrukcí pro všechny kategorie úředníků policejních.

Dohotovení to císařskou resolucí uloženo vládě »s dodatkem, by zároveň ohledně stráže bezpečnosti a jinakého podřízeného personálu návrhy své připojila, a tudíž úplnou osnovu policie předložila, při jejímž vypracování pak také na francouzskou soustavu policejní, před nějakým časem sdělenou, patřičný zřetel brán budiž«.

Vláda zemská velmi záhy podala žádané instrukce, za něž ovšem nedostalo se jí zprvu velkého uznání dvorní kanceláře.

Zaujímajíc co do theoretického ponětí úkolů policie ještě úplně stanovisko dosavadní doktriny a její »policejní vědy«, prohlašuje dvorní kancelář návrh vlády zemské za nedokonalý a nedostatečný (unvollkommen und mangelhaft) a vytýká mu, že se týče hlavně jen správy bezpečnostní (přednesení z 10. a 24. dubna 1773); předkládá prý jej přes vady tyto jen proto k schválení, že vláda na skončení věci naléhá. Názor svůj opírá dvorní kancelář obsáhlým theoretickým rozkladem. Vláda zemská, jíž návrh k rozhodnutí císařovny vrácen, nepoddala se, nýbrž, na námitky dvorní kanceláře odpověděla výkladem, v němž přesvědčivě hájí své stanovisko, omezujíc působnost orgánů policejních na obor přikázaný »bezpečnostní komisi«, sestavený v osnově v 6 bodů:

I. »Die Hintanhaltung, Entdeckung, Einbringung und Bestrafung aller der gemeinschaftlichen Sicherheit gefährlichen Personen.«

II. »Die Abwendung aller sowohl aus Schuld und Vergehen, als durch Zufälle entstehenden Schäden und Unglücksfälle.«

III. »Die öffentliche Sicherheit.«

IV. »Die Ordnung des Tages und Ruhe zur Nachtzeit.«

V. »Die öffentliche Anständigkeit.«

VI. »Die Beendigung aller Streitigkeiten, die eine Entscheidung de plano nöthig haben.«

Jak patrno i zde úplně drženo se pojmu policejní praxe francouzské, vymezující policii jako praeventivní péči bezpečnostní.

Vláda zemská ku podivu s názorem svým u vyšší instance pronikla. Svědčí vskutku o nepředpojaté soudnosti komise, u dvorní kanceláře reformou policie pověřené (předseda: baron Koch, referent: Greiner), když v přednesení svém ze 17. září 1773 navrhuje schválení osnovy vlády zemské, dokládajíc: »Die dort angeführten Gründe sind betrachtungswürdig«. Omezenosti místa i předmětu vylučuje zde bohužel detailní pojednání o vysoce zajímavé této theoretické

kontroversi, jež zůstala závažnou pro celou budoucnost, uvádějíc v úřední názvosloví rakouské »policii« v dnešním smyslu.

Zatím však nové reformě, přes naléhání vlády a později i dvorní kanceláře samé, ještě dlouho nebylo souzeno vstoupiti v život. Nové obtíže naskytovaly se ještě s úpravou stráže, jejíž osnovu vláda současně se zmíněnou obranou instrukce své byla předložila.

Vady stráže dosavadní (Sicherheits-, Tag- und Nachtwache und Rumorwache) vládou shrnovány stručně ale výmluvně:

1. »Sie sei an der Zahl zu gering.«
2. »Ihr mangle die erforderliche, fast alle, Ordnung.«
3. »Sie ist nichts minder als zuverlässig.«
4. »Sie sei beim Publico ebenso verachtet wie verhasst.«

Vláda k odstranění vad těchto navrhuje radikální opravu a sice rozpuštění dosavadní stráže vůbec a nahražení její zcela novou. Aby pak předešlo se starým zlořádům, měla stráž býti předem rozmnožena z dosavadních 184 mužů (z nichž ostatně jen 147 vlastní službu policejní konalo) na 300; dále ku zlepšení disciplíny měla bydliti pohromadě po spůsobu kasárenském, při čemž souhlasně s úpravou policejního úřadu také rayonována; po všech 12ti okresích rozloženy oddíly, aby pomoc byla hned po ruce. Ročně několikrát předčítán budiž služební reglement; při sestavování nové stráže mělo se hleděti na morální qualitu mužstva: žádá se na uchazečích bezúhonnost a jistý stupeň intelligence: znalost čtení a psaní; za to mají se zvýšit dosavadní platy.

Zajímavé jsou návrhy vlády zemské, čelící ku zvýšení veřejné vážnosti budoucí stráže: především budiž změněno její jméno, dle mínění vlády zemské chováním dosavadní stráže v obecenstvu v neúctu uvedené: od nynějška zvána buď »k. k. Stadtfahne«, člen její »nicht mehr Wächter, sondern ein Mann von der Stadtfahne«; dále odstraněn buď dosavadní výraz »Rotte« (srv. rotmistři) a nahražen slovem »Truppe«.

Zevní vzezření stráže má se pokud možno přispůsobiti vojenskému: »Die Montierung solle ganz der militärischen gleich sein. Die Farbe hechtengrau für Rock, Weste und Beinkleider, die Klappenaufschläge und das Lederwerk gelb . . .«[7])

Rázu slavnostního, vojenského mají být i tresty mužstva: odebrání pušky před frontou, svlečení montury »um begreiflich zu machen, dass es nach seiner Art eine Entsetzung des Standes sei«. Charakteristický jest další návrh: »Um beim Publico an Ansehen zu gewinnen, sollen sie (sc. strážníci) am Frohnleichnamstage das Allerheiligste begleiten dürfen«.

---

[7]) V museu města Vídně mezi typy vídeňskými z počátku 19. století spatřujeme též takovéhoto strážce veřejné bezpečnosti, k jehož příznakům náležela tehdy vedle zbroje i lískovka.

Konečně k ucpání hlavního zdroje nenávisti proti strážcům veřejného pořádku — den sich durch das Einziehen der Bettler zugezogenen Hass zu hemmen — (vlastně i dnes ještě velmi aktuální) navrženo, aby se 1. zvláštním patentem vyslovilo, že spurní žebráci, snažící se křikem lidi přilákati, podléhají přísnějšímu trestu; 2. zavedení zvláštního mužstva k odvádění žebráků jako francouzští arrêtres de guets. Mají se nazývati »Versorgungsdiener«.

Dvorní kancelář navrhovanou reformu stráže celkem schválila, učinivši jen několik modifikací, především z důvodů úspory: rozmnožení mělo činiti jen 250, ne 300 mužů, dále zůstalo při starých platech (celá úprava platů dle návrhu vlády byla by činila více o 3350 zlatých).

Rovněž nepřistoupila na projektovaný návrh změny jména ve Stadtfahne, nýbrž má zůstat u Sicherheitswache.[8]) Také navržení »Versorgungsdiener« zamítnuti. Tím stabilisovány základy nové stráže.

Dodati dlužno jen, že jméno její přec poněkud změněno: patent z 2. března 1776, jímž celá reforma veřejně vyhlášena, v § 25 zve ji Polizeiwache s příkazem, že nikým jinakého pojmenování se jí dostati nemá.

Z patentu toho se též dovídáme (§ 32), že tehdy zavedeno číslování mužstva k usnadnění stížností obecenstva.

I po schválení přednesení tohoto císařovnou protahovalo se uskutečnění reformy ještě přes 2 léta, jednak sestavováním stráže, jednak stylisací svrchu uvedeného vyhlašovacího patentu, vládě k vypracování uloženého.

Spory o výběr stráže, jinak málo zajímavé, vznikly z toho, že ustanoveno obrati mužstvo policejní z poloinvalidů vojenských a tu správa vojenská snažila se použiti této příležitosti, aby se zbavila nejhoršího materiálu svého; tomu ovšem orgány správy politické se opíraly a docílily konečně, že správa vojenská přec dodala poloinvalidy místo invalidů úplných, jak zamýšlela.

I různé obtíže finanční mezi eráry vojenským a civilním z toho vznikly a dále i z přidržování předměstí ku placení příspěvků na uby-

---

[8]) Motivem byla zde patrně tendence, nebuditi v publiku zbytečnou pozornost, v opatřeních státní správy vůbec důsledně zachovávaná. Drastický doklad její poskytuje jednání o nočním vyvolávání hodin stráží, při téže příležitosti vedené: vláda žádala omezení dlouhé formule (začínající po staroněmeckém zvyku slovy: »Ihr lieben Leute lasst Euch sagen« atd.): »Bei den Stundenrufen hätten auch die Nachtwächter das lange Geschwätz »lasst Euch sagen« auszulassen und blos die Stund mit »hat so viel geschlagen« anzukündigen, derweilen es einerlei, ob die Ruhe des Bürgers durch das Geschrei eines Trunkenboldes oder des Nachtwächters unterbrochen werde. Nach der 12. Stunde dürfte das Stundenrufen ganz unterbleiben«. Dvorní kancelář odpovídá: »Das Stundenausrufen kann nach 12 Uhr unterbleiben, der Ruf bleibt aber unverkürzt um den Leuten durch unnöthige Neuerungen nicht Anlass zum Spotte zu geben.«

tování policejní stráže. Co se patentu vyhlašovacího týče, protáhlo se skončení jeho nad míru, ježto dlouho trvalo, než docíleno shody mezi instancemi o obsahu důležité vyhlášky, veřejnost o věci vlastně zpraviti mající a celou agendu policejní in nuce obsahující. Nejen dvorní kancelář, ale i císařovna a (pokud policie se týče zde poprvé) i spoluvladař, císař Josef, činili různé změny.

Nejzávažnější z nich, o níž nelze zde pomlčeti, bylo zrušení práva asylního ještě stále do jisté míry na všech osvobozených domech lpícího (které takovou překážkou jednotné správy se bylo jevilo) vlastnoručním listem císařovniným z 2. prosince 1775 (»Alle und jede Gebäude mit alleiniger Ausnahme der Wohnungen der auswärtigen Minister sind für das Künftige der Sicherheitsanstalt zu unterwerfen, welches die Kanzlei den Ständen zu erkennen zu geben hat«.)

Když konečný návrh dvorní kanceláře ze 17. února 1776 schválen, došlo 2. března 1776 ku promulgaci patentu, jímž nová úprava policie v hlavním městě v život uvedena.[9])

* * *

I zákonodárství policejní všeho druhu za éry této se stále zdokonaluje a v celé říši dle možnosti sjednocuje. Dokladem toho jsou četné patenty, směřující k omezení živlů společnosti nebezpečných a obtížných, tak proti zahálce, žebrotě a tuláctví všeho druhu, udržování pravidelných visitací a odstrkování, což ostatně již počátkem 18. století theoreticky upraveno, pro nedostatky u provádění však málo prospívalo. Péče o veřejnou bezpečnost proti jinakému ohrožování stejně utužena praxí. Důležitý pokrok nastal od nastoupení Marie Terezie zvláště v evidenci obyvatelstva, upravením sčítání lidu, zavedením číslování domů (1770), obojí to opatření nové. Povinné ohlašování změn bytu (1746) i přibylých cizinců (1751) mělo sic četné analogie v minulosti, upadalo však vždy časem v nepořádek; teprv nyní stává se pravidelným, když uznán eminentní jeho význam policejní a zlepšen apparát je provádějící. Z období tohoto datuje celá řada jinakých povšechných policejních předpisů, jako na př. zavedení divadelní a plesové inspekce, povinné číslování povozů ve městech, četné předpisy stavební a zdravotní (obligátní prohlídka mrtvol, r. 1766).

Zajímavo a pro období »osvěty« charakteristické jest, že legislace dříve jen proti čárům a alchymii směřující počíná se šířiti i na obor

[9]) Patent ten otištěn u *Kropatschka*, (Maria Theresia, sv. VIII., 614 až 634). Z literatury k reformám let 1754 a 1776 budtež uvedeni *J. Beidtel*, Geschichte der österreichischen Staatsverwaltung 1740—1848, v Innsbrucku 1896—1898, sv. I., s. 84, *Arneth*, Geschichte der Maria Theresia (1863—1879), sv. IX. 389 a dále, *Ulbrich*, Handbuch der oesterr. politischen Verwaltung 1888, sv. I., 332, konečně *Wiener Communalkalender* 1867, str. 197 a dále. Líčení naše ovšem opírá se veskrz o původní prameny z arch. c. k. minist. vnitra a o současnou legislaci. Literatura výše citovaná podává pouze povrchní zevní přehled, neobsahujíc často věcí nejzávažnějších.

pověry náboženské, kdežto prve zmíněné pověry stále více ustupují. —

Legislace policejní nelze zde vyčerpati pro nedostatek místa; jakýs takýs přehled poskytuje chronologické dle oborů spořádané seřadění excerpt z nařízení vydané r. 1888 A. Herrmannem pod titulem: »Maria Theresia als Gesetzgeberin«, hlavně str. 69 a dále; nutno při tom jen míti na zřeteli, že přičítáno zde císařovně mnoho jako nové, co vyskytuje se již mnohem dříve, hlavně pak od časů, kdy začala se státní správa vůbec modernisovati.

Jen na jedno nutno zde ještě poukázati a to jest policie mravnosti. Z toho důvodu, že právě o tom nejvíce veřejně se mluví a také bájí. Hlavním předmětem bájí těch je t. zv. komise mravnosti, »Sittencommission«, o níž se mnoho psalo, ale málo vědělo Pro *Arnetha* (l. c. IX. 399) jest rozhodným důkazem její existence svědectví benátského vyslance Corera, jenž 19. května 1753 oznamuje, že jmenováni byli (o narozeninách císařovny 13. května) Vilém svob. pán Haugwitz presidentem »representace a komory« (zemské vlády) dolnorakouské, Josef z Mannagetty vicepresidentem, při čemž dodává: »essendosi unito anche la commissione della sicurtà e castità al detto dicasterio di rappresentaz one«. Arneth pak překládá dodatek tento »und die bisherige Sicherheits- und Keuschheitscommission *wurde* mit ihr (sc. Repraesentation) vereinigt«, což prohlašuje za důkaz existence komise mravnosti, ač prý scházejí detaily; dle toho by samostatná dosud komise bezpečnostní a mravnostní byla bývala přivtělena vládě zemské. Víme však z předešlého, že komise bezpečnostní u vlády zemské už od r. 1720 existovala. Mezi všeobecné úkoly její náležela přirozeně též péče o veřejnou mravnost, vlastně omezování nemravnosti. Za Marie Terezie, která, jak známo, vyznamenávala se v ohledu tomto nevšední přísností, stránka ta zajisté silněji akcentována než dosud, i začalo se patrně položertem komisi té říkati komise »bezpečnostní a mravnostní« a snad, denominatione a potiori, jenom »komise mravnostní«. Samostatná komise taková nikdy neexistovala a také nějaké spojení její s vládou zemskou r. 1753 se neuskutečnilo, neboť sluší překládati uvedené místo »essendosi unita anche« ne dle Arnetha »wurde vereinigt« nýbrž »war vereinigt«.

Ostatně zaujímala péče o udržení mravnosti, především v residenci, císařovnu až do konce její vlády více než leckterý jiný obor. Dokladů o tom nalezneme dosti na citovaném místě u Arnetha. Bohužel, že kapitola o policii patří u něho k nejslabším.

* * *

Velmi zajímavý dokument o stavu policie vídeňské ze samého konce vlády Marie Terezie poskytuje nám anonymní memorandum »Anmerckungen über die gegenwärtige Verfassung der Polizei und ihre Manipulation nebst Vorschlägen« z jara r. 1780 (orig. v arch. min. vnitra, odděl. dolnorak.).

Obsáhlý elaborát ten, pocházející patrně z péra osoby velmi zasvěcené, čelí hlavně k odstranění vad zdlouhavého řízení komisionálního,[10]) přimlouvaje se za větší pravomoc místodržitelovu u věcech

[10]) Charakterisuje je velmi správně slovy: »Heutiges Tags hingegen werden alle Geschäfte zu den Sitzungen der Commission gezogen, sie mögen dringend sein oder nicht, dadurch und wegen der daraus entstehenden Ver-

nutných a vůbec vyloučení všeho z řízení komise, co nepotřebuje úřady. Dále uvádí různá gravamina na činnost nových okresních dozorců nepříliš konečně závažná a pak vážné stížnosti na novou stráž, v níž se poloinvalidové valně neosvědčili.

Memorandum toto s návrhy náměstka místodržitelova předloženo císařovně (19. května 1780), která rozhodla, že věc má se podrobiti společné úradě »in einer Zusammentretung mit der Obersten Justizstelle mit Zuziehung des Vicestatthalters, dann des Referenten bei der Kanzlei« a společný nález jí opět předložiti.

Úřada tato konala se 14. července 1780 za účastenství dvorního kancléře hr. Auersperga, náměstka místodržitelova hr. Herbersteina a dvor. radů šl. Haana, Greinera a Pöcka. Výsledkem jejím bylo 12 bodů, k jichž vyřízení však za Marie Terezie již nedošlo. Některých věcí užito při následující organisaci josefinské.

Policejní organisace josefinská. Vznik jednotné samostatné policejní správy pro celou říši.[11])

Na základech r. 1776 ve Vídni položených vyvíjí se za Josefa II. policejní soustava pro celou říši a to celkem v kolejích dosavadním vývojem stanovených, jenom že pomalý jinak vývoj impulsivní povahou císařovou uspíšen. Ani Josef II. nevystoupil náhle se soustavou z brusu novou, nýbrž došel k ní postupně, ne bez experimentování.

Počátek policejní reformy Josefovy spadá do první polovice r. 1782 a souvisí se všeobecnou reformou správy v Dolních Rakousích. Nařízeno totiž jednak všeobecné oddělení justice od správy, jednak spojení

---

zögerung werden jene Veranstaltungen und Verordnungen, z. B. Kundmachungen der Beschreibungen der Personen oder gestohlenen Sachen, Steckbriefe, Einleitungen um A zeigen zu bewähren oder Entdeckungen zu machen und dgl. meistens vereitelt, nicht minder Vorkehrungen, die das Geheimnis erfordern, theils durch die Länge der Zeit, theils weil sie durch mehrere Personen gehen, verlautbaret mithin die P. dadurch unwirksam gemachet, welches die Erfahrung in diesen letzten Jahren sattsam bestättiget hat«. Zajímavé jest též udání anonyma, že policie příliš hledí si pátrání po nedovolených stycích pohlavních, jež po názoru jeho stihati má jen pokud budí pohoršení. Při tom prý policie vlastní svůj úkol, péči a bezpečnost, zanedbává.

[11]) Literatura o reformách josefinských v oboru správy u *Hubra*, Öst. Reichsgeschichte, 2. vyd. 1901, str. 267 a 282. Ani periodě této nedostalo se ještě spracování vyhovujícího vědeckým požadavkům, jak dosvědčuje *Fournier* ve svém životopise Josefa II. v XV. svaz. »Allgemeine deutsche Biographie«. O policii za Josefa II. jest známo zvláště málo, — krom zevních událostí, jež z roztroušených údajů a nařízení pracně lze rekonstruovati, nic; vývoj a činnost policie státní, nyní teprv plně se rozvíjející halí se přirozeně v temno před očima současníků a proto v ní bezmála nic neproniká na venek; a přece jest působnost její za Josefa II. tak důležitá, že nebude možno stránku tuto jako dosud přehlížeti.

Z literatury o periodě josefinské obsahuje o policii zprávy aspoň poněkud vyhovující prozatím pouze *Beidtel*, Staatsverwaltung I., 197 a dále, 375 a dále.

zbytku stavovské správy se zeměpanskou sloučením zemského výboru s guberniem (což o rok později i v ostatních zemích provedeno). Nová úprava měla vstoupiti v život 1. květnem r. 1782.

Provedením reformy správní v Rakousích ověřen Jan hr. *Pergen,* dosavadní maršálek zemský, nyní též místodržitelem dolnorakouským jmenovaný.

Se jménem tímto souvisí další vývoj policejní organisace rakouské až do stabilisace její.

Dle udání u *Wurzbacha*, Biographisches Lexikon (sv. XXII., 1) narodil se hr. Pergen r. 1725, byl zprvu činným v diplomatické službě, až r. 1766 tehdejšímu dirigujícímu státnímu ministru hr. Starhembergovi jako druhý státní ministr přidělen, načež převzal řízení státní kanceláře. Byv zaměstnán v letech 1772—1774 na čelném místě v nově nabyté Haliči, jmenován r. 1775 se zachováním charakteru a platu státního ministra zemským maršálkem dolnorakouským.

Kariera jeho nasvědčuje, že byl již za Marie Terezie u dvora persona grata. Přes to však vlastní závažná působnost jeho spadá teprv pod vládu Josefa II., kdy pojednou r 1782 jako deus ex machina objevuje se nám co hlavní organisátor soustavy policejní. Wurzbach nepodává nám zde žádného vysvětlení, nýbrž vůbec jen schematicky zevní údaje.

Z archivních pramenů lze však zjistiti, co přispělo nejvíce k tomu, že právě hrabě Pergen pověřen organisací policie. Byla to činnost jeho jako chéfa státní kanceláře v letech 1766—1772, kdy řídil »diplomatickou policii«, jak ji na místě, z něhož o činnosti této se dovídáme (odpověď Pergenova na vlastnoruční list císaře Františka z 9. září 1792, srv. níže), nazývá. Ne bez příčiny honosí se tam, že tak učinil k nejvyšší spokojenosti; lzeť obratnost rakouské státní kanceláře doložiti nejlépe svědectvím těch, kdo pozorování jejímu podléhali: v archivu ministerstva zahraničních záležitostí v Paříži leží zpráva francouzského vyslance ve Vídni z 10. ledna 1774 (vol. 325, I., fol. 16, za sdělení její děkuji prof. *Mitrofanovu*), dle níž objevil, že kabinet rakouský má klíč všech jeho šifer, ano i šifer užívaných králem při korespondenci s různými jinými vyslanci »Le ministère Autrichien outre le bureau de postes de Bruxelles . . . a encore à ses ordres les directeurs des postes de Liège, Francfort et Ratisbonne. Ces directeurs copient les dépeches, telles qu'elles se trouvent; elles sont ensuite envoyées et déchiffrées ici . . . On m'a assuré et prouvé, que tous nos chiffres de 1200 ne tenaient que peu de temps contre l'habileté des déchiffreurs autrichiens . . . La personne, que j'ai gagnée, est du cabinet . . .« atd. —

Z dosavadní literatury nelze se vůbec skoro nic dověděti o činnosti Pergenově, právě proto, že pohybovala se téměř docela v zákulisí. Přes to lze říci, že hrabě Pergen náleží k nejvíce vlivuplným osobám po celou dobu vlády Josefovy a do jisté míry i v prvním desítiletí vlády Františkovy.

V reformě správy zaujímala reforma policie přední místo. Již ve vlastnoručním billetu z 1. března 1782 [12]) ke dvornímu kancléři a hr. Pergenovi, ve kterém udána všeobecná direktiva, patrným bylo zamýšlené utužení soustavy policejní a scentralisování její důsledným provedením principu personálního. Dle direktivy této měla celá agenda policejní (veřejná i tajná) ve Vídni i v obvodu linií svěřiti se jedinému

[12]) Akt státní rady ve dvorním a státním archivu, 1782 n. 241. Srv. *Rieger*, Zřízení krajské, II., 144, pozn. 39.

městskému hejtmanu, který vedle toho měl však zastávati i úkony ostatní správy politické konané na venkově krajskými hejtmany; o policii a tajných věcech měl referovati pouze zemskému šéfovi, kdežto v ostatním měl býti podřízen gremiálnímu usnášení gubernia.

O direktivě této konána 20. března porada súčastněných instancí, jež celkem ve shodě s ní setrvala při zřízení všemocného městského hejtmana též vrchním policejním dozorcem zvaného v hodnosti krajského hejtmana, závislého na místodržiteli i guberniu v mezích císařským rozhodnutím vytčených.

Za to zruší se stará bezpečnostní komise, r. 1774 s policejní spojená a odtud »Polizei- und Sicherheitscommission« přezvaná, a většinu agendy její převezme městský hejtman. Činnost jeho však omezí se jednak tím, že se pravomoc magistrátu rozšíří na veškeré záležitosti lokální policie krom vlastní péče bezpečnostní, tato pak odevzdá městskému soudu (idea tato přejata z návrhu vzešlého ze zmíněné výše porady 14. července 1780); městský hejtman nad všemi těmito opatřeními povede vrchní dozor.

Jak patrno, pokročilo se zde ještě dále v rozlišení policie lokální a státní. Návrh tento však ještě nevyhovoval císaři, který v resoluci ze 6. dubna[13]) rozhodl, že budoucí městský hejtman má býti pouhým krajským hejtmanem pro obvod města a linií s výslovným vyloučením vlastních záležitostí policejních;[14]) vedle něho a nezávisle na něm zřizuje se policejní ředitel (Polizeidirektor) výhradně pro úkony tajné policie, pouze bezprostředně na místodržiteli závislý; městský hejtman a městský soud

---

[13]) Cís. resoluce ze 6. dubna (orig. její i protokol z 20. března 1782 v arch. min. vnitra odděl. Dolnorakouské, Status 1754 - 1790, kart. 137) zní: »Der künftige Stadthauptmann, wozu ich den dermaligen Verordneten Grafen Auersperg benenne, soll hier blos einen Kreishauptmann in der Stadt und inner den Linien vorstellen, nebst demselben jedoch independent von ihm, soll ein Polizei-Direktor sein, der immediate blos vom Landeschef zu dependiren hat und nur die geheime Aufträge zu verrichten haben wird, welchem auch sowohl der Stadthauptmann als das Stadtgericht in allen Fällen alle mögliche Assistenz leisten muss und wozu ich den Regierungsrath Beer benenne, welcher allein dem Landmarschall dasjenige Personale benennen und anzeigen wird, das er zur Verrichtung seines Amts für nöthig finden wird und dieses wird der Landmarschall mir directe heraufzugeben haben, ohne dass es durch die Kanzlei, noch weniger die Regierung gehe«. Srv. k tomu akt státní rady z r. 1782, č. 935 o témž předmětu.

[14]) Srv. resoluci z 19. dubna 1782: »da er nichts anderes als bloss die kreisämtliche inner den Linien vorfallende Geschäfte zu besorgen hat, welche gewiss gar nicht beträchtlich sein werden, nachdem das ungemein weitschichtige Polizeiwesen ihn Stadthauptmann nichts angehet, sondern von einem eigenen ab aerario besoldeten Polizei-Direktor, Secretario, Stadtgericht und dem zahlreichen Polizeipersonali respicirt wird«.

Plat městského hejmana vídeňského vyměřen resolucí z 19. července r. 1782 na 4000 zl; přidán mu k obyčejnému platu krajského hejtmana příspěvek na byt 600 zl. a příplatek osobní 1000 zl.

jehož pověření bezpečnostní správou potvrzeno,[15]) jsou povinni poskytovati mu všemožné assistence. Personál novému policejnímu řediteli přidělený buď navržen císaři místodržitelem bez intervence zemské vlády i dvorní kanceláře. Působnost magistrátu v oboru policie místní značně rozšířena, péče bezpečnostní přenechána úplně městskému soudu.

Nejvýznačnějším ustanovením jest přesné oddělení policie vyšší, pro niž v budoucím pol. řediteli zvláštní orgán ustaven a jež na samých ústředních instancích nezávislou učiněna.[16]) Naproti tomu znamená přenesení celé péče bezpečnostní na městský soud krok zpět; možno ostatně hned zde uvésti, že se zařízení to neosvědčilo a velmi záhy zas dřívější stav obnoven. Pokud se odvislosti na vládě týče, nebylo tím sice zadáno nic, neboť magistrát i městský soud byly té doby již úplně zbureaukratisovány; rozšíření pravomoci magistrátu na různé obory lokální policie bylo samo o sobě dokonce užitečno, ježto zbaveny tím orgány policejní mnohých záležitostí, které jen nahodile z důvodů tradicionálních ještě v kompetenci vlády zemské patřily (na př. osvětlení města) na jichž přímém provozování však správa státní interesu neměla. Za to naprosto neosvědčila se decentralisace rozštěpením péče bezpečnostní a vyšší policie.

Poměr mezi instancemi novou úpravou policie pověřenými upraven ještě zvláštními instrukcemi, jichž vypracování uloženo též hraběti Pergenovi.[17])

Bylo ještě třeba různých resolucí, zvláště k upravení poměru mezi pol. ředitelem a městským soudem, jemuž podléhala veškerá stráž;

---

[15]) Přípis z 28. dubna, jímž se hr. Pergenovi k dotazu jeho rozhodnutí císařské blíže vykládá (arch. min. vnitra III. A 4 Reg. Agenda č. 328): »dass der Stadt Wien nebst ihren ehemaligen Agendis und der ihr schon unmittelbar aufgetragenen Respicierung aller Handwerks-Sachen, Stadt-Säuberung und Pflasterung auch noch fürohin die bisher von der Regierung besorgten Wohlfeilheits- und Marktangelegenheiten, die Stadt- und Vorstadtbeleuchtung nebst der Besorgung ihrer eigenen Wirthschaft, jedoch letzterer unter der Controlle der k. k. Hof-Rechenkammer, dem Stadthauptmann . . . die Controllirung aller dieser Gegenstände, dem Stadtgericht die eigentlichen Sicherheitsangelegenheiten, die erste Captur, Hinwegschickung und Bestrafung der lüderlichen Weibspersonen behörig aufgetragen . . . ist.«

[16]) Srv. konec citované resoluce císařské ze 6. dubna, ještě jasněji to vysloveno v přípisu z 28. dubna: »dass dem Polizei-Direktor, der independent vom Stadthauptmann blos an Ihn Herrn Landmarschall angewiesen ist, die übrigen Polizeigeschäfte u geheime Aufträge anvertrauet seien und das hierüber Ihm H. Landmarschallen immediate die Anzeigen an Se. k. k. Majestät zu ergehen haben allerhöchst demselben auch das Polizeipersonale immediate von Ihm H. Landmarschallen ohne Vorwissen dieser Hofkanzlei vorzuschlagen sei«.

[17]) »Weiters hat man demselben mitgegeben für die von Wien (to jest magistrát) zu richtiger Besorgung dieser ihnen zugetheilten neuen Obliegenheiten, als wie für den Stadthauptmann und Polizei-Director die Instructiones zu entwerfen.« (Ibid.)

poměr ten upraven zvláště resolucí z 13. dubna 1782. Do detailů se zde nepouštíme, ana věc ta byla vůbec jen přechodnou.

Nová tato úprava policejní pro Vídeň objevila se málo úspěšnou, aspoň pokud jde o policii bezpečnostní, na městský soud vznešenou. Byl tudíž již při reorganisaci magistrátu následujícího roku (1. listopadu 1783 [18]) dřívější stav obnoven: péče bezpečnostní přikázána zas policejnímu řediteli, jehož autorita zvelebena titulem »vrchního« ředitele (Polizei-Ober-Director), patrně již to vyznačení budoucího jeho významného postavení vůči policejním ředitelům v ostatních městech, k jichž zřízení brzo mělo dojíti.

I u podřízeného úřednictva policejního zvýšena vážnost změněnou titulaturou: z dozorců stávají se komisaři.

Současně rozmnožena stráž policejní na 300 mužů.

* * *

Důležitější však událostí bylo rozšíření jednotné policejní organisace zeměpanské na celou říši, k níž přikročeno dle plánu hr. *Pergenem* r. 1784 na popud císařův zhotoveného, [19]) jehož vůdčí myšlénkou bylo »zříditi ve všech hlavních městech dědičných zemí zřízení policejní dle vzoru residence«.

Provedení plánu stalo se 12. února 1785. Zřízena ve všech důležitějších hlavních městech celé říše, země uherské v to počítajíc, policejní ředitelství; v méně důležitých ustanoveni jen t. zv. dirigující komisaři. Ředitelství byla v zemích koruny české tři: v Praze [20]) Brně a Opavě; v zemích koruny uherské také tři: v Pešti, Prešpurce a Sibíni. Pro Halič existovalo policejní ředitelství ve Lvově, pro Lombardsko v Miláně. [21]) V zemích německo-rakouských byla

[18]) Srv. *Weiss*, Geschichte der Stadt Wien, 1882, sv. II. 371.

[19]) Orig. v arch. min. vnitra sub Niederösterreich, Gubernium III., A. 4. Billetem císařským 8. srpna 1784 nařízeno guberniím podati bezodkladně zprávu o zamýšleném zavedení policejních úřadů, hlavně se specialisací útrat a možné úhrady.

V memorandu hr. Pergena Leopoldu II. z 1. bř. 1790 (orig. v arch. min. vnitra sub Polizeiakten XIX.–XX., Organisation der Polizei in der ganzen Monarchie) praví se o věci této: »So haben S. M. (t. j. Josef II.) mir aufgetragen, Allerhöchstdemselben meine Gedanken zu eröffnen, wie diese Wohlthat (dobře zařízená policie jako ve Vídni) auch in allen Hauptstädten der Königreiche und Provinzen eingeführt werden könne, Ich habe hiezu die Einleitung gemacht und es wurden in Prag, Brünn, Troppau, Ofen Pest, Pressburg, Hermannstadt, Lemberg und in der Folge auch zu Grätz Polizeidirektoren ernannt, zu Linz und Innsbruck als minder wichtigen Plätzen aber Polizeikommissäre angestellt, welchen auch wirklich mit der hiesigen Polizei-Instrukzion gleichförmige gegeben und dadurch dieses Geschäft in Gang gebracht worden.«

[20]) Cenné zprávy archivální o ustavení pol. ředitelství pražského, jemuž předcházelo spojení dosavadních čtyř magistrátů v jediný, podává *Rieger*, Zřízení krajské, II. 143—147.

[21]) Schází v citovaném memorandu Pergenově, o jeho existenci svědčí však *de Luca*, Wiens gegenwärtiger Zustand, ve Vídni 1787, str. 255.

vedle ředitelství ve Vídni zprvu jen 3 dirigující komisařství a sice ve Štýrském Hradci (později v ředitelství proměněné) pro země vnitrorakouské, v Linci pro Rakousy nad Enží a v Inšpruku pro Tyroly. Všechny opatřeny analogickou instrukcí dle vzoru vídeňského z r. 1776.[22])

Prvotní tato policejní soustava rakouská byla již značně složitá a tak důmyslná, že zůstala v podstatě směrodatnou až po zánik absolutistické soustavy a »jednotného státu rakouského« z r. 1860-67, přes přechodné pokusy ji zvrátiti, o nichž ještě se zmíníme. Teritoriálně obsahovala celou oblasť panství habsburského krom vzdáleného Nizozemí. Pozoruhodno je rozložení úřadů policejních ve městech pohraničních jinak málo důležitých (Opava, Linec, z části Inšpruk, Sibiň).

Vnitřní organisace je velmi komplikovaná: formálně vůbec v prvních letech ještě nejeví se koncentrace její provedenou, ana schází uznaná hlava; ve skutečnosti ovšem existovala v osobě místodržitele dolnorakouského, titulem státního ministra obdařeného,[23]) duševního původce celé osnovy, jemuž ostatní místodržitelé zprávy v obor policejní spadající, přímo podávati měli. Prozatím však stál vůči nim spíše jen jako primus inter pares a teprv r. 1789, na samém sklonku života Josefova, kdy hr. Pergen konání úřadu místodržitelského zbaven a vrchní řízení policie mu ponecháno, vlastní podstata »policejního ministra« zřejmě vystoupila.

Poměr svůj k místodržitelům, jak utvářil se po úplném dohotovení soustavy josefinské, vymezuje hr. Pergen v přednesení cís. Leopoldu II. z 1. března r. 1790: »Weil es aber hauptsächlich darauf ankömmt, dass die Polizeianstalten in allen Königreichen und Provinzen ... ununterbrochen in Gang erhatten werden — so haben S. M. diese Anstalten als einen Theil der Staatsverwaltung überhaupt angesehen und folglich hierinnen die Länderchefs an mich als Staatsminister, welchem zugleich die geheime P. anver-

---

[22]) V létech nejblíže příštích vydány speciální instrukce pro jednotlivá ředitelství, v podstatě sice na stejných základech spočívající, v jednotlivostech však přece lokálním poměrům přispůsobené. Tak pro země vnitrorakouské z 31. května 1786 (V. u Kropatschka, Josef II, sv. X., 262, Polizeiordnung für Steiermark, Kärnten und Krain); pro Brno z 12. června r. 1786 (ibid. X., 272), pro Prahu z 30. dubna 1787 (ib. XIII., 346). Předpisy v nich obsažené jsou ovšem již zcela přispůsobeny modernímu pojmu policie.

[23]) Slovo »ministr« nemělo tehdy ještě toho specifického významu jako dnes. Užíváno ho spíše pro osoby ve službě diplomatické. Po r. 1782 nazývá se hr. Pergen zpravidla jen »Staatsminister« (v aktech), někdy Staatsminister in inländischen Geschäften (Oesterreichische Biedermanns-Chronik, ve Vídni 1784, životopisy význačných mužů liberálního smýšlení, spolupracovníků Josefových. str. 158). Sám zve se »Staatsminister, welchem zugleich die geheime Polizei anvertraut ist« (přednesení z 1. března 1790). Vůbec nese nový úřad chefa policejního úplně osobní ráz svého držitele, což spůsobeno jest osobním významem hr. Pergena. Ostatní hodnosti jeho vyšším titulem státního ministra absorbovány; pro hodnost chefa policie státní název ještě neexistuje a nevznikl až do r. 1804, pokud hr. Pergen ji zastával. Sr. pozn. 39.

Vedle řízení policie příslušel hr. Pergenovi vrchní dozor nad věznicemi v celé říši.

trauet ist, ohne Einfluss einer anderen Hofstelle um so mehr angewiesen, als die politico-publica, deren Besorgnng den Länderstellen obliegt und (die) ihren Lauf durch die Hofstelle nehmen, von den Sicherheitsanstalten, wo es auf eine thätige augenblickliche Hilfe ankömmt und aus welcher Betrachtung eben den Länderchefs ein eigenes Polizeiamt zugegeben worden, vollkommen abgesondert sind.«

Zvláštnosti nové soustavy, v níž zásada personality k nejvyšší přivedena dokonalosti,[24]) bylo, že tvořila vůbec výjimku z přísné podřízenosti instancí: policejní ředitelé byli sice podřízení místodržitelům, zároveň však i prostřednictvím vrchního policejního ředitele vídeňského, s nímž nakázáno jim udržovati přímou pravidelnou korrespondenci, i vrchnímu šéfu policie ve Vídni, pod jehož aegidou tvořili opět samostatnou organisaci s vlastními úkoly. Není těžko uhodnouti, že organisace tato měla dozor svůj vztahovati i na působnost zemských šéfů samých, jimž ani celý rozsah policejní agendy sdělen nebyl, jak výslovně uvádí tajná instrukce, r. 1786 všem místodržitelům zaslaná: »Es gibt . . . hierunter (t. j. v agendě bezpečnostní) solche Gegenstände, die eine dermaszen geheime Obsicht erfordern, dass nicht einmal eine Landesstelle davon wissen . . . soll«. Místodržitelé sami poukázáni též na šéfa policie, jemuž veškeré zprávy v obor vyšší policie spadající, ihned a bezprostředně měli sdělovati.

Uvedení úplné harmonie v novou soustavu vyžadovalo ovšem delší doby a ještě 31. srpna 1789 stěžuje si hr. Pergen císaři, že místodržitel moravský hr. Ugarte zaslal jistou zprávu, na nepokoje v Uhrách se vztahující, nejvyššímu dvornímu kancléři hr. Kollovratovi a ne přímo jemu, prose »dass alle Länderchefs angewiesen würden, dergleichen von ihnen geschehende geheime Entdeckungen allsogleich unmittelbar an mich einzusenden, um die Zeit zu gewinnen«; žádosti této obratem vyhověno a již 1. září mohl to policejní ministr všem místodržitelům oběžníkem nařídit. Ještě vůči císaři Leopoldovi II. vzpomínal hr. Pergen v prvém přednesení svém neporozumění místodržitelů u věcech policejních, že seznal, jak praví »dass verschiedene Länderchefs selbst von einer so wichtigen und nicht nur auf die Ruhe und Sicherheit ein, oder anderer Provinz, sondern auf jene des ganzen Staates den grösszten

---

[24]) Hr. *Pergen* byl jejím vášnivým přívržencem, jak ze všech jeho vyjádření vysvítá. Tak praví v nedatované odpovědi své na vlastnoruční list císařský z 5. září 1792 již jednou zmíněné: »So viel ist gewiss und die Erfahrung hat es bestätigt, dass die Polizei, wenn sie nützlich sein soll, nicht durch allzuviele Schreibereien, am wenigsten aber durch Commissionen, welche einfache Sachen verwickeln, befördert, und das Publicum, welches schleunige und thätige Hilfe fordert, beruhiget, sondern dass der wahre Endzweck nur durch ein Polizei-Ober-Directorium, welches den Détail zu verantworten hat, unter der Leitung eines Landes-Chefs, welcher von den Hauptgrundsätzen nie abweichet und durch eine ununterbrochene Aufmerksamkeit das Polizeipersonale zur pflichtmäszigen Thätigkeit anzuhalten weiss, erreichet werden kann.«

Einfluss habenden Anstalt die hinlängliche Kenntnis nicht hatten«.

* * *

Péče policejní však dle intencí císaře Josefa a policejního ministra jeho neměla se omezovati pouze na úřady zvláště k tomu zřízené a snad i politické úřady zeměpanské, nýbrž měla obsahovati jako články veškeré správní orgány autonomní. Již výše zmíněný policejní řad pro Štýrsko, Korutany a Krajinu z 31. května 1786 projevuje intenci tu, když praví se tu hned v úvodu: »Nachdem S. M. befohlen haben, dass die Polizeianstalten in der ganzen Monarchie gleichförmig . . . eingeführt werden sollen und in dieser Absicht auch zu Grätz als der Hauptstadt der 3 vereinigten innerösterreichischen Provinzen einen dem Landeschef allein unterstehenden dirigirenden Polizeicommissär mit dem erforderlichen Amtspersonale und einer Sicherheitswache angestellet haben... so werden die sämmtlichen Stadt-, Markt- und beträchtlichen Dorf-Richter . . . durch besondere Decrete mit der Polizei in Grätz und auch die Polizei-Directionen der ganzen Monarchie unter sich selbst zu besserer Erreichung des gemeinschaftlichen Endzwecks in Verbindung gesetzt« atd. Ku přesnému provedení tohoto záměru v celé říši přikročeno však teprv r. 1789.

Zatím císař Josef, ještě než nová soustava policejní řádně se vžila, jen proto, že spozoroval některé závady v úřadování policejního ředitele pražského,[25]) poněkud ukvapeně, jak leckdy zvykem jeho bývalo, odňal správu bezpečnostní policejním ředitelstvím a svěřil ji opět magistrátům, ponechávaje policejním ředitelům jen vrchní dozor. Pouze ve Vídni na domluvy hr. Pergena, celé chystané reformě marně se vzpírajícího, ponecháno vše jako dříve. »Ukázalo se však brzy, že pokoj a opatření bezpečnostní v důležitých hlavních městech — jak předpovídáno — magistráty vůbec s úspěchem nedají se zastávati« (hr. Pergen v citovaném memorandu); na to císař sám přál si opětné zavedení zřízení, jak hr. Pergen uvádí, »ve Vídni tak se osvědčujícího«; »i předložil jsem v přednesení svém z 12. březaa 1789 nástin, kterak by nejen policejní úřady ve hlavních městech opět zavedeny, ale i dokonce bez útrat na všechna municipální města (ježto pokoj a opatření bezpečnostní tam zcela dobře magistráty zastávati se mohou) a jistou měrou i na venkov se rozšířly, ježto ve mnohých krajinách na silnicích při nedostatku jízdního četnictva (maréchaussé) ještě mnoho nejistoty panuje« (tamtéž).

---

[25]) Memorandum hr. Pergena z 1. března 1790: »Da aber S. M. bei einer Durchreise in Prag mit der Benehmungsart des dortigen Polizei-Directors nicht allerdings zufrieden waren«. Dle toho dá se též určiti, kdy to bylo; hr. Pergen přesného data neudává. »Titular- und Familienkalender des Kgr. Böhmen« po r. 1786 zná »Das bey dem, mit dem Magistrate der kgl. Hauptstadt Prag vereinigten Polizeyamt angestellte Personale«, vedle něhož pod pravomocí gubernia objevuje se pol. ředitel a 3 komisaři.

Provedení celé reformy protahovalo se však proti obyčeji doby josefinské dosti dlouho, tak že Josef sám sotva se ho dožil. Komplikovalo je hlavně, že vyvinula se z něho oprava celého systému. Jednak již na počátku roku 1782 došlo k osamostatnění policejního ministerstva, jež nyní teprv plně hierarchicky ostatní organisaci policejní nadřízeno. Nebezpečná oční choroba hr. Pergena byla příčinou, že zažádal o úlevu v úřadech, i rozhodl císař kabinetním listem z 5. ledna, že má býti agendy místodržitelské dočasně sproštěn;[26]) za to ponechána mu vedle nepatrné funkce zemského maršálka celá jeho dosavadní agenda policejní[27]) a přidán mu k vrchnímu řízení policie v celé říši štáb úřednický,[28]) takže nyní teprv lze mluviti o vzniku vlastního policejního ministerstva v Rakousku.

Tím došlo také k oddělení vrchního řízení policie v Dolních Rakousích od úřadu místodržitelského, s nímž od založení souviselo.

O potížích, s nimiž zápasiti bylo organisatoru policie rakouské vzhledem na neporozumění místodržitelů, stala se již výše zmínka vlastními slovy jeho. Transakce v této věci nezbytné ovšem celou věc také valně zdržovaly.

Konečně bylo nutno provésti dříve usnesené vztažení magistrátů i představenstev obecních v soustavu policejní, což provedeno teprv koncem roku 1789 zevrubnými předpisy, jež vytištěny a příslušným úřadům rozeslány pod titulem: »Amtsunterricht in Polizei- und Sicherheitssachen für die Magistrate der Municipalstädte und Märkte. Wien 1789.«[29])

Ve vnitřní organisaci vzájemné agendy policejních úřadů zavedena jako závažná novota pravidelná týdenní korrespondence policejních ředitelů venkovských s vídeňským, jíž hr. Pergen přičítal nemalou důležitost.[30]) Sliboval císaři od nové soustavy, až v život vstoupí, pravé

---

[26]) Substitutem jeho stal se hr. Auersperg, t. č. městský hejtman vídeňský,

[27]) »dass ... Graf P ... die Leitung des Polizeigeschäftes allhier (ve Vídni) wie bisher ganz unabhängig zu besorgen, anbei aber auch die Oberaufsicht über die Polizei- und Sicherheitsanstalten aller Provinzen ... dergestalt fortzusetzen habe, dass sämmtliche Länderchefs in Ansehung ihrer diesfalls zu machenden Einberichtigungen oder zu überkommenden Weisungen sich unmittelbar und allein an ihn zu verwenden hätten.« (Arch. min. vn. cís. billet z 5. ledna 1789.)

[28]) Vrchní policejní ředitel, vládní rada Beer, jehož schopnosti hr. Pergen velmi chválí, stal se titulárním dvorním radou a zástupcem polic. ministra vůči zemským šéfům a ovšem i policejním ředitelům. Při tom zůstal také pol. ředitelem vídeňským. Vedle něho však přidáni hr. Pergenovi výlučně k úkolům vrchní správy policejní 2 na dvorní sekretáře povýšení a do statusu spojené dvorní kanceláře zařadění koncipisté místodržitelství dolnorakouského.

[29]) Srv. k tomu v arch. min. vnitra mezi patenty pro Čechy, Moravu a Slezsko z let 1787—1790 »Amtsunterricht« atd. ut supra s dodatkem »im Königreich Böhmen« de dato »Prag 23. November 1789« a analogicky pro Moravu ze 14. prosince téhož roku.

[30]) »die für den ah. Dienst so wesentliche wöchentliche Korrespondenz der P. Direktoren in den Provinzen mit der hiesigen Ober-P.-Direction ...

divy: »Überhaupt ist meine Absicht E. M. ein solches System vorzulegen, wodurch der geheime Polizeidienst eine solche Verfassung bekomme, dass allerhöchstdieselben niemal hierinnen einem andern Minister oder hiesigen Landeschef solches ... zu übertragen nöthig haben, sondern dieses Geschäft an E. M. geheiligte Person förmlich gebunden sei, ohne dass die übrigen Polizei und Sicherheitsanstalten im geringsten gehindert werden, wohl aber erst ihre wahre Bestimmung erhalten sollen.«[31])

Císaři Josefu nová úprava policie dle svědectví Pergenova velice ležela na srdci i poháněl provedení s horečným chvatem,[32]) leč teprv na smrtelném loži zvěděl o ukončení. Resoluce, jíž policejnímu ministru za provedení díla projevil svou spokojenost, náleží k posledním jeho vládním aktům.[33])

Důležité postavení, jež hr. Pergen u Josefa II. zaujímal, vysvítá z toho, že měl k němu neobmezeně volný přístup, jak dosvědčuje sám, žádaje totiž na nástupci jeho v memorandu svrchu zmíněném: »so muss ich mir im Voraus, so lange ich als Staatsminister diese weitläufige und häkliche Geschäfte noch zu besorgen im Stande sein werde, mir E. M. allergnädigstes geheimes Gehör zu allen Zeiten und an allen Orten, wie es mir auch von S. M. dem Kaiser höchstseligen Andenkens ist gestattet worden, zu Beförderung E. M. höchsten Dienstes erbitten«.

Dalším dokladem významu jeho jest, že on to byl, jenž též nedlouho před smrtí císařovou (v obsáhlém přednesení 13. ledna 1790) tomuto s otevřeností uznání hodnou vypočítává veškerá nešťastná opatření vládní, jež dle názoru jeho byla příčinou všeobecné nespokojenosti. (Luschin, Reichsgeschichte 553.)

* * *

durch welche der Monarch allhier alle wichtige Vorfälle in allen Ländern auf die geschwindeste und sicherste Art in Erfahrung bringet und die Gesinnungen seiner Völker in allen Ländern mit einem Blicke zu übersehen in Stand gesetzt wird.« (Přednesení z 1. března 1790.)

[31]) Přednesení z 12. února 1789, týkající se ustanovení personálu pro pol. ministerstvo.

Jakou důležitost hr. Pergen přičítal státní policii, dokazují četná místa ze všech přednesení jeho z části i zde citovaná. Tím tíže ovšem nesl později zvrácení svého systému, na kterém tolik si zakládal.

[32]) Jak hr. Pergen v častěji citovaném přednesení z 13. března 1790 dokládá; císař bál se průtahu, když polic. ministr žádal o svolení, aby dotázal se všech místodržitelů o osnově pro každého z nich chystané, chtěje zvěděti zvláště o překážkách, provedení v cestu se stavících Svolil k tomu však přece, projevuje jen obavu, »dass dieses Geschäft, welches Allerhöchstdemselben sehr am Herzen lag, durch meine Anfragen verzögert werden könnte«.

[33]) ... habe ich ... das Glück gehabt, Sr. Majestät höchstseligen Andenkens erst noch jüngst unter dem 5. Feber (1790) von gänzlichen Vollendung der von mir zur Zufriedenheit aller Länderchefs gemachten Einleitung die au. Anzeige zu machen«, o čemž císař vlastnoruční resolucí projevil svou spokojenost (»die tröstliche Versicherung Ihro Zufriedenheit«). Císař Josef II. zemřel, jak známo, 20 února 1790.

Pokus, zavésti dřívější stav za Leopolda II. — Obnovení a konečné ustálení policejní organisace rakouské za císaře Františka a další její osudy.

K nástupci Josefovu, Leopoldu II., obrátil se policejní ministr bezprostředně po příchodu jeho do Vídně s obsáhlým memorandem (1. března r. 1790), v němž vykládá celou agendu a systém nové organisace policejní i důležitost její, zvláště tajné policie a prosí o potvrzení. Potvrzení tohoto sice se mu dostalo, leč různé příznaky nasvědčovaly hned z počátku, že nový císař podléhá i vlivům jiným, Pergenovi a soustavě jeho nepříznivým. Již 15. května zbaven byl vlastnoručním listem císařovým, jak se praví, »aby mu bylo zjednáno více klidu pro jeho stáří«, nejen definitivně úřadu místodržitele dolnorakouského, který již fakticky nezastával, nýbrž i úřadu zemského maršálka. — Obojí úřad ten, spojený josefinským centralismem nyní opět samostatně osazen, když za Leopolda došlo k částečné restituci ústav stavovských. Nebyl v tom tudíž přímý hrot proti ministru policie, ježto stran vrchního řízení jejího zůstalo prozatím při starém. Ale ne na dlouho. Již 18. března r. 1791 vydán vlastnoruční list, jímž hr. Pergen »k vlastní žádosti« (»seiner abnehmenden Gesundheit wegen«) zbaven i řízení policie a dozoru na trestnice, jejž současně byl konal. Že příčiny ty nebyly pouze zdravotní,[34]) dokazuje, že nastala u policie změna systému. Nebylť jmenován nový ministr policie, nýbrž samostatný vrchní dozor policejní vůbec zrušen, a konání policie výhradně místodržitelům ponecháno. I vídeňská policie opět podřízena místodržitelovi (pod nímž odtud nadále zůstala). Separátní korrespondence policejních ředitelů přestala. Konkordance u věcech policejních měla býti nadále udržována pouze korrespondencí místodržitelů s místodržitelem dolnorakouským, jejíž obsah vymezil praesidiální cirkulář ze dne 17. června r. 1791 ke všem místodržitelům, mezi nimiž pohřešujeme však země koruny uherské. Celý obrat tento uskutečnil se úplně nenápadně, což bylo možno tím spíše, ana celá instituce policejního ministra lpěla ještě přílišně na osobě svého dočasného nositele.

Vlastní pohnutky reformy vyšly však brzy na jevo. V úvodě patentu, jímž vyhlášena nová úprava policie vídeňské (z 1. listopadu r. 1791, sr. níže) praví se, že opětné spojení tohoto druhdy odděleného odvětví veřejného dozoru se zemskou vládou stalo se k výslovnému přání J. V., »kteréž se smýšlením svým neshledává snesitelným, aby ústav, vlastním účelem svým k tomu určený, aby každému ochotnou pomoc prokazoval, dále šířenou tajností přišel v podezření, že jest úskokem proti svobodě občanské«.

---

[34]) Biografie Wurzbachova i prameny její, jichž skoro doslova se drží; ovšem o jiných nevědí, či lépe nesmějí věděti (jsou to především: »Vaterländische Blätter für den österr. Kaiserstaat«, ve Vídni 1814 a »Oesterreichs Pantheon« 1830, sv. II., 50)

Současně s reformou u vrchní správě policie učiněn další krok u vybudování policejní organisace v residenci, jež podrobena opět výhradně místodržiteli, při tom však qualitativně i quantitativně značně zdokonalena. Policejní řád pro Vídeň z 1. listopadu r. 1791[35]) vyniká nejen nad míru zevrubným a systematickým vymezením pojmu policie i úkonů jejích, ale zvyšuje též dále podstatně qualitu úřednictva; obvody správní jsou skoro stejné jako r. 1776, ale správci jejich slovou odtud »okresními řediteli« (Bezirksdirektoren), stojíce v hodnosti rady a mají k ruce po několika komisařích. Silně uplatňuje se koncept se studiemi právnickými (nutnost práv a konceptu vůbec pochází ještě z doby josefinské — nařízení z r. 1787). Závažná novota jest u policie zvláště zavedení státně autorisovaných osob zdravotních: okresních lékařů, ranhojičů a porodních bab. Tato reforma lokální policie vídeňské byla ostatně jen přirozeným dalším vývojem, souvisící se vzrůstem města a pokrokem doby a proto zůstala trvalou.

Jinak však leopoldinská reforma policie in capite neměla dlouhého trvání; přežila původce svého jen o několik měsíců. Vady její i vlastní zákulisí při původu jejím dovídáme se z první doby Františkovy. Upravou Leopoldovou postižena byla předem organisace tajné policie, jejíž dosavadní jednotné řízení v rukou policejního ministra soustředěné právě nyní těžko dalo se postrádati: hrůzy současných událostí francouzských, dosavadní vládce děsem naplňující, pobádaly ku svrchované ostražitosti. Ani za Leopolda neodpočívala sice tajná policie, ba činila se naopak seč mohla; zvláště ve Vídni, jak dokládá *Krones*,[36]) leč scházela bývalá jednota.

Nebylo tudíž divu, že jali se v rozhodujících kruzích postrádati pevné ruky bývalého policejního ministra. Sotva půl roku po smrti císaře Leopolda nový císař František vlastnoručním listem z 5. září r. 1792 obrátil se na těžce uraženého hr. Pergena se žádostí, aby tajnou policii, »tak důležitou a blahodárnou pro zdar státu« opět uvedl do pořádku, jelikož pod řízením jeho nejvíce prý úkolu svému vyhovovala.[37])

Hr. Pergen součinnost svou přislíbil a ihned zahájil přípravné práce. Z (nedatované) odpovědi jeho na přípis císařský, z jejíhož místy podrážděného tónu, podivně kontrastujícího s dřívějšími jeho projevy, po-

---

[35]) Otištěn ve sbírce *Kropatschkově*, Leopold II., sv. IV. 471 a dále. Sr. k tomu *Beidtel*, l. c. I., 44 a dále.

[36]) V »Handbuch der Geschichte Österreichs«, IV. 575 kde však objevují se velké nesprávnosti: o zrušení policejního ministerstva a propuštění Pergenově za Leopolda II. neví ničeho!

[37]) Orig. v arch min. vnitra. Pol. Akten XIX. zní: »Lieber Graf P. Da Ich die geheime Polizei in einen ordentlichen Gang einzuleiten wünsche und dieselbe Meines W ssens unter Ihrer Leitung dem vorgesetzten Endzweck am meisten entsprochen hat; so werden Sie mir den Plan demnächstens mittheilen, nach welchem dieselbe ihre Geschäfte betrieben hat und einen Vorschlag machen, wie diese für das Wohl des Staates so nothwendige als heilsame Einrichtung wieder zu Stande gebracht werden könnte. Franz. 5 Septembe 1792 «

stihujeme, jak těžce nesl vnucenou mu nečinnost a zvrácení policejní své soustavy, dovídáme se, že vlastním původcem policejní reformy Leopoldovy byl dvorní rada *Sonnenfels.*[38]) Že se reforma ta, aspoň pokud se státní policie týče, neosvědčila, plyne ze samého znění přípisu císařského.

Hlavní prací Pergenovou bylo obnovení bývalé své presidiální kanceláře, v níž vedle dřívějších 2 vládních radů přidán mu ještě podřízený personál.

Již 4. ledna r. 1793 oznámen oběžníkem vrchního direktoriálního ministra všem zemským šéfům obsah vlastnoručního listu císařského z 31. prosince r. 1792: »Die oberste Polizeileitung in sämmtlichen Ländern wurde, da die Polizei, wie sie unter Weiland des Kaisers Joseph des Zweiten Maj. gewesen, wieder hergestellt wurde, dem Staatsminister Grafen v. Pergen übertragen.«[39])

Zevrubnější ustanovení o vnitřním poměru gubernií a policejních úřadů k nové policejní centrále obsahuje pak oběžník ministerský z 9. února roku 1793 (*Kropatschek*, Franz, II. 145.): Místodržitelé jsou za řízení policie ve svých provinciích zodpovědni. Ve všech případech v obor policie spadajících (in allen Polizei- und Sicherheitsfällen) povinni jsou podávati policejnímu ministru zprávu jako dříve. Novým jest ustanovení jakési kontroly působnosti střediska policie se strany nejvyšší státní správy t. č. t. zv. direktoria (»dass es ... jedoch dem obersten Directorium zukommet, sich durch Berichte der Länderchefs in der Kenntniss von dem Zustande der öffentl. Sicherheit im Allgemeinen zu erhalten«). I místodržitelé obdrželi právo, vidovati vzájemnou korrespondenci policejních ředitelů, čímž oslabeno toto krajně nedůvěřivé opatření systému josefinského.[40])

---

[38]) Jak praví Pergen: »welcher eigentlich den Plan, wodurch die von des Kaisers Josephs Maiestät h. A. begenehmigte und eingeführte gute Polizeieinrichtung über den Haufen geworfen worden, verfasset haben soll«.

Sonnenfels (viz o něm u Riegra, Zřízení krajské II. 91 a pozn. 45) byl výborný theoretik — jeho »Grundsätze der Polizei-, Handlungs- und Finanzwissenschaft" vyšly od r. 1765 do 1819 v 8 vydáních — ale právě jen theoretik. Členem pol. komise byl již v 70tých letech 18. století. Reformu tu zve Pergen na jiném místě »ein neueres, dem Vernehmen nach sehr weitläufiges, äuszerst kostspieliges und die Beamten mehr mit Schreiben als Handeln beschäftigendes (System)«.

[39]) *Kropatschek*, Franz, II. 22.

Hr. Pergen zůstal odtud šéfem policie rakouské až do r. 1804, rok před svou smrtí, při čemž dán mu pomocník v osobě náměstka; prvním byl hrabě Saurau (1793—97), jenž stal se pověstným svým pátráním po »jakobínech« (sr. *Krones*, Handbuch IV. 575, *Wurzbach* sv. 28, str. 280 a dále). Titul šéfa policie jako ministra (Staats- u. Polizeiminister, Oberster Polizeiministr) obrán z titulu hr Pergena jako diplomata. Po odstoupení jeho nevyskytuje se víc ministr policie, nýbrž jen »Präsident der k. k. Obersten Polizeihofstelle«, zkráceně též »Polizeipräses« zvaný.

[40]) Obor úkolů policie r. vymezen u *Kropatschka*, Oesterreichs Staatsverfassung (1794) sv. I., str. 362—364.

Nová organisace policejní jeví se nám nad míru brzy v plné činnosti. Již z noty ze 6. března r. 1793 dovídáme se, že vrchní pol. ředitel vídeňský pilně vede tajnou korrespondenci s pol. řediteli a s »tajnými důvěrníky« (den geheimen Vertrauten). Instituce tato, zprvu jen v území domácím, později i v cizině, zvláště v pohraničních okresích, vystupující, jest nová a náleží ku prostředkům zvýšené policejní bdělosti, revolucí francouzskou vyvolané[41]); přes značnou nákladnost svou zůstala i nadále velmi oblíbeným prostředkem policejní soustavy předbřeznové.

Jiná stránka státní policie, opět čile se rozvíjející, byla t. zv. policie diplomatická, jejíž činnost záležela v pozorování cizích vyslanců a jich styků domácích i zahraničních. Hr. Pergen (jenž, jak výše udáno, činností svou ve státní kanceláři v letech 1766—1772 v oboru tom značných získal si zásluh) o stránce této v odpovědi své vyjadřuje se velmi opatrně a zdrženlivě.[42]) Nicméně lze z pozdějšího průběhu poznati intensitu, s níž obor ten pěstován, ježto nástupcové Pergenovi jsou ve zprávách svých daleko méně zdrženlivými.

Tak obnovena policejní soustava josefinská s malými modifikacemi. Nové policejní ministerstvo zprvu do r. 1810, k. k. Polizeihofstelle, později, po přivtělení censury (již r. 1801 nastalém): *Polizei- und Censurhofstelle* zvané, zůstalo na dlouhý čas beze změny svrchovaným policejním orgánem pro celou oblasť zemí rakousko-uherských. Působnosť jeho omezena sice de lege a zevně na země neuherské, v oboru však vyšší policie, vlastní to doméně své zahrnovalo i země uherské, jak dokazují nám zprávy »důvěrníků« i úřadů v archivech.

Další zevní osudy rakouské organisace policejní jsou celkem známy — zvláště z doby, kdy stala se nejvíce pověstnou tlakem své censury[43]) na duševní život a veřejné mínění provozovaným.[44])

---

[41]) Sr. v uvedené odpovědi hr. Pergena na list císařův z 5. září 1792: »als die dermaligen kritischen Weltumstände auch mehrere Wachsamkeit und folglich eine Ausdehnung des vorigen Polizeisystems fordern«.

Vliv revoluce francouzské na rozvoj policejní soustavy správně oceňuje též *Beidtel*, Staatsverwaltung II. 81 a dále, jehož udaje odtud jeví se celkem spolehlivými jak co do policie, tak do censury předbřeznové. Bohužel tvrzení svá pravidelně nedokládá.

[42]) »Eine andere geheime Polizei, welche ich gerne die diplomatische nennen möchte (theils weil sie blos die auswärtigen Gesandtschaften betrifft und in den geheimen Staatsangelegenheiten nicht nur von grösstem Nutzen ist, sondern gewisser Massen heute zu Tage zur Nothwendigkeit geworden), verdient E. M. vorzügliche Aufmerksamkeit . . . Da sich aber über diesen Gegenstand nicht wohl schreiben läszt, so werde ich meine Meinung, wie die Sache, weil sie, wie ich vermute, gänzlich vernachlässiget worden, wieder in Gang zu bringen sein dürfte . , . E. M. unmittelbar mündlich . . . eröffnen (ibid.).

[43]) Až do počátku 18. stol. stát se o censuru vůbec nestará, přenechávaje ji výhradně církvi Ingerence státu v Německu a zemích rakouských začíná, pokud zjistiti lze, nařízením z r. 1715 (sr. v Cod. Austr. sv. III. pod heslem »Censur«). Dohled státní konán pak prostřednictvím universit zvlášt-

Méně známa jest vnitřní činnost její: dosud spracována takřka výhradě jen na základě četných tendenčních spisků, v době, kdy každý volný projev v Rakousku znemožněn, za hranicemi jako houby po dešti se objevujících.

Protirakouská, vlastně protimetternichovská literatura tato, teprv počátkem třicátých let 19. století počínající, zasluhovala by vlastní monografii. Prvním jejím výplodem jest, pokud nám povědomo, brožura z r. 1834, nadepsaná »Seufzer aus Oesterreich und seinen Provinzen«. Po ní následovala rok za rokem celá řada podobných s nejrůznějšími tituly. Celé firmy zabývaly se jen vydáváním a tajným prodejem jich v Rakousku, kde výrobky ty bez rozdílu dychtivě čteny — často vskutku jen proto, že to bylo zapovězené ovoce. Autory byli většinou rakouští literáti, jimž pro nějaký konflikt s vládou půda domácí stala se horkou, jako Schuselka, Kuranda a jiní; utvořili časem v Lipsku celou kolonii, dychtivě čekajíce na možnost návratu, jíž dostalo se jim převraty r. 1848. Z části byli však autory v Rakousku zde pronásledovaných kněh i lidé zasvěcení, zaujímající doma význačné postavení — často i v samé státní službě. Spisy takové pak mají i dnes velmi značný historický interes, tím více, ano v Rakousku se o věcech politických vůbec psáti nemohlo. Censura rakouská vedla ovšem urputný boj proti těmto soustavným útokům, o nichž agenty svými svědomitě zpravována a jichž i leckdy znala pseudonymem se kryjící domácí autory. Nemohouc jejich původce na cizí půdě postihnouti přímo, hleděla především zameziti zakázané literatuře vstup do země; zápas celních orgánů s vynalézavými nakladateli, při němž tito zpravidla dovedli dobyti skvělého vítězství, poskytoval nad míru zábavné jednotlivosti, o nichž ještě dnes leccos slýcháme. Za trest zakazovala pak vláda dovoz všech publikací firem nejvíce proponovaných (Hoffmann a Campe v Hamburku, Reclam v Lipsku) vůbec do Rakouska, leč ani to mnoho nezpomohlo. Vidouc marnost, úp ně zameziti vstup proskribovaných knih a časopisů do země, chopila se vláda stejné zbraně a dala svými lidmi psáti proti

---

ními censory. Postupně vyvinuly se pro stránku administrace zvláštní úřady (Bücherrevisionsämter), jichž agenda záležela jednak v revisi knih z ciziny docházejících, hned pohraničními orgány celními dodaných, jednak ve vyřizování zadaných domácích rukopisů, jež dle oborů příslušným censorům odevzdávány. Veliká svoboda tisku, jež po nastoupení Josefa II. zavládla (za něho hlavou censury osvícený van Swieten), od počátku vlády Františkovy omezována, hlavně vlivem revoluce francouzské; omezování to dálo se ovšem spíše praxí, neboť i nařízení z doby Františkovy theoreticky jsou dosti liberální (sem spadají z nařízení z r. 1792 a normál z 22. února 1795). Dvorním dekretem z 18. září 1801 podřízena censura ministerstvu policie, čímž pochopitelně duch její úplně stanovisku policejnímu se akkomodoval. Nařízením ze 16. dubna 1803 ochromena žurnalistika. R. 1810 vydán regulativ censurní, jenž do r. 1848 zůstal platným. Více viz u *Beidtla*, II. 82 a dále.

[44]) Soustava policejní postupně zdokonalovala se specialisací. Tak utvořena nová ředitelství v Terstu, Lublani a v Celovci (1793) a v hlavních městech zemí nově nabytých (Zader, Benátky, Krakov). Důkladný přehled celé předbřeznové organisace policejní z doby jejího největšího rozkvětu poskytuje *J. Kudler*, Versuch einer tabellarischen Darstellung des Organismus der österreichischen Staatsverwaltung, ve Vídni 1834 zároveň s výpočtem agendy; dále sr. Oesterreichische National-Encyklopädie, sv. IV. z r 1836, str. 213 i schematismy z té doby. Kromě toho čl. »Centralstellen« od *Lustkandla* v »Oesterreich. Staatswörterbuch«. O činnosti viz hlavně *Beidtel* ve II. svazku citovaného spisu a *Springer*, Dějiny Rakouska od míru vídeňského, oba tyto spisy však příliš pod bezprostředním dojmem soustavy předbřeznové a proto v posouzení leckdy jednostranné.

spisy, které však podobně jako úředně inspirované články v »Augsburger Allgemeine Zeitung« (jediném dovoleném zahraničním listě a studnici politického vědění v Rakousku!) málo prospěly, nenalézajíce víry.

Nelze upříti, že soustava předbřeznová, charakterisovaná jmény Metternich a Sedlnický (policejní president v letech 1817—1848) duševnímu vývoji Rakouska velice ublížila. Bylo by omylem, věřiti, že to bylo jejím vlastním úmyslem, jak tvrdili její odpůrci; naopak i »policejní stát« měl své politické ideály v tendencích, velmi podobné josefinským. I jeho snahou bylo především zvýšiti sílu a moc státu na venek a povznésti hmotný blahobyt obyvatelstva, což bylo nutným předpokladem onoho cíle. Tedy »obšťastňování lidu« (Volksbeglückung) zde i onde, v obou případech nařízeními moci zeměpanské. Jenom že josefinismus snažil se dojíti cíle svého šířením »osvěty« (Aufklärung), povznesením všeobecné úrovně vzdělání, ani nižší vrstvy obyvatelstva nevyjímaje, stát patriarchální pak právě naopak snahou po všemožném zachování přítomného stavu až do krajnosti jdoucí.

Censurní edikty z let 1792—1810 podávají nám jasně vývoj psychologie předbřeznového absolutismu: vida stále příšeru kralovražedné revoluce francouzské a přičítaje celou zhoubu podvratným naukám učených theoretiků, nerozumnému lidu vočkovaným, shledával první úlohou svou »oddalování škodných vlivů na prostý lid« (Fernhaltung aller schädlichen Einflüsse auf den gemeinen Mann). Dalším důsledkem však bylo zakazování politické literatury vůbec, i vzdělancům, potlačování všeliké, jen poněkud volněji veřejnými záležitostmi se zabývající literární produkce v zemi vůbec, čímž spůsobena bezpříkladná stagnace celého duševního života, jejímž slabým aequivalentem byla uznání hodná péče vlády o zvelebení hospodářské. Rakousko octlo se v očích ciziny kulturně pozadu, čehož dříve nebylo. Následky toho ještě dlouho zůstaly citelnými.

Systém důsledného uzavírání se duševním vlivům ciziny ukázal se konečně nepraktickým, neproveditelným ve století styku. Revoluce r. 1848 smetla censuru a s ní celou starou policejní soustavu rakouskou. Agendy ministerstva policie splynuly s agendami ministerstva vnitra.

Ještě jednou slavila samostatná policejní centrála vzkříšení své, při obnovení absolutismu; nařízením z 25. dubna 1852 obnovena i ona pod názvem »Oberste Polizeibehörde«, jíž podléhala rozvětvená soustava policejních ředitelství a exponovaných komisařství, rozsáhlejší ještě než v době předbřeznové.[45]) Šéf její byl členem ministerské rady a výkonnými orgány po celé zemi rozvětvenými četnictvo, r. 1849 dle vzoru francouzského[46]) zřízené. R. 1859 přezván úřad tento i formálně »policejním ministerstvem«, jež však nemělo dlouhého trvání. Následující období ústavních pokusů přivodilo u vrchním řízení policie

[45]) Přehled viz u *Stubenraucha*, »Tabellarische Darstellung des Organismus der österr. Staatsverwaltung«, ve Vídni 1855.

[46]) *Marechaussé*, sr. Děj. pol. organisace rakouské, str. 12.

dlouhé kolísání. Samostatné ministerstvo policejní zaniklo a agenda jeho přidělena prozatímně státnímu ministerstvu (r. 1865), dvě léta po té (2. bř. 1867) předsednictvu ministerské rady, až 10 ledna 1868 zřízeno zvláštní »ministerstvo pro zemskou obranu a veřejnou bezpečnost«. Zatím v létech 1860—1866 zrušena celá řada menších ředitelství a komisařství. R. 1870 konečně došlo ku stabilisaci a zavedení přítomného stavu; policejní sekce u ministerstva pro zemskou obranu zrušena a přivtělena ministerstvu vnitra (15. února.)[47])

O zásadách práva exekučního v případech plurality věřitelů.

Studie z rakouského práva exekučního se zřetelem ku právu německému, francouzskému a italskému.

Napsal c. k. soudní adjunkt Dr. *Václav Hora.*

Moderní život hospodářský vyvolává ve své mnohostrannosti a vzájemnosti stále a stále rozmanité zájmy většího neb menšího počtu hospodářských subjektů na osudech jiného subjektu hospodářského. Zájmy tyto mohou býti druhu přerozmanitého, intensity tu větší, tu slabší, trvání tu delšího, onde kratšího.

Že zájmy tyto s velké části nezůstávají omezeny na pole hospodářské, nýbrž že zasahují také na pole práva, stávajíce se takto zájmy právními, je přirozeno; stačíť k vysvětlení tohoto důsledku uvážiti, že základem veškerého života hospodářského je státem stanovený a chráněný řád právní, jenž stává se takto zřídlem jím chráněných zájmů hospodářských.

Jsou ovšem i zájmy hospodářské, jež nejenom nevyplývají z řádu právního, nýbrž namnoze tomuto přímo odporují, na př. zájmy prýštící z nekalé soutěže, avšak zájmy tyto nemají právě pro tuto svou vlastnost v životě právním nijakého nároku na šetření neb dokonce na ochranu.

S druhé strany jsou opět zájmy hospodářské, jimž důležitosti upříti nelze, aniž je lze však proto již považovati za zájmy právní, pakliže jim právní řád vlastnost tuto odepřel; jako příklad uvésti lze zájmy hypotekárních věřitelů, jejichž pohledávky zjištěny jsou na nemovitostech

---

[47]) Přítomný stav viz ve článku »Policejní úřady« v Ottově slovníku naučném, díl XX., str. 96, jehož historické vylíčení vývoje policie rakouské před r. 1801 jest ovšem vadou pramenů kardinálně pochybené. Šíře u *Ulbricha*, Handbuch der oest. politischen Verwaltung (1888), sv. I., 332 a dále.

exekučně neprodaných za pohledávkou, váznoucí simultanně na těchto i na nemovitosti exekučně prodané, v případech, kdy věřitel simultanní z výtěžku docíleného za nemovitost exekučně prodanou, nežádá uspokojení buď vůbec, anebo měrou menší než v § 222 ex. ř. stanovenou.[1])

Tedy jen ony zájmy hospodářské, jež jsou zároveň také zájmy právními aneb jimi po splnění jistých podmínek býti mohou, vystupují v popředí tehdy, pakliže právní osudy jistého subjektu hospodářského dotýkají se také jich, čili jinými slovy, pakliže osudy jednoho subjektu hospodářského zasahují, ať přímo ať nepřímo, ve právní sféru subjektů jiných.

Vedlo by nás příliš daleko a nesrovnávalo by se s účelem této úvahy, kdybychom vypočítávati chtěli, které právní osudy jistého subjektu tuto vlastnost mají; stačí říci, že ne každý právní osud jistého subjektu již vliv má také na právní sféru subjektu jiného, ku př. pouhé zažalování neb i odsouzení jisté osoby ku placení určitého obnosu peněžitého, a že také intensita tohoto dotčení cizích zájmů právních bude dle různé povahy onoho právního osudu různá.

Že soudní exekuce, jež za účel má, aby nárok věřitelův, exekučním titulem na jisto postavený a dlužníkem dobrovolně neuspokojený, donucovací mocí státní uspokojení došel,[2]) beze vlivu na právní a hospodářské zájmy osob, mimo vymahajícího věřitele a dlužníka stojících, býti nemůže, podává se z jejího pojmu.[3])

Zájmy těchto osob mohou býti buď povahy takové, že zájmům vymahajícího věřitele přímo odporují, přicházejíce s nimi do konfliktu, anebo takové, že se zájmy věřitele vymahajícího konkurrují.[4])

a) Zájmy osob třetích odporují zájmům vymahajícího věřitele, pakliže týž vede exekuci na předmět, k němuž osoba třetí stojí v takovém poměru právním, že následkem něho se exekuce vedená jeví nepřípustnou.[5]) Tu je právo osob třetích exekucí ohroženo ve svém trvání. Že k takovému ohrožení práv osob třetích v exekuci dojíti může,

---

[1]) Srv. *Neumann*, Kommentar zur E. O., str. 537 a *téhož*, System der E. O., str. 352.

[2]) K definici soudní exekuce srv. *Menoušek*, Základové nauky o soudní exekuci, 1903, str. 7, *Spiegel*, Ger. Ztg. 1903 č. 18.

[3]) K tomu srv. *Spiegel*, l. c. na j. m., *Menestrina*, L'accessione nell'esecuzione, 1901, str. 1, rozh. nejv. soudu z 20. prosince 1898 č. 16034 úř. sbírky č. 44/I, z 10 října 1899 č. 15012, Not. Z. 1900 č. 4.

[4]) Mluvíme toliko o zájmech vymahajícího věřitele a nikoli také dlužníka z toho důvodu, že v exekuci subjektem činným je toliko prvý, kdežto dlužník, chovaje se passivně aneb snaže se exekuci vůbec odvrátiti neb zaraziti, tím již také zájmům osob třetích slouží.

[5]) O tom, která práva činí exekuci nepřípustnou, srv. na př. *Neumann*, System, str. 409, *týž*, Kommentar zur E. O., str. 167 násl., *Czörnig*, Vorlesungen über die Exekutionsordnung. 1898, str. 30, *Fürstl*, Die E. O. mit Erläuterungen. 1899, str. 103, *Skedl*, Das öst. Civilprocessrecht, I, 1900, str. 247, *R. Pollak*, System des öst. Civilprocessrechtes mit Einschluss des Exekutionsrechtes, I., 1903, str. 193, 194, *R. Schmidt*, Lehrbuch des deutschen Civilprocessrechtes, 1898, str. 785 násl. a j.

vysvětluje se tím, že právo exekuční nemůže se — přes to, že připouští exekuci toliko na věci dlužníkovy (§§ 87, 97, 133, 294 ex. ř.) — vyhnouti té možnosti, že exekucí postiženy budou nikoli toliko předměty majetku dlužníkova, nýbrž také předměty majetku cizího. Možnost tato nastává velmi často při exekuci na hmotné věci movité, jež se třeba náhodou v době výkonu exekuce nalezají u dlužníka (§ 253 ex. ř.), je však myslitelna také u věcí nemovitých (§ 170 č. 5 ex. ř.), u pohledávek, byla-li zabavena pohledávka příslušející osobě třetí a nikoli dlužníkovi (§ 294 ex. ř.), u práv majetkových (§ 331 ex. ř.), jakož i při exekuci na vydání neb plnění věcí movitých (§ 346 ex. ř.).[6])

b) Zájmy třetích osob konkurrují se zájmy vymahajícího věřitele zejmena tehdy, pakliže jim na předmětu exekvovaném přísluší právo, které sice exekuci nečiní nepřípustnou, avšak exekucí tou potud dotčeno je, že následkem exekuce výkon práva jejich může býti znesnadněn neb i překažen.[7])

Osoby, o nichž posud byla řeč, — zahrnuje v to i osoby, jichž právo činí exekuci nepřípustnou, — můžeme zváti účastníky řízení exekučního. Rakouský řád exekuční ovšem názvu tohoto jakožto pojmu technického nezná, třebaže v různých svých ustanoveních o »účastnících«, neb »o osobách účastněných« mluví; na př. mluví se v §§ 55 odst. 1., 56 posl. odst., 57 odst. 2., 73., o »Parteien oder sontige Beteiligte«, v §§ 60 a 66 o »beteiligte Personen«, v § 32 o »an einer Exekutionshandlung Beteiligte«.[8])

Kruh osob těchto řídí se v první řadě dle způsobu exekuce, při čemž ovšem také rozhodny jsou předpisy práva materielního.

K účastníkům řízení exekučního dle práva rakouského — nehledíme-li k osobám pod *a*) naznačeným — čítati budeme:

---

[6]) Srv. *Ott*, Soustavný úvod ve studium civil. řádu soudního, I. díl, str. 179 násl., *Pollak* l. c. str. 192, *Petschek*, Die Zwangsvollstreckung in Forderungen I. díl, 1901, str. 160, *Menestrina*, l. c. str. 7, *Neumann*, System, str. 407 násl., *týž*, Kommentar zur E. O., str. 166 násl. a další literaturu tam citovanou.

[7]) Srv *Menestrina*, l. c. str. 4, *Petschek*, l. c. str. 161, *Pollak*, l. c. str. 62.

[8]) Rovněž motivy mluví o »beteiligte Personen«, Mat. I. str. 477, 501, o »Beteiligte« Mat. I., str. 516, Mat. II., str. 630, 640 a j. Za to vypočítává § 9 německého říš. zákona z 24. března 1897 o nucené dražbě a nucené správě kruh účastníků zcela přesně, počítaje k nim — kromě vymahajícího věřitele a dlužníka — »1. diejenigen, für welche zur Zeit der Eintragung des Vollstreckungsvermerkes ein Recht im Grundbuch eingetragen oder durch Eintragung gesichert ist, 2. diejenigen, welche ein der Vollstreckung entgegenstehendes Recht, ein Recht an dem Grundstück oder an einem das Grundstück belastenden Rechte, einen Anspruch mit dem Rechte auf Befriedigung aus dem Grundstück, oder ein Miet oder Pachtrecht, auf Grund dessen ihnen das Grundstück überlassen ist, bei dem Vollstreckungsgerichte anmelden und auf Verlangen des Gerichtes oder eines Beteiligten glaubhaft machen«. Podobně již stanovil § 21 pruského zákona o exekuci na nemovitosti z 13. července 1883 a čl. 40. bavorského zákona z 23. února 1879 o exekuci na nemovitosti.

1. při dražbě nucené:

a) všechny osoby, jimž přísluší na nemovitosti exekvované nějaké právo věcné, jakož i věřitele podzástavní;

b) osoby, jimž přísluší právo koupě zpátečné neb právo předkupní (§§ 133 č. 2 a odst. posl., 171 odst. první);

c) osoby, jichž práva nájemní v knihách veřejných jsou vložena (§§ 133 č. 2, 150 posl. odst.);

d) stát, obec, okres a jinaké subjekty práva veřejného, pokud se jedná o dávky veřejné, jež z nemovitosti exekvované plniti dlužno (§§ 172 č. 1, 216 č. 2);

2. při vnucené správě: osoby, pro něž na nemovitosti nebo na právech na nemovitosti váznoucích podle výkazů po ruce jsoucích zřízeny jsou pohledávky a práva k dávkám peněžitým zavazující (§ 123 odst. 1.);

3. při prodeji hmotných věcí movitých: věřitele věcně oprávněné, najmě zástavní neb s právem přednostním (§ 258).[9])

Účastník ve smyslu shora naznačeném není dle práva rakouského stranou v řízení exekučním, jeho právní postavení je rozdílné od právního postavení strany, totiž vymahajícího věřitele i dlužníka.[10])

c) Kromě osob posud uvedených mají na exekuci zajisté také zájem všechny ony osoby, jimž přísluší nějaká pohledávka proti exekutu,

---

[9]) *Pollak*, l. c. str. 139, 140, počítá nad to k účastníkům při nucené dražbě také vydražitele neb toho, kdo předmět exekvovaný z ruky koupil, dále orgány v § 172 č. 2—4 jmenované, při vnucené správě pak stát (finanční prokuraturu); avšak, dle názoru našeho, neprávem. Neboť vydražitel, vstupuje do řízení exekučního teprve v posledním jeho aktu, zajímá postavení zcela zvláštní, jiné než účastník ve smyslu tom, jak v textu uveden, což přirozeně platí stejně o kupci z ruky; rovněž nejsou orgány v § 172 č. 2—4 jmenované neb stát při vnucené správě účastníky, jelikož vyrozumění jejich děje se toliko z důvodů veřejnoprávních, zejmena jakožto orgánů dozorčích exekuta, aniž je jim jinak přiznán vliv nějaký na průběh řízení exekučního. — Za to zaujímají postavení účastníkům podobné osoby služebné v §§ 120 č. 3 a 216 č. 3 ex. ř. jmenované ohledně mzdy své při vnucené správě a nucené dražbě, jenom že účastenství jejich obmezeno je toliko na řízení rozvrhovací, resp. při vnucené správě na nárok, býti uspokojenu přímo z výtěžků správy. O právní povaze práv těchto osob srv. *Tilsch*, Einfluss der C. P. G. auf das materielle Recht, 2. vyd., 1901 str. 114, *Krainz Pfaff-Ehrenzweig*, System des allgem. öst. Privatrechts, 3. vyd., 1899 str. 805, 806. — Podobné ustanovení má také § 10 č. 2 říš. zák. něm. z 24. března 1897, jakož i v § 26 pruského zákona z 13. července 1883.

[10]) *Cannstein*, Lehrbuch der Geschichte und Theorie des öst. C. P. R., 1893, I. sv. str. 244 považuje za stranu v řízení exekučním nejenom věřitele zástavní, nýbrž také osoby, jimž přísluší jinaké právo věcné na předmět exekvovaný; naproti tomu nepovažuje *Planck*, Lehrbuch des deutschen C. P. R., II. sv., str. 608 ani dlužníka za stranu. *Menestrina*, l. c. str. 3 pozn. 2 má za to, že v pojmu účastníka zahrnuty jsou také strany, ačkoliv se pojmy ty nekryjí, kteryžto názor je ovšem v oboru práva německého vzhledem k § 9 cit. zák. z r. 1897 správný, nikoli však v oboru práva rakouského, v němž dlužno pojem strany od pojmu účastníka přesně lišiti. Srv. ještě *Pollak*, l. c. str. 140.

na majetku jeho posud nijak nezjištěná, tedy pohledávka čistě osobní; neboť tím, že se exekucí zmenšuje po případě vyčerpává hospodářská síla exekutova, zmenšují se také současně vyhlídky těchto věřitelů na uspokojení jich pohledávek měrou nemalou.

Na zájmy veškerých osob posud uvedených musí právní řád, upravující exekuci soudní, náležitý zřetel vzíti a musí zájmům těmto zejmena zaručiti možnost, aby byly k platnosti přivedeny a náležitě šetřeny.

Jakým spůsobem se tak státi má, jest otázkou processní politiky.

I.

Pokud se týče takových práv osob třetích, jež činí exekuci nepřípustnou, možno upraviti otázku ochrany jejich spůsobem dvojím. Buď se ponechá rozhodnutí o tom, zdali je exekuce přípustnou čili nic, soudci exekučnímu, jenž během řízení exekučního k návrhu osoby třetí, vyšetřiv náležitě věc a předsevzav potřebné důkazy (srov. § 55 ex. ř.), prohlásí exekuci za nepřípustnou neb návrh ten zamítne, při čemž se však cesta práva oběma stranám zachovává, anebo se rozhoduje o nepřípustnosti exekuce toliko a výlučně k žalobě osoby třetí, v řízení sporném. Rozhlédneme-li se po zákonodárstvích, jež upravují neb upravovala otázku naši, setkáváme se s úkazem ne nezajímavým. Kdežto totiž právo římské uznávajíc jako práva moderní princip, že lze exekuci vésti toliko na osobu neb na věci dlužníkovy, dovolovalo osobě třetí, aby vznesla proti exekuci vedené na její majetek odpor, a to nikolív ve formě litis, nýbrž ve formě pouhé quaestio incidens, docházející vyřízení v rámci řízení exekučního, při čemž byl stranám pořad práva vyhražen, takže rozhodnutí stavší se v řízení exekučním bylo povahy čistě processualní, neposkytujíc základu ku námitce rei judicatae ve sporu později snad mezi dlužníkem a osobou třetí, nebo mezi touto a věřitelem vzniklém,[11]) dala moderní zákonodárství vesměs přednost pořadu práva, nutíce osobu třetí ku žalobě, jež má povahu podobnou t. zv. hlavní intervenci v řízení processním (§§ 16, 190 c. ř. s.).

Tak ustanovuje § 37 ex. ř. imperativně, že odpor osob třetích proti exekuci musí býti ku platnosti přiveden žalobou (»ist mittels Klage geltend zu machen«); rovněž tak činí § 771 (690) něm. civ. ř. s.,[12])

[11]) Srv. 15 D. de re judicata 42. 1, *Fromhold*, Die Widerspruchsklage in der Zwangsvollstreckung in ihrer geschichtlichen Entwickelung, Breslau 1891, str. 10 násl., *Schrutka*, Zur Dogmengeschichte und Dogmatik der Freigebung fremder Sachen im Zwangsvollstreckungsverfahren, I. sv., Berlin 1888, str. 24, 44 násl., *Menestrina*, l. c. str. 5, *Schmidt*, l. c. str. 779.

[12]) § 771: »Behauptet ein Dritter, dass ihm an dem Gegenstande der Zwangsvollstreckung ein die Veräusserung hinderndes Recht zustehe, so ist der Widerspruch ... im Wege der Klage ... geltend zu machen.« Zajímavo je, že v Německu je v praxi i theorii zastáván a značně rozšířen náhled, že žaloba dle § 771 není obligatorní, nýbrž že je také přípustno, aby

stejně jako čl. 608 (ohledně movitostí) a čl. 725 a násl. (ohledně nemovitostí) code de procédure civile pro právo francouzské, [13]) a jako čl. 647 (ohledně movitostí) a čl. 699 (ohledně nemovitostí) codice di procedura civile pro právo italské [14]).

Ve prospěch stanovení pořadu práva uvádí se, že v případech, o něž se jedná, byla exekuce provedena řádně, třebas dle práva materielního bezprávně, a že tedy lze o nároku osoby třetí rozhodnouti toliko pořadem. práva [15]) V motivech k našemu řádu exekučnímu dočítáme se, že zvolena byla forma žaloby, »protože se jedná o dosažení právoplatného rozhodnutí, jež má se osvědčiti účinným na všech stranách, a protože tato stupňovaná účinnost může býti výroku soudcovskému zajištěna jen tehdy, má-li týž formu rozsudku [16]).«

Ptáme-li se, která z obou shora naznačených úprav lépe vyhovuje potřebám praktickým, a máme-li se dle toho pak rozhodnouti, které úpravě sluší dáti de lege ferenda přednost, dojdeme k úsudku výlučnému pořadu práva málo příznivému.

Proti pořadu práva lze uvésti námitky několikery.

Pokud máme na mysli specielně právo rakouské, lze čerpati námitky proti pořadu práva jednak z principů platného práva exekučního vůbec, jednak z nepříznivých důsledků, k nimž stanovení pořadu práva v životě vede.

Soudce exekuční, jemuž dává zákon moc a právo konati ex officio všeliká šetření, jež za vhodná uzná, k tomu konci, aby si potřebná vysvětlení, jež považuje za nutná, opatřil a jenž může za tím

---

osoba třetí podala toliko námitky či připamatování dle § 766 něm. c. ř. s. u soudu exekučního. Tak zejm. *Wolff*, Das Reichsgesetz über die Zwangsversteigerung und Zwangsverwaltung, 1899, str. 5, *Wilmovski Levy*, Kommentar zur C. P. O. k § 685, *Sydow-Busch:* C. P. O. mit Einführungsgesetzen, pozn. 6 k § 766.

[13]) *Cl. 608* zní: »Celui qui se prétendra propriétaire des objets saisis, ou de partie d'iceux, pourra s'oposer à la vente par exploit signifié au gardien, et dénoncé au saisissant et au saisi, contenant assignation libellée et l'énonciation des preuves de propriété, à peine de nullité: il y sera statué par le tribunal du lieu de la saisie, comme en matière sommaire atd. a čl. *725:* »La demande en distraction de tout ou partie des objets saisis sera formée, tant contre le saisissant que contre la partie saisie; elle sera formée aussi contre le créancier premier inscrit et au domicile élu dans l'inscription« atd.

[14]) *Čl. 647:* »Chiunque pretenda avere la proprietà, o altro dixitto reale sopra tutti o parte dei mobili pignorati, può, citando il creditore instante davanti il pretore che deve provvedere per la vendita, opporsi alla medesima, et proporre la separazione a suo favore di quanto a lui spetta . . .,« čl. *699:* »Chi voglia interveniere nel giudizio di spropriazione per far separare la proprieta, l'usufrutto, una servitù, o altro diritto reale dai beni da vendersi deve notificare la sua domanda al procuratore del creditore istante e del debitore . . .«

[15]) Byla-li exekuce povolena nezákonně, postačí rekurs, a byla-li provedena nezákonně, pouhá stížnost event. rekurs; srv. *Pollak*, l. c. str. 193, *Neumann*, Kommentar zur E. O., str. 165, *Flieder*, Právník 1904 str. 467.

[16]) Materialien, I. str. 477

účelem podle předpisů civilního řádu soudního nařídíti potřebná osvědčení nebo provedení důkazů (§ 55 posl. odst. ex. ř.), — má v případech našich ruce svázané a nesmí o návrhu, jejž by osoba třetí za účelem vyloučení věcí svých z exekuce podala, jednati a rozhodnouti ani tehdy, když by právo její a následkem toho nepřípustnost exekuce byla nad slunce jasnější! Toť jistě není důsledné vzhledem ku zásadě oficialnosti, jíž naše řízení exekuční je ovládáno.

Avšak úprava dle práva platného neodpovídá také zásadám levnosti a rychlosti, jež rovněž exekuční řád za vůdčí principy přijal.

Ovšem připomenouti dlužno, že by rozhodnutí soudce exekučního mohlo býti povždy toliko povahy processualní, nejsouc schopno právní moci materielné a nezabraňujíc pořadu práva. Avšak i tu by jevila úprava, jíž se tu zastáváme, svoji výhodu, jelikož by rozhodnutí soudce exekučního tvořilo základ pro rozdělení úloh v budoucím processu, přikazujíc buď vymahajícímu věřiteli, — byl-li předmět exekvovaný k návrhu osoby třetí z exekuce vyloučen — aneb osobě třetí — byl-li návrh její zamítnut — úlohu žalobce, kdežto nyní rozhoduje o úlohách processních okolnost úplně nahodilá, zdali totiž věc v době výkonu exekuce je v detenci dlužníkově neb ne.[17]) Že by ostatně žaloba taková pak byla zjevem velmi řídkým, o tom pochybovati nelze, jelikož by se obě strany s rozhodnutím soudce exekučního, čerpaným ze svědomitého uvážení výsledků předsevzatého šetření, zpravidla spokojily.

Jako nejsou výsledky, jež jeví žaloba dle § 37 ex. ř. v životě, příznivy osobě třetí, tak stává se žaloba tato namnoze také věřiteli pramenem újmy. Neboť známo s dostatek, že značné procento těchto žalob podáno bývá jen za tím účelem a v té naději, jež ostatně málokdy zklame, že se žalovaný věřitel žaloby zalekne a než by cestu k soudu — po početí výkonu exekuce vždy exekučnímu (§ 37 odst. 3.) a tudíž jemu často velmi vzdálenému — konal, material ku vyvrácení údajů žalobních sbíral, další útraty si činil, raději dobrovolně od exekuce na předměty, o něž se jedná, ustoupí. Odtud také ten smutný, bohužel však častý úkaz, že, vedena-li exekuce proti manželu, podá žalobu excissní manželka, a vedena-li krátce na to exekuce na tytéž věci proti manželce, žaluje opět manžel, či tchán, tchyně a pod. Také tyto zjevy by se nemohly tak snadno opakovati, kdyby soudce exekuční mohl o příslušném návrhu — třebas jen salvo ordinario — rozhodnouti.[18])

Zásada, že právní vztahy osob třetích dojíti mohou úpravy jenom ve zvláštním processu, opuštěna ostatně v jednom případě také již právem platným. Dovoluje totiž § 294 posl. odst. ex. ř., že poddlužník může zápovědi platební odporovati rekursem. Ustanovení toto, jež pojato bylo

---

[17]) Srv. zejm. *Menestrina*, l. c. str. 9, 10.

[18]) Na zlořády tyto upozorňuje odst. 1. výnosu ministerstva spravedlnosti z 9. června 1902 č. 6062/2, sděleného soudům v král. Českém pod č. j. Praes. 11040/1-2. O nevýhodách věřitelových o otázce útrat srv. *Wieselthier* Die Stellung des betreib. Gläubigers gegenüber dem Widerspruche des Dritten nach § 37 E. O. Jurist. Blätter 1905 Nr. 1.]

do zákona teprve při společné konferenci a o němž se v motivech, bohužel, ničeho nedočítáme, je opravdovým prolomením zásady v § 37 ex. ř. vytčeně.[19]) A můžeme hned dodati, že průlomem životním potřebám vyhovujícím. Rekursem svým, jenž vznesen bude zpravidla jen tehdy, neužil-li věřitel svého práva, žádati vysvětlení dle § 301 ex. ř., může poddlužník ovšem přiváděti k platnosti jen okolnosti, jež týkají se jeho vztahu ku zabavené pohledávce, zejmena tedy okolnost tu, že pohledávka zabavená je zcela neb částečně z exekuce vyjmuta.[20]) Ale právě okolnost, že tak nemusí činiti ve zdlouhavé a nákladné cestě processu, svědčí o tom, že také zákonodárci byly skutečné potřeby života mocnějšími než principy povahy čistě theoretické a s řízením exekučním, jakožto aktem v život hospodářský také jiných osob než vymahajícího věřitele a dlužníka pronikavě zasahujícím, namnoze nesrovnalé.

Opakovati však dlužno, že úvahy naše mohou míti platnost toliko de lege ferenda a že ustanovení § 294 ex. ř. je povahy výminečné, analogického použití v případech jiných nepřipouštějící.[21])

II.

Obraťme nyní pozornosť svou ku právnímu postavení oněch osob v řízení exekučním, jejichž práva zájmům věřitele vymahajícího sice neodporují, které však na řízení exekučním proto přímý interess mají, že exekucí postižena je právě věc, jež je zároveň předmětem práv jejich.

Takovýto poměr právní je na denním pořádku zejmena u nemovitostí, kdež opět nejvíce do popředí vystupují věřitelé hypotekární. Úkaz ten je ovšem zcela přirozený vzhledem ku pojmu hypotéky v právu moderním, jež dovoluje vlastníku nemovitosti zastavené touž také jiným věřitelům v zástavu dáti, jakož i vzhledem ku principu publicity knih veřejných, jenž poskytuje věřitelům hypotekárním dostatečné záruky, i když vlastnictví nemovitosti zastavené přejde časem na osobu jinou.

Naproti tomu je k nabytí práva zástavního (smluvního) ku věcem movitým potřebí odevzdání věci věřiteli (§§ 451, 452 obč. zák.), z čehož ve spojení s ustanovením § 262 ex. ř., jenž exekuci zabavením věcí nalézajících se v detenci osob třetích bez jich svolení nepřipouští, vyplývá, že postavení těchto zástavních věřitelů zvláštní úpravy v řízení exekučním nevyžaduje.

Tím se také vysvětluje, že, kdežto exekuce na nemovitosti nucenou dražbou vedená upravena býti musí tak, aby osobám oprávněným, mimo

---

[19]) Tak také *Czörnig*, l. c. str. 258, *Neumann*, System, str. 15, *Menestrina*, l. c. str. 7.

[20]) *Petschek*, l c. str. 93, *Weisskopf*, Die Erklärungspflicht nach § 301 E. O., Ger. Ztg. 1901, str. 104; důvodem rekursu však není okoluost, že pohledávka zabavená vůbec neexistuje, poněvač existence pohledávky není podmínkou exekuce; jinak *Menestrina*, l. c. str. 8.

[21]) Srov. odpověď minist. spravedlnosti k § 262 ex. ř.

vymahajícího věřitele a dlužníka stojícím, již od počátku zaručena byla možnost účasti na řízení exekučním, jinou osobou vyvolaném, pro exekuci mobilární nutnosti takové nestává, a — pokud máme na mysli zástavní práva smluvní neb zákonná, při nichž se zástava v detenci věřitelově nenalezá — věřitel zástavní si účast na výtěžku exekuce žalobou vymoci musí (§ 258 ex. ř.).[22])

Postavení osob oprávněných, jež na dále budeme zváti stručně účastníky, bude různé jednak dle toho, jakým prostředkem exekučním se exekuce vede, jednak dle toho, jaké účinky to které zákonodárství na práva účastníků témuž prostředku exekučnímu propůjčuje. Bude tedy právní postavení účastníků jiné při vnucené správě, a opět jiné při nucené dražbě, kdežto při exekuci nuceným zřízením práva zástavního vůbec zvláštní úpravy, vzhledem ku povaze tohoto exekučního prostředku zapotřebí není; a rovněž může býti právní postavení účastníků při tomtéž prostředku exekučním jiné u nás, jiné snad ve Francii a pod.

Z povahy vnucené správy jakožto prostředku exekučního, jehož účelem je uspokojení věřitele vymahajícího z plodů nemovitosti a jenž se tedy substance nemovitosti nikterak nedotýká a při němž také zásada priority zachována je, vyplývá, že zřetel na zájmy hypotekárních věřitelů jakož i jiných osob, pro něž váznou na nemovitosti práva k pohledávkám peněžitým zavazující, je rázu podřízeného a že stačí, když jim bude poskytnuta možnost, aby z výtěžků vnucené správy svoje pohledávky na úroky a jinaké opětující se dávky za účelem jich zaplacení ku platnosti přivedli (§ 124 č. 3 ex. ř.). Účastenství těchto osob je omezeno tedy toliko na řízení rozvrhovací. Pokud se pak týče ostatních práv, jež nemají za předmět pohledávky peněžité, což je jejich obsah buď takový, že se jich vnucená správa vůbec dotknouti nemůže (na př. služebnosti pozemkové), aneb tvoří obsah jejich dávky naturální (na př. výměnek), v kterémžto případě dojde oprávněný, pokud mu přísluší přednost před úkojným právem vymahajícího věřitele — tedy před poznámkou zavedení vnucené správy — uspokojení svého nároku přímo správcem (§ 120 č. 5 ex. ř.), takže zájmy jeho ohroženy nejsou a on také nemá zapotřebí činně v řízení exekučním vystupovati (srv. judikát č. 161)[23]).

Zcela jinak při nucené dražbě, jež se dotýká podstaty nemovitosti a směřuje k tomu, aby za nemovitost dosaženo bylo hotových peněz a z nich uspokojení vymahajícího věřitele. Při tomto prostředku exekučním musí připustiti zákon účastenství osob na nemovitosti té oprávněných v míře větší a nesmí nikdy zaujmouti stanovisko, dle něhož by řízení vymahajícím věřitelem zahájené obmezeno bylo toliko naň a na dlužníka

---

[22]) Totéž stanoví § 805 (710) něm. c. ř. s.; srv. *Schmidt*, l. c. str. 632, 633.

[23]) V právu německém je kruh účastníků i při vnucené správě širší, řídě se i tu dle § 9 cit. zákona z r. 1897, avšak účastenství jejich je rovněž obmezeno jen na řízení rozvrhovací (§ 156 násl. cit. zákona).

Způsob a intensita účastenství těchto osob na řízení exekučním závisí, jak již bylo podotčeno, na účincích, jež provedená dražba exekuční na práva jejich dle stavu toho kterého zákonodárství má.

V moderním zákonodárství možno stopovati celkem trojí směr:

1. Dle některých zákonů je vydražitel nemovitosti povinen, pohledávky hypotekární i jiná na nemovitosti váznoucí břemena, pokud v nejvyšším podání úhrady došla, p ř e v z í t i, stávaje se takto o s o b n í m d l u ž n í k e m na místo posavadního.

Je patrno, že kde zásada tato platí, je vliv věřitelů, o nichž tu jednáme, na řízení exekuční celkem nepatrný, poněvač jim může býti lhostejno, k d o je jejich dlužníkem, poskytuje-li nemovitost sama jinak dostatečné jistoty.[24])

Zásada tato, spojená se zásadou ú h r a d n í, platí v říši německé, kdež nemovitost nemůže býti exekučně prodána, pakliže dražitelovým podáním nedojdou úhrady veškerá práva, mající pořadí před věřitelem vymahajícím, jakož i útraty řízení, pokud je z výtěžku napřed zapraviti jest (§§ 44, 52, 53 cit. zák. z r. 1897, a ohledně útrat řízení § 109 cit. zák.).[25])

Postavení účastníků lze pak v právu německém celkem konstruovati takto:

a) Účastníci, kteří docházejí úhrady v nejnižším podání a jichž práva tedy budou vydražitelem převzata, mají na řízení exekuční tento vliv: mohou navrhnouti změnu zákonných ustanovení o nejnižším podání a změnu dražebních podmínek (§ 59 cit. z.), mohou vznésti odpor proti připuštění či odmítnutí jistého podání při roku dražebním (§ 72 cit. z.), mohou podati stížnost proti udělení příklepu (§ 97 cit. z.), jakož i odpor při roku rozvrhovacím, o němž musí býti vyrozuměni (§§ 105, 115 cit. z.).

Právo na změnu dražebních podmínek a zákonných ustanovení o nejnižším podání je však značně omezeno tím, že k takové změně je třeba s v o l e n í každého jiného účastníka, pokud by změnou navrhovanou bylo právo tohoto ohroženo (§ 59 cit. z.). Výjimkou není potřebí tohoto svolení, pokud se jedná o poskytnutí lhůt platebních vydražiteli ohledně onoho obnosu, jenž nejnižší podání převyšuje; takové prodloužení lhůty platební může navrhnouti každý účastník, ačkoliv ve

---

[24]) Přes to není zcela správný výrok *Menestrinův*, l. c. str. 18, jenž vzhledem k tomu, co v textu uvedeno, tvrdí zcela všeobecně, že věřitel takový může »dormire i sonni tranquilli durante tutto il procedimento che non lo tange«. Že tu *Menestrina* nadsazuje, jde nejlépe na jevo z toho, co později v textu vzhledem ku právu německému uvedeno.

[25]) Ono v textu zmíněné podání je zároveň v říši německé podáním nejnižším, jež se tedy neurčuje dle ceny odhadní jako u nás. Zásada tato platila ostatně v Prusku již dle §§ 22, 54 zákona z 13. června 1893, v Sasku dle § 10 zák. z 15. srpna 1884, v Bavorsku dle čl. 22 zák. z 23. února r. 1879, doplněného čl. 1, odst. 1 a 2 zákona z 29. května 1886. Podstatně jiný význam má úhradní princip v právu rakouském (§ 184 č. 8 ex. ř.).

skutečnosti je navrhne jen takový účastník, jenž je ve stejném neb horším pořadí než věřitel vymahající, poněvadž účastník s pořadím lepším není na poskytnutí lhůt platebních — jež má dle motivů roznítiti chuť ku koupi — interessován (§ 60 cit. z.).[26])

b) Další v zákoně vytknutá oprávnění mohou vykonávati jen někteří účastníci, za podmínek zvláštních, zákonem vytknutých. Tak může:

α) účastník, jehož právo by nesplněním podání bylo ohroženo, žádati za složení jistoty (§§ 67, 68 odst. 2 cit. z.),

β) účastník, jehož právo by přiklepnutím ohroženo bylo, může navrhnouti ustanovení nového roku dražebního (§ 85 cit. z.),

γ) účastník, jenž očekává uspokojení z podání, která má vydražitel hotově složiti (Baargebot), může navrhnouti, aby pozemek vydražený byl vzat do soudní správy na účet vydražitelův a to na tak dlouho, dokud zmíněné podání nebude zaplaceno neb složeno (§ 94 cit. z.).

Rozumí se, že tito účastníci (*b*) mají také práva pod *a*) uvedená.

2. Dle jiných zákonů má exekuční dražba za následek, že veškeré hypotekární pohledávky vydražitelem hotově zaplaceny býti musí, ať již by jinak byly splatny neb ne. Zásadu tuto přijalo právo francouzské (čl. 717 odst. 7 code de proc. civ.)[27]), i právo italské (čl. 718 a násl. codice di proc. civ.)[28]).

Vliv účastníků v těchto právech je povahy zcela zvláštní; nejeví se totiž tak v souhrnu jistých práv, jimiž by účastníci na průběh řízení aktivně působili, jako spíše v tom, že se pokládá věřitel vymahající jaksi za zástupce veškerých věřitelů, podobně jako v konkursu správce konkursní podstaty.[29])

Tato právní povaha jeví se zejmena v tom, že, povolena-li druhému věřiteli později exekuce nejenom na statky zasažené již exekucí první, nýbrž kromě nich ještě na statky jiné, může věřitel, jemuž exekuce byla dříve povolena, rozšířiti svou exekuci také na ony statky, na něž jemu exekuce povolena nebyla (čl. 720 code de proc. civ. a čl. 661 odst. 2 codice di proc. civ.).[30])

---

[26]) Jinak dlužno totiž tento obnos složiti ihned při stání rozvrhovacím (§ 49 cit. z.). Srv. *Wolff*, l. c. str. 123, 124, *Menestrina*, l. c. str. 14, 15.

[27]) *Čl. 717* code de proc. civ. modifikován zákonem z 21. května 1858; odst. 7 zní: »Le jugement d'adjudication dûment transcrit purge toutes les hypothèques, et les créanciers n'ont plus d'action que sur le prix« . . .

[28]) *Čl. 718*: »Quando il compratore non paghi nei cinque giorni delle notificazione delle note di collocazione, si può promuovere la rivendita a norma dell'articolo 689«.

[29]) *Menestrina*, l. c. str. 15, pak str. 34 a násl., kdež tuto parallelu dále rozvinuje.

[30]) *Čl. 720* code de proc.: »Si une seconde saisie, présentée à la transcription, est plus ample que la première, elle sera transcrite pour les objets non compris dans la première saisie et le second saisissant sera tenu de dénoncer la saisie au premier saisissant qui poursuivra sur les deux . . . . . elles seront alors réunis en une seule poursuite . . . . .« Podobně *čl. 661* odst 2 codice di proc.: »Se il secondo precetto comprenda

Dalším důsledkem zmíněné právní povahy účastenství osob oprávněných je ústav t. zv. subrogation (ital. surroga). Je-li totiž vymahající věřitel u vedení exekuce nedbalý, může každý v rejstříku hypotečním zapsaný věřitel v exekuci pokračovati, i když pro svou vlastní pohledávku nemá titulu exekučního. Věřitel tento nevede totiž exekuci jménem vlastním, nýbrž v náhradu za nedbalého neb nepoctivého věřitele vymahajícího, jenž mu musí pod trestem pokuty peněžité veškeré tituly a úkony exekuční předati (čl. 722 násl. code de proc., čl. 575 codice di proc.).[31])

3. Rakouský řád exekuční,[32]) jehož vládní předloha stála na stanovisku principu splatnosti (§§ 165, 183 vládní předl.), připouštějíc převzetí dluhu vydražitelem toliko na základě soukromé úmluvy vydražitele s věřitelem, přijal, po živé a zajímavé debatě ve výborech permanenčních i společné konferenci,[33]) modifikovaný princip převzetí dluhů hypotekárních. Kdo v zákonné lhůtě osmidenní před stáním dražebním neprohlásí, že žádá hotové zaplacení své pohledávky, musí se spokojiti s převzetím pohledávky své vydražitelem a ztrácí také veškerý nárok proti dosavadnímu dlužníku osobnímu (§ 171 odst. 2 ex. ř.). Výminka platí toliko při pohledávkách simultánních (§ 222 odst. 1 ex. ř.) a podmínečných (§§ 171 odst. 2, 220 a násl.). Při tom se ponechává vydražiteli právo pohledávky obtížné půlletně vypověděti (§ 153 ex. ř.).

Postavení účastníků dle práva rakouského je pak — hledě k nucené dražbě — toto:

a) Každý účastník *musí* býti: *α*) ku jednání ustanovenému k určení dražebních podmínek předvolán a má právo při roku tomto návrhy na změnu navržených podmínek činiti (§§ 162, 163 ex. ř.),

---

maggiore quantita di beni, il primo creditore deve comprenderli tutti nella spropriazione . . . .« K ustanovením těmto se ostatně ještě vrátíme.

[31]) *Čl. 722*: »La subrogation pourra être également demandée s'il y a collusion, fraude on négligence, sous la réserve, en cas de collusion ou fraude, des dommages-intérêts envers qui il appartiendra . . . .« *Čl. 723 odst. 2*: »Le poursuivant contre lequel la subrogation aura été prononcée sera tenu de remettre les pièces de la poursuite au subrogé, sur son récepissé . . . .«

Čl. 755 odst 1 codice di proc.: »Quando il creditore che sostiene la procedura della essecuzione trascuri di continuarla, i creditori che presero parte all'essecuzione mobiliare, e i creditori iscritti, nel caro di esecuzione immobiliare, possono chiedere, anche all'udienza, di essergli surrogati . . . *Odst. 3 téhož článku*: Il creditore istante deve rimettere al creditore surrogato i titoli e gli atti del procedimento, sotto le pene stabilite nell' articolo 170.« Srv k tomu též *Menestrina*, l. c. str. 15 násl.

[32]) Dle starého práva rakouského musil vydražitel břemena na statku zjištěná, pokud došla nejvyšším podáním úhrady, převzíti, pakliže věřitelé zaplacení bez výpovědi přijmouti nechtěli (§ 328 soud. ř. z r. 1781); srv. *Ullmann*: Das öst. Civilprocessrecht, 1885, str. 555. V praxi však rozhodovaly vesměs jen dražební podmínky. Viz Mater. II., str. 651.

[33]) Srv. Materialien II., str. 651 násl.

rovněž ku stání za účelem prozatímného zjištění stavu břemem (§ 164, odst. 2 ex. ř.[34])

β) o dražebním roku vyrozuměn a musí mu býti k tomu cíli dražební edikt do vlastních rukou doručen (§ 171 ex. ř.).

γ) ku jednání o převzetí nemovitosti z volné ruky obeslán, pokud práva neb nároky jeho dle povahy věci rozhodnutím o tomto návrhu dotčena jsou (§§ 200 č. 1, 203 ex. ř.).

b) Za jistých podmínek m ů ž e účastník:

α) podati odpor proti udělení příklepu, byl-li totiž při dražebním roku přítomen (§§ 182, 184 ex. ř.), neb rekurs (§ 187 ex ř.).

β) žádati za provedení exekuce proti nedbalému vydražiteli pro nedoplatek nejvyššího podání a útraty opětné dražby, pokud na nejvyšší podání odkázán je (§ 155, odst. 2 ex. ř.).

γ) při roku rozvrhovacím podati odpor, aby si uspokojení své pohledávky zajistil, pokud se k roku tomu dostavil a pokud by se mohlo na nároky jeho z dražebního výtěžku dostati, kdyby popírané právo bylo vypuštěno (§ 213, odst. 1 ex. ř.).

δ) navrhnouti, aby prohlášení o udělení příklepu na jeho útraty bylo v úředním listu uvedeno (§ 183, odst. 4).

ε) podati proti usnesení, jímž se stav břemen prozatímně určuje, jakož i proti usnesení rozvrhovacímu rekurs (§§ 167, 234 ex. ř.).

ζ) býti při odhadu nemovitostí přítomen (§ 24 odh. ř.).

Výkon posléze pod δ), ε) a ζ) uvedených práv není nijakou podmínkou omezen.

c) T o l i k o h y p o t e k á r n í v ě ř i t e l é: α) musí býti o povolení nucené dražby zpraveni (§ 133 posl. odst. ex. ř.[35])

β) může učinit návrh na povolení opětné dražby (§ 154 ex. ř.[36])

γ) může navrhnouti zavedení prozatímné správy (§ 158 ex. ř.).

δ) může navrhnouti prozatímné zjištění závad (§ 164 ex. ř.), pokud pohledávka hypotekárního věřitele má přednost před právem úkojným neb právem zástavním vymahajícího věřitele.

ε) může zaplatiti a převésti na sebe vykonatelnou pohledávku, pro kterou dražba byla povolena, a navrhnouti — po náhradě veškerých nákladů na řád dlužníkův jdoucích — zrušení dražby (§ 200 č. 2 ex. řádu).

ζ) musí býti slyšeni o návrhu, aby nejvyšší podání zapraveno bylo jinak než ustanovuje § 152, a nelze návrhu takovému bez jich s v o l e n í vyhověti (§ 152 posl. odst.[37])

---

[34]) Vyjmuty jsou orgány v § 172 č. 1 ex. ř. jmenované, pokud pohledávky jimi k platnosti přiváděné nejsou v knihách veřejných zjištěny.

[35]) Totéž platí o osobách ku koupi zpátečné oprávněných.

[36]) Jim na roveň postaveny veřejné orgány v § 172 č. 1 ex. ř. jmenované

[37]) Vzhledem k tomuto postavení účastníků konstruuje *Petschek* l. c. strana 161 a *Pollak* l. c. str. 62 ve smyslu *Wachovy* theorie o nároku na právní ochranu (Rechtschutzanspruch) t. zv. Vollstreckungsteilnahmeanspruch (Petschek), resp. Teilnahmeanspruch (Pollak).

Pokusivše se takto nastíniti právní postavení účastníků v různých zákonodárstvech států evropských, měli bychom ku konci pronésti konečný úsudek o tom, kterému z názorů, jež se v zákonodárstvech námi sledovaných zrcadlí, přednost dáti. Poněvač jsme viděli, že obsah i rozsah práv účastníků závislým je hlavně na tom, jak to které zákonodárství nakládá při exekuční dražbě s hypotékami na nemovitosti exekvované váznoucími, dlužno zaujati stanovisko nejprve ku této otázce.

Pro princip převzetí hypoték uvádí se hlavně, že princip tento je na prospěch věřitelstva i v zájmu exekuta, poněvač umožňuje dražení a vydražení nemovitosti většímu počtu osob, z nichž mnohé, majíce zaplatiti pohledávky hypotekární hotově, vůbec by se dražby nesúčastnily.[38])

Pro princip splatnosti hypotekárních pohledávek uvádí se opět, že tento princip zamezí vydražení nemovitosti vydražitelem hospodářsky příliš slabým, jenž by převzatým povinnostem dostáti nemohl, takže by vlastnímu cíli exekuce, totiž uspokojení věřitele vymahajícího, v cestu byly postaveny opět překážky všeho druhu; kromě toho namítá se proti principu převzetí hypoték, že by vydražitel převzíti musil i hypotéky vysoko zúročitelné, takže by tato okolnost sama o sobě již od účastenství v dražbě zrazovala.

Upříti nelze, že důvody pro oba principy uváděné jsou jak s hlediska hospodářského, tak se stanoviska právního stejně dobré; následkem toho je také všeobecné zodpovědění otázky, který z principů dotčených zasluhuje přednost, nemožné. Hrají tu nemalou úlohu hospodářské poměry té které země, vznik dluhů hypotekárních a podmínky úvěru realného vůbec.

Řešení této otázky, jak upraveno je v právu rakouském, má svůj původ právě ve snaze, aby různým těmto poměrům a faktorům, jež jsou v různých zemích různé, vyhověno bylo a dlužno zajisté úpravu tuto, jež stejně vyhovuje zájmům věřitelstva jako zájmům vydražitele, jenom pochváliti.

Že také úprava našeho práva v jistém směru vede v praxi k úkazům méně příznivým, o tom pochybovati nelze. Máme tu na mysli počínání valné většiny ústavů úvěrních, najmě spořitelen, jež paušálně skoro povždy žádají před dražebním rokem hotové zaplacení svých hypotekárních pohledávek, ačkoliv počínání toto s povahou úvěru dlouhodobého, na jaký spořitelny přece hlavně poukázány jsou, v souhlas uvésti nelze. Že spořitelny, o nichž je řeč, prohlášení svá vážně neberou, jde ostatně z toho na jevo, že skoro ani v jednom případě k hotovému zaplacení pohledávek spořitelních nedojde, i když toto žá-

[38]) Tak zejm. *Grabmayer*, Denkschrift der Bozener Advokatenkammer, *Dernburg* Das preussische Hypothekenrecht, II., str. 376, *Schmidt*, l. c. strana 647 násl., Materialien II., str. 651.

[39]) Srv. Materialien, I., str. 529 násl., II. sv., str. 651 násl.

dáno bylo, poněvač spořitelny zpravidla pokaždé dle § 223, odst. 1 ex. ř. se dodatečně s převzetím dluhu vydražitelem spokojují. Jenomže tímto, dle našeho názoru naprosto bezdůvodným počínáním — jsouť přece pohledávky spořitelní povždy v pořadí nejpříznivějším — vznikly zbytečné útraty, jež jdou ovšem na účet hypotekárů zadnějších. [40])

Ovšem, za tyto nepříznivé následky nelze činiti zodpovědným zákon. —

Je-li, jak jsme svrchu pověděli, naprosté zodpovědění otázky, kterému principu ohledně pohledávek hypotekárních dáti přednost, nemožné, stává se tím také nemožným kritisovati zcela všeobecně úpravu právního postavení účastníků, poněvač i tu byl by úsudek povždy jednostranným.

Všeobecně lze říci jen tolik: Ať již platí princip splatnosti, či princip převzetí pohledávek hypotekárních, či princip smíšený, nikdy nevystupuje účastenství hypotekárních a jiných realních věřitelů na řízení exekučním do té míry v popředí, aby mohli býti stotožňováni s věřitelem vymahajícím, předpokládajíc ovšem, že sami pro své pohledávky exekuci nevedou. Oni dosáhnou sice při platnosti principu splatnosti také zaplacení svých pohledávek jako vymahající věřitel, ale sluší míti na mysli, že sami nepodnikli nijakých kroků, aby tohoto uspokojení dosáhli, nýbrž že budou uspokojeni jen proto, že jiný věřitel exekuci na nemovitost vede. Zájem účastníků na uspokojení jich pohledávek z nemovitosti exekvované vyvolán tu teprve činností vymahajícího věřitele a jest tedy v podstatě povždy rozdílný od zájmu věřitele tohoto, jehož veškeré počínání právě již od počátku k tomu směřuje, aby uspokojení své pohledávky došel.[41])

Rozdíl ten jeví se zejmena v případech těch, kdy vymahající věřitel od pokračování v exekuci ustoupí. Tu nenastává ohledně účastníků pražádná změna a pohledávky jejich zůstávají exekucí vůbec nedotčeny.

Jakkoliv se zásada tato zdá samozřejmou, tož přece z ní činí výjimku právo francouzské a italské ustanovujíc, jak jsme viděli, že i věřitelé zapsaní mohou v případech těch, že vymahající věřitel řádně ve své exekuci nepokračuje, vzíti vedení exekuce do vlastních rukou náhradou za vymahajícího věřitele (subrogation, surroga — čl. 722 code

[40]) Proti takovému počínání nemůže soudce exekuční ani v otázce útrat působiti, poněvadž spořitelny užívají jenom práva jim poskytnutého a útraty prohlášením jich vzniklé musí jim býti přiřknuty v rámci hypotéky kaučí, pro útraty jejich váznoucí; k úmluvě o převzetí dluhu vydražitelem dochází z pravidla až po rozvrhovacím stání a rozvrhovacím usnesení a musí tedy útraty její opět nésti vydražitel, čímž se mu nemovitost zbytečně zdražuje. Všem těmto nepříznivým následkům učiněn by byl konec, kdyby spořitelny žádaly hotové zaplacení svých pohledávek opravdu jen v případech nutných.

[41]) Vzhledem k tomu označuje *Menestrina* l. c. str. 21 účastenství ostatních věřitelů, mimo věřitele vymahajícího, jakožto nevlastní — intervento improprio — a účastenství více věřitelů vymahajících jakožto vlastní či plné — intervento proprio o pieno.

de proc. civ., čl. 575 codice di proc. civ.), a to i tehdy, když pro svou vlastní pohledávku titulu exekučního nemají.

Ustanovení toto odporuje zásadám vytknutým ohledně právního postavení účastníků a směsuje tyto s věřitelem vymahajícím a nelze je proto nazvati šťastným; nepřiměřenost tohoto zákonného ustanovení bije tím více do očí v právu italském, kdež t. zv. surroga není dovolena ani věřitelům vymahajícím, kteří si později povolení exekuce vymohli, pokud nejsou věřiteli zapsanými (čl. 661, odst. 1 ve spojení s čl. 575 codice di proc.), o čemž později ještě bude řeč.[42])

III.

Až posud zabývali jsme se věřiteli, kterým přísluší na předmět exekvovaný jisté právo věcné, zejmena právo zástavní. Obraťme nyní pozornost svou ku kategorii věřitelstva, jež jsme svrchu označili jakožto věřitele čistě osobní.

Zájem těchto věřitelů, mající svůj podklad v tom, že exekucí proti jich dlužníku, s jiné strany vedenou, vyčerpává se po případě jeho hospodářská síla a zmenšuje se tedy vyhlídka na uspokojení jich pohledávky, je v tomto stadiu a spůsobu rázu čistě hospodářského. Z toho vyplývá jako pravidlo, že tito věřitelé nemají v řízení exekučním, vedeném proti jich dlužníku, nijakého účastenství.

Tím však nemá býti řečeno, že věřitelům osobním má býti naprosto bráněno, aby se na exekuci, proti jich dlužníku vedené, súčastnili. Neboť i úvěr osobní opírá se vlastně, vedle osobních vlastností dlužníkových také o jeho poměry majetkové a pro poskytnutí jeho bude — pokud máme na mysli osobní úvěr, spočívající na základech zdravých — vždycky pro věřitele vedle otázky, bude-li dlužník dluh chtít zaplatiti, stejně důležitou a rozhodnou otázka další, bude-li tak moci učiniti.

Poněvač pak na odpověď na tuto druhou otázku má nemalý vliv exekuce vedená proti dlužníku, nelze se diviti, že také věřitelé osobní si včas účasť na exekuci zajistiti hledí.

Vyloučení těchto věřitelů z účasti na exekuci bylo by také nespravedlivé již proto, že dle moderních názorů tvoří pravidlo exekuce nepřímá, při níž totiž předměty majetku dlužníkova nejprve zpeněženy bývají (kromě řídkých případů, kdy vedena exekuce na hotové peníze) a peníze takto získané pak teprve vymahajícímu věřiteli soudem

---

[42]) Nepřiměřenost tohoto ustanovení pociťuje se také v literatuře italské všeobecně. Srv. *Menestrina*, l. c. str. 20, *Mortara*, Manuale della procedura civile II. vyd., Torino 1898, 2 sv. str. 132, *Cesareo-Consolo*, Trattato della espropriazione contro il debitore, Torino 1891, II. sv. str. 358. — V právu francouzském je subrogation poskytnuta také pozdějším věřitelům vymahajícím, čl. 721 a násl. code de proc. civ.

exekučním za účelem uspokojení jeho pohledávky vydány, zbytek pak dlužníku odevzdán bývá.[43])

Tím mizí původní předmět dlužníkova majetku a nastupují na místo něho hotové peníze, které však, jak známo, lze mnohem snáze, než ostatní předměty majetkové, dosahu ostatních věřitelů odníti a tím uspokojení jejich zmařiti.[44])

Rozumí se, že nemá-li nabyti řízení exekuční povahy konkursu, nestačí k dosažení účasti věřitelů exekučních na něm pouhá existence pohledávky, nýbrž pohledávka tato doložena býti musí listinou neb spisem veškeru pochybnost vylučujícím — titulem exekučním. (Srv. § 1 ex. ř. rak., § 704 násl., zejm. § 724 [662] něm. soud. ř., čl. 543 code de proc., čl. 553 codice di procedura civ.)

Ani však takto prokázaná pohledávka sama o sobě nestačí ku zjednání účasti věřiteli, jemuž přísluší. Neboť soud exekuční nemůže míti vědomost o věřitelích takových a nemůže tedy také z povinnosti úřední na ně ohled míti jako při věřitelích věcně oprávněných a z knih veřejných patrných.

Potřebí je tedy od prvopočátku činnosti takovéhoto věřitele a prohlášení jeho vůle vůči soudu, že žádá uspokojení své pohledávky ze jmění dlužníkova. Konečný cíl tohoto věřitele je tedy zcela totožný s cílem, jehož se domáhá vymahající věřitel. Z totožnosti cíle vyplývá však důsledně také totožnost prostředků, pomocí něhož se k onomu cíli dojíti chce, tedy požadavek jednak, aby věřitel osobní zakročil nejprve o povolení exekuce pro svou pohledávku, jednak, aby dosáhnuv povolení exekuce docílil takového vlivu v řízení exekučním, jenž by mu uspokojení pohledávky jeho zaručoval.

Ovšem, vede-li takový věřitel exekuci sice později než věřitel jiný, ale hledí-li dosíci uspokojení z předmětů jiných než věřitel onen, nelze ovšem o nějaké konkurenci obou věřitelů vůbec mluviti.

Jinak tehdy, pakliže věřiteli pozdějšímu povolena táž exekuce na tytéž předměty majetku dlužníkova, jako věřiteli prvému.

I tu je požadavkem spravedlnosti, aby věřiteli pozdějšímu dopřáno bylo na průběh řízení exekučního stejného vlivu jako věřiteli, jemuž dříve táž exekuce povolena byla. Vyplývá již požadavek ten to z úvahy,

---

[43]) Nazýváme tuto exekuci nepřímou vzhledem ku způsobu jakým věřitel uspokojení dojde; opakem jejím je exekuce přímá, při níž předmět věřiteli dluhovaný je také předmětem exekuce, takže právě tento předmět pomocí exekuce bude dlužníku přímo odejmut a vym. věřiteli za účelem uspokojení jeho nároku vydán (na př. §§ 346, 350 ex. ř.. Tak *Pollak* l. c. str. 34, *Menestrina* l. c. str 46 pozn 1. Dle jiných je exekuce nepřímá ona, při níž dlužník se nutí k tomu, aby plnění, k němuž je povinen, sám z vlastní vůle předsevzal, kdežto exekuce přímá ona, při níž exekuce není namířena proti osobě, nýbrž záleží v tom, že se dlužníku buď předmět přímo odejme anebo se mu jiné předměty jeho majetku zabaví, zpeněží a z výtěžku jich věřitel uspokojí. Tak *Neumann*, System str. 1, 2, *Schmidt* l. c. str. 586 násl., *Menger* (exekuce osobní — přímá, majetková — nepřímá), Beiträge zur Lehre von der Exekution (Archiv für civ. Praxis LV., str. 379).

[44]) Tak *Menestrina* l. c. str. 20.

že také věřitel pozdější chtěje dojíti povolení exekuce, splniti musil tytéž zákonem žádané podmínky, jako věřitel prvý.[44a])

Zbývá však zodpověděti jednak otázku: *a*) jakým spůsobem s hlediska processuálního možno požadavek tento splniti co nejpřiměřeněji, k níž se pojiti bude úvaha,

b) jakým spůsobem dlužno výsledek činnosti všech věřitelů, totiž exekucí docílený výtěžek, mezi ně rozděliti.

Otázka prvá týká se formy účastenství více věřitelů vymahajících na řízení exekučním, otázka druhé pak míry účastenství jich na výtěžku exekuce.

Obě otázky došly v různých právech rozdílného řešení.

Ad a) Co se tkne formy, v jakéž zaručeno býti má účastenství na řízení exekučním více věřitelům vymahajícím, možno rozeznávati tyto:

1. Exekuce každým jednotlivým věřitelem zahájená vede se samostatně, bez ohledu na exekuci, na touž věc jiným věřitelem dříve neb současně zahájenou. Forma tato platila u nás za vlády josefinského soudního řádu.

Jak nákladnou byla a jakých obtíží v životě spůsobila, bude právníkům starším zajisté v dobré ještě paměti.

Poněvač však právo staré stalo se mladším právníkům z valné části »zemí neznámou«, budiž nám dovoleno, abychom zde stručně průběh exekuce v případech, kdy tato byla vedena více věřiteli, nastínili.

Dle soudního řádu z 1. května 1781 musíl si každý exekvent nejprve vymoci první stupeň exekuce, t. zv. exekuční zabavení, ať se jednalo o exekuci na věci movité (§ 342 s. ř.), či o exekuci na věci nemovité (§ 322 s. ř.). Byly-li věci movité novým věřitelem zabavené, před tím již jiným věřitelem zabaveny, vykonávalo se zabavení pozdější ovšem ve formě t. zv. přístupu k zabavení prvnímu, aniž tím však exekuce věřitelem pozdějším vedená svého samostatného rázu pozbývala.[45])

Každý exekvent žádati musil zvláště o druhý stupeň exekuce — exekuční odhad. Avšak k žádosti druhého exekventa, po případě z povinnosti úřadu bylo odhad prve již provedený prohlásiti za platný také pro exekuci další; pokud to bylo pro uplynutí značné doby od výkonu prvého odhadu či následkem později nastalých změn na považenou, bylo po výslechu interessentů rozhodnouti, má-li se odhad opakovati.[46])

Třetí stupeň exekuce — exekuční prodej — vymoci může po výkonu odhadu každý exekvent; v případě konkurence žádostí za prodej rozhoduje však o tom, komu prodej povolen bude, priorita podání žádosti za prodej.[47])

[44a]) *Menestrina*, l. c. str. 21.

[45]) *Ullmann*, l. c. str. 568, *Cannstein*, Lehrbuch der Geschichte und Theorie des öst. Civiprocessrechtes, 1893, sv. II., str. 788.

[46]) *Ullmann*, l. c. str. 553, *Cannstein*, l. c. sv. II., str. 679, rozh. nejv. soudu Gl. U. č. 1733, 6551, 6973.

[47]) Tak *Ullmann*, l. c. str. 554; dle *Cannsteina*, l. c. II, str. 683 rozhoduje o tom, komu prodej povoliti, okolnost ta, kdo z věřitelů dal dříve provésti odhad.

Samostatné vedení více exekucí vedle sebe bylo již za platnosti starého řádu soudního nemožným v případech sekvestrace. Neboť tu povolením sekvestrace dalšímu věřiteli nenastala bez důležitých příčin a bez slyšení stran v osobě sekvestrově pražádná změna, nýbrž tento byl poukázán, aby měl při správě a kladení účtů zřetel také na dalšího věřitele (dvor. dekret z 6. května 1814 č. 1085).[48])

Jak v praxi těžce pociťovány byly nedostatky této formy, o tom podávají výmluvný důkaz výtky činěné tomuto uspořádání konkurence více vymahajících věřitelů v motivech ku vládní předloze nového exekučního řádu, tedy výtky s místa nejpovolanějšího.

Praví se tam[49]) totiž, že pro vyloučení možnosti více samostatně vedle sebe vedených řízení dražebních mluví celá řada úvah. Nejprve obtíže processualní, jež ze zasahání více dražebních terminů do sebe povstávají a o jichž odstranění se judikatura po léta nadarmo namáhala. Pokud by se dražby v různých řízeních odbývaly za těchže podmínek a pokud by zejmena se trvalo na zásadě, že se má při určitém terminu nemovitost přiklepnouti za každou cenu, tož by vlastně pluralita konkurujících řízení vedla k tomu, že by se nemovitost bez ohledu na další, ještě v běhu jsoucí řízení dražební prodala při onom roku, při němž by kupec již nebyl na určitou nejnižší hranici ceny vázán. Za takovýchto okolností by tedy pluralita ona mizela ve prospěch dražby oné, jež byla nejprve zavedena, a věřitelům pozdějším by tedy vyhraženo bylo vlastně ono postavení, jež jim zaručuje jednotnost řízení s možností přístupu.

Pokud by se však různé, různými věřiteli vedené dražby odbývaly za podmínek dražebních, od sebe se různících, byly by přirozeně tyto různé podmínky kupci porovnány a následkem toho nedostavil by se ku dražbám, při nichž by platily podmínky méně příznivé, vůbec žádný kupec. Tedy i tu by pluralita řízení vedla prakticky k jednotě jeho, avšak ku patrné škodě věřitelů i dlužníka.

K tomu přistupuje dále otázka útrat, poněvač s pluralitou řízení spojena je také pluralita odhadů, následkem čehož se zmenšuje také výtěžek dražby, jejž by bylo lze mezi věřitelstvo rozděliti.

Ostatně nelze od věřitelů a jiných účastníků žádati, aby veškeré přípravné kroky a jednání vícekrát podnikali a při každé nové dražbě touž činnost ku hájení svých zájmů vyvíjeli.

Konečně prý padají na váhu zkušenosti, jichž za platnosti starého řádu soudního nabyto bylo a jež rovněž zrazují od posavadních forem řízení: musí býti totiž všem návrhům exekučním, jež nejsou míněny vážně, nýbrž jen ten cíl sledují, aby útraty způsobeny a na věřitele dřívější nátlak činěn byl, přítrž učiněna.[50])

---

[48]) *Ullmann*, l. c. str. 550, *Cannstein*, l. c. II. str. 661.

[49]) Materialien, I. str. 515, 516.

[50]) Motivy citované předpokládají i více odhadů i více dražeb; jak však svrchu v textu uvedeno, nebyly v praxi, jíž v nedostatku zákonných ustanovení ponecháno pole co nejširší, zpravidla odhady opakovány a také byla dražba

2. Exekuce prvým věřitelem zahájená vedena je toliko tímto, jakožto vnějším zástupcem věřitelů pozdějších, kteří obmezeni jsou na výkon kontroly jeho — forma to práva francouzského i italského.[51]) Forma tato je nutným následkem zásady poměrného uspokojení všech věřitelů z výtěžku exekuce, pokud se nejedná o pohledávky privilegované a hypotéky (čl. 2093 code civil, čl. 1949 codice civile), o níž ještě později bude řeč.

Důsledky formy této jeví se zejmena v tom, že, bylo-li řízení exekuční již zahájeno ve prospěch jednoho věřitele, nelze zahájiti nové řízení ve prospěch věřitele pozdějšího.

Tak zejmena předpisuje čl. 680 code de proc. civ., že při exekuci na nemovitosti saisie, pozdějšímu věřiteli povolená, nebude v rejstříku hypoték ani zapsána,[52]) a čl. 720 tamtéž, že, vztahovala-li se saisie pozdějšímu věřiteli povolená na více statků, než saisie prvního věřitele, že bude zapsána jen ohledně oněch statků, na něž se první saisie nevztahuje.[53])

S téhož hlediska posuzovati dlužno ustanovení čl. 611 code de proc., dle něhož huissier, jenž hodlaje provésti zabavení svršků sezná, že saisie již byla dříve provedena a schovatel (gardien) ustanoven, nemůže provésti zabavení znovu, nýbrž přezkoumav svršky dříve již zabavené a zabaviv svršky posud nezabavené, vyzve prvního věřitele, aby všechny svršky do 8 dnů prodal.[54])

Mnohem pronikavějším je ustanovení, že i v tom případě, pakliže se saisie druhého věřitele vztahovala, kromě statků první saisie již postižených, ještě na statky další, věřitel první má celé řízení sám vésti (čl. 720 code de proc. civ., čl. 661, odst. 2. codice di proc. civ.).[55])

---

jenom jednomu věřiteli povolována. — Podobné námitky, jak v textu pro nucenou dražbu z motivů citovány, uvádějí tyto také ohledně exekuce na věci movité. Mater. I., str. 556, 557.

[51]) *Menestrina*, l. c. str. 34, *Mortara*, l. c. II., str. 115.

[52]) *Čl. 680*: »S'il y a eu précédente saisie, le conservateur constatera son refus en marge de la seconde; il énoncera la date de la précédente saisie, les noms, demeures et professions du saisissant et du saisi, l'indication du tribunal où la saisie est portée, le nom de l'avoné du saisissant et la date de la transcription.«

[53]) Srv. pozn. 30. Dle čl. 661, odst. 1. ital. codice di proc. civ. zapisuje se i pozdější povolení exekuce do rejstříků hypotečních. (»Quando prima della vendita un altro creditore notifichi il precetto per agire sugli stessi beni immobili, il conservatore delle ipoteche nel trascriverlo fa menzione del precetto già trascritto, ma il secondo creditore non può proseguire gli atti per la spropriazione (575).«) *Menestrina*, l. c. s r. 36.

[54]) *Čl. 611*: »L'huissier qui, se présentant pour saisir, trouverait une saisie déjà faite et un gardien établi, ne pourra pas saisir de nouveau; mais il pourra procéder au récolement des meubles et effets sur le procès verbal, que le gardien sera tenu de lui représenter: il saisira les effets omis et fera sommation au premier saisissant de vendre le tout dans la huitaine . . . . . « Podobně ustanovuje čl. 598 ital. codice di proc. civ.

[55]) Srv. pozn 30 Italský zákon připouští však alespoň, že, vzejdou li mezi oběma věřiteli spory, má soud rozhodnouti o tom, který z věřitelů má exekuci vésti, dovoluje tedy výminku z pravidla v textu uvedeného (čl. 661.

Věřiteli druhému poskytnuta toliko v případech nedbalosti, lsti, podvodného srozumění a pod. t. zv. subrogation, pomocí níž může v řízení započatém pokračovati (čl. 721 code de proc.).[56])

Byla-li exekuce prvního věřitele zrušena, může kterýkoli nejbedlivější z věřitelů pozdějších v exekuci své pokračovati (čl. 724 code de proc. »le plus diligent des saisissants postérieurs«).

V jistých věcech mohou i ostatní věřitelé vykonávati samostatně jakýsi vliv na řízení exekuční, nejsouce závislí na věřiteli prvním; na př. jsou oprávněni k návrhu, aby po zápisu saisie byla správa nemovitostí dlužníku odňata (čl. 681 code de proc.), rovněž vyžaduje se souhlasu veškerých věřitelů exekučních i zapsaných — ve studiu zvaném »après les sommations« také všech ostatních, i nezapsaných — k tomu, aby místo exekučního prodeje nemovitost prodána byla z ruky (čl. 743 code de proc.) a pod.

Z tohoto stručného a kusého nástinu seznáváme, že v právu francouzském i italském postavení pozdějšího věřitele vymahajícího není právě závidění hodno, jelikož je věřitel pozdější ve svém účastenství na řízení exekučním věřitelem prvním značně obmezován. Jakožto stinné stránky této úpravy konkurence více vymahajících věřitelů uvésti lze jednak okolnost, že úprava tato přirozeně vede ku passivitě věřitelů pozdějších, kteří se veškerého účastenství raději vůbec vzdalují a tím také věřiteli prvému veškeru zodpovědnost ponechávají, jednak však okolnost, že forma tato nemůže zameziti nutně vznikající konflikty mezi více věřiteli exekučními a jim v zápětí vznikající spory, jichž vyřízení exekuci jenom protahuje. Myšlenka, jež byla systému tomuto základem, totiž aby rovnosti věřitelů na výtěžku exekuce odpovídala také rovnost jejich v řízení exekučním, zajisté splnění nedošla.[57])

3. Forma třetí konečně záleží v tom, že připuštěno toliko jediné řízení exekuční, avšak s více věřiteli vymahajícími, kteří jsou si co do vlivu na řízení to rovni. Forma tato přijata v novém právu rakouském i v právu německém ústavem t. zv. přístupu a je výsledkem novodobého nazírání na exekuci.

Názor totiž, dle něhož exekuce považována za záležitost stran — res inter partes gesta — tak že se jenom stranám ponechalo při rozvíjení řízení exekučního zcela volné pole, kdežto soud sám jen k žá-

---

odst. 2, věta druhá »e quando sorgano contestazioni tra i due creditori, il tribunale che ha pronnunziato la prima sentenza di spropriazione decide quali dei due debba proseguire la spropriazione di tutti i beni compresi in essa«). Ustanoveni to zajisté vhodné.

[56]) To však jen v právu francouzském; v právu italském není t. zv. surroga poskytnuta věřiteli exekučnímu (osobnímu), jenž může po odpadnutí prvního věřitele v exekuci pokračovati toliko jure proprio, nikoli jako náhradník prvního věřitele (arg. čl. 661, odst. 1. a 575 codice di proc.). K tomu *Menestrina*, l. c. str. 16 a 20. Za to je však možna v obojím právu subrogation, surroga, věřitelů zapsaných, i když nejsou věřiteli exekučními. O tom již byla svrchu řeč.

[57]) K tomu *Menestrina*, l. c. 39, 40 a literatura tam citovaná.

dosti stran činným se stával nemoha z moci své vlastně nijakou činnost vyvíjeti, opuštěn v době novější naprosto. Naopak považována nyní exekuce za záležitost dotýkající se zájmů veškerenstva. Důsledkem toho je také postavení soudu exekučního nyní zcela jiné, ovládáno jsouc zásadou officialnosti, jež je opět nerozlučně provázena zásadou levnosti a rychlosti exekuce.[58])

Ze zásad těchto však vyplývá, že musela býti v případech, kdy více věřitelů na týž předmět touž exekuci vede, přijata v moderním právu jednota řízení exekučního.[59]) Poněvač pak každý vymáhající věřitel je v řízení exekučním stranou, je přirozeno, že jednota řízení exekučního nesmí míti za následek obmezování pozdějších vymahajících věřitelů co do vlivu naň. Zásada práva francouzského nemohla tu ovšem býti vzorem již z toho důvodu, že v právu rakouském i německém platí ohledně účasti více věřitelů na výtěžku exekuce zásada priority, k ostatním vadám formy práva francouzského ani nehledě.

Důsledkem toho, že všichni vymahající věřitelé jsou stranou v řízení exekučním a že každý z nich přivádí k platnosti své vlastní právo a nikoliv snad jen součást práva všemi věřiteli dohromady k platnosti přiváděného, je naprostá rovnost veškerých vymahajících věřitelů co do vlivu na společné řízení exekuční (§§ 103, 139, 267 ex. ř., 27 něm. říš. zákona z 24. března 1897, rovněž tak již § 15 pruského zák. z 13. července 1883, čl. 42 bavorského zák. z 23. února 1879, §§ 59, 60 saského zák. z 15. srpna 1884).[60])

Obmezení pozdějších věřitelů vymahajících jeví se toliko v jednom směru, totiž že musí řízení exekuční, k němuž přistupují, přijmouti v tom stavu, v jakém se právě nalézá. Obmezení toto diktováno bylo úvahou, že v případě opáčném stálé odvolávání toho, co již právoplatně bylo nařízeno nebo předsevzato, nedopouštělo by nikdy, aby exekuce ku konci byla přivedena.[61]) Třebas zásada tato v jednotlivých případech také ku příkrostem vésti může — stačí vzpomenouti nezměnitelnosti dražebních podmínek v případech, kdy přistoupí k řízení dražebnímu věřitel s předností lepší než věřitel, jenž z posavadních vymahajících věřitelů požívá přednosti nejlepší, vzhledem ku § 150 ex. ř. — nesluší neuspokojivé výsledky takové přičítati na vrub přístupu, nýbrž na vrub nedostatků jinakých ustanovení exekučního řádu.[62])

---

[58]) Srv. Materialien I., str. 455 násl.

[59]) Srv. Materialien I., str. 501, 515, 557.

[60]) Něm. soudní řád neužívá v § 826 (727) ohledně movitostí výrazu »Beitritt«, nýbrž mluví o »Anschlusspfändung«, jež má však týž význam, jelikož i tu se pokračuje v řízení pro všechny vymahající věřitele společně (§ 827 něm. ř. s.).

[61]) Materialien, str. 516, 517.

[62]) K tomu zejmena jednání prvního právnického sjezdu českého 1904, sekce II., o otázce 3tí. — Nesrovnalosti v textu zmíněné ovšem jsou vyloučeny, pakliže se § 150 ex. ř. vykládá ve smyslu dobrozdání nejv. soudu ze 16. května 1902 Praes. 272/1, uveřejněného na str. 155, 156 věstníku ministerstva práv r. 1902.

Ad b) Vyřídivše takto formální stránku konkurence věřitelstva vymahajícího v řízení exekučním, věnujme nyní pozornost svou stránce materielní, jevící se v tom, dle jaké míry více věřitelů exekučních z výtěžku exekuce uspokojení dojde.

Způsob uspokojení více věřitelů exekučních je dvojí: buď dojdou veškeří věřitelé vymahající uspokojení poměrně dle velikosti svých pohledávek — t. zv. zásada rovnosti či poměrnosti, aneb bude z výtěžku exekuce nejprve uspokojen věřitel, jenž nejdříve exekuci zahájil, — pokud ovšem nehledíme ku věřitelům knihovním, ať již jsou zároveň věřiteli vymahajícími (exekučními) nebo ne — a po něm teprve ostatní věřitelé vymahající dle svého pořadí — t zv. zásada přednosti či priority.[63])

V zákonodárství evropském zastoupeny jsou oba principy; rovněž literatura vykazuje stejně horlivé zastance obou zásad. Zástupcem zásady rovnosti v zákonodárství je právo francouzské (čl. 2093 code civil), zástupcem zásady přednosti je ode dávna právo rakouské (§ 342 josefinského soudního řádu). V říši německé přijata zásada přednosti v oboru nemovitostí naprosto teprve zákonem z 24. března 1897 (§ 10) a nabude v celé říši platnosti okamžikem, kdy se bude moci kniha pozemková považovati za založenou ve všech okresech knihovních (§ 1 uvozovacího zákona ku cit. zákonu z r. 1897); již dříve platila zásada přednosti v Sasku (§ 487 obč. zák. s.), Hessensku, jakož i v právu obecném. V oboru movitostí platí zásada ta již dle § 804 (709) něm. c. ř. s. Naproti tomu platí zásada rovnosti v právu italském (čl. 1949 codice civile) a platila v některých právech německých, zejména v Prusku následkem konkursního řádu z r. 1855, v Bavorsku od r. 1869, Würtembersku od r. 1865.

Jak viděti, je territorialní rozsah platnosti obou zásad značný.

Historický vývoj svědčí zásadě přednosti.

V právu justiniánském zakládala, jak známo, pignoris capio výlučné a věcné právo ve prospěch věřitele, poskytujíc tak v právu obecném základ ku vytvoření soudcovského práva zástavního — pignus in causa judicati captum.

Odtud se vysvětluje, že v právech založených na právu obecném přijato bylo zřízení exekučního práva zástavního jakožto nutný stupeň exekuce (§§ 322 a 342 jos. s. ř.).[64])

Náhled tento opuštěn byl sice v době nejnovější, pokud se jedná o nemovitosti v knihách veřejných zapsané, ale nikoli proto, že by byla také zásada přednosti opuštěna, nýbrž proto, že se exekuční právo zá-

---

[63]) *Menestrina*, l. c. str. 22 mluví o »esecuzione a base d'interessamento colletivo«, jakožto protivě ku »esecuzione a base d'esclusione«; *Schmidt*, l. c. str. 599, 643 o »Princip der Procentualität oder Gleichberechtigung«, jakožto opaku ku »Princip der Priorität«.

[64]) Ovšem ne výlučně a všude; jinde konstruována zásada přednosti ve formě privilegium exigendi; tak v Bavorsku od r. 1822 do 1869, ve Würtembersku od r. 1825 do r. 1865.

stavní jeví spíše jakožto pouhá pomůcka konstrukční, jíž moderní soudce exekuční ku vyvinutí své činnosti potřebí nemá, a poněvač pořadí vymahajícího věřitele zajištěno je pouhým poznamenáním zavedeného řízení dražebního v knize veřejné, [65]) jež zakládá pro věřitele vymahajícího právo na uspokojení (Befriedigungsrecht), či právo úkojné (§ 135 ex. ř.). [66])

Ohledně hmotných věcí movitých a pohledávek peněžitých platí i na dále ustanovení, že vymahající věřitel nabývá práva zástavního (§§ 256, 294 ex. ř.). [67]) Právu francouzskému a právům na něm spočívajícím je naproti tomu soudcovské právo zástavní ve smyslu práva obecného ústavem neznámým.

Ustanovujeť čl. 2092 code civil, že každý dlužník ručí za splnění svých závazků veškerým svým jměním, přítomným i budoucím, movitým i nemovitým, a čl. 2093, že jmění dlužníkovo je společnou zástavou (le gage commun) jeho věřitelů a že cena jeho se rozděluje mezi věřitelstvo poměrně, pokud nepřísluší některému věřiteli ze zákona právo přednosti, totiž privilegium neb hypotéka (čl. 2094 code civil).

S tím souhlasí také čl. 656 code de procédure civ. stanově, že, pokud výtěžek exekuce nestačí k úplnému zaplacení věřitelů, »le saisi et les créanciers seront tenus, dans le mois, de convenir de la distribution par contribution«. [68])

Kterému z obou vytčených principů dáti přednost, o to veden je dosud spor.

Důvody uváděné pro princip přednosti vrcholí hlavně v tom, že princip tento odpovídá podstatě práv soukromých, jež jsou rázu individualního, kteréhožto rázu je exekuce zbaviti nemůže; že dále princip tento pobádá věřitele k rychlému a ráznému pokračování v exekuci, že zamezuje hospodářskou zkázu dlužníkovu, jelikož se exekuce obmezuje na zajištění pohledávky vymáhané a byla-li ve větším rozsahu předsevzata, dovoleno je obmezení její, což v případech rovnosti věřitelů není možné, poněvadž tu věřitel nevěda, kolik jiných věřitelů se ještě

---

[65]) Tak motivy Materialien I., str. 513.

[66]) Z bohaté literatury o právní povaze tohoto práva srov. hlavně *Stieber* ve Sborníku věd právních a státních, IV., roč. svazek zvláštní (ku poctě Randově vydaný), pak *Kastner*, Zwangsverwaltung und Befriedigungsrecht. Ger. Ztg. 1904, str. 89 násl., kdež zejmena na str. 97 násl. probrány jednotlivé, o otázce té v literatuře projevené názory.

[67]) V právu německém platí ohledně movitostí totéž (§ 804 c. ř. s.); ohledně nemovitostí ustanovuje § 20 cit. zák z r. 1897, že usnesení, jímž se nucená dražba nařizuje, platí jako »Beschlagnahme des Grundstückes«, jež má účinky zákazu zcizení r. j. jakéhokoliv opatření, jímž by právo vym. věřitele poškozeno bylo (§ 23 cit z.). *Wolff*, l. c. str. 67.

[68]) Ovšem zná také právo francouzské, t. zv. l'hypothèque judiciaire, jež se nabývá na základě titulů v čl. 2123 code civil vypočtených, poskytujíc věřiteli dnem zápisu do rejstříku hypoték pořadí (čl. 2134) ohledně všech statků, jež náleží neb náležeti budou dlužníku v okresu úředníka hypoték; avšak tato hypotéka je na exekuci úplně nezávislá.

na exekuci súčastní, snažiti se bude podrobiti exekuci co největší množství předmětů majetku dlužníkova. Poněvač pak prý princip přednosti umožňuje rychlé a jisté vedení exekuce, není jím ani úvěr osobní nijak ohrožován, ba naopak podporován.

Naproti tomu se právě principu přednosti vytýká, že obsahuje bezohlednost vůči věřitelům ostatním, zejména vzdáleným neb méně informovaným, že princip přednosti jeví se vlastně jako odměna necitelnosti (Praemiierung der Hartherzigkeit) vůči dlužníkovi, podněcujíc věřitele k bezohlednému počínání a odpírání lhůt platebních.[69])

Ostří námitky poslední zlomeno je — pokud máme na mysli právo rakouské — ovšem zásadou officialnosti, jíž řízení exekuční je ovládáno a následkem kteréž disposice stran je v řízení exekučním obmezena na míru nejmenší.

Poněkud závažnější zdá se nám námitka prvá, že totiž princip přednosti může vésti za okolností ku zkrácení ostatních věřitelů, kteří mnohdy z příčin nahodilých nemohli si přednost takovou, která by uspokojení buď úplné či částečné zabezpečovala, vymoci.

Ovšem se proti této námitce uvádí, že může pozdější věřitel dojíti uspokojení z ostatního jmění dlužníkova, první exekucí nezasaženého.[70])

Avšak máme-li na mysli exekuci mobilární, na niž se hlavně při tom myslí — v kolika případech zbude po výkonu zabavení hmotných věcí movitých ve prospěch prvého, po případě i druhého vymahajícího věřitele, dlužníkovi z majetku jeho tolik, aby mohli také věřitelé ostatní s úspěchem exekuci vésti? Zkušenost učí, že zejména v případech exekuce proti malým živnostníkům zabavení předsevzaté prvým věřitelem — jenž bývá začasté příbuzným dlužníkovým — vyčerpává veškerý majetek dlužníkův, takže všichni pozdější věřitelé vyjdou na prázdno. V takových případech vede zásada přednosti zajisté k nesrovnalostem.[71]) Avšak jeví-li se nesrovnalosti vznikající ze zásady přednosti hlavně v tom, že tato zásada vede v případech opravdové insolvence dlužníkovy ku zkrácení věřitelů pozdějších, překážejíc poměrnému uspokojení věřitelstva, tož lze zase stejným právem vytknouti zásadě rovnosti, že snaha prvního věřitele, zajistiti si co nejpříznivější uspokojení své pohledávky, spojená s nejistotou, zda a s mnoha-li konkurenty se bude musit o výtěžek své exekuce děliti, povede ku co možná nejobsáhlejšímu vedení exekuce, jež jest s to, v případech častých hospodářskou existenci dlužníka úplně

[69]) Z literatury srv. hlavně: *Menger*, l. c str. 479 násl., *Schmidt*, l. c. str. 599, *Meibom*, Archiv für Civ. Praxis LV. str. 313 násl., *Hahn*, Materialien zur Civilprocessordnung und dem Einführungsgesetze zu derselben, Berlin, 1880, str. 448 násl.

[70]) Tak *Schmidt*, l. c. str. 598, 599, *Menestrina*, l. c. str. 28.

[71]) Předpisy zákona odpůrčího, jak známo, ve valné většině případů pomoci neposkytují a na konkurs bývá pro nedostatek dalšího jmění pozdě. To, co pov děno v textu ohledně movitostí, platí přirozeně též o exekuci immobilární, jež jakožto »ultima ratio« nastupuje zpravidla až tehdy, když exekucí mobilární ničeho pořídíti nelze.

zničiti, a to tím snáze, jelikož při platnosti zásady rovnosti přirozeně o nějakém obmezení exekuce (ve smyslu §§ 27 a 41 ex. ř., a § 803 něm. c. ř. s.) řeči býti nemůže.

Poněvač pak máme za to, že neodůvodněné zničení hospodářské existence je zjevem s hlediska socialního i národohospodářského považlivějším než zkrácení věřitele — jež ostatně nikdy považlivých rozměrů nenabývá a jemuž se nelze ani při rovnoměrném uspokojení veškerých věřitelů v případech insolvence dlužníkovy vyhnouti (konkurs!) — nejsme s to se pro princip rovnosti veškerých věřitelů rozehřáti.

Uherská osnova zákona kartelového.

Podává Dr. *Lev Winter.*

Vavříny, kterých dobyly vlády rakouské, podavše třikrát za sebou parlamentu předlohu zákona o úpravě činnosti kartelův, a učinivše tak v Evropě první krok na tomto poli, nedaly patrně spáti vládě souseda za Litavou. Ačkoli právě v Uhřích není kartelů mnoho a ačkoli dle doznání vlády v motivech osnovy kartely uherské nezavdávají příčiny k zakročení, přece vláda Tiszova v době nejprudšího boje s neústupnou opposicí předložila osnovu zákona o kartelích, vypracovanou drem Pavlem *Mandlem.*

Vady osnovy rakouské daly se omluviti tím, že to byl první pokus. Tato omluva přirozeně odpadá při osnově uherské, jež měla ostatně po ruce daleko větší materiál nežli před lety vláda rakouská. Od té doby znalost kartelů znamenitě pokročila, od té doby také věda právní věnovala jim význačnou pozornost a pronesla o nich četné úsudky. Přes to osnovu uherskou nelze pokládati za šťastnu.

Naproti osnově rakouské má ovšem jednu důležitou přednost. Rakouské osnově právem vytýkán byl přílišný fiskalism; rakouské osnově šlo především o to, aby cenová politika kartelů neměla za následek klesání konsumu takových výrobků kartelových, na které uvalena je daň spotřební. Proto osnova omezovala se na takové kartely, proto skládala všechno rozhodování o kartelích na ministra financí.

Osnova uherská jde dále. Má v úmyslu zahrnouti všechny kartely. Umysl ten však tříští se hned o úskalí definice kartelu, která položena jest v čelo osnovy. Pokládáť osnova za kartel úmluvu, kterou nastává mezi stranami vzájemně vížící dohoda ohledně dobrovolného omezení průmyslové výroby a obchodu (»der gewerblichen Production und des Verkehres«, praví officielní překlad německý, uveřejněný v »Zeitschrift

für ungarisches öffentliches und Privatrecht«). Dle této definice spadaly by pod působnost zákona hlavně kartely omezující výrobu a rayonující prodej svých výrobků nebo nákup potřebných surovin. Aby ostatní kartely pod tuto definici kartelu se vešly, bylo by zapotřebí výkladu hodně krouceného. A ještě by se to vždycky nepodařilo. Že by touto definicí nebyly nijak stíženy trusty a fuse a jiné monopoly, jest samozřejmo.

Celá osnova zákona kartelového není sice naproti kartelům nijak přísná, nicméně nedá se očekávati, že kartely jen tak beze všeho vezmou na se jho osnovou na ně uvalované, že se nebudou nijak bránit. Snad vláda uherská spolehá jako v procesích politických tak i v těchto procesích hospodářských na soudy uherské; snad spolehá, že dovedou soudy jednati v intenci vlády, i když nebudou míti pro svůj rozsudek podklad formální.

Povinnosti, které osnova kartelům ukládá, jsou velice lehké. Kartel musí byti zřízen na základě smlouvy písemní, která musí obsahovati jména, firmy a bydliště či sídla súčastněných, dobu, na kterou kartel byl uzavřen, účel, za kterým se tak stalo, prostředky, kterými míní účelu svého dosáhnouti, jakož i naznačení orgánu, který záležitosti kartelu bude obstarávati. Má-li smlouva takový obsah, jest ministr obchodu povinen, dáti kartel zapsati do rejstříku kartelového, jenž vede se v ministerstvu obchodu, a z něhož každému na písemnou žádost musí býti vydán opis. Ministr obchodu není tedy oprávněn zkoumati, zda-li úmluvá kartelová může někoho poškodit, čili nic. Jeho činnost je čistě formální. V dobrozdáních, která o otázce kartelové podána byla německému sjezdu právnickému v Inšpruku r. 1904, nazývá rada vrchního zemského soudu *Schneider* rejstřík kartelový a nucený zápis kartelů do něho prostředkem, kterým vlády chtějí se dostat z rozpaků, do nichž činnost kartelů je přivedla. Ale osnova uherská nechce vládu v otázce povolení či nepovolení kartelu nijak angažovat, poněvadž bylo by to v příkrém odporu s uherským systemem právním, jak praví motivy.

Osnova chce totiž všechnu skutečnou zodpovědnost za činnost kartelů uvaliti na soudy. Nikoli zvláštní soudy kartelové, jak častěji i u nás byly projektovány, nýbrž na soudy řádné. Poněvadž však osnova předpokládá, že řádné soudy nebudou míti samy dostatečných znalostí hospodářských a že také nebudou vždy věděti, kam se obrátit o dobrozdání, dává jim hned na ruku dobrozdání znalecké. V Pešti a v Záhřebě mají býti zřízeny stálé komise znalecké, jichž členy i předsedu jmenuje ministr obchodu resp. bán charvátský na dobu šesti let.

Jest přirozeno, že dobrozdání těchto znaleckých komisí budou pro výrok soudů naprosto směrodatna, jako jsou směrodatna na př. dobrozdání lékařská při posuzování sporné otázky, zda-li ta která osoba k nějakému jednání jest způsobila čili nic. A přece osnova uherská nesvěřuje těmto komisím znaleckým rozhodování formální. Je to právě výsledek snahy, sprostit vládu ať již přímé či nepřímé zodpovědnosti, a svalit zodpovědnost na soud ústavně na vládě nezávislý.

Soud pak má míti příležitost zakročiti proti kartelu ve dvou případech: když proti kartelu vznesen jest odpor, a když jest proti němu podána žaloba na náhradu škody.

Odpor může vznésti proti kartelu ministr obchodu, jehož pak při sporu zastupuje státní návladní. Státi se tak může v případech následujících:

a) když ze smlouvy vyplývá, že členové kartelu umluvili, že budou užívati výjimečných cen nápadně odchylných od obyčejné ceny, anebo že odepřou dodávku, takže tím třetí osoby mohou býti vyloučeny ze soutěže;

b) když kartely upraví ceny svých výrobků způsobem takovým, že může jich býti využíváno k vydírání publika, anebo když vykonávají na ceny takový vliv, že rozdíl mezi náklady výrobními a prodejní cenou přesahuje nápadně obvyklý zisk.

V případě prvním odpor může býti vznesen jenom v době tří měsíců ode dne zápisu do rejstříku kartelového, aby po uplynutí této krátké doby kartel mohl býti jist svou existencí právní. Odpor směřuje k tomu, aby soud uznal úmluvu kartelovou za neúčinnu.

Náhrady škody možno domáhati se stranou poškozenou:

a) když kartel sníží cenu svých výrobků tak, že znemožní soutěž za zisku všeobecně obvyklého,

b) když pro další zpracovatele anebo prodavače výrobků svých buď zvýší ceny výrobků tak, že z toho může dojíti ke zkáze dotyčné osoby, anebo když jim vůbec odepře dodávání svých výrobků,

c) když kartel nakupuje polotovary anebo suroviny za ceny značně snížené anebo odepře nákup jich tak, že strana je prodávající může býti jednáním takovým zničena.

Stačí jediný pohled na vyjmenované případy, v nichž cestou práva soukromého může býti zakročeno proti činnosti kartelův, abychom seznali, jak dalekosáhlé důsledky obsahuje osnova o nepatrných 23 paragrafech. Venkovskému krajskému soudu uherskému resp. znalcům dána jest osnovou do rukou taková moc, jakou neodvážily se nejsilnější vlády reklamovati pro sebe.

Soud má míti právo prohlásiti kartelovou úmluvu za neúčinnu nejenom na ochranu publika, když toto kartelem jest vykořisťováno, nýbrž i na ochranu »právního řádu« uherského, na ochranu soutěže jako základního principu dnešního systemu hospodářského.

Ale soud má také chrániti každého jednotlivce proti kartelům. Soud může zakázati kartelu prodej výrobků za nízkou cenu, může tedy stanoviti minimální ceny kartelových výrobků — na ochranu postranníkův. Soud může zakázati prodej výrobků za ceny vysoké, může tedy stanoviti i maximální ceny na ochranu dalších zpracovatelův a prodavačů výrobků těch. Soud může zakázati kartelu nákup za nízkou cenu a stanoviti tak minimální cenu polotovarův a surovin, jichž kartel potře-

buje. Jinými slovy: soud může silný vliv vykonávati na výši výrobních základů kartelu — na ochranu prodavačů surovin a polotovarův, zpracovávaných kartelem.

Však na tom není dosti. Osnova uherská dává soudu ještě daleko větší moc. Dle ní soud může donutiti kartel, aby svoje výrobky prodával, asi tak, jako nyní mohou k tomu býti donuceni lékárníci. Ba soud může donutiti kartel i k tomu, aby suroviny i polotovary kupoval a sice za přiměřenou cenu.

Může-li orgán státní přiměti kartel nejenom k tomu, aby za určité ceny prodával a nakupoval, nýbrž i k tomu, aby vůbec prodával i nakupoval — může-li státní orgán takovým způsobem zasáhnouti ve svobodu živnostenskou — pak snad jenom v Uhřích mohou mluvit o tom, že chtějí míti zákon srovnávající se s jich právním řádem, zákon, jenž není v odporu s jich systemem právním.

Na uzákonění nebo dokonce na provádění této osnovy as sotva kdo pomýšlí. Ale mohlo-li vládě evropského státu vůbec přijíti na mysl, že by takových dalekosáhlých prostředků mohlo býti použito proti kartelům, oč snažší a proveditelnější a zároveň s dnešní hospodářskou soustavou shodnější a s ní těsněji a organičtěji souviselá byla by soutěž, které by se jednotlivé organisace veřejnoprávní chopily, aby svoje příslušníky chránily před škodlivou činností nejenom kartelu, nýbrž monopolu vůbec.

Nové nauky o nexum.

Podává dr. *Josef Vančura.*

Nexum náleželo k oněm útvarům nejstaršího soukromého práva římského, jež vymizely velmi záhy z užívání. Ve spisech klassických právníků římských, pokud se nám zachovaly, nečiní se již o něm pozoruhodnější zmínky, ani Gaiovy Instituce nevyjímaje. Téměř vše, co jest nám o této základní instituci starého práva římského známo, čerpáme hlavně ze spisů historiků římských (Livia), a řeckých (Dionysia Halikarnasského), kteří přirozeně přihlížejí ve svých výkladech více k momentům zevnějším, k významu této právní instituce po stránce hospodářské, nežli k okolnostem, jež jsou důležity pro posouzení její právnické povahy. A i tyto zprávy dochovaly se nám na mnoze ve znění porušeném. Při tomto nedostatku spolehlivých pramenů nemůže překvapiti, že pro romanistickou právní literaturu zůstává otázka, co jest vlastní podstatou nexa, záhadou a trvalým zdrojem nejrozmanitějších názorů; tak již ve spisech právnických z první polovice 19. století setkáváme se skoro u každého spisovatele o této instituci pojednávajícího se zvláštní

theorií o její právní povaze: buď přikládá se nexu vedle širšího významu co právního jednání uzavřeného per aes et libram užší a technický význam co librálního jednání obligačního (Bachofen, Das Nexum 1843 str. 20, 159), nebo co zcizení věci fiduciae causa, při němž věc přechází na nabyvatele na rozdíl mancipace jen v jakýsi poměr obligatorní (Schilling, R. G. II., 514 a n.), buď spatřuje se v něm trh na oko uzavřený na rozdíl od skutečného trhu při mancipaci (Walter, R. G., str. 587), buď vysvětluje se co mancipace vlastní osoby dlužníka v zástavu za peněžní zápůjčku (Niebuhr I., 603, Zimmern, R. G. III., str. 124, 225), buď jen co mancipace služeb dlužníkových za týmž účelem (Scheurl), buď jako skutečná nebo symbolická zápujčka, učiněná per aes et libram (Savigny). Tato neshoda v pojímání povahy nexa zdála se býti definitivně odstraněna spisem Huschkovým »Ueber das Recht des nexum und das alte römische Schuldrecht« (1846), jehož nauka, duchaplnými úvahami doložená, přijata byla brzy za téměř všeobecný náhled, s nímž setkáváme se až do doby nejnovější skoro ve všech učebnicích a spisech jednajících o starořímském právu obligačním.[1]) Nauka tato vychází ze základní myšlénky, že nexum značí smlouvu obligační, z pravidla peněžní zápujčku, učiněnou optimo iure, t. j. v starobylé formě per aes et libram, kteráž ji staví pod ochranu veřejnosti, neboť pět svědků, občanů římských, kteří k jednání musili býti přibráni, jsou jaksi představiteli národa římského v 5 tříd občanstva rozděleného, čímž nexum jako smlouva in facie populi uzavřená nabývá povahy publicistické, a řadí se tím jako stejnorodá přímo vedle obligace soudním rozsudkem uznané. Z toho dovozuje pak tato theorie důsledek, že i co do právního účinku jest obligace z nexa stejně mocnou jako samo iudicatum, zakládajíc řádný titul exekuční, tak že věřitel měl možnost proti dlužníkovi bez zvláštního soudního nálezu ihned manu iniectione nastupovati. Avšak ani této nauce nepodařilo se záhadu nexa z oboru kontrovers práva římského na vždy zažehnati; z vážné strany vzneseny byly proti tomuto pojímání nexa pozoruhodné námitky, jež nalehavě vybízely k revisi této, od vydání shora citovaného spisu Huschkova až do nejnovější doby odpočívající otázky. Odpor proti panujícímu mínění zahájen byl *Mitteisem* statí »Ueber das nexum« v Zeitschrift für Rechtsgesch. der Savigny-St., roman. Abth. XXII., 1901, str. 96—125, a byl podnětem k čilému projevu náhledů o řečené otázce, srv. *E. J. Bekker*, »Ueber die Objekte und die Kraft der Schuldverhältnisse«, tamtéž XXIII., 1902, str. 1—30, *Lenel*, »Das Nexum«, tamtéž str. 84—99, *Th. Mommsen*, »Nexum«, tamtéž str. 348—355, *Schlossmann*, »Altrömisches Schuldrecht und Schuldverfahren,« Lipsko 1904, *Kleineidam*, »Die Personalexekution der Zwölftafeln,« Vratislav 1904.

Výtky Mitteisovy týkají se všech podstatných bodů nauky Huschkovy: především obrací se týž proti mínění o publicistické obligaci,

[1]) Srv. za jiné: Heyrovský, System II., str. 672, Czyhlarz, Instit., str. 171, Girard, Manuel élém. de droit romain, str. 474, Salkowski, Instit., str. 355.

v níž Huschke shledává právě charakteristickou známku nexa; pojem jednání publicistického měl by dle Mitteise smysl jen při smlouvách, které buď stát sám uzavírá, a pro něž pak mají platnost zvláštní normy, anebo ve zcela výjimečných případech, bylo-li to zákonem zvláště stanoveno, pouhá okolnost však, že smlouva uzavírala se před více svědky a ve formě per aes et libram, a že při ní snad užívalo se průpovědi »damnas esto«, nečinila ji ještě jednáním publicistickým, jež by mohlo býti kladeno vedle rozsudku soudního, nýbrž měla toliko za účel zajistiti věřiteli důkaz, nic jiného. Ne méně pochybnou cenu mají pak i další důsledky Huschkem z řečené základní zásady dovozované o exekutivní moci obligace z nexa a přípustnosti manusinjekce při ní. I tento náhled náleží dle Mitteise do říše bájek, neboť důvody, jimiž Huschke tyto přísné účinky nexa dokládá, jsou pouhými domněnkami, jež při bedlivějším rozboru objevují se klamnými.

Naproti tomu soudí Mitteis, — a tím přicházíme k jádru jeho vlastní nové nauky, — že podstatou nexa bylo jednání per aes et libram, jímž dlužník dával svou vlastní osobu věřiteli v zástavu, v jakési otroctví, na tu dobu, dokud dluh nezaplatí nebo neodpracuje. Jako právní formu tohoto zastavení sebe sama představuje si Mitteis mancipaci, resp. samomancipaci dlužníka, jíž věřitel nabývá jakoby vlastník skutečné právo vindikační na osobu dlužníkovu, ne však manus iniectionem. Při tom nebylo ale nutno, ano nebylo to ani obvyklým, aby dlužník již při obdržení zápujčky se zároveň dal samomancipací v zástavu, nýbrž mohlo se tak státi i později, když zápujčka dospěla k placení a dlužník nebyl s to, aby věřitele uspokojil. V tom případě mohla dle Mitteise vyskytnouti se při zápujčce dvě nexa: první, jímž dlužník jako zápujčku per aes et libram summu peněžitou, — nedávaje se však ještě v zástavu, — přijal, a druhé, kterým jsa v době splatnosti dluhu insolventním, rovněž per aes et libram věřiteli zastavuje svou vlastní osobu. V tomto dvojím nexu při jediné zápujčce neshledává Mitteis nic nápadného, ježto nexum bylo v širším smyslu též všeobecným pojmenováním pro každé právní jednání per aes et libram, jak pro smlouvy obligační, jíž jest tu zápujčka, tak i pro smlouvy o převod věci, mancipaci, k nimž řadí se tu zastavení sebe sama. Účelem této druhé smlouvy per nexum co samomancipace mělo pak býti, aby dlužník uchráněn byl krutých důsledků starořímské osobní exekuce; byloť pro něho vždy ještě mírnějším, vstoupil-li třeba v trpký, skutečné porobě se rovnající poměr ku svému spoluobčanu věřiteli, s nadějí na možné vyproštění se pozdějším zapravením nebo snad i odpracováním si dluhu, než vydal-li se v šanc právním účinkům zákonného exekučního řízení, jež končilo buď usmrcením exekuta nebo jeho prodejem do ciziny.

Nesnadným jest úkolem pro právní historii, pronésti o předmětu této sporné otázky určitý úsudek, jenž by ji řešil způsobem všelikou pochybu vylučujícím; dokud postrádáme spolehlivých zpráv, jsouce poukázáni jen na nepřesné výklady ponejvíce neprávnických spisovatelů, a i to z doby, kdy nexum nebylo již v užívání, nemůžeme leč sou-

hlasiti s Bekkrem, že zcela bezpečný názor o této instituci jest předem vyloučen, a že jednati se může ne o tom, zda ten či onen výklad jest správným nebo mylným, nýbrž toliko zda jest více nebo méně pravděpodobným. Tuto výhradu bylo nutno předeslati dříve, nežli přikročíme k posudku nauk Huschkovy a Mitteisovy, jakož i ostatních, jež v nejnovější době posléz uvedená nauka vyvolala.

V té příčině především mám za to, že názor Huschkův o nexum nezasluhoval tak příkrého odmítnutí; obsahuje mnohou vhodnou myšlénku a v nejednom směru zamlouvá se více, než vlastní theorie Mitteisova. Souhlasiti dlužno ovšem s Mitteisem, že nelze v nexum spatřovati jakousi veřejnoprávní, publicistickou (v techn. smyslu toho slova) obligaci, při níž by se na věřitele hledělo jako na pars populi, a týž měl by již proto mocnější právo proti dlužníkovi, stejné snad, jaké má jinak jen populus proti občanům (srv. Huschke, str. 8).

Tak dalekosáhlý význam přikládati pěti k jednání přibraným svědkům, odvážení kovu libripendem a výrazům »damnas esto« není příčiny; nejednáť se přec o zájem veřejný, nýbrž o záležitost čistě soukromou, týkající se toliko súčastněných stran smluvných; okolnost, že smlouva tuzavírá se před značnějším počtem svědků, nepotřebuje tak umělého vysvětlení, neníť důvodu, proč bychom měli hledati příčinu zavedení tohoto požadavku jinde než ve snaze, aby věřiteli dostalo se co nejbezpečnějšího důkazu a pevné záruky, že, až dojde k placení dluhu, bude každé zapírání dlužníkovo zcela marným, a tím též všeliký spor o existenci jeho práva již předem vyloučen aneb aspoň na nejskrovnější míru omezen. Avšak právě význam tohoto momentu nelze se stanoviska řízení procesního podceňovati, poskytujeť jednání per aes et libram tím samým osobě oprávněné nárok, jenž pro svou zřejmou liquiditu po stránce důkazní jest kvalifikován co optimum ius ex iure Quiritium. Každým způsobem bude míti již tato vlastnost práva, nade vši pochybu zřejmého, pro věřitele tu výhodu, že pro případ jeho porušení, na př. nesplněním závazku v ustanovený čas, bude prost veškeré nejistoty, pokud jde o uznání jeho právního nároku. Neboť již z povahy věci jest patrno, že — aspoň v obyčejných případech, jež toliko nám mohou býti měřítkem pro určení podstaty této instituce — ke sporu v pravém toho slova smyslu, předpokládajícímu odpor druhé strany, vlastně ani nedojde. Vezměme v úvahu zcela všední případ: někdo poskytne druhému zápujčku per aes et libram, tedy před šesti (libripenda v to počítaje) hodnověrnými svědky, občany římskými, na dobu jednoho roku, rok mine a dlužník neplatí. Věřitel vybídne jej, aby se dostavil k soudu, při čemž předpokládáme obyčejnou in ius vocationem, nechtějíce praejudikovati otázce o exekutivní moci takové pohledávky; žalobce i žalovaný přijdou k soudu, žalobce pozve si k roku svědky jednání. Není pochyby, že řízení bude tu velice stručné; bude moci žalovaný proti tomuto zástupu tvrzení žalobce dosvědčujícímu vůbec se odvážiti právo jeho popírati a pustiti se ve spor co temere litigans? Nezbude mu zajisté leč doznati dluh, čímž bude confessus, qui pro iudicato habetur.

Soud v případech toho druhu, o něž se jedná, nebude tedy z pravidla míti ani příležitost k rozhodování, činnost jeho omezí se tu na pouhé konstatování; tím ale bude míti celé řízení in iure ráz pouhé formálnosti, která by se jevila ovšem nezbytnou, pokud nálezy soudní by tvořily jediný uznaný titul exekuční. Avšak že požadavek tento nebyl ve starém právu římském naprosto nutným, jest známo; jsouť různé případy, v nichž manus iniectio byla připuštěna i bez předcházejícího rozsudku soudního. Možno vzhledem k tomuto stavu věci již a priori odmítnouti domněnku, že v starořímském právu při právech nade vši pochybu zřejmých, četnými svědky potvrzených, jakými byla práva zakládající se na jednání per aes et libram, nebylo ani třeba za účelem pouhého zjištění práva domáhati se pravidelné intervence soudní, jež by tu byla pouhou formálností, a co taková zbytečným obtěžováním úřadu?

Pro náhled ten uvésti lze však i povšechný ráz starého řízení procesního, jež ovládáno bylo snahou nesoucí se ke zjednodušení forem; nepochybno jest, že soudní řízení vstupuje v život jako upravení původní svépomoci a na místo její, a tu zajisté nejprve pociťována byla potřeba intervence třetího, nestranného, autoritou opatřeného orgánu v případech, v nichž o některé právo skutečně vzplanul spor mezi stranami, méně však tenkráte, je-li právo jedné strany tak patrné, že popírání jeho odpůrcem mělo by zřejmou známku chikanování. Je-li pak správným předpoklad, že čím hlouběji postupujeme v starověk, tím více sluší připustiti místa oboru svépomoci, tedy jest jenom přirozeno, že setkáme se s ní nejspíše ve kruhu práv, jimž snadnost důkazu četnými a při jednání súčastněnými svědky poskytuje bezpečnou záruku, do jichž kategorie náleží ovšem i instituce, o níž se jedná.

K stejnému výsledku vede však též srovnávací věda právní; mámeť četné a nezvratné doklady, že též u jiných národů starověkých, zejmena příbuzných Římanům Hellénů, jevila se snaha po formách právních, jimiž by se dostalo právům věřitelovým tak mocné ochrany, že k vymáhání jich není obyčejných soudních prostředků potřebí. Svědectvím toho jsou hojně zachované papyrusové listiny sepsané o zápůjčkách i jiných právních jednáních, jež jsou význačny tím, že velmi zhusta obsahují typickou doložku »*τῆς πράξεως σοι οὔσης ἔκ τε ἐμοῦ καὶ ἐκ τῶν ὑπαρχόντων μοι πάντων καθάπερ ἐκ δίκης*«,[2]) tedy listiny o soukromých právních jednáních, jež oprávněnému dávají moc bez všelikého soudního řízení ihned k exekuci přikročiti. Základem této obsáhlé právní účinnosti takových exekutivních listin nebylo zajisté nic jiného než naprostá bezpečnost důkazu, kterou forma listiny podepsané druhým kontrahentem a svědky jednání, a po případě sepsané písařem veřejně k tomu ustanoveným, věřiteli zjednávala. Jestliže však i jinde v právech římského a řeckého starověku setkáváme se s obligačními právy, nej-

[2]) Srv. Mitteis, Reichsrecht und Volksrecht, str. 400 a násl., Goldschmidt, Zeitschrift der Savigny-St., rom. Abth. X., str. 352 a násl., Spis. v Poctě Randově str. 77 a n.

častěji ze zápujček vzešlými, jež opatřeny jsou bez předchozího řízení procesního mocí exekutivní, pak nemůže ani překvapiti, že zjevy obdobné vyskytovaly se též ve právu římském; ovšem mutatis mutandis, t. j. v úpravě, která odpovídá zásadním formám tohoto práva. V té věci nutno míti zejmena na mysli principielní různost obou řečených národních práv, pokud jde o formu a důkazní prostředky při právních jednáních: charakteristickým rysem hellenistických práv ve směru uvedeném jest právě forma listinná, práva římského však forma ústní, spojená v době nejstarší se symbolickými úkony u přítomnosti většího počtu svědků, onde jest uznaným požadavkem litera scripta, zde naopak nuncupatio. Jinak ale není viděti příčiny, pro kterou by nemohlo býti právní jednání starořímské, učiněné ve formě skytající oprávněnému optimum ius Quiritium, co do právních účinků stejně mocným, jako právní jednání Hellénů, o němž sepsána byla listina, shora uvedenou exekutorní doložkou zvláště kvalifikovaná.

Než nehledě k těmto všeobecným úvahám, jež v právu římském činí existenci práv mocí exekutivní opatřených velmi pravděpodobnou, jsou i jiné význačné okolnosti, zachovanými zprávami dosvědčené, jichž důležitost pro řešení této otázky ve smyslu přesvědčivém nelze podceňovati. Tak jest to zejmena sama formule legisakce per manus iniectionem, z níž lze seznati, že tato římská exekuční žaloba nebyla omezena jen na nároky rozsudkem již uznané, ale že měla místo též při mnohých jiných oprávněních, o nichž procesní řízení nebylo provedeno; Gaius Inst IV., 21: »Qui agebat, sic dicebat: quod tu mihi iudicatus — sive damnatus — es sestertium X milia, quandoc non solvisti, ob eam rem ego tibi sestertium X milium iudicati manum inicio.« Dle znění této legisakce mohl tedy býti jí stihán nejen »iudicatus«, t. j. rozsudkem k plnění odsouzený, ale druhdy i pouhý »damnatus«, t. j. obyčejný dlužník, o jehož dluhu nebylo soudním nálezem rozhodnuto. Gaius sám ovšem mezi případy, kdy toto stručné řízení, t. j. legis actio per manus iniectionem, mělo místo, nexum neuvádí; to nemůže však překvapiti, ješto nexum jako praktická instituce již dávno před ním vymizelo, a Gaius jednotlivé případy jenom příkladmo uvádí (srv. slůvko »sicut« IV., 22), dodávaje však »et denique complures aliae leges in multis causis talem actionem dederunt«; byly tedy dle tohoto sdělení Gaiova důvody, z nichž věřiteli se poskytovala výhoda stručného exekutivního procesního řízení per manus iniectionem, ve starém právu římském velice četné.

Méně víry zasluhuje již sdělení Gaiovo, že tyto případy legisakce per manus iniectionem zavedeny byly teprve pozdějšími zákony po lex duodecim tabularum (IV., 22 »postea quaedam leges«), stejně jako jeho tvrzení, že z důvodu rozsudku zavedena byla tato exekuční forma teprve zákonem XII tabulí »veluti iudicati lege duodecim tabularum« (IV. 21). V tom ohledu byl zajisté Gaius na omylu, neboť za jisté můžeme pokládati, že manus iniectio při rozsudku, ex causa iudicati, byla již v době před vydáním zákona XII tabulí, a že tedy sluší zprávu jeho opraviti

potud, že řízení to bylo řečeným základním zákonem jenom přesněji upraveno; Gaius sám nebyl již, jak jest ostatně přirozeno, o vývoji těchto útvarů v době dávno minulé dostatečně zpraven, neboť i ze znění formule této legisakce musíme souditi, že již od svého upravení zákonem XII tabulí byla přípustnou nejen ex causa iudicati, ale i z jiných důvodů, srv. slova »iudicatus sive damnatus es«.

Z příkladů, které Gaius jako praktické ještě v době pozdější uvádí, zasluhuje naší pozornosti hlavně lex Publilia, která sponsorovi, zapravivšímu dluh za hlavního dlužníka, poskytla tuto manus iniectionem proti dlužníkovi, nesplnil-li mu týž regresní pohledávku do šesti měsíců; základem tu bylo tedy depensum, t. j. solutio per aes et libram se strany sponsora, a žaloba byla zachována v plné přísnosti co legis actio per manus iniectionem pro iudicato s nutností vindicem dare odporujícím hlavním dlužníkem i potom ještě, když ostatní případy manusiniekce kromě titulu z rozsudku byly lege Vallia již seslabeny v t. zv. manus iniectio pura (Gaius IV., 25). Jest na snadě výklad, že tento zákon Publiliův, který poskytl hlavnímu dlužníkovi jako výhodu šestiměsíční laxamentum temporis, zavedl legis actionem per manus iniectionem zcela ve shodě se zásadami tehdejšího práva i pro řečené depensum sponsoris, učiněné rovněž ve formě per aes et libram; příčina, že toto stručné řízení bylo tu v zákoně samém ještě výslovně vytčeno, spočívá v tom, že jednání librální, t. j. depensio, nepřišlo k místu přímo mezi osobami, pro něž obligační poměr z regressu vzešel, totiž mezi sponsorem a hlavním dlužníkem, nýbrž mezi sponsorem a osobou třetí, původním věřitelem, a mohla tedy vzniknouti důvodná pochybnost, zda-li k jednání tomuto, při němž hlavní dlužník sám není kontrahentem,[3]) při posuzování poměru mezi ním a sponsorem, zejmena též po stránce jeho právní účinnosti a způsobu vymáhání, může býti vůbec přihlíženo, tím více, ježto dle známých základních norem římského práva obligačního právní jednání nemělo právních účinků pro osobu stojící mimo kontrahenty, jimiž při depensum byli přec jen věřitel a sponsor.

Též nelze neuznati, že výklady Huschkovy, jimiž přivádí některé, ještě v pozdním právu římském se vyskytující zjevy při legatum per damnationem v souvislost s otázkou týkající se právních účinků jednání per aes et libram, jmenovitě původní exekutivní moci jeho, jsou svým vnitřním odůvodněním daleko případnější než vysvětlení, jež Mitteis v té příčině podává. Huschke soudí totiž takto: základem legátu per damnationem byla nuncupatio při jednání per aes et libram, obvyklé to formě starého testamentu; tím odůvodněna byla pro legatáře, — předpokládajíc, že co do předmětu odkazu byly ostatní podmínky splněny — výhoda rychlého řízení per manus iniectionem, jež mělo všeobecné místo při obligacích, jednáními per aes et libram založených. Když pak byly legis actiones odstraněny, zůstaly přec některé důsledky této původní

[3]) K této podstatné okolnosti opomenul Mitteis přihlédnouti uváděje tuto lex Publilia za doklad, že jednání per aes et libram k odůvodnění manus injekce bez zvláštního zákonného ustanovení nedostačovalo.

zvláštní účinnosti legátu damnačního i v pozdější době ještě praktickými, jež jsou zcela shodny s přednostmi, kterých jest účastna pohledávka rozsudkem uznaná, totiž ustanovení o lis crescit infitiando in duplum, o vyloučení kondikce indebiti, o nexi liberatio. Tato nápadná shoda sotva se dá uspokojivě odbyti poznámkou (Mitteis, str. 116), že tyto zvláštnosti legátu per damnationem byly asi zavedeny zvláštními zákony, o nichž ovšem všeliká zpráva nám schází. Ano úvaha tato činí dosti pravděpodobným, že s touž zásadou bylo v jisté souvislosti též ručení za duplum při auctoritas a modus agri z jednání mancipačního, tedy též smlouvy per aes et libram. Nic aspoň nedokazuje proti tomu námitka (Mitteis, str. 112), že by pak také závazek kupujícího musil míti stejný právní účinek; vyplýváť z povahy původní mancipace, při níž kupující smluvené množství kovu prodávajícímu před svědky a libripendem odvážil a odevzdal, že táž byla trhem z ruky do ruky, při němž kupující vůbec žádný další právní závazek nepřejímal, jak tomu dosvědčuje i ta významná okolnost že jen on, ne prodávající, při mancipaci předepsanou obřadní průpověď pronáší,[4]) kdežto účastenství prodávajícího omezuje se na mlčení, jímž souhlas svůj na jevo dává; tím vysvětlí se též, že i po zavedení ražených peněz, kdy tedy úkon per aes et libram stal se pouhou formálností, nebyla mancipatio bez hotového zaplacení kupní ceny plně účinnou, nepřevádějíc na kupujícího právo vlastnické.[5])

Přímých zpráv, jež by objasňovaly vztah nexa k legis actio per manus iniectionem, ovšem postrádáme; v tom ohledu souhlasiti jest s Mitteisem, že místa, která Huschke pro svůj názor ze spisovatelů římské historie uvádí, jsou tak neurčitá, že dají se vyložiti stejně dobře o dlužníku, jenž byl věřitelem odveden v porobu po vydaném rozsudku, jako o dlužníku, jejž stihl tento osud bez předchozího rozsudku. Není to s podivením, ježto historikům jedná se hlavně o vylíčení krutého a do očí bijícího stavu římského stálými válkami v insolvenci upadnuvšího lidu, nikoliv ale o věrné podání juristické formy procesní, kterou se dlužníci ve skutečné porobě ocitli. Ale i u těchto neprávnických spisovatelů prokmitá tu a tam přec paprsek, jenž vrhá trochu světla též na tuto otázku. Tak Dionysius VI., 83 činí patrný rozdíl mezi dlužníky, kteří byli rozsudkem k plnění odsouzeni a na základě jeho co titulu exekučního věřiteli vydáni: »*ὅσοι τε δίκας ἁλόντες ἰδίας παρεδόθησαν τοῖς καταδικασαμένοις, καὶ τούτους ἐλευθέρους εἶναι βουλόμεθα, καὶ τὰς καταγνώσεις αὐτῶν ἀκύρους ποιοῦμεν,*« a mezi dlužníky, kteří jsou v téže porobě u věřitele beze zvláštního rozsudku jen z té příčiny, že dluh v době splatnosti nezaplatili: »*καὶ εἴ τινων ἤδη τὰ σώματα ὑπερημέρων ὄντων ταῖς νομίμοις προθεσμίαις*[6]) *κατέχεται, καί ταῦτα*

[4]) Gaius I, 119: »is qui mancipio accipit, ita dicit: hunc ego hominem ex J. Q. meum esse aio etc.«

[5]) Srv. § 41 I. de rer. div. II. 1.

[6]) Zmínka o »*νόμιμοι προθεσμίαι*« připomíná živě zákonem XII tabulí stanovenou 60tidenní lhůtu při legis actio per manus iniectionem, kteráž okolnost ovšem jenom sesiluje výklad, že Dionysius má tu právě na mysli případy tohoto rychlého exekutivního řízení bez předchozího rozsudku.

ἐλεύθερα εἶναι κρίνομεν«. Pro obě kategorie těchto dlužníků navrhuje senát lidu osvobození od následků exekuce a zrušení rozsudků v případu prv uvedeném; pozornosti zasluhuje námitka činěná proti Dionysiovi Kleineidamem (str. 71 a násl.), že týž sice sám o existenci exekutivních pohledávek bez soudního rozsudku byl přesvědčen, ale že tato jeho zpráva jest asi objektivně nesprávná, poněvadž by jinak nemělo smyslu uváděti vedle toho ještě exekuci z titulu rozsudku, když mohl věřitel i bez něho téhož výsledku dosáhnouti, a nemusil si tedy připravovati zbytečné průtahy vedením processu. Tato zdánlivá nesrovnalost vysvětlí se však uspokojivě tím, že vedle závazků z jednání per aes et libram, z nexa, byly zajisté mnohé zakládající se v jiných důvodech, na př. i dluhy učiněné bez této obřadní formy, nebo vzniklé z titulů mimosmluvních, o jichž existenci i pro starší dobu římskou pochybovati nelze; v těchto případech pak ovšem věřitel rozsudku co exekučního titulu postrádati nemohl. Dle toho jest velmi pravděpodobno, že Dionysius v prvém případu jedná o »iudicati et addicti«. t. j. kdož na základě rozsudku byli pro provedeném řízení exekučním per manus iniectionem věřiteli vydáni, ve druhém případě pak o »addicti« bez rozsudku.[7]) Námitka Mitteisova (str. 108), že by pak i o této addictio bylo se musilo vysloviti zrušení její, stejně jako se činí ohledně rozsudků slovy »*τὰς καταγνώσεις αὐτῶν ἀκύρους ποιοῦμεν*«, a že by nebylo stačilo jen omeziti se na rčení *ταῦτα* (scil. *σώματα*) *ἐλέυθερα εἶναι κρίνομεν*«, nemůže býti rozhodnou již z té příčiny, že také při exekuci ex causa iudicati byla táž addictio nutnou, jejíž kasace se však rovněž ani v tomto případě zvláště nevyslovuje, praví se i tu jen obdobně jako onde »*τούτους ἐλευθέρους εἶναι βουλόμεθα*«.

Ze spisovatelů, kteří se o vztahu nexa k legis actio per manus iniectionem po publikaci nauky Mitteisovy vyslovili, projevili souhlas s jeho odmítavým názorem Lenel, Schlossmann[8]) a Kleineidam, neuvádějíce však kromě povšechných úvah nové positivní důvody, kdežto přípustnost rychlého řízení exekučního při nexum zastávají proti Mitteisovi Bekker a Mommsen.

Jiná kontroversa pojí se k samému významu nexa v právu římském; dle panujícího mínění, spočívajícího v celku na theorii Huschkově, jest nexum ve své podstatě starořímskou peněžní zápujčkou per aes et libram a značí nejvýše ještě obligační stránku při jiných jednáních v této formě učiněných; i tomuto zúžení pojmu nexa odporuje Mitteis, a sice právem, neboť nelze je odůvodniti ani etymologií tohoto slova, ani zachovanými zprávami, jež o této otázce se dosti určitě a srovnale vy-

[7]) Souhlasně též u Livia vyskytuje se označení někdy »iudicati et (atque) addicti,« srv. VI., 14. 10, VI. 15. 9, jindy toliko »addicti«, srv. VI., 20. 5, VI., 27. 9, VI., 34. 2.

[8]) Stanovisko toto u Schlossmanna poněkud překvapuje, ježto týž jinak (srv. str. 116 a násl.) klade obligaci z nexa a legátu damnačního přímo vedle obligace z iudikátu co ihned liquidní, jakoby ústní listiny (mündliche Urkunden), jichž obsah jest notoricky prokázán.

slovují. Nepochybno jest, že nexum pochází od nectere,[9]) pevně vázati a v přeneseném smyslu právnickém značilo pak úkon právní, jenž zakládal právo s nejmocnějšími účinky, optimum ius; poněvadž pak ve starém právu římském bylo právním jednáním s plnými účinky toliko jednání, jež učiněno bylo ve formě per aes et libram, sloužilo slovo nexum k označení každého jednání toho druhu, nechť obsah jeho byl kterýkoli: poskytnutí zápujčky, převod vlastnictví věci mancipací, zřízení testamentu, zaplacení dluhu. V tom shodují se všecka sdělení, která máme od právnických i neprávnických spisovatelů starší doby římské:

Gallus Aelius: Nexum est, ut ait Gallus Aelius, quodcumque per aes et libram geritur, id quod necti dicitur, quo in genere sunt haec: testamenti factio, nexi dando, nexi liberatio (Festus 165).

Cicero: (de orat. III, 40. 159) Nexum, quod per aes et libram geritur; (top. 5, 28) abalienatio est eius rei, quae mancipi est, aut traditio alteri nexu (= mancipatio) aut in iure cessio; (ad famil. 37) Atticus noster, cuius quando proprium te esse scribis mancipio et nexu; (pro Caec. 35, 102) Sulla non sustulit horum [scil. Volaterranorum] nexa et hereditates; (paradox. 5) mancipia, quae sunt dominorum facta nexu.

Gaius II., 27: provincialis soli nexum (= mancipatio) non esse.

Frontinus (de controv. agr. 36, 3): agros stipendiarios, qui nexum (= manc.) non habent.

Boëthius: Mancipi vero res veteres appellabant, quae ita abalienabantur, ut ea abalienatio per quandam nexus fiat solennitatem, nexus vero est quaedam iuris solennitas.

Manilius: Nexum Manilius scribit omne, quod per aes et libram geritur, in quo sint et mancipia (Varro de l. l. VII., 105).

Proti těmto souhlasným zprávám, jež zřejmě dokazují, že vlastní podstatou nexa ještě za Cicerona byla iuris solennitas, t. j. jednání per aes et libram, jež mohlo míti různý obsah, zahrnující jmenovitě též mancipaci a zřízení testamentu, stojí jediná zpráva Varronova (de l. l. VII. 105) o Quintu Muciu Scaevolovi, jenž z pojmu nexa co jednání per aes et libram vylučoval mancipaci: »Mucius, quae per aes et libram fiunt, ut obligentur, praeterquam mancipio dentur.« Tento odchylný názor Muciův zavdává příčinu k různým výkladům: někteří soudí, že všeobecnější, i mancipaci zahrnující vyznam nexa odpovídá době nejstarší, jež nečinila ještě přesného právnického rozdílu mezi smlouvami obligačními a věcnými; mínění toto má však proti sobě četná a zcela určitá místa ze spisů Ciceronových ano i z Institucí Gaiových, jež ještě pro pozdní dobu opak toho dokazují. Se zřetelem k této okolnosti dospěl Kleineidam (str. 113 a násl.) právě k opáčnému mínění, omezuje pojem nexa pro dobu nejstarší na zápujčku na rozdíl od mancipia co smlouvy trhové, a teprve pro pozdější dobu přiznává mu všeobecnější smysl,

[9]) Nesprávně Varro de l. l. VII, 105 odvozuje nexum od nec suum; v doslovném smyslu pojímá je Kleineidam str. 40 a násl. pro nejstarší dobu římskou jako vázání dobytka, jenž původně měl funkci peněz.

jenž u shora citovaných spisovatelů jest doložen. Tento druhý výklad chová však v sobě zřejmou známku nepřirozenosti; neodpovídáť zajisté pravidelnému vývoji vědy právní, slučovati různorodé, dříve správně rozlišované útvary v jediný pojem, na př. v našem případě smlouvy o převod věci se smlouvami obligačními a dokonce i s posledními pořízeními, nýbrž naopak jest přirozenějším postup opáčný; pokračuje pravověda od všeobecnějších, různé instituce zahrnujících pojmů k speciálnějším, tvoříc rozlišováním nové instituce, jichž charakteristické známky méně vytříbené době dřívější ještě patrny nebyly. A právě v tomto rozčleňování útvarů právních vynikal Quintus Mucius Scaevola, jehož systemisující tendence a specialisování právních institucí v nova genera jest i v jiných oborech soukromého práva římského známým.[10]) Tato Muciovi vlastní snaha tvořiti nové pojmy právní, jest též v našem případě dostatečným vysvětlením jeho náhledu, od souhlasného nazírání ostatních právníků římských se odchylujícího. Kleineidam dokládá názor svůj též poukazem na zákon XII tabulí, jenž obsahuje známé ustanovení: »Quum nexum facit mancipiumque, uti lingua nuncupassit, ita ius esto.« Z okolnosti, že zákon tu uvádí vedle sebe nexum a mancipium, dovozuje Kleineidam, že zákonodárce chtěl tím ostře od sebe odděliti oba druhy právních jednání tehda se vyskytujících, totiž zápujčku (= nexum) a koupi za hotové, Baarkauf (= mancipium); tento výklad nesdílíme, třeba že jinak zcela souhlasíme s tímto spisovatelem, že nelze značnější důležitost přikládati spojovacímu slůvku »que« místo rozlučovacího »ve« ve slovech zákona XII tabulí »nexum mancipiumque«, a činiti z této bezvýznamné formálnosti závěrek (Lenel, str. 84 a n.), že tímto rčením, oba výrazy zahrnujícím, má zákon na mysli toliko jediné právní jednání, a to mancipaci, což by však nevylučovalo, že slova nexum, co jednání per aes et libram, po případě ve spojení s jinou doložkou též k označení jiných právních jednání se užívalo. Souhlasně s Lenelem soudí i Schlossmann (str. 24 a násl., 36), že »nexum mancipiumque« zákona XII tabulí značí jediné právní jednání, a sice fiduciární zastavení osoby nebo věci ve formě mancipace nebo samomancipace při zápujčce, jakousi reální obligaci s předmětem peněžním vázanou na věc anebo na tělo dlužníkovo (str. 124), (eine auf den Leib des Schuldners radicierte Geldschuld, str. 140), jež v době zákona XII tabulí byla jedinou uznanou smlouvou obligační (str. 140).

Všecky tyto výklady vycházejí z předpokladu, že zákonodárce slovy »nexum mancipiumque« měl na mysli určitá právní jednání; to jest ale mylné. Citovaná věta stanoví normu ne pro některé druhy právních jednání, nýbrž upravuje význam obou tehdejších formalit, obřadností právních, solennitates iuris, totiž nexa co vážení kovu a mancipia co uchopení se věci, a má uvedený předpis zákona toliko smysl tento: Kdykoliv se použije jedné z obou právních obřadností, nechť nexa záležejícího ve vážení kovu před svědky, nechť mancipia záležejícího ve

[10]) Srv. Karlowa, R. G. I, str. 481.

formálním uchopení se věci před svědky, má míti právní platnost nuncupatio k takovému úkonu připojená. O tom, pro který druh právního jednání, ať pro zápujčku, či zřízení testamentu, či smlouvu trhovou, či zrušení obligace, ta či ona solennitas iuris má býti použita, zákon XII tabulí vůbec se nezmiňuje, předpokládáť to — jako tak mnohé jiné — za věc každému občanu římskému známou. Při tomto výkladu citovaného ustanovení zákona XII tabulí, jež odpovídá též přirozené povaze tohoto starodávného národního zákona, přihlížejícího k momentům, které při právních jednáních způsobem na venek patrným pozorovateli se jeví, nebude nesnadno objasniti, proč výrazu nexum mohlo býti vhodně užíváno též pro smlouvy o převod věci, neboť i při nich vedle mancipia také nexum, t. j. obřadní forma per aes et libram, se vyskytovalo, a byl pak vzájemný vztah nexa k mancipiu ten, že nexum mělo místo při všech jednáních, mancipium pak vedle toho jen při těch, která měla za předmět převod věci. Rčení zákona XII tabulí »nexum mancipiumque« nemá vzhledem k tomu smysl jiný, než »mancipio et nexu« u Cicerona, ad fam. 37, o němž jest ze shora uvedených výroků prokázáno, že slovo nexum i mancipaci označovalo.

Z předeslaných úvah jest nepochybno, že nexum značilo také peněžní zápůjčku per aes et libram, ač s druhé strany neomezovalo se na tento jediný význam, jak druhdy se za to má; v tomto smyslu, t. j. k označení dluhu ze zápujčky, vyskytuje se pak, zejmena u historiků, slovo to i ve tvaru adjektivném, nexus, odvozeno od nexum obdobně jako obligatus od obligatio, a značí pak dlužníka, který přijal zápujčku per aes et libram. Historikové dosti podrobně vyličují žalostný stav těchto nexi neschopných k placení; obsah zpráv jich však dosti překvapuje, neboť líčí nám postavení dlužníků osobní exekuci propadnuvších zcela jinak, než bychom dle známých ustanovení zákona XII tabulí očekávati musili. Kdežto totiž tento zákon poskytuje věřiteli právo exekuta po bezvýsledném uplynutí šedesátidenní lhůty buď trans Tiberim prodati aneb usmrtiti, neshledáváme se u historiků se zmínkou ani o prvém ani o druhém případu co obvyklém osudu insolventních dlužníků, za to však s hojnými zprávami o nexi žijících v úplné, otroctví se rovnající porobě u svých věřitelů, kteří je chovají buď v poutech nebo ve stavu volném: nexi vincti solutique undique in publicum se proripiunt ostendere vincula sua et deformitatem aliam (Livius II., 23, 7), v soukromých vězeních: »ubicunque patricius habitet, ibi carcerem privatum esse«, drží je v otroctví nejtěžšího druhu: »ductum se ab creditoribus non in servitium, sed in ergastulum et carnificinam esse« (eod.), dávají se i tělesně mrskati: »tergum foedum recentibus vestigiis verberum,« zneužívajíce jich mnohdy i k ukojení svých nemravných choutek: »perlicere adulescentem sermone incesto est conatus« (Eod. VIII., 28, Cicero de rep. 2, 34.[11]) Tyto zprávy o dlužnících, kteří přes to, že zůstávali jinak občany římskými,[12]) byli v úplném poddanství, vedly k výkladu, jenž v nexum spatřoval jakýsi

[11]) Srv. souhlasné zprávy u Dionysia Hal. VI., 23 a násl.
[12]) Nejsouť proti ani povinnosti vojenské: Livius II., 24, 6; II, 30, 6.

druh zástavy vlastního těla za přijatou zápujčku, samomancipaci, nebo instituci podobnou fiducii starého práva římského; tento nikterak nový[13]) názor o podstatě nexa přijal též Mitteis, modifikuje jej však v tom směru, že k tomuto zastavení vlastní osoby nedocházelo již při kontrahování zápujčky, nýbrž obyčejně teprve novou samomancipací (= nexum) v tom případě, když dlužník nemohl dluh v ustanovený čas splatiti. Byloť to příznivějším jak pro dlužníka, jehož stav třeba krutý, byl přec mírnějším, než kdyby byl dle zásad zákonné osobní exekuce do ciziny prodán nebo usmrcen, tak i pro věřitele, jemuž tento způsob poskytoval po stránce hmotné zřejmou výhodu; při tom jest vzíti v úvahu též národní hrdost římskou, která přirozeně bránila prodávati cizincům občany římské, neprovinivší se jinak leč svou insolvencí. Tato myšlénka dobrovolné poroby pro dluhy nepostrádá dobrých dokladů; v tom smyslu aspoň rozuměti sluší zprávě Liviově (VII., 19, 5) »etsi unciario fenore facto levata usura esset, sorte ipsa obruebantur inopes, nexumque inibant«, kdež praví se o těch, kdož již ze dřívější doby byli dlužni, že — patrně teprve později — »nexum inibant«, tak jest tomu i u Livia VIII., 28: »cui cum se C. Publilius ob aes alienum paternum nexum dedisset«, u Valeria Max. 6, 1, § 9: »cum propter domesticam ruinam et grave aes alienum C. Plotio nexum se dare coactus esset«, zejmena pak u Varrona de l. l. VII., 105: »Liber, qui suas operas in servitutem pro pecunia, quam debebat (debet, dat), dum solveret, nexus vocatur, ut ab aere obaeratus.«

Z těchto zpráv lze důvodně souditi, že zákon XII tabulí se všemi nejkrajnějšími důsledky personální exekuce velmi záhy ve skutečném životě, aspoň při dlužích, prakticky prováděn nebyl, a uvedená ustanovení jeho byla de facto jenom mocným donucovacím prostředkem pro dlužníky k placení neschopné, aby nastoupením dobrovolné poroby snažili se s věřitelem svým se dohodnouti. V tom jest s výkladem Mitteisovým souhlasiti; ne tak uspokojivým jest však jeho náhled o samomancipaci co právním prostředku, jenž sloužiti měl k dosažení tohoto účelu. Ne hledě k námitce hledanosti, kterou Mommsen proti tomuto dvojitému jednání per aes et libram (nejprve zápujčka, po té mancipatio) činí, jest tu i římskoprávní zásada o bezvýminečnosti jednání mancipačního neodstranitelnou překážkou řečeného názoru, jenž vzhledem k citovanému místu Varronovu předpokládati musí možnost mancipace vlastní osoby mancipantovy s omezením »dum solveret«; tuto velmi vážnou výtku proti tomuto pojímání nexa co samomancipace, již u dřívějších spisovatelů činěnou, nepodařilo se ani Mitteisovi uspokojivě odstraniti domněnkou, že snad měla právě tato samomancipace své zvláštní právo, a že snad o ní jednaly dokonce zvláštní zákony; positivních dokladů pro tento výklad není ovšem žádných. Přes to nesluší mínění o dobrovolném poddanství co skutečně obyčejem zavedeném surrogátu nejkrutších důsledků zákonné exekuce zcela odmítnouti. Nebylo-li však z právních

[13]) Niebuhr I., 603, Zimmern, RG. III., 121, 225.

důvodů vhodným k tomu prostředkem jednání mancipační, není vyloučeno, že téhož výsledku docíleno bylo jinou cestou; a v tom ohledu dosti bezpečnou oporu poskytují samy exekuční normy zákona XII tabulí, jež obsahovaly i o této otázce zvláštní ustanovení, srv. Gellius XX., 1, 46: »Erat autem interea ius paciscendi, ac nisi pacti forent, habebantur in vinclis dies sexaginta.« Tedy ne mancipatio, nýbrž neformálná úmluva, pactum, bylo dle zákona XII tabulí oním právním prostředkem, jímž v zájmu věřitele i dlužníka bylo možno vyhnouti se krajním důsledkům zákonné exekuce;[14]) pouhé pactum hodilo se též k řečenému účelu co nejlépe, nebyloť vázáno na přesné formy a omezující předpisy jako kontrakt mancipační, a ponechávalo stranám nejúplnější volnost jednání; mohlť obsah takové úmluvy býti co nejrozmanitější, a týkati se nejen odevzdání vlastní osoby dlužníkovy v poroby, ale i jeho majetku, ano i nastoupení poddanství s rodinou jeho.[15])

Při tom vzhledem k povaze této úmluvy co pouhého pactum není vyloučena možnost, že podmínky mezi věřitelem a dlužníkem ujednané nepožívaly původně ani zvláštní soudní ochrany, a zakládaly jenom faktický stav, pro jehož zachování měl však věřitel mocnou záruku právě v ustanovení zákona XII tabulí o krutých prostředcích osobní exekuce, jež jako meč Damoklův hrozily dlužníkovi pro případ, chtěl-li by se vymknouti z poroby, v niž se úmluvou dobrovolně uvázal. A takovou úmluvu má též na mysli Varro, pravě: »operas suas pro pecunia in servitutem dat«, a Livius při slovech »nexum inibat«, »se nexum dedisset«. Nexus značí tu tedy dlužníka ze zápujčky per aes et libram, jenž nemoha dluh zaplatiti, byl nucen (srv. Val. Max. cit. »nexum se dare coactus«) na se vzíti (inire, se dare, operas dare) i poslední důsledky tohoto dlužného poměru, jež dospěly až na jeho vlastní osobu: »postremo velut tabes pervenisse ad corpus«, Livius II., 23.

A toto zlo, jemuž ve svých koncích jest celá třída válkami ochuzeného lidu římského vydána, jest právě oním zjevem, jenž z celé instituce nexa historiky, hlavně hospodářskou stránku věci posuzující, nejvíce poutá. V té příčině pak jest z jich souhlasných zpráv možno zjistiti, že provádění osobní exekuce pro dluhy tak, jak ji lex XII tabularum určuje, záhy vyšlo z užívání, ač-li kdy vůbec bylo praktickým, a její místo vyplnily úmluvy, pacta o dobrovolné porobě; ano mám za to, že neodchýlíme se mnoho od pravdy, dovodíme-li z toho, že tento obyčej v brzku se tak utvrdil, že význam dobrovolné úmluvy klesl na prázdnou formalitu, časem pak že odpadlo pactum vůbec, tak že uvedení v porobu nebylo více na svolení insolventního dlužníka závislým, stavši se novou formou personální exekuce, s kterou se též posléze v zákoně Poeteliově jako tehdejším pravidelným exekučním prostředkem pro dluhy setkáváme: Livius VIII., 28: »ne quis nisi qui noxam meruisset, donec

[14]) Srv. Bekker, str. 15, Kleineidam, str. 56.

[15]) Tak se činí zmínka o tom v Serviliově ediktu »ne quis militis, donec in castris esset liberos nepotesve moraretur«, Livius II., 24, a u Dionysia VI., »μήτε γένος αὐτῶν ἀπάγειν.«

poenam lueret, in compendibus aut in nervo teneretur;« tak i Cicero de republ. 2, 34, o tomto zákonu praví: »omnia nexa civium liberata«, a souhlasně se vztahem na nexi i Varro l. c.: »Hoc C. Poblilio vocare sillo dictatore sublatum ne fieret.« Při tom jest zvláště pozoruhodno, že dle těchto souhlasných zpráv uvádí se lex Poetelia ve spojení jenom s porobou dlužníků, nexi, ve smyslu uvedeném, kdežto v obou způsobech osobní exekuce dle zákona XII tabulí se tu již ani zmínka nečiní; vzhledem k tomu jest na snadě výklad, že vlastní, pokročilejší době nevyhovující ustanovení zákona XII tabulí o osobní exekuci již dávno před tím bylo touto nově vzniklou, povahu právního obyčeje nabyvší formou exekuce z užívání vytlačeno.

Otázka tato nemá však zřejmě nijakého vztahu ke kontroverse o přípustnosti rychlejšího řízení processního per manus iniectionem ve starém právu při zápujčce per aes et libram; zejmena není důvodu, proč by slušelo na př. z citované zprávy Varronovy o dlužnících, »qui suas operas in servitutem pro pecunia dant«, odvozovati (Mitteis, str. 106), že nauka o manus iniectio při zápujčce z nexa jest tím věcí odbytou; vždyť obé se snáší zcela dobře vedle sebe: jest zajisté možno, že dlužník, nexus, učiní s věřitelem úmluvu, pactum, o dobrovolném poddanství (operas in servitutem dat) buď ještě před zahájením soudního řízení, o jehož nepříznivém pro sebe výsledku jest již předem jist, anebo teprve ve stadiu exekučním, post manus iniectionem, jak ostatně i Mitteis (str. 125) pro domnělou samomancipaci zcela obdobně tvrdí.

Literatura.

Právo občanské.

Prawo prywatne austryackie. Napisal *Ernest Till*, professor uniwersytetu lwowskiego. Tom. VI. *Wykład prawa spadkowego.* We Lwowie (Altenberger) 1904.

Šestým tímto dílem, věnovaným Randovi, ukončen jest Tillův system rakouského práva občanského. Obsahuje právo dědické. Uspořádání látky jest velice průzračné.

Po úvodní kapitole, obsahující výklad všeobecných pojmů, následují čtyři kapitoly jednající o jednotlivých důvodech delačních, z nichž dvě o testamentární posloupnosti, kteréž položeny jsou napřed, před smluvenou a zákonnou. Další tři kapitoly mohly by se rovněž shrnouti a to pod názvem passivní stránky pozůstalosti, pojednávají o odkazech, o povinném dílu a o poměrů dědice k věřitelům. Následuje v kapitole deváté výklad o vzdání se

a o pozbytí práva dědického, v desáté o vlivu řízení pozůstalostního na práva účastníků, v jedenácté o žalobě dědické a zcizení dědictví. Závěrek tvoří nauka o fideikomissech.

Podrobný rozbor nelze ovšem na tomto místě podati, budiž jen vytčeno, jaké stanovisko zaujímá autor k některým otázkám zásadním, pokud jsou kontroversní.

Soudní odevzdání pozůstalosti má pouze karakter deklarativní, jako každý výrok soudní, netvoří nových práv, nýbrž potvrzuje toliko, že ten, jemuž pozůstalost byla přiznána, jest dědicem již od doby delace (str. 47). Delací však dědic nenabývá pozůstalosti ipso jure, nýbrž delace vede k nabytí jen ve spojení s přijetím čili přijetí tvoří zákonnou suspensivní podmínku nabytí dědictví (nikoli zamítnutí resolutní podmínku jeho). Protože dědic má ihned po delaci právo přijati dědictví, jest skutečný časový intervall mezi delací a přijetí nahodilý a nemůže býti na závadu zásadě, že dědic přijav nabývá od doby delace (str. 37). Rozdíl právního postavení dědicova ve třech obdobích: od delace do přijetí, od přijetí do odevzdání, a po odevzdání, vysvětluje se ochranou zjevných neb možných práv osob třetích, kterou má za účel soudní projednávání pozůstalosti (str. 48, 425).

Důsledkem toho, že nabytí dědictví děje se vždy v době delace (ovšem podmíněně přijetím, jež však jen nahodile od doby delace je vzdáleno), vyžaduje se způsobilost dědicova jen v době delace, což jest v souhlasu s doslovným zněním § 545 obč. zák. (str. 32).

Zásadou volného uvažování důkazů (§ 272 c. ř. s.) nebyly zrušeny předpisy §u 586 obč. zák. o potvrzení ústního pořízení svědky testamentárními (str. 74) a §u 722 obč. z. o důkazu obsahu zničené neb ztracené poslední vůle (str. 116), neboť předpis první jest předpisem práva materiálního, na kterýž řečená zásada nemůže míti vlivu; co pak se týče předpisu druhého, rekonstrukce obsahu testamentu musí se státi v řízení pozůstalostním, nesporném, na něž zásada § 272 s. ř. se rovněž nevztahuje. Zásada volného uvažování by však mohla dojíti průchodu, kdyby (v příp. § 586) všechny formálnosti ústního posledního pořízení byly bývaly zachovány a svědkové přísežně byli slyšeni, protokoly však o tomto výslechu se byly později ztratily (str. 75).

V posloupnosti zákonné toliko děti prvního stupně a ascendenti dědí z vlastního práva, všichni ostatní příbuzní jen z moci práva svých předků (str. 225), platí tedy zásada representační. Důsledkem přijetí myšlenky representace za základ, formulují se pak různá ustanovení zákonná takto: Representovati mohou jen manželští potomci. Nelze representovati osobu žijící (§ 732). Vzdání se (§ 551) a povinnost ke kollaci (§ 790) vztahují se jure repraesentationis i na potomky, nikoli však nespůsobilost (§ 541) a částečně vydědění (§ 780), oba poslez uvedené případy jsou výjimky zavedené aequitatis causa.

Dědic, jenž přihlásil se s dobrodiním inventáře, ručí za dluhy pozůstalostní nejen věcmi pozůstalostními, nýbrž i svým vlastním jměním do výše ceny pozůstalosti, shoduje se to nejlépe s myšlenkou kontinuované osoby zůstavitelovy dědicem, neb věřitelé (chirografární) i za živobytí zůstavitelova

neměli práva zástavního na jmění, nýbrž proti osobě jeho (str. 8). I de lege ferenda sluší se přimlouvati za takovou úpravu, neboť jednak nebezpečí poškození věcí nemá stihnouti věřitele a tito nemají býti nuceni vésti spory o náhradu škody, jednak dědic nemá býti pouze správcem pozůstalosti ve prospěch věřitelů (str. 384).

Dědic, jenž domáhá se vydání dědictví žalobou dědickou, ručí rovněž jen do výše ceny pozůstalosti, neboť ručení takto obmezené jest pravidelné a sluší je presumovati. V právech věřitelů totiž smrtí zůstavitelovou nenastanou žádné změny ani v příčině obsahu ani v příčině síly a rozsahu práva, věřiteli přísluší tedy osobní nárok realisovatelný v mezích jmění zůstavitelova (str. 382, 386), nestalo li se ovšem výslovně t. zv. bezpodmíněné přihlášení.

Jak z těchto ukázek viděti, osvědčuje se autor jako samostatný myslitel. Svoje mínění dovede zevrubným kritickým aparátem velmi dobře obhajovati. K zákonodárstvím jiným, zejména k právu římskému a novému německému zákonníku občanskému a literatuře příslušné pilně jest přihlíženo, cenné jest též spracování judikatury. Spis Tillův, jako ostatní části jeho systemu, lze pro studium i pro praxi nejvřeleji doporučiti. *Tilsch.*

Le Code civil. 1804—1904. Livre du Centenaire, publié par la Société d'Études législatives. — Paris, Arthur Rousseau, 1904. — L a 1128 str.

K oslavě stoletého trvání francouzského zákonníka občanského vydala pařížská Společnost pro studia zákonodárná s podporou státu a veřejných korporací právnických (ordre des avocats, chambre des notaires atd.) jubilejní spis.

Spis ten obsahuje 41 příspěvků, jež jsou sepsány většinou (33) professory práv, francouzskými i cizími, a rozděleny jsou ve čtyři skupiny.

Po historickém úvodě Sorelově následuje první skupina nadepsaná: Généralités, v níž zařazeny jsou články týkající se poměru zákonníka k filosofii (Boistel), k methodě historické (Vigié, Saleilles), k otázce dělnické (Tissier), k právu obchodnímu (Lyon-Caen), o interpretaci (Charmont a Chausse), o judikatuře (Meynial) a o originalitě zákonníka (Esmein).

V druhé části nacházejí se rozpravy o otázkách speciálních, totiž o mezinárodním právu soukromém (Weiss), o rodinném právu (Lerebours-Pigeonnière), o právu dědickém (Colin, Wahl), o vlastnictví (Terrat, Josserand), o úvěru a hypotékách (Loynes, Gouillard), o pojištění (Ballcydier a Capitant)

Třetí část pojednává o platnosti a vlivu francouzského zákonníka v cizině a to: v Německu (Crome, Kohler, Müller), v Belgii (Biervliet, Hanssens), v Kanadě (Mignault), v Epyptě (Arminjon), v Italii (Chironi), v Japonsku (Goraï), v Lucembursku (Ruppert), v Monaku (Rolland), v Nizozemí (Asser), v Rumunsku (Dissescou) a ve Švýcarech (Martin).

Čtvrtá část konečně obírá se otázkou revise zákonníka, jsou tu pojaty články pro (Larnaude, Pilon) i proti (Planiol), o novějších kodifikacích (Gaudemet), o technice (Geny) a o postupu legislativním (Moreau). Dodatek tvoří dva

historické články: o odporu parlamentů proti unifikaci v XVI. st. (Caillemer) a o obnově studií právnických za konsulatu (Hayem).

Celá publikace, zejména čtvrtá její část, zajímavá jest i pro otázku revise našeho občanského zákonníka. *Tilsch.*

Code civil allemand, traduit et annoté par C. Bufnoir, J. Challamel, J. Drioux, F. Gény, P. Hamel, H. Lévy-Ullmann, R. Saleilles. — Paris. Imprimé par ordre du Gouvernement à l'Imprimerie Nationale. 1904. — Tome I.

Při francouzském ministerstvu spravedlnosti zřízen jest zvláštní výbor (Comité de Législation étrangère), který zabývá se studiem cizích zákonodárství a vydává za spoluúčinkování Společnosti pro srovnávací zákonodárství (Société de Législation comparée) překlady cizích zákonníků. Z rakouských zákonníků vyšel v této sbírce pouze trestní řád z roku 1873. Civilní právo zastoupeno jest překlady občanských zákonníků portugalského z r. 1867, curyšského z r. 1887, černohorského (majetkového) z r. 1888 a nejnověji německého z r. 1896.

Překlad německého občanského zákonníka liší se od svých předchůdců tím, že připojeny jsou k němu četné vysvětlivky, které umístěny jsou sice pod čarou, ale zaujímají téměř veskrze větší část stránek, mnohdy celé stránky. Vydání to jest tedy vlastně komentářem zákonníka a to dosti obšírným, uváží-li se, že první svazek právě vydaný čítá XLVII. a 649 stránek velkého formátu a sahá pouze k § 432 (celý zákonník má §§ 2385). Vysvětlivky ty, k nimž použita jest pilně německá literatura, i časopisecká, dle intencí vydavatelů mají nejen býti užitečny se stanoviska theoretického, nýbrž mají míti i význam pro praktiky francouzské, ve stycích mezinárodních. Text zákona často podává jen důsledek theoretického principu nevysloveného, který jedině může sloužiti k dalšímu vyvinování praktických konsekvencí; proto bylo třeba vysvětliti francouzským čtenářům německé theorie, v zákoníku již předpokládané. Že theorie tyto, nám známější než francouzské, podávají se tu z hlediska posléz řečených, zakládá právě zajímavost této knihy pro ty, kteří změnou stanoviska hledí si získati širší obzor a poznati takto karakteristické známky těch theorií, v nichž žijí. *Tilsch.*

Právo obchodní.

Das österreichische Handelsrecht mit Einschluss des Genossenschaftsrechts. Von Dr. *Anton Ritter von Randa.* Deutsche Ausgabe bearbeitet unter Beihilfe des k. k. Landesgerichtsrates Dr. Berth. Joh. Wolf. Erster Band. Wien 1905 (Manz). Str. 243.

Vydáním tímto uskutečňuje se přání v německém právnictvu opětovně vyslovované, aby dílo — v českém životě právním, jak vědeckém tak i praktickém, nejvyšší vážnosti již požívající — překladem stalo se přístupným i širším, zejména německým kruhům rakouských právníků.

Vůči čtenářům našim zbytečným bylo by blíže poukazovati na význam, jakýž německému zpracování tomuto přísluší pro obchodněprávní literaturu německorakouskou; za nepochybno pokládati jest, že Randovo právo obchodní zpracováním přítomným vstoupí rázem v literatuře německorakouské na nejpřednější místo mezi soustavnými vylíčeními rakouského práva obchodního.

Ačkoliv od posledního vydání českého uplynula lhůta jen krátká, nicméně nespokojil se autor opatřením pouhého překladu, nýbrž i tu, jak tomu vesměs při opakovaných vydáních spisů jeho jsme uvykli, v různých směrech výklad rozmnožil, přihlédaje zejména k novým v mezidobí přibylým normám, jakož i k významnějším zjevům literatury a judikatury. Budiž tuto alespoň výběrem poukázáno k některým takovýmto dodatkům a rozmnožením textu německého oproti českému originálu přibylým.

Tak jsou zejména již v kapitole o obchodech bohaté, jak známo, doklady z judikatury a literatury po různu rozmnoženy dalšími zajímavými příklady a odkazy, tak na př. na str. 41 co do absolutního obchodu č. 1, čl. 271, na str. 45 co do případu druhého, str. 53 co do případu čís. 1 a 2 ve čl. 272, str. 56 a 57 co do čís. 4 a 5 ve čl. 272. Rovněž lze dále dodatky a rozšíření shledati ve stati o kupcích ve výkladu o hospodářském rázu společenstev výdělkových a hospodářských (str. 83, 84), v kapitole o firmě výkladem o právním významu užívání firmy se strany kupcovy (str. 118 a pozn. 2*a*, 2*b*), o vlivu rozloučení manželství, adopce a j. na otázku volby nové firmy (str. 120), o zákonu z 14. dubna 1903 chránícím značku a jméno červeného kříže (str. 122 pozn.), o znamenání firmy prokuristou (str. 125, kdež autor odstupuje od panujícího názoru, že dostačí ku znamenání podpis prokuristův ku firmě vytištěné a vyslovuje se pro požadavek znamenání i firmy rukou prokuristovou), o kontroversi stran otázky, může-li kupec pod firmou žalovati resp. žalován býti (str. 126 a pozn.) jakož i o firmě osoby právnické.

Náležejí sem dále i různá místa v kapitole o knihách obchodních, tak na př. ve stati o edici obchodních knih (str. 176 sl.) a o povinnosti ku sdělení jich (str. 178 sl.), rovněž dále kapitola o obchodní plné moci, kde při všeobecném výkladu vzat ve více směrech zřetel též k novému spisu Dniestrzanského »Die Aufträge zu Gunsten Dritter« (str. 182 sl. pozn.), dále pak blíže přihlédnuto ku zápovědi konkurenční stran obchodních zmocněnců zvláště se zřetelem k obchodnímu právu německému (str. 204 pozn.), jakož i k plné moci vnuceného správce (str. 207). Z kapitoly o obchodních pomocnících upozorniti jest na rozmnožení výkladu zvláště při otázce o poměru pomocníků zřízených též ku jednáním právním (str. 209), z kapitoly o burse a obchodních dohodcích na výklad o zákonu z 4. ledna 1903 o zápovědi bursovních terminových obchodů v obilí a mlýnských tovarech (str. 230).

Že zpracování přítomné — jehožto druhý svazek obsahující výklad o právu společenském jest v tisku — přijato bude ve právních kruzích německých s nejvyšším uspokojením a povděkem, lze s jistotou očekávati; nám pak spolu vřele těšiti se možno z toho, že slovutný autor — přes povolání

své ve vznešený úřad života veřejného — neopustil pole činnosti literární, a že tudíž bezpečně nadíti se lze od vědeckého jeho věhlasu a obětavé píle zajisté dalších vzácných plodů literárních pro obory jím tak mistrně ovládané.

K. Herrmann.

Právo trestní.

Blätter für Gefängnisskunde, sv. 36. (r. 1902) a 37. (r. 1903).

Svazek 36. přináší na úvodním místě řeč prof. dra *Wacha* (Lipsko) »o budoucnosti německého práva trestního« promluvenou v Düsseldorfu na 75. výročním shromáždění rýnsko-westfálské společnosti vězeňské. Wach poukázav stručně k číslicím statistickým, zejména pokud se týkají zpětnosti, prohlašuje, že německé zákonodárství trestní ze všech částí právního řádu nejvíce nedostatků vykazuje a největší měrou reformy potřebí má. Pokud reformy samé se týče, zavrhuje W. jako přívrženec staré školy instituty podmínečného odsouzení, odsouzení na neurčitou dobu a doživotního uvěznění zločince jako opatření ochranného t. j. směřujícího jedině k tomu, aby zločinec byl učiněn neškodným. Ve směru positivním vyslovuje se W. pro posunutí hranice trestní dospělosti k dokonanému 14. roku, pro zostření krátkodobých trestů na svobodě, jež hodí se dle jeho mínění zejména k repressi deliktů ze surovosti a násilnictví prýštících, jakož i pro další vybudování pevnostní vazby platného práva jako custodiae honestae. Důtklivě varuje W. před přepínáním trestního práva t. j. před neustálým hromaděním nových a nových trestních zákonů a rovněž i před přepínáním trestního stíhání plynoucím z pochybeného principu legality. Konečně vytýká nezdravý formalismus platného práva, jež snaží se na jedné straně skutkové povahy jednotlivých deliktů co nejpřesněji, ba úzkostlivě vymeziti, analogii zhola vylučujíc, kdežto na druhé straně, pokud vyměřování trestu se týče, zůstavuje bezdůvodně libovůli soudcovské široké pole.

Ve článku »Idea odplaty a myšlénky účelné v systému trestů na svobodě« hájí *Sichart* (ředitel trestnice v Ludvigsburgu) ideu trestu účelného v trestním právu i jeho výkonu proti vývodům prof. *Calkera* (Strassburg) ve svazku 33. téhož časopisu obsaženým. Svazek 36. přináší dále tři přednášky vězeňského ředitele *Burkardta* (Drážďany) »O mladistvém zločinectvu a jeho potírání«. Za vhodné prostředky k boji proti mladistvým zločincům pokládá B. 1. náležitou změnu příslušných ustanovení trestního práva, 2. rozumný výkon trestův a 3. státní dozor nad výchovou veškery zanedbané mládeže. Pozoruhodno je, pokud se týče bodu 2., že také B. připisuje samovazbě co nejpříznivější účinky jak odstrašující tak i polepšující.

Na rakouské poměry vztahuje se stručné pojednání prof. *Hillera* (Štýrský Hradec) »Reformní otázky vězeňské«. H. navazuje tu na návrh poslance Kleeweina a soudruhů podaný v r. 1901 poslanecké sněmovně říšské rady a přimlouvá se v souhlasu s tímto návrhem za zřízení vztažně obnovení generální inspekce rak. trestnic jako zvláštní sekce ministerstva spravedlnosti s příslušným počtem orgánů poradních. Této generální inspekci buďtež

samostatné trestnice bezprostředně podřízeny, kdežto soudní věznice mají býti podrobeny dozoru soudních praesidií, vztažně zřízených jimi inspektorů vězenských, ve druhé instanci pak dohledu vrchních soudů zemských. Zařízení anglické, dle něhož zvláštní parlamentní komise je povolána jako nejvyšší instance dozorčí nad veškerým vězeňstvím, pokládá H. za instituci hodnou následování. Návrhy Hillerovy potírá v témž svazku státní zástupce *Amschl* (Štýrský Hradec), vedle něhož nynější organisace našeho vězenství zasluhuje přednosti; *Hiller* pak ve 37. svazku ostře replikuje.

Ze zajímavého vylíčení »nynějšího japonského vězenství« soudcem *Crusenem* (Tokio) seznáváme, že celý tento národ se vynasnažuje, aby ani v této příčině nezůstal pozadu za pokroky doby nové.

Zmínky zasluhují ze svazku 36. ještě popis nové věznice trestní v Tegelu u Berlína podaný ředitelem jejím *Kleinem*, pak článek referendára *Linka* (Lübeck) »O postavení samovazby v dnešním výkonu trestu v Německu« a z četných zajímavých zpráv do oboru vězenství spadajících neb aspoň s ním úzce souvisících referát docenta M. E. *Mayera* (Strassburg) o VIII. hromadě německé zemské skupiny mezinárodního sdružení kriminalistického konané r. 1902 v Brémách.

Svazek 37. přináší řadu posudků o otázkách položených na denní pořádek sjezdu spolku německých úředníků věznických na r. 1903 do Stuttgartu svolaného. Sluší uznati, že otázky tyto se dotýkají themat nejen pro vězenství, nýbrž z valné části i pro vědu trestního práva velmi zajímavých. Hned první otázka »Osvědčil se nynější systém trestový vzhledem ku praktickým zkušenostem úředníků trest vykonávajících? Ve případě záporném, které návrhy pro system nový sluší na základě takových zkušeností činiti?« zahrnuje v sobě patrně jeden z problemů i hmotného práva trestního, jehož důležitý díl — poenologii — téměř vyčerpává. O této otázce došly čtyři posudky, jichž původci jsou ředitel *Gennat* (Hamburg), ředitel *Sichart* (Ludvigsburg), státní zástupce *Junghanns* (Kostnice) a vládní rada *Rossmy* (Hoheneck). Všechny čtyři posudky shodují se v tom, že dosavadní system trestový německého práva se neosvědčil. Také v tom panuje celkem souhlas, že základní vadou systému toho jest, že přihlíží daleko více ku trestnému skutku než ku pachateli a že zejména sluší odstraniti základ tohoto systému — platnou tripartici trestných činů na zločiny, přečiny a přestupky, že tresty na svobodě sluší náležitě obmeziti hojným užíváním důtky a trestů peněžitých, jež ve případě nedobytnosti nahrazeny buďtež nikoli trestem na svobodě, nýbrž nucenou prací; že tresty na svobodě sluší vykonávati, pokud možno, v samovazbě a krátkodobé tresty náležitě zostřiti. Souhlasně přimlouvají se posudky většinou také za energická opatření proti zločincům zpětným a zločincům ze zvyku, proti nimž má trest nabýti povahy opatření ochranného (dodatečná vazba, pracovna). Pozoruhodno jest, že ve dvou z dotčených posudků se hájí také trest bitím, a to Sichartem jako vězenský prostředek disciplinární, Gennatem dokonce jako trest kriminální.

Druhá otázka týká se zločinců zpětných: »Které vězně sluší pokládati za zpětné se stanoviska trestního výkonu a správy vězenské? Smějí opětně potrestaní (zpětní) podrobeni býti jinému přísnějšímu zacházení

v místě trestu než »nezpětní« či je k tomu zákonné ustanovení potřebno či vhodno? Je naléhavě nutno se zpětnými přísněji nakládati a ve kterých směrech by se to mělo jeviti?« Jediný v této otázce došlý posudek ředitele *Jennera* (Zwickau) dospívá k těmto thesím: »1. Se stanoviska trestního výkonu a správy vězenské sluší za zpětné pokládati ony vězně, kteří během pěti roků před dodáním vytrpěli již trest vězení (Gefängnis) delší tří měsíců pro týž neb podobný přečin aneb víc než dvakráte trest vězení stejně dlouhý neb jeden trest vězení delší jednoho roku aneb trest káznice nebo polepšovací vazbu dodatečnou (pracovnu). 2. Až do vydání říšského zákona o výkonu trestu, v němž pojem zpětnosti přesně vymezen, jakož i případné přísnější nakládání se zpětnými upraveno budiž, je dovoleno s »opětně potrestanými« dle předpisu domácího řádu jiným přísnějším způsobem nakládati než s nezpětnými. 3. S oněmi zpětnými, v jichž ohledu to vzhledem ku příčině zpětnosti je nutno, budiž zvláště přísně naloženo v mezích řádu domácího.«

Další dva posudky týkají se otázky, dle jakých zásad má býti určováno trvání polepšovací vazby dodatečné. Polepšovací vazbou dodatečnou (korrektionelle Nachhaft) nazývá se totiž v theorii držení v robotárně, kteréž dle § 362 tr. z. něm. v určitých případech odsouzení (zvl. proti tulákům, zahalečům, žebrákům, pijanům a prostitutkám) může jako trest vedlejší soudem býti přípustným uznáno a policejním úřadem provedeno. Zákonné maximum trvání této vazby stanoveno je na dva roky. Vrchní inspektor *Bornemann* (Zwickov) přimlouvá se ve svém posudku o naznačené otázce za to, aby polepšovací vazba dodatečná v každém případě byla policejním úřadem vyměřena zákonným maximem dvou roků a aby představenému robotárny bylo zůstaveno navrhnouti udělení dovolené před uplynutím této doby oněm kárancům, při nichž se jeví známky polepšení. Názor tento zamlouvá se zajisté lépe než mínění *Dülla* (ředitele pracovny v Rebdorfu), jenž navrhuje celou řadu podrobných zásad, dle kterých by vyměřování dodatečné vazby polepšovací se mělo říditi.

Následují posudky o otázce: Jak sluší upraviti zaměstnání trestanců mladistvých, má-li jim z toho vzejíti trvalý prospěch po propuštění z vazby? pak o otázce týkající se úpravy stravy vězenské.

Důležitý význam také pro hmotné právo trestní má další thema: »Osvědčila se starobní hranice říšským zákonodárstvím trestním pro trestní dospělost stanovená či doporučuje se, aby tato hranice za příležitosti reformy trestního zákona byla výše posunuta?« Ze čtyř prací o této otázce došlých vyslovuje se jedině posudek vrchního justičního rady *Mayera* (Schw. Gmünd) v ten rozum, že se v té příčině osvědčilo ustanovení platného práva německého, dle něhož, jak známo, absolutní nezpůsobilost trestní sahá do dokonaného 12. roku, kdežto trestní způsobilost od dokonaného 12. do dokonaného 18. roku závisí na tom, zda pachatel v době spáchání skutku měl intellekt (Einsicht) potřebný k poznání trestnosti jeho. Ostatní tři posudky pocházející z péra vrchního ředitele *Marcoviche* (Štýrský Hradec), ředitele *Gennata* (Hamburg) a generálního státního zástupce *Praetoria* (Darmstadt) jsou pro posunutí hranice trestní dospělosti ku dokonanému 14. roku, po-

ukazujíce zejména k významu, jejž tento věk má také v zákonodárství školském: dokud dítě školou je povinno a tudíž školské kázni podrobeno, nemá trest kriminální míti místa. Další studium relativní způsobilosti trestní má dle *Gennata* sahati od dokonaného 14. do dokonaného 21. roku, dle *Praetoria* pouze do dokonaného 18. roku, však posléze jmenovaný chce, aby tu místo intellektu ku posouzení trestnosti činu potřebného rozhodovala mravní dospělost pachatelova.

Posudky inspektora *Freunda* (Zwickau) a vrchního ředitele *Marcoviche* (Štýrský Hradec) o otázce: »Jaké jsou zkušenosti učiněné pokud se týče účinku samovazby na vězně ve směru zdravotním i mravním?« vyznívají ve smyslu pro samovazbu velice příznivém a rozmnožují rostoucí řadu hlasů skládajících v rozšíření této instituce co možno nejobsáhlejší, nejlepší naděje.

Poslední otázka týkající se nakládání s vězni stiženými tuberkulosou je zajímava i pro poměry v rakouských trestnicích a věznicích, kdež právě v poslední době z iniciativy ministerstva vnitra provedena byla celá akce směřující k potírání zhoubné této choroby, která, jak známo, právě ve trestnicích nalézá nejpříznivější podmínky ku svému rozšiřování. Zejména postaráno se o nejpřísnější isolaci vězňů tuberkulosou stižených i podezřelých, čímž aspoň přenášení této nemoci cestou infekce na jiné trestance v budoucnosti, jak doufáme, učiněna přítrž. Posudek tajného zdravotního rady *Bära* (Berlín) doporučuje jako další prostředky ku potírání jmenované choroby v souvislosti s danými otázkami udílení dovolené (přerušení trestu) tuberkulosním vězňům zejména hned v prvních počátcích choroby, jakož i zřízení domácích sanatorií pro ně aspoň v některých trestnicích.

Zmínky zasluhuje konečně překlad ruské osnovy všeobecného služebního řádu pro věznice z r. 1901 a švédských zákonů z r. 1902 týkajících se péče o chovance a děti zanedbané, nucené výchovy a trestního řízení proti nezletilým.

Miřička.

Civilní řízení.

Přehled literatury v r. 1904.[1])

Práce v tomto roce vyšlé nerůzní se svou povahou od literatury minulého roku; opět bylo převážně pojednáváno o všeobecnějších otázkách civilního řízení. Nelze však přehlédnouti, že zájem rakouských právníků byl

---

[1]) Cz.: Czasopismo prawnicze i ekonomiczne. — D. J.: Deutsche Juristenzeitung. — E.: Entscheidungen des k. k. obersten Gerichtshofes in Civil- und Justizverwaltungssachen. — G H.: Gerichtshalle (čísla samotná vztahují se na ročník 48., kdežto ročník 49., od 1. října 1904, zvláště vyznačen). — Gr.: Gruchotovy Beiträge zur Erläuterung des deutschen Rechtes. — G. Z.: Allgemeine österr. Gerichtszeitung. — Grünh: Grünhutův Zeitsch. für Privat- und öffentliches Recht. — J.-Bl.: Jurist. Blätter. — J. Ltbl.: Jurist. Literaturblatt (C. Heymann v Berlíně). — Not.: Zeitschr. für Notariat und

valnou měrou upoután zamýšlenou reformou občanského zákonníku, a že tím v právnických časopisech veškeré odbory pěstujících úvahy o zákonech procesních byly poněkud zatlačeny do pozadí.

Jakožto literární pomůcky uveřejněny známé zprávy *A. Mendelssohna-Bartholdyho* (Z. f. C. P. sv. 32., str. 495, sv. 33., str. 119) o literatuře civilního, konkursního a nesporného řízení německé říše na léta 1902 a 1903, pak podrobný referát *Rosenblattův* (Cz. r. V. str. 266) ohledně prací z roků 1898 až 1902 hledících k rakouskému řádu exekučnímu.

I.

Z nových vydání komentářů k německému soudnímu řádu dokončeno toliko dílo *O. Reinkeho* [2]) (J. Ltbl. sv. 16., str. 18, *Schultzenstein*, Z. f. C. P. sv. 33., str. 408, *Unger*), kdežto *L. Seuffert* [3]) (Z. f. C. P. sv. 33., str. 550, *Engelmann*) a *Petersen-Remelé-Anger* [4]) (Ctrbl. f. Rechtsw. sv. 23., str. 315, *Mendelssohn-Bartholdy*) dospěli toliko k ukončení 1. svazku Téže mety dosáhla kniha *Förster-Engelmannova*; [5]) 6. a 7. vydání komentáře *Gaupp-Stein*-ova [6]) jest pro těžké onemocnění zpracovatele již od §u 92 pouhým otiskem vydání 5. Naše zákony procesní nově vydány ve sbírce *Manz*-ově [7]) jakožto svazek 6. péčí *F. Kleina*, *H. Schauera* a *J. Friedlaendra*. O tomto cenném díle referuje v Z. f. C P. *Petschek* (sv. 33., str. 553) a tamtéž *Schultzenstein* (sv. 32., str. 494) o loni oznámeném příručním vydání *Peters-Gronowa*.

O právu německém bylo soustavně pojednáno v pracích *G. Kleinfellera* [8]) a *P Siméona* [9]) (J. Ltbl. sv. 16., str. 163 *Th. Wolff*, Z. f. C. P. sv. 33., str. 106 *H. Meyer*), pak v nedokončené dosud učebnici *E. Heilfrona* a *G. Picka*. [10]) Knihami v minulých letech vydanými zabývají se zprávy od *B. Pirka* (Grünh. sv. 31., str. 765 *K. Hellwig*) *Rintelena* (Jur. Vierteljahrsch. sv. 36, str. 135

---

ausserstreitige Gerichtsbarkeit. — Ö. R.: Österreichische Richterzeitung. — P.: Právník. — Pr. roz.: Právnické rozhledy. — Prz.: Przegląd prawa i administracyi. — Z. f. C P.: Zeitschr. f. deutschen Civilprozess und freiwillige Gerichtsbarkeit — Zp.: Zprávy moravské jednoty právnické.

[2]) Die Deutsche Civilprozessordnung, 5. Auflage, Berlin 1904, H. W. Müller.

[3]) Kommentar zur Civilprozessordnung, München 1903, Beck.

[4]) Zivilprozessordnung, 5 Aufl., Lahr 1903, Schauenburg.

[5]) Die Civilprozessordnung für das Deutsche Reich, 1. Band, 2. Auflage, Berlin 1904, Heymann.

[6]) Die Civilprozessordnung für das Deutsche Reich, 6. und 7. Aufl., Tübingen 1903, Mohr.

[7]) Taschenausgabe der österreichischen Gesetze, Wien 1903. 1. Abteilung: Die Gesetze und Verordnungen über die Zivillgerichtsverfassung; die Advokatenordnung. 2. Abteilung: Die Civilprozessordnung. 3. Abteilung: Die Exekutionsordnung.

[8]) Lehrbuch des deutschen Civilprozessrechtes, Berlin 1904, Vahlen.

[9]) Recht und Rechtsgang im Deutschen Reiche. Handbuch zur Einführung in das Bürgerliche Gesetzbuch und seine Nebengesetze. 2. Band, Das Verfahren der freiwilligen und streitigen Gerichtsbarkeit. 1. und 2. Auflage, Berlin 1904, Heymann.

[10]) Lehrbuch des Civilprozessrechtes, 1. Band, Berlin 1904, Speyr & Peters.

R. Pollak), *Behrenda* (Z. f. C. P. sv. 33., str. 561 *L. Löwenwald*) a *Schultzensteina* (J. Ltbl. sv. 16., str. 62 *J. Weismann*).

Ze studijních pomůcek dočkali se dalších vydání *A. Stölzl*,[11]) *G. Hirschfeld*[12]) a *O. G. Schwarz*,[13]) nově pak se objevilo repetitorium *W. Ernsta* a *M. Krohne*-ho[14]) (Ctrbl. f. Rechtsw. sv. 23., str. 251 *Mendelssohn-Bartholdy*, J. Ltbl. sv. 17., str. 21 *Siegf. Schultzenstein*). Potřebám německé praxe slouží díla *H. Meyera*,[15]) *F. Wagnera*[16]) a *O. Pörschela*.[17])

Civilnímu právu procesnímu v životě mezinárodním jest věnována vynikající kniha *F. Meiliho*[18]) (J. Ltbl. sv. 16., str. 82, 217 *R. Pollak*, Not. str. 103 *Walker*). Francouzské snahy po odstranění prodatelnosti některých úřadů soudních (avoué, notaire, huissier, greffier) za účelem zmírnění nákladů sporu líčí *V. Bouček* (Pr. roz. r. 5, str. 301), kdežto *F. Elgart* (Pr roz. r. 5, str. 249) a *Arnošt* (Fr. roz. r. 5, str. 286, 296) referují dle cizojazyčných pramenů o právnictví v Brasilii a systemu soudnictví ve Francii. Opíraje se o podrobný výklad stávajících poměrů pojednává *E. Andersen* (Z. f. C. P. sv. 32., str. 561) o návrhu civilního řádu soudního pro Dánsko.

Poměr práva procesního a státního, jakož i důsledky pro soustavu a reformu řízení civilního odtud plynoucí uvažuje *R. Schmidt*[19]) (J. Ltbl. sv. 17., str. 20 *R. Pollak*). Pozornost vzbuzená v lonské zprávě uvedenými pracemi všeobecného obsahu zračí se ve zprávách, které podali o spisu *Steinově Schrutka z Rechtenstammu* (Z. f. C. P. sv. 31., str. 173) a *Engelmann* (Z. f. C. P. sv. 32., str. 461), ohledně *K. Schneidra Rassow* (Grünh. sv. 48., str. 184), *Siméon* (J. Ltbl. sv. 16., str. 164) a *Vierhaus* (Z. f. C. P. sv. 33., str. 428), o jehož stati opět psali *A. Wehli* (G. Z. str. 1) a *Coulon* (Not. str. 95). Obraceje se proti jeho názorům vytýká *J. Kann* (G. H. str. 273), že na poli řízení civilního nelze protivu mezi chudým a bohatým odstraniti rozšířením příslušnosti samosoudů aneb změnami jednotlivých ústavů procesních, nýbrž toliko vhodným upravením bezplatného zastupování advokáty za současného rozšíření jejich povinné intervence na veškeré jednání před soudy a správ-

---

[11]) Schulung für die civilistische Praxis, 1. Theil, 6. Auflage, Berlin 1904, Vahlen.

[12]) Der Reichscivilprocess, eine Darstellung nach Civilprozessordnung und Gerichtsverfassungsgesetz zur Vorbereitung für die erste juristische Prüfung, 4. Auflage, Berlin 1904, Nitschmann.

[13]) Civilprozessrecht, ein Hülfsbuch für junge Juristen, 2. und 3. Auflage, Berlin 1904, Heymann.

[14]) Die Civilprozessordnung in Frage- und Antwortform dargestellt, Berlin 1904, H. W. Müller.

[15]) Gerichts- und Prozesspraxis, ein Handbuch des Civil- und Strafprozesses für Gerichtsbeamte und Rechtsanwälte. 1. Lieferung, München 1904, Bickel.

[16]) Bureaubuch des Rechtsanwaltes und Notars, 3. und 4. Auflage, Berlin 1904, Heymann.

[17]) Der Gerichtsschreiber bei den sächsischen Amtsgerichten. 3. Auflage, Leipzig 1904, Rossberg.

[18]) Das internationale Civilprozessrecht auf Grund der Theorie, Gesetzgebung und Praxis, Zürich 1904, Orell-Füssli.

[19]) Prozessrecht und Staatsrecht, Karlsruhe 1904, Braun.

ními úřady vyjma věci nepatrné. Se značným zájmem potkalo se dílo *K. Rosenthala*[20]) o legitimaci k věci, jak dosvědčují kritiky *Schultzensteina* (J. Ltbl. sv. 16., str. 113), *Boethkeho* (Gr. sv. 48., str. 675) a *Behrenda* (Z. f. C. P. sv. 33, str. 565).

Prudký útok, který podnikl *O. Bülow* (Z. f. C. P. sv. 31., str. 191) proti nauce o zvláštním nároku na ochranu právní, pohnul *A. Wacha* (Z. f. C. P. sv. 32., str. 1) k podrobné obraně, ve které jednotlivá trvání Bülowa vyvracuje, zachovávaje si dogmatické vylíčení zmíněného nároku pro dobu pozdější. Hájí především oprávněnost metafysického nazírání k ústavům procesním, posuzujícího je dle účelu jimi sledovaného, kdežto pojímání empirické hledí toliko k jich výsledkům. Dovozuje z existence nároku na různá opatření ochranná, zejména na exekuci a prozatímná opatření, že stávají již před započetím jednání soudního práva obsahu procesuálního a že lze tudíž logicky mysliti i nárok na rozsudek, vyplývající z účelu civilního řízení, kterýmž jest ochrana práv již nabytých, nikoli doplnění řádu právního výroky soudů. Podmínkami jeho jsou předmět státní ochrany požívající (buď právo v subjektivním slova smyslu aneb oprávnění k obraně proti osobování si nějakého práva) a důvod k poskytnutí ochrany, kterýmž jest zákonem uznaná potřeba této, ať již jako potřeba uspokojení nároku aneb potřeba obrany proti ohrožení práva. Jsou-li předmět a důvod ochrany existentní, plyne odtud nárok na příznivý rozsudek, v opáčném případě z vznesení žaloby, pokud se týče z puštění se do sporu nárok na rozsudek vůbec. Stává-li nárok na příznivý rozsudek, jest žaloba již výkonem jeho a výsledky jednání toliko jeho průkazem, pročež ani ona ani tyto nelze pokládati za podmínky jeho vzniku. Oproti tomu dokazuje *J. Kohler* (Z. f. C. P. sv. 33., str. 211), že nauku o kterémkoliv ústavu právním nelze budovati se zřetelem na jeho ideální účel, nýbrž jedině dle jeho reální bytosti; vždyť povaha procesu zůstane nedotknutá, ať již svého cíle, uskutečniti právo, dosáhl čili nic. Pravdou ovšem jest, že dnešní řízení civilní dosažení účelu tohoto mnohem výše cení než doby starší, avšak vždy zůstává povinností soudcovou rozhodnouti pro onu stranu, jejíž nárok dle důkazních pravidel jeví se důvodným, ať již souhlasí s právem hmotným čili nic. Zakládání povinnosti této na zvláštním nároku k právní ochraně obnovuje oklikou závislost vědy procesní na právu materielním, vývojem posledních let šťastně překonanou. Každý člověk jest svým právem osobnosti legitimován, súčastniti se života právního a používati ve sporech pomoci soudů, zejména k provedení skutečně stávajícího práva omylem však jest odvozovati tento nárok na právní ochranu z uplatňovaného práva hmotného.

R. šl. NeumannEttenreich (G. Z. 1905, str. 1, J. Bl. 1904, str. 603) líčí zajímavým způsobem obtíže, s nimiž se potkává předpověď výsledku pro jednotlivý proces. Při ocenění mezi stranami sporného děje napomahají nám pravidla zkušenosti životní a věd odborných, ohledně prokazatelnosti jejich sám c. ř. s., jehož soustava důkazní podporuje všemožně vyšetření a vítězství materielní pravdy, zejména zavedením výslechu stran na místě formalistické

[20]) Die Sachlegitimation, gekrönte Preisschrift, München 1903, Schweitzer.

přísahy jejich. Největší nesnáze vyskytují se při pochybných otázkách právních, neb pravidla vykládací a nauky vědy právní nepodávají samy o sobě vodítka, nýbrž jich použití opět závisí na ocenění různých zájmů, které zákonodárce neb smlouvající strany mínili chrániti. Zákon a jednotná praxe nejvyšších soudů působtež k ztenčení takových sporných případů, pro které třeba zmírniti hrozící nebezpečí, že náklady sporu budou marně obětovány, zjednodušením řízení a vhodným tarifem paušálním. V řízení spočívajícím na základě volného uvažování důkazu jest činnost soudce dle *J. Ofnera* (G. Z. str. 403, J. Bl. str. 101, G. H. str. 204, 219, Not. str. 70) obdobnou činnosti znalce, při čemž skutková povaha rozsudku odpovídá nálezu, judikát a důvody rozhodovací dobrozdání. Soudce předem sbírá a spořádá skutkový podklad případu, zkoumá věrohodnost jeho, rekonstruuje si pak duševně celý průběh děje a vyvodí z něho důsledky právní. K splnění úkolu tohoto potřebuje nutně znalost zásad filosofie a psychologie, které mu nahradí odstraněná pravidla důkazní, umožní mu správné rozdělení břemene důkazního a vhodné ocenění předváděných průkazů; bude-li obeznámen s důvody sociálně-psychologickými lidského jednání, dovede též správně pochopiti význam jednotlivého případu pro poměry životní. Viz též § 503 c. ř. s.

Zkušenosti nabyté s německým c. ř. s. za dobu jeho pětadvacetiletého trvání shrnuje *L. Seuffert* (D. J. str. 898) v ten smysl, že základní reformy nepotřebuje. Zamlouvalo by se mu, aby doručování a exekuce byly prováděny přímo soudem, nečinil by námitek proti obmezení přemrštěné ústnosti, zrazuje však z oslabení zásady projednávací, z rozšíření vlivu soudcovského o na průběh řízení a z nahrazení přísahy stran jich výslechem.

Loni zmíněná osnova zákona o soudech kupeckých stala se v minulém roce zákonem a vzbudila v Německu značnou pozornost kruhů právnických. Obšírné zprávy šl. *Simsona* (Z. f. C. P. 33, str. 570) a *Bassermanna* (D. J. str. 1009) nás poučují, že soudy tyto nebyly přičleněny soudům okresním (Amtsgerichte), jak *J. Stranz* (D. J. str. 186) ještě během porad důtklivě navrhoval, nýbrž budou samostatně zřízeny a sice závazně v každé obci čítající více než 20.000 obyvatelů, fakultativně též pro okršlek obce menší, pro několik obcí dohromady aneb pro území vyššího svazku samosprávného. Sestávají z jedné neb více komor, za jichž předsedy lze povolati toliko osoby způsobilé k úřadu soudcovskému aneb k vyšší službě správní. Kde stává soud živnostenský, mějž kupecký s ním tytéž předsedící, společnou kancelář a stejné místnosti. Předsedy jmenuje magistrát obce, nejsou-li však povolaní předsedícími soudu živnostenského, aneb činnými úředníky státu či obce, třeba jim potvrzení od dozorčího úřadu státního. Přísedící volí stejným dílem zaměstnavatelé a obchodní zřízenci, při čemž v každé skupině závazně užito soustavy zastoupení proportionálního. Právo volební uděleno toliko mužským příručím, aktivní od dokonaného 25., passivní od 30. roku. Každý přísedící obdrží za své spoluúčinkování denní plat, který nesmí odmítnouti. Příslušnost zahrnuje veškeré spory z poměru služebního, zvlášť i ony ze zápovědi soutěže, avšak zřízenci s platem více než 5000 M ročně soudům kupeckým vůbec nepodléhají. Prohlásí-li se tyto v jednotlivém případě za nepříslušny, jest výrok tento pro soudy obecné a živnostenské závazným

i naopak. Pro řízení platí ustanovení o soudech živnostenských, avšak odvolati se lze teprve, když hodnota předmětu sporu dosahuje 300 M, a sice k civilní komoře soudu zemského. Komentáře k tomuto zákonu vydali *G. šl. Meyeren*.[21]) *Menzinger-Prenner*,[22]) *J. Haas*,[23]) *S. Hirsekorn*,[24]) *M. Apt*,[25]) *E. Kulka*,[26]) o kterýchž viz referát *Bewerův* (Ltbl. sv. 16., str. 202). Soustavně pojednal o něm *W. Graef*[27]) (J. Ltbl. sv. 16., str. 206 *Bewer*). Sv. p. *Boeningk* (D. J. str. 979) upozorňuje, že dle statistických výkazů o činnosti soudů živnostenských bude i činnost soudů kupeckých s okrškem méně než 60.000 obyvatelů čítajícím pranepatrná a doporučuje proto připojení menších obcí se sídlem takového soudů sousedících.

J. N. čl. XI. uv. z. U příležitosti pětadvacetiletého trvání německého soudu říšského došla dosavadní činnost jeho všeobecné pochvaly. Tak zejména *Boethke* (D. J. str. 875) a *Hachenburg* (D. J. str. 880) podotýkají, že mocně přispěl k upevnění právního vědomí a k zakořenění nového zákonodárství říšského nejen bystrým pojímáním a důkladným propracováním téhož, nýbrž i svým porozuměním pro potřeby života a bedlivým šetřením mravních názorů německého lidu. Proto potkává se otázka, jak bez ztenčení jeho vlivu lze zmenšiti objem jeho práce, s nejživějším zájmem (viz § 502 c. ř. s.). Současné posudky o našem nejvyšším soudu zněly bohužel docela jinak. *G. Petschek* (Not. str. 129, G. Z. str. 361, J. Bl. str. 615) kárá vždy více se vzmahající nešvar, že rozhodnutí jeho odůvodňují se toliko poukazem na důvody nižších instancí též v případech, kde se tyto odchylují od panujícího názoru právníků, ano i od dosavadní praxe nejvyššího dvoru soudního. Vážnosti jeho zajisté neprospěje, když odepírá výkon rozsudku uherského, odvolávaje se na § 81, čl. 1 ex ř. aneb když právní literaturu ignoruje. *L. Geller* (Ctrbl. f. jur. Praxis r. 22, str. 865, 961) vytýká členům jeho při rozhodnutí četných případů, od něho podrobně vylíčených, hrubou nedbalost a volá po zavedení syndikátní žaloby i proti rozhodnutím nejvyšší stolice, o které by rozhodoval říšský soud. Dále žádá stanovení určitého stáří pro dokončení činné služby a zlepšení poměrů soudců. *V. Bouček*, který své, již

---

[21]) Das Reichsgesetz betreffend Kaufmannsgerichte vom 6. Juli 1904 mit den preussischen Ausführungsbestimmungen, Berlin 1905, Heymann.

[22]) Gesetz betreffend Kaufmannsgerichte vom 6. Juli 1904. Textausgabe mit Erläuterungen, einem Auszuge aus dem Gewerbegerichtsgesetz nebst Erläuterungen, 2. unveränderte Auflage, München 1904, Beck.

[23]) Kommentar zum Kaufmannsgerichtsgesetz vom 6. Juli 1904. Göttingen 1904, Vandenhoeck & Ruprecht.

[24]) Gesetz betreffend Kaufmannsgerichte vom 6. Juli 1904 erläutert, Leipzig 1904, Hirschfeld

[25]) Reichsgesetz betreffend Kaufmannsgerichte vom 6. Juli 1904. Textausgabe mit Anmerkungen und Sachregister, 2. unveränderte Auflage, Berlin 1904, Guttentag.

[26]) Das Kaufmannsgerichtsgesetz nebst den entsprechend anzuwendenden Bestimmungen des Gewerbegerichtsgesetzes, Handausgabe mit Einleitung, Erläuterungen und Sachregister, Leipzig 1904, Rossberg

[27]) Die Kaufmannsgerichte, ihre Verfassung und ihr Verfahren, zum praktischen Gebrauche für Kaufleute, Handlungsgehilfen und Kaufmannsgerichtsbeisitzer. Leipzig 1904, Poeschel.

loni naznačené návrhy pro reformu nejvyššího soudu podrobněji vyložil v J. Bl. (str. 1, 13, 25, 37), zahajuje svou stať rovněž výpočtem řady rozporů, které se objevují v judikatuře o velmi důležitýšh otázkách právních. *A. Neveřeřel* (Öst. R. str. 182) měl by již obligatorní zavedení ústních líčení o revisích za dostatečné k odpomoci, což by se usnadnilo zmenšením počtu členů v jednotlivých senátech nejvyššího soudu a vrchních soudů zemských na tři.

Čl. XIV. viz § 95. *K. Martinak* (Jur. Vschft sv. 36., str. 5) upozorňuje, že dle čl. XIX. ve spojení s čl. LI. uv. z. k c. ř. s platí pro žaloby o obnovu podléhající ještě vš. ř. s. též dřívější předpisy kompetenční, a že pro ně soudy apelačními jsou vrchní soudy zemské.

§ 1. Povinnosť obecního starosty ku skládání účtů z obecního hospodářství jest výronem jeho veřejného úřadu a nikterak nemění svou povahu odstoupením z téhož. Poněvadž není také totožnou s případným nárokem náhradním, nelze se splnění tohoto závazku domáhati před soudy, nýbrž toliko před úřady správními. Tak *M. Fryc* v P. str. 637. **§ 8** viz čl. XI. **§ 29** *O Stölzel* (Z. f. C. P. sv. 32, str. 35) zkoumá účinky, které dle práva německého sluší přičísti změně v obvodu a sídle soudu pro jeho příslušnost. Jelikož změny takové se nedotýkají samotné existence soudu, zůstává příslušným k vyřízení všech věcí již na něho vznesených, pokud není odchylných předpisů zákona. Směrodatným jest pro spory civilní den doručení žaloby jakožto den o příslušnosti rozhodující (Zuständigkeitstag), nikoli den, kdy povstal důvod kompetenční (Tag des Zuständigkeitsgrundes). Pro záležitosti nesporné určí příslušnost vždy den, kdy řízení bylo zahájeno. K použití **§u 46**, od. 1 stačí dle mínění *R. Pollaka* (G. Z. str. 221), když usnesení o nepříslušnosti nabylo moci právní oproti straně, které bylo doručeno. Vzdá-li se tato opravných prostředků, může bez obavy před opětném zamítnutím ihned se obrátiti na soud, ku kterému byla poukázána.

§ 51 viz § 35 z. o s. živ. Nejmenovaný (J. Bl. str. 329) snaží se v protivě k doslovu **§u 54** dokázati že sluší žalobu vymáhající původně obnos více než 1000 K z moci úřadu zamítnouti, když před ustanovením roku k ústnímu líčení žalobce oznámí zmírnění svého nároku pod 1000 K, aneb když po nařízeném stání se objeví, že se přihodila chyba v počtech aneb že před podáním žaloby byla část zapravena. Totéž platí, když žalovaný namítá nepříslušnost pro mylné vypočtení žalobního nároku. Ve všech ostatních případech se ovšem takové zmenšení nedotkne příslušnosti soudu a nelze zejména při klesnutí ceny sporného předmětu pod 100 K ani před soudem sborovým ani před soudem okresním zavésti řízení ve věcech nepatrných, ehož nelze také používati, byla-li pohledávka méně než 100 K compensando namítána. **§ 56.** *F. Bilovský* (P. str. 176) pokládá i při žalobě odpůrčí nabídku žalobce, že přijme místo svého nároku určitý obnos peněz, za rozhodnou pro příslušnost soudní, pak-li částka tato nepřevyšuje zkrácenou pohledávku aneb hodnotu předmětů věřitelům odňatých.

§ 65. *J. Gang* (G. H. str. 291, 301) pokouší se o zvrácení starého pravidla »actor sequitur forum rei«. Statistika prý dosvědčuje, že většina

žalob jest odůvodněna, že tedy pravidelně žalovaní nehájí před soudem oprávněné zájmy své a že obchod vyhovuje toliko potřebám hospodářského života, když forum žalobce hledí učiniti pravidlem. Zákonodárce osvědčil se velmi krátkozrakým, když **§em 88** soud podle splniště značně obmezil a třeba změnou zákona zjednati nápravu. *Koref* (G. H. r. 49, str. 41) podotýká, že k ujednání forum contractus stačí i osobní odevzdání faktury dotyčnou doložkou opatřené, kdežto *E. Fürst* (Not. str. 338) se obrací proti názoru nejvyššího soudu, že při stanovení několika míst platebních nelze toliko v jednom z nich připustiti žalobu, a že faktura jen v místě platebním smí býti žalovatelna, třeba by tam ani soudu nebylo. Rozhoduje-li soud sborový dle **§u 95** o věci nepatrné, nelze použíti obdobně čl. XIV., nýbrž nastupuje řízení řádné (X., G. Z. str. 253). Podrobnou úvahu věnoval *A. Last* soudu podle majetku (Ö. R. str. 4), mimo který **§ 99** upravuje ještě soud předmětu žalobou žádaného, zastupitelství a domovského přístavu lodí. Předpisy jeho se týkající upravují kompetenci místní a třeba tudíž vznésti námitku nepříslušnosti vždy při prvním roku. Proto také nejsou při něm žaloba na vzájem neb návrh mezitimní vyloučeny ani tenkráte, když neuplatňují nárok majetkový. Jest soudem na vůli daným, konkurujícím se soudy bydliště v cizině neb pobytu (§§ 66, 68) resp. se soudem sídla dle §u 75. Tato soutěž vymezuje mu též hranice působnosti, neb nesmí žádný z uvedených soudů úplně zatlačiti. Dán jest, když žalovaný v tuzemsku nemá bydliště (ať již skutečné, fingované neb odvozované §§ 66, 68 - 72), ovšem však jmění. Tímto lze rozuměti toliko věcná práva k věcem hmotným včetně vlastnictví k horám a obligací skripturních, pak v základě výslovného předpisu § 99, odst. 2 pohledávky v tuzemsku pojištěné neb směřující proti zde bydlícímu dlužníku. Příslušným jest soud podle majetku opět jen pro nároky majetkové, k nimž počítá *L.* veškeré poměry soukromoprávní, vyjímaje vztahy ryze osobní, jež plynou ze svazku manželského neb rodinného. K založení jeho stačí již nárok na útraty soudní a lze jeho proti cizincům užíti pro žalobu, která při prvním podání byla zamítnuta pro nepříslušnost soudu (*K. Schönberger*, D. J. str. 260). *J. Ofner* (Not. str. 266) uznává sice za správné, že soudu vzájemnosti dle **§u 101** smíme se dovolávati jen proti příslušníkům státu, z jehož zákonodárství jest čerpán, osvobozuje však žalobce od důkazu, že žalovaný takovým poddaným jest, poněvadž již pobyt v dotyčném území zakládá domněnku státního občanství.

Ohledně sporné otázky, zdali § 259 nesp. ř. byl j. n. zrušen, dovozuje *C. L. Höbert* (G. Z. str. 217), že svolení resp. potvrzení adopce soudem sborovým bylo pouhou obřadností. Účelem **§u 109**, odst. 2 bylo, rozšířiti vliv soudu sborového i na takové případy, kde soud okresní proti adopci poručence neb opatrovance zaujal stanovisko zamítavé a nelze se proto domnívati, že pro ostatní případy měl by vliv tento pominouti; **§em 113** změněno toliko místo podání, kdežto rozhodnutí ponecháno soudu sborovému. *S. J. Biach* (J. Bl. str. 90, 389) snaží se trvání §u 259 nesp. ř. obhájiti výkladem, že předpis §u 109 odst. 2 dle svého doslovu platí též pro adopci osob svéprávných a že dle materialií zákonodárce na změnu dosavadních předpisů nepomýšlel.

Čl. XI. uv. z. c. ř. s. *C. Hoffmann* (G. H. str. 270) žádá zjednodušení formule přísežní, která jest dosud těžkopádnou a prostému lidu nesrozumitelnou. **Čl. LI** viz **čl. XIX** u. z. k j. n.

§ 1. Způsobilostí veřejné společnosti obchodní býti stranou ve sporu zabývá se *M. Arend.*[28]) *W. Wieselthier* (J. Bl. str. 183) se domnívá, že opatrovník zřízený dle §u 10 ve všech případech svého ustanovení (§§ 8, 116, 119, 121) má toliko úkol, aby svého chráněnce vypátral neb jeho nezvěstnost postavil na jisto a v mezidobí předsevzal neodkladné úkony procesní, že však není oprávněn po dosažení tohoto cíle provésti celý spor a žádati útraty jeho od protivníka. Správnost názoru toho popírá nejmenovaný v J. Bl. str. 208, poněvadž nenachází opory ani ve vš. obč. z. a zamýšlený účel, chrániti nepřítomného proti následkům jeho nečinnosti ve sporu, byl by tím zmařen. **§ 11.** Dle práva německého lze spojiti se žalobou na manželku pro nějaké plnění nárok proti manželu, aby trpěl exekuci do vneseného jmění, čímž žalovaná pozbude svědectví svého chotě. *J. Linsmayer* (Z. f. C. P. sv. 33., str. 34) navrhuje proto, aby soud dle svého práva žalobu poslednější odloučil a s jejím projednáním sečkal až do vyřízení prejudicielního nároku proti manželce. **§ 17** viz § 529. **§ 29** *—g* (G. H. r. 49, str. 38) upozorňuje na důvody jistého rozhodnutí nejvyššího soudu, dle něhož by při prvním roku advokáta směl zastupovati i pouhý kancelářský zřízenec. **§ 31** viz § 5 z. org. soud. **§ 40** K německým zákonům o útratách soudních nově vydány oblíbené komentáře *O. Mügel-a*[29]) (Gr. 48, 838 *Rassow*) a *C. Pfafferoth-a*[30]) (Gr. 48, 838 *Mügel*). **§ 55.** *Siehr* (D. J. str. 1063) vypočítává hojné pochybnosti, které plynou z obmezení kladených §em 99 něm. c. ř. opravným prostředkům proti stanovení útrat, a přimlouvá se za všeobecné připuštění odvolání resp. stížnosti. **§ 63.** *Pallaske* (D. J. str. 349) požaduje, aby soudy při zkoumání vyhlídek sporu, které nařizuje německý zákon před povolením práva chudých, nespokojovaly se formální závěrečností žaloby neb platným popřením, nýbrž aby hleděly též k pravdivosti uvedeného děje. **§ 64.** V základě zaručené reciprocity přidělují soudy uherské rakouským stranám zástupce chudých, nepřijímají však žaloby protokolárně sepsané v jiném jazyku než maďarském. Tak *Gaunersdorfer* G. Z. str. 245.

§ 87. Nynější německý c. ř. s. zachoval sice doručování z příkazu stran, dopouští však i sprostředkování soudní kanceláří (§ 207 n. c. ř. s.). Obtíže z tohoto předpisu vznikající líčí *Kuttner* v Z. f. C. P. sv. 32., str. 256. **§ 134.** Nejmenovaný (J. Bl. str. 231) doporučuje, aby soudy při obtížných sporech povolily advokátovi odložení roku na krátkou dobu, je-li v týž den

[28]) Die Parteiqualität der offenen Handelsgesellschaft im geltenden Reichscivilprozessrecht mit Ausschluss des Konkursverfahrens, Leipzig 1904, Wiegand.

[29]) Die preussischen Kostengesetze vom 25. Juni 1895 in der Fassung der Bekanntmachung vom 6. Oktober 1899. Preussisches Kostengesetz und die Gebürenordnung für Notare, 4. Auflage, Berlin 1904, Vahlen.

[30]) Das deutsche Gerichtskostenwesen, enthaltend das Gerichtskostengesetz und die Gebürenordnung für Zeugen und Sachverständige sowie für Gerichtsvollzieher in der Fassung vom 20. Mai 1898, 8. Auflage, Berlin 1903, Heymann.

povolán k spolupůsobení v několika líčeních. **§ 146.** Výbor dolnorak. komory advokátní (J Bl. 569) dokazuje v podání na ministerstvo spravedlnosti, že přísnost praxe ohledně navrácení k stavu předešlému neodpovídá úmyslům zákonodárce a požaduje vhodné poučení soudů. Viz též § 530. **§ 159** viz § 10 k. ř. **§ 168** Pokud trvá klid řízení, nelze dle *B. Münze* (G. Z. str. 278) žalobu vziti zpět, poněvadž v tento čas procesní úkony jsou oproti druhé straně bezúčinné a mimo to jest třeba svolení odpůrce; vždyť první rok vyvoláním věci počal, i když nikdo se nedostaví (§ 237). *R. Pollak* (Z. f. C. P. sv. 33., str. 235) zkoumá postavení komissionáře oproti povozníku a lodníku, kteří odpírají soudní ohledání zboží za účelem zjištění zřejmých vad (čl. 365 obch. z) a dospívá k výsledku, že je nelze donutiti k předložení, poně adž předpisy o vzájemné podpoře stran obsažené hlavně v **§§ 178, 181, 183, 303** nejsou vyzbrojeny nižádnou sankcí. Případ tento není ojedinělý, naopak jest všedním zjevem, že důkaz po ruce jsoucí nelze provésti, poněvadž vyžaduje součinnosti vzpečujícího se odpůrce, na př. při tělesné prohlídce jeho, srovnání písma, dopuštění soudního ohledání neb předložení listin, jimiž se ohrožují tajnosti závodní. Nesprávným jest, když praxe hledí odpomoci nucenými výklady práva hmotného, nýbrž třeba zjednati nápravu rozšířením povinnosti stran k vzájemné podpoře. V tomto směru činí P. návrhy ovšem velice radikální, které by sotva zůstaly bez vlivu na celou povahu řízení civilního. Stranám budiž uloženo, aby se kdykoliv dostavily a na kladené otázky dle pravdy odpovídaly, aby oznámily veškeré důkazní prostředky jim povědomé, i když jsou v jich neprospěch, dále buďtež povinny tyto bezvýminečně předložiti a i své osoby dáti používati k účelům průvodním. Jakožto sankce nehodila by se ovšem poena confessi, poněvadž tato odporuje zásadě vyšetření materielní pravdy, nýbrž dle povahy případu buď exekuce na konání aneb vhodně upravená fikce uznání neb vzdání se nároku. *Semler* (Not str. 360) si stěžuje, že soudy zbytečně rekvirují prvopisy spisů notářských, ačkoliv by pravidelně stačilo **§u 183**, č. 2 uložiti straně, aby opatřila vyhotovení neb ověřený spis, kteréž by soud mohl si vyžádati i přímo. Ustanovení č. 3 tohoto §u vůbec nemá na mysli listiny od notáře vyhotovené, nýbrž jemu od třetích osob svěřené. Nastane-li však potřeba nahlédnouti do prvopisu, sluší vzhledem k §u 50 not. ř. pověřiti tím dle §u 300 soudce z příkazu aneb k dožádání činného. **§ 204.** Ctbl. f. jur. Praxis r. 22, str. 447 potírá přílišnou zálibu některých soudců pro smíry, kdežto *A. Nevečeřel* snaží se o důkaz, že vhodným použitím tohoto ústavu prospěje se citu právnímu více než rozsouzením pře. Viz též III. všeobecná část. **§ 207.** *Dr. M* (J. Bl. str. 581) volá po pečlivějším výběru soudních tlumočníků. Jak vykládá *G. Petschek* v Not. str. 329, není výpočtem v prvém odstavci **§u 224** nikterak řečeno, že ostatní rozepře věcmi feriálními nejsou, nýbrž že jimi jsou toliko za nutnosti rychlého vyřízení. Stává-li této, pak jest soudce povinen jim tuto povahu přiznati a není rozhodnutí o tom ponecháno jeho volnému uvážení. Odepře-li bezdůvodně rozepři projednati během prázdnin soudních, poruší tím zákon a nelze straně brániti v stížnosti, neb výslovného zákazu není a důvody ji vylučující proti povolení feriálnosti zde se nehodí.

§ 227. Řízení řádné a řízení ve věcech manželských se podstatně různí

a nelze proto jedinou žalobou se domáhati rozvodu neb rozloučení manželství a placení alimentů (*J. Steiner* v Not. str. 74). **§ 228** viz § 39 ex. ř. **§ 237** viz § 168. **§ 239.** Přehled důvodů uváděných v kruzích německých právníků pro i proti zavedení prvního roku podávají *Volkmar* a *Kurlbaum* (D. J. str. 537). **§ 266.** Monografie o břemenu průvodním uveřejnili *F. Leonhard*[31]) (J. Ltbl. r. 16, str. 187 *Betzinger*, Arch. f. bürg. R. sv. 25., str. 157 *Martinius*) a *Betzinger*[32]) (J. Ltbl. r. 16, str. 113 *Kress*, Z. f. C. P. sv. 33, str. 425 *Schultzenstein*, Gr. sv. 48., str. 445 *Rassow*), který mimo to ve zvláštní knize[33]) (J. Ltbl. r. 16, str. 236 *Kress*) poskytuje celkový obraz německé judikatury o této otázce. *E. Martinius* (Arch. f. bürg. R. sv. 24., str. 48, sv. 25., str. 149; viz též lonský přehled) buduje soustavu svou o rozdělení tohoto břemene na zásadě setrvačnosti, dle kteréž i v životě právním nenastane změna bez působící síly a trvání stavu dřívějšího jest samozřejmým. »Positivy« (okolnosti přivádějící právní změnu) dokazuje strana, jejíž návrh jest jimi odůvodněn, »negativy« (nestávání positivy) výminečně ona, která svou prosbu zakládá na okolnosti, že jistá positiva schází, ačkoliv zákon stanoví domněnku v její prospěch. Domněnky takové lze vůbec určiti jen pro »positivy« a sluší při výkladu vždy míti na paměti, že zákon předpokládá pravidlo a nikoli výminku. Je-li jistý nárok podmíněn skutečností soubornou (Gesammttatsache, Tatsachenkomplex), třeba vyšetřiti, zdali pro jednotlivé součástky její platí domněnka zákonná, kteroužto analysu umožňuje ovšem jen theorie o dokazování námitek (Einwendungstheorie), nikoli theorie o popírání celé smlouvy (Leugnungstheorie). Není úkolem ani práva hmotného ani řízení civilního rozdělovati břemeno průvodní dle umělých pravidel, nýbrž přísluší jim toliko, aby vytkly pro kladné podmínky nabývání práv zákonné domněnky, které budtež upraveny co nejpečlivěji. *L. Weich* (Ö. R. str. 61) doporučuje de lege ferenda odstranění veškeré vázanosti civilního soudce na výsledky řízení trestního, poněvadž rozšíření právní moci na zjištění okolnosti jest v protivě s právním citem lidu. Pokud jde o platné právo, nespadají pod **§ 268** případy, kde odsouzení není prostředkem důkazním, nýbrž podmínkou jistých účinků právních (nezpůsobilost křivopřísežníka k přísaze, vyloučení zločince z poručnictví), aneb kde rozhodnutí civilní závisí na zodpovídání otázky předběžné, kterou také trestní soud byl nucen řešiti. (Nárok vlastnický k věci, pro jejíž krádež strana byla odsouzena; pravosť podpisu, jehož padělaním třetí osoba uznána vinnou.) § 268 má toliko místa, když právo občanské k určitému skutku trestnímu pojí jisté následky soukromoprávní, aniž by vyžadovalo odsouzení (cizoložství a pokus vraždy jakožto překážky manželství §§ 67, 68 vš. obč. z., důvody nehodnosti dědické § 540 vš. obč. z.), aneb když ten který trestní čin bez ohledu na tuto povahu má též soukromoprávní účinky

---

[31]) Die Beweislast, Berlin 1904, Vahlen.

[32]) Die Beweislast im Civilprozess mit besonderer Rücksicht auf das B. G. B., 2. umgearbeitete Auflage, Berlin 1904, Heymann.

[33]) Entscheidungen zur Beweislast. Die auf die Beweislast bezügliche Rechtsprechung des Reichsgerichtes, des Reichsoberhandelsgerichtes und anderer deutscher Gerichtshöfe in 316 Urteilsauszügen zusammengestellt, 2. vermehrte Auflage, Karlsruhe 1904, J. Lang.

v zápětí. (Ručení z poškození věci neb na těle, aneb za škodu násilím či podvodem spůsobenou.) V těchto případech závisí rozhodnutí o žalobě civilní na důkazu i přičtení skutku trestního, a jest tudíž soudce civilní na trestní rozsudek vázán, pokud tento v nálezu určuje trestní povahu skutkovou s přitěžujícími okolnostmi, které odůvodňují vyšší sazbu trestní. Odstraněna byla každá závaznost osvobozujícího výroku trestního a s ní padl i § 10 zákona o lichvě. Tento není jednak ryzím zákonem trestním, jak vysvítá již z výslovného potvrzení § 11 v čl. XI., č. 3 uv. z. k c. ř. s., jednak pominul i účel §u 10, který za starého práva výminečně umožňoval soudci civilnímu, aby samostatně rozhodoval o trestní podstatě skutkové. **§ 270.** O domněnce dle práva německého jedná spis *J. W. Hedemanna*[34]) (J. Ltbl. r. 16, str. 160 *Betzinger*). **§ 277.** *H. Meyer* (Z. f. C. P. sv. 33., str. 511) uvažuje o formě a doslovu, jichž třeba pro usnesení průvodní ohledně slyšení svědků a znalců, aby bylo uvarováno nedostatečného provedení důkazů těchto ze strany dožádaného soudce. **§ 284.** *Freudenthal* (Z. f. C. P. sv. 32., str. 363) zkoumá objem moci soudce z příkazu činného, která v německém právu jest v mnohém směru užší než dle našeho c. ř. s. a vytýká obzvláště, že soudce takový není oprávněn odchýliti se od průvodního usnesení ohledně druhu průvodního prostředku aneb ohledně předmětu důkazu. Ačkoliv takové svémocné jednání může býti zhojeno dodatečným schválením senátu, nelze uznati správným, aby v důvěře na očekávaný souhlas překročení pravomoci se stávalo pravidlem. **§ 300** viz § 183. Předložením listin ve sporu zabývá se monografie *S. Siegla*[35]) (J. Ltbl. r. 17, str. 21 *Oertmann*). **§ 320.** *Th. Klineberger* (Ctbl. f. jur. Praxis sv. 22., str. 157, 275, 363) rozebírá pravidla, jež podává nám psychologie pro oceňování svědeckých výpovědí. **§ 337.** Šl. *Colomb* líčí nesnáze vyplývající ze svědecké přísahy složené před výslechem a přimlouvá se za přísahu stvrzující řádně objasněnou výpověď, poněvadž jen tato odpovídá nynější formě slyšení svědků, osvobozeného od všech formalit starších řízení. **§ 384** viz § 178

§ 390. O loni oznámené knize *W. Kische* letos referovali *Schultzenstein* (J. Ltbl. r. 16, str. 81), *Boethke* (Gr. sv. 48., str. 449) a *L. Seuffert* (Z. f. C. P. sv. 33., str. 384). **§ 391.** Kompensaci v řízení před rozhodčími soudy bursovními vylíčil *O. Müller*[36]) (J. Bl. str. 704. *Dr. E. K.*). *Scherling* (Z. C. P. sv. 32., str. 186) dokazuje ohledně podmětného objemu právní moci rozsudku, že účelem **§ 411** (§ 322 n. c. ř. s.) jest, aby byla vyloučena možnost opětného zkoumání právního v základě již předneseného děje aneb nových důkazů pro tytéž skutečnosti. Opírá-li se tedy dřívější prosba žalobní o skutkovou podstatu, která dopouští jiného posouzení právního, nevadí opětné žalobě námitka věci rozsouzené. Nárok žalobní jest dle toho dán prosbou žalobní ve spojení s dějem jí odůvodňujícím a rozsudek jej upravuje jen v mezích takto vytčených. Mylné jsou názory, že nárok a důvod žalobní

[34]) Die Vermutung nach dem Rechte des Deutschen Reiches, Jena 1904 G. Fischer.

[35]) Die Vorlegung von Urkunden im Prozesse, Jena 1904, G Fischer.

[36]) Die Kompensation im Verfahren vor den Börsenschiedsgerichten. Wien 1905, Manz.

jsou totožnými, že objem onoho závisí na pojetí tohoto, že rozsudek se vyná-
ší o uplatňovaném nároku in abstracto, aneb že změna žaloby a res judi-
cata se vzájemně vylučují v tom smyslu, že nelze se této dovolávati, pakli
nynější odůvodnění v dřívějším sporu bylo by znamenalo změnu žaloby.
Ohledně povahy kompensace, učiněné s výhradou pravosti pohledávky, na
kterou se súčtuje, dovozuje *E. Martinius* (Arch. f. bürg. R. sv. 24., str. 277),
že kompensace taková stejně jako placení s výhradou jest toliko částečným
plněním a že věřitel, který je z dobré vůle přijal, může žalobou vymáhati
zbytek, pozůstávající ve vzdání se výhrady. Stala-li se tato ve sporu o po
přenou pohledávku žalobcovu, lze návrh u věci samé vyříditi toliko roz-
sudkem také o dalším trvání pohledávky vzájemné se vyslovujícím, a bude
tudíž vždy třeba provésti důkaz o ději žalobním, i když pohledávka súčto-
vaná byla uznána. Obmezí-li žalobce své žádání na vzdání se výhrady, po-
nese žalovaný veškeré útraty, a i když zůstalo při původní prosbě, sluší je
mu aspoň částečně uložiti, poněvadž bezdůvodným odporem zavinil prove-
dení důkazu. Oproti tomu hájí *A. Stölzel* (Arch. f. civ. Praxis sv. 95., str. 1,
sv. 96., str. 234) u příležitosti rozboru judikatury něm. soudu říšského v této
otázce názor již dříve zastávaný, že důkaz o popřené pohledávce žalobní
jest zbytečný, když súčtovaná pohledávka se uznává. Z okolnosti, že odst. 2
§u 322 něm. c. ř. s. právní moc nálezu rozšiřuje na výrok o pravosti po-
hledávání vzájemného v případech, kde rozhodnutí na něm spočívá, nelze
souditi, že týž tvoří nezbytnou část rozsudku, neb důsledně byl by důkaz
o popřeném ději žalobním nutným, třeba by byl vyvrácen kteroukoliv do-
znanou námitkou. Taktéž není dle platného práva německého úkolem soud-
covým, aby všestranně upravil sporný poměr právní, nýbrž jest ponecháno
stranám, aby vhodným upravením svých návrhů, zvláště mezitimním návrhem
určovacím neb žalobou na vzájem žádoucí rozšíření právní moci sobě po-
jistily. **§ 448** viz 54 j. n.

§ 482. Na letošním sjezdu českých právníků zavdala v II. sekci 1. otázka [87])
podnět, aby opětně byly přehlédnuty veškeré důvody, které mluví pro
i proti neobmezenému připouštění novot v řízení odvolacím. Jak v pracích,
které podali *F. Lošan, V. Hora, K. Flieder, A. Bílý, J. O. Vorel*, taktéž od
řečníků na sjezdu samém *(Javůrek, Rinesch, Lošan, Pantůček, Okenfus,
Matyaš, Klineberger, Vážný, Chocholka, Stuchl, Hora, Kliment, Worel, Pevný,
Bílý)* bylo uznáno, že odvolání ve své nynější podobě vyhovuje rakouským
poměrům a že **§§ 478, 488, 496** dostačují k napravení poklesků, kteréž se
přihodily v jednání první stolice. Proto též odpověděla převážná většina
účastníků záporně k předložené otázce, poněvadž od navržené změny obá-
vala se nebezpečného otřesení základů platného práva, mimo to však po-
kládala zájmy strany advokátem nezastoupené za dostatečně chráněné pomocí

[87]) Publikace I. sjezdu českých právníků. Redakcí komitétu sjezdového
v Praze 1904. Nákladem sjezdu. Sekce II, otázka 1.: Zamlouvá se změna
předpisů o řízení odvolacím z rozsudků okresních soudů, mimo spory o obnos
nepatrný, v ten způsob, aby v řízení odvolacím lze bylo nové okolnosti
i průvody přiváděti, pak-li strany při projednání sporu advokáty zastoupeny
nebyly?

samosoudce dle §u 432 povinně poskytovanou. **§ 502.** *O. Liebmann* (D. J. str. 936) uveřejnil statistický přehled o vzrůstu agendy německého soudu říšského od roku 1879 do 1904. Nepopíratelné přetížení této nejvyšší stolice budilo i letos všeobecnou pozornost německých právníků a byl proto říšskému sněmu předložený návrh zákona, jímž má býti zjednáno ulehčení, živě přetřásán. *Wach*, *Boethke*, *Behrend*, *Wildhagen*, *Vierhaus*, *R. Alexander-Katz* (D. J. str. 1146, 443, 471, 475, 389, 638) rozhodně se obrací proti obmezení ústnosti při rozhodování u věci samé, proti zavedení dovolacích důvodů dle vzoru rakouského, souhlasíce tudíž se zvýšením hodnoty, při které revise se připouští, jakožto s nutným zlem. Odpůrci tohoto prostředku (*L. Seuffert* v Z. f. C. P. sv. 33., str. 435, *O. Fischer*,[38]) a *Rintelen*, D. J. str. 490) doporučují pronikavé změny řízení dle vzoru rakouského a francouzského, kdežto *Peters*, *Hellwig*, šl. *Jacubetzky*, *Viebig* a *Gusinde* (D. J. str. 1097, 370, 326, 57, 1129) zaujímají stanovisko sprostředkující. **§ 503.** *J. Ofner* (G. Z. str. 403, J. Bl. str. 101, G. H. str. 204, 219, Not. 70, viz též část všeobecnou) shrnuje pro revisi důsledky svých pozorování o činnosti soudů za platného řízení v ten smysl, že soudce revisní správné sebrání a uspořádání sporné látky může přezkoumati pouze potud, pokud byl porušen zákon aneb skutková podstata vykazuje odpory neb mezery. Do posuzování její hodnověrnosti může se pouštěti jen výminečně, když totiž spočívá na listinách a protokolech, jemu stejně bezprostředně jako prvému soudci přístupných. Ještě dlouho zůstane asi spornou otázka, v jakých mezích duševní rekonstrukce původního průběhu děje jest revisi podrobena, poněvadž denní zkušenost učí, že zde otázku skutkovou a právní nelze přesně odděliti. Právnické důsledky nižšími stolicemi odvozované ze sporného děje jsou ovšem kat' exochen předmětem revise. Na sjezdu českých právníků [39]) jednohlasně se bylo přimlouváno (práce *V. Hory* a *B. Klinebergera*, řečníci *Menoušek*, *Klineberger*, *Hora*, *Šolc*) za obmezení naprosté vykonatelnosti rozsudků, druhou stolicí potvrzených, čehož ovšem lze dosáhnouti toliko změnou 3. odstavce **§u 505.** Kdežto *Klineberger* pokládal za jedině správné, aby byla v těchto případech povolována exekuce k zajištění bez osvědčení hrozícího nebezpečí, připojili se ostatní účastníci v podstatě k návrhu *Petschek* ovu (Not. 1900 č. 50—52), aby dle obdoby **§u 524** byla soudům poskytnuta možnost k odložení exekuce. Předpis odstavce 2. tohoto §u byl prohlášen za úplně vhodný a nedošel souhlasu odchylný názor *Klinebergerův*, že pro usnesení týkající se práva hmotného nemá býti povolena exekuce dále než k zajištění, pokud nenabudou moci práva. Viz též čl. XI. uv. z. k j. n.

Vzhledem ku křiklavému případu z posledních let upozorňuje *E. Ott* (Zp. str. 1) na to, že dle materialií i dle doslovu §u 158 vš. obč. z. spor

---

[38]) Die Entlastung des Reichsgerichtes und die Verbesserung der Revision in Civilsachen, Berlin 1904, Moeser.

[39]) Publikace I. sjezdu českých právníků. Redakcí komitétu sjezdového. V Praze 1904. Nákladem sjezdu. Sekce II., otázka 4: O vykonatelnosti usnesení první stolice (§ 524, odst. 1. c. ř. s.) a rozsudku druhou stolicí potvrzeného (§ 505, odst. 3. in f. c. ř. z.) a je-li změna cestou zákonodárnou žádoucí?

o popřený manželský původ dítěte jest věcí ryze soukromoprávní a že opatrovník dítěti ustanovený hájí toliko zájmy téhož, nikoli snad též zájmy veřejnosti. Důsledně nepotřebuje dítě svéprávné takového opatrovníka a nelze o nedostatek jeho opírati žalobu pro zmatečnost dle **§u 529**, č. 2; dokonce nepochopitelným pak jest, když finanční prokuratura si osobuje právo k žalobě takové a soudy jí ho vzdor odporu súčastněných přiznají. Monograficky pojednal o žalobách pro zmatečnost a obnovu *K. Martinák* (J. Vjschr. sv. 36., str. 1), který po rozhledu na dějinný vývoj a cizí zákonodárství vykládá dle platného práva pod tatný obsah těchto žalob, jednotlivé důvody jich, předpisy ohledně lhůt a příslušnosti, konečně řízení a jeho zvláštnosti. Význačným jest pro obě žaloby jich dvojitý účel, totiž úplné neb částečné odstranění dřívějšího rozhodnutí a nová úprava tím opět na přetřes uvedeného sporu předcházejícího. Při žalobě pro zmatečnost stojí odstranění starého rozsudku neb usnesení v popředí, při žalobě o obnovu nové rozhodnutí ve věci hlavní. S výjimkou případu **§u 530**, č. 7 mohou obě strany se domáhati obnovy a nejsou vázány ani na své dřívější návrhy ani na bývalé úlohy ve sporu, když jich zachování jest vyloučeno změnami ve stavu právním i hospodářském mezitím nastalými. Nově nalezené skutečnosti neb důkazy ovšem neopravňují žádnou stranu ku přetvoření návrhů, nýbrž lze jich použíti toliko k podepření dřívější prosby. Vyšší stolice jsou k rozsouzení těchto žalob jen tehda příslušnými, když důvod zmatečnosti neb obnovy nastal v řízení před nimi (**§ 532**, odst. 1), aneb když žaloba se obrací proti skutkové povaze, jimi samostatně určené (§ 532, odst. 2). K rozhodování u věci samé bude nejvyšší soud toliko při žalobách dle §§ 529 a 530 č. 4 povolán, kdežto u soudů odvolacích nejen možnost, že potřebné řízení lze provésti, nýbrž i povaha uplatňovaných nároků a ohledy vhodnosti budou směrodatnými. Před nejvyšším soudem bude vždy třeba ústního líčení, aby žalovaný mohl býti slyšen a v obtížných případech objeví se i výměna přípravných spisů nevyhnutelnou. Řízení před soudy odvolacími bude podobné onomu při použití §u 478, odst. 4 neb §u 496, odst. 4 a bude taktéž svou povahou řízením v instanci první. Řízení a rozsudek pro zmeškání jsou před oběma nižšími stolicemi přípustny, reformatio in pejus v neprospěch žalobce ohledně věci hlavní nevyloučena. Mimo případ **§u 544** doporučuje se přetržení řízení odvolacího jen tehdy, když lze bezpečně očekávati úspěch žaloby o obnovu; jindy jest výhodnější, aby po předepsaném prozkoumání žaloby dle §u 538 bylo řízení ve smyslu §u 190 přerušeno, až v odpor vzatý rozsudek dojde moci právní. De lege ferenda navrhuje M., aby pro žalobu o obnovu mimo případ §u 530, č. 4 byl vždy příslušným soud prvé instance, aby při důvodech §u 530, č. 6 a 7 konečná lhůta nepočala běžeti dříve, než rozsudek o věci hlavní se stane právoplatným, aby dle obdoby §§ 384 a 385 bylo připuštěno předběžné provedení nově nalezených průvodů slyšením svědků neb znalců, umožňující teprve spolehlivé posouzení jich významu. Objemný článek *J. Bühna* (Prz. str. 481 nn.), zabývající se žalobou o obnovu a navrácením k stavu předešlému dle c. ř. s., nedošel letos ještě ukončení.

§ 577. Řízení rozhodčí není civilním procesem, poněvadž právní ochrana jím poskytovaná postrádá povahy veřejnoprávní. Důsledně náleží i smlouva

o rozsudím výlučně právu soukromému; jí opatřují strany svůj nárok na právní ochranu státní doložkou času, až do okamžiku jejího zrušení. Kompromis nezakládá tudíž ani námitku nepřípustnosti pořadu práva ani onu nepříslušnosti soudu neb zahájené rozepře, nýbrž sluší namítati předčasnost žaloby z práva hmotného vyplývající, kterou během řízení v první stolici bez omezení lze uplatniti. K smlouvě o rozsudím přistupující receptum arbitri jest vhodně přetvořeným příkazem a nedopouští tudíž donucení k vynesení výroku rozhodčího. Tak *M. Fokschaner* v Ö. R. str. 26.

Z. org. soud. Poměry německých soudců povšechně vylíčil *Kade.*[40]) **§ 4.** *A. Nevečerel* (Ö. R. str. 101) popírá schopnost advokátů k úřadu soudcovskému, poněvadž se jim nedostává potřebného vyškolení a stejně činí *M. Sternberg* (Ö. R. str. 76), protože povolání jim odnímá způsobilost býti objektivními. **§ 5.** *Franzos* (G. H. str. 248) ohražuje se proti tomu, aby advokátovi přidělený auskultant směl jej zastupovati před soudem, v čemž spatřuje porušení §u 15 adv. ř. a ohrožení neodvislosti stavu. **§ 18.** *Dr. V. H. S.* (Not. str. 4) a *A. Nevečeřel* (Ö. R. str. 59, 78, 103, 208) naříkají na nepříznivé hmotné poměry soudců, a na obmezování jejich neodvislosti. Poslednější se přimlouvá za zavedení pruské soustavy, upravující plat soudců dle služebních let a za zabezpečení postupu do vyšších tříd hodnostních zejména pro okresní soudce. O vadách zmíněné soustavy a služebních poměrech právníků v Prusku vůbec psali *Kade* a *Aschrott* (D. J. str. 253, 1072). **§ 25.** O tamtéž zamýšlené nové úpravě služebního dohledu při okresních soudech (Amtsgerichte) referuje *Weingärtner* (D. J. str. 199). **§ 43** viz čl. XI. uv. z. k j. n. **§ 46.** *Gumbinner* (D. J. str. 717) poukazuje k nepříznivým výsledkům, které má četné používání soudců výpomocných, u pruské správy justiční z ohledů úsporných velmi oblíbené, pro konání spravedlnosti. Důvěra lidu v neodvislost soudů se otřese, judikatura jednotlivých senátů stává se častými změnami kolísavou, a stálí soudci jsou přetíženi přikazováním všech objemnějších případů. **§ 48** viz § 29 j. n. **§ 54.** *F. Offenhuber* (Not. str. 9, 18) shledává velkou pohromu pro řádné vedení knih pozemkových v odevzdání této činnosti soudní kanceláři. **§ 74.** *A. Nevečeřel* (Ö. R. str. 79) a *Not.* str. 97, 177, požadují odstranění soudních inspektorů, v j chž dohledu spatřují ohrožení neodvislosti soudcovské.

Z. o sd. živ. Novou příruční knihu pro německé soudy živnostenské vydal *G. Baum,*[41]) o které viz zprávu *Bewerovu* v J. Ltbl. r. 16, str. 69. **§ 1.** Přešla-li pohledávka, pro niž soud živnostenský jest příslušným, na osobu jeho pravomoci nepodrobenou, nestává dle něm. z. o sd. živ. nijaké nutnosti, aby spor o ní byl odkazován k řádným soudům. *(Bewer* v D. J. str. 1110.) *H. Schauer* dokazuje (J. Bl. str. 209, že obchodní pomocníci, zaměstnaní v živnosti výrobní, jsou zahrnuti v předpisu **§u 5** lit. *b*), poněvadž k podniku takovému náleží též odbyt výrobků.

Adv. ř. Letošní sjezd českých právníků poskytl *E. Koernerovi*[42]) přílež-

[40]) Der deutsche Richter, Berlin 1904, Heymann.
[41]) Handbuch für Gewerbegerichte, Berlin 1904, Reimer.
[42]) O postavení advokacie v ústrojí státním a společenském. Příloha Právnických rozhledů. V Praze 1904, německy v G. H., str. 377 nn.

žitost, aby soustavně vyložil své názory o postavení advokacie v ústrojí státním a společenském. Veškerá činnost advokáta, ať ve sporu civilním neb trestním spolupůsobí k uskutečnění myšlénky spravedlnosti, ať zmírňuje protivy sociální poskytnutím právní ochrany i chudému, ať hájí práva jednotlivce a společnosti proti převaze moci státní, nese se za účely obecnými a veřejnými, pročež advokacii nelze odepříti povahu veřejné funkce. Též povinnosti s ní spojené odpovídají úplně oněm úředníků, vyjímaje ovšem poslušnost proti státní moci, na jejíž místo nastupuje neodvislost pro advokáta nezbytná, nejen oproti vládě, nýbrž i vzhledem k politickým stranám a kapitálu, kterou lze ovšem jen zjednati zaručením dostatečného důchodu. Neodvislost tato není nikterak totožnou s nevázaností, nýbrž nachází svou protiváhu v přísné disciplině stavovské. Základní pojímání toto došlo svého vtělení v návrhu, který většina výboru české advokátní komory předložila valné hromadě a jehož vůdčí myšlénky *K.* uveřejnil v G. H. r. 49, str. 122. Je-li advokacie veřejnou funkcí, třeba ji opatřiti vhodnou organisací, spočívající na vyloučení nadprodukce, při upravení ostatních oborů veřejné činnosti dávno za stěžejní zásadu uznaném. Účelu tohoto lze dosíci toliko zavedením obmezeného počtu míst advokátských, stanoveného orgány stavu, a postupem na ně dle stáří v úřadu. Nezávislost a vážnost advokacie vyžadují mimo to upravení odměny dle podrobného tarifu a závazné pojištění pro stáří, invaliditu a zaopatření vdov a sirotků. I neutěšené zjevy ve stavu, přivoděné přílišným počtem advokátů, ukazují, že týž nemůže prospívati bez zabezpečení hmotné existence, pro které není jiného prostředku než numerus clausus. Doporučením téhož končí též doslov, kterým *K.* (Pr. roz. r. 5, str. 291) provázel 25leté trvání volné advokacie v Německu. Jakožto zastanci této vystoupili *Epstein* a *M. Ettinger* (G. H. r. 49, str. 129, 137), kladouce důraz na to, že advokacii z hlediska výdělku vůbec nelze pochopiti a že nejpřednější činnosti její, hájení před soudem a udílení právnických rad, nesnesou obmezení na určitý počet osob právě tak, jako věda neb umění. Mimo to numerus clausus nehledě k ostatním vadám jeho (přímý neb nepřímý vliv vlády, sestárnutí stavu ve větších místech, kupčení s úřadem) prakticky provésti nelze, poněvadž schází spolehlivé měřítko pro skutečnou potřebu. *J. Kann* (G. H. str. 183, 205, 325), který rovněž trvá při zásadách dnešního ř. adv., volá po udělení imunity proti stíhání trestnímu a policejnímu ohledně výroků a podaných spisů, pokud tyto vztahují se k projednané věci, po odstranění ručení za poplatky svědků, znalců a komisí, pak za poplatky a kolky z právních jednání a listin dle §ů 44, 71, 74 popl. z., konečně po rozšíření nuceného zastupování advokáty na řízení před soudy okresními a výlučné připuštění jich jakožto plnomocníků před úřady správními, což ovšem předpokládá příhodné upravení zastupování chudých. S velkým udivením přijaty návrhy *E. Blumenfelda* (G. H. r. 49, str. 86, 99), dle něhož kořenem všeho zla jest platný řád disciplinární, který by slušelo úplně odstraniti, poněvadž za panství volné soutěže není stát oprávněn, aby advokáta podrobil přísnějším pravidlům než která stanoví právo soukromné i trestní pro plnomocníka vůbec. Při nejmenším třeba reformy, která by neurčité pojmy porušení cti a povinnosti stavu nahradila přesnými podstatami skutko-

vými, odstranila tresty dočasné suspense i škrtnutí z listiny a zabezpečila nestranný výkon moci disciplinární. V Německu se dle mínění *J. Stranze* (D. J. str. 919) svobodná advokacie osvědčila, neb její pomoc stala se všem stavům přístupnou a ona čestně přispěla k rozvoji života právního. Ačkoliv číselný vzrůst není přílišný, nelze si přece přáti značnějšího stoupání počtu, proti kterémuž třeba hledati odpomoc v rozšíření činnosti na věci správní, neobmezené volnosti stěhování a umožnění přijetí do stavu soudcovského a do úřadů správních. Jiný hlas (*Varenhorst*, D. J. str. 691) považuje ovšem zvýšení vážnosti advokacie za nutné a doporučuje k tomu cíli zrušení disciplinární moci soudu nad právními zástupci, povolávání jich na místa soudcovská a pěstování užších styků mezi oběma stavy. V otázce nuceného pojišťování dospívají *M.* sv. p. *Mayr* (J. Bl. str. 181, 193) a *J. Kann* (G. H. str. 273) k výsledku, že pro nynější okamžik třeba se obmeziti na zřízení výpomocných pokladen, pro které poslednější žádá stanovení příspěvku dle placené daně z příjmu. Zájem vzbuzený loni oznámenou knihou *E. Benedikta* dosvědčují další zprávy podané od *R. Pollaka* (Z. f. C. P. sv. 32., str. 467), *Coumonta* (G. Z. str. 376) a *Handla* (Ö. R. str. 35). Přehled reformních snah v advokacii od let sedmdesátých poskytl *E. Koerner* (Pr. roz. r. 5, str. 214, 223), kdežto poměry advokátů na Rusi, v Bulharsku a Žaponsku líčí *L. Valenta* (Pr. roz. r. 5, str. 78), *A. Rudolf* (Pr. r. 5, str. 165) a *A. Simon* (D. J. str. 581). **§ 17.** Dosti složitým německým řádem poplatkovým pro německé právní zástupce zabývají se komentáře *A. Joachima*[43]) a *M. Druckera*,[44]) pak alfabetické sestavení jeho položek od *H. Domkeho*.[45]) Ohledně významu **§u 19** dokazuje *J. Kann* (G H. str. 206), že advokát jest kdykoliv oprávněn, aby si srazil z přijatých peněz obnos své odměny a výloh, nemaje jiného závazku, než aby se stranou ihned konal súčtování. Povinnosti k soudnímu složení zadržené částky nestává, nýbrž toliko práva k tomuto kroku. Proti zabavení zadrženého obnosu ze strany jiných věřitelů nenachází advokát ovšem dostatečné ochrany ve svém právu retenčním, nýbrž může v tomto směru se zabezpečiti toliko složením k soudu. Tak *P.* str. 295. *J. Kann* (G. H. str. 274) odpírá výboru komory právo k věcnému zkoumání podané ohlášky přesídlení cizího advokáta do jejího obvodu, odvolávaje se na **§ 15** disc. ř., který jen komoře, z jejíž listiny dotyčný žadatel byl škrtnut, dovoluje odepření zápisu i po předchozím přijetí jinou komorou. (Dokončení.)

Dr. Ludvík Popel

Ústavní a správní právo.

V. Choc: Vojenské úkoly české politiky. (Knihovna »Samostatnosti« seš. 57.—59.) 1904. S. 81. Spis hledí podati především soustavný nástin obecného

[43]) Die Gebürenordnung für Rechtsanwälte auf Grundlage des Komentars von *H. Walter* erläutert, 4. Auflage, Berlin 1904, H. W. Müller.

[44]) Die Gebürenordnung für Rechtsanwälte vom 1. Juli 1879 in der Fassung der Bekanntmachung vom 20. Mai 1898, Leipzig 1904, Rossberg.

[45]) Die Gebürenordnung für Rechtsanwälte vom 1. Juli 1879 in der Fassung der Bekanntmachung des Reichskanzlers vom 20. Mai 1898 in alphabetisch geordneten Stichworten dargestellt, Berlin 1903, Siemenroth.

politického programu ve věcech vojenských dle dnešního vývoje názorův o úkolu a významu branné moci, načež snaží se vytknouti a shrnouti specielně české požadavky na správu vojenství se stanoviska národnostního a státoprávního. S všeobecného politického hlediska jde spisu nejprve o sesílení vlivů konstitučních. V řízení armády dosud se udržuje a proniká tradiční předkonstituční absolutism let padesátých. Odtud výsostná práva panovnická ve správě, velení a organisaci společné armády dosud bývají pokládána za panovníkova práva osobní, aspoň se strany rakouské, kdežto v politických požadavcích uherských proráží zásadní nazírání, že panovník i neobmezená svá výsostná oprávnění vykonává jako kompetence státní, že panovník i při výkonu svých výsostných práv jedná jako orgán státu (resp. jako kolektivní orgán obou realně spojených států). Státní kompetence, jež panovník dle ústavy vykonává, netvoří tu obsah individualného práva panovníkova, nýbrž panovník je tu jen nositelem kompetencí státních, jen nejvyšším orgánem státu.

Výkon funkcí státních, který panovníkovi přísluší dle ústavy, nemůže býti dle Uhrův obsahem individuálného oprávnění panovníkova.[1]) Odtud politické spory o význam a obsah výsostných práv jsou státoprávně jen kompetenčními konflikty mezi orgány státními, nikoli spory o subjektivná práva; jedná se tu o interpretaci objektivného práva ústavního, kteréž jednotlivé orgány státní zmocňuje k určitým státním funkcím a jednáním. Spis uznává státoprávní stanovisko politikův uherských, kteří dovozují, že, vykonává-li panovník výsostná svá práva v Uhrách jako kompetence uherského státu, že pak i zákonodárství uherského státu objem a obsah výsostných práv může měniti; naproti tomu namítají zase zastance celkové monarchie ústřední v Předlitavsku, že panovník svá výsostná práva vykonává jako kompetence říše ústřední, a že tudíž zákonodárství uherského dílčího státu nemůže měniti kompetencí říšských, kompetencí vyššího státu ústředního a celkového.

Ve vedení, řízení a organisaci armády ústavní vlivy vůbec ustupují. Vedle kompetencí společného ministra války, jenž aspoň politicky je zodpověden delegacím, zasahují však do úpravy poměrův armády správní kompetence úřadů, všemu konstitučnímu vlivu unikajících: tu zasahují rozkazy nejvyššího vojenského velitelství, opatření správy generalního štábu i nařízení z vojenské kanceláře panovníkovy. Tyto úřady nemají ústavních vztahův ani k delegacím ani k parlamentům. A právě správa těchto úřadů, nepodléhajících výminečně žádné konstituční zodpovědnosti za své výkony, má dle spisu býti podrobena konstitučnímu vlivu, aby se stala správou ve smyslu konstituční doktriny, t. j. prováděním zákonů, řádnou exekutivou (resp. jednáním dle volného uvážení v mezích zákonův).[2])

V záležitostech neobmezené moci panovnické, ve velení, vedení a vnitřní organisaci vojska dochází tudíž také jednota společné armády, jedinou

[1]) Pro nazírání státoprávní literatury srv. *Gerber*: Grundzüge d. deut. Staatsr., § 25 (3. vyd.).

[2]) Srv. *Sarwey*: Allgemeines Verwaltungsrecht, p. 22. sq.

vůlí řízené, nejostřejšího výrazu.[3]) Naproti této státoprávní jednotě staví spis požadavky, aby v unifikující organisaci armády vyniklo státoprávní postavení zemí českých. Žádá se, aby zemím českým zaručena byla místní shoda obvodů správy vojenské s hranicemi z e m s k ý m i, aby pro organisaci a dislokaci vojenských taktických jednot vyššího řádu, armádních sborův a divisí, zachováno bylo rozdělení dle územních obvodů českých zemí, aby díly zemí českých nebyly slučovány s územním obvodem jiných zemí v jediný vyšší okres vojenské správy, a aby uvnitř jednotného obvodu zemí českých nesetkávaly se libovolně hranice několika vyšších okresů vojenské správy, nýbrž aby se shodovaly se státoprávním rozčleněním zemí českých.

S tohoto stanoviska žádá se dále, aby jednota armády složena byla z jednotlivých kontingentů dle zemí, aby tak mohla vyniknouti i samostatnost vojenského kontingentu zemí českých. Proto také branci nemají býti vázáni službou mimo teritorialní obvod svého kontingentu a i adjustování a uniformování armády má se přizpůsobiti dle toho, z jakého kontigentu zemského pluky jsou sestaveny (podobně jako v Německu zevnější znaky organisace, odznaky i prapory, ukazují odlišnost jednotlivých kontingentův). Mimo tyto požadavky státoprávní povahy hledí pak spis podati v širším rozsahu požadavky národnostní i jazykové, dále požadavky národohospodářské, plynoucí z významu branné moci pro politiku živnostenskou a agrární i konečně požadavky obecného významu sociálního.

Dantscher v. Kollesberg Th.: Der staatsrechtliche Charakter der Delegationen. Vídeň, 1903. S. XIV. a 349. Objemný spis věnován je důkazu, že nauka, převahou dnes zastávaná, dle níž delegace jsou jen výbory obou dílčích parlamentů s právem samostatného a definitivního usnášení se v určitých společných záležitostech, neshoduje se se stavem positivního práva ústavního monarchie. Od spisu *Juraschkova* (Personal- u. Realunion, 1878, § 11, II.) stalo se v státoprávní literatuře převahou běžným pojetí, že delegace mají povahu relativně samostatných, instrukcemi nevázaných, parlamentárních výborů říšské rady předlitavské a uherského sněmu. Pojetí toto, jež souvisí s konstrukcí rak.-uherské monarchie jako realní unie a jako smluvního svazku států neodvislých povahy mezinárodní, stalo se oblíbeným v politické literatuře i praxi uherské. Politikové uherští neváhali vyvoditi také praktické důsledky z onoho zásadního nazírání. Pokládajíce uherskou delegaci za prostý výbor svého parlamentu, domáhají se členové uherského sněmu volného přístupu do zasedání delegačních výborů, byť i nebyli právě členy delegace.

---

[3]) Právě tato tuhá jednota armády, mnohem tužší než ve federativní říši Německé, je stále silnou oporou pojetí, že nad oběma státy, předlitavským i uherským, stojí ještě centralní moc nadřízeného státu ústředního, celkového, jenž zůstává pak státem převahou absolutistickým Pro onu úzkou jednotu vidí se pak v Rakousko-Uherské monarchii skutečný svazek státoprávní, nikoli pouhý svazek mezinárodní povahy; i tvrdí se, že monarchie je realní unií s attributy spolkového státu; tak tvrdí nejnověji opět (pod vlivem *Tezneroým) Schmid* ve spisu Das Heeresrecht d. öst.-ung. Mon. p. 29. K tomuto pojetí v. též *Pražákovo* Rak. pr. úst IV. 2. vyd., p. 241. sq.

Vláda uherská také skutečně prohlásila oficielně předsedou ministerstva (v květnu 1902, že pokládá delegaci za pouhý výbor uherského říšského sněmu, jako každý jiný výbor, a že předseda ministerstva se může kdykoli objeviti v tomto výboru, tam slova se chopiti i vysvětlení podávati. (Dle jednacího řádu uherské delegace mají uherští ministři skutečně přístup do delegačních zasedání i mohou volně jednání se účastniti.) Týž názor o výborové povaze delegací projevil při této příležitosti i celý sněm a uznal, že členové uherského sněmu mají vesměs přístup do delegačních zasedání i do schůzí delegačních výborův, a že předseda vojenského výboru delegačního nebyl oprávněn zameziti k výborovým schůzím přístup členům parlamentu, byť i nebyli členy delegace. V Předlitavsku nemají ovšem ani ministři, ani členové říšské rady přístupu do delegačních zasedání, nejsou-li členy delegace.

Proti těmto názorům obrací spisovatel svoje vývody. Vychází při tom ze známého staršího svého pojetí, že nad oběma dílčími státy, uherským a předlitavským, stojí ještě celková říše ústřední s povahou státu spolkového, že nad státní mocí státu předlitavského a uherského stojí ještě nadřízená státní moc celkové říše ústřední, jež oba dílčí státy ovládá a k vyššímu společenství (spolkového státu) spojuje. Ústřední moc celkového státu předala jen v r. 1867 část svých kompetencí oběma státům dílčím, ostatní kompetence si podržela. Ústavu této celkové říše ústřední tvoří dvě ústavní listiny, uherský i rakouský zákon vyrovnací (čl. XII. uher. zák. a rak. zák č. 146 ř. z.). Za representativní orgán této celkové říše ústřední pokládá *Dantscher* nejprve »širší říšskou radu«. Tato je tvořena parlamentem předlitavským a uherským říšským sněmem, kdykoli jednají ve společných záležitostech. Předlitavská říšská rada a sněm uherský, jednajíce ve své identické kompetenci o úpravě společných záležitostí, tvoří tak s p o l e č n é zastupitelstvo celé monarchie o dvou kollegiích; oba dílčí parlamenty, kdykoli rozhodují v společných záležitostech, tvoří tak unitaristický orgán takový, jakým byla širší rada říšská ústavy únorové. Oba parlamenty ve své kompetenci, jednati o společných záležitostech, jsou jen částmi společného zastupitelstva říšského.[4])

Jako orgánům říše ú s t ř e d n í je však oběma parlamentům přikázána jen úpravy kvoty a uzavírání říšských půjček; ostatní funkce své v záležitostech společných vykonávají oba parlamenty již jen jako orgány obou států d í l č í c h.

Každý z obou parlamentů, předlitavský i uherský, má tak přikázánu kompetenci dvojí: jednak kompetenci svého dílčího státu, jednak kompetence ústředního státu spolkového. Každý z obou parlamentů je tedy orgánem d v o j í státní moci, nižšího státu dílčího a vyššího státu ústředního. Delegace jsou pak voleny oběma parlamenty právě v jejich vlastnosti širší říšské rady, jsou voleny od obou parlamentů jako orgánů celoříšských, orgánů

[4]) Proti této konstrukci v. námitky, jimiž ji vyvrací *Pražák*, Rak. pr. úst., IV., 2. vyd. p. 96., pozn. 8. K tomu též v. referát *B. Riegra*, Sbor. I. 304 sq.

státu ústředního. Jsou tedy delegace orgánem říše ústřední, jsou unikameralním representativním sborem, jenž je společným všem zemím monarchie. Zastupují »politický národ« celé říše. Delegace nejsou však pouhým výborem, ani zástupcem nebo odštěpením říšského parlamentu, oné »širší říšské rady«, nýbrž samostatným representativním sborem s vlastním okruhem kompetenčním pro všechny ony společné říšské záležitosti, kteréž výslovně nejsou přikázány druhému společnému říšskému zastupitelstvu »širší říšské radě«. Říše má tedy dva úplně samostatné representativní sbory: delegace a širší říšskou radu pro tvoření se říšské vůle. Kompetence těchto sborů se navzájem vylučují. Proto nemohou býti delegace pouhými výbory obou parlamentův, ani dle kompetence své, ani dle funkcí svých, neboť delegace usnesení svá předkládají k sankci bezprostředně, nikoli prostřednictvím parlamentu, jehož by měly býti výborem, a osvědčují tak bezprostředně vůli v záležitostech říšských. Ostatně parlamentární výbor nemohl by mít rozsáhlejší kompetenci než parlament jej dosazující, a delegace skutečně mají větší kompetenci než parlamenty je volící.

Tento názor, že delegace dle pravé podstaty své jsou samostatným zákonodárným sborem říše ústřední o jedné komoře a o dvou kollegiích, ooůvodňuje *Dantscher* co nejšířeji a nejpodrobněji z positivního práva ústavního i vyvozuje ze svého pojetí státoprávní důsledky pro celý obor společných záležitostí, pro státoprávní postavení společného ministerstva i pro státoprávní oprávnění panovníkova ve společných záležitostech. Ačkoli *Dantscher* shledává řadu důvodů ze státního práva pro svoje pojetí, přece na druhé straně stále ukazuje, že státoprávní praxe je v neustálém odporu s jeho názory, stále upozorňuje, kterak celý politický vývoj a celá dnešní politická praxe, především ovšem uherská, neguje ideu jednotné ústřední celkové říše rakouské; celá státoprávní praxe uherská popírá existenci jakéhokoliv ústředního říšského zastupitelského sboru, staví se na odpor všemu, v čem by se jen z daleka spatřovati mohla povaha delegací jako skutečného centralního parlamentu říše.

Uznáním těchto úkazů politická cena pojetí *Dantscherova* povážlivě klesá. Pokud jde o státoprávní význam a cenu vývodů jeho, dají se proti mnohému z toho, co dovozuje, uplatniti stále ještě námitky a důvody, jež podali *Ulbrich*, *Jellinek* a *Brie*. Na druhé straně je však právě se stanoviska státního práva uznati, že uznání existence celkové říše ústřední a konstrukce monarchie jako státu spolkového, jak vedle *Dantschera* i prof. *Pražák* zastává, dovede celkem důsledně a jasně vyložiti tuhou jednotu záležitostí společných i právní povahu a právní postavení orgánů společných. Ostatně také konstrukce mocnářství jako realní unie ani v nejnovější státoprávní literatuře nezůstala bez odporu a námitek, i hledí se pak pro vysvětlení právní povahy monarchie najíti kombinace realní unie s attributy spolkového státu (*Tezner*, *Offermann*, *Schmid*). Než naproti tomu politický vývoj uherský nezadržitelnou mocí neustává spěti s nepopíratelnými úspěchy k úplnému i státoprávnímu osamostatnění Uher a k definitivní formaci monarchie jako pouhého spolku dvou neodvislých států. Dualism periodicky prožívá krise: radikálním stranám uherským nenapadá již ani vykládati vyrovnací zákony

dle smyslu, jaký s nimi spojovali původcové vyrovnání, nýbrž zařizují si vlastní authentickou interpretaci dle svých politických potřeb a snah a ve shodě se svými tužbami.

Spaun J.: *Das Reichsgericht.* 1904. S. 406. Sestaveny jsou tu zákony a nařízení, vztahující se na organisaci a funkce říšského soudu, dále zákonné materialie, zprávy výborů říšské rady a komissí (jmenovitě též o návrhu zákona na odškodnění nevinně odsouzeným), a konečně systematicky v stručných výtazích podává se judikatura říšského soudu o jednotlivých předmětech jeho kompetence. Judikatura je upravena velmi přehledně i s běžnými čísly sbírky *Hyeovy*, jejíž užívání tím bude usnadněno. Při judikatuře o kompetenčních konfliktech je zajímavo, že dosud nedošlo k rozhodnutí říšského soudu o kompetenčních konfliktech mezi autonomními orgány zemskými různých zemí, ježto dosud žádný případ nenastal.

Brandenburg E.: Die parlamentarische Obstruktion, ihre Geschichte u. ihre Bedeutung (Neue Zeit- u. Streitfragen, seš. 7.). Drážďany, 1904. S. 46. Přednáška tato má za předmět vyložiti úkaz principielní, soustavné obstrukce především s všeobecného politického hlediska. Obstrukce je mezi parlamentními prostředky, jimiž minority hledí chrániti své zájmy: překáží majoritě, aby neprovedla svoji vůli, jednak soustavným a krajním využíváním volnosti slova a jednacího řádu, jednak neustálým chováním se proti disciplině domu. Z dějinných příkladův uvádějí se tu případy obstrukce z parlamentu anglického, v němž obstruování vzalo počátek již ku konci 18. st.; největší význam měla ovšem obstrukce Irů, zahájená r. 1877 (jinak parlament anglický obstrukcí málo trpěl). Dále probírají se obstrukční zjevy v předlitavské říšské radě a se stanoviska jednacího řádu velmi zajímavá obstrukce sociálně-demokratická proti celnímu tarifu v říšském sněmu německém v zimě r. 1902.

Státoprávní stránkou věci se autor zabývá jen mimochodem. Jmenovitě by bylo bývalo k jasnému názoru o obstrukci třeba ukázati na to, v čem spočívá porušení práva, když majorita, znásilňujíc minoritu, porušuje úmyslně jednací řád, aby mohla zavésti nová ostrá ustanovení. Jednací řády obsahují objektivná právní pravidla, která vymezují kompetence orgánů státních, určují, za jakých podmínek členové parlamentu mají vykonávati své kompetence; na tyto funkce orgánů státních nevztahuje se pojem subjektivného práva a proto porušení jednacího řádu je tu jen porušením práva objektivného, nikoli porušením subjektivných práv členů parlamentu. Objektivná pravidla jednacího řádu vymezují kompetence státních orgánů, členů parlamentu, aby parlament, jenž je kolegialním a periodickým státním úřadem, správně fungoval, zajištěno maje řádné jednání. Majorita i minorita, porušujíce jednací řád, porušují objektivná pravidla o funkcích státních orgánů, a překročují tak meze, kladené jejich aktům.

Pokud jde o prostředky, jimiž možno obstrukci čeliti, vyslovuje se autor velmi střízlivě o stále opakovaných návrzích na změnu jednacího řádu; jde o meze práva a moci parlamentarní majority vůči minoritě a majoritě je co nejopatrněji postupovati. Majorita nesmí se tu nikdy ukvapiti se zavedením zostřujících prostředkův. Právě na parlamentu anglickém lze seznati,

jak jeho neobyčejný konservatism, související i s jeho celkem aristokratickým složením, dobře se osvědčoval při návrzích na změnu jednacího řádu proti irské obstrukci.

Změny a zostření jednacích řádův obstrukci vypleniti nedovedou. Také zkušenosti anglického a zvláště amerického jednacího řádu ukázaly, jak opatrně třeba zaváděti zostřovací změny jednacích řádů; je známo n. př., když v Anglii zaveden byl návrh na konec debaty, že parlamentarní vláda, majíc za sebou svoji pevnou majoritu, z níž je dosazena, dovede překaziti každou debatu sobě nepohodlnou. Obmezováním debat a volnosti slova vůbec parlament stává se hlasovacím strojem. Ostatně zostřující prostředky mohou působiti někdy i v neočekávaném směru, jak vůči majoritě, tak proti vládě; koleje parlamentarního práva zvykového, jež si dovede upraviti záhy užívání každého nového prostředku jednacího řádu, nevedou jen stále týmž jedním očekávaným a napřed vypočítatelným směrem. Tím větší opatrnosti pak třeba užívati majoritě ve státech, kde majorita sama přes noc může být zatlačena do minority

Obtíže naskytují se též při zostření parlamentarního práva disciplinarního, jmenovitě pokud jde o oprávnění předsedovo k užití donucovací moci vůči členům zdráhajícím se uposlechnouti. Parlamenty malé a slabé, rakouský, německý, pruský, jsou velmi žárlivy na každé omezování dnešní volnosti svých členů a návrhy na zostření práva disciplinarního potkávají se pravidelně s odporem. Naproti tomu je jistě význačno, že parlamenty veliké a silné, anglický a francouzský — jednací řád tohoto je vůbec jeden z nejlepších — mají přísné jednací řády, jsouce si vědomy své zvýšené zodpovědnosti při své větší moci. V těchto parlamentech setkáváme se s oprávněními ukládati i těžké disciplinarní tresty na chování se proti parlamentarní kázni a na rušení jednání. Jak bezvýznamným prostředkem naproti tomu je náš disciplinarní prostředek předsednického »volání k pořádku«, které opotřebováním pozbylo již vší působivosti.

Burt Estes Howard: Das amerikanische Bürgerrecht. 1904. S. 155. Práce z *Jellinkova* státovědeckého semináře, podaná r. 1903 universitě Heidelbergské za doktorskou disertaci. Je rozdělena na dva díly. První jedná o nabývání a ztrátě státního občanství ve Spojených Státech a v jednotlivých dílčích státech Unie, druhý díl podává soustavu amerických práv ústavou zaručených a práv, jež my zveme základními právy občanskými. Podává se tu přehled konstitučních práv, jež zaručena jsou jednak ústavou Unie, jednak v ústavách jednotlivých států. Patrným je vliv znamenitých spisů *Cooleyových.* Výklad je celkem přehledný a jasný i systematicky dobře uspořádán; porozumění ovšem vadí, že si spis naprosto nevšímá terminologie a pojmů kontinentalního práva státního — *Edward G. Elliott: Die Staatslehre John C. Calhouns.* 1903. S. 70. Práce Američana, pracovaná rovněž v Heidelbergském semináři *Jellinkově.* Podává výklad nauky amerického státníka, prosluléhо svojí theorií o právu secesse dílčích států severoamecké federace. Zastávaje názor, že spolkový stát má základ smluvní, jako svazek států mezinárodní povahy, prohlašoval důsledně, že dílčí stát může se od federace odtrhnouti, kdykoli většina států přijme zákon, který dle názoru poškozeného

státu odporuje smlouvě uzavřené mezi státy. Tato theorie dočkala se praktického provedení za občanské války americké; konfederované povstalecké jižní státy r. 1861 daly si ústavu spočívající na theorii secesse. Pro kontinentalní státoprávní theorii stal se *Calhoun* významným jednak svojí theorií o smluvní povaze spolkového státu, avšak více a hlavně svým pojetím, že suverenita může být jedině nedělitelna a jednotna, že může příslušeti celá a jednotná buď jedině ústřednímu státu spolkovému, nebo jedině státům dílčím. Tohoto základního pojetí *Calhounova* užil později v německé státoprávní theorii *Max Seydel* k tomu, aby překonal *Waitzovu* theorii o dělené suverenitě. Kritickým užitím theorie *Calhounovy* odůvodňoval pak i svoji theorii o smluvním základu říše německé, kterou měl za státoprávní spolek států.

Blumenthal H.: Die politischen Einrichtungen der Vereinigten Staaten von Amerika. 1904. S. 103. Spis podává s hlediska především politického několik úvah o státoprávních institucích Unie. Nechce více, než shrnouti názory a poznámky cizího pozorovatele, čerpané z vlastního zkoumání. — *Eugen von Jagemann: Die deutsche Reichsverfassung.* 1904. S. 258. Autor býval vyslancem badenským v Berlíně a zmocněncem velkovévodství ve spolkově radě říše. Opustiv r. 1903 službu diplomatickou, začal na universitě heidelbergské přednášky ze státního práva říše německé; souhrn přednášek těchto tvoří obsah spisu. Přednášky podávají řadu zajímavých pojetí a poznámek s praktického hlediska politického a administrativního. — *Pyfferoen O.: L'Électorat politique et administratif en Europe.* V Paříži 1903. S. 370. Studie na základě srovnavacím zabývá se vyložením zásad, dle nichž řídí se úprava volebního práva do sborů representativních v různých státech evropských. Neobmezuje se jen na volby do sborů parlamentarních, nýbrž všímá si i voleb do zastupitelstev svazků komunalních a různých svazků správních. Spis, jehož autor je profesorem university v Gentu, je velmi přehledný a jasný i obsahuje případnou kritiku různých soustav. — *Hatschek J.: Englisches Staatsrecht.* I. (Handb. d. öff. Rechts. IV. II. 4. I.) 1905. S. 669. První díl obsahuje výklad práva ústavního, díl druhý bude podávati právo správní. Spis založen je široce na neobyčejné přímo znalosti rozsáhlého materialu; partie jednající o právu parlamentarním jsou vynikající. Historické i politické stránce jednotlivých institucí dostává se po zásluze příslušného ocenění.

Schmid F.: *Das Heeresrecht der öst.-ung. Monarchie.* 1903. S. 719. Obsahuje (mimo historický úvod v I. knize) nauku o organisaci a úkolu branné moci, theoretický výklad o základních pojmech vojenské správy a o správních aktech v oboru vojenství, dále vylíčení organisace jednotlivých oborů vojenské správy a konečně nauku o vojenském soudnictví.

Otto Mayer: *Die Entschädigunspflicht des Staates nach Billigkeitsrecht.* (Neue Zeit- u. Streitfragen, seš. 8.) 1904. S. 26. Přednáška zabývá se zjevem, že judikatura postupně neustále rozšiřuje závaznost státu za škody, způsobené výkony veřejné správy. Odůvodnění k tomuto stálému rozšiřování odškodňovací závaznosti státu hledá v rozmáhajícím se uznávání citův abstraktní aequity i ukazuje, jak judikatura, jen aby vyhověla všem citům aequity,

uchyluje se namnoze ke konstrukcím násilným a právně nemožným, jen aby závaznost státu mohla založiti a odůvodniti. — *Gaston Jèze: Les principes généraux du droit administratif.* 1904. S. 167. Spis chce podati vyložení základních pojmů theorie správního práva francouzského. Jedná tedy především povšechně o pojmu správních zřízenců a veřejných funkcích jejich, o jejich postavení, kompetenci, o správních aktech vůbec, o správních stížnostech a o judikatuře nad akty správními. Theoreticky je spis zajímavý tím, že autor, profesor university v Lille, v základním nazírání hlásí se ku škole *Duguitově*, k zastancům novějšího francouzského směru »positivistického« či »experimentalního« a ocitá se tak v odporu s panující theorií francouzského práva správního, kterouž representují jména jako *Ducrocq*, *Berthélemy*, *Hauriou*.

řk.

Politické hospodářství.

Úrazové pojištění dělnické dle práva rakouského. Napsali Dr. *Alfred Meissner* a Dr. *Leo Winter*. (Dělnické knihovny, sbírky spisů z oboru věd socialních, svazek XVI.) V Praze 1904.

Známí plodní literární pracovníci v oboru zákonodárství dělnického obohatili opětně českou literaturu odbornou spisem, jenž bez obvyklé frase skutečně vyplňuje citelnou mezeru v naší literatuře a jenž svým způsobem, jakým jest zpracován, poslouží nejen kruhům, pro něž v první řadě jest napsán, kruhům dělnickým, nýbrž i praktickým právníkům, jimž tu a tam udá se, zastati se zájmů jednotlivých dělníků, za právní radu i pomoc v záležitostech úrazového pojišťování je žádajících.

Dříve, nežli pokusíme se oceniti význam spisu shora uvedeného se stanoviska všeobecného i co do jeho jednotlivostí, musíme právem odmítnouti neoprávněnou výtku pp. spisovatelů, že listy právnické nejméně poskytují materiálu pro seznání vědomostí o úrazovém pojišťování dělnickém vůbec a úrazovém zvláště. Jesti obor tento tak obsáhlým, praxe jeho tak rozmanita, ale přece tuze odborná, že časopisům právnickým, zabývajícím se buď otázkami čistě soukromoprávními, na otázky pojišťování dělnického poukázati jest pouze v případech nejvýznačnějších, kardinálních a tu sluší uznati, že pokud jde aspoň o české časopisy právnické, bylo úkolu tomu, seč síly jejich byly, vyhověno, ba mnohé německé časopisy v ohledu tom značně zůstávaly a zůstávají pozadu, spoléhajíce někdy na oporu časopisů směru veřejnoprávního, jež však i tu selhávala. Prohlédneme-li proto naše české časopisy z posledních let, najdeme mnohé zrnko, jež sklizeno bylo z pole zákonodárství dělnického a nechceme říci, že by pp. spisovateli bylo zúmyslně přehlédnuto, tím spíše, že i oni hřivnou svojí do časopisů těch přispěli.

Otázka dělnického pojišťování jest odbornou otázkou správy státní, specielně správy sociální, týká se životních zájmů široké třídy obyvatelstva, jest proto na snadě úkaz, že otázkou touto zabývají se pouze časopisy, které mají za úkol, hájiti dotčené zájmy těchto tříd, ba jest to dokonce jedním

z hlavních předmětů základního programu časopisů těch; jest tudíž na bíledni, že hlavním pramenem v otázkách dělnického pojišťování se týkajících a sledujících zejména přehled po denních útvarech zákonodárných, správních a judikaturních zůstati musejí ty které časopisy odborné ve spojení s dotčenými journály stavovskými. V příčině této sluší konstatovati, že spis shora uvedený tvoří hustou směs nejen dotčených zákonných ustanovení a nařízení státní správy, nýbrž i rozhodnutí soudů rozhodčích (ponejvíce pražského, brněnského a vídeňského) a nálezů soudu správního, poskytující soustavné vylíčení celé organisace úrazového pojišťování dělnického, poučení o právech i povinnostech osob v něm zúčastněných, zejména co do nároků náhradních s bohatou kasuistikou dělných (u spisovatelů podnikových) úrazů, ale zároveň i též bohatý zdroj praktických pokynů nejen pro zúčastněného dělníka, nýbrž i dokonce pro praktického právníka, advokáta i soudce.

Spis, o němž mluvíme, jest spisem venkoncem populárním; povaze té pěkně sluší jednoduchý, srozumitelný, v ohledu jazykovém správný sloh, svědčí mu zejména okolnost, že se vykládají pojmy, jinak obecně známé (na př. na str. 46), anebo že se věc nade vše jasná vykládá se zbytečnou důkladností a hledají se doklady, které mají odůvodniti mínění, jež znění zákona nečinilo pranic pochybným. Tak na př. na str. 37 se tvrdí, že ustanovením §u 57 ú. z. neměl býti dán podnět ke zřizování nových soukromých úrazoven; mínění to opřeno v poznámce o důvody sice správné, ale úplně zbytečné, ježto doslov zákona pochybnosti nepřipouští. Ústavy takové musily se v době, kdy v platnost vstoupil ú z., o právo své §em 57 jim vyhrazené hlásiti, jinak by byly bývaly podniky, pro něž ústav takový zřízen, zařaděny do úrazovny dle §u 9 ú. z. zřízené. Na tom nemůže ničeho měniti okolnost, byla-li ta která soukromá pojišťovna úrazová dle §u 57 ú z. zřízena po době, kdy v platnost vstoupil zákon ú., poněvadž zde rozhodovati může pouze doba, kdy žádost po rozumu §u 57 byla podána. Podána-li ovšem po vejití v platnost z. ú., vždy slušelo by žádost takovou zamítnouti, ježto důvod pro vyhovění ze zákona vyčísti nelze.

Z celého systematického pořádku, jehož bližší vypsání nemá býti naším úkolem, vysvítá upřímná snaha spisovatelů, úrazové pojištění postaviti pokud možno na základy nejširší, zejména tedy co do počtu podniků úrazovému pojištění podrobených, dále co do druhu i počtu osob pojištěných, jakož i co do povahy úrazu dělného jako nutného předpokladu pro přisouzení náhrady. Interpretací zákonných ustanovení hledí vůbec domoci se zevšeobecnění úrazového pojištění. Jest pravda, že praxe, správně vykládajíc zákonná ustanovení a hledíc zejména k duchu zákona i úmyslu zákonodárce, může velmi mnoho zmoci a rozšiřovati dotčená ustanovení i na poměry, jež snad za jiných okolností dotčenými zákonnými předpisy zůstaly by nedotknutými a neupravenými, než dle právních zásad o výkladu zákona sluší k duchu zákona i úmyslu zákonodárce hleděti jen tehdá, pokud aspoň nepřímo zákon k tomu hleděl, jinak praxe zákon měniti nemůže, zde pomůže pouze a jediné cesta zákonodárná. Sluší sice chváliti snahu spisovatelů, horlících pro to, aby kde jaký dělník na případ úrazu byl pojištěn, ale nejen aby byl pojištěn, aby i za daných okolností dostal náhradu, tedy aby i úraz dle možnosti ve

většině případů za úraz dělný byl pokládán, a takovéto dělání nálady nakonec nemůže býti škodlivým, ale po našem soudu ve spise populárním takovéto rozšiřování platnosti zákona ne-li proti duchu, tedy aspoň proti znění zákona vzbuditi musí u zúčastněných čtenářů neoprávněné roztrpčení nad domněle nesprávným užíváním zákona. To platí v největší míře, pokud jde o podniky hospodářství polního a lesního, a vedlejší podniky horní; zejména v prvém případě z uvedené snahy po zevšeobecnění pojišťování chvályhodnou jest snaha pojímati všecky dělníky hospodářské do nuceného pojištění, než znění zákona tomu rozhodně odporuje; v tom smyslu mluví se v příslušných nařízeních o podniku parního pluhu, parní mlátičky, žentouru atd.; nebezpečí spojené s celkovým provozováním strojním musí ovšem strojem samotným býti způsobeno, tak že pojištěn přece jen zůstane ten který stroj, strojní zařízení s určitým okruhem nebezpečenství. Případy dělného úrazu na str. 199 uvedené jsou zcela správné a případné, než všeobecné odůvodnění jest přece jen tuze zgeneralisované; tak na př. úraz nastal při krmení koní ženoucích stroj bude úrazem dělným, byli-li koně krmeni u stroje, nikoli snad v konírně neb vůbec mimo zmíněný okruh nebezpečenství.

Správným způsobem hájí se pojištění stavebních dělníků bez ohledu, jsou-li zaměstnáni při stavbě či dílně, bez ohledu na jich povahu a kategorii, dobu zaměstnání, pokud ovšem vztahuje se na ně novela k zákonu úrazovému, kde tedy nelze rozeznávati mezi zvláštním nebezpečím, jež práce při stavbě ssebou přináší a mezi nebezpečenstvím všeobecným, jemuž i jinak dotčené osoby jsou podrobeny. Při živnostech, v nichž provádějí se práce ku stavbě určené a při nichž nepřihodil se úraz právě při anebo na stavbě, netřeba usuzovati tak, jak to činí spisovatelé; vyplývá to ze zákona z r. 1894, jenž podniky tyto prohlásil za povinné k pojištění vůbec, bez ohledu, zda práce je konána na stavbě čili nic; dle zákona úrazového byly práce takové pojištěny jen, dály-li se na stavbě, dle zákona z r. 1894 vůbec, tedy i mimo stavbu. Rovněž souhlasiti sluší s náhledem, že cirky mají býti pojištěny, vždyť ničím neliší se od stálých divadel a nebezpečí pro osoby tam zaměstnané jest až nazbyt.

Stejným způsobem hledí spisovatelé rozšířiti kruh osob pojištění podrobených tedy pojištěných a souhlasíme úplně s požadavkem největšího kruhu toho; ovšem kde správný výklad legis latae rozšíření to nepřipouští tedy de lege ferenda, a poukazujeme ve věci té na referát předložený prvnímu vědeckému sjezdu českých právníků. Mezi osoby na str. 99 a násl. za povinně pojištěné sluší pojati i ty, jimž proto renta úrazová odepřena (rozh. soud vídeňský), že zaměstnány byly u podnikatele, jenž k provozování podniku vůbec nebyl oprávněn.

V důsledku snahy po poskytnutí dobrodiní úrazového pojištění kruhům nejširším a v případech nejčetnějších jest autorům příliš úzkou definice činnosti podnikové říšského pojišťovacího úřadu německého, dle níž činností touto jsou »všecky činnosti a konání, které bez ohledu na čas a místo určeny jsou k tomu, aby účely podniku bezprostředně nebo prostředečně podporovaly«; o definici nebezpečí podnikového, jež uvedena

na str. 208 a kterýmž nebezpečím jsou »veškerá nebezpečí, jež jsou vyvolána nebo zvýšena nějakým zařízením podnikovým nebo nějakou činností podnikovou, tudíž nebezpečí, jež jsou s celkovým provozováním podniku v jakékoli souvislosti,« sluší v zásadě souhlasiti, jen že věc nesmí býti tak generalisována, aby i poranění špendlíkem při spěšném oblékání šatů doma anebo mrtvice ředitele továrny při hře jeho v karty v hostinci třeba následkem zprávy o požáru továrny pokládány byly za takovéto nebezpečí podnikové. Proto nebude lze ani cestu z práce, ač jinak z pravidla, vždycky pokládati za činnost podnikovou a bude vždycky v konkretním případě o existenci nebezpečí podnikového rozhodnouti, čímž vytknutá úzkoprsost praxe se vysvětlí.

Způsobem podrobným a velmi pečlivým rozebírají se následky úrazu, ať již nastaly přímým porušením zdraví tělesného neb duševního, či vyskytly-li se jako následky druhotné a nepřímé, zejména infekce, tuberkulosa atd., při čemž použití odborníka při projednání této otázky (doc. Procházky) sluší pokládati za myšlénku šťastnou. Při samovraždě, jako následku úrazu, mimochodem připadá nám na mysl smutný případ, kde pražským soudem rozhodčím nepřiznán ascendenční důchod matce, jejíž syn — jediný živitel, přišed v cukrovaru žhavou cukernou hmotou o obě oči ze zoufalství se oběsil, poněvadž prý souvislost mezi úrazem a samovraždou nebyla prokázána. Kolik zde zmůže správné dobrozdání lékaře!

Co do náhrady škody právem brojí se proti šablonovitému odhadování škody, která při úrazu stejného dosahu i rozsahu může míti velmi různý vliv na výdělečnost a to nejen u pojištěných kategorií různých, nýbrž i u kategorií stejných; sluší tedy v souhlase s pp. spisovateli postaviti se proti tvrzení, že odhad ztráty dělnosti musí býti pro všecka individua týž; z četných případů ve spise uvedených nicota podobného tvrzení nejlépe na jevo vychází a nemalou úlohu mají zde lékařové, kteří zraněného ošetřují a vyšetřují a na ztrátu dělnosti z následku úrazu usuzují. T. zv. důchod rekonvalescentní, o němž zákon mlčí, vším právem jest úrazovnami poskytován a to nejen v prospěchu osob poškozených, nýbrž v prospěchu úrazoven samých. Kdyby léčení úrazů dálo se ve všech případech a až do úplného uzdravení na vrub úrazoven ba dokonce v jejích vlastních nemocnicích, bylo by zařízení toto pro lepší vyléčení úrazů a pro ztrátu na dělnosti daleko výhodnějším.

Žádným způsobem nemůžeme souhlasiti s tvrzením (str. 282), že by vnukům nepříslušela renta descendenční; ač dobře odvoláno se bylo na § 42 ob. z. obč., sluší hleděti i ku znění §u 763 a nikoli odvolati se na ustanovení §u 733. Nebudeť zde rozhodovati nějaké právo otcovo, v něž dítě (syn, dcera) nastupuje jako repraesentant tohoto, ba spíše sluší za to míti, že právo na rentu descendenční jest úplně samostatné, na právu otce nikterak nezávislé, a dle úmyslu zákona úrazového rozhodují tu okolnosti jiné, totiž potřeba ošetření a výživy a nikoli právo otce na důchod; okolnost tato je tu právě tak u vnuka, jehož děd vychovával, poněvadž syn jeho pokud se týče otec onoho tu již nebyl, jako u osiřelého dítěte. Zákonné ustanovení o rentě ascendenční (jediný živitel osoby nuzné) zásadu tuto

výslovně přivádí k platnosti a širší výklad úrazového zákona v našem smyslu spíše snad hoví povaze zákona toho jako zákona sociálního.

Poněkud nejasné jest znění odstavce v příčině smíru dle § 38, na str. 314; smír jest přípustný, ale jen před soudem rozhodčím, může ale míti za předmět vzdání se nároku na náhradu škody, poněvadž by pak nemohlo býti řeči o smíru po rozumu §u 1380 ob. z. obč., nýbrž obě strany, nemajíce dostatek bezpečných důkazů pro svá tvrzení slevují vzájemně ze svých nároků, až se na určitém místě sejdou a nároky své upraví; v tom případě ovšem nemůže znovu býti věc přetřásána před soudem rozhodčím, aniž by se s prospěchem nemohlo čeliti námitkou rei iudicatae resp. iudicialiter transactae.

V příčině kapitalisace důchodu na str. 346 sluší souhlasiti s míněním autorů, kteří hájí opačné stanovisko, nežli jaké zaujal c. k. nejvyšší soud v rozhodnutí tam uvedeném; zajímavým rozhodnutím je nejnovější rozhodnutí téhož soudu uveřejněné v Právníku 1904 na str. 655 a jež týče se vrácení zaplaceného důchodu kapitalisovaného po smrti osoby v důchodu oprávněné. Za to nelze souhlasiti s názorem na str. 315 projeveným, že obec nemůže býti donucena k tomu, aby svolila ke kapitalisaci renty po rozumu § 41 úr. z. a že není opravného prostředku proti její usnesení, jímž dotčená žádost za kapitalisaci se zamítá. Usnesení takové může vždycky býti vzato v odpor a oprávnění k rozhodování vyšších instancí samosprávných zakládá se v ustanovení §u 99 zř. ob. resp. §u 77 zák. v okr. zast. Kdyby názor spisovateli projevený byl správný, bylo by ustanovení §u 41 ú. z. zcela illusorní, podléhá proto věc tato instančnímu přezkoumání ke stížnosti strany zúčastněné, a po náležitém věci vyšetření může býti obec donucena k udělení dotčeného svolení, po případě udělí je úřad nadřízený.

O povaze lhůty §u 34 ú. z. obšírně pojednáno; o povaze lhůty §u 38 ú. z. poukazujeme na naši úvahu v Právníku 1895, str. 813.

Na konec zbývá nám ještě poukázati na některé výrazy, jichž spisovatelé užívají. Především se všude mluví o úrazu podnikovém na místě úrazu při práci, jak toho užívá úřední překlad říš. zákonníka. Myslíme, že ani ten ani onen výraz nevyhovuje ukázkám úrazů, s nimiž jsme se v tak hojné míře v přítomném spise setkali. Snad lépe zůstati při výrazu úrazu dělného, jenž sice slovně nevyznačuje »podnik«, ale nesvádí k tomu, že by pouze takový úraz byl podnikovým, jenž udál se v podniku, hověl by tedy panující praxi, pro niž horlí i spis sám. Slovo Eisenkonstrukteur lépe snad dá se přeložiti slovem stavitel železných konstrukcí nežli konstrukteur železa a slovem dauerndes Siechthum rozuměti sluší chorobu, neduživost a nikoli chřadnutí, a p.

Kapitole o podnikateli a jeho povinnostech věnováno poměrně nejméně místa, což ovšem sluší přičísti tomu, že dotčené předpisy vtroušeny a rozvedeny jsou již v látce ostatní, jednak že nebylo ani úmyslem spisovatelů na tomto poli obsah zákona úrazového tak dopodrobna rozebrati, aniž by spis nenabyl příliš velkého rozsahu. —*š.*

Dr. *Jaroslav Preiss: Z tendencí hospodářského vývoje současna.* Několik úvah. Praha (Grossman a Svoboda) 1905. Str. 192.

Národohospodářské úvodníky i delší úvahy a obrazy vícečlánkové zahostily se od několika let v našich revuích i denních. Celkem jest tato část naší publicistiky i lepší než její politická část; má odbornější autorstvo. Ale má s touto přece stejný osud. Propadá zapomenutí. Článek na rychlo pod svěžím dojmem událostí časových napsaný vyplnil svou úlohu, když upozornil, podal výklad fakt, poskytl úvahu k okamžité orientaci nebo živý podnět. Ale přece se takto mine se zaslouženým užitkem trvalejším nejedna práce obsahem nebo spůsobem podání vynikající. Dr. Preiss vybral z několikaleté své činnosti publicistické pro knihové vydání jistě mnohem méně, než by si bylo zachování zasloužilo. Praví, že kniha »nemá jiného poslání, než probouzeti zájem na otázkách hospodářských a pochopení pro jich význam a dosah«. To není neskromný cíl. Vskutku dociluje více. Hned na př. v první objemnější řadě »Z moderního bankovnictví německého« ukazuje na příkladu koncentrací bankovních velmocí spolu, jak se bankovnictví staví ve službu národohospodářských úkolů celku a pozorný čtenář vyčte na nejednom místě snadno pokyn a poučení, čím by také naše úvěrnictví mohlo býti českým snahám, byť šlo arci o jiné rozměry a také z části o jiné cíle. Ještě větší měrou sahají přes meze pouhého časového zájmu pěkné a pro našince radostné články »Z nejnovějšího vývoje českého průmyslu textilního«. Vidíme, proč se nevyvinul národní český průmysl velkobavlnářský v té době, když zevní podmínky k tomu byly nejpříznivější; poznáváme, kde a jak přece počinem různých podnikavých povah v novější době povstal, dostáváme plastický obraz jeho přítomného rozsahu a postupu. Poutavý je zejména též pohled na povstávající nové malé mechanické tkalcovny v Orlických horách. Působila pro ten rozmach asi právě táž poměrně příznivá konjunktura celnopolitická, která v posledních letech i mnoho německých podniků zahraničných pohnula k založení závodů v Čechách, když clo přívoz výrobků z továren v říši do Rakouska znesnadňovalo. Dost na tom, že i naši lidé, čilí a prozíraví, ji dovedli využitkovat a vyvolat nadějný přírost naší průmyslové síly. Referenta samotného dotýká se zvláště příjemně, že také Dr. Preiss vystupuje rozhodně proti fatalistické domněnce, jako by obchodní resp. podnikatelský talent a vznět byl nějakým děděným znakem raçovým. Mnoho uvážení hodných kritických myšlének a podniků obsahují rovněž poslední dva články »k českým snahám hospodářským«. Platí-li sice v těchto příčinách — jak autor sám na jednom místě naznačuje — čin více než slovo, přece jest právě včasného a podněcujícího slova zapotřebí především pro probuzení plodného spotřebitelského zájmu v širších vrstvách, neboť veliké části českých lidí jest dosud lhostejno, kdo vyrobil látku, jíž se šatí a pod. Ostatní články knihy jsou nadepsány: Ze zápasů trhu světového. Z novější bankovní historie anglické (Finanční trustové společnosti). Lidé a ideje Západu (I. Andrew Carnegie, II. Kruppové, III. Cecil Rhodes a ideje anglické světovlády, IV. Imperialism. V. Země neobmezených možností). Z hospodářského vývoje ruského. O Tichý Oceán. — Vesměs svěže psané rozhledy, opírající se o dobré literární pomůcky, rychle orientující o velkých rázovitých skutečnostech. Kniha zasluhuje vřelého doporučení.

B.

Hauptwerke des Sozialismus und der Sozialpolitik. Herausgegeben von Dr. Georg Adler. I. Heft: *Das Gemeineigentum am Boden.* Von *Thomas Spence.* Aus dem Englischen übersetzt von *F. von Eichmann*, mit einer Einleitung von *Georg Adler.* Lipsko, Hirschfeld 1904.

Ve sbírce této, jejíž vedení převzal profesor kielské university, Jiří Adler, a jež má býti snad jakousi historicko-literární knihovnou k Adlerově »Geschichte des Sozialismus und Kommunismus von Plato bis zur Gegenwart«, mají býti po německu vydávány vynikající spisy velikých předchůdců dnešních hnutí sociálních, zejm. ty, jež lze si dnes opatřiti jen velice zřídka a se značným nákladem. Každému spisu slibuje vydavatel připojiti úvodem pojednání o jeho autorovi, jehož naukám chce — hlavně výkladem historických předpokladů jeho ideí — zjednati kritické porozumění. Je zajímavo, jak výslovně vydavatel i nakladatel upozorňují, že podnik jejich je dalek vší tendence politické a sociální a má býti veden výlučně dle hledisek vědeckých.

První sešit obsahuje *Spenceovo* »Obecné vlastnictví k půdě« z r. 1775, »první spis světové literatury, v němž požaduje se vrácení veškeré půdy všemu lidu a v tomto smyslu »postátnění« půdy«.

Thomas Spence, nar. 1750 v New Castle jako syn chudého obuvníka, učitel v svém rodišti, záhy jal se obírati přirozenoprávními doktrinami anglickými, jež pak přivedly jej k názorům republikánským. Dne 8. ledna 1775 konal ve filosofické společnosti new-castleské přednášku o thematě svrchu uvedeném, která ihned vzbudila prudkou opposici a »po jejímž vytištění mu společnost prokázala čest jej ze sebe vyloučiti«. Přestěhovav se potom do Londýna, agitoval po 40 téměř let pro šíření ideí o reformě vlastnictví k půdě, nezůstal však ani tam ušetřen stíhání vládního, zejm. za let francouzské revoluce, která v Anglii učinila nenáviděnými všechny nové doktriny, k radikálním reformám ať hospodářským ať politickým směřující. Zemřel v chudobě 1814.

Ideje přednášky oné, nad něž Spence za celé další čtyřicetileté své agitace nepokročil, jsou:

Mezi lidmi v přirozeném stavu bylo rovné jak vlastnictví k půdě, tak svoboda, půda každého národa v přirozeném stavu byla jeho společným, obecným statkem, ku kterémuž příslušelo každému jednotlivci stejné právo vlastnické s plnou volností bráti ze zvířat, ovoce a jiných plodin půdy výživu pro sebe a svoji rodinu. Tak každý národ společně sklízel všeliké užitky ze své země úplně, aniž se kdo odvážil mu právo k tomu popírati — neboť z čeho by národ byl žil, ne-li z plodin země, v které bydlel, a právo bráti někomu prostředky k životu, předpokládá právo vzíti mu život. Protože pak toto právo přece nepřísluší ani předkům vůči jejich potomkům, je zřejmo, že půda nebo země se vším, co na ní jest a k ní náleží, přísluší vždycky dočasným obyvatelům této země nebo tohoto okolí stejnou měrou. Není možnosti života, leč půdou a jejími výrobky, máme tudíž k tomu, bez čeho nemůžeme žíti, totéž právo vlastnické, jako k svému životu. Avšak během času, několik málo osob osvojilo si zemi se vším příslušenstvím a rozdělilo se o ni s touž jistotou v tvrzení svého práva, »jako kdyby ji byli zhotovili a jako kdyby byla bývala dílem rukou jejich«, a protože nebylo,

kdo by jich právo byl popřel a je pro přehmaty a nespravedlivé nároky k zodpovědnosti pohnal, zvykli si tak mysliti a jednati, jako kdyby zeměkoule pro ně nebo od nich byla udělána, nazvali ji svým vlastnictvím a nikdo nemohl bez jich svolení osvojiti si pak ani stéblo, ani oříšek, ani rybu nebo jiný produkt přírodní, ani kdyby tím chtěl zachrániti svůj život. Na zemi, vodě, skalách a pastvinách nezbylo místečka, které by nebylo zabráno bývalo od některého z těchto velkých pánů, takže všechny věci, i lidé stejně jako ostatní živoucí tvorové, byli svojí výživou vázáni na vlastnictví toho či onoho a tudíž stejně jako jiní tvorové zabráni, konfiskováni, a tak, ať žili, se množili, pracovali nebo válčili, všechno se dělo jen pro jejich dočasné pány, kteří, »Bůh jim to odplať, všechno to milostivě přijímali jako něco, co jim přísluší«. »Neboť propůjčujíce prostředky k životu, propůjčovali život sám.« »Tak byli první majitelé půdy uchvatitelé a tyranové; a všichni, kteří po nich své pozemky drželi, měli je na základě dědictví, koupě atd. od prvních majitelů.« Tak se stalo, že lidé v žádném díle světa, ani tam, kde se zrodili, nemohou žíti jinak nežli jako cizinci a na základě povolení »vlastníků« půdy, ze které většinou nepoměrně vysokou cenu platiti musejí.

Je však možna soustava vlastnického práva, při které by lidstvo v stavu společenském požívalo všech výhod ze svého přirozeného a rovného práva na vlastnictví k půdě. Dejme tomu, že všichni obyvatelé země se usnesou, že každý má stejné právo vlastnické k půdě uvnitř obvodu, v kterém bydlí. Země se vším příslušenstvím stane se pak v obvodu každé obce jejím vlastnictvím, z něhož však nesmí obec nikdy nic zciziti, nýbrž propachtovává jen jako každý statkář své pozemky těm, kdo největší pacht nabízejí. Z tohoto pachtovného pak uhrazují se daně ústřední vládě a jiné výdaje obecní (správa, stavby silnic, průplavů atd), podporují se chudí a nezaměstnaní, poskytují se premie na podporu zemědělství a j. povolání atd., takže všechno zboží, průmyslové a obchodní podniky, akcie jsou úplně daně prosty, zbytek pak rozdělí se stejně všem obyvatelům obce. A protože ve všech věcech obecních každý má právo hlasovací a »pro své vlastní dobro musí směřovati k blahu všech«, pronajímá se půda po velice malých dílcích, čímž více dělníků se zaměstná a větší množství potravin se vyrobí. —

Represivní opatření anglické vlády a pozdější agitace Owenovská zatlačila ideje Spenceovy do pozadí.

Obšírný úvod Adlerův (»Starší anglický socialism a Tomáš Spence«) velmi živě a barvitě vyličuje vývoj agrárních poměrů v Anglii a zejm. proces vývojový, který od poč. 18. stol. vedl k onomu soustřeďování nemovitého majetku v rukou malého počtu statkářův a vzestupu pachtů a renty pozemků, z něhož vyklíčily reformní ideje Spenceovy.

Druhým sešitem sbírky Adlerovy jest »Das Eigenthum« Williama *Godwina* (přel. z angl. Dr. Max Bahrfeldt), (stran 98, rovněž s předmluvou Adlerovou).

Je to vlastně část Godwinova spisu »Zkoumání o politické spravedlnosti« (An Enquiry concerning political Justice and its Influence on general Virtue and Happiness), který vyšed ve dvou svazcích poprve r. 1793 dočkal se r. 1796 druhého a r. 1798 třetího vydání. Poslední (4.) vydání celého

spisu vyšlo roku 1840, část o vlastnictví došla v originále zvláštního otisku v r. 1890.

William Godwin, nar. 1756 ve Wisbeachu v Anglii, původně duchovní kazatel, potom nakladatel, přes rozsáhlou a dílem i úspěšnou činnost spisovatelskou (psal i romány a spisy pro mládež) vždy nedostatkem trpící, podal ve své Politické spravedlnosti »první moderní soustavu anarchistické sociální filosofie«, anarchie ve smyslu společenského řádu s co možná největší autonomií individuí a odstraněním všeho nátlaku vrchnostenského, jak ji definuje Adler. Postulát takovéhoto anarchismu vynořuje se vždy jakožto nejzazší důsledek názorů individualistických: pokládá li se za nejvyšší cíl společnosti plný rozvoj individuelních sil, je již jen malý skok k názoru, že se síly a schopnosti individua vyvíjejí nejdokonaleji za naprosté svobody individuí a že tudíž společnost má se vzdáti všelikého vsahování v jejich autonomii. Také Godwin měl předchůdce v radikálních reformistech, kteří zásadně úkoly vlády chtěli obmeziti na minimum — j. byli chemik Priestley, Adam Smith, politický arithmetik Richard Price a zvláště Tomáš Paine a Bentham — nejzazší důsledky z principu radikálního individualismu provedl však teprve Godwin. Jednání a náklonnosti člověka mají dle něho příčinu ne v původních přirozených vlastnostech a nadání, ale závisejí úplně na okolnostech a událostech smyslné dojmy v člověku zůstavujících. Povaha člověkova určuje se ve všech podstatných kusech vychováním, t. j. vším, co vyvolává dojem v našem duchu a podněcuje k dalším úvahám. V poslední instanci jest činitelem pro člověka rozhodujícím rozum, na nějž tedy působiti dlužno. A protože takové účinkování na lidský rozum jest i možno, je člověk schopen stále se zdokonalovati, a je potřebí jen odvyknouti jej hle děti při všech činech svých k vlastnímu prospěchu, přesvědčiti jej, že vzájemný ohled a splácení dobrého dobrým, činí nejšťastnějším jednotlivce i celek, a ponechati mu úplně volný rozvoj, aby se člověk stával vždy dokonalejším, aby vymizely všechny zlozvuky sociální a započala říše spravedlnosti, t. j. veřejného blaha. Poněvadž pak člověk je tím lepší, čím se může volněji vyvíjeti, je všeliká vláda tyranstvím, protože vsahuje v individuelní způsob usuzování a jednání člověka, je příčinou neřesti v lidstvu a zlem, které by se mělo odstraniti. Vlastně by vláda směla jen dvojí: uvnitř společnosti potlačovati nespravedlnost a odvraceti každé násilí zvenčí. Ale k tomu není potřebí vlády, stačí obce (farnosti), aby konaly spravedlnost, a vzájemné smlouvy obcí, aby se zajistilo všude provádění rozsudků. I specielní zákony jsou zbytečné, stačí usuzování od případu k případu.

Anarchistické ideje Godwinovy neměly na vývoj socialismu bezprostředního vlivu; teprv o dvě pokolení později dostalo se anarchismu — zdá se, bez souvislosti s Godwinem — oživení Proudhonem, Stirnerem a Bakuninem.[1])

Ve vydané části spisu Godwinova nalézá se také ono místo (str. 72), které svým optimismem co do otázky populační bylo podnětem vystoupení Malthusova. Godwin praví: »Tři čtvrtiny země k obývání schopné leží tu ještě

[1]) Ant. Menger, Das Recht auf den vollen Arbeitsertrag, str. 45—46.

nepoužito. Části již osídlené jsou s to, aby pojaly ještě nesčetné lidstvo. Myriady století se stále se vzmáhajícím obyvatelstvem mohou ještě uplynouti a země bude pořád ještě s to, aby uživila své obyvatele. Kdo může říci, jak dlouho země vůbec ještě přetrvá všechny osudy soustavy planetní? Kdo může říci, který prostředek bude nejzpůsobilejším, aby zjednal odpomoc proti zlu v tak vzdálené budoucnosti ležícímu, kdežto přec můžeme sbírati dostatečné zkušenosti v dlouhém mezidobí a nejsme dnes s to o tomto zlu ani nejmenší představu si učiniti?« Malthus prohlásil, že Godwinovo nahrazení egoismu smyslem pro obecné blaho jakožto hybného principu společnosti by bylo sice cílem toužebně žádoucím, ale že není leč přeludem obrazotvornosti, o málo lepším snu, že nikdy se neuskuteční a uskutečniti nemůže, a že bída a nouze, zcela nezávisle na formách vlády, dostavují se toliko následkem nepoměru mezi přírůstkem obyvatelstva a rozmnožením potravin. Godwin v pozdějším spise »On population« potíral poučky Malthusovy, ne bystrosti, ale bez úspěchu.[1]) *G.*

Sammlung sozialwissenschaftlicher Meister, in selbständigen Bänden herausgegeben von Prof. Dr. *Heinrich Waentig* in Münster in W., 1. svaz.: *A. R. J. Turgot, Betrachtungen über die Bildung und die Verteilung des Reichtums*, přel. V. Dorn, s úvodem Waentigovým. Jena, G. Fischer 1904. Cena 80 pf. — 2. sv.: *Adam Ferguson, Abhandlung über die Geschichte der bürgerlichen Gesellschaft*, přel. V. Dorn, rovněž s úvodem Waentigovým. Jena 1904. stran 394.

Sbírka má přispěti k šíření znalosti národohospodářských klasiků, zvl. anglických a francouzských, jejichž seznání setkává se s obtížemi, jelikož prý — i v Německu — jazykové znalosti jen u pramalého počtu studujících dostačují k tomu, aby klasiky tyto s jistým požitkem čísti dovedli, a jelikož spisy tyto namnoze jsou příliš drahé nebo vůbec sotva přístupné. Zvl. se má hleděti ke spisům, které jsou charakteristické pro celé směry vědeckého myšlení. Každý svazek má býti provázen úvodem, dotyčného autora charakterisujícím.

Pro další svazky uchystáni Thünen, Malthus, List, Comte, Sismondi, Smith, Ricardo, Stewart a j.

Myšlénka dobrá, překladu Turgota vytkla však již kritika četná nedopatření a nesprávnosti. *G.*

Geschichte der Nationalökonomie in vier Monographien über Colbert, Turgot, Smith, Marx nebst einer philos. Systematik der Nationalökonomie. Von *Fr. Aug. Schweizer.* I. díl: *Merkantilismus von Colbert.* 1904, str. X. a 63, cena Mk. 1·35; II. díl: *Physiokratismus von Turgot*, 1904, str. X. a 149, Mk. 2·80.

Spis má dle autorovy předmluvy k II. svazku trojí účel: podati líčení národohospodářských myšlének (t. j. vyvíjeti jednotlivá dogmata), státi se dějinami nár. hospod. myslitelů a býti dějepisem nár.-hosp. myšlení, t. j. předvésti jednotlivé soustavy národohosp. Čtyři nejdůležitější soustavy mají býti

[1]) Handw. d. Staatsw. II. 741—742.

předmětem prvních čtyř knih, pátá kniha bude obsahovati doplňky a vlastní filosofickou systematiku politické ekonomie.

V prvním svazku zkoumá spisovatel na základě *Colbertových* Lettres, Instructions et Mémoires (vydání Clémentovo z r. 1864) a Colbertovské literatury názory Colbertovy o Bohu, člověku, rodině, obci a státu, církvi a morálce, o práci, zemědělství, průmyslu, obchodu a penězích, načež načrtává stručně význam Colbertův pro vědu a pro Francii a podstatu Colbertismu.

Spisovatel odlišuje Colbertismus od merkantilismu, správně arci jen potud, že Colbert nad četné ostatní merkantilistické státníky vynikal duchem, rozhledem a důsledností.

V II. knize jsou autorovi pramenem Oeuvres de M. Turgot dle vydání z r. 1808 a částečně literatura Turgotovská. Pořad látky je stejný jako v prvním svazku, před líčením Turgotových názorů o Bohu atd. podán životopis a názory Quesnayovy, biografie Turgotova a tehdejší politický i hospodářský stav Francie a na konec opětně Turgotovy zákony národohospodářské, jeho význam pro Francii a pro národní hospodářství a podstata Turgotismu. Jádrem Turgotismu jest dle autora člověk, kolem něhož se všechno krystalisuje, člověk svobodný, který se smí a má vyvíjeti se všemi silami tvůrcem v něj vloženými a volně kráčeti světem života sociálního. Jsa bytostí rozumnou člověk jest rozumem veden na cestu užitečnosti, vrozený jemu princip spravedlnosti a pravdy brání mu, aby, sám jsa volný, škodil jiným. Nedbaje toho, co historicky vytvořeno, řídí se toliko řádem přirozeným, má-li sám, co potřebuje, je mu lhostejno, co dělají jiní a připojuje se k těmto, jen zdá-li se mu to prospěšným. Za člověkem následuje ve fysiokratismu Turgotově zemědělství, které zjednává mu to nejdůležitější, potravu, a jest osou života národohospodářského.

Po stránce slohové spis je psán svěže a přístupně. Celkem patří k lepším spisům o dějinách nauky národohospodářské, kterých nyní, zdá se, opět nad žádoucí potřebu začíná přibývati. *G.*

Bericht der Genossenschafts-Instruktoren des k. k. Handels-Ministeriums über ihre Amtstätigkeit in der Zeit vom 1. Okt. 1899 bis 31. Dezember 1902. Wien 1904. Str. 383.

Instruktoři c. k. obchodního ministeria pro společenstva živnostenská. Dle přednášek na informačním kursu Budče Maloživnostenské obchodní a živn. komorou v Praze 1904 zařízené napsal JUDr. *Karel Polák.* V Praze 1904, stran 64, cena K 1·50.

Dnešní stav živnostenských společenstev v Rakousku a instruktoři společenstev. Přednesl dne 12. ledna 1904 ve Společnosti národních hospodářů rakouských Dr. *Josef M. Arnulf Fuchs.* V Praze, 1904, str. 29.

Ministerským nařízením ze dne 31. května 1899, č. 98 ř. z., byla zavedena instituce instruktorů pro živnostenská společenstva, kteří měli býti společenstvům těmto nápomocni v dosahování účelů, společenstvům v živnostenském řádě přikázaných, resp. při zakládání a činnosti svépomocných zařízení výdělkových, humanitních a vzdělavacích při společenstvech, působiti dále k účelné organisaci společenstev, podporovati živnostenské úřady při

dohledu ke společenstvům a při důležitějších organisačních pracích u společenstev, konečně pak prováděti neb spolupůsobiti při šetřeních, společenstev se týkajících a podávati o své činnosti a svých zkušenostech zprávy ministerstvu.

V roce právě minulém byla vydána tiskem první úřední zpráva společenstevních instruktorů za první celou dobu jejich působnosti od 1. října r. 1899 do 31. prosince 1902. Zpráva co do formálního rozdělení obsahuje nejprve v úvodě doslov nařízení minist. o zřízení instruktorů, předpisy pro úřední jejich činnost, personální status a úřední okresy instruktorů a minist. výnosy i rozhodnutí jejich působnosti se dotýkající. Následuje potom všeobecná zpráva a zprávy všech jednotlivých instruktorů o jejich 10 obvodech, vesměs dle stejného schematu, zahrnujícího statistický přehled o živnostenských společenstvech uvnitř všech resp. každého jednotlivého obvodu instruktorského (koncem roku 1902 nebyli instruktoři vůbec ještě zavedeni ve Slezsku, v obvodech obchodní komory lvovské a brodské v Haliči, v Bukovině, Přímoří a Dalmacii), dále přehled o stavu živn. společenstev v době zahájení činnosti instruktorův, činnost instruktorů vzhledem ke společenstvům (resp. co do revise formálního tvoření společenstev, zřizování a působnosti společenstevních svazů, co do jednání, správy majetkové a pokladniční u společenstev, co do poměru společenstev ku příslušníkům společenstevním (pomocníkům), jich činnosti v oboru humanitním, vzdělavacím, hospodářském, úvěrním atd.), činnost instruktorů vzhledem k živnostenským a jiným úřadům a ústavům a k obchodním a živn. komorám i konečně v poměru k ministerstvu obchodu. Připomínáme, že v Čechách a na Moravě jsou vždy dva instruktoři, jeden — úřední okres VI. resp. VIII. — pro společenstva s německou, druhý — úřední okres VII. resp. IX. — pro společenstva s českou řečí jednací (jsou arci též společenstva s německou řečí jednací se silnými menšinami českými, na př. pražské »staré« obchodní gremium).

Zpráva jest cenná především pro seznání a posouzení dnešního stavu společenstev živnostenských, jichž bylo koncem r. 1902 v obvodech činnosti instruktorů napočteno celkem 5298 (v celém Předlitavsku celkem asi 5790) asi s 550.000 živnostníky v nich organisovanými (celkem bylo v úředních obvodech instruktorů — na ploše 207.550 km^2 s 18½ mil. obyvatelstva — živnostníků 790.000) a která vykázati se mohou namnoze značným majetkem, druhdy ještě od starých cechů pocházejícím (na př. činil majetek společenstev vídeňských koncem r. 1902 úhrnem 8·66 mil. korun, majetek českých společenstev v Čechách 3·35 mil. — z toho připadá na společenstva česká v Praze 2·2 mil. — a německých v Čechách 2·56 mil. korun, z čehož na 4 německá společenstva v Praze a předměstích připadá 1·37 mil. korun). Jednotlivostmi zprávy se zde zabývati nemůžeme — nanejvýše že ještě s pochvalou můžeme vytknouti obsahem i rozsahem vynikající zprávu instruktora českých společenstev v Čechách, Dra K. Poláka — připomínáme jen, že bylo velkým opomenutím vlády i obchodních komor, že nebyla podobná instituce zařízena již v roce 1883 při započetí reorganisace společenstev a že dnes společenstevní instruktoři působí ještě příliš krátce, abychom z jejich zpráv mohli již nabyti správného a všestranného obrazu činnosti, významu a života společen-

stevního. Také zde druhdy příliš rychle byly vyvozeny zásady, na které se dnes již pohlíží daleko střízlivěji a kritičtěji — na př. přílišné protežování odborných společenstev pro veliké obvody territoriální, při kterých jsou pak nemožny hromady společenstevní a vedlejší zařízení společenstevní ani náležitá povinná péče o učně a školy pokračovací atd. Tohoto hlubšího prozkoumání poměrů je zvláště nyní potřebí, kdy hrozí nám nový experiment opětné novely k řádu živnostenskému.

Od podání zprávy záslužná a věru nesnadná činnost instruktorů vyvinula se ještě všestranněji i pronikavěji.

Bylo by žádoucno bývalo, aby část všeobecná i zprávy obojích instruktorů z Čech i z Moravy byly vydány bývaly také v jazyce českém.

Spisek Dra *Poláka* má za účel poučovati veřejnost o instituci společenstevních instruktorů, o jejich účelu a poslání s jedné a o jejich kompetenci a prostředcích jim po ruce jsoucích s druhé strany; bývajíť nedorozumění z neznalosti poměrů těchto plynoucí často na závadu samé působnosti instruktorů. Informačnímu účelu svému spisek Dra Poláka úplně a dobře vyhovuje.

Přednáška Dra *Fuchsa* obsahuje po stručném a druhdy nesprávném historickém úvodě jakési populární zpracování a výtah z úřední zprávy instruktorské; podobné, arci lepší, zpracování zpráv o poměrech společenstev českých a německých v Čechách bylo by nám vítanější. *G.*

Hospoddřská důležitost a výnosnost průplavu mezi Vídní a Terstem. Napsal J. U. Dr. *Vincenc Wagner*, magistr. rada v Praze. 1903. Nákl. spisovatele. Str. 100.

Studie über das Projekt einer Kanal- u. Schiffseisenbahnverbindung zwischen der Donau u. der Adria. Von Dr. *Karl Urban*, Reichsratsabgeordneter. Wien 1904. Manzsche k. u. k. Hof-Verlags- u. Universitäts-Buchhandl. Str. 34.

Oba spisy znamenají jakési kuriosum: propagování nového průplavu od Vídně k Adrii, přes Semmering a Kras v době, kdy u nás úplně již vystřízlivělo průplavní nadšení a kdy již se vidí, že nebude ani zadost učiněno průplavnímu programu z r. 1901.

Průplavní zákon z 11. června 1901 stanovil program průplavní a kanalisační akce pro Rakousko na plných 22 let do konce roku 1923. Náklad stavebního programu toho, kdyby měl býti uskutečněn celý, obnáší okrouhle 850 milionů korun, s připočtením jen 25%ního překročení zatímních nedokonalých rozpočtů, tudíž daleko přes miliardu korun. Toto překročení bylo by jistě minimální: kanalisace vltavskolabská od Prahy k Ústí n. L. byla rozpočtena na 25·8 mil. a bude státi ještě dalších 18—20 milionů korun. Počítají-li se úroky, které se sběhnou z kapitálu během stavby až do jejího dokončení vynaložených — četné průplavy, na př. právě dunajskoostravský, budou míti valnější dopravu (uhelnou) teprve po úplném svém vybudování — vzrostou vynaložené obnosy o další desítky nebo sta milionů korun. Některé vodní dráhy nevynesou, jak očekávati lze, ani nákladů, které budou spojeny

s jich udržováním a s provozováním zařízení průplavných (plavidel, zdvihadel), nebude tedy snad ani řeči, aby se zúrokoval jejich náklad zařizovací.

Bylo by tedy poplatnictvo již provedením celého vodocestného programu z r. 1901 obtíženo ročním výdajem asi 50—60 milionů korun — nejméně — na zúročení a umořování pět čtvrtí miliard korun, na vodní cesty vynaložených.

Ale dnes již se tuší, že program vodocestný dle zákona z r. 1901 již ani proveden býti nemůže.

Vláda vypracovala v roce 1902 program stavební pro období 1904—1912, který zůstavil vzhledem k nedostatečnosti finančních prostředků, parlamentem na celou velikolepou vodocestnou akci pro první období (1904—1912) povolených, nejobtížnější a nejnákladnější projekty na druhé období stavební (1913—1923), ve kterém nemohou býti absolutně ani provedeny, jak finančně — protože by se musilo rok cok vydati na stavby tyto přes 60 milionů korun, tak technicky — protože ani nelze prací vodostavebných u nás — zejm. má-li se vyhověti zákonné podmínce zaměstnávání domácích podnikatelů a sil pracovních, za 60 milionů korun ročně provésti. Je absolutně vyloučeno, že by na př. plavební průplav od Prahy k Vídni či k Linci s obtížným splavněním střední Vltavy mohl býti hotov za 11 let a že by v téže době byl zbudován zcela nový průplav od Pardubic k Přerovu, splavněno celé střední Labe, dokončen průplav oderský a zbudovány vodní dráhy haličské. Stavební program vládní rozšířil tedy skrytě dobu provedení staveb vodních, zákonem z r. 1901 nařízených na nejméně 25 a snad 30 i více let. Oba autoři ukládají nyní státu rakouskému novou vodní dráhu od Vídně k Terstu v přibližném stavebním nákladu nových 560 resp. 476 (dle Dra Urbana) milionů korun, t. j. oddálil jejich provedení tak, že lze dnes vlastně právem pochybovati, že by vůbec kdy došlo ku provedení většiny těchto staveb.

Zajímavým je brožura Urbanova technicky: jeho průplav je vlastně kombinované spojení z vodní dráhy a z lodních železnic, jimiž by byla překonávána nejobtížnější místa a rozvodí.

Uvážíme-li, co obětí budou nás státi druhé železniční spojení s Terstem a uzákoněné již vodní dráhy a říční regulace, budeme novým projektům vodního spojení Vídně s Terstem přáti ještě na dlouho a dlouho lehké odpočinutí. *G.*

Statistika osevu a sklizní.

Napsal Dr. *Albín Bráf.*

I.

Ještě nebylo doby, aby se v ní osvědčoval tak všeobecně hlad po statistickém poučení, jako v přítomné. Praktické potřeby trhu a výroby, stavovské i třídní zájmy, důležitosti správy veřejné — vše vyvolává ustavičnou sháňku po datech číselných, ať jde o doklady tvrzení a požadavků, pomůcky ke spolehlivějšímu poznání určitých oborů společenských skutečností a vděčné opory kritiky vzhledem k výkonům veřejné správy neb účinkům určitých zákonných úprav, ať jde o stavivo pro realistické budování naukových pravd v nejširší oblasti vědeckých badání. A tak nejenom se hledá nejrůznější číslová kořisť přímo nebo z druhé ruky z hojných tisků veřejné i soukromé statistiky, nýbrž praxe i věda ukládají těmto úlohy ustavičně nové. Ovšem se posud také na jedné straně rády zpovšechňují staré posměšky o statistice, pomocí jíž »se dá dokázati všecko« — kdežto s druhé strany dost ještě nepronikl duch kritického zkoumání a lišení naproti statistické látce co do předmětů, jimž platí, ani co do zdrojů, ze kterých čerpá. Čím více se lidé uchylují na potaz ke statistice, tím hůře se jí vede. Jen skrovná část odborníků statistiku dělajících a lidí naučených nebo naučivších se statistiky kriticky užívati, má především správný názor o dosahu, který povahou věci je dán možnostem bezpečného statistického zjištění, ač se zapříti nedá, že i sami odborníci, majíce už čísla po ruce, o jejichž pochybné hodnotě a mezích této pochybnosti mají jasnou vědomosť, přece se dávají svésti

prostou jejich existencí k užívání jich jako základů k vývodům nezřídka dalekosáhlým. Obrní se výhradami o jakosti látky z předu a — zapomenou jich v konečných úsudcích.

Než vraťme se k látce samé a k možnostem bezpečného statistického zjištění. Tyto jsou dány jen tam, kde lze buď z pravidelných, dle pevného řádu jednostejně vedených zápisův a záznamův o jistém oboru skutečností zjednati výpisy nebo dle určitého návodu pochůzkou od domu k domu, od jednotlivce k jednotlivci, od předmětu k předmětu provésti spolehlivý počet. I tu ještě padne vždy spolu na váhu spolehlivost orgánu, jenž výpisy a početní záznamy provádí. Práce statistických úřadů veřejných i organisací soukromých mají arci nyní už hojně takových úkolů, jež poskytují možnosť přesného zjištění aspoň velmi značnou měrou.

Nejenom novověké obsáhlé popisy obyvatelstva v pravidelných občasích prováděné, aspoň ve státech s obyvatelstvem poměrně vzdělaným, poskytují látku poměrně spolehlivou, tím spolehlivější, čím snáze lze se při jejím opatření obejíti bez pouhých osobních přiznání (proto už statistika obcovací řeči bývá chatrna), nýbrž také mnohé jiné větve statistiky, jako populační (sňatky, porody, úmrtí), školská, bytová, soudní, poštovská, telegrafní, železniční, daňová atd. vynikají potěšitelnou měrou přesnosti a tedy i praktické a vědecké upotřebitelnosti pro každého, jenž jest si vědom toho, co příslušná čísla zjišťují a nečte z nich, co v nich není. Už na příklad statistika zahraničního obchodu není nechoulostiva, jakmile se od výkazů o vyvezených neb přivezených množstvích zboží pod jednotlivé položky celních tarifů spadajícího obracíme k udáním o hodnotě těchže skupin zboží a větších jich úhrnů. Jsouť, jak povědomo, hodnoty ve sloupcích úřadních výkazů obsažené jenom výsledkem výpočtu, který se opírá o jednotkové ceny, od odborných komisí dle znaleckého odhadu pro každou položkovou skupinu ob čas ustanovených, ač v každé takové jednotlivé položce skupinové jest zahrnuto zboží více méně rozdílných jakostí a tedy i různé cennosti množstvími, jejichž podíl na celku není stálý. Ostatně víme dobře, že se neshodují výkazy vedené o zboží přes určitou hranici přecházejícím v obou příslušných státech pouze v udáních množstevních, nýbrž teprv více v cenových.

Ještě větší jsou však nesnáze v jiných oborech národohospodářské statistiky, kde buď není možno zjednati spolehlivého zjištění základového, nebo kde by zjištění podobné pomocí orgánů spolehlivých vyžadovalo velikého a nákladného ústrojí zjišťovatelského, při tom třeba i neúprosného pronikání do vnitra závodův a soukromých domácností. Klademe tu důraz na všecky uvedené momenty. Možnosť objektivného zjištění jest vlastně dána jen tam, kde vyškolený a svědomitý orgán je po ruce a může jda od předmětu ke předmětu dle pevných návodů a podle daných objektivných znaků provésti prosté kvantitativní záznamy, jako na př. zjišťuje evidenční orgán katastrový pole, luka, lesy, louky atd. Jinak už, když může, po čem pátrá, zjistiti pouhým dotazováním po poměrech, jež nelze vesměs názorem vystihnouti. Sám individuálný sčítací lístek, nejoblíbenější pomůcka pokročilé statistiky, jíž tato hledí užíti, kde jen trochu možno, selhává, čím více spočívá obsah žádaných sdělení na přiznáních, kontrolovatelných toliko dohadem z různých skutečností z pozdálí a bez záruk přesnosti. Konečně pak nákladnost! Steré věci, jichž přesně zvěděti bychom si toužebně přáli a jež poznati by bylo tak důležito, daly by se zjistiti pouze s tak obsáhlým ústrojím orgánův a pomůcek, že nás přílišnost nákladu jejich odradí. Chceme-li pak přes to míti čísla, přes to dostati »statistiku«, dostáváme místo čísel z j i š t ě n ý c h data více méně o d h a d o v á. Sloupce tabulek se naplní číslicemi tisícovkovými, statisícovými, milionovými a my sebe blahově konejšíme a těm číslům činíme nezasloužené poklony, pravíme-li: aspoň máme data přibližná. Tabulky podobné měly by dostati vlastně nadpisy podobné těm, jež dáváme při dopravě na bedny s předměty, které vyžadují zvláště opatrného zacházení.

Nynější úřady statistické bránívají se požadavkům ukládajícím jim nové úkoly, vidí-li hned z předu, že by měly k opatření původních dat podobné nespolehlivé cesty. Živým dokladem jest tu statistika průmyslová a to jak statistika výroby, tak statistika, která by znázorňovala způsobem vyčerpávajícím zařízení výrobišť. Bohatá rozmanitosť prostředků výrobních, strojů a nástrojů, činí tu sama o sobě těžké překážky, ještě nesnadnější jest správné vystižení velikosti výroby. Některé obchodní komory na počátku své působnosti v době tapání po tom, co a jak by se mělo a dalo vyšetřovati a zjišťovati, přičiňovaly se o velmi zevrubné výkazy

a různými způsoby hleděly podati pro své obvody více méně hojné snůšky dat. Na konci vedly ty pokusy všude k obmezením úkolů, protože není možno světlem statistiky posvíti do všech koutů, lidé si to nedají ani líbit, zvláště obávají-li se ať právem či neprávem, že budou udání o jejich závodech prozrazena nebo fiskálně využitkována.

Kde však statistické úřady a kanceláře buď již ze starší doby úkoly podobného, technicky choulostivého rázu jaksi inventárně vedly nebo převzetí podobných přece vyhnouti se nemohly, tam pokračující kritický názor o podmíněnosti statistiky hodnotou technických prostředků zjišťovacích vybízel důtklivě k jejich zvelebování. Zajímavé stránky v dějinách pokroku statistického umění poskytují tu pozvolné úspěchy snah, často houževnych, dlouho trvajících, které se věnují nahražení method méně spolehlivých spolehlivějšími.

II.

Polem zvláště hojných pokrokových snažení toho druhu stala se v novější době statistika osevu a sklizní. Z povahy věci jest vysvětlitelno, že záležívalo veřejné správě, jakmile se počala zajímati také o povznesení rolnictví, na opatření potřebné známosti o skutečném stavu jeho výsledkův. *Conrad*[1]) poučuje nás o počátcích podobných, více méně pravidelných šetření v různých zemích. Ve Francii dával již *Colbert* předkládati od podřízených úřadů statistické zprávy o poměrech zemědělských, v 18. věku pořádala se již některá obšírná šetření speciální. Ve Švédsku r. 1735 žádá sněm říšský od úřadů provinciálních statistická udání o stavu rolnictví a ježto zprávy nevyhovují, požaduje od r. 1841 zodpovědění určitých otázek o rozsahu ploch od času poslední zprávy nově u vzdělání vzatých, o množství výsevku a výnosu rozličných plodin atd. Od r. 1772 svěřuje se tento zpravodajský úkol farářům, kteří s daty populačními podávají spolu zprávy o výsledku sklizní a cenách obilních. V Sasku nařizuje vláda od r. 1755 podávání tabulek o osevu a sklizni obilí v každém místě

[1]) Grundriss zum Studium der polit. Ökonomie IV. Statistik II. Statistik der wirtsch. Kultur. 1. sv., str. 102 a násl.

s udáním velikosti místní spotřeby a zásob pro prodej volných. Zprávy ty přecházejí do spisů. R. 1791 obnovuje se příkaz s výhrůžkou těžkých pokut peněžních za udání nesprávná. Vůbec se klade nemalá váha na vyšetření spotřeby a z této pohnutky vyšly též živé snahy *Bedřicha II.* v Prusku, který r. 1776 se dožaduje výkazův o osevu a potřebě obilí ve všech provinciích a příkazy vyšetřování příslušného se potom často opakují. V Bavořích počínají obsáhlejší statistická šetření, ač jen sumární, r. 1810. Zatím se ve Franciii vpravují do provádění speciálních vyšetřování, ač teprv výsledky velké ankety z r. 1836 došly uveřejnění i byly ankety později vždy po 10 letech opakovány. Kromě nich pak se od r. 1816 koná každoroční vyhledávání o hlavních částech sklizňové statistiky.

Všecko starší vyšetřování pro řečené účely bylo pochybné hodnoty, mělo povahu odhadův příliš povšechných a ponejvíce usnulo. Teprve okolo polovice století XIX. znovu se oživuje zájem na pravidelné statistice osevu a žní. Počíná se více váhy klásti na spůsoby vyšetřovací a odborné řízení i spracování. Tak provedena r. 1846 a 1856 v Belgii, 1854 a 1863 v Bavořích, ve Škotsku 1855 do 1857, v Irsku dokonce od r. 1847 pravidelná roční vyšetření osetých ploch a sklizní od obce k obci, podobně ve Virtemberku 1851—1854. V Anglii, která nemá katastru pozemkového a kde tedy není bezpečného podkladu, který celkem mají země pevniny, provedl Board of trade r. 1866 obšírné vyšetření. Tak se počíná technika toho odvětví statistiky znenáhla vyvinovati, ač po většině se obmezuje pokrok její pouze na zdokonalení odhadových postupů.

Ostatně se dají údaje *Conradovy* snadno doplniti některými doklady o tom, jak se vyšetřovala velikosť sklizní v zemích rakouských. Takové obecné vyšetření pro všecky hlavní druhy plodin stalo se zároveň s vyměřením půdy v zemích alpských, českých a Haliči při sdělávání katastru Josefinského, díla to během čtyř let provedeného a r. 1789 skončeného. Měřické výkony, jak povědomo, nebyly tu venkoncem odborné, a udání o velikosti sklizní (hrubého výnosu naturálního) zakládala se na přiznáních. Dle toho bylo arci i dost popudu udati výnos nízce. Na ploše bezmála 15 milionů jiter půdy orné činil výnos zrnin pouze $95^4/_5$

milionů měřic, tedy průměrem 6 měřic na 1 jitro dolnorak.[1]) Ale od těch dob se udržují stále jistá vykazování sklizně, která aspoň pro některé země, zdá se, spočívají na zprávách dodávaných zemským vládám, aniž v tištěných pramenech, jež jsou mi po ruce, nalézti lze určitějších bližších údajů o spůsobech zjištění. Nečině při zmínce této, pouze příležitostní, nároku na úplnosť, uvádím jen některé příklady.

Tabulka, již nalézáme v *Rieggrově* Archivu[2]) pod nadpisem »Summarischer Ausweis über den Katastralstand in Böhmen«, která udává na r. 1789 pro jednotlivé kraje plošné výměry a obilní výnos (»Kontrollierter Getreideertrag«) pšenice, žita, ječmene a ovsa, pak sena a otavy, vína a tvrdého i měkkého dřeva — jak už nadpis svědčí — je čerpána z úřadního zdroje a časová souvislosť nedopouští pochybnosti, který to byl, ač není výslovně jmenován. Veden příkladem *Rieggrovým*, který si svými »Materialien« a »Archiv« získal vzácných zásluh o publikaci statistických příspěvků k poznání země, pokusil se brzo potom *Frant. Fuss*, muž u nás také v nezasloužené zapomenutí upadnuvší, o nástin rolnicko-hospodářské statistiky země s praktickým upotřebením výsledkův k návrhům opravným.[3]) V něm podal m. j. též data o plochách polních a polnopastevních (Trische), vrchnostenských i poddanských, dle berní regulace, pak o ročním průměrném výnosu pšenice, žita, ječmene i ovsa na těchže pozemcích, dále o sklizni sena a otavy, vinic a lesů i stav dobytka tažného i užitkového atd. Vesměs dle jednotlivých krajů. Nás zajímá především, co praví o svých pramenech. Naznačuje aspoň něco s lehkou narážkou na spolehlivost: »Data, jež zde uvádím, jsou čerpána z těch pramenů, ze kterých vysoké vládě zemské se posílají a tedy jsou přece potud správna, pokud takových lze získati v království rozložitém a přerozmanitě utvářeném.«

---

[1]) Joh. *Springer*, Statistik des österr. Kaiserstaates (Vídeň 1840), 2. sv., praví k tomu: Počítají-li se jen 3 měřice výsevu po jitře a tolikéž asi nákladu obdělávacího, nezbude nic jako čistý výnos.

[2]) Archiv für Geschichte und Statistik insbesondere in Böhmen, II. díl (1793).

[3]) Skizze einer ökonomisch-statistischen Landeskunde des Kg. Böhmen. (V »Abhandlungen die Verbesserung der Landwirtschaft betreffend.« Herausgegeben von der k. k. ökonomischen patriotischen Gesellschaft im Königr. Böhmen. Ročník I. 1797.)

Také pozdější statistikové v době, než ještě se vůbec statistické zprávy úřadní uveřejňovaly, snažili se ovšem vždy přinésti nějaká data o plochách osevních a sklizních. Tak zejména *Schnabel* ve své statistice Čech [1]) páčil hrubý výnos obilní výroby v Čechách té doby na 30,720.000 měřic. A guberniální rada *Neumann* soudil v článku o statistice výroby a obchodu v Čechách, uveřejněném r. 1827 v německém vydání časopisu musejního, že to je spíše nízký předpoklad, ač odůvodňuje své mínění pouhými kombinacemi; skutečných čísel statistických vlastně neuvádí žádných jiných, než dat z katastru Josefinského a »jeho rektifikace« z r. 1793, dat, která patrně znali a uváděli *Riegger* resp. *Fuss*. Tím nápadnější jest, co pro dobu od uveřejnění článku *Neumannova* o plných deset let pozdější udává *J. Springer* ve své příruční knize rakouské statistiky.[2]) Tabulky o hlavních druzích ploch produktivných podává, jak praví, dle výsledku katastrálných měření, pokud pro jednotlivé země byly už hotovy, jinak dle starších měření neb aspoň triangulací. Pro Uhry a Sedmihrady jen dle odhadů. Osevní plochy jednotlivých druhů plodin polních neudává, jenom na r. 1837 výnos hlavních čtyr druhův obilí. Neuváděje blíže zdroje, pouhým lakonickým připomenutím se spokojuje: na r. 1837 může se počítati tento výnos. Tedy ponejprv čísla na určitý rok, kdežto dříve jen průměrná. Dalo by se tedy souditi, že zdrojem byly čerstvější nějaké úřadní zprávy. A ejhle. Data jeho tabulky, pokud jde o Čechy, vlastně hrubě se neliší od *Fussových* i *Rieggrových*, takže tu ještě pořád hrál úlohu katastr Josefinský. *Schnabelovo* číslo z r. 1826, jež *Neumann* měl za nízké, bývalo by po dalším desítiletí vlastně příliš vysokým. *Springerovi* ovšem nemohly ještě býti známy výsledky zvláštního šetření, které zatím r. 1835 bylo nařízeno v Čechách. Bylať tu řečeného roku v Čechách zřízena zvláštní »Provinzial-Handelskommission«, jejíž přičiněním byl vyšetřen průměrný výsledek sklizně, kterýž však teprve r. 1846 byl uveřejněn guberniálním radou a univ. profesorem *Schnablem.*[3]) On o způsobu, jakým povstala čísla od něho podaná, žádné určitější zprávy nepodává, kromě poznámky, že data spočívají na mnohých individuálných šetřeních. O něco méně skoupým na informaci pův-

[1]) Statistische Darstellung Böhmens. Praha 1826. Str. 27.

[2]) N. u. m., str. 355 a násl.

[3]) Statistik der landwirtschaftlichen Industrie Böhmens.

dovou v tom směru byl teprve o šest let později *Josef Hain*, spisovatel známé dvousvazkové příruční knihy o statice rakouské,[1]) k jejímž zpracování měl obecně po ruce úřadní pomůcky. Opíraje se takto pro všecky země, ve kterých byl stabilní katastr už dohotoven, o jeho čísla v příčině hlavních druhů kulturních v katastru vykázaných, uvádí ovšem tato s potřebnou zevrubností pro jednotlivé země. Také on nepodává pak sice žádné statistiky o plochách osevních jednotlivých druhů plodin pěstěných na půdě orné, o kterých ovšem v katastru nic není, sestavuje však za to jako Springer pro všecky tehdejší země monarchie úhrnná čísla sklizně průměrné, při čemž o starší šetření se neopíral, nýbrž vzal, jak výslovně praví, tam, kde katastrová vyšetření byla úplně provedena, svá čísla z nich a jenom pro ostatní části říše, kde této možnosti neměl, nezbyl prý jiný prostředek, nežli použiti jinakých spolehlivých udání. A to byly vesměs odhady, z části úřadní (z Uher, Vojvodiny, Banatu, Chorvatska, Slavonska a Sedmihrad), z části patrně mimoúřadní. I jest tu zajímavo jeho statisticko-technické stanoviště. Hain měl za to, že se pro celou korunní zemi střední čísla dají zjistiti s dosti značnou měrou přibližnosti, a to praktickými odhady znaleckými, které se musí opatrně kontrolovati jinými známými okolnostmi, jako průměrnou prodejní cenou jednoho jitra různých kultur, výší pachtovného, potřebou pro konsumpci a množstvími vývozu a přívozu atd. Viděti tu tedy ještě v plném květu statistiku čiře odhadovou, ale spolu ovšem víru v možnost dostati se pomocí její k číslům aspoň přibližně spolehlivým. A přece byla ta spolehlivost dost považliva. Neboť zkoumaje sám data, jež uvádí ve své tabulce o sklizni pšenice, žita, kukuřice, ječmene, ovsa a jiného obilí i luštěnin v Čechách a bera při tom za základ, co se v Čechách čítá za průměrný výnos jednotlivých těch druhů na jitro, dochází k výsledku, že by vlastně dle udaných celkových číslic plná třetina celé orné půdy průměrem byla úhorem, kdežto skutečně nejvýše $^1/_5$ až $^1/_4$ její bývá úhorem.[2]) To statistikovi na

[1]) Handbuch der Statistik des österr. Kaiserstaates. Vídeň 1852.

[2]) Není ovšem zřejmo z celého způsobu výpočtu, jejž *Hain* na str. 28 dílu 2. podává, nezapomněl-li on sám, co několik stran před tím (str. 19) udává, že totiž v číslicích jeho tabulky o sklizních už jest odečtena potřeba pro osev, aniž jest řečeno, jak velké jest procento této srážky. Pro zajímavost věci podáváme zde data tabulky o Čechách. Dle ní udána jest v dolno-

svou dobu vynikajícímu nevadilo, aby hleděl s jistým poměrným uspokojením na podobné výsledky.

Zatím však už byly v proudu přípravy ke pravidelné organisaci zemědělské statistiky v zemi, která tak záhy měla vynikající lidi pochopující význam statistiky, a to v lůně sboru, jenž i v jiných směrech záslužně pečoval o hospodářské zvelebení země, v c. k. vlastensko-hospodářské společnosti. Byl' jejím členem, statkářem *Oppeltem* r. 1842 učiněn návrh na zřízení zvláštní »sekce pro opatření zevrubné rolnicko-lesnické, topograficko-statistické znalosti země« a byl k vypracování zevrubné osnovy pro záměr ten dosazen zvláštní výbor, jemuž propůjčen byl vládou samou k úvaze a použití také plán všeobecné statistiky Čech se zvláštním zřetelem k hmotným poměrům země, jejž byl vypracoval a zemské vládě předložil univ. profesor *Petr Mischler.*[1]) Ke skutečnému ustavení zvláštního orgánu pro statistiku polní a lesní v král. Českém (složeného z ústředního výboru a statistické kanceláře) došlo arci teprve r. 1856. K opatření materiálu původního jmenováni byli ve všech okresích delegáti a subdelegáti z úřadníků hospodářských, samostatných statkářův a pachtýřů, kteří na podkladě dat katastru o plochách hlavních druhů kulturních měli zevrubně, a to od obce k obci, zjistiti plochy osevní jednotlivých druhů plodin a spolu vyšetřiti dle kategorií jim ve zvláštních formulářích předepsaných poměry rozdělení majetku pozemkového. Jim pak spolu mělo příslušeti každoroční opatřování statistiky sklizňové. Tak povstalo veliké, pro svou dobu monumentální dílo »Tafeln zur Statistik der Land- und Forstwirthschaft im Königreiche Böhmen«, jehož první svazek, vztahující se na kraj budějovický, vyšel r. 1861,

---

rakouských měřicích úhrnná sklizeň pšenice 5,656.000, žita 13,746.000, kukuřice 9000, ječmene 7,808.000, ovsa 12,989.000, jiného obilí 120.000, luštěnin 1,298.000. Roční výnos se počítal u pšenice a žita po 15 měřicích z jitra, u ječmene a ovsa po 18, u luštěnin po 10.

[1]) Obšírnější vylíčení těchto věcí a dalších příprav jest obsaženo ve »Zprávě o činnosti ústředního výboru pro hospodářskou a lesnickou statistiku Čech« vydané r. 1867 k objasnění dosavadní činnosti tohoto výboru, jenž, byv po zrušení společnosti proměněn v orgán rady zemědělské, byl takto předchůdcem nynější zemské statistické komise. Zpráva v následujícím roce vydaná již se obírá výkladem činnosti věnované pořízení díla »tabulek pro statistiku rolní a lesní v království Českém.« K dějinám organisace statistiky v zemi jsou to cenné pomůcky.

kdežto se další uveřejňování pro nedostatek peněz i sil pracovních stále protahovalo, takže poslední svazek (13. — kraj chebský) byl vytištěn teprve r. 1883. S delegáty a subdelegáty bylo dost potíží, bylo třeba nejen pohánětí a pobízeti, nýbrž i vysílati personál kanceláře ven, aby se na místě samém udání zjevně pochybná opravila a doplnila, i není pochyby, že nebylo dílo prosto i hrubých vad. [1])

Leč přes to jest jen spravedlivo uznati, že nejen vyšel z Čech, z lůna společnosti v příčině zásluh a působení pro obecné dobro země dosud platně neoceněné, první podnět k soustavné statistice zemědělské ve velikém slohu, nýbrž že tu také byla ponejprv v Rakousku vytčena a v mezích zdaru prvního pokusu ve skutek uvedena jedině správná cesta ke zjištění ploch osevních, totiž místní vyšetření od obce k obci.[2]) Proč se od toho postupu i v Čechách pak brzo upustilo, bude pochopitelno, když se váží, že dle udání *Kořistkova* [3]) zpracování dat ze 7200 obcí s okrouhlým počtem 600.000 usedlostí v sumáře zaměstnávalo všechen personál kanceláře po celý rok. Ale povstalo dílo, jež odborníkům vynucovalo nepokrytou chválu. *Czörnig*, organisátor rakouské administrativné statiky, vzdal mu ji stejně lichotivě, jako statistický kongres berlínský r. 1863, kdež bylo označeno za nejlepší, co se dotud v tom směru vykonalo.[4]) A co více, časová a místní sou-

---

[1]) Sr. úvod k dílu »Statistické tabulky o změnách v rozdělení majetku pozemkového v král. Českém« dle stavu z r. 1890, jež vydal roku 1890 zemský výbor. Zde dotčené dílo, záměr záslužný, dokázalo — mimochodem řečeno — že pro podobnou práci, jejíž hodnota je podmíněna velikou měrou přesnosti, zrovna tak nelze s úspěchem upotřebiti samosprávních úřadů, třeba okresních, jako nebyli s úspěchem plným upotřebitelni dobrovolničtí delegáti z kruhů rolnické intelligence pro dílo předcházející.

[2]) Formuláře těch tabulek, pokud se týkají ploch osevních a dat o sklizni (ještě průměrných pro výbornou, dobrou, střední a špatnou sklizeň, nikoliv pro určitý rok), jsou otištěny jako přílohy *C* a *D* k výše dotčené »Zprávě ústředního výboru« z r. 1867. Ještě dnes byl by to, arci v dobrých znaleckých i svědomitých rukou, naprosto ideální podklad pro statistiku osevních ploch i sklizní.

[3]) »Verhandlungen des IV. Agrartages. 1893«, Vídeň. 1894, str. 149.

[4]) V uvedené Zprávě z r. 1867. — Tam jest také účetní výkaz příjmův a vydání kanceláře statistické, jenž ukazuje, že při takovém stavu finančním

vislosť svědčí nade všecku pochybnosť, že z řečeného českého vzoru a začátku vzešly, ne-li výhradně, aspoň spolu velmi podstatně plodné podněty k organisačním náběhům pro celé Rakousko.

Východištěm těchto stal se zajímavý pamětní spis, vydaný r. 1864 tehdejším ministeriem pro obchod a národní hospodářství, nadepsaný »Grundzüge für eine Agrikulturstatistik des österreichischen Kaiserstaates«. Autorem, jak se podobá, byl týž *Josef Lorenz von Liburnau*, jenž později byl dlouholetým ředitelem statistických prací v ministerium orby. K dějinám snah o soustavnou zemědělskou statistiku jest spis řečený dokumentem nad jiné památným. Chová zřejmé stopy odvahyplné rušnosti, která té doby ovládala obecně snahy po rozvoji statistiky a nešena byla nejen optimismem co do technického ovládnutí skutečností, které se měly statisticky zobraziti, nýbrž i co do vědeckého dosahu. Při zřejmé smělosti plánů podceňovaly se začasto technické obtíže. *Engel*, známý slavný organisátor statistiky v Německu, ve spisku r. 1862 vydaném,[1]) kladl statistice zemědělské za úkol zjistiti čistý výnos zemědělské výroby a jeho podmínky, aby se mohlo poznati, koná-li, co by za daných poměrů vykonati mohla a měla. Pojímá tu statistiku jako účetnictví státem prováděné, jak jest obvyklo v hospodářstvích soukromých k výpočtu čistého výnosu (Conrad). A mezinárodní kongresy statistické v Bruselu (1853), v Paříži (1855) a Londýně (1860) obíraly se úkoly, jež měla by tato statistika řešiti,[2]) aniž se příliš zatím trudily otázkami technickými v příčině opatřování původního materiálu a záruk jeho spolehlivosti. Teprve mnohem později obracela se v jednáních mezinárodního ústavu statistického i k těmto momentům pozornosť, takže vlastně až r. 1895 ponejprv zevrubněji se probraly methody vyšetřování pro osevní statistiku.

Než vraťme se k pamětnímu spisu z r. 1864. Tento mohl se

---

nebylo možno pokračovati na podkladě tak rozsáhlém i setrvati při zjišťování od obce k obci.

[1]) Briefe zweier Landwirte. V *Mentzelově* a *Lengerkově* Landw. Kalender, Berlin 1865. Uvedeno zde dle *Conrada*, n. u. m., str. 62.

[2]) Vypočtěny jsou ve zprávě *Th. Pilata*, »Rapport sur la statistique agricole fait à l'Assemblée générale au nom de la troisième section (Institut internationale de statistique. Session de Berne 1895)«, jemuž je přidána zpráva 3. sekci předložená.

opírati nejen o příklady z jiných států, které zatím se byly odvážily na organisaci statistiky zemědělské (Belgie, Sasko, Prusko), jakož spolu o první krok učiněný slibně v Čechách, nýbrž také o negativní výsledky dosavádních úřadních kroků v Rakousku. Bylo na př. nařízením ministra vnitra z 26. května 1855 všem zemským vládám nařízeno, aby podávaly dvakráte do roka zprávy o stavu plodin polních a v podzimní zprávě výkaz o výsledku žní. Ježto se však v ministeriu zpráv těch dále nepoužívalo a nebylo ani upomínáno, když nedocházely, usnula celá záležitosť — až na Čechy a Benátsko. Když pak nově zřízené ministerium pro obchod a hospodářství národní rozkaz v zapomenutí upadlý obnovilo, poznalo se, že zprávy posílané »nebyly k potřebě« [1]) A maje tento nezdar na zřeteli, pravil autor pamětního spisu z r. 1864: »Nedostává se patrně dobře uspořádaných a spolehlivých vyhledání původních (an gut geregelten und vertrauenswürdigen Urerhebungen), na kterých by zemské úřady mohly svá sestavení založiti.« Doklad, že by se opatřiti mohla, spatřoval se právě také v pokusu českém, jehož se pamětní spis výslovně dovolával.

Nemalou měrou zakládá se zajímavost pamětního spisu na tom, že jest jemu přitištěno dobrozdání *Czörnigovo* a protokol znalecké komise k poradě ad hoc svolané. Původní znění pamětního spisu bylo účinkem námitek *Czörniga* a komise částečně přepracováno, nikoliv vesměs ve smyslu přisvědčivém, nýbrž z části polemicky přihroceno. Co do předmětu vyšetření a podání rozvinul pamětní spis dosti obsáhlý program, jehož provedení se mělo napřed zkusiti v obmezenějším místním okršku a spolu vytvořiti vzor pro všeobecné potom provádění. Po stránce orgánů působil zjevně český příklad. Provádění se mělo svěřiti společnostem hospodářským (bylyť podobné jako v Čechách i v zemích jiných), jež by se opíraly o pomoc místních spolků. Společnosti měly zříditi řídící výbory a tyto pomocí delegátů místních za účasti komisařů ministerských pořídíti data o plochách osevních na podkladě katastrových výkazů o plochách druhů kultur. Nejnápadnější jest v této příčině skutečnost, že se autor pamětního spisu domníval zcela vážně, že takové vyšetření poměrů skrze delegáty zemědělských záležitostí znalé jest

[1]) Dle vylíčení v uvedených »Grundzüge«.

vlastně obdobno s oněmi vyšetřováními statistickými, při kterých »zjišťování jednotlivých případů připadá odborníkům, kteří jsou v čele příslušných větví povolání«. A jako příklad takových se výslovně uváděli faráři, dodávající na základě svých matrik data o sňatcích, porodech i úmrtích, a zdravotní orgány, sestavující čísla o nemocích a t. p. Jakoby byla opravdu obdoba mezi prostými výpisy ze zápisů, konaných na jednom místě a pro určitý obvod soustředěně i pravidelně do knih dle určitých formulářův a — zjišťováním ploch osevních a číslic sklizňových u různých hospodářství, roztroušených po širokých obvodech místních. Ale pamětní spis ani vlastně neměl na mysli takové zevrubné šetření bezprostředným přezvědem u všech hospodářství každého obvodu delegátova. Veden jsa představou, že panují všude po celých širokých oblastech stejnoměrné soustavy osevní (Feldbausystem), představoval si autor pamětního spisu zjištění ploch osevních na podkladě těchto soustav jako výpočet mathematický. Neboť ví-li se, mnoho-li činí celá plocha orné půdy v určitém obvodě, lze za předpokladu určitého typičného postupu osevního výměru plošnou, vypadající v celém obvodě na každou jednotlivou plodinu, prostě vypočísti podle podílů, jaké v dotčené osevní osnově mají; nejjednodušeji arci na př. v čiré soustavě trojpolní. Statistika osevních ploch stává se tu prostým početním příkladem, jejž možno bude rozřešit u psacího stolku. Jenže v té době už starodávné tradice takových jednoduše schematických osnov osevních ustupovaly větší rozmanitosti i tam, kde ještě na příklad trojstranná soustava jako základ se zachovala, jenom že se vyplňovala někdejší úhorová třetina pícními, tržními plodinami, okopaninami atd., tak že povstaly šesti, devíti, dvanáctileté postupy s velikou rozmanitostí plodin na místech třemi dělitelných.[1]) Už však pronikala obecněji pravá soustava střídavá i po různu volná s velikou rozmanitostí tvarů i v obvodech menších, takže spolehu na klíč výpočetní, z určité takové soustavy vyplýva-

[1]) Jakou měrou *Lorenz* této methodě důvěřoval, nad jiné svědčí faktum, že ještě r. 1894 praví ve svém článku »Kritische Bemerkungen über Statistik der landwirthschaftlichen Bodenbenützung und der Ernten« (Stat. Monatschrift, 1894): Základem největší části orebních soustav, ve vzdělaných zemích obvyklých, jest stará, zvláště od Karla Velikého doporučená soustava trojpolní . . .« Mínil ovšem tu složitou, intensivnější. Leč i to bylo již předpokladem nevalně správným.

jící, nikterak nebylo. Čím více jdeme zpět do minulosti, tím více platí rozsáhlá typovost prostých osnov osevních — zde šlo právě o budoucnost v době výrazných převratů.

V názvosloví tehdejších statistiků označují se methody výpočtu dle klíče určitým typem daného jako »indukce«. A na indukci pomýšlel také pamětní spis vzhledem na vyšetřování výsledku sklizní. Za předpokladu postupů osevních, stejnoměrně po větších oblastech pěstovaných, měly se vyšetřiti výsledky sklizní u jednotlivých hospodářství jako typy vybraných, i měly sloužiti pak za klíč k výpočtu čísel sklizňových celého příslušného obvodu poměrem k datům jich statistiky osevní. Ovšem potřeba kontroly čísel takto získaných se uznávala i měla se opatřovati (zde jsou takměř opsána slova Hainova) srovnáním čísel konsumpčních místního obyvatelstva, množství na trh přivezených a výkazů listin celních. Jakoby vůbec byla potřebna ještě nějaká indukce, kdyby veličiny posléz dotčené byly bezpečně známy!

Czörnig i statistikové znalecké komise, jejíž zdání bylo vyžádáno, optimistický ráz pamětního spisu dobře postřehli. Prve řečený zejména zjevně nevěřil, že by opření celé organisace na hospodářské společnosti a spolu, hlavně po stránce finanční, na země, zaručovalo sebrání správného materiálu původního, a pokud jde o navržené opatřování dat sklizňových způsobem typovým, postřehl ovšem dobře osudný kruh, který vězí v každém vyšetřování dle typů. Neboť každý spolehlivý výběr typů předpokládá předchozí podrobné vyšetření všech jednotlivých případů, takže by šetřování dle typů vlastně vyžadovalo námahy i náklady totálního vyšetření bez jeho spolehlivého výsledku. Proto *Czörnig* doporučoval, aby se pouze jednou za deset let vyšetřila průměrná žeň. Ale to byl jen jiný circulus. Jak vyšetřiti spolehlivě průměr víceletý bez pečlivých šetření ročních?

Aby se způsob práce vyzkoušel a pro obecný počin statistiky osevu a sklizní opor poskytlo, bylo ve dvou obvodech hornorakouských provedeno řízením *Lorenzovým* vyšetření na zkoušku a výsledky jeho úřadně uveřejněny.[1]) *Lorenz* sám pravil o něm mnohem

[1]) Statistik der Bodenproduktion von zwei Gebietsabschnitten Oberoesterreichs. In minister. Auftrage als Probearbeit ausgeführt von Dr. *Josef R. Lorenz.* Vídeň, 1867.

později,[1]) že práce zkušebná ukázala, žeť tato větev statistiky nedá se bez odhadů rozšířiti a každoročně dále prováděti.

Nelze proti této větě nic namítati, vytkne-li se jen přesně ta část práce, která se bez odhadu opravdu neobejde — a to jest statistika sklizňová — ač se ani pak nesmí přehlédnouti, že jsou právě i spůsoby odhadu rozdílné. Pouhý odhad od oka (okulární odhad) může se vyškolenému znalci v jednotlivém případě podařiti, spolehati na něj pro statistické potřeby přece naprosto nelze. Odhad na podkladě výmlatů na zkoušku ihned po žních — »průby« takové konávaly se v Čechách druhdy na velkostatkových dvorech s jakousi obřadností — podává sice již vodítko bezpečnější, nicméně zkušenosti dosvědčují, že celkové výsledky se často od zkouškových citelně odchylují. I zbývají jen odhady, které se mohou opírati o bezpečnější vědomosť o výsledku sklizní. Ten se druhdy při ručním mlácení poznával pozdě, nyní při zobecnělém užívání mlátiček mnohem ranněji. I tu pak nestačí, vybéře-li se skrovný počet hospodářství jako typů pro rozsáhlejší oblasti; musí jich býti více, vybraných se zřetelem na různé kategorie hospodářství (velkých, středních i malých) a pro oblasti rozsahem obmezené, aby o skutečné typovosti průměru takto docíleného nebylo důvodné pochyby. A konečně i pak je vše pořád ještě ve vzduchu, není-li pevný, spolehlivý podklad dán v řádné znalosti ploch osevních pro každou plodinu, o jejíž sklizeň běží, slovem, není-li dokonalé statistiky ploch osevních, která se pouhým odhadem nedá spůsobiti nikdy.

Nově zřízené ministerium orby chopilo se ihned organisačních podnětů, daných v pamětním spisu a pokusnou prací v Horních Rakousích podniknutou, svolalo r. 1868 agrární kongres a předložilo mu k úvaze celou záležitost. Kongres vyslovil se pro uveřejňování každoročních zpráv o sklizních a statistické komité, k podrobnějšímu prozkoumání jeho resolucí dosazené, rozšířilo úkoly v ten rozum, že se mají mezi dubnem a srpnem ve lhůtách dvou- až třínedělních uveřejňovati zprávy o stavu osení (předpokládajíc, že budou od ministeria honorovány a uveřejňovány), dále že má si ministerium opatřiti vědomosť o všech místech pro obchod s plodinami polními důležitých za účelem uveřejňování

[1]) V dovolaných už Kritische Bemerkungen, str. 329.

zpráv obchodních. Za to měla se — jak bylo podotčeno v dodatku ke schematu skutečností, které se měly vyjadřovati, schematu to i zde velmi obšírnému — prováděti »revise« ploch osevních nanejvýš každého pátého roku, ba snad jen každého desátého, ježto prý celkem odchylky v jednotlivých rocích značny nejsou. Šlo tedy ovšem v tomto rámci hlavně o s p ů s o b zjištění ploch osevních. Předcházeti mělo mu rozdělení zemí v přirozené obvody, tedy obvody se stejnorodými poměry pro zemědělské provozování, a vyšetření ploch hlavních druhů kulturních dle katastru, spojené s námatkovým zjištěním nastalých snad odchylek a vyšetření osevních postupů. V příčině vyšetření osevních ploch jednotlivých plodin bylo sice vysloveno přání, aby se dálo, pokud možno, přímo, jinak ale, aspoň pokud možno, pomocí hojných a pečlivě vyhledaných typů anebo dle osevních postupů, na všechen případ za pomoci cestujících delegátů a důvěrníků. Vůbec ale »usoudilo komité jednomyslně, že jest nutno přenechati jednotlivým společnostem prostředky a cesty zjišťovací, že s nimi však má ministerium sděliti několik příhodných modalit, jakých již s výhodou se užilo«. »Společnostmi« mínily se tu zemské ústřední společnosti hospodářské, jimž úkol prováděcí byl přikázán a modalitami s výhodou již použitými ony, dle kterých se zatím provedly nové pokusy statistiky v Dolních i Horních Rakousích a v Bukovině. Vše to bylo uveřejněno ve zvláštním spise, ve kterémž spolu byly obsaženy výsledky dovolaných vyšetření ve třech zemích právě jmenovaných.[1]) I vychází z nich, že se v Rakousích Dolních za podklad vzaly oblasti přirozené, kdežto se vyšetření osevních ploch i sklizní provedlo dle okresů skrze členy spolků nebo důvěrníky, kteří byli poměrů znalí aneb dotazováním (Umfragen) je poznali. V Horních Rakousích nebyly přirozené oblasti vytčeny, ale při »prvních zjištěních« vzal se zřetel až na přirozené rozdíly uvnitř obvodův obecních. V Bukovině pak (prý pro nedostatek času, sil a prostředků) na základě přirozených oblastí provedeno vyšetření typové.

[1]) Grundsätze für jährliche Ernteberichte in Oesterreich. Mit der Erntestatistik des Jahres 1868 von Niederösterreich, Oberösterreich und Bukowina. Vídeň, 1869.

III.

Takového rázu byly počátky úřadní statistiky osevu a sklizní v Rakousku. Byla státní a scentralisovanou potud, že se uveřejňování a částečně spracování původní látky konalo státním orgánem, ministeriem orby; decentralisovanou v tom směru, že se obstarávalo sbírání původních dat zemskými spolky hospodářskými, jež před zavedením zemědělských rad vykonávaly a, protože nejsou rady řečené zavedeny obecně, z části dosud vykonávají agendy veřejných zájmových zastupitelstev, a že těmto bylo zůstaveno autonomně si stanoviti postupy a orgány vyšetřující, ovšem pak i samostatně pro své obvody uveřejňovati výsledky těch vyšetření, což se v některých zemích, jako k. př. též v Čechách, skutečně co rok konalo a koná. Celé zavedení se stalo v důvěřivém předpokladu, že i zemská ústředí i jejich místní pomocníci, látku statistickou sbírající, nebudou míti jen dostatek odborníckě schopnosti a lásky k věci, nýbrž že odborný zájem sám bude dostatečnou pohnutkou k nejspolehlivějšímu opatření dat. A ježto se různé možné cesty a spůsoby původního vyšetřování daly jim na vůli a tím byly takřka uznány za rovnocenné, nebyl vlastně ani pevný základ položen k vypěstování smyslu pro cesty nejracionálnější. Jest ostatně na jevě, že se nemůže ryze dobrovolnickému šiku orgánů, podvolujících se z pouhé ochoty dílu nemálo odpovědnému, přespříliš předpisovati a poroučeti. Obvody jim vykázané byly nad to dosti veliké a v těch bylo na ně vloženo netoliko vyšetřovati a běžně podávati zprávy o stavu osení a zjišťovati co rok výsledky sklizní na jednotku plošnou, nýbrž také co rok udávati plochy osevní. Zjistiti pro každý obvod velikost sklizně jednotlivých plodin průměrně vypadající na jednotku plošnou (dříve vesměs jitro) byly tyto orgány schopny při svědomitém postupu a zejména, když vyšetřily dotčené výsledky u hojnějšího počtu hospodářství různého druhu a velikosti. Ale pomocí těchto průměrných dat, pro jednotky plošné získaných, vypočísti s dostatečnou přibližností, ať nedíme jistotou, velikost sklizní pro celé obvody, bylo vůbec možno jedině na podkladě správné známosti ploch osevních každé jednotlivé těch plodin. Leč i toto vyšetření bylo zůstaveno obětavé píli, svědomitosti a důvtipu těchže důvěrníků, ač náleží k tomu ještě jedna podmínka: fysická možnost. A tak ovšem

oznamovala se rok co rok i data o plohách osevních i data sklizňová jako výsledek odhadní činnosti důvěrnické. Bylo-li udání toho kterého důvěrníka o velikosti průměrné sklizně některé plodiny na jednotce plošné nápadno, bylo možno srovnáním dat jiných, z téže přirozené oblasti pocházejících, postřehnouti pochybnou povahu jeho a zjednati dotazem novým nebo místním přezkoumáním skrze orgán statistického ústředí zemského nápravu chyby. Nedostatky dat o velikostech ploch osevních nebylo možno tak snadno postřehnouti, leč byly-li už příliš okaté. Původní český spůsob vyšetření těchto ploch, jediný to spůsob správný, totiž vyšetřením od obce k obci, nebyl ani při prvních vyhledáváních ve všech zemích proveden, ba snad kromě Čech v nižádné jiné, leč ani v Čechách nebyl více opětován. K neposledním příčinám toho nedostatečného provádění náležela však skrovnost prostředků finančních. Sám *Lorenz* [1]) vypravuje, že původní statistiková dotace ministeria orby činila 40.000 zl. — z čehož připadlo polovice na podpory odborným orgánům zemědělským k opatření statistické látky — že však i ta byla od r. 1876 stlačena na polovici a teprve r. 1893 zase zvýšena na 30.000 zl. A to byla dotace ne pouze na statistiku osevu a žní. Co v rozličných zemích se věnovalo na statistiku, dalo by se jen s velikou obtíží sestaviti — není však ani pochyby, že mnoho to nečinilo. Nepoměr mezi tím, co se chtělo a co skutečně spůsobilo, nevysvětluje však jediný finanční nedostatek. To je z vylíčení dosavadního zřejmo. Hlavní příčinou byla přece důvěřivosť, že orgány látku původní opatřující svému úkolu jakž takž dostojí, protože slouží prospěchům svého stavu, svého výrobního odvětví. Kolik je oborů našeho konání, kde nás konejší podobné důvěřivé předpoklady o možnosti zdárných výkonů při zjevně nedostatečné k nim výpravě silami a prostředky! Nic by nebylo tak na snadě, jako myšlénka, že právě rolnické kruhy mají nejméně příčiny k nevrlosti nad neuspokojivým stavem zemědělské statistiky výrobní, když přece všecka se zakládá na datech, jež lidé jejich povolání dodávají. A přece by se těmto křivdilo. Žádať se na nich prostě příliš mnoho, jsou-li k opatření tak důležitých dat pořád a pořád jen odkázáni na své osobní dojmy a zkušenosti a tím na práci odhadovou těmi dojmy a zkušenostmi

[1]) Kritische Bemerkungen str. 334.

výhradně ovládanou, a utvrzuje-li je stálé setrvávání při tomto rázu postupu konečně v přesvědčení, že to také pro účel daný dostačí. Vlastní vůdčí osobnosti statistiky zemědělské nebyly také jiného mínění. Ještě roku 1894, když už i domácí hlasy o potřebě reformy osevní a sklizňové statistiky odevšad tak vážně se ozývaly,[1]) že zasluhovaly ocenění, odpovídal *Lorenz* na výtky z ciziny, jež už v počátcích ústřední rakouské statistiky té pronesl *Conrad* a později *Traugott-Müller* proti bujícímu odhadnictví bez exaktních podkladů,[2]) těmito nevrlými slovy: »Práce sama poučila, že a jak se dá se značným užitkem (mit erheblichem Vorteil) také »odhadovati«, na čemž kritiky, theoreticky zcela oprávněné, ničeho nemohou změniti.«

Leč kritiky neumlkaly přes to, že se objem a obsah našich úřadních publikací statistických o výrobě zemědělské stále šířil a spolu po stránce účelné úpravy a snadné orientace zveleboval. Kdyby ku př. to, co se každoročně podává v rolnicko-statistickém svazku úřadní výročnice »Jahrbuch des Ackerbauministeriums«, bylo touž měrou spolehlivo, jakou je obsahově bohato a uspořádáním poučno, byla by to opravdu neobyčejně cenná sbírka. Vezmeme-li k tomu články a přehledy i s pravidelnou předběžnou t. řeč. prozatímnou zprávou sklizňovou ve »Statistische Monatschrift« i speciálná uveřejnění ministeria orby (jako na př. velké dílo »Getreide im Weltverkehr«) a konečně ještě publikace statistických orgánův v jednotlivých zemích, nebylo by v příčině mnohosti důvodu ke stížnostem.

Stížnosti ostatně nevycházely pouze z péra statistiků a zemědělských spisovatelů, nýbrž nalezly si ozvěnu v odbornických shromážděních a sjezdech.[3])

---

[1]) Přední zásluhu o neunavné nabádání v tom směru má z domácích našich odborníků prof. Dr. *Kožaný* v Táboře, který již více než deset let neustává otázkou reformy statistiky osevní a sklizňové se obírati a jehož články v Archivu zemědělském, Hlasu Národa, Wiener landwirtschaftliches Wochenblatt, Wiener landw. Zeitung a j. jsou neméně cenné nežli jeho účast při poradách 4. agrárnického sjezdu ve Vídni r. 1893.

[2]) Prve řečený v článku »Die Statistik der landw. Produktion« (Hildebrandovy Jahrbücher X.), druhý ve spisu »Untersuchungen über den gegenwärtigen Stand der Agrarstatistik«. (Jena 1888.)

[3]) Tak již na kongresech v Budapešti (1885) a Vídni (1890) a zvláště ve IV. agrárnickém sjezdu rakouském (Vídeň 1893), jehož jednání nabyla

Původně se kritika proti nedostatkům method zjišťovacích obracela hlavně s hlediště vědeckého. I jest samozřejmo, že stanoviště toto v námitkách, kritikách i návrzích opravných dosud významu a platnosti nepozbylo, anoť nejde při něm pouze o potřeby spolehlivých podkladů pro úsudky o zemědělském pokroku a jiné příbuzné otázky, nýbrž také o důležité hlediště sociálnopolitické. Když totiž, v počet vezmouce data o vývozu a dovozu celého rakousko-uherského celního území a vzájemného obchodu rakousko-uherského, na podkladě naší statistiky sklizňové sestrojíme číslo průměrné spotřeby chlebových rostlin a mouky v Předlitavsku, dospějeme k číslici tak povážlivě skrovné, že nám nezbývá než pokládati naše data sklizňová za nemožně nízká, nemáme-li věřiti v děsivou podnormálnost výživní bilance nejširších vrstev předlitavského obyvatelstva.[1])

Znenáhla však přibývalo též účastenství praktických zemědělců na výsledcích statistiky sklizňové. Přibývalo ho tou měrou, jakou se stupňovaly účinky krise a pro rolníka nabývalo veliké váhy, aby dokonalou znalostí výrobních, trhových a spotřebních skutečností dovedl čeliti převaze, kterou v příčině té nad ním měli, využitkujíce jí ovšem proti němu, živly obchodnické. Povstala představa, že by se měla úřadní statistika sklizňová státi pomocnicí zemědělstva naproti vykořisťovacím snahám obchodnictva, oprávkyní mylných a v omyl uvádějících zpráv, jež o čakách sklizňových a výsledku žní obchodnictvo ve svůj prospěch dává do veřejnosti. Posléz dotčené podezření vyslovovalo se zejména proti tak řečenému mezinárodnímu trhu semennému, jenž býval každoročně svoláván do Vídně k výměně názorů o vyhlídkách sklizně v různých zemích. Byl podezříván a to ne bez dokladů, že sklizeň očekávanou schválně zveličoval, aby tlačil ceny ve prospěch obchodu, jenž bezprostředně přede žněmi a nejblíže po nich mívá činiti s nabídkou nejnaléhavější. Jak se samo sebou rozumí, dostal se tím do popředí moment včasnosti uveřejňování nejen zpráv o stavu

nemalé poučnosti sdělením a výměnou názorů četných vynikajících odborníků a jehož resoluce dosud jaksi ovládají směr smýšlení o úkolech reformy v našich předních zemědělských kruzích rakouských.

[1]) Zajímavý takový výpočet u *Eug. v. Philippovich*, Die österr. Handelspolitik und die Interessen Oesterreichs. Ztschft. für Volkswirt., f. Sozialpol. u. Verwaltung, XI. sv., str. 457 a násl.

osení, nýbrž též statistiky sklizňové samotné. Nemalá část obžalob pro opozdilé vydávání i tak řečené předběžné zprávy o výsledku sklizně hlavních rostlin obilních i obšírné definitivní statistiky nebyla arci odůvodněna. Uveřejniti definitivní výsledky žní v čase, kde by ještě bylo možno jich bezprostředně využitkovati pro potřeby trhové, je vůbec nemožno, protože první důležitá práce základní, sebrání dat sklizňových, není vyčerpána zasláním zpráv důvěrníků venkovských o tom, kolik který druh letos na hektar plochy dává úrody. Bývá třeba o zaslání to upomínati, za příčinou mezer a zjevných chyb pečovati o nápravu dopisováním aneb (což teď zobecnělo nad míru) vysíláním úřadníkův úřadu data sbírajícího na místo samo, načež teprv je možno přikročiti ke spracování. Ba i sumární čísla předběžného přehledu o výsledku sklizně hlavních druhův obilí mohou z podobných důvodů zpravidla teprve vyjíti v čas, když očekávaný a na konec skutečný výsledek žní dávno počal vykonávati určující vliv na stav trhový. Při tom také nezapomeneme, že ráz nynějších konjunktur obilních jest mezinárodní a že sebe rannější a bezpečnější poznání zpráv o nadějích i výsledcích domácí sklizně samo o sobě není ještě žádným vodítkem pro konkretní potřeby trhové. Jen všecky dohromady, domácí i cizí, poskytnou teprv potřebné světlo.

Bylo by neplodným sporem slovním příti se o to, lze-li řaditi pod pojem statistiky také ony správy o stavu osení, které se v přítomné době ve všech státech pomocí více méně husté sítě důvěrníků v pravidelných lhůtách od jara již opatřují a uveřejňují, vyjadřujíce očekávaný výsledek sklizně každé hlavní plodiny buď slovnými znaky poměrovými (velmi dobrá, dobrá, prostřední, chatrná, velmi chatrná) nebo číslovými značkami (n. př. 1—5), při čemž, jak ještě uvidíme, vždy arci východištěm má býti určité statistické číslo (sklizeň minulého roku, průměrná za let posledních neb pod.) vzhledem k němuž se poměr letoška značkou vyjadřuje. Tu běží o pouhé sklizňové předpovědi č. prognosy, věc veliké praktické závažnosti, je-li spolehliva a včasná, a ty jediné s jistou předběžnou orientací bezprostředně po žních — doplňované ustavičně výkazy a zprávami o zásobách na skladech a množstvích plovoucích atd. — tvoří podklad trhových úsudků, vždy arci toliko v souboru stejnorodých záznamův a zpráv ze všelikých míst závažných pro tvoření cen pod vlivem celkové světové konjunktury.

Snad ještě více nežli rozmrzelosť nad opozděným vydáváním zpráv sklizňových, bylo toto poznání příčinou, že se na mnohých stranách statistika definitivných výsledků sklizně pokládala i prohlašovala za bezcennou pro rolníka. Takové slovo padlo m. j. též na IV. agrárním sjezdu vídeňském.[1]) I v Německu bylo dle *Lorenze*[2]) považováno za věc uvážení hodnou, zda by se neměly číslové tabulky o sklizních vůbec zanechati, což také potvrzuje *Conrad*,[3]) sám připouštěje, že by postačilo vyjadřiti výsledek sklizní poměrovými značkami číslicovými, při čemž by se střední úroda vzala za rovnou číslici 1. To jest vlastně totožno s vyjadřováním procentovým. Leč sám přece spolu doznal, že v Prusku, kde se dotčený spůsob praktikoval, průměrné číslo číslicových značek za delší řady let nedalo nikdy 1, nýbrž méně, ač během příslušných let výnosy stoupaly. Utěšoval se jenom výhodou, která by z toho spůsobu kynula, že by přestalo zneužívání »statistických« dat o sklizních, které se napořád vyskytuje. Na zmíněném sjezdě vídeňském bylo sice ihned a to od různých osobností vytčeno, jak veliký význam dobrá číselná statistika má či správně může míti pro účely vědecké. O tom by bylo zbytečno se šířiti. Ale ona má či vlastně může míti také převeliký právě pro potřeby praktické, zejména pak pro samy předpovědi sklizňové. Každé pouze značkové udávání sklizně (pomocí značek slovných neb číslicových) musí na konec uváznouti v neurčitostech, nemůže-li se opírati o direktivní kvantitativná udání určitá. Musíme zkrátka míti za podklad všeho značkového vyjadřování nějaký v určitých číslech vyjadřený výsledek sklizňový. Vyjadřuji-li n. př. při předpovědích sklizňových nebo odhadech úrody po sklizni pouhým jakýmkoliv výrazem poměrovým stav ohledáním zjištěný, budu přesněji souditi jediné, budu-li znáti buď skutečnou výši sklizně loňské nebo sklizně za jistou řadu let průměrné. Sice přirovnávám stále jen veličiny zcela mlhavé. Maje však takovouto pomůcku po ruce a tím spolu možnost, srovnávati n. př. své předpovědné úsudky i svůj konečný přibližný odhad přede žněmi s určitými velkostními čísly konečného řádného vyšetření sklizně, vycvičuji a vyškoluji se teprve v díle odhadovém, poznávám svá pochybení, zbystřuji svou

[1]) Verhandlungen, str. 134 a násl. Ale nezůstalo bez odvety horlivé.
[2]) Wiener landw. Zeitung 1894, č. 31.
[3]) Grundriss, n. u. m., str. 115.

pozornost pro různé skutečnosti méně nápadné a pod. Zkrátka: bez pečlivé definitivní statistiky sklizňové, vyjádřené plnými měrovými čísly (tolik a tolik centů neb hektolitrů), nemá ani předpovídání sklizní a předběžné odhady výsledku v čas sklizně pevného podkladu a měřítka. Protože však správný výsledek sklizňové statistiky naprosto není možný bez dobré t. j. spolehlivě provedené statistiky ploch osevních, tedy se vlastně všecky ty výkony navzájem podmiňují a výsledek jest následující:

Statistika sklizňová, má-li se opatřiti s plným užitkem pro praktické i vědecké potřeby, má býti každoroční a může se docíliti při tom dobré, provádí-li se znaleckými a svědomitými orgány, jimž nesmí se úkol stěžovati tím, že se jim přikáží příliš rozložité obvody. Zjištění sklizně s jejich strany musí se opírati o skutečné výsledky tak četného počtu hospodářství, aby všecky v příslušném obvodě se vyskytující rozdíly v tvarech statkových (velká, střední, malá hospodářství) i všecky hlavní rozdíly ve spůsobech provozovacích byly vystiženy. Obmeziti se musí arci odhad na to, aby se udalo, kolik centů neb hektolitrů každé vyšetřované plodiny vypadne toho roku průměrem na hektar půdy v příslušném obvodě.

Skutečný výsledek v číslech úhrnných vypočte úřad data sbírající tím, že násobí známé mu plošné rozsahy, v každém takovém obvodě té které plodině věnované, udanými jednotkovými dáty výnosovými. Aby však ony přesně znal, musí míti po ruce spolehlivá data o nich. To však nemůže býti zůstaveno pouhému odhadování znalců — ať dle tak řečených typických hospodářství nebo výpočtův dle předpokládaných soustav (turnův) osevních, tím méně dle pouhého posouzení od oka — nýbrž předpokládá neodvratně občasné přesné zjištění od obce k obci, podle stavu všech hospodářství v každé obci v mezích výměr katastrových, nejbezpečněji tedy od hospodářství k hospodářství. Zjištění tato nemohou se z příčin nákladnosti díti každoročně. Není také každoročních potřebí, anyť poměry osetých ploch se tak kvapně přece nemění ani při nynějších poměrně hojnějších konjunkturových popudech ke změně osevních postupů. Má se za to, že by desítiletá obnovovací období dostačila a tím by spolu bylo snáze možno pro každé takové zjištění zabezpečiti odbornou pomoc neb aspoň kontrolující dozor orgánů evidence katastrové. Pravidelným zpravodajům roč-

ním by připadl toliko úkol ten, aby každoročně podrobili tento základní (na desítiletí platný) výkaz ploch osevních revisi ve dvojím směru. Předně v tom, aby postřehli a oznámili nápadnější úchylky ať z jakýchkoliv příčin změnami osevních postupů nastalé. Za druhé však, aby v těch mezích zjistili skutečné plochy sklizňové. Neboť vykázané plochy osevní nejsou již také vždy bezpečně sklizňovými — živelní nehody způsobují, že se osení na určitých polích neb v celých tratích i v širších rozměch úplně zmaří, že se pak buď neobnoví nebo po případě zaorá a nahradí pro týž rok sklizňový jinými plodinami, než byly původní. Případy takového druhu, vyskytnou-li se jen po řídku a výjimečně, nepadají pro velké celky na váhu, mohou se ale v daném obvodě dostaviti širší měrou a pak jest potřebí uvědomiti o nich úřad dáta sbírající a v tabulky je sestavující, protože se jimi mění podklad jeho počtů.[1])

Prognosa sklizňová dá se konečně za těch předpokladů prováděti přesněji, ježto jest možno doručiti orgánům její pokaždé číslo základové, o něž se mohou opírati poměrová udání značková od nich požadovaná.

Po těchto cestách vskutku již se ubírá statistika sklizňová v některých státech. Nečiním si úkolem vypisovati vše podrobně, jak v dotčených státech jest upraveno.[2]) Vyjmeme toliko krátký nástin o zařízeních v Německu a ve Spojených státech severoamerických.

V Německu provedla se dosud čtyřikráte (1878, 1883, 1893 a 1900) samostatná zjištění o způsobu a rozsahu užívání půdy, zcela nezávislá na vyšetřováních pro účely statistiky sklizňové. Zjištění takové provádí se v každém státě dle politických neb katastrových obcí, při čemž, kde jsou po ruce úřadní výkazy výměr (katastry), slouží ony za pomůcku a kontrolní prostředek. Kde jich není, má se poměr použitých ploch zjistiti odhadem za podpory

---

[1]) V podstatě se tyto zásady shodují s resolucí 4. agrárnického sjezdu vídeňského.

[2]) *Conrad*, n. m. u., str. 100 a násl. různé ty způsoby vypisuje zevrubněji. Rovněž informační spis ministeria orby »Statistik des Ackerbaues« sestavený k rukám komitétu Rady rolnické pro opravu statistiky rolnické, lesní a báňské. Konečně též »Zpráva o ročních zjišťováních sklizní«, sestavená kanceláří zemské statistické komise české dle usnesení z 12. listopadu 1898.

jiných pomůcek vhodných, jaké jsou po ruce. Liší se osev hlavní plodiny od vedlejší, předchozí neb potomní, v témže roce na témže pozemku pěstěné. Vyšetření vztahuje se dle formulářů z r. 1883, částečně změněných r. 1892, na 9 hlavních způsobů vzdělávání půdy, v hlavní skupině obilí a luštěnin dále se rozeznává 17 hlavních druhů, v 8 rubrikách okopaniny a zeleniny, 12 druhů rostlin obchodních, 6 pícních atd. Předpisem jednotlivého státu může vyšetření býti vztaženo ještě na jiné plodiny, nežli jsou zahrnuty v říšském formuláři. U každého jednotlivého hospodáře zjistí se příslušné výměry celkové a pak v mezích jejich podrobným odhadem ty, jež vypadají na jednotlivé formulářové druhy plodin. Vyšetření řídí úřad obecní za pomoci hospodářských spolků a znalců. Kde místní úřad to shledá býti účelným, může zříditi zvláštní komisi. Kde se nenajdou způsobilé osoby, které by úkol vyšetřovací převzaly jako čestný, mohou se poskytnouti remunerace.

Sklizňové zpravodajství, zahrnující podávání zpráv o stavu osení (od dubna do listopadu, vždy uprostřed měsíce, značkami slovními prostředkem lístků korespondenčních, jež se zasílají buď ústředí zemskému nebo přímo cís. úřadu statistickému) a opatření dat sklizňových (uprostřed listopadu) obstarávají pro obvody vymezené zemskými vládami určití ustanovení zpravodajové stálí. Nyní působí v celé říši 8000 zpravodajů pro 77.000 obcí. R. 1898 připadalo průměrem 9100 *ha* plochy rolnicky použité jednomu zpravodaji, r. 1902 okrouhle po 4700 *ha,* dovésti se má organisace tak daleko, aby na jednoho nepřipadalo více než 2000 *ha*. Jejich úkolem jest, vyšetřiti v obvodě přikázaném pro plodiny výše naznačené průměrnou sklizeň dle váhy na *ha* vypadající. Tato udání zpracuje statistický úřad, nikoliv však bezprostředně na podkladě výkazů o plochách osevních, které byly zjištěny všeobecnými, občasnými vyšetřeními, o nichž výše bylo promluveno, nýbrž na základě zvláštní každoroční revise osevních ploch, jíž data oněch vyšetření slouží jen za oporu. Tuto revisi, jejíž účelem jest zjistiti osevní, resp. skutečné sklizňové plochy všech formulářových plodin pro ten který rok, neprovádějí zpravodajové sklizňoví, nýbrž pokaždé v polovici června představení obcí a samostatných statkových obvodů spolu s místními znalci anebo zvláštní komise i jiné spolehlivé orgány ad hoc pověřené. Výsledky jejich vyšetření se zasílají do 15. srpna statistickému úřadu, který pak, když dojdou

z jednotlivých obvodů průměrné odhady sklizňové na *ha* vypadající, provede výpočty o číselných úhrnech sklizně.

Znamenáme ihned rozdíl od zařízení našich. Nemáme občasných zevrubných vyšetření základových, nemáme žádné přesnější statistiky ploch osevních, ty odhaduje spolu s výsledky žní pokaždé zpravodajstvo sklizňové, jehož obvody jsou mnohem obsáhlejší a jež na přemnohých místech samočinně ani nepůsobí, nýbrž vyčkává návštěvy vyslance statistického úřadu zemského, s nímž společně povšechný odhad ploch osevních i výsledků sklizňových zároveň provede. Rozdíl nápadný.

V Unii Severoamerické vyšetřují se u příležitosti desítiletého censu pokaždé také poměry držby pozemkové a statkové (usedlostí, hospodářství), plochy věnované jednotlivým druhům plodin a těžba obilní dle množství a hodnoty. Hlavní arch dotazný, těch věcí se týkající, doručí se každému držiteli pozemku, rolníku, pachtýři neb správci »enumeratorem«, který vyplněný arch opatří svým visem. Posléz dotčení zřízenci censoví, jichž r. 1900 bylo 55.000, musí se osobně odebrati do svých obvodů a podrobně sami prozkoumati poměry, jež se vyšetřují. Výsledek nepokládá se však dosud za úplně spolehlivý. Sklizňovou statistiku docela nezávisle na censu provádí statistický odbor zemědělského ministerstva Unie. Jeho personál pro účely sklizňové statistiky se r. 1899 skládal z 41 agentů státních, kteří byli ve spojení s 8730 korrespondenty, již zasílají zprávy měsíční o stavu žní. Samostatně vedle nich působilo v hrabstvích 2627 korrespondentů, kteří za součinnosti 7881 pomocníků a 36.426 představenstev obcí (townships) podávali zprávy pro své obvody. Je tu tedy zpravodajství dvojí, které se jaksi vzájemně kontroluje. V roce 1900—01 zvýšil se počet korrespondentů na 250.000. Tímto aparátem se vyšetřují každoročně jak plochy osevní tak výsledky sklizňové i přiznává se, že vyšetření ploch sklizňových nelze dosud provésti úplně přesně. Ale pečuje se o vhodné vychování zpravodajských osob tím, že pro »korrespondenty« vydává statistický odbor od r. 1890 zvláštní časopis »The Crop Reporter«, který je poučuje o jejich výkonech a všem, co jim věděti užitečno, i osvědčuje se dobrým prostředkem pro zdokonalování výkonův a usnadnění správních agend i pro zmenšení výloh.

Z cizích vzorů dají se bráti s výhodou podněty. Prostě je pře-

nášeti na domácí půdu nebývá vždy rozřešením nejlepším. Kdyby se u nás n. př. občasné, obecné a zevrubné zjištění dat osevních uvalilo na obce, nebylo by mnoho záruk správnosti. Zkušenosti o statistických výkonech obcí jsou u nás dosud nepříznivy, ať už jsou příčiny jakékoliv. Spolupůsobení nějakých odborných sil bylo by nezbytno a výše již bylo poukázáno na orgány evidence katastrů. Než vůbec vyřízení otázky o orgánech pro statistická šetření zemědělská jest u nás již pro budoucnosť připraveno. V duchu říšského zákona samého o závazných společenstvech rolnických byla by těmi orgány právě závazná společenstva rolnická, jejichž uvedení ve skutek závisí už jen na vydání příslušných zemských zákonů. Statistiku společenstevní mají opatřovati už podle zákona. Tkví v povaze věci, že tato statistika nebude moci záležeti v pouhých seznamech jmen, nýbrž katastr členský musí obsahovati dáta nějaká vztahující se k rolnické kvalitě jednotlivých členů; sama sebou se tu vnucuje myšlénka o založení katastrů členských na údajích držbových nejen dle daní, nýbrž spolu dle výměr. Musí-li již se udržovati katastr členský dle výší daňových (z příčiny rozvrhu společenstevní přirážky), jest doplnění evidence dle ploch držebních podle kulturních druhů katastrových s čísly katastrovými poměrně neobtížným úkolem. Tím jest již podklad práce pro statistiku osevní dán. Při předpokládaném desítiletém zjištění ploch osevních třeba jen stav osetí na tom základě dotazy a obchůzkovou kontrolou zjistit. Tak nebo jinak — za pomoci inteligentních znalců a dozoru orgánův evidence katastru dala by se naznačeným způsobem docíliti statistika osevní s náklady menšími, než bylo dosud předpokládáno při každé zmínce o podobné reformě. K dalším momentům zárukovým pro správné technické postupy při vyšetřování ploch osevních (resp. sklizňových) i sklizní samých náleží pak naděje, že budou po ruce poměrně inteligentní síly pracovní jaksi z úřadní povinnosti. Agendy závazných společenstev rolnických budou vyžadovati dosazení jistých výkonných sil pro běžnou práci písemnickou atd., řekněme sekretářů, na nichž bude dlužno požadovati jistý průkaz vzdělání a kteří budou s to ve svých pracích se vyškoliti, oddávajíce se jim výlučně. Při ustanovování nebude dále možno obejíti se bez instruktorů, kteří by úředníka i členy uvedli a vpravili v jejich úlohy. Také v tyto statistické. Nějaký úřadní věstník neb jiný orgán bude pro vyhlášky, zprávy, upo-

zornění, návody a t. p. jistě záhy, nejspíše hned vytvořen nebo z existujících některý k tomu cíli věnován a zařízen. Také tedy spolu pro účely statistické techniky. Tak by tu ponejprv povstala síť orgánů po celé zemi rozestřená, u nichž by nebylo třeba šetrných úzkostlivých zřetelů dosavádních na dobrovolnické spolupracovnictví, aniž nutno spolehati pouze na odborný živnostenský zájem, který je pohne k horlivé a svědomité účasti na díle statistiky, byť bychom i mohli doufati, že mohutné sloučení na podkladě ryze zájmovém probudí a oživí právě toho ducha horlivosti v oboru všelikého snažení zájmového. A statistická evidence různých poměrů, jež se týkají držení půdy a nakládání s ní, bude při tom míti úlohu stále větší. Samo sebou vše nepůjde; spoléhati na sílu prozíravosti a citového i rozumového pochopení, jak bylo původně osudnou chybou při společenstvech dle řádu živnostenského, bylo by i při ustavení společenstev rolnických neblahým klamem. Bude třeba povzbuzující a osvěcující působnosti i z venčí, aby vše se uvedlo do žádoucích kolejí, a vytrvalé bdělosti, aby v nich se udrželo. Nejsou to nikterak věci nedostižitelné. Byly-li by, pak raději ani nezačínat.

Zemské zákony, které mohou v mezích rámcového zákona říšského přinésti podrobnější ustanovení o celé řadě záležitostí organisačních i jiných, budou moci obsahovati i jistou míru direktivných ustanovení v příčině statistických úkolů, proti říšskozákonným rozšířených, a nemělo by se při sdělávání osnov nebo při ústavním jich projednávání na to zapomenouti.

Ať již bude osud velké ideje společenstevní jakýkoliv, oprava naší statistiky sklizňové je naprosto nezbytna. Vždyť i ona ve spojení se zpravodajstvím o stavu osení a t. d. nabude při rozvinující se svépomocné organisaci trhové našeho rolnictva pro ně samo teprv žádoucí užitečnosti a dojde-li k nějakému opravdu plodnému výsledku nového pokusu o mezinárodní organisaci zájmů zemědělských, o kterých se právě v Římě konají první porady, pak bude všecko zemská a státní ústrojí statistiky osevní a sklizňové včlánkováno do velkého mezinárodního souboru.[1]) A tu se, nepů-

[1]) Za ústřednu, která by zjednala jednotné základy obilní statistiky pro celou Evropu, přimlouval se novější dobou s hlediště tržních prospěchů *Ruhland* o představenské schůzi mezinárodního rolnického sdružení v Praze

jdou-li věci jinak, i bez společenstev musí konečně dostaviti odhodlání k nezbytné práci základové, ku provedení spolehlivé statistiky osevní. Finanční oběť, dnes důvod odkladů, jemuž se těžce, ale pod dojmem jiných skutečností podrobujeme, musí býti podstoupena. Ona je první podmínkou. Ovšem i zpravodajství sklizňové musí pak býti zvelebeno, i když se naděje ve společenstva shatí, rozmnožením počtu a zmenšením obvodů, zdokonalením pomůcek a t. d. — sic nebudeme míti statistiky sklizňové lepší, než dosud máme. Vždyť ona mohla býti lepší, kdyby se bylo postupovalo a bylo mohlo postupovati podle správných organisačních zásad, které před padesáti lety, na úsvitě našich novějších snah o statistiku výroby zemědělské právě v Čechách byly vytčeny a nejen to, i prvním, pohříchu už neopakovaným pokusem ve skutek uvedeny. K tomu lepšímu, s nímž jsme tehdy slibně započali, musíme se zase vrátiti těžíce spolu ze vzorův a zkušeností těch, kteří přišli zde opravdu, aspoň z velké části, po nás, ale zatím nás už předhonili, kdežto my zůstali v půl cestě státi. Do té doby pak, než budou základy nové organisace vybudovány a první úspěšné dílo na nich provedeno, nemělo by smyslu rozšiřovati statistické úkoly v oboru zemědělském na předměty nové. Nejprve zdokonalit zjišťování těch, na něž se už nyní naše statistické zprávy vztahují a byly by dokonalejší, kdyby sbory a jednotlivci o ně péči vedoucí byli mohli provésti to, co sami dávno za nalehavě potřebné uznávali.

---

v dubnu 1904. Podobně dávný usilovatel o reformy Dr. *Kožaný*, v článku Die Bestrebungen betreffs einer zweckentsprechenden Organisation der Getreidestatistik. (Wiener landw. Zeitg. 1905, č. 26.)

O konferencích haagských.

Podává *Dr. Krčmář.*

(Pokračování.)

Protocole final.

Énumération des hautes parties contractantes:

.....

.....

I.

Dispositions concernant le mariage.

a) Conditions pour la validité du mariage.

Art. 1.

Le droit de contracter mariage est réglé par la loi nationale de chacun des futurs époux, sauf à tenir compte, soit de la loi du domicile, soit de la loi du lieu de la célébration, si la loi nationale le permet. En conséquence et sauf cette réserve, pour que le mariage puisse être célébré dans un autre pays que celui des époux ou de l'un d'eux, il faut que les futurs époux se trouvent dans les conditions prévues par leur loi nationale respective.

Art. 2.

La loi du lieu de la célébration peut interdire le mariage des étrangers, qui serait contraire à ses dispositions concernant:

1. la nécessité de la dissolution d'un mariage antérieur;

2. les degrès de parenté ou d'alliance, pour lesquels il y a une prohibition absolue:

3. la prohibition absolue de se marier, édictée contre les coupables de l'adultère, à raison duquel le mariage de l'un d'eux a été dissout.

Protokol závěrečný.

Jména stran smluvních:

.....

.....

I.

Ustanovení o manželství.

a) Podmínky platnosti manželství.

Čl. 1.

Právo uzavříti manželství řídí se právním řádem vlasti obou nupturientů, s tou však výhradou, že možno říditi se právem bydliště neb místa, kde sňatek uzavřen býti má, dovoluje-li tak právo vlasti. Nehledě k této výhradě, může manželství ve státě, jenž není vlastí manželů neb jednoho z nich, jen tehdy býti uzavřeno, nebrání-li nupturientům překážka podle práva jejich vlasti.

Čl. 2.

Právo místa, kde sňatek má býti uzavřen, může zakázati sňatek cizinců, který příčil by se se těmto ustanovením:

1° ustanovení, že předchozí sňatek musí býti zrušen.

2° ustanovením o překážkách příbuzenství neb švakrovství, mají-li ony povahu absolutní.

3° ustanovení, že sňatek nemohou uzavříti osoby, které dopustily se spolu cizoložství, jež bylo příčinou, že manželství jedné z nich bylo rozloučeno.

Art. 3.

Les étrangers doivent, pour se marier, établir que les conditions, nécessaires d'après leurs lois nationales pour contracter mariage, sont remplies.

Ils pourront faire cette preuve soit par un certificat des agents diplomatiques ou consulaires ou bien des autorités compétentes de leur pays, soit par tout autre mode jugé suffisant par l'autorité locale, qui aura, sauf convention internationale contraire, toute liberté d'appréciation dans les deux cas.

Art. 4.

Sera reconnu partout comme valable, quant à la forme, le mariage célébré suivant la loi du pays où il a eu lieu.

Il est toutefois entendu, que les pays, dont la législation exige une célébration religieuse, pourront ne pas reconnaître comme valables les mariages contractés par leurs nationaux à l'étranger sans observer cette prescription.

Il est également entendu que les dispositions de la loi nationale, en matière de publications devront être respectées.

Une copie authentique de l'acte de mariage sera transmise aux autorités du pays, auquel appartiennent les époux.

Art. 5.

Sera également reconnu partout comme valable, quant à la forme, le mariage célébré devant un agent diplomatique ou consulaire, conformément à sa législation, si les deux parties contractantes appartiennent à l'État dont relève la légation ou le consulat et si la législation du pays où le mariage a été célébré ne s'y oppose pas.

Čl. 3.

Cizinci, kteří chtějí uzavříti sňatek, musí prokázati, že splněny jsou podmínky předepsané právem jejich vlasti.

Důkaz takový mohou vésti vysvědčením vydaným od zástupců diplomatických a konsulárních neb jiných příslušných úřadů jejich vlasti, anebo jakýmkoli prostředkem jiným, pokud úřad místní, jenž, není-li tu opáčné úmluvy mezinárodní, věc v obou případech volně může uvážiti, s tím se spokojí.

Čl. 4.

Sňatek uzavřený podle předpisů místních jest všude platným, pokud se týče formy.

Ovšem nemusí státové, ve kterých platí obligatorní sňatek církevní, uznati manželství jejich příslušníky v cizině uzavřené, nebylo-li předpisu toho šetřeno.

Mimo to nutno jest, aby šetřeno bylo práva vlasti nupturientů pokud se týče vyhlášek.

Ověřený opis listiny o uzavření manželství dlužno zaslati úřadům států, kterým manželé náležejí.

Čl. 5.

Vedle toho platným jest všude, pokud se týče formy, sňatek uzavřený před zástupcem konsulárním neb diplomatickým podle předpisů státu, kterým je vyslán, jestliže obě strany jsou příslušníky toho státu, jenž vyslanectví aneb konsulát zřídil, a nebrání-li stát, kde manželství bylo uzavřeno, sňatkům takovým.

b) Effets du mariage sur l'état de la femme et des enfants.

Art. 1.

Les effets du mariage sur l'état et la capacité de la femme, ainsi que sur l'état de leurs enfants qui seraient nés avant le mariage, se réglent d'après la loi du pays auquel appartenait le mari lorsque le mariage a été contracté.

Art. 2.

Les droits et les devoirs du mari envers la femme et de la femme envers le mari sont déterminés par la loi nationale du mari.

Toutefois ils ne peuvent être sanctionnés que par les moyens que permet également la loi du pays où la sanction est requise.

Art. 3.

En cas de changement de nationalité du mari seul, les rapports des époux restent régis par leur dernière loi nationale commune. Mais l'état des enfants nés depuis le changement de nationalité est régi par la loi nationale nouvelle du père.

c) Divorce et séparation de corps.

Art. 1.

Les époux ne sont admis à former une demande en divorce que si leur loi nationale et la loi du lieu où la demande est formée les y autorisent.

Art. 2.

Le divorce ne peut être demandé que pour les causes admises à la fois par la loi nationale des époux et par la loi du lieu où l'action est intentée. En cas de contradiction entre la loi nationale des époux et celle du pays où la demande a été formée le divorce ne pourra pas être prononcé.

b) Účinky manželství po stránce osobní.

Čl. 1.

Účinky manželství, pokud se týče postavení a způsobilosti manželky a dětí před sňatkem narozených, řídí se právem státu, kterému náležel manžel v době sňatku.

Čl. 2.

Práva a povinnosti manžela oproti manželce a manželky oproti manželovi řídí se právem vlasti manželovy.

Ony však mohou býti vymáhány toliko prostředky uznanými právem státu, kde uplatněny býti mají.

Čl. 3.

Změní-li manžel sám občanství státní, řídí se vzájemný poměr manželů i nadále právním řádem státu, jemuž manželé naposled pospolu náleželi. Postavení dětí po této změně narozených řídí se právním řádem nové vlasti otcovy.

c) Rozloučení manželství a rozvod od stolu a lože.

Čl. 1.

Manželé mohou žádati jen tehdy za rozloučení manželství, znají-li ústav ten jak právní řád jejich vlasti, tak právní řád státu, kde rozloučení má býti povoleno.

Čl. 2.

Rozloučení manželství jen z těch příčin může býti povoleno, které znají jak právo vlasti manželů, tak právo místa, kde žaloba byla podána. Není-li mezi těmito právními řády shody, rozloučení povoleno býti nemůže.

Art. 3.

La séparation de corps peut être demandée:

1. si la loi nationale des époux et la loi du lieu où l'action est intentée l'admettent également.

2. si la loi nationale n'admet que le divorce et si la loi du lieu où l'action est intentée n'admet que la séparation de corps.

Čl. 3.

Rozvod od stolu a lože možno povoliti:

1° jestliže dopouštějí ho souhlasně právo vlasti manželů a právo místa, kde zaň žádáno bylo.

2° jestliže právo vlasti dopouští jen rozloučení manželství, a právo místa, kde žaloba byla podána, jen rozvod od stolu a lože.

Art. 4.

La séparation de corps ne peut être demandée que pour les causes admises à la fois par la loi nationale des époux et par la loi du lieu où l'action est intentée. Dans le cas prévu par l'art. 3., 2. on se référera aux causes de divorce admises par la loi nationale.

Čl. 4.

Rozvod od stolu a lože jen z těch příčin může býti povolen, které znají jak právo vlasti, tak právo místa, kde za rozvod žádáno bylo. V případech, o kterých mluví čl. 3., 2°, dlužno hleděti k příčinám rozloučení manželství právem vlasti dopuštěným.

Art. 5.

La demande en divorce ou en séparation de corps peut être formée:

1. devant le tribunal compétent du lieu où les époux sont domiciliés; si, d'après leur législation nationale, les époux n'ont pas le même domicile, le tribunal compétent est celui du domicile du défendeur.

Toutefois est reservée l'application de la loi nationale qui, pour les mariages religieux, établirait une juridiction spéciale exclusivement compétente pour connaître des demandes en divorce ou en séparation de corps.

2. devant la juridiction compétente d'après la loi nationale de époux.

Čl. 5.

Žádost za rozloučení neb rozvod od stolu a lože může býti podána:

1° u příslušného soudu bydliště manželů. Jestliže manželé podle práva své vlasti nemají společného bydliště, jest příslušným soud bydliště žalovaného. Jestliže právo vlasti manželů má zvláštní ustanovení o příslušnosti ve sporech o rozloučení manželství církevních a ve sporech o rozvod od stolu a lože při manželstvích takových, dlužno ustanovení to respektovati.

2° u soudu příslušného podle práva vlasti manželů.

Art. 6.

Si les époux n'ont pas la même nationalité, leur dernière législation commune devra, pour l'application des articles précédents, être considérée comme leur loi nationale.

Čl. 6.

Nemají-li manželé stejného občanství státního, dlužno pokládati poslední jim společný právní řád za právo jejich vlasti.

II

Dispositions concernant la tutelle.

Art. 1.

La tutelle d'un mineur est régie par sa loi nationale,

Art. 2.

Si d'après la loi nationale, il n'y pas, dans l'État auquel ressortit le mineur, une autorité compétente pour pourvoir à la tutelle, l'agent diplomatique ou consulaire de cet État résidant dans la circonscription où la tutelle s'est ouverte de fait, exerce, si la loi nationale l'y autorise, les attributions conférées par cette loi aux autorités de l'État auquel ressortit le mineur.

Art. 3.

Toutefois la tutelle du mineur résidant à l'étranger se constitue devant les autorités compétentes du lieu et sera régie par leur loi dans les cas suivants:

a) si pour des raisons de fait ou de droit, la tutelle ne peut être constituée conformément aux art. 1 et 2;

b) si ceux qui sont appelés à constituer la tutelle d'après les articles précédents n'y ont pas pourvu;

c) si la personne autorisée à cette fin par la loi nationale du mineur lui a nommé un tuteur résidant dans le même pays que le mineur.

Art. 4.

Dans les cas prévus par l'article 3 *a* et *b*, les autorités nationales du mineur pourront toujours pourvoir à la constitution de la tutelle, si les empêchements qui avaient d'abord arrêté leur action ont disparu. Elles devront alors avertir préalablement les autorités étrangères qui avaient organisé la tutelle.

II.

Ustanovení o poručenství.

Čl. 1.

Poručenství nad nezletilým řídí se právem jeho vlasti.

Čl. 2.

Není-li podle tohoto práva ve státě, kterému nezletilý náleží, úřadu, jenž příslušným jest, aby opatřil poručenství, vykonává zástupce vyslanecký neb konsulární toho státu, v jehož úředním obvodu poručenství dlužno zahájiti, funkce, které právo vlasti poručencovy ve věcech poručenských úřadům svým přikazuje, pokud ovšem zákon ten funkce takové do rukou úřadů vyslaneckých a konsulárních dává.

Čl. 3.

Přes to zřizují poručenství příslušné úřady místa pobytu nezletilého a poručenství právem tohoto místa se řídí:

a) jestliže z důvodů skutkových neb právních poručenství podle ustanovení čl. 1. a 2. nemůže býti zřízeno;

b) jestliže ti, kdo podle článků předchozích povoláni jsou poručenství zříditi, tak neučinili;

c) jestliže osoba, které právo vlasti nezletilého takové oprávnění dává, jmenovala poručníkem osobu sídlící v tomtéž státě jako nezletilý.

Čl. 4.

V případech naznačených v čl. 3. *a*) a *b*) mohou úřadové vlasti poručencovy povždy poručenství zříditi, odpadly-li později překážky, které takovému opatření bránily. Ovšem jsou povinni předem o tom zpraviti úřady cizí, kteří poručenství zřídili.

Art. 5.

Dans tous les cas la tutelle s'ouvre et prend fin aux époques et pour les causes déterminées par la loi nationale du mineur.

Art. 6.

En attendant l'organisation régulière de la tutelle de l'étranger mineur ou l'intervention des agents diplomatiques ou consulaires, les mesures nécessaires pour la protection de sa personne et la conservation de ses biens seront prises par les autorités locales.

Art. 7.

L'administration tutélaire s'étend à la personne et à l'ensemble des biens du mineur quel que soit le lieu de leur situation. Cette règle reçoit exception, quant aux immeubles, si la législation du pays de leur situation prescrit à cet égard un régime spécial.

Art. 8.

Le Gouvernement informé de la présence sur son territoire d'un étranger mineur à la tutelle duquel il importera de pourvoir, en instruira dans le plus bref délai le Gouvernement du pays de cet étranger.

Čl. 5.

Ve všech případech počíná a končí se poručenství v době a z příčin stanovených právem vlasti poručencovy.

Čl. 6.

Úřadové místa pobytu nezletilcova učiní předběžná opatření dotýkající se jeho osoby i jmění, prvé než úřadové jeho vlasti neb příslušný zástupce konsulární neb diplomatický pravidelné poručenství zřídí.

Čl. 7.

Správa poručenská vztahuje se na osobu a jmění poručencovy, bez rozdílu místa, kde toto se nalézá. Výjimka platí o nemovitostech, pokud právo místa, kde ony leží, má ustanovení zvláštní.

Čl. 8.

Vláda, která zví, že v jejím území zdržuje se cizí nezletilec, jemuž poručenství dlužno zříditi, zpraví o tom v době pokud možno nejkratší vládu státu, kterému cizinec náleží.

III.

Dispositions concernant la procédure civile.

a) Communication d'actes judiciaires ou extra-judiciaires.

Voir protocole final de 1893, Nro II.

b) Commissions rogatoires.

Art. 1., 2.

Voir protocole final de 1893, Nro III., art. 1, 2.

III.

Ustanovení o některých otázkách řízení soudního.

a) Doručování listin soudních a mimosoudních.

Viz závěrečný protokol z r. 1893 č. II.

b) O listech dožádacích.

Čl. 1., 2.

Viz závěrečný protokol z roku 1893 č. III. čl. 1., 2.

Art. 3.

L'autorité judiciaire à laquelle la commission est adressée sera obligée d'y satisfaire. Toutefois elle pourra se refuser à y donner suite:

1. si l'authenticité du document n'est pas établie;

2. si l'exécution de la commission rogatoire ne rentre pas dans les attributions du pouvoir judiciaire.

En outre cette exécution pourra être refusée, si l'État sur le territoire duquel elle devrait avoir lieu, la juge de nature à porter atteinte à sa souveraineté ou à sa sécurité.

Art. 4.

En cas d'incompétence de l'autorité requise, la commission rogatoire sera transmise d'office à l'autorité compétente du même État, suivant les règles établies par la législation de celui-ci.

Art. 5.

Dans tous les cas où la commission rogatoire n'est pas exécutée par l'autorité requise, celle-ci en informera immédiatement l'autorité requérante, en indiquant, dans le cas de l'art. 3., les raisons pour lesquelles l'exécution de la commission rogatoire a été refusée et dans le cas de l'article 4., l'autorité à laquelle la commission est transmise.

Art. 6.

Voir Prot. fin. de 1893, Nro III., article 6.

c) Caution judicatum solvi.

Art. 1.

Aucune caution ni dépôt, sous quelque dénomination que ce soit, ne peut être imposé à raison, soit de leur qualité d'étrangers, soit du dé-

Čl. 3.

Soudní úřad, kterému list svědčí, jest povinen jemu vyhověti. Povinnosti té však nemá:

1° není-li pravost listiny jista,

2° nenáleží-li výkon dožadovaný v obor pravomoci soudní.

Kromě toho může tento výkon býti odmítnut, když stát, na jehož území má býti proveden, má za to, že může porušiti jeho práva výsostní nebo jeho bezpečnost.

Čl. 4.

Není-li dožádaný úřad příslušným, budiž dožádací list z úřední povinnosti odstoupen příslušnému úřadu téhož státu, při čemž budiž šetřeno zákonných předpisů v tomto státě platných.

Čl. 5.

Ve všech případech, ve kterých dožádání nebylo vyřízeno úřadem dožádaným, má úřad tento o tom bezprostředně zpraviti úřad dožadující, a to v případu čl. 3., uveda důvody, proč dožadovaný výkon byl odmítnut, a v případu čl. 4., uveda úřad, kterému dožádání bylo odstoupeno.

Čl. 6.

Viz prot. záv. z r. 1893 č. III. čl. 6.

c) O jistotě za náklady sporu.

Čl. 1.

Když příslušníci některého smluvního státu v některém jiném z těchto států vystupují před soudem jako žalobci neb intervenienti, tedy jim,

faut de domicile ou de résidence dans le pays, aux nationaux d'un des États contractants qui seront demandeurs on intervenants devant les tribunaux d'un autre de ces États.

Art. 2.

Les condamnations aux frais et dépens du procès, prononcées dans un des États contractants contre le demandeur ou l'intervenant dispensés de la caution ou du dépôt en vertu, soit de l'art. 1er, soit de la loi de l'État où l'action est intentée, seront rendues exécutoires dans chacun des autres États contractants par l'autorité compétente d'après la loi du pays.

Art. 3.

L'autorité compétente se bornera à examiner:

1. si, d'après la loi du pays où la condamnation a été prononcée l'expédition de la décision réunit les conditions nécessaires à son authenticité.

2. si, d'après la même loi, la décision est passée en force de chose jugée.

protože jsou cizinci, nebo v cizině bydlí neb meškají, nesmí ukládáno býti, aby pod jakýmkoli názvem dali jistotu neb něco složili.

Čl. 2.

Rozhodnutí, kterými žalobce neb intervenient, jenž podle čl. 1. nebo podle zákonů, platných ve státě, kde žaloba byla podána, byl osvobozen od dání jistoty neb od složení, odsouzen byl k náhradě nákladů soudních, jsou vykonatelna v každém jiném smluvním státě příslušným úřadem podle tamních zákonů.

Čl. 3.

Příslušnému úřadu jest zkoumati toliko:

1° zda-li podle zákonů země, kde odsouzení se stalo, vyhotovené rozhodnutí vyhovuje podmínkam, jichž je třeba k jeho pravosti;

2° zda-li podle týchž zákonů rozhodnutí nabylo právní moci.

d) Assistance judiciaire.

Art. 1.

Les ressortissants de chacun des États contractants seront admis dans tous les autres États au bénéfice de l'assistance judiciaire, comme les nationaux eux-mêmes en se conformant à la législation de l'État où l'assistance judiciaire est réclamée.

Art. 2.

Dans tous les cas, le certificat ou la déclaration d'indigence doit être délivré ou reçu par les autorités de la résidence habituelle de l'étranger, ou à défaut de celle-ci, par les autorités dé sa résidence actuelle.

d) O právu chudých.

Čl. 1.

Příslušníci kteréhokoli smluvního státu požívají ve všech státech ostatních výhody zastoupení chudých podle práva tam platného v témž rozsahu, jako příslušníci státu tohoto.

Čl. 2.

Vysvědčení nebo prohlášení chudoby budiž vydáno nebo přijato úřady obyčejného pobytu cizincova, nebo neměl-li by cizinec pobytu takového, úřady pobytu přítomného.

Si le requérant ne réside pas dans le pays où la demande est formée, le certificat ou la déclaration d'indigence sera légalisé gratuitement par un agent diplomatique ou consulaire du pays où le document doit être produit.

Art. 3.

L'autorité compétente pour délivrer le certificat ou recevoir la déclaration d'indigence pourra prendre des renseignements sur la situation de fortune du requérant auprès des autorités des autres États contractants.

L'autorité chargée de statuer sur la demande d'assistance conserve, dans les limites de ses attributions, le droit de contrôler les certificats, déclarations et renseignements qui lui sont fournis.

Art. 4.

Aucune caution ni dépôt, sous quelque dénomination que ce soit, ne peut être imposée, à raison soit de leur qualité d'étrangers, soit du défaut de domicile ou de résidence dans le pays, aux étrangers qui ont obtenu le bénéfice de l'assistance judiciaire.

Art. 5.

La condamnation aux frais et dépens du procès, prononcée dans un des États contractants contre l'étranger admis au bénéfice de l'assistance judiciaire et dispensé de la caution ou dépôt en vertu, soit de l'article précédent, soit de la loi de l'État où l'action est intentée, sera rendue exécutoire dans chacun des autres États contractants par l'autorité compétente d'après la loi du pays.

Art. 6.

L'autorité compétente se bornera à examiner:

Jestliže žadatel nemešká v zemi, ve které žádá se za právo chudých, budiž vysvědčení neb prohlášení chudoby zdarma ověřeno diplomatickým nebo konsulárním zástupcem země, ve které listina má býti předložena.

Čl. 3.

Úřad, jemuž náleží vydávati vysvědčení nebo přijímati prohlášení chudoby, může u úřadů jiných smluvních států žádati za zprávy o majetkových poměrech žadatelových.

Úřad, který rozhoduje o žádosti za povolení práva chudých, má v mezích své úřední působnosti právo správnost předložených jemu vysvědčení, prohlášení a zpráv zkoušeti.

Čl. 4.

Na cizincích, kteří obdrželi právo chudých, nemůže býti žádáno, aby jakoukoli záruku složili z toho důvodu, že jsou cizinci, nebo že bydlí nebo meškají v cizím státu.

Čl. 5.

Rozhodnutí, kterými cizinci obdrževší právo chudých a sproštění povinnosti složiti záruku buď podle článku předchozího nebo podle zákonů platných ve státě, kde žaloba byla podána, odsouzeni byli k náhradě nákladů soudních, jsou vykonatelna v každém jiném státě smluvním příslušným úřadem podle tamních zákonů.

Čl. 6.

Příslušnému úřadu jest zkoumati toliko:

1. si, d'après la loi du pays où la condamnation a été prononcée, l'expédition réunit les conditions nécessaires à son authenticité;

2. si, d'après la même loi, la décision est passée en force de chose jugée.

1° zda-li, podle zákonů země, kde odsouzení se stalo, vyhotovené rozhodnutí vyhovuje podmínkám, jichž je třeba k jeho pravosti;

2° zda-li podle týchž zákonů rozhodnutí nabylo právní moci.

e) Contrainte par corps.

La contrainte par corps, soit comme moyen d'exécution, soit comme mesure simplement conservatoire, ne pourra pas en matière civile ou commerciale, être appliquée aux étrangers appartenant à un des États contractants dans les cas où elle ne serait pas applicable aux ressortissants du pays.

e) O vazbě osobní.

Osobní vazba, jakožto prostředek exekuční nebo toliko zajišťovací, v civilních neb obchodních věcech nemůže na cizozemce, kteří jsou příslušníky některého smluvního státu, uvalena býti v těch případech, ve kterých by jí nemohlo býti užito proti tuzemcům.

IV.

Dispositions concernant la faillite.

La conférence, après avoir examiné l'avant-projet d'un réglement contenant des principes généraux sur la faillite dans les rapports internationaux, présenté par la Vme commission, estime que cet avant-projet, sauf à être revisé et complété, peut servir utilement de base à de nouvelles délibérations.

Art. 1.

La déclaration de faillite, prononcée dans l'un des États contractants par l'autorité compétente d'après la loi de cet État, est reconnue et produit ses effets dans l'autre État contractant, sauf l'application des dispositions contenues dans les articles suivants.

Art. 2.

Pour être reconnu et produire ses effets dans un autre État que celui où il a été prononcé, le jugement déclaratif de la faillite doit être revêtu

IV.

Ustanovení o konkursu.

Když byla konference prozkoumala osnovu ustanovení obsahujících zásady práva konkursního v oběhu mezinárodním, kterou předložila komise V., soudí, že osnova ta s výhradou přezkoumání a doplnění způsobilou jest, aby byla podkladem úvah dalších.

Čl. 1.

Uvalení konkursu vyslovené příslušným úřadem některého ze států smluvních podle předpisů tam platných, jest účinným v ostatních státech smluvních s výhradou ustanovení obsažených ve článcích dalších.

Čl. 2.

Usnesení o uvalení konkursu, má-li býti účinným v jiných státech, než v onom, kde se stalo, musí býti prohlášeno vykonatelným úřadem pří-

dans l'autre État de l'exequatur accordé par l'autorité designée par la loi de cet État.

Art. 3.

L'exequatur sera accordé si le requérant prouve:

a) que le jugement déclaratif de la faillite a été rendu par l'autorité compétente d'après la loi de l'État où il a été prononcé;

b) que le jugement est exécutoire dans cet État;

c) que la déclaration de faillite embrasse tous les biens du failli et n'est pas, par conséquent, limitée à une succursale ou à une branche de son entreprise.

Art. 4.

L'exequatur est accordé sur requête des syndics, curateurs ou autres administrateurs de la faillite sous quelque dénomination que ce soit, dûment nommés conformément à la loi de l'État où la faillite a été déclarée, ou de toute autre partie intéressée, les requérants dûment entendus ou appelés, ou quand la loi de l'État où l'exequatur est requis le prescrit, par commission rogatoire à adresser au tribunal compétent.

Art. 5.

Les restrictions à la capacité du failli, la nomination et les pouvoirs des administrateurs de la faillite, les formes à suivre dans la procédure de faillite, l'admission des créances, la formation du concordat et la distribution de l'actif entre les créanciers nationaux ou étrangers, seront réglés par la loi du lieu où la faillite a êté déclarée.

Art. 6.

Les jugements portant homologation d'un concordat ou réhabilitation

slušným toho státu, kde účinky vzejíti mají.

Čl. 4.

Usnesení to prohlášeno bude vykonatelným, bude-li prokázáno:

1° že ono vysloveno bylo úřadem příslušným podle zákonů státu, kde usnesení se stalo;

b) že ono jest v tomto státě vykonatelným;

c) že uvalení konkursu vztahuje se na veškeré jmění kridatářovo a neomezuje se na závod odštěpný nebo na některou větev jeho podnikání.

Čl. 4.

Za vykonatelnost mohou žádati syndikové, opatrovníci nebo správci podstaty konkursní řádně jmenovaní podle zákonů místa, kde konkurs byl prohlášen, jiné osoby súčastněné, byly-li řádně vyslechnuty anebo povolány, anebo konečně, předpisuje-li tak zákon místa, kde za vykonatelnost se žádá, úřad prostředkem listu dožádacího.

Čl. 5.

Omezení dispoziční svobody kridatářovy, zřízení a pravomoc správců podstaty, formy řízení, uznání pohledávek, uzavření narovnání a rozdělení jmění mezi věřitele domácí a cizí řídí se právem místa, kde konkurs byl prohlášen.

Čl. 6.

Usnesení, kterými stvrzeno bylo narovnání nebo kterými kridatář byl

du failli sont exécutoires et produiront leurs effets dans l'autre État contractant après avoir été revêtus de l'exequatur en conformité de l'article 2.

L'exequatur sera accordé si le requérant prouve qu'il s'agît:

a) d'une faillite prononcée par un jugement qui dans le même État a obtenu l'exequatur;

b) d'un jugement exécutoire dans l'État où il a été rendu.

Les dispositions de article 4. seront applicables aux demandes d'exequatur faites au vertu du présent article.

Art. 7.

S'il arrivait que, après une déclaration de faillite prononcée dans l'un des États contractants et revêtue de l'exequatur dans l'autre, le débiteur était encore une fois déclaré en état de faillite, avant la liquidation finale de la première faillite, les autorités de l'autre État contractant refuseront l'exequatur à cette seconde déclaration de faillite.

rehabilitován, jsou vykonatelnými a účinnými v ostatních státech smluvních, byly-li ve smyslu čl. 2. prohlášeny vykonatelnými.

Usnesení ta prohlášena budou vykonatelnými, bude-li prokázáno, že jedná se:

a) o konkurs uvalený usnesením, jež v tomto státě prohlášeno bylo vykonatelným,

b) o usnesení, které vykonatelným jest ve státě, kde bylo vydáno.

O žádostech za vykonatelnost ve ve smyslu tohoto článku platí předpisy čl. 4.

Čl. 7.

Jestliže by, když konkurs v jednom ze států smluvních byl prohlášen, a prohlášení to v jiném státě stalo se vykonatelným, na dlužníka poznovu konkurs uvalen byl před skončením prvého konkursu, úřadové států smluvních odeprou vykonatelnost usnesení, kterým takto nový konkurs se uvaluje.

V.

Dispositions concernant les successions, les testaments et les donations à cause de mort.

Art. 1.

Les successions sont soumises à la loi nationale de défunt.

Art. 2.

La capacité de disposer par testament ou par donation à cause de mort, ainsi que la substance et les effets de ces dispositions, sont régis par la loi nationale du disposant.

Art. 3.

Les testaments et les donations à cause de mort sont en ce qui con-

V.

Ustanovení o posloupnosti, posledních pořízeních a darování na případ smrti.

Čl. 1.

Posloupnost dědická řídí se právem vlasti zůstavitelovy.

Čl. 2.

Způsobilost disponovati testamentem neb darováním na případ smrti, obsah a účinky těchto disposicí řídí se právem vlasti zůstavitelovy.

Čl. 3.

Testamenty a darování na případ smrti platny jsou, pokud se týče formy

cerne la forme, reconnus comme valables, s'ils satisfont aux prescriptions, soit de la loi nationale du disposant, soit de la loi du lieu où ils sont faits.

Néanmoins, lorsque la loi nationale du disposant exige comme condition substantielle que l'acte ait la forme authentique ou la forme olographe, ou telle autre forme déterminée par cette loi, la donation ou le testament ne pourra être fait dans une autre forme.

Sont valables, en la forme, les testaments des étrangers, s'ils ont été reçus, conformément à leur loi nationale, par les agents diplomatiques ou consulaires de leur nation. La même régle s'applique aux donations à cause de mort.

vyhovují-li buď předpisům práva vlasti zůstavitelovy, nebo předpisům místa, kde byly zřízeny.

Žádá li však právo vlasti pořizovatelovy, aby listina zřízena byla ve formě veřejné neb vlastnoruční nebo v jinaké formě zvláště vytčené, dlužno formu tu zachovati.

Platna jsou poslední pořízení zřízená podle předpisů vlasti zůstavitelovy před zástupci vyslaneckými neb konsulárními. Totéž platí o darováních na případ smrti.

Art. 4.

La loi nationale du défunt ou du disposant est celle du pays auquel il appartenait au moment de son décès.

Néanmoins, la capacité du disposant est soumise aussi à la loi du pays auquel il appartient au moment où il dispose.

Čl. 4.

Právem vlasti zemřelého neb pořizovatele dlužno pokládati právo státu, kterému on náležel v době svého úmrtí.

Způsobilost pořizovatelovu dlužno však také posuzovati podle práva státu, kterému on náležel v době pořízení.

Art. 5.

L'incapacité de disposer au profit de certaines personnes, soit d'une manière absolue, soit au delà de certaines limites, est régie par la loi nationale du disposant.

Čl. 5.

Úplná neb částečná nezpůsobilost pořizovati ve prospěch určitých osob řídí se právem vlasti pořizovatelovy.

Art. 6.

La capacité des successibles, légataires ou donataires est régie par leur loi nationale.

Čl. 6.

Způsobilost dědiců, odkazovníků a obdarovaných řídí se právem jejich vlasti.

Art. 7.

L'acceptation sous bénéfice d'inventaire et la renonciation sont, quant à la forme, régies par la loi du pays où s'est ouverte la succession.

Čl. 7.

Přijetí dědictví s výhradou inventáře a odmítnutí dědictví řídí se, pokud se týče formy, právem státu, kde řízení pozůstalostní bylo zahájeno.

Art. 8.

Les immeubles héréditaires et ceux légués ou donnés sont soumis à la loi du pays de leur situation, en ce qui concerne les formalités et les conditions de publicité que cette loi exige pour les transfert, la constitution ou la consolidation des droits réels vis-à-vis des tiers.

Čl. 8.

Nemovitosti do pozůstalosti náležité, pak nemovitosti odkázané a darované, podléhají právu místa, kde leží, pokud se týče formalit a podmínek publicity, které tento zákon předpisuje pro převod, nabytí a konsolidaci těchto práv oproti osobám třetím.

Art. 9.

Les conventions relatives au partage sont comme telles soumises à la loi qui régit les conventions.

Les actes de partage sont, quant à la forme, soumis à la loi du lieu où ils sont faits ou passés, ce sans préjudice des conditions ou formalités prescrites, au sujet des incapables, par la loi nationale de ces derniers.

Čl. 9.

Smlouvy o rozdělení dědictví řídí se právem, kterému podléhají smlouvy vůbec.

Listiny o rozdělení dědictví podléhají, pokud se týče formy, právu místa, kde byly zřízeny, s výhradou podmínek neb formalit daných se zřetelem k osobám nezpůsobilým právem jejich vlasti.

Art. 10.

Les biens héréditaires ne sont acquis à l'État sur le territoire duquel ils se trouvent, que s'il n'y a aucun ayant-droit conformément à la loi nationale du défunt.

Čl. 10.

Odúmrť nastává teprve tehdy, není-li oprávněných podle práva vlasti zůstavitelovy.

Art. 11.

Nonobstant les articles qui précèdent, les tribunaux d'un pays n'auront pas égard aux lois étrangères, dans le cas où leur application aurait pour résultat de porter atteinte, soit au droit public de ce pays, soit à ses lois concernant les substitutions ou fidéicommis, la capacité des Établissements d'utilité publique, la liberté et l'égalité des personnes, la liberté des héritages, l'indignité des successibles ou légataires, l'unité du mariage, les droits des enfants illégitimes.

Čl. 11.

Přes ustanovení článků předchozích nelze hleděti k předpisům právních řádů cizích, pokud by se příčily buď právu veřejnému, anebo ustanovením o fideikomissech neb substitucích, o způsobilosti všeužitečných ústavů, o svobodě a rovnosti osob, o svobodě posloupnosti dědické, o nehodnosti dědiců neb odkazovníků, o jednotnosti manželství, o právech dětí nemanželských.

Art. 12.

Les autorités de l'État, sur le territoire duquel la succession s'est

Čl. 12.

Úřadové místa, kde případ posloupnosti dědické nastane, opatří spolu se

ouverte, et les agents diplomatiques ou consulaires de la nation à laquelle le défunt appartenait, concourent à assurer la conservation des biens héréditaires.

zástupci diplomatickými neb konsulárními státu, kterému zůstavitel náležel, vše, čeho k zabezpečení pozůstalosti je třeba.

Fait à la Haye ..... *Dáno v Haagu .....*

Signatures. Podpisy.

Po ukončení druhé konference uvažovala vláda nizozemská o tom, jakým způsobem dlužno postupovati, aby byly přijaty osnovy odhlasované na konferenci druhé a aby nabyly platnosti zákonné ve státech tam zastoupených. Po delší úvaze bylo rozhodnuto, aby z celku vyňaty byly osnovy náležité v obor řízení soudního a aby navrženo bylo státům na konferenci zastoupeným uzavření smlouvy o tomto předmětu. Při rozhodnutí tom řídila se vláda nizozemská úvahou, že právě zmíněná ustanovení, v závěrečném protokolu z r. 1894 obsažená, majíce valný význam praktický, nejsou té povahy, že by mohla vzbuditi vážné námitky jednotlivých vlád. Poněvadž pak jednalo se o prvý pokus kodifikace mezinárodní, bylo pokládáno vhodným nekomplikovati příliš jednání vyjednáváním o všech bodech protokolu závěrečného. Bylo proto usneseno, aby partie, ustanovující o právu občanském, zůstaveny byly do té doby, až vejde v platnost smlouva ustanovující o projednaných otázkách řízení soudního. Ale toho dosaženo bylo až roku 1899. V měsíci listopadu r. 1894 vláda nizozemská předložila vládám, které na konferencích byly zastoupeny, osnovu smlouvy, jež takřka naveskrz shodovala se s osnovami do závěrečného protokolu z r. 1894, č. III., pojatými. Zkoumání osnovy potrvalo při některých státech značnou dobu. Švýcarská vláda žádalo mimo to za jistou změnu čl. 11. osnovy [4]) (čl. 1. osnovy o kauci procesní), takže bylo nutno věc tu sděliti vládám ostatním, jež ji přijaly bezvýminečně mimo vládu italskou, která učinila jistou výhradu. Belgie, Španělsko, Francie, Italie, Lucembursko, Nizozemí, Portugalsko a Švýcary podepsaly konvenci dne 14. listopadu 1896. Dne 22. května 1897 těchto devět vlád podepsalo protokol dodatný, obsahující vedle výhrady,

[4]) Vláda švýcarská žádala, aby výhody čl. toho poskytnuty byly jen osobám v některém ze státu smluvních bydlícím.

učiněné vládou italskou k č. 11., ustanovení o ratifikaci atd. Do 30. prosince 1897 podepsaly konvenci a protokol dodatný i veškeré státy ostatní (naposled Rumunsko a Rusko). Dne 27. dubna 1899 vyměněny byly v Haagu ratifikace a čtyři týdny po ratifikaci (tak ustanovil protokol dodatný), t. j. dne 25. měsíce května 1899, vstoupila konvence v život.

* * *

Aby při pracích dalších bez velkých odkladů bylo dosaženo výsledků praktických, rozhodla se vláda nizozemská zříditi zvláštní komisi za účelem provedení prací přípravných. Komise zřízena byla dekretem ze dne 20. února 1897 a předsedou jejím jmenován byl *Asser*. Podobné komise zřídily i některé státy jiné, a sice: Belgie (předsedou *Lantsheere*), Francie (*Renault*), Rusko (*Martens*).

Když komise, vládou nizozemskou zřízená ustanovení závěrečného protokolu byla prozkoumala, usneseno bylo k tomu pracovati, aby došla sankce ustanovení, obsažená pod č. I., II. a V. v závěrečném protokolu z r. 1894 (ustanovení o manželství, poručenství, posloupnosti dědické a darování mortis causa). Dále bylo usneseno, aby navrženo bylo vládě nizozemské sestoupení se třetí konference, jež by položila definitivní základy smluv mezinárodních, tuto látku upravujících.

Na základě těchto usnesení byl pak v březnu r. 1897 rozeslán státům, které súčastnily se na konferencích předchozích, program jednání zamýšlené třetí konference. Program ten obsahuje svrchu zmíněná ustanovení č. I., II, V. závěrečného protokolu z r. 1894, jimž přičiněny některé poznámky a změny, směřující k zmírnění protiv, mezi jednotlivými státy se objevivších, a mimo to osnovu ustanovení upravujících mezinárodní manželské právo majetkové. Spolu vyzvala vláda nizozemská vlády ostatní, aby sdělily jí své pochybnosti a připomínky pokud se týče osnovy a aby učinily eventuelní návrhy.

(Projet de Programme, *Documents* III., str. 99.)

K tomuto vyzvání došly komise nizozemské prostřednictvím ministerstva zahraničních záležitostí tyto spisy:

1. Přípis obsahující návrhy a doplňky formulované vládou německou;

2. přípis uherského ministerstva spravedlnosti;

3. přípis stálé komise belgické;

4. přípis vlády dánské;

5. opis zprávy, kterou o projektu komise nizozemské dal delegát španělský *Oliver y Esteller* španělskému ministru spravedlnosti;

6. přípis francouzské stálé komise;

7. opis přípisu adressovaného italským ministerstvem zahraničných záležitostí nizozemskému vyslanci v Římě;

8. brožura, obsahující memorandum rumunského delegáta *Missira* rumunskému ministru spravedlnosti;

9. opis přípisu adressovaného ruským ministerstvem zahraničných záležitostí nizozemskému vyslanci v Petrohradě;

10. přípis norvéžského ministerstva spravedlnosti.

Veškeré tyto spisy zabývají se obšírněji či méně obšírně programem nizozemským vytýkajíce, se kterými ustanoveními souhlasí, která jsou nepřijatelna a v jakém směru tato měla by býti změněna.

Komise, zřízená vládou nizozemskou, sestavila z listin těchto synoptický přehled tak upravený, že při každém článku osnovy seřaděny jsou návrhy a doplňky jednotlivými státy učiněné. Komise sama připojila poznámky své vlastní formulujíc přání, aby zastoupení státové předložili konferenci úplný soubor předpisů zákonných ustanovujících o překážkách manželství u nich platných; na konec dala otisknouti stručné pojednání z péra *Asserova* o zpětném odkazu v čl. 1 osnovy manželské přijatém. Přehled takto vypracovaný byl pak ostatním státům v polovici března 1900 rozeslán a třetí konference svolána na květen 1900.

Dne 29. května 1900 sešli se delegáti států pozvaných opětně v Haagu. Zastoupeny byly: Německo (*Dungs, Kriege*), Rakousko-Uhersko (*Schumacher*, za Uhry *Töry*), Belgie (*de Paepe, van Cleemputte, van den Bulcke*), Dánsko (*Matzen*), Španělsko (*Oliver y Esteller*), Francie (*de Monbel, Renault, Lainé*), Italie (*Galvagna, Pierantoni*), Lucembursko (*Thorn*), Nizozemí (*Asser, Rahusen, Feith, Heemskerk, Ort*), Portugalsko (*Selir*), Rumunsko (*Missir*), Rusko (*Gussakovskij, Martens*), Švédsko (*Hammarskjöld*), Norvéžsko (*Beichmann*), Švýcary (*Meili, Roguin*).

V zahajovací schůzi byly pak rozděleny delegátům:

1. vládou nizozemskou vyžádané soubory ustanovení o překážkách manželských, jež byly zaslány všemi zastoupenými státy;

2. další návrhy vlády německé pokud se týče osnovy;

3. memorandum rakouského ministerstva spravedlnosti, obsahující poznámky k osnovám vládou nizozemskou předloženým;

4. podobné memorandum delegáta švédského;

(tyto tři dokumenty byly zaslány příslušnými vládami až po obdržení svrchu zmíněného synoptického přehledu)

5. některé poznámky, podané delegáty švýcarskými jménem jejich vlády pokud se týče osnovy normující právo dědické;

6. návrh rakouského delegáta *Schumachera* obsahující osnovu předpisů ustanovujících o vydávání certifikátů o právu ve státě platném;

7. obšírná a důkladná osnova (32 čl. s motivy), vypracovaná *Roguinem* a obsahující mezinárodní úpravu práva obligačního;

8. tímtéž delegátem vypracovaná osnova, upravující mezinárodní právo věcné (13 čl. s motivy).

Když pak byla sezení ze dne 29. a 30. května (vedle vyřízení obvyklých formalit) věnována jednak debatě o tom, zda-li dlužno rokovati toliko o předmětech, obsažených v programmu vládou nizozemskou rozeslaném, či zda vhodno jest rokování rozšířiti na předměty další, tak, aby byla připravena látka pro konference pozdější (rozhodnutí učiněno bylo ve smyslu alternativy druhé), jednak předběžné výměně názorů o jednotlivých bodech programmu, bylo přistoupeno ke zřízení komissí, jež ustavily se takto:

I. kom.: *Renault* (předseda a zpravodaj), *van den Bulcke* (místopředseda), *Kriege*, *Töry*, *Esteller*, *Lainé*, *Heemskerk*, *Gussakovskij*, *Hammarskjöld*, *Meili* pro právo manželské;

II. kom.: *Martens* (předseda), *Cleemputte* (zpravodaj), *Dungs*, *Matzen*, *Rahusen*, *Missir* pro právo dědické;

III. kom.: *Schumacher* (předseda), *Thorn* (zpravodaj), *Ort*, *Beichmann* pro právo poručenské;

IV. kom.: *Pierantoni* (předseda), *de Paepe*, *Feith*, *Roguin* (zpravodaj) pro právo konkursní a pro volbu nových otázek.

Komisse takto ustavené sestoupily se k práci a dne 6. června započalo rokování v plenu.

Komisse prvá předložila projekty tři:

1. projekt ustanovující o podmínkách platnosti manželství;
2. projekt ustanovující o rozloučení manželství a o rozvodu od stolu a lože;
3. projekt ustanovující o účincích manželství,
   a) pokud se týče postavení manželky;
   b) pokud se týče práva majetkového;
   c) pokud se týče rozloučení manželství a rozvodu od stolu a lože.

K č. 1. Projekt prvý, o němž prohlásila komisse, že vyšel z transakcí, a že snad leckde opuštěna byla principielní hlediska práva mezinárodního, že však především jednalo se o zmírnění konfliktů v nazírání se objevivších, skládal se z 8 článků. Článek prvý převzat z programmu vlády nizozemské a jen redakce jeho byla změněna, jednak potud, že slova »capacité de contracter« nahražena slovy »droit de contracter«, čímž mělo býti naznačeno, že článek míří také na vady konsensu; jednak upraveno konečné ustanovení jeho tak, aby odkaz (renvoi) tam vytčený bylo možno vykládati tak, že manželství jest platným, vyhovuje-li buď předpisům práva vlasti obou nupturientů, anebo, pokud právo vlasti má o tom výslovné ustanovení, právu bydliště nupturientů aneb právu místa, kde sňatek byl uzavřen. Další články značně byly modifikovány, po případě doplněny: čl. 2. Právo místa, kde sňatek uzavřen býti má, může zakázati manželství cizinců (dopuštěná právem jejich vlasti), příčí-li se ono předpisům jeho (legis loci) ustanovujícím *a)* o překážkách příbuzenství a švakrovství, pokud překážka je absolutní (nemůže býti dispensí zdvižena), *b)* o absolutní překážce, vyslovené proti osobám vinným cizoložství, pro které manželství jedné z nich bylo rozloučeno, *c)* o absolutní překážce, vyslovené proti osobám odsouzeným pro společné úklady životu manžela některé z nich. Manželství však přes takovéto předpisy legis loci uzavřené jest platným, pokud ono jest platným podle práva vlasti nupturientův, a sice jest ono platným ve všech státech smluvních, tedy také ve státě, kde sňatek byl uzavřen. Předpisu tomu dlužno rozuměti tak, že zmíněná impedimenta dirimentia v předpisech legis loci obsažená, stávají se pouhými zákazy (impedimenta prohibentia). Dále ustanoveno, že s výhradou ustanovení čl. 6., al. 1.

(manželství diplomatická) přítomné konvence, žádný stát není povinen dáti uzavříti svými orgány sňatek, kterému podle jeho předpisů vadí impedimentum ligaminis nebo překážka povahy náboženské (un obstacle religieux). Ustanovení to, jehož základem jest návrh vlády rakouské, jež chtěla sjednati průchodu předpisům §§ 62—64 o. obč. zák., a které pak všeobecně bylo formulováno, má patrně, mluvíc o obstacle d'ordre religieux, na mysli impedimenta ordinis, professionis religiosae a christianismi. Překročení tohoto předpisu nemůže míti však za následek neplatnost manželství než ve státě, kde ono bylo uzavřeno. (Sankce je tu tudíž přísnější než při překážkách svrchu zmíněných.) — Podobně jako čl. 2. dává smluvním státům právo, aby zapověděli manželství lege originis dopuštěná, s druhé strany čl. 3. dává jim právo, aby připustili v určitých případech manželství, kterému podle práva vlasti nupturientů překážka vadí. Podle čl. 3. totiž může lex loci celebrationis dovoliti manželství cizinců nehledíc k překážkám, vytčeným v právním řádě dle čl. 1. příslušném, jedná-li se o překážky založené na důvodech náboženských. Ostatní státové smluvní mají pak na vůli, aby manželství, jež takto odpovídá předpisům legis loci a příčí se předpisům práva vlasti nupturientů, prohlásili platným neb neplatným (a oni učiní tak patrně podle toho, znají-li sami překážku, o kterou se jedná, čili nic). Čl. 4. pak, alinea 1., 2. a 4. článku 5. shodují se celkem s čl. 3. a 4. programmu (závěrečného protokolu). V čl. 5. jako alinea třetí přijato ustanovení, že předpisy práva vlasti nupturientů, pokud se týče vyhlášek, dlužno zachovati, že však opomenutí jich nemá za následek neplatnost manželství mimo vlast nupturientů. Čl. 6. (jenž odpovídá čl. 5. programmu) formulován je tak, že platným je, pokud se týče formy, manželství uzavřené před zástupci diplomatickými neb konsularními ve shodě s předpisy státu, který je vyslal, jestliže žádný z nupturientů není příslušníkem státu, kde manželství bylo uzavřeno, a jestliže tento stát uzavření takové nezapovídá. Zapověděti však nemůže uzavření sňatku diplomatického tehdy, jestliže on buď z důvodu překážky existentního sňatku anebo překážky založené na důvodech náboženských příčí se jeho předpisům. Výhrada čl. 5., al. 2., vztahuje se také na manželství diplomatická, t. j. pokládá-li právo vlasti církevní manželství obligatorním, není povinno uznati manželství svých příslušníků před zástupci diplomatickými neb konsulárními v cizině ve formě civilní

uzavřené. Čl. 7. obsahuje ustanovení, jež odchyluje se od principu, že locus regit actum ve smyslu opačném než 2. al. čl. 5. Manželství totiž, které jest, pokud se týče formy, neplatným ve státě, kde bylo uzavřeno, může býti přes to uznáno platným ve státech ostatních, byla-li zachována forma předepsaná právem vlasti obou nupturientů. (Ustanovení to míří na případy, když příslušníci státu, kde platí forma církevní, uzavřeli církevní manželství ve státech, kde platí forma civilní.) Čl 8. konečně stanoví, že konvence, na základě této osnovy uzavřená, dotýkati se bude jen manželství, která budou celebrována v území států smluvních mezi osobami, z nichž aspoň jedna jest příslušníkem některého ze států smluvních, a že žádný stát, uzavíraje konvenci tu, nezavazuje se rozhodovati podle jinakého práva, než podle práva platného ve státech smluvních.

Projekt komisse byl v sezení plenárním přijat beze změny. Poznamenati dlužno, že při debatě zástupci Belgie, Francie a Švédska žádali za škrtnutí druhé aliance čl. 5., naproti tomu navrhoval delegát ruský, čině na přijetí amendementu toho závislým přistoupení Ruska ke konvenci, ustanovení, že manželství, uzavřená v cizině osobami, z nichž jedna jest příslušníkem státu, jenž zná obligatorní manželství církevní, nebudou platnými, nebude-li zachována forma církevní indépendamment de l'observation des prescriptions de la loi locale, tedy vedle formy předepsané lege loci celebrationis. Ježto návrh ten přijat nebyl, nesúčastnili se delegáti ruští jednání, avšak při jednání o čl. 5. hlasovali proti jeho přijetí.

K č. 2. Také tu projekt, spočívající na závěrečném protokolu z roku 1894, doznal značných změn. Návrh komisse čítal 9 článků. Čl. 1. vznikl z někdejších čl. 1. a 3., a ustanovuje, že manželé mohou žádati za rozloučení manželství neb za rozvod od stolu a lože, jestliže jak právo jejich vlasti, tak právo místa, kde za rozloučení (rozvod) se žádá, instituce ty znají. Po návrhu vlády nizozemské vynecháno však ustanovení čl. 3., č. 2., podle kterého bylo možno uznati na rozvod od stolu a lože v tom případě, když právo vlasti nupturientů zná jen rozloučení manželství, lex loci jen rozvod manželů od stolu a lože, a sice vynechání ustanovení toho odůvodněno bylo tím, že rozvod oproti rozloučení není snad minus, nýbrž institucí podstatně rozdílnou. V takovémto případě nezbývá manželům, než aby obrátili se se svou žádostí na úřady své vlasti,

a bylo proto komissí doporučeno, aby do právních řádů jednotlivých států přijato bylo ustanovení analogické článku 606., al. 2. c. ř. sd. pro říši německou, jenž přesně upravuje právomoc a příslušnost soudů německých ve sporech manželských příslušníků německých v cizině se zdržujících (sr. i § 100 jur. normy rakouské). Podle čl. 2. možno za rozloučení (rozvod) žádati jen tenkráte, jsou-li tu skutečnosti, jak právem vlasti nupturientů, tak právem místa, kde za rozloučení (rozvod) se žádá, důvody rozloučení (rozvodu) uznané. Rozdíl od formulování, jaké obsahoval protokol z r. 1894, je ten, že, kdežto prvé vytčeno bylo, že za rozloučení (rozvod) možno žádati jen z důvodu, který v obou zmíněných právních řádech společně je vytčen, redakce pozměněna potud, že rozloučení (rozvod) jsou možny, jestliže v konkretním případě právo vlasti manželů a lex loci je připouštějí, byť z důvodů různých. Ustanovení míří tedy na případy ty, kdy rozloučení (rozvodu) svědčí více důvodů, z nichž některý uznán je jen právem vlasti, druhý jen lege loci. Jako čl. 3. připojeno ustanovení nové (po návrhu delegáta německého) toho smyslu, že právo vlasti má výhradně rozhodovati, jestliže právní řád místa, kde za rozloučení (rozvod) se žádá, tak stanoví. Ustanovení to vytčeno zejména se zřetelem k jurisprudenci italské (podle potvrzení *Pierantoniho* celkem ustálené), jež, ač právo italské rozloučení manželství nezná, připouští je pokud se týče cizinců, jejichž právo domovské rozloučení dovoluje. Čl. 4. (vyšlý rovněž z návrhů německých a shodný s čl. 17., al. 2. uvoz. zákona k obč. zák. pro říši něm.) má zabrániti naturalisacím (změnám státního občanství) jen za tím účelem podniknutým, aby manželé a zejména jeden z nich sobě sjednali právní řád příznivější rozloučení neb rozvodu. Jestliže totiž skutek, který se stal v době, kdy manželé měli jiné státní občanství, podle práva této jejich dřívější vlasti neměl povahu důvodu rozloučení neb rozvodu, nelze se skutku toho dovolávati ani po změně občanství státního, i kdyby skutek ten podle práva nové vlasti povahu důvodu takového měl. V té příčině navrhovala i vláda dánská amendement, které mělo ovšem praktický dosah podstatně širší, žádajíc, aby přijato bylo ustanovení, že nabytí nového státního občanství manželem uskutečněné bez souhlasu manželky, nelze se proti této dovolati. Tím bylo by bývalo toho dosaženo, že změna státního občanství nebyla by s to, aby umožnila rozloučení manželství neb rozvod, když ony podle

práva dřívějšího (ať principielně ať z důvodu určitého) možnými nebyly, a s druhé strany, jestliže podle staršího práva rozloučení (rozvod) bylo možným, změna občanství státního nebyla by mohla manželku zbaviti možnosti té. Amendement ten sice byl komissí velmi příznivě přijat, ale upuštěno od něho proto, že byl by uvedl projekt v souvislost s choulostivou a obtížnou otázkou změny státního občanství. Čl. 5. a 6. (rovněž značně změněné) obsahují ustanovení o příslušnosti soudní. Čl. 5.: Za rozloučení a rozvod od stolu a lože lze žádati: 1. před příslušným úřadem určeným právem vlasti manželů; 2. před příslušným úřadem místa bydliště. Jestliže podle práva vlasti obou manželů oni nemají bydliště společného, jest příslušným úřadem úřad bydliště žalovaného. V případě opuštění nebo změny bydliště po vzniku důvodu rozloučení (rozvodu) možno žádati za rozloučení (rozvod) před úřadem posledního společného bydliště. Leč právomoc úřadů vlasti je zachována potud, pokud tyto právem vlasti prohlášeny jsou výhradně příslušnými. Úřady cizí však i v těchto případech jsou příslušnými tenkráte, nelze-li žádati za rozloučení (rozvod) před úřady vlasti manželů. Ustanovení toto, zejména pokud se týče možnosti dané právu vlasti vyloučiti ve věcech manželských kompetenci úřadů cizích, koncipováno bylo proto, aby usnadněno bylo všem státům, z nichž mnozí uznávají ve věcech manželských svých příslušníků výhradnou kompetenci úřadů domácích (zejména Uhry, Španělsko pro církevní manželství Španělů, Rusko pro pravoslavná manželství Rusů atd.), přistoupení ku konvenci. Komisse ovšem připouštěla možnost, že by státové tito ku konvenci přistoupili i tehdy, kdyby konvence ta zmíněné ustanovení neobsahovala, ale zajisté jen pod tou podmínkou, že, pokud jich se týče, rozloučení manželství (rozvodu) svých příslušníků cizími úřady neuznají; proto komisse pokládala universální platnost rozloučení (rozvodu) za výhodu větší než naprosté přidržení se zásady actor sequitur forum rei (forum domicilii). Ovšem bude na jednotlivých státech, aby doplnili kompetenční své předpisy ustanoveními o soudu příslušném v manželských sporech příslušníků v cizině bydlících. Poslední passus čl. 5. míří na případy čl. 6. konvence manželské (I.), ve kterých manželství, v cizině ve formě civilní uzavřené, není uznáno vlastí nupturientů, ale ve státech ostatních je platným. Manželství takové úřady vlasti manželů rozloučeno (rozvedeno) býti nemůže, ježto ono tu jest

neexistentním, a proto dlužno přiznati kompetenci úřadům jiným. Další článek (6.) děkuje vznik svůj amendementu delegáta španělského, jenž podporován byl delegáty švédským a uherským. Pro ten případ totiž, že manželé podle článků předchozích nejsou oprávněni žádati za rozloučení (rozvod) u úřadů státu, ve kterém bydlí, může nicméně kterýkoli z nich obrátiti se na příslušný úřad státu tohoto, aby on učinil prozatímní opatření, známá jeho zákonodárství, pokud se týče odděleného pobytu. Tato opatření potrvají, budou-li potvrzena do roka úřadem vlasti; nepotrvají však déle, než jak dovoluje právo bydliště. Čl. 7. směřuje k tomu, aby rozloučení (rozvod) vyslovené mělo pokud možno platnost universální, a ustanovuje proto, že rozloučení (rozvod), vyslovené soudem podle čl. 5. příslušným, mají platnost všude v území, kde konvence v platnost vejde, pokud ustanovení konvence té (zejména čl. 1—4.) bylo šetřeno, a pokud v případě rozhodnutí kontumačního žalovaný byl zván k jednání podle předpisů, jejichž zachování žádá právo jeho vlasti pro ten případ, mají-li cizí rozsudky dojíti právní moci (vykonatelnosti). Universální platnost mají také rozhodnutí úřadů správních, pokud právo vlasti obou manželů jurisdikce takové dopouští. Dle článku 8. jest pokládati právem vlasti manželů právní řád poslední společné jejich vlasti, pokud v době žádosti za rozloučení (rozvod) nejsou příslušníky téhož státu. Delegát uherský navrhoval sice, aby ustanovení toto bylo umístěno za čl. 4., takže by ono netýkalo se předpisů, ustanovujících o příslušnosti, tvrdě, že ustanovení čl. 8., jak komissí bylo umístěno a koncipováno, mohlo by býti vládě uherské závadou přijetí celé konvence. Komisse, vycházejíc z názoru, že jednak předpis, který pokládán jest účelným pro meritum causae, jest zajisté takovým i pro příslušnost, a že s druhé strany přijetí návrhu *Töryho* bylo by příčinou stálých konfliktů kompetenčních, návrh ten zamítla. Čl. 9. je závěrečným ustanovením shodným s čl. 8. konvence manželské.

Osnova tato byla plenem bez jakékoli změny přijata. Při příležitosti této žádal pak předseda, aby konference vyslovila svůj dík *Renaultovi*, jehož neunavné péči děkovati dlužno za redakci obou odhlasovaných projektů manželských, a jenž ostatně jako rádce k methodě 1. a 2. konferencí sledované jest intellektuálním původcem veškerých výsledků, kterými konference mohou se honositi. Proposice ta s velkým souhlasem plena byla přijata.

K č. 3. Konečně předložila komisse, jednavší pod předsednictvím *Van den Bulckeho* na základě zprávy, kterou *Lainé* podal, tři osnovy ustanovující:

a) o účincích manželství, pokud se týče statu manželky a dětí,

b) o účincích manželství po stránce majetkové,

c) o účincích rozloučení a rozvodu manželství,

vytknuvši sama, že projekty ty dlužno pokládati za provisorní.

K lit. a: Komisse přejala doslovně ustanovení závěrečného protokolu z roku 1894, pro která byly se prohlásily 4 hlasy (1 hlas proti, 2 abstinence). Komisse vyslovila pak přání:

α) aby komisse vládou nizozemskou dosazená vypracovala nový projekt majíc zřetel jmenovitě k návrhům se strany německého delegáta *Dungse* činěným (des restrictions produites par le mariage à l'égard de la capacité de la femme seront régies par la loi du pays auquel appartenait le mari lors de la célébration du mariage. Toutefois, au cas de changement de nationalité, si les époux peuvent faire un contrat au cours de mariage, les restrictions produites par le mariage à l'égard de la capacité de la femme seront régies par la loi nationale nouvelle dès que les époux auront réglé leurs relations par rapport aux biens conformément à cette loi). Odkázání látky k novému zpracování vysvětluje se tím, že účinky manželství, pokud se týče statu manželky, aspoň podle některých právních řádů (francouzsko-belgického) těsně souvisejí s účinky jeho na majetkové poměry manželů, kdežto jinde (v Německu na př.) souvislost ona tak těsnou není. Poněvadž zdálo se však vhodným, aby látka tato tvořila předmět úpravy zvláštní, pokládáno nutným prohloubené studium její, jakého při krátkosti času konferenci vyměřeného nebylo lze dosáhnouti;

β) aby komisse ta pokusila se o zjištění, zda by snad nebylo možno oddělíti od osnovy předpisy o statu dětí a z nich učiniti kapitolu zvláštní, jež by obsahovala ustanovení o otcovství, o filiaci, adopci a moci otcovské. *Van den Bulcke* tlumočil usnesení ta v plenu a bylo pak po návrhu *předsedy* přistoupeno k výměně názorů o osnově (nikoli k hlasování) za tím účelem, aby delegáti dali po případě jisté direktivy komissi nizozemské. Po té stránce dlužno připomenouti, že *Pierantoni* upozornil na obtíže, které

skytá *čl. 3.* osnovy, ježto tam jedná se o otázkách, náležejících do nesnadné kapitoly státního občanství v právu mezinárodním.

K lit. b: O této látce předložen byl projekt o 5 článcích. *Čl. 1.* obsahuje důležité ustanovení, že účinky manželství po stránce majetkové řídí se, pokud není tu smlouvy, právním řádem státu, jehož příslušníkem byl manžel v době uzavření sňatku. *Čl. 2.* Způsobilost jednoho každého z manželů uzavříti smlouvu svatební řídí se právem jeho vlasti. *Čl. 3.* Platnost smlouvy svatební a její účinky řídí se právem státu, kterému náležel manžel v době uzavření manželství. *Lainé* navrhoval sice, aby tu přijat byl princip ovládající celou právovědu francouzskou, podle kterého rozhoduje autonomie stran, ale názor ten byl vůbec odmítnut, a přijato právě vytčené ustanovení, jež byli redigovali *Dungs* a *Töry*, při čemž zvláště bylo poznamenáno, že zásada přijatá dává vůbec stranám na vůli, aby podle libosti poměry majetkové smlouvou svatební uspořádaly, pokud nevejdou v odpor s předpisy kogentními. Při stylisaci *čl. 4.* vzešla debata o to, dlužno-li zásadu locus regit actum vůbec, po případě v jaké míře dlužno ji prohlásiti obligatorní. V té příčině navrhoval *Lainé*, aby rozhodovala lex loci actus, s tou jedinou výjimkou, že platny jsou smlouvy svatební uzavřené bez intervence orgánů veřejných, pokud právo vlasti manželů to dovoluje. Návrh ten byl zamítnut a přijato ustanovení *Dungsem* redigované, podle kterého smlouva svatební jest, pokud se týče formy, platna, vyhovuje-li buď právu místa, kde smlouva byla uzavřena, nebo právu státu, kterému náležel manžel v době uzavření sňatku. Aby však znemožněno bylo obcházení zákona, připojeno po návrhu *Töryho* ustanovení další, že strany nemohou užiti formy vyžadované právem místa, kde smlouva byla uzavřena, neb jakékoli formy jinaké, pokud právo jejich vlasti činí podstatnou podmínkou platnosti smlouvy svatební, aby určité formy bylo užito. Konečně ustanoveno, že v případě tom, kdy právní řád domicilu manželů nebo právo místa, kde leží nemovitosti manželům náležité, vyžadují zachování zvláštních formalit, má-li se smlouvy svatební s účinkem dovoláno býti proti osobám třetím, platí ustanovení to o všech smlouvách svatebních, i když ony v cizině anebo podle cizích předpisů právních byly uzavřeny. Komisse belgická žádala ještě připojení dodatku dalšího takto stylisovaného: Sont valables en la forme les contrats de mariage reçus conformément à la loi nationale des futurs époux, par

les agents diplomatiques ou consulaires de leur nation, pour autant que les lois de l'État dont ils relèvent leur confère cette attribution. Když však *Dungs* a *Töry* žádali, aby platnost smluv takto uzavřených podmíněna byla svolením státu, kde zástupce diplomatický neb konsulární sídlí, byl amendement vzat zpět. *Čl. 5.* řeší známý problém předpisů absolutních. Přes ustanovení totiž článků předchozích, nelze rozhodovati podle předpisů cizích právních řádů nebo podle smluv svatebních manžely-cizinci uzavřených tehdy, jestliže by se předpisy ty a smlouvy příčily zákonům přikazujícím neb zakazujícím, které garantují právo neb zájem sociální, pokud v zákonech těch výslovným ustanovením bylo vytčeno, že vztahují se i na manželské majetkové právo cizinců. Vnitřnímu zákonodárství jednoho každého státu ponecháno je také rozhodnutí o tom, zda-li a pokud i v jeho territoriu manželé-cizinci tu bydlící podřízeni jsou oproti třetím bezelstným osobám jiným předpisům než předpisům práva vlasti zmíněného v čl. 1. Státové smluvní zavazují se, že sdělí sobě navzájem předpisy imperativní a prohibitivní, ve příčině kterých použiti chtějí výhrady vytčené v al. 1. tohoto článku. (Ustanovení to odpovídá, jak patrno, obdobnému ustanovení osnovy konvence dědické).[5]) Některá ustanovení osnovy vypracované komissí nizozemskou byla vynechána: Především ustanovení o tom, mohou-li strany za trvání manželství měniti neb rušiti smlouvy svatební. V té věci byly v komissi vysloveny náhledy diametrální. Kdežto *Hammarskjöld, de Paepe, Töry* a *Lainé* byli toho náhledu, že o uzavření, změně neb zrušení smluv svatebních rozhoduje právo státu, kterému manžel náležel v době uzavření sňatku, projevil *Dungs*, s nímž *Matzen* souhlasil, náhled, že rozhodným jest právo státu, kterému náleží manžel v době, kdy o zřízení, změnu neb zrušení smlouvy se jedná. Ježto bylo zcela nemožno tyto dva názory sjednotiti, komisse byla donucena od rozřešení problému upustiti.

Dále vypuštěna byla ustanovení o neplatnosti smluv svatebních (komisse soudila, že vytčením podmínek platnosti řešena je také negativní stránka otázky) a o darování mezi manžely (komisse měla za to, že jednak otázka nesouvisí těsně s majetkovým právem manželským, jednak, že způsobilost manželů činiti vzájemné dary a uzavírati smlouvy jest z valné části závislou na způsobilosti jejich

[5]) Srov. níže.

zříditi a měniti celou soustavu práva majetkového). Konečně dlužno vytknouti, že *Roguin* stylisoval ustanovení další: »Bezprostředně před uzavřením sňatku, dotáže se, je-li ženich cizincem, zřízenec veřejný, který při sňatku intervenuje, neb jinaký funkcionář ad hoc zřízený, snoubenců, zda-li uzavřeli smlouvu svatební. V případě odpovědi kladné, bude smlouva podřízena právu vlasti budoucího manžela. Jestliže smlouvy takové neuzavřeli, mohou před zmíněným zřízencem prohlásiti, že podřizují se právu státu, v jehož území sňatek uzavírají, je-li ve státě tom první společně jejich bydliště. Neučiní-li prohlášení takového, řídí se manželské právo majetkové právem vlasti budoucího manžela. Ve všech případech zřídí zřízenec onen stručný zápis o soustavě majetkové mezi manžely platící.« [6]) Ustanovení toto směřovalo k tomu, aby zejména budoucím manželkám byla dána možnost, aby vyvarovaly se omylu a oklamání, pokud se týče práva majetkového, a aby s druhé strany svatební smlouvy cizinců požívaly jakési publicity. V komissi

[6]) Doslov návrhu *Roguinova* i s motivy byl tento:

Avant de célébrer l'union de deux époux dont le futur serait étranger, l'officier de l'état civil les interpellerait sur la question de leur régime matrimonial. Les époux repondraient:

1. Ou qu'ils auraient fait un contrat de mariage, auquel cas cette convention serait soumise à la loi nationale du mari; et la mention abrégée en serait fait dans l'acte de mariage;

2. Ou qu'ils adopteraient le régime légal du pays de la célébration du mariage et du domicile des époux, anquel cas mention dans ce sens serait faite dans l'acte de mariage;

3. Ou, enfin, qu'ils préféreraient demeurer soumis à la loi nationale du mari, ce dont mention serait également faite.

De cette manière, deux résultats seraient atteints:

a) Le régime matrimonial des époux étrangers serait toujours fixé avec une entière certitude et connu d'eux mêmes.

b) Le régime pourrait assez facilement être connu des tiers, qui ont toujours le droit de consulter les actes de l'état civil.

Il serait entendu que, dans l'hypothèse de la soumission volontaire des époux à la loi du domicile, cette législation ferait seule règle, même dans le cas de dispositions impératives de la loi nationale. La déclaration des époux dans le même sens serait une sorte de contrat de mariage simplifié, ne coûtant rien.

Si la Commission et la Conférence adoptaient ce système, des avantages pratiques considérables seraient atteints. Une foule d'hésitations et de difficultés disparaîtraient. Eventuellement, ce système pourrait se combiner avec celui du registre des régimes matrimoniaux.

Roguin ustanovení redigoval jinak, vytknuv, že »manželé mohou prohlášením učiněným v zemi bydliště neb uzavření sňatku před zřízencem veřejným, jenž při uzavření sňatku intervenuje, nebo před jinakým funkcionářem ad hoc zřízeným přijmouti některý útvar manželského práva majetkového organisovaný v tomto státě. Smlouva zůstane, pokud se týče podstaty, podřízena právu vlasti budoucího manžela.« Ustanovení to komissí přijato sice nebylo, avšak, jak se praví ve zprávě »peut être pour sa nouveauté« a bylo proto doporučeno pozornosti komisse zřízené vládou nizozemskou. *Meili* konečně učinil návrh (inspirovaný skutečností, že vhodno jest, aby mezi manžely bylo jasno, pokud se týče práva majetkového, a aby třetí osoby snadno mohly se informovati), aby byly zřízeny rejstříky obsahující manželské právo majetkové.

Také, pokud se týče této osnovy, byly v plenu jen předběžně vyměněny náhledy a *Pierantoni* zvláště na to upozornil, že nezbytno jest přistoupiti k řešení otázky vykonatelnosti rozsudků, ježto všude v osnovách mluví se o všeobecné platnosti jistých zásad ve smluvních státech, ale nic se tam nepraví o vykonatelnosti rozhodnutí na základě zásad těch vydaných. Také *Roguin* opětoval svůj návrh v komissi přednesený.

K lit. c: Přijato bylo jak v komissi, tak v plenu (ovšem i tu provisorně) jediné ustanovení toho smyslu, že účinky rozloučení manželství a rozvodu řídí se, pokud se týče práv osobních i majetkových a postavení dětí, právem vlasti manželů.

Komisse druhá předložila jedinou osnovu o 12 článcích ustanovující o posloupnosti dědické, o posledním pořízení a o darování na případ smrti, k nimž připojeno přání formulované *Missirem* domáhající se přijetí jistých předpisů o příslušnosti soudů.

Ze závěrečného protokolu z r. 1894 převzaty byly beze změny meritální články (jejichž pořad však změněn) 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 12. Ke článku 4. připojeno bylo ustanovaní další, že v případě tom, překročil-li zůstavitel věk, ve kterém stává se kdo způsobilým pořizovati, stanovený právním řádem státu, jemuž on přináležel v době pořízení, změna státního občanství nemá za následek ztrátu způsobilosti à raison de l'âge. Zdálo se totiž nespravedlivým, jednak, aby kdosi, jenž právním řádem prohlášen byl zralým pořizovati, pozbyl této zralosti změnou státního občanství, jednak aby i po-

řízení již učiněné stalo se neplatným. Vypuštěny byly články 9. a 10. závěrečného protokolu. Čl. 11. protokolu, jenž stal se nyní 8., v principu byl zachován, ale ve formě byl změněn. Bylo se totiž vráceno k opuštěné již jednou (r. 1894) všeobecné formuli, že rozhodování podle práva cizího tehdy jest vyloučeno, příčilo-li by se rozhodování takové řádu sociálnímu a interessům veřejným. Jen potud lze konstatovati odchylku od formulování dosavadního, jaké přijato jest na př. v občanském zákonníku italském, že o tom, zda praktikování cizích předpisů příčí se řádu sociálnímu a interessům veřejným nerozhodují soudcové, nýbrž zákonodárcové smluvních států sami. Bylo totiž vytčeno, že podle práva vlasti zůstavitele nebude v tom kterém státu rozhodováno, pokud by rozhodnutí takové příčilo se předpisům imperativním a prohibitivním, o kterých výslovně bylo prohlášeno, že vztahují se jak na posloupnosti tuzemců tak i na posloupnosti cizinců. Zdálo se totiž příliš nebezpečným, aby soudové rozhodovali o tom, kdy podle pravidla čl. 1., a kdy podle čl. 8. má býti rozhodováno, ježto by tak cena konvence byla zcela problematickou. Specielně bylo pak vytčeno, že každý stát může sobě vyhraditi bezvyjimečné praktikování předpisů, které směřují k tomu, aby zabráněno bylo rozkouskování usedlostí selských. Aby však bylo všude jasno, jak v jednomkaždém státě výhrady čl. 8. bude užito, zavazují se (al. 3.) státové smluvní, že sdělí sobě ona ustanovení prohibitivní a imperativní, jejichž bezvyminečné praktikování se zřetelem k alineám 1. a 2. sobě vyhražují. Komisse vyslovila tu naději, že každý zákonodárce při stanovení výhrad těchto nebude se říditi skutečnostmi jinakými než zřetelem k zájmům veřejným a sociálním své země. Nově připojeny byly: po návrhu *Roguinově* ustanovení (čl. 9.), že nebude ve státech smluvních rozdílu mezi tuzemci a cizinci, pokud se týče posloupnosti dědické (singulární i universální); dále ustanovení (čl. 11.), že státové smluvní zachovávají sobě právo ustanoviti o dobrodiní inventáře, vzdání se dědictví a ručení dědiců osobám třetím (ustanovení odůvodněno tím, že mnozí členové komisse obávali se, »que l'application radicale sans précautions, de l'article 1, c'est à dire de la loi nationale du défunt, puisse avoir des résultats contraires à la justice, en ce qui concerne soit l'obligation, la responsabilité ultra vires hereditatis d'un successible, dont l'acceptation ne serait pas certaine, soit les droits des créanciers«);

a konečně ustanovení podobné oněm, která i v osnovách ostatních konvencí se vyskytují, že konvence se vztahuje jen na případy ty, když zemřelý v době svého úmrtí byl příslušníkem některého ze států smluvních. Na konci osnovy žádá komisse po návrhu *Missirově* konferenci, aby tato zabývala se otázkou, zda nebylo by vhodno dáti ustanovení, že soudové posledního bydliště zůstavitelova jsou příslušnými učiniti preventivní opatření, pokud se týče pozůstalosti, a že náleží na ně, aby tuto likvidovali; že ony dále jsou příslušnými souditi až do skončeného rozdělení pozůstalosti mezi všemi, kdo činí nároky na jmění pozůstalostní.

Z debaty dlužno poznamenati:

Při zahájení debaty generální prohlásili delegáti němečtí ústy *Dungsovými*, že pokládají jistým, že nehledě k čl. 10. (čl. 9. konvence), konvence nedotkne se předpisů právních ustanovujících o příslušnosti a řízení ve věcech pozůstalostních, a že každý stát i na dále bude míti volnost podříditi svým předpisům nemovitosti v jeho území ležící, pokud nemovitosti ty jsou vyňaty z celkového jmění a tvoří massu zvláštní (zejména léna a fideikomissy rodinné). *Meili* dotázal se, zda-li články osnovy upravují také posloupnost smluvní (nač zpravodaj *Cleemputte* dal odpověď kladnou) a stěžoval si, že nebyly učiněny koncesse právnímu řádu bydliště zůstavitelova, jmenovitě v tom směru, že byl zůstavitel měl právo (formou testamentární) voliti mezi právem svého bydliště a právem své vlasti. *Martens* opětoval stanovisko vlády ruské, pokud se týče práva, kterému podřízena býti má posloupnost v nemovitosti. Vláda ruská opříti se musí ustanovení, že posloupnost ve veškeré jmění (tedy i v nemovitosti) řídí se právem vlasti zůstavitelovy, ježto není tu pravé base všech styků mezinárodních — reciprocity. Jiní státové prostoupeni jsou sice elementy cizími, ale oni také v značné míře příslušníky své do ciziny vysílají. O Rusku platí jen skutečnost prvá. V Rusku žije mnoho milionů cizinců, a kdyby posloupnost jich všech říditi se měla právem vlasti, znamenalo by to dobytí říše ruské na základě cizího práva.

Debata speciální: Čl. 1. přijat byl tak, jak komissí byl formulován, když bylo hlasování rozděleno na hlasování o otázkách: 1. má-li posloupnost dědická jedinému právnímu řádu býti podřízena (unita posloupnosti); 2. dlužno-li učiniti koncesse právu

domicilu zůstavitelova; 3. dlužno-li přijmouti všeobecnou formuli, jak ji navrhla komisse, či vypočísti problémy jednotlivé, které v čl. 1. zahrnuty jsou. Dále byla zamítnuta proposice, aby připojena byla zvláštní alinea toho smyslu, že instituce smluvní v čl. 1. jsou zahrnuty. Čl. 2., 3. a 4. byly přijaty bez pozoruhodné debaty. Čl. 5. (zápovědi obdařiti jisté osoby řídí se právem vlasti zůstavitelovy) vysvětlen po návrhu delegátů německých ustanovením, že právem vlasti rozumí se právo vlasti zůstavitelovy v době smrti jeho i v době pořizování. Čl. 6. a 7. přijaty bez debaty s výhradou redakce. Obšírná debata rozvinula se o čl. 8. *Lainé* a *Cleemputte*, upozorňovali na obtíže, které skytá al. 1., podle níž státové vypočísti mají předpisy imperativní a prohibitivní práva dědického, které cizinců se týkají a vytýkali, že ustanovení to přivodí nepružnost judikatury. Proto přimlouvali se za přijetí formule, jaká existuje v zákonníku italském (podle cizího práva nelze souditi, příčí-li se ono předpisům d'ordre public), a jejíž praktikování by náleželo soudům. Ale po výmluvných slovech *Pierantoniho* a *Missira*, z nichž prvý ukázal k tomu, že obavy vytčené nejsou odůvodněny, ježto zákonodárce každého státu může předpisy svého práva absolutními prohlásiti netoliko před uzavřením konvence, nýbrž i kdykoli později a že může prohlášení svoje kdykoli změniti, kdežto druhý oslavoval čl. 8. ve spojení s prvým jako důležitou etapu na cestě vedoucí od territoriality posloupnosti dědické k její jednotnosti, přijat byl článek velkou většinou. Čl. 9. přijat byl s odkazem k tomu, že míří na zákony takového obsahu, jako zákon francouzský z r. 1819, belgický z r. 1865, nizozemský z r. 1869. Čl. 10—12. přijaty s výhradou redakce bez hlasování jmenovitého. Na konec přijat byl svrchu zmíněný návrh *Missirův*, ve formě přání konferencí vysloveného. *Meili* a *Roguin* přimlouvali se sice za to, aby do konvence přijata byla ustanovení o příslušnosti soudní v řízení pozůstalostním (zejména také sporném), a prvý vyslovil dokonce pochybnosti, zda vláda švýcarská osnovu přijme, nebude-li ona ustanovení ta obsahovati. Od formulování předpisů takových bylo však upuštěno, ježto konference přidala se k názoru *předsedově*, že věc nebyla dostatečně připravena a není tudíž zralou k řešení.

Dne 13. června přijat byl text definitivní, redigovaný komitétem redakčním, při čemž čl. 5. byl vypuštěn.

Komisse třetí předložila projekty tři:

1. projekt osnovy upravující poručenství nad nezletilými,

2. projekt osnovy upravující vydávání potvrzení o právu v jednotlivých státech platném,

3. projekt osnovy upravující opatrovnictví.

K č. 1. Komisse podrobila (referentem byl *Thorn*) revisi projekt přijatý konferencí z r. 1894. Beze změn vůbec aneb jen s nepatrnými změnami (povahy redakční) přijaty byly z projektu toho čl. 1., 5. (jenž stal se 6.) 7. a z části čl. 3. (v. vysvětlení při čl. 5.). Článek 2. znova zredigován za tím účelem, aby jasnějším bylo vyjádření a přesnějším stanovení, za kterých podmínek poručenství zástupci diplomatickými neb konsulárními může býti organisováno. Zejmena vytčeno ve shodě s konvencí manželskou, že poručenství takto může býti zřízeno jen tehdy, jestliže stát, v jehož území tak státi se má, nečiní námitek. Čl. 4. rozšířen. Kdežto prvé vytčeno bylo, že poručenství úřady vlasti poručencovy později jen tehdy může býti organisováno, jestliže pominuly důvody, které počáteční organisaci jeho bránily, stanoveno bylo nyní všeobecně, že organisace poručenství dle čl. 3. nebrání nikterak tomu, aby poručenství nově bylo organisováno ve smyslu čl. 1. a 2., takže v nynějším textování zahrnuty jsou také případy, kdy poručenství podle čl. 1. a 2. prvé jen nedopatřením zřízeno nebylo. Mimo to vytčeno bylo přesně, kdy pomine poručenství zřízené podle čl. 3., bylo-li později poručenství organisováno dle čl. 1. a 2., a sice bylo tu stanoveno, že stane se tak, jakmile bylo dosavadnímu poručníku doručeno sdělení o organisaci poručenství nového. Za čl. 4. vloženo ustanovení nové (čl. 5.), které určeno je k tomu, aby nahradilo ustanovení dřívějšího čl. 3. lit. *c*). Ustanovení toto vzbudilo odpor u velké většiny států na konferenci zastoupených, a komissi samé zdálo se nepřípustným, aby na př. otec-poručník, jenž jest příslušníkem státu, kde platí právo francouzské, mohl designací poručníka sídlícího v cizině instaurovati režim poručenský zcela odchylný od onoho, kterému sám je podřízen. Proto ustanovení to bylo vypuštěno a přijato ustanovení, že na základě dohody mezi vládou vlasti poručencovy a vládou jeho obyčejného pobytu může výkon poručenství organisovaného podle práva vlasti poručencovy podřízen býti právu místa jeho

obyčejného pobytu. Čl. 6. (jenž stal se 8.) rozšířen potud, že úřadům lokálním bylo dáno právo, aby intervenovaly a učinily opatření nezbytná ve všech případech, kdy zájmy poručence toho vyžadují a věc nestrpí odkladu; v čl. 8. (nyní 9.) připojeno ustanovení, že úřadové vlasti poručencovy, kterým sděleno bylo úřady místními, že v cizině vznikla potřeba zříditi příslušníku nějakému jejich státu poručníka, bez odkladu sdělí úřadům těmto, zda poručník byl zřízen čili nic. Komisse zabývala se mimo to proposicí *Meiliho*, aby dáno bylo ustanovení o příslušnosti soudní ve sporech z vedení poručenství vzešlých. Ale ustanovení takové formulováno nebylo, ježto komisse soudila, že postup ten vybočil by z úkolů jí svěřených.

Z debaty dlužno poznamenati: Při čl. 1. pokládal *Töry* vhodným, aby za článek 1. vloženo bylo ustanovení, že způsobilost býti poručníkem řídí se právem vlasti poručencovy, povinnost však býti poručníkem, právem vlasti poručníkovy. Prohlásil však, že vláda uherská sotva bude státi na tom, aby dodatek takový byl přijat. Z protokolů není jasno, jaké stanovisko konference k otázce té zaujala. Mimo to *Pierantoni* navrhoval znovu, aby řešeny byly v konvenci nesnáze, »které podávají se odtud, že státní občanství osob nezletilých v jednotlivých právních řádech jednotně uspořádáno není.« *Předseda* srovnával se s navrhovatelem potud, že nesnáze takové skutečně stávají, ale soudil, že obtíže spojené s uniformní úpravou státního občanství jsou tak značné, že konference do jejich rozboru pouštěti se nemůže. Čl. 1. byl na to přijat ve znění komissí navrženém. Při rozhovoru o čl. 2. rozcházela se mínění o vhodnosti dodatku připojeného komissí, že totiž zástupci diplomatičtí a konsulární mohou organisovati poručenství jen tehdy, neodpírá-li tomu stát, v jehož území organisace taková státi se má. Proti argumentu komisse, jež pokládala nutným konformování konvence poručenské konvenci manželské, bylo ukazováno k tomu (*Renault*, *Roguin*, *Pierantoni* a *předseda*), že je podstatný rozdíl mezi funkcí, jakou vykonává zástupce konsulární neb diplomatický, organisuje-li poručenství, a onou, kterou vykonává, celebruje-li manželství. V případě tomto vykonává prý jakousi jurisdikci, v případě onom však nelze prý charakterisovati jeho činnost jako funkci ze suverenity vyplývající. Za podržení dodatku vyslovili se velmi rozhodně delegáti němečtí, uvádějíce zvláště, že consules

electi nemají dostatečných vědomostí odborných, aby funkce úřadní spojené s organisací poručenství řadně mohli konati. Návrh *Roguinův*, aby dodatek zmíněný byl vypuštěn, přijat byl na konec 8 hlasy proti 7. Čl. 3. přijat byl bez debaty. Poslední alinea čl. 4. zavdala podnět k četným návrhům reformním: *Dungs* navrhoval, aby poručenství podle čl. 3. zřízené pominulo, jakmile příslušnému úřadu místnímu bude sděleno, že zřízeno bylo poručenství podle čl. 1. a 2., ježto často bude nemožno neb aspoň velmi obtížno zpraviti poručníka; *baron Galvagna*, aby příslušné notifikace dály se prostřednictvím úřadů diplomatických a konsulárních; *Missir*, aby alinea vůbec byla vypuštěna. Tento konformoval se pak návrhu *předsedově*, aby o tom, kdy úřad poručníkův v takových případech pomíjí, rozhodovaly předpisy státu, v jehož území dosavadní poručník bydlí. Proti proposici *Dungsově* bylo uvedeno (*Beichmann*), že bylo by nevhodno, aby úřad poručníka pominul prvé, než on sám o pominutí tom byl zpraven, a že by zejmena obchod velice tím trpěl, kdyby strany bezelstně jednaly s osobou, která sama poručníkem se pokládá, ač jím již není, a kdyby následkem toho jednání ta byla neplatna. Proti návrhu *Missirově* (doplněném *předsedou*) bylo namítáno (*Pierantoni*), že vzniknou nesnáze, když právo bydliště poručencova nemá ustanovení o tom, že poručenství úřady tamními zřízené pomíjí, bylo-li nové poručenství podle práva vlasti poručencovy úřady této organisováno. Na to odpověděl předseda jen tolik, že jednotlivé státy pravděpodobně přizpůsobí se ideám konvence a podobná ustanovení přijmou. Když pak *baron Galvagna* svůj amendement vzal zpět, byl přijat čl. 4. ve znění navrhovaném komissí. Čl. 5. byl vypuštěn po delší debatě, jak se zdá z důvodů analogických, jaké přiměly komissi ku škrtnutí čl. 3. lit. *c)* závěrečného protokolu z r. 1894. Zejména *van den Bulcke* upozornil na to, že článek ten dává výkonným orgánům právomoc, jaká podle práva platného v jednotlivých státech (na př. v Belgii) na ně nenáleží. Bylo-li totiž poručenství zřízeno a působí-li dle určitého právního řádu, nemůže náležeti na moc výkonnou, aby tento stav věcí modifikovala. Ostatně, jak z debaty na jevo vychází, nezdál se dosah ustanovení komissí formulovaného většině delegátů jasným. Čl. 6. přijat bez debaty, rovněž prvá alinea čl. 7. Naproti tomu narazila druhá alinea tohoto článku na tuhý odpor četných delegátů, kteří

(jmenovitě *Dungs*, *Renault*, *Roguin*, *Pierantoni*) opírali se tomu, aby nemovitosti byly podřízeny pokud se týče poručenství legi rei sitae. Na konec přijato znění čl. 7. v té formě, jak bylo formulováno v závěrečném protokolu z r. 1894, podle něhož nemovitosti mají tvořiti v mezinárodních poměrech poručenských zvláštní massu jen tehdy, jestliže i s hlediska jednotlivých států, tedy v poměrech interních, rovněž massu takovou tvoří. Čl. 8. přijat bez debaty s výhradou redakce. Čl. 9. modifikován potud, že úřadové vlasti poručencovy povinni jsou sděliti úřadům místním, zda poručenství zřídili, aneb zda později je zřídí. Na konec připojena ustanovení o rozsahu působnosti konvence. Delegáti němečtí navrhli ustanovení takové, že konvence vztahuje se jen na případy ty, kdy nezletilec jest příslušníkem některého ze států smluvních, a jeho obyčejný pobyt je rovněž v některém ze států těchto. Po návrhu *Roguinově* podmínka druhá byla škrtnuta (v sezení ze dne 13. června,) avšak v protokolu závěrečném opět se vyskytuje, ač nikde nelze se dočísti, jakým usnesením byla restituována.

Dne 13. června byla osnova konvence po revisi předsevzaté komitétem redakčním definitivně přijata, při čemž poznamenati sluší, že komitét redakční restituoval původní znění čl. 2. (připojena slova »et si l'État de la résidence habituelle du mineur ne s'oppose pas«.) *Předseda* vyslovil totiž obavu, že by vypuštění slov těch mohlo míti za následek zamítnutí osnovy se strany opponujících států, které při hlasování činily menšinu příliš silnou, (7 : 8, sr. svrchu.)

K č. 2. Otázka tato dostala se na pořad jednání konference k podnětu *Pierantonim* danému, jenž v druhé konferenci (1894) ukázal k nutnosti toho, aby nalezen byl modus »pour acquérir la preuve des lois étrangères«. S míněním tím souhlasily zejména vláda dánská a norvéžská, jež prohlásily ve vyjádřeních svých programu třetí konference se týkajících, že dlužno pokud se týče látky upravené konvencemi vyšlými z konferencí haagských usnadniti seznání práva cizího. Myšlénky té uchopila se vláda předlitavská a dala vypracovati osnovu smlouvy v té příčině. Jenže rozsah smlouvy byl širší vztahuje se vůbec na vydávání potvrzení o právu platném a nejen v oborech, které konvencemi vypracovanými konferencemi haagskými budou upraveny. Komisse přijala osnovu tu za základ svého jednání a předložila ji beze změn

takřka plenu. Osnova obsahuje ustanovení tato: *Čl. 1.* V oboru práva civilního a obchodního vláda každého státu může žádati na druhém státě officielní vysvědčení o existenci a znění zákonných předpisů tu platných. (Ve zprávě výslovně podotčeno jest, že povinnost ta vztahuje se jen na právo psané a jen na předpisy zákonné, nikoli však na nařízení vydaná mocí výkonnou. Otázka, které úřady státu dožádaného mají povinnost dožádání vyhověti, zůstavena nerozhodnutou, ježto pokládáno za to, že na každý stát náleží, aby podle svého uznání povinnost tu přikázal.) *Čl. 2.* Vláda takto dožádaná je povinna žádosti té dostiučiniti bez rozdílu, zda jedná se o předpisy dosud platné, anebo o předpisy, které platily prvé. (Ovšem má článek na mysli ne předpisy, které mají význam pouze historický, nýbrž takové, které mohou míti ještě význam praktický pro právní poměry vzniklé v době, kdy předpisy ony platily.) Povinnost tato existuje netoliko v případě, kdy předpisy, o kterých vysvědčení má se vyjádřiti, jsou výslovně označeny, nýbrž i tehdy, když žádá se za poučení o předpisech, které v dožádaném státě upravují jistou látku nebo jistý institut právní. *Čl. 3.* Závazek vydati vysvědčení o právu platném, omezuje se na reprodukci textu zákona, nehledě ovšem k případu tomu, kdy jedná se o potvrzení, že ve státě není ustanovení, podle kterého bylo by lze rozsouditi určitý případ právní. *Čl. 4.* Žádná vláda není povinna dávati výklady k zákonu nebo vyjadřovati se o poměru jeho ke konkretní otázce sporné. Přes to bude vláda státu, žádá-li za to, zpravena o tom, zda-li a v jakém směru vytvořila se pokud se týče praktikování některého předpisu právního stálá judikatura. *Čl. 5.* Dožádání a odpovědi dějí se cestou diplomatickou, pokud přímý styk mezi úřady obou států není dopuštěn. Vysvědčení vyhotoviti dlužno v řeči úřadu dožádaného. Překlad v řeči jinaké připojiti netřeba, leč na výslovnou žádost a na náklad dožadatelův. Legalisace vysvědčení nutna není, předpokládajíc, že listina opatřena je podpisem a pečetí úřadu je vydávajícího. *Čl. 6.* Státy, které dohodnou se o smlouvách navržených konferencemi haagskými, zavazují se, že sdělí sobě navzájem texty ustanovení zákonných v oborech, které smlouvami budou upraveny.

Projekt narazil v plenu na tuhý odpor. *Van den Bulcke* prohlásil nepřijatelnými zejména čl. 3. (pokud se týče sdělení předpisů právních institut nějaký upravujících) a čl. 4., ač jinak

pokládal nutným upraviti vydávání vysvědčení o právu, *předseda* pak připomínal obtíže, jaké vzejíti mohou, je-li sporno, zda starší zákon úplně neb částečně byl zrušen pozdějším. Prvému odpověděl zpravodaj *Schumacher*, že vysvědčení taková, proti jakým on se opírá, nejhustěji bývají žádána (soudové francouzští dotazují se předlitavského ministerstva spravedlnosti, jakými předpisy upraveno jest právní postavení ženy provdané); druhému pak, že ministerstvo předlitavské v případech těch počíná si tak, že sdělí dožadateli předpis starší i novější, aby sám učinil si úsudek o derogující moci předpisu pozdějšího. *Předseda* na to vyslovil mínění, že účelu, jehož osnova sleduje, přiměřenějším je zřízení komitetu mezinárodního, jehož certifikaty neměly by sice povahy officielní, ale mohly by za to vejíti in meritum causae. S náhledem tím souhlasili *Martens* a *Selir*, naproti tomu vřele osnovy se zastával *Pierantoni*. Na konec usneseno, aby do závěrečného protokolu přijato bylo přání, by vláda nizozemská pracujíc program pro konferenci příští, pojala doň také osnovu předpisů ustanovujících o vydávání vysvědčení o právu platném.

K č. 3. Komisse vytkla ve zprávě, že takřka úplně přidržela se usnesení Institutu de droit international vypracovavši projekt na základě tom, že v oboru opatrovnictví kompetence legislativní a soudní nemohou býti děleny. Obsah osnovy: *čl. 1.* Interdikce (slovo to zvoleno proto, aby všechna opatření příbuzná byla zahrnuta) v to čítajíc uvalení kurately neb připojení soudní rady, řídí se právem vlasti opatrovanců. *Čl. 2.* Nehledíc k případům, které v dalších článcích zvláště jsou vyňaty, interdikce může býti vyslovena jen příslušnými úřady státu, kterému osoba, jíž opatrovnictví zřízeno býti má, jako příslušník náleží. *Čl. 3.* Interdikce vyslovená takto úřadem příslusným působí také v ostatních státech smluvních. Avšak předpisy o publicitě interdikce platící podle práva místního (t. je podle práva místa, kde účinky vzejíti mají) pro interdikci státních příslušníků musí býti splněny i tehdy, jedná-li se o cizince, pokud lex loci toho žádá. (*Beichmann* navrhoval sice restrikci potud, že předpisům publicity dlužno vyhověti jen ve státě, kde cizinec má svůj obyčejný pobyt a kde má nemovitosti, ale návrh komissí přijat nebyl.). *Čl. 4.* Bydlí-li ten, komu opatrovnictví má býti zřízeno, v cizině, jsou místní úřady oprávněny, učiniti opatření provisorní. *Čl. 5.* V případech, na

které míří článek předchozí, jakož i vždy, když úřadů pobytu cizincova dojde žádost, aby jemu bylo zřízeno opatrovnictví, jest úřad ten povinen učiniti sdělení příslušnému úřadu vlasti cizincovy o učiněných opatřeních, aneb o došlé žádosti za zřízení opatrovnictví. Zároveň označí přiměřenou lhůtu, ve které očekávati bude rozhodnutí úřadů příslušných dle čl. 2. *Čl. 6.* Jestliže úřady vlasti cizincovy nezřídí opatrovnictví odůvodňujíce rozhodnutí své nepříslušností svou neb jinými důvody než materielním právem své země, úřady pobytu cizincova stanou se příslušnými. *Čl. 7.* Jsou-li místní úřady ve smyslu čl. 6. příslušnými opatrovnictví zříditi, může žádost za zřízení to podána býti oněmi osobami neb úřady, které buď podle práva vlasti nebo podle práva pobytu cizincova mají právo zaň žádati. Opatrovnictví zřízeno býti může jen z důvodů stanovených právem vlasti jeho. O tom však, jaká opatření předsevzata budou (zda uvalena bude kuratela, zda osobě připojena bude rada soudní atd.), rozhoduje právo místní. *Čl. 8.* V případech článků 6. a 7. správa osoby a jmění opatrovancovy organisována bude podle předpisů práva místního a účinky opatrovnictví řídí se týmž právem. Pokud se týče účinků, jaké opatrovnictví takto zřízené v jiných státech míti bude, platí zásada čl. 3. *Čl. 9.* Poručenství zřízené ve smyslu čl. 6. pomine z důvodů buď právem vlasti opatrovancovy nebo právem pobytu jeho vytčených. Žádost za zrušení opatrovnictví může podána býti od osob neb úřadů, kterým buď dle právního řádu vlasti opatrovancovy, nebo podle právního řádu místa pobytu jeho oprávnění to náleží. *Čl. 10.* Jesliže osoba, které zřízeno bylo opatrovnictví podle čl. 6.—8. zvolí pobyt ve vlasti své, nic nebrání tomu, aby nyní opatrovnictví ve smyslu čl. 1. bylo zřízeno. V případě takovém bude pokud možno nejdříve o této skutečnosti dána zpráva vládě státu, kde opatrovnictví prvé bylo zřízeno. Vláda učiní o tom sdělení úřadu, jenž opatrovnictví zřídil, a není-li takového, opatrovníku. Zákonodárství státu, kde opatrovnictví prvé bylo organisováno, rozhoduje o tom, kdy v případech těchto opatrovnictví to pomíjí. *Čl. 11.* Předpisy článků předchozích platí bez rozdílu, zda jedná se o movitosti neb nemovitosti, s výhradou případů těch, kdy některé nemovitosti osoby, které opatrovnictví zřízeno býti má, tvoří zvláštní massu majetkovou, zvláštním předpisům podrobenou. *Čl. 12.* konvence vztahuje se jen na zřízení

opatrovnictví příslušníkům některého ze smluvních států, mají-li tito spolu obvyklý pobyt v území některého ze států těch.

Po předběžné výměně názorů o osnově té, při čemž *Pierantoni* a *Martens* uváděli na paměť možnost intervence zástupců diplomatických a konsulárních, usnesla se konference, aby vláda nizozemská předložila projekt k posouzení vládám států na konferenci zastoupeným.

Komisse čtvrtá předložila plenu projekt jediný a sice osnovu smlouvy, upravující právo konkursní.

Práce komisse spočívá na základech celkem odchylných, než jaké druhou konferencí byly vybudovány. Ve zprávě vypracované *Roguinem* uvedeno jest především, že mimo dokumenty již r. 1894 užité, všímala si komisse zejména smlouvy belgicko-francouzské z 8. července 1899 sur la compétence judiciaire et sur l'autorité et l'exécution des décisions judiciaires, des sentences arbitrales et des actes authentiques. Dále vytčeno tu, že veškerá ustanovení komissí konferenci předložená, usnesena byla proti hlasu předsedy *Pierantoniho*, jenž zaujímal, pokud se týče vůdčích myšlének, stanovisko zcela kontradiktorní. Z všeobecných úvah ve zprávě uvedených dlužno pak vytknouti: komisse vypracovala projekt svůj na základě konsekventně provedeného principu unity konkursu. Doznává se sice, že jsou tu různé nesnáze a sice povahy netoliko právnické: Mais le moment semble venu de subordonner des considérations en somme secondaires à des intérêts plus élévés et plus généraux. Dále konstatováno, že smlouva vztahovati se má na veškeré konkursy a tudíž ne pouze na konkursy kupců. A také na konkursy společností obchodních ony vyjímaje, které mají povahu podniků veřejných. Konečně vytčeno, že řešena v osnově také otázka nezpůsobilosti kridatářovy spravovati jmění, nikoliv však ztráta jeho práv oproti manželce a dětem, pak ztráta práv politických, jaké v některých legislacích se vyskytují.

Obsah osnovy: *Čl. 1.* Úřadem, který výlučně jest oprávněn uvaliti konkurs na jmění osob, majících hlavní závod v některém ze států smluvních, jest úřad státu, ve kterém tento hlavní závod jest; při společnostech rozhoduje hlavní sídlo operací sociálních. (Předpis vztahuje se tedy také na osoby, které nejsou příslušníky některého ze států smluvních, jen když hlavní závod jejich v území

některého ze smluvních států se nalézá. Rozhodným jest sídlo činnosti, nikoli pouhé bydliště. Komisse nerozhodla výslovně, jak dlužno počínati si v případech těch, kdy effektivní sídlo společnosti nalézá se ve státě jiném, než její sídlo statutární. Ale podle názoru jejího rozhoduje sídlo na prvém místě jmenované.) *Čl. 2.* Osnova nevztahuje se na podniky veřejné a podniky koncedované státem neb jiným orgánem veřejným. Dále nevztahuje se na podniky, při kterých zvláštní opatření legislativní učiněna jsou na prospěch věřitelů. *Čl. 3.* Zřízení správce podstaty konkursní, formy řízení konkursního, likvidace pohledávek, uzavření smíru a rozdělení jmění děje se podle práva místa, kde konkurs byl prohlášen. *Čl. 4.* Prohlášení konkursu, vyslovené v jednom ze států smluvních, úřadem podle čl. 1. příslušným, platí a projevuje účinky ve všech ostatních státech smluvních s výhradou předpisů v dalších článcích daných. *Čl. 5.* Správce konkursní podstaty, řádně jmenovaný podle práva státu, kde konkurs byl prohlášen, má, aniž by bylo nutno žádati v jiném státu za vykonatelnost usnesení o prohlášení konkursu, právo předsevzíti veškeré akty, dotýkající se zachování a správy massy. Správce prohlášením konkursu jest zejména legitimován vystupovati před soudy ve sporech s řízením konkursním souvisejících. Vlastní akty exekuční může však předsevzíti jen tehdy, jestliže usnesení, kterým konkurs byl prohlášen, bylo prohlášeno vykonatelným ve státě, kde exekuce vykonána býti má. *Čl. 6.* Usnesení to vykonatelným prohlášeno bude: 1. bylo-li vydáno úřadem příslušným podle práva místa, kde vydáno bylo; 2. je-li podle práva tohoto místa vykonatelným. *Čl. 7.* Řízení, kterým rozhodnutí to prohlášeno býti má vykonatelným, jde před se ve formách vytčených právem státu dožádaného. Za vykonatelnost žádati může správce podstaty nebo kterýkoli jiný interessent. *Čl. 8.* Týká-li se konkurs v jednom ze států smluvních prohlášený závodu odštěpného v jiném státu smluvním existentního, musí býti správcem podstaty splněny předpisy o publicitě stanovené zákonodárstvím států toho, kde závod odštěpný jest. Třetím osobám může existence konkursu namítána býti teprve tehdy, bylo-li předpisům těm vyhověno. *Čl. 9.* Pořad věřitelů řídí se právem státu, kde konkurs byl vyhlášen, s těmito výhradami: Pořad práv věcných a privilegií k nemovitostem řídí se lege rei sitae. Pořad práv přednostních k movitostem založených na držení

neb detenci, které vznikly před prohlášením konkursu, řídí se právem místa, kde movitosti se nalézají. *Čl. 10.* Oprávnění podrží stejné postavení proti masse konkursní, jaké měli proti dlužníku. V případných sporech o tato práva příslušným je soud rei sitae. *Čl. 11.* Soud konkursní je příslušným rozhodovati o všech žalobách, které jsou důsledkem prohlášení konkursu, s výhradou tou, že předpisů zvláštních o příslušnosti ustanovení to se netýká; (komisse vytýká, že v osnově této nemohla pomýšleti na vytčení těchto předpisů zvláštních, ježto ony uzákoněny býti mohou jen smlouvou ustanovující o mezinárodní úpravě práva obligačního. Za příklady kompetencí speciálních, jaké měla na mysli dávajíc ustanovení toto, uvádí forum rei sitae a forum reconventionis). *Čl. 12.* Narovnání uzavřené neb schválené úřadem příslušným platí ve všech státech smluvních. *Čl. 13.* Předpisy osnovy vztahují se na veškerou likvidaci jmění osob, které nedostály svým závazkům, nechť likvidace ta právem jakkoli je pojmenována.

Pierantoni učinil zvláštní prohlášení v notě konferenci předložené »pénétré de cette verité qu'on doit se contenter de ce qui est réalisable et craignant que la proposition de reformes plus radicales ne puisse retarder l'oeuvre d'un progrès graduel et pratique«. Proto žádal, aby trvalo se na usneseních druhé konference a doporučoval, aby usnesení tato byla revidována a doplněna. Ostatně vytkl, že v práci započaté jen tehdy zdárně bude možno pokračovati, až konference bude míti po ruce material srovnávací (předpisy o právu konkursním ve smluvních státech platném), a až vlády vyjádří se o osnově vypracované, jako se to stalo při osnovách z práva manželského.

V plenu prohlásili delegáti Portugalska, Ruska a Německa, že nesúčastní se debaty, nemajíce instrukcí. Námitky meritální proti obsahu osnovy činil *Pierantoni* uváděje četné důvody bránící uzákonění jednotnosti konkursu, a námitky principielní proti osnově vůbec činil *Renault*, tvrdě, že v oboru vykonatelnosti cizích rozsudků a v oboru řízení konkursního Francie nikdy nepřistoupí na uniformní legislaci řešící konflikty mezi právními řády, ani na generální smlouvy, nýbrž že vždy omezí se na speciální smlouvy s jednotlivými státy, s jejichž zákonodárstvím zákonodárství její je zpřízněno. Za těchto poměrů k speciální debatě vůbec nedošlo. Na konec přijat návrh delegáta předlítavského, aby vláda nizo-

zemská dala prozkoumati osnovu své stálé komissi pro mezinárodní právo soukromé, a aby projekt upravený rozeslala státům s vyzváním, aby své názory o věci projevili.

Dne 18. června 1900 konference byla skončena a závěrečný protokol podepsán delegáty dánským a norvéžským však jen s výhradou tou, že jejich vládám není možno přizpůsobiti se konvencím, pokud tam lex originis zaujala místo, které v Dánsku a v Norvéžsku zaujímá lex domicilii.

Protocole final.

Les soussignés etc.

.....

À la suite des délibérations consignées dans les procès-verbaux des séances et sous les réserves qui y sont exprimées, ils sont convenus de soumettre à l'appréciation de leurs Gouvernements les projets de Conventions suivants:

I. Projet d'une Convention pour régler les conflits de lois en matière de mariage.

.....

Art. 1.

Le droit de contracter mariage est réglé par la loi nationale de chacun des futurs époux, à moins qu'une disposition de cette loi ne se réfère expressément à une autre loi.

Art. 2.

La loi du lieu de la célébration peut interdire le mariage des étrangers qui serait contraire à ses dispositions concernant:

1. les degrés de parenté ou d'alliance pour lesquels il y a une prohibition absolue.

2. la prohibition absolue de se marier édictée contre les coupables de

Protokol závěrečný.

Podepsaní atd.

.....

Po poradách seznamenaných v protokolech o sezeních a s výhradami tam učiněnými dohodli se předložiti úvaze svých vlád osnovy těchto smluv:

I. Osnovu smlouvy upravující konflikty právních řádů v oboru práva manželského.

.....

Čl. 1.

Právo uzavříti manželství, řídí se právním řádem vlasti každého z manželů, leda že ustanovení tohoto právního řádu výslovně odkazuje k právnímu řádu jinému.

Čl. 2.

Právní řád místa, kde manželství má býti uzavřeno, může zakázati sňatky cizinců, které by se příčily jeho ustanovením

1. o překážkách příbuzenství neb švakrovství, pokud překážky ty mají povahu absolutní.

2. o absolutní překážce, která brání uzavříti sňatek osobám, které dopu-

l'adultére à raison duquel le mariage de l'un d'eux a été dissous.

3. la prohibition absolue de se marier, édictée contre des personnes condamnées pour avoir de concert attenté à la vie du conjoint de l'une d'elles.

Le mariage célébré contrairement à une des prohibitions mentionnées ci-dessus ne sera pas frappé de nullité, pourvu qu'il soit valable d'après la loi indiquée par l'art. 1er.

Sous la réserve de l'application du premier alinéa de l'article 6 de la présente Convention, aucun État contractant ne s'oblige à faire célébrer un mariage qui, à raison d'un mariage antérieur ou d'un obstacle d'ordre religieux, serait contraire à ses lois. La violation d'un empêchement de cette nature ne pourrait pas entraîner la nullité du mariage dans les pays autres que celui où le mariage a été célébré.

Art. 3.

La loi du lieu de la célébration peut permettre le mariage des étrangers nonobstant les prohibitions de la loi indiquée par l'article 1er lorsque ces prohibitions sont exclusivement fondées sur des motifs d'ordre religieux.

Les autres États ont le droit de ne pas reconnaître comme valable le mariage célébré dans ces circonstances.

Art. 4.

Les étrangers doivent, pour se marier, établir qu'ils remplissent les conditions nécessaires d'après la loi indiquée par l'article 1er.

Cette justification se fera, soit par un certificat des agents diplomatiques ou consulaires [du pays de contractstily se spolu cizoložství, zavdavšího podnět k rozloučení manželství některé z nich.

3. o absolutní překážce, která brání uzavříti sňatek osobám odsouzeným pro společné úklady životu manžela některé z nich.

Manželství vzdor překážkám těmto uzavřené není neplatným, je-li ono platným podle právního řádu označeného v čl. 1.

S výhradou, že možno jíti před se podle alinee první, čl. 6. této smlouvy, žádný stát nezavazuje se, že dá uzavříti sňatek, který z důvodu předchozího manželství nebo překážky povahy náboženské příčil by se jeho právnímu řádu. Bude-li sňatek vzdor tomu uzavřen, nemůže býti prohlášen neplatným mimo stát, kde uzavřen byl.

Čl. 3.

Právní řád místa, kde sňatek uzavřen býti má, může dovoliti uzavření sňatků, kterým podle právního řádu v čl. 1. vytčeného brání překážka založená výlučně na motivech náboženských.

Jiní státové mají právo sňatky takto uzavřené prohlásiti neplatnými.

Čl. 4.

Cizinci, chtějí-li sňatek uzavříti, musí prokázati, že splnili podmínky předepsané právním řádem v čl. 1. naznačeným.

Průkaz tento státi se může vysvědčením vydaným zástupci diplomatickými neb konsulárními státu, jejichž

tants [7])], soit par toute autre mode de preuve, pourvu que les conventions internationales ou les autorités du pays de la célébration reconnaissent la justification suffissante.

Art. 5.

Sera reconnu partout comme valable, quant à la forme, le mariage célébré suivant la loi du pays où il a eu lieu.

Il est toute fois entendu que les pays dont la législation exige une célébration religieuse, pourront ne pas reconnaître comme valables les mariages contractés par leurs nationaux à l'etranger sans que cette prescription ait été observée.

Les dispositions de la loi nationale en matière de publications, devront être respectées; mais le défaut de ces publications ne pourra pas entraîner la nullité du mariage dans les pays autres que celui dont la loi aurait été violée.

Une copie authentique de l'acte de mariage sera transmise aux autorités du pays de chacun des époux.

Art. 6.

Sera reconnu partout comme valable, quant à la forme, le mariage célébré devant un agent diplomatique ou consulaire, conformément à sa législation, si aucune des parties contractantes n'est ressortissante de l'État où le mariage a été célébré et si cet État ne s'y oppose pas. Il ne peut pas s'y opposer quand il s'agit d'un mariage qui, à raison d'un mariage antérieur ou d'un obstacle religieux, serait contraire à ses lois.

příslušníky nupturienti jsou aneb jakýmkoli způsobem jiným, pokud smlouvy mezinárodní nebo úřadové místa, kde sňatek má býti uzavřen, pokládají jej dostatečným.

Čl. 5.

Platným jest všude, pokud se týče formy, sňatek uzavřený ve formách předepsaných právním řádem místa, kde on uzavřen byl.

Státové, kteří vyžadují uzavření sňatku církevního, nemusí uznati platnými sňatky svých příslušníků v cizině uzavřené, nebyla-li forma církevní zachována.

Předpisy práva vlasti nupturientů ustanovující o vyhláškách zachovány býti musí; avšak nedostatek vyhlášek nemůže míti za následek neplatnost sňatku ve státech jiných mimo ten, jehož předpis byl porušen.

Ověřený přepis listiny o uzavření sňatku dlužno zaslati úřadům vlasti obou nupturientů.

Čl. 6.

Platným jest všude, pokud se týče formy, manželství uzavřené před zástupcem diplomatickým neb konsulárním podle předpisů vydaných státem, který zastupuje, jestliže žádný z nupturientů není příslušníkem státu, kde manželství bylo uzavřeno, a jestliže tento stát sňatkům takovým nebrání. Brániti jim však nemůže, jedná-li se o sňatek, který by se z důvodu předchozího manželství nebo z důvodů povahy náboženské příčil jeho právnímu řádu.

[7]) V konvenci nahražena byla slova tato slovy: Autorisés par l'État dont contractants sont les ressortissants.

La réserve du second alinéa de l'article 5 est applicable aux mariages diplomatiques ou consulaires.

Art. 7.

Le mariage nul, quant à la forme dans le pays où il a été célébré, pourra néanmoins être reconnu comme valable dans les autres pays, si la forme prescrite par la loi nationale de chacune des parties a été observée.

Art. 8.

La présente Convention ne s'applique qu'aux mariages célébrés sur le territoire des États contractants entre personnes dont une au moins est ressortissante d'un de ces États.

Aucun État ne s'oblige, par la présente Convention à appliquer une loi qui ne serait pas celle d'un État contractant.

Art. 9.

La présente Convention, qui ne s'applique qu'aux territoires européens des États contractants, sera ratifiée et les ratifications en seront deposées à la Haye dès que la majorité des Hautes Parties contractantes sera en mesure de le faire.

Il sera dressé de ce dépôt un procès verbal, dont une copie, certifiée conforme, sera remise par la voie diplomatique à tous les États contractants.

Art. 10.

Les États non signataires qui ont été représentés à la troisième Conférence de Droit International Privé sont admis à adhérer purement et simplement à la présente Convention.

L'État qui désire adhérer notifiera, au plus tard le . . .[8]), son intention

Výhrada druhé alinee čl. 6. může býti vztažena na sňatky diplomatické a konsulární.

Čl. 7.

Manželství neplatné, pokud se týče formy, ve státě, kde bylo uzavřeno, může býti nicméně pokládáno platným ve státech ostatních, byla-li zachována forma předepsaná právem vlasti obou nupturientů.

Čl. 8.

Přítomné konvence platí jen pro manželství uzavřená na území států smluvních, je-li aspoň jeden z nupturientů příslušníkem některého ze států těch.

Žádný stát přítomnou konvencí nezavazuje se, že říditi se bude právem jinakým, než právem některého ze států smluvních.

Čl. 9.

Přítomná konvence, jež platí jen pro evropská území států smluvních, bude ratifikována a ratifikace uloženy budou v Haagu, jakmile většina vysokých stran smluvních bude s to, aby tak učinila.

O uložení tom zřízen bude protokol, a kopie jeho, řádně ověřená bude cestou diplomatickou zaslána všem státům smluvním.

Čl. 10.

Státové zastoupení na třetí konferenci mezinárodního práva soukromého mají právo připojiti se bez dalších podmínek k přítomné konvenci.

Stát, který připojiti se chce, oznámí nejpozději do . .[8]) úmysl svůj listinou, jež

[8]) V konvenci doloženo datum 31. prosince 1904.

par un acte qui sera déposé dans les archives du Gouvernement des Pays-Bas. Celui-ci en enverra des copies certifiées conformes par la voie diplomatique à chacun des États contractants.

Art. 11.

La présente Convention entrera en vigueur le 60ième jour à partir du dépôt des ratifications ou de la date de la notification des adhésions.

Art. 12.

La présente Convention aura une durée de cinq ans à partir de la date du dépôt les ratifications.

Ce terme commencera à courir de cette date, même pour les États qui auront fait le dépôt après cette date ou qui auraient adhéré plus tard.

La Convention sera renouvelée tacitement de cinq ans en cinq ans, sauf dénonciation.

La dénonciation devra être notifiée, au moins six mois avant l'expiration du terme visé aux alinéas précédents, au Gouvernement des Pays-Bas, qui en donnera connaissance à tous les autres États contractants.

La dénonciation ne produira son effet qu' à l'égard de l'État qui l'aura notifiée. La Convention restera exécutoire pour les autres États.

II. Projet d'une Convention pour régler les conflits de lois et de juridictions en matière de divorce et de séparation de corps.

.....

.....

Art. 1.

Les époux ne peuvent former une demande en divorce que si leur loi nationale et la loi du lieu où la demande est formée admettent le divorce l'une et l'autre.

uložena bude v archivu vlády nizozemské. Tato rozešle řádně ověřené opisy listiny té cestou diplomatickou všem státům smluvním.

Čl. 11.

Přítomná konvence vstoupí v život 60tého dne počítajíc od uložení ratifikací po případě od data zprávy o přistoupení.

Čl. 12.

Přítomná konvence platí na dobu pěti let, počínajíc od uložení ratifikací.

Lhůta počne se tímto okamžikem i pro státy, které později smlouvu ratifikovati budou, anebo později ke smlouvě přistoupí.

Konvence obnovovati se bude mlčky od pěti k pěti létům s výhradou výpovědi.

Výpověď jest oznámiti aspoň šest měsíců před uplynutím lhůty v předešlých odstavcích naznačené vládě nizozemské, jež o ní zpraví všechny ostatní státy smluvní.

Výpověď projeví účinky, jen pokud se týče státu, jenž konvenci vypověděl a tato zůstane v platnosti pro veškeré státy ostatní.

II. Osnovu konvence upravující konflikty právních řádů a právomocí úředních v oboru rozloučení manželství a rozvodu od stolu a lože.

.....

.....

Čl. 1.

Manželé mohou žádati za rozloučení manželství jen tehdy, když jak právo jejich vlasti, tak právo místa, kde rozloučení povoleno býti má, ústav rozloučení znají.

Il en est de même de la séparation de corps.

Art. 2.

Le divorce ne peut être demandé que si, dans le cas dont il s'agit, le divorce est admis à la fois par la loi nationale des époux et par la loi du lieu où la demande est formée [9]).

Il en est de même de la séparation de corps.

Art. 3.

Nonobstant les dispositions des articles 1er et 2., la loi nationale sera seule observée si la loi du lieu où la demande est formée le prescrit ou le permet.

Art. 4.

La loi nationale indiquée par les articles précédents ne peut être invoquée pour donner à un fait qui s'est passé alors que les époux ou l'un d'eux étaient d'une autre nationalité, le caractère d'une cause de divorce ou de séparation de corps.

Art. 5.

La demande en divorce ou en séparation de corps peut être formée:

1. devant la juridiction compétente d'après la loi nationale des époux;

2. devant la juridiction compétente du lieu où les époux sont domiciliés. Si d'après leur législation nationale, les époux n'ont pas le même domicile, la juridiction compétente est celle du domicile du défendeur. Dans le cas d'abandon et dans le cas d'un changement de domicile opéré après que la cause de divorce ou de séparation est intervenue, la demande peut aussi être formée devant la juridiction compétente du dernier do-

Totéž platí o rozvodu od stolu a lože.

Čl. 2.

Za rozloučení žádati lze jen v těch případech, ve kterých dopouští je právo vlasti manželů a právo místa, kde rozloučení povoleno býti má.

Totéž platí o rozvodu od stolu a lože.

Čl. 3.

Předchozí články nevadí však tomu, aby rozhodným bylo výlučně právo vlasti manželů, jestliže právo místa, kde za rozloučení neb rozvod bylo žádáno, tak předpisuje nebo dovoluje.

Čl. 4.

Práva vlasti naznačeného ve článcích předchozích nelze se dovolávati za tím účelem, aby skutečnosti, která stala se v době, kdy manželé neb jeden z nich byli příslušníky jiného státu, dána byla povaha důvodu rozloučení neb rozvodu.

Čl. 5.

Za rozloučení neb rozvod možno žádati:

1. u úřadu příslušného podle práva vlasti manželů.

2. u příslušného úřadu místa, kde manželé bydlí. Jestliže oni podle práva své vlasti nemají společného bydliště, jest příslušným soud bydliště žalovaného. V případech opuštění neb změny bydliště uskutečněné po události, která je příčinou rozloučení neb rozvodu, žádáno býti může za ně před příslušným úřadem posledního společného bydliště. Přes to zůstává právomoc úřadů vlasti manželů vyhražena potud, pokud jim podle práva tam platného

[9]) V konvenci připojena byla slova: encore que ce soit par des causes différentes.

micile commun. Toutefois, la juridiction nationale est réservée dans la mesure où cette juridiction est seule compétente pour la demande en divorce ou en séparation de corps. La juridiction étrangère reste compétente pour un mariage qui ne peut donner lieu à une demande en divorce ou en séparation de corps devant la juridiction nationale compétente.

Art. 6.

Dans le cas où des époux ne sont pas autorisés à former une demande en divorce ou en séparation de corps dans le pays où ils sont domiciliés, ils peuvent néanmoins l'un et l'autre s'adresser à la juridiction compétente de ce pays pour solliciter les mesures provisoires que prévoit sa législation en vue de la cessation de la vie en commun. Ces mesures seront maintenues, si, dans de délai d'un an, elles sont confirmées par la juridiction nationale; elles ne dureront pas plus longtemps que ne le permet la loi du domicile.

Art. 7.

Le divorce et la séparation de corps, prononcés par un tribunal compétent aux termes de l'article 5, seront reconnus partout, sous la condition que les clauses de la présente Convention aient été observées et que, dans le cas où la décision aurait été rendue par défaut, le défendeur ait été cité conformément aux dispositions spéciales exigées par sa loi nationale pour reconnaître les jugements étrangers.

Seront reconnus également partout le divorce et la séparation de corps prononcés par une juridiction administrative, si la loi de chacun des époux reconnait ce divorce et cette séparation.

výhradně přísluší rozhodovati o žádostech za rozloučení neb rozvod. Cizí úřadové jsou v těchto případech jen tehdy příslušnými, jedná-li se o manželství, jehož rozloučení neb rozvedení nelze žádati před příslušným úřadem vlasti.

Čl. 6.

Nejsou-li manželé oprávněni žádati za rozloučení neb rozvod v zemi, kde jest jich bydliště, mohou přes to obrátiti se na příslušný úřad této země se žádostí, aby učiněna byla opatření provisorní, stanovená tu pokud se týče zdvižení soužití. Opatření ta potrvají, budou-li do roka potvrzena úřadem vlasti manželů; ona však potrvají jen tak dlouho, jak dovoluje právní řád bydliště manželů.

Čl. 7.

Rozloučení a rozvod, které byly vysloveny soudem příslušným podle ustanoveni čl. 5., uznány jsou všude, jestliže předpisy přítomné konvence byly zachovány, a jestliže v případě tom, kdy rozsudek pro zmeškání byl vynesen, žalovaný zván byl podle předpisů zvláštních, jejichž zachování vyžaduje právo jeho vlasti, má-li tu cizí rozsudek býti uznán.

Stejně uznány jsou všude rozloučení a rozvod vyslovené úřadem správním, pokud právo vlasti obou manželů takové rozloučení a takový rozvod uznává.

Art. 8.

Si les époux n'ont pas la même nationalité, leur dernière législation commune devra pour l'application des articles précédents être considérée comme leur loi nationale.

Art. 9.

La présente Convention ne s'applique q'aux demandes en divorce ou en séparation de corps formées dans l'un des États contractants, si l'un des plaideurs au moins est le ressortissant d'un de ces États.

Aucun État ne s'oblige, par la présente Convention, à appliquer une loi qui ne serait pas celle d'un État contractant.

Art. 10—13.

Voir les Articles 9—12 du projet de la Convention pour régler les conflits de lois en matière de mariage.

III. Projet d'une Convention pour régler les conflits de lois et de juridictions relativement à la tutelle des mineurs.

.....

.....

Art. 1.

La tutelle d'un mineur est réglée par sa loi nationale.

Art. 2.

Si la loi nationale n'organise pas la tutelle dans le pays du mineur en vue du cas où celui-ci aurait sa résidence habituelle à l'étranger, l'agent diplomatique ou consulaire autorisé par la loi de l'État, auquel le mineur ressortit pourra y pourvoir, conformément à cette loi, si l'État de la résidence habituelle du mineur ne s'y oppose pas.

Čl. 8.

Nejsou-li manželé příslušníky jednoho státu, dlužno považovati poslední právní řád jim společný za právo jejich vlasti ve smyslu článků předchozích.

Čl. 9.

Přítomná konvence platí pro žádosti za rozloučení a rozvod podané v některém ze států smluvních, jestliže jedna ze stran aspoň je příslušníkem některého ze států těch.

Žádný stát nezavazuje se přítomnou konvencí, že říditi se bude právem jinakým, než právem některého ze států smluvních.

Čl 10—13.

Srv. čl. 9—12. konvence upravující konflikty právních řádů v oboru práva manželského.

III. Osnovu smlouvy upravující konflikty právních řádů a právomocí úředních v oboru poručenství nad nezletilými.

.....

.....

Čl. 1.

Poručenství nad nezletilým řídí se právem jeho vlasti.

Čl. 2.

Jestliže právo vlasti nezřizuje poručenství nezletilému v tuzemsku tehdy, má-li on obvyklý pobyt v cizině, zástupce diplomatický neb konsulární vyslaný státem, jehož nezletilý jest příslušníkem, může poručenství zříditi v souhlasu s právním řádem tohoto státu, pokud stát obvyklého pobytu poručencova tomu nebrání.

Art. 3.

Toutefois, la tutelle du mineur ayant sa résidence habituelle à l'étranger s'établit et s'exerce conformément à la loi du lieu, si elle n'est pas ou si elle ne peut pas être constitué conformément aux dispositions de l'article 1er ou de l'article 2.

Art. 4.

L'existence de la tutelle établie conformément à la disposition de l'article 3 n'empêche pas de constituer une nouvelle tutelle par application de l'article 1er ou de l'article 2.

Il sera, le plus tôt possible, donné information de ce fait au Gouvernement de l'État où la tutelle a d'abord été organisée. Ce Gouvernement en informera, soit l'autorité qui aurait institué la tutelle, soit, si une telle autorité n'existe pas, le tuteur lui même. La législation de l'État où l'ancienne tutelle était organisée décide à quel moment cette tutelle cesse dans le cas prévu par le présent article.

Art. 5.

Dans tous les cas, la tutelle s'ouvre et prend fin aux époques et pour les causes déterminées par la loi nationale du mineur.

Art. 6.

L'administration tutélaire s'étend à la personne et à l'ensemble des biens du mineur, quel que soit le lieu de leur situation.

Cette règle peut recevoir exception quant aux immeubles placés par la loi de leur situation sous un régime foncier spécial.

Art. 7.

En attendant l'organisation de la tutelle, ainsi que dans tous les cas d'ur-

Čl. 3.

Nebude-li neb nemůže-li býti poručenství nad nezletilým, který má obyčejný pobyt v cizině, zřízeno podle čl. 1. a 2., dlužno je zříditi a vykonávati podle práva místního.

Čl. 4.

Bylo-li zřízeno poručenství v souhlasu s čl. 3., není závady, aby zřízeno bylo poručenství nové ve smyslu čl. 1. neb 2.

O zřízení tom dlužno pokud možno nejdříve oznámení učiniti vládě státu, kde poručenství prvé bylo zřízeno. Vláda tato zpraví o tom buď úřad, který poručenství byl zřídil, anebo není-li takového, poručníka samého.

Právní řád státu, kde poručenství bylo prvé zřízeno, rozhoduje o tom, kdy poručenství v případě, jenž tímto článkem jest upraven, pomine.

Čl. 5.

Ve všech těchto případech poručenství počíná se a končí ve lhůtách a z důvodů stanovených právem vlasti nezletilého.

Čl. 6.

Správa poručenská vztahuje se na osobu a veškerý majetek nezletilého, nechť tento kdekoli jest.

Z pravidla toho vyňaty býti mohou nemovitosti, podřízené právem, které platí v místě, kde ony leží, předpisům zvláštním.

Čl. 7.

Očekávajíce zřízení poručenství a vůbec ve všech případech nutných

gence, les mesures nécessaires pour la protection de la personne et des intérêts d'un mineur étranger seront prises [9]) par les autorités locales.

Art. 8.

Les autorités d'un État sur le territoire duquel se trouvera un mineur étranger dont il importera d'établir la tutelle informeront de cette situation, dès qu'elle leur sera connue, les autorités de l'État auquel le mineur ressortit.

Les autorités ainsi informées feront connaître le plus tôt possible aux autorités qui auront donné l'avis si la tutelle a été ou sera établie.

Art. 9.

La présente Convention ne s'applique qu' à la tutelle des mineurs ressortissants d'un des États contractants, qui ont leur résidence habituelle sur le territoire d'un de ces États.

Toutefois, les articles 7 et 8 de la présente Convention s'appliquent à tous les mineurs ressortissants des États contractants.

Art. 10—13.

Voir les articles 9—12. du projet de la Convention pour régler les conflits de lois en matière de mariage.

IV. Projet d'une Convention pour régler les conflits de lois relativement aux successions, aux testaments et aux donations à cause de mort.

.....

.....

Art. 1.

Les successions sont soumises à la loi nationale du défunt, quels que soient la nature des biens et le lieu

učiní úřadové místní opatření nutná k ochraně osoby i zájmu cizího nezletilce.

Čl. 8.

Úřadové státu, v jehož území vyskytne se nezletilý cizinec, kterému poručenství dlužno zříditi, učiní, jakmile o tom zvědí, oznámení úřadům vlasti nezletilcovy.

Úřadové tito sdělí pokud možno nejdříve úřadům oněm, zda-li poručenství bylo anebo bude zřízeno.

Čl. 9.

Přítomná konvence platí pro poručenství nezletilců, kteří jsou příslušníky některého ze států smluvních a mají obyčejný pobyt v území některého z těchto států.

Čl. 7. a 8. přítomné konvence platí však pro všechny nezletilce, kteří jsou příslušníky států smluvních.

Čl. 10—13.

Sr. čl. 9—12. osnovy konvence upravující konflikty právních řádů v oboru práva manželského.

IV. Osnovu konvence upravující konflikty právních řádů v oboru posloupnosti dědické, posledních pořízení a darování na případ smrti.

.....

.....

Čl. 1.

Posloupnost dědická řídí se právem vlasti zůstavitelovy, a nečiní v té věci rozdílu ani povaha věcí pozůstalost-

[9]) V konvenci: pourront être prises.

où ils se trouvent. La validité intrinsèque et les effets des dispositions testamentaires ou des donations à cause de mort sont régis par la loi nationale du disposant.

Art. 2.

Les testaments et les donations à cause de mort sont valables, en ce qui concerne la forme, s'ils satisfont aux prescriptions, soit de la loi du lieu où ils sont faits, soit de la loi du pays auquel appartenait le disposant au moment où il disposait.

Néanmoins, lorsque, pour les donations ou pour les testaments faits par une personne hors de son pays, la loi nationale de cette personne exige, comme condition substantielle, que l'acte ait une forme déterminée par cette loi nationale, le testament ou la donation ne peut être fait dans une autre forme.

Sont valables en la forme les testaments des étrangers, s'ils ont été reçus, conformément à leur loi nationale, par les agents diplomatiques ou consulaires de leur nation. La même règle s'applique aux donations à cause de mort.

Art. 3.

La capacité de disposer par testament ou par donation à cause de mort est régie par la loi nationale du disposant.

Art. 4.

La loi nationale du défunt ou du disposant est celle du pays auquel il appartenait au moment de son décès.

Néanmoins, la capacité du disposant est soumise aussi à la loi du pays auquel il appartient au moment où il dispose.

ních ani místo, kde ony se nalézají. Vnitřní platnost a účinky posledních pořízení a darování na případ smrti řídí se právem vlasti pořizovatelovy.

Čl. 2.

Poslední pořízení a darování na případ smrti jsou platna, pokud se týče formy, vyhovují-li buď předpisům práva místa, kde byla zřízena, anebo předpisům práva státu, jehož příslušníkem byl pořizovatel v době pořízení.

Jestliže však právo vlasti osoby nějaké činí podmínkou platnosti darování nebo posledního pořízení, aby zachována byla nějaká forma zvláštní tímto právem vlasti naznačená, jest poslední pořízení nebo darování jen tehdy platným, bylo-li v této formě zřízeno.

Platna jsou, pokud se týče formy, poslední pořízení cizinců zřízená ve shodě s právem jejich vlasti před zástupci diplomatickými neb konsulárními jejich vlasti. Totéž platí o darování na případ smrti.

Čl. 3.

Způsobilost pořizovati testamentem nebo darováním na případ smrti řídí se právem vlasti pořizujícího.

Čl. 4.

Právem vlasti zůstavitelovy neb pořizovatelovy dlužno rozuměti právo platné ve státě, jehož příslušníkem onen byl v době své smrti.

Způsobilost pořizovatelova řídí se však také právem státu, jehož příslušníkem jest pořizovatel v době pořízení.

Toutefois, si le disposant avait dépassé l'âge de la capacité fixé par la loi du pays auquel il appartenait au moment de la disposition, le changement de nationalité ne lui fait pas perdre cette capacité à raison de l'âge.

Art. 5.

La capacité des successibles, des légataires et des donataires est régie par leur loi nationale.

Art. 6.

Les immeubles héréditaires et ceux légués ou donnés sont soumis à la loi du pays de leur situation, en ce qui concerne les formalités et les conditions de publicité que cette loi exige pour la constitution, la consolidation, le transfert et l'extinction des droits réels, ainsi que pour la possession vis-à-vis des tiers.

Art. 7.

Nonobstant les articles qui précèdent, la loi nationale du défunt ne sera pas appliquée lorsqu'elle serait de nature à porter atteinte, dans le pays où l'application devrait en avoir lieu, soit aux lois impératives soit aux lois prohibitives consacrant ou garantissant un droit ou un intérêt social déclarées par une disposition expresse applicables aux successions, aux donations à cause de mort et aux testaments des étrangers.

Est également réservée l'application des lois territoriales qui ont pour but d'empêcher la division des propriétés rurales.

Les États contractants s'engagent à se communiquer les lois prohibitives ou impératives au sujet desquelles ils auraient fait usage de la fa-

Jestliže však pořizující překročil věk, který opravňuje k pořizování, stanovený právem státu, jehož on byl příslušníkem v době pořízení, nemá změna státního občanství za následek ztrátu způsobilosti založené na dosažení dostatečného věku.

Čl. 5.

Způsobilost dědiců, odkazovníků a obdarovaných řídí se právem jejich vlasti.

Čl. 6.

Nemovitosti do pozůstalosti náležité, odkázané a darované podřízeny jsou právu místa, kde se nalézají, pokud se týče formalit a publicity, jaké vyžaduje právo toto pro vznik, konsolidaci, převod a zánik práv věcných, jakož i pro držení oproti osobám třetím.

Čl. 7.

Vzdor ustanovením článků předchozích, nebude právo vlasti zůstavitelovy rozhodným, pokud by se v území, kde jím bylo by se říditi, příčilo předpisům velícím nebo zapovídacím, které zajišťují a zaručují právo neb zájem sociální, pokud výslovným prohlášením o nich bylo stanoveno, že platí pro posloupnost, darování na případ smrti a poslední pořízení cizinců.

Stejně možno vyhraditi výlučné rozhodování podle předpisů territoriálních, které mají za účel zabrániti drobení statků selských.

Státové smluvní zavazují se, že sdělí sobě předpisy velící a zapovídací, ve příčině kterých učiní výhradu v odst. 1. stanovenou, jakož i před-

culté réservée par l'alinéa 1, ainsi que les lois territoriales dont il s'agit dans l'alinéa 2.

Art. 8.

Sans préjudice des dispositions faites dans les limites fixées par la loi nationale du défunt, il ne sera admis aucun prélèvement ni aucune inégalité au profit des nationaux des États contractants à raison de la nationalité des successibles, des légataires ou des donataires appartenant à ces États.

Art. 9.

Les autorités de l'État sur le territoire duquel la succession s'est ouverte prendront les mesures nécessaires pour assurer la conservation des biens héréditaires, à moins qu'il n'y soit pourvu en vertu de conventions spéciales, par les agents diplomatiques ou consulaires de la nation à laquelle le défunt appartenait.

Art. 10.

Les États contractants conservent leur liberté de régler ce qui concerne la séparation des patrimoines, l'acceptation sous bénéfice d'inventaire, la renonciation et la responsabilité des héritiers vis-à-vis des tiers.

Art. 11.

La présente Convention ne s'applique que dans le cas où le défunt, au moment de son décès, appartenait à un des États contractants.

Chaque État contractant a la faculté d'exclure l'application de la présente Convention en ce qui concerne les successions de ses nationaux qui, lors de leur décès auraient leur domicile dans un État non contractant.

pisy territoriální, o kterých jedná odst. 2.

Čl. 8.

Bez újmy pořízení učiněných v mezích stanovených právem vlasti zůstavitelovy, není dovolenou přednost neb nerovnost na prospěch příslušníků států smluvních z důvodu příslušnosti státní dědiců, odkazovníků a obdarovaných.

Čl. 9.

Úřadové státu, v jehož území posloupnost zahájena byla, učiní opatření nezbytná k zachování pozůstalosti, pokud na základě zvláštních smluv nenáleží péče o to na zástupce diplomatické a konsulární státu, jehož příslušníkem zesnulý byl.

Čl. 10.

Státové smluvní mají plnou svobodu, pokud se týče vydání ustanovení, upravujících oddělení pozůstalosti od jmění dědicova, přijetí s výhradou inventáře, vzdání se dědictví a ručení dědicovo oproti osobám třetím.

Čl. 11.

Přítomná konvence platí jen potud, pokud zemřelý v době své smrti byl příslušníkem některého ze států smluvních.

Každý ze států smluvních je oprávněn vyloučiti působnost přítomné konvence pro posloupnost po svých příslušnících, kteří v době svého úmrtí bydlili mimo území států smluvních.

Art. 12—15.

Voir les articles 9—12 du projet de la Convention pour régler les conflits de lois en matière de mariage.

* * *

La Conférence, en outre, a émis le voeu:

1. Que le Gouvernement des Pays-Bas transmette, quand il le jugera opportun, les rapports et les avant-projets concernant les Effets du mariage sur l'état de la femme et des enfants, les Effets du divorce et de la séparation de corps, la Tutelle des majeurs, la Faillite et la Délivrance de certificats de lois (certificats de coutumes), aux États représentés à la troisième Conférence de Droit International Privé, en y ajoutant un projet de programme et en invitant les dits États à communiquer leurs observations sur ce projet, suivant le procédé qui a été heureusement suivi pour la préparation de la Conférence actuelle, afin que ce projet de programme puisse faire l'objet des délibérations d'une quatrième Conférence de Droit International Privé;

2. Que la compétence des tribunaux en matière de successions, de testaments et de donations à cause de mort fasse l'objet d'une entente ultérieure.

Čl. 12—15.

Sr. čl. 9—12 osnovy konvence upravující konflikty právních řádů v oboru práva manželského.

* * *

Konference mimo to vyslovila přání:

1. aby vláda nizozemská rozeslala, jakmile to shledá příhodným, zprávy a osnovy upravující účinky manželství na stav ženy a dětí, účinky rozloučení manželství a rozvodu od stolu a lože, poručenství nad zletilými, konkurs a vydávání potvrzení o předpisech právních (potvrzení o obyčejích) státům zastoupeným na třetí konferenci mezinárodního práva soukromého, připojíc osnovu programu a zvouc tyto státy, aby sdělily své připomínky k osnově, při čemž doporučuje se, aby řídila se postupem, který tak šťastně byl sledován při přípravě konference třetí, tak aby tato osnova programu mohla býti předmětem čtvrté konference mezinárodního práva soukromého;

2. aby příslušnost soudů v oboru posloupnosti dědické, posledních pořízení a darování na případ smrti učiněna byla předmětem další dohody.

Práce třetí konference se může honositi výsledkem velmi čestným. Dne 12. června 1902 byly podepsány v Haagu tři konvence na závěrečném protokolu z r. 1900 založené a upravující

a) konflikty právních řádů v oboru manželství (convention pour régler les conflits de lois en matière de mariage),

b) konflikty právních řádů a pravomocí soudních v oboru rozloučenl manželství a rozvodu od stolu a lože (convention pour

régler les conflits de lois et de juridictions en matière de divorce et de séparation de corps);

c) poručenství nad nezletilými (convention pour régler la tutelle des mineurs)

těmito státy: Německem, Rakousko-Uherskem, Belgií, Španělskem, Francií, Italií, Lucemburskem, Nizozemskem, Portugalskem, Rumunskem, Švédskem a Švýcarskem.

Konvence ty až na několik nepatrných změn stylistických shodují se úplně se závěrečným protokolem zmíněným. Jen to by slušelo poznamenati, že na konci prvé alinee čl. 2. konvence ustanovující o rozloučení manželství a rozvodu manželů od stolu a lože připojena slova »encore que ce soit pour des causes différentes«, za tím účelem, aby jasněji vyniklo, že rozloučení, po případě rozvod od stolu a lože, mohou býti povoleny v těch případech, kdy ten který z manželů může uvésti více důvodů rozloučení neb rozvodu, z nichž některý považován je za důvod takový jen právem vlasti jeho, jiný jen právem místa, kde za rozloučení neb rozvod se žádá.

Dne 1. června 1904 za trvání čtvrté konference haagské [10]) byly listiny o ratifikaci všech těchto smluv deponovány v Haagu zmocněnci sedmi států: Německa, Belgie, Francie, Lucemburska, Nizozemí, Rumunska, Švédska. O něco později ratifikovalo Španělsko smlouvu upravující právo poručenské. Smlouvy ty pak podle ustanovení v nich obsažených ve státech právě jmenovaných vstoupily v život dnem 31. července 1904.

---

[10]) Dne 16. května 1904 byla zahájena konference čtvrtá, jejíž akta však pisateli dosud přístupnými nejsou. Předmětem této konference bylo jednání o osnovách smluv připravených péčí vlády nizozemské a sice: smlouvy upravující znovu látku upravenou již ve smlouvě ze dne 14. listopadu 1896, smlouvy upravující posloupnost dědickou a poslední pořízení, smlouvy upravující účinky manželství na postavení a jmění manželů, smlouvy upravující opatrovnictví a konečné smlouvy upravující konkurs. Konferenci obeslalo mimo státy, které při prvých třech konferencích súčastněny byly, ještě Japonsko. Konference zasedala až do 7. června 1904.

O revisním právu zemského výboru.

Napsal JUDr. *Karel Chlum.*

Jedním z četných nedostatků platného dosud zákona ze dne 9. dubna 1873 č. 70 ř. z. (o výdělkových a hospodářských společenstvech) jest, že se nepostaral o veřejnou přísnou kontrolu nad hospodařením spolků na základě jeho zřízených.

Jinak ovšem říšský zákon německý o výdělkových a hospodářských společenstvech z 1. května 1889 str. 55 ř. z., který v §§ 51—62 upravil povinnou revisi těchto společenstev. Předpisy tyto nebyly dotčeny pozdějším zákonem z 12. srpna 1896, jímž byly některé §§ zákona z 1. května 1889 pozměněny pokud se týče doplněny.

V Rakousku dán byl podnět k vydání zákona o revisi výdělkových a hospodářských společenstev v roce 1891.

V sezení poslanecké sněmovny říšské rady ze dne 11. května 1891 podali totiž poslanci Wrabetz a soudruzi návrh, aby osnova zákona o povinné revisi výdělkových a hospodářských společenstev jimi současně předložená (příl. 109 k stenogr. protokolům poslanecké sněmovny XI. zasedání 1891) ústavně byla projednána a za tím účelem by byla přikázána živnostenskému výboru k úradě a podání návrhu.

Osnova tato, která sdělána byla dle vzoru německého zákona o výdělkových a hospodářských společenstvech z 1. května 1889 str. 55 ř. z. nebyla však vyřízena.

V 26. sezení poslanecké sněmovny ze dne 26. února 1894 interpelloval pak poslanec Wrabetz vládu v záležitosti obligatorní revise výdělkových a hospodářských společenstev a dotazoval se, zda vláda v zásadě souhlasí s návrhem na zavedení povinné revise společenstev a zda by byla ochotna za účelem rychlejšího parlamentárního projednání této záležitosti předložiti sněmovně návrh Wrabetz-ův ze dne 11. května 1891 jako předlohu vládní.

Na tuto interpellaci odpověděl tehdejší ministr obchodu hrabě Wurmbrand v sezení poslanecké sněmovny ze dne 16. května 1894, že vláda souhlasí v principu se zavedením obligatorní revise výdělkových a hospodářských společenstev a s rozšířením revise též na spolky zřízené na základě spolkových zákonů z roku 1852 a 1867 a že jest dále i ochotna předložiti sněmovně návrh Wrabetz-ův ovšem s jistými úchylkami a dodatky jako vládní předlohu k ústavnímu projednání.

Plníc slib svůj předložila vláda v 358 sezení poslanecké sněmovny konaném dne 23. května 1895 osnovu zákona o revisi výdělkových a hospodářských společenstev a jiných spolků (příl. 115 k stenogr. protokolům poslanecké sněmovny XI. zasedání 1895).

Vládní osnova tato byla v sezení poslanecké sněmovny konaném dne 21. prosince 1895 projednána a skoro jednohlasně přijata, avšak v panské sněmovně nebyla až do skončení zasedání v lednu 1897 vyřízena.

Pozdější návrhy v této záležitosti poslancem Wrabetzem v sezeních poslanecké sněmovny ze dne 27. května 1897 a ze dne 6. listopadu 1899 (250 příl. k stenogr. protokům poslanecké sněmovny XVI. zasedání 1899) podané zůstaly nevyřízeny.

Teprve k opětnému initiativnímu návrhu podanému dne 12. února 1901 poslanci Wrabetzem, Voglerem a soudr. byla osnova o revisi výdělkových a hospodářských společenstev v poslanecké sněmovně opět projednána a na základě zprávy národohospodářského výboru ze dne 12. května 1901 (příl. 842 k stenografickým protokolům poslanecké sněmovny XVII. zasedání 1901) v sezení konaném dne 10. června 1901 ve třetím čtení přijata.

V panské sněmovně byla osnova zákona revisního, jak se na ní poslanecká sněmovna usnesla, s některými podstatnými změnami navrženými spojenou právnicko-politickou komisí panské sněmovny přijata ve třetím čtení dne 21. března 1902.

Takto změněná osnova vrácena byla poslanecké sněmovně, která změny provedené panskou sněmovnou přijala na základě zprávy národohospodářského výboru ze dne 1. června 1902 (příl. 1358 k stenogr. protok. poslanecké sněmovny XVII. zasedání 1902) ve třetím čtení v 206 sezení svém konaném dne 3./3. 1903.

Tato osnova zákona revisního dosáhla pak Nejvyššího schválení.

Poněvadž v zákoně samém doba působnosti jeho nebyla zvláště stanovena, nabyl zákon vim legis dle všeobecných předpisů 45 dne po rozeslání oné části říšského zákonníka textu německého, ve které zákon jest vyhlášen.

Částka LXIII. říšského zákonníka, ve které zákon revisní jest vyhlášen, vydána a rozeslána byla 27. června 1903, takže nabyl zákon působnosti 11. srpna 1903.

Prováděcí nařízení k zákonu revisnímu obsahuje nařízení ministerstva práv a ministerstva vnitra, vydané ve shodě s ministerstvem obchodu dne 24. června 1903 čís. 134 ř. z. Prováděcí nařízení nabylo moci současně se zákonem revisním (§ 28 prov. nař.).

Dle zákona z 10. června 1903 čís. 133 ř. z. — o revisi výdělkových a hospodářských společenstev a jiných spolků — který nadále stručně nazývati budeme zákonem revisním — jsou výdělková a hospodářská společenstva zřízená na základě zákona ze dne 9. dubna 1873 č. 70 ř. z. jakož i dříve zřízené spolky sledující stejné účely, jako společenstva na základě posléz uvedeného zákona povinny podrobiti se aspoň každého druhého roku revisi znalcem, který není členem společenstva pokud se týče spolku.

Povinné (zákonné) revisi podléhají tudíž:

1. výdělková a hospodářská společenstva platně zřízená na základě zákona ze dne 9. dubna 1873 č. 70 ř. z., tudíž spolky s neuzavřeným počtem členů, jichž účelem jest, napomáhati živnosti neb hospodářství svých členů společným provozováním závodu aneb poskytováním úvěru, a sice bez rozdílu zda členství obmezeno jest smlouvou společenstevní (stanovami) toliko na osoby fysické aneb zda vztahuje se i na osoby právnické, obchodní společnosti, společenstva nebo jiná sdružení osob (§ 1 odst. 2. zák. rev.).

Tímto odstavcem vloženým do zákona revisního panskou sněmovnou k návrhu spojené právnicko-politické komise této sněmovny podán byl tudíž zákonný výklad zákona společenstevního v ten smysl, že členy výdělkového a hospodářského společenstva na základě tohoto zákona zřízeného mohou býti nejen osoby fysické, nýbrž i osoby právnické, společnosti obchodní, společenstva a pod.

Že ostatně již poslanecká sněmovna z téhož stanoviska vycházela, plyne z § 3 zák. rev., dle něhož svaz, jehož členy jsou společenstva neb spolky, může býti zřízen buď na základě zákona spolkového ze dne 15. listopadu 1867 č. 134 ř. z. aneb na základě zákona společenstevního ze dne 9. dubna 1873 č. 70 ř. z.

2. Spolky sledující sice účely výdělkových a hospodářských společenstev, avšak zřízené před vydáním zákona společenstevního.

Spolkové záležitosti upraveny jsou u nás jednak císařským patentem ze dne 26. listopadu 1852 č. 253 ř. z. (jímž se vydávají nová ustanovení o spolcích) jednak pak zákonem z 15. listopadu 1867 č. 134 ř. z. (o právu spolkovém) jednak konečně zvláštními zákony zvlášť vydanými pro spolky určitého druhu.

Zákon z 26. listopadu 1852 č. 253 ř. z. upravuje poměry spolků výdělkových, pojišťovacích, úvěrních, bankovních, pokud nejsou zvláštními zákony pro ně vydanými upraveny.

Zákonem z 15. listopadu 1867 č. 134 ř. z. řídí se pak poměry spolků ostatních, tedy zejména spolků nevýdělkových.

Dodatkem (dříve zřízené spolky) »druhu dotčeného v § 1 uvedeného zákona« (sc. společenstevního) vsunutým do zákona opět panskou sněmovnou, měly býti tudíž vyloučeny z povinnosti revisní spolky, které řídí se zákonem z 15. listopadu 1867 a měly býti revisní povinnosti podrobeny toliko spolky, které sledují stejný účel jako společenstva zřízená na základě zákona společenstevního, které však zřízeny byly před vydáním tohoto zákona a které tudíž řídí se zákonem z 26. listopadu 1852.

Dle § 90 zákona společenstevního nevztahují se předpisy zákona spolkového ze dne 26. listopadu 1852 k výdělkovým a hospodářským společenstvům, zřízeným na základě zákona společenstevního. § 91 zákona společenstevního pak ustanovil, že spolky zřízené na základě zákona spolkového a sledující účely v § 1 zákona společenstevního naznačené

(tedy spolky zřízené na základě zákona spolkového z r. 1852) mají býti ku své žádosti zapsány do rejstříku společenstevního a má s nimi býti nakládáno jako se společenstvy, když stanovy jejich srovnávají se se zákonem společenstevním aneb byly v souhlas se zákonem tímto uvedeny.

Z toho plyne: Spolky tohoto druhu, tedy spolky sledující účely vytčené v § 1 zákona společenstevního byly ku své žádosti (a po případné změně svých stanov) zapsány do rejstříku společenstevního a staly se společenstvy, pro něž na dále platil výhradně zákon společenstevní (a nikoliv již zákon spolkový z r. 1852) neb nežádaly za zápis do rejstříku společenstevního, pak zákon společenstevní pro ně neplatil, nýbrž na dále zákon spolkový z r. 1852.

Ovšem obsahuje zákon společenstevní (a sice v § 91 odst. 2.) předpis, jímž donucuje starší spolky, které sledují účely naznačené v § 1 zákona společenstevního, k přeměně ve společenstva dle zákona společenstevního. Spolky takové mohou totiž měniti své stanovy jen za tím účelem, by byly stanovy v souhlas uvedeny s předpisy zákona společenstevního. Jinaké změny stanov se nepřipouštějí.

Povinné revisi jsou tedy podrobeny spolky, jež sledují sice stejné účely jako výdělková a hospodářská společenstva zřízená na základě zákona společenstevního, jež však zřízeny byly před vydáním zákona společenstevního na základě zákona spolkového z r. 1852 a nežádavše za zápis do rejstříku společenstevního (po případné úpravě stanov svých) i na dále řídí se zákonem spolkovým z roku 1852.

Právo zříditi revisora pro výdělková a hospodářská společenstva a spolky, jež podléhají zákonné revisi, přísluší:

1. svazu, pokud mu bylo právo to příslušným úřadem přiznáno,
2. soudu obchodnímu, pokud se týče politickému úřadu zemskému.

Ad 1. Svaz zříditi může revisora pouze pro společenstva a spolky, jež jsou jeho členy a jen tehdá, když mu právo to bylo příslušným úřadem přiznáno.

Právo to přiznává svazu:

a) politický úřad zemský (c. k. místodržitelství, pokud se týče c. k. zemská vláda), pokud obvod svazu vztahuje se jen na jednotlivou korunní zemi, jinak

b) c. k. ministerstvo vnitra.

Právo zřizovati revisora pro společenstva a spolky, jež jsou členy svazu, musí však svazu býti příslušným úřadem přiznáno, když svaz vyhoví podmínkám zákonem revisním v § 3 stanoveným.

Svaz musí býti zřízen buď na základě zákona spolkového ze dne 15. listopadu 1867 č. 134 ř. z., ve kterémžto případě smí býti účelem jeho pouze revise přičleněných společenstev a spolků aneb na základě zákona společenstevního ze dne 9. dubna 1873 č. 70 ř. z. (ve kterémž případě může kromě revise míti za účel ještě společnou ochranu zájmů

svazových společenstev a spolků a udržování obchodních styků mezi nimi a sebou).

V tom, že zákon revisní dopouští, by svaz utvořen byl buď na základě zákona spolkového z r. 1867 aneb na základě zákona společenstevního z r. 1873 jest jakási nesrovnalost.

Revisní činnost svazu zřízeného na základě zákona spolkového z r. 1867 nepodléhá žádné kontrole veřejné, poněvadž zákon revisní, jak shora bylo vyloženo — nevztahuje se na spolky utvořené na základě zákona spolkového z r. 1867, kdežto svaz zřízený na základě zákona společenstevního podroben jest revisi buď vyššího svazu neb revisi soudní, nebo konečně po případě revisi zemského výboru.

Další podmínkou přiznání práva svazu zřizovati revisora pro společenstva a spolky přičleněné jest, by zde byla záruka, že svaz také jest s to, by povinnosti revisní náležitě dostál. (Proto musí míti svaz dostatečný počet členů — společenstev, spolků, a dále musí býti ze stanov jeho patrno, že jest s to, aby povinnosti revisní mohl dostáti; zvláště musí stanovy určovati obvod svazu a obsahovati předpisy o zřízení revisora a jakož i o způsobu a objemu revisí — § 3 zák. rev.)

Svaz musí míti tolik členů, aby byla účinná jeho působnost zabezpečena.

Zákon revisní presumuje, že požadavku tomuto jest vyhověno, když svaz má aspoň 50 členů (společenstev, spolků), aneb když členy jeho jsou všechna společenstva (spolky) jedné země korunní, aneb aspoň všechna společenstva (spolky) sledující stejné hospodářské úkoly s touže řečí jednací. Minimum splnění požadavku vytčeného jest tedy, že aspoň všechna společenstva (spolky) se stejnými úkoly hospodářskými a s touže řečí jednací jsou členy svazu.

Zde má zákon patrně na mysli třídění společenstev jednak v jednotlivé druhy dle účelu jimi sledovaného (společenstva úvěrní a záložní, nákupní a skladní, výrobní, potravní atd. § 1 zákona společenstevního) jednak v korunních zemích jazykově smíšených třídění společenstev dle národnosti.

V prvém směru mohla by se však v jistých směrech společenstva roztříditi ještě ve dvě hlavní skupiny dle povahy produkce, a sice v zemědělská a živnostenská a mohla by se rozeznávati na př. zemědělská společenstva výrobní a živnostenská společenstva výrobní, a mohlo by po případě býti přiznáno svazu právo ustanoviti revisora, když by na př. byla členy jeho veškerá zemědělská společenstva výrobní.

Ovšem zákonem vytčené známky pro posouzení otázky, zda svaz vzhledem k počtu svých členů podává záruku účinné působnosti jsou jak již řečeno povahy presumtivní. Zodpověděti otázku tuto v konkrétním případě jest věcí úřadu, jenž přiznává svazu právo ustanoviti revisora pro členy, tedy politického úřadu zemského, pokud se týče, c. k. ministerstva vnitra.

Tím, že splněny jsou podmínky, za kterých musí býti svazu přiznáno právo zřizovati revisora pro své členy, právo to ještě nevzniká, nýbrž vznikne teprve propůjčením se strany příslušného úřadu.

Byla-li svazu autorisace ta propůjčena jest však svaz nejen oprávněn, nýbrž i povinnen revisora pro přičleněná společenstva a spolky zřizovati. Nesplní-li tuto povinnost neb odpadly-li by časem podmínky nabytí autorisace (na př. počet členů by značně klesl) mohlo by býti svazu právo zřizovati revisora zase odňato.

Odnětí práva toho vyslovuje týž úřad, který právo udělil. Odnětí práva budiž však vysloveno po slyšení představenstva svazu (§ 5 zák. rev.).

Ad 2. Pro společenstva a spolky, jež nejsou členy autorisovaného svazu zřizuje revisora úřad státní, a sice pro společenstva obchodní soud pokud se týče na venkově c. k. krajský soud jako obchodní senát, v jehož obvodě má společenstvo své sídlo. Pro spolky zřizuje revisora zemský politický úřad, v jehož obvodě má spolek své sídlo.

Vedle revise svazové a soudní uznává však dále zák. revisní za jistých podmínek i revisi zemského výboru (jež jest říšskému zákonu německému z 1. května 1889, z něhož byly hlavní zásady o úpravě revise do našeho zákona revisního převzaty — neznámou).

Dle prvního odstavce § 14 zák. rev. jsou totiž: výdělková a hospodářská společenstva, která obdržela podpory neb půjčky z peněz zemských neb z některé záložny na základě zemského zákonodárství pod dozor zemského výboru postavené neb z jiného tomuto dozoru podrobeného jmění, dále výdělková a hospodářská společenstva, která svými stanovami se podrobí revisi zemského výboru, podrobena revisi zemského výboru, jestliže a pokud tento na toto právo pro sebe národ činí.

Odstavcem prvním § 14 vytčeny jsou tudíž podmínky, za kterých výdělková a hospodářská společenstva podrobena jsou revisi zemského výboru.

Jinak ovšem byla věc upravena v osnovách dřívějších.

Osnově zákona revisního, kterou předložil posl. Wrabetz návrhem svým ze dne 11. května 1891 byla revise zemským výborem neznámou.

Setkáváme se s ní teprve v osnově zákona o revisi výdělkových a hospodářských společenstev a jiných spolků, kterou vláda předložila poslanecké sněmovně v sezení ze dne 23. března 1895.

§ 13 této vládní osnovy, který upravil revisi zemským výborem, zněl:

»Credit- und Vorschussvereine (Spar- und Darlehenscassen), welche den Anforderungen des § 1 des Gesetzes vom 1. Juni 1889 R. G. Bl Nr. 91 entsprechen, sind von den Bestimmungen des gegenwärtigen Gesetzes insolange ausgenommen, als sie der Revision durch den Landesausschuss in dem durch dieses Gesetz geforderten Umfange unterstehen.«

Behufs Geltendmachung dieser Befreiung hat der Landesausschuss ein Verzeichnis der seiner Revision unterstellten Spar und Darlehens-

cassen mit Beginn eines jeden Jahres und einschlägige Veränderungen ungesäumt von Fall zu Fall dem Handelsgerichte, in dessen Sprengel die betreffenden Cassen ihren Sitz haben, mitzuteilen.«

Revise zem. výborem prováděná týkati se mohla tudíž toliko úvěrních a záložních spolků (nikoliv i jiných výdělkových a hospodářských společenstev) a těchto dále jen potud, pokud vyhovovaly požadavkům stanoveným zákonem ze dne 1. června 1889 č. 91 ř. z. (o poplatkových úlevách pro úvěrní a záložní spolky — pokladny pro úspory a půjčky t. zv. Raiffeisenky), tedy pokud dle stanov:

1. ručení členů jest neobmezeným,
2. působnost spolku vztahuje se na menší obvod (na jednu neb více sousedních místních obcí ve stanovách uvedených),
3. závodní podíly nepřevyšují 25 zl. (Závodní podíly musí býti nezúročitelnými, neb mohou býti zúročitelnými, avšak nikoli vyšší měrou než vklady.)
4. přebytky přikazují se reservnímu fondu, na němž členové podílu nemají,
5. půjčky poskytují se toliko členům, avšak s vyloučením úvěru směnečného. Úroky ze zápůjček (zahrnujíc v to i vedlejší poplatky) smí býti nejvýš o $1^1/_2\,\%$ vyšší než úroky ze vkladů.

Důvodem zavedení revise těchto spolků zemským výborem bylo, že záložní a spořitelní spolky naznačeného druhu byly zemí subvencovány a zemským výborem namnoze též již dříve revidovány.

Na stavu tom nechtěla vládní osnova zákona revisního ničeho měniti, nýbrž chtěla na dále faktický stav tento uzákoniti.

Osnova vládní nestanovila podmínky, za kterých by záložní a spořitelní spolky, které vyhovují požadavkům § 1 zákona ze dne 1. června 1889 č. 91 ř. z. podrobeny byly revisi zemského výboru, nýbrž prostě osvobodila spolky toho druhu, které revisi zemského výboru fakticky byly podrobeny, od předpisů zákona revisního.

Pro otázku pak, zda určitý záložní a spořitelní spolek podroben jest revisi prováděné zemským výborem, bylo rozhodno toliko oznámení zemského výboru, že spolek ten jeho revisi podléhá.

Za tím účelem měl zemský výbor oznamovati příslušným soudům obchodním spolky, jež reviduje.

Na tom, z jakého důvodu podroben byl spolek revisi zemským výborem, tedy nezáleželo.

Z pravidla vyhradil sobě zemský výbor revisi spolku buď úmluvou se spolkem, aneb tím, že učinil udělení zemské subvence neb zápůjčky zemské závislým na tom, že se spolek podrobí jeho revisi.

Spolky pak, které na základě těchto titulů byly podrobeny revisi zemským výborem a které zemským výbor příslušným soudům obchodním oznámil, měly býti tudíž osvobozeny od předpisů zákona revisního.

Osnovou vládní byl pak pouze stanoven objem revise zemským výborem prováděné (»in dem durch dieses Gesetz geforderten Um-

fange«), čímž měl zároveň býti zjednán pro revisní činnost zemského výboru bezpečný základ.

Osnovou vládní nebylo však předepsáno, jakým způsobem má býti revise zemským výborem prováděna.

Rovněž nepříslušela dle vládní osnovy revisním orgánům zemského výboru práva osnovou revisorům svazovým a státním poskytnutá.

Stalo se tak, jak vyplývá z vysvětlivek k vládní osnově, proto, poněvadž otázka tato měla býti upravena volným dohodnutím se zemského výboru se spolky.

Pokud by dohodnutí takové nebylo docíleno neb pokud by spolek revisním orgánům zemského výboru překážky činil, mohl se zemský výbor vykonavání revise vzdáti.

Revise zemským výborem prováděná byla tudíž dle osnovy vládní právem zemského výboru, kterého se mohl zemský výbor kdykoliv vzdáti.

Vzdal-li se pak zemský výbor vykonávání revise, nastoupila revise svazová, pokud se týče revise státní.

Podobným způsobem, jako v osnově vládní, upravena byla revise zemským výborem osnovou zákona »o revisi výdělkových a hospodářských společenstev« jak ji přijala v třetím čtení poslanecká sněmovna v sezení svém ze dne 10. června 1901 (842 příl. k stenografickým protokolům poslanecké sněmovny XVII. zasedání 1901).

§ 12. otázku tuto upravující zněl:

»Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften, die der Revision durch den Landessauschuss in dem durch dieses Gesetz geforderten Umfange unterstehen, sind von den Bestimmungen des gegenwärtigen Gesetzes ausgenommen.

Behufs Geltendmachung dieser Befreiung hat der Landessauschuss dem zuständigen Handelsgerichte die seiner Revision unterstellten Erwerbs und Wirtschaftsgenossenschaften innerhalb eines Monates nach Inkrafttreten dieses Gesetzes namhaft zu machen.

Eintretende Veränderungen sind ungesäumt dem Handelsgerichte anzuzeigen.«

Proti vládní osnově z roku 1895 jest zde ten podstatný rozdíl, že revise zemským výborem vztahovati se může i na jiná výdělková a hospodářská společenstva, než toliko na záložní a úvěrní spolky, které vyhovují požadavkům § 1 zákona ze dne 1. června 1889 č. 91 ř. z.

Jinak však ani osnova poslanecké sněmovny nepředepsala podmínky, za kterých by výdělková a hospodářská společenstva podrobena byla revisi zemského výboru, nýbrž opět prostě osvobodila společenstva, která revisi zem. výboru fakticky podrobena jsou, od předpisů zákona revisního.

Zemský výbor měl pak v určité době oznámiti příslušnému soudu obchodnímu výdělková a hospodářská společenstva, jež revisi jeho jsou podrobena. Výdělková a hospodářská společenstvu pak, která dle oznámení

zemského výboru byla podrobena revisi zem. výboru, byla tudíž sproštěna povinnosti revisní.

Ovšem práva revisorům osnovou jinak zabezpečená na revisory zemského výboru se nevztahovala.

Spojená právnicko-politická komise panské sněmovny, které byla osnova poslanecké sněmovny k podání zprávy přikázána, zaujala v otázce této stanovisko jiné.

Zákonem revisním měly býti jednak přesně vytknuty podmínky, za kterých by společenstva revisi zem. výboru podléhati měla, jednak mělo se i revisním orgánům zemského výboru dostati téže zákonné autority, která ostatním revisorům byla zabezpečena.

Pokud se týče stanovení podmínek, za kterých by revise zemského výboru měla míti místo, zastávala právnicko-politická komise panské sněmovny — jak vyplývá jednak ze zprávy o osnově jí předložené jednak pak z vývodů zpravodaje barona Chlumeckého — stanovisko, že má býti co nejvíce podporována revise autonomní, t. j. revise svazy společenstevními a není-li svazů, revise úřední a posléz v těch případech, kde zemský výbor vykonává určitou ingerenci subvencemi, má míti místo revise zemského výboru. Při tom však nemá býti rozšíření revise zemského výboru usnadňováno, a sice jednak vzhledem k neobyčejně velkému obtížení zemského výboru revisní agendou, dále vzhledem k značnému obtížení fondů zemských a posléz i vzhledem k značné zodpovědnosti, (zejména pokud jde o meritorní část revise), kterou zemský výbor agendou revisní na sebe béře.

Z těchto důvodů navrhla proto právnicko-politická komise panské sněmovně následující změnu § 12 (který však v osnově této komise položen byl jako § 14) osnovy usnesené poslaneckou sněmovnou:

»Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften, welche Subventionen oder Darlehen aus Landesmitteln empfangen, unterstehen der Revision durch den Landesausschuss falls derselbe dieses Recht für sich beansprucht.

Auf solche Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften finden die Bestimmungen über die Bestellung eines gerichtlichen Revisors (§ 2 Absatz 2) über die Anzeige der Revisionsvornahme an das Handelsgericht (§ 7 Abs. 1) endlich über die gerichtliche Feststellung und Einbringung der Revisionskosten (§ 10) keine Anwendung.

Behufs Geltendmachung dieser Befreiung hat der Landesausschuss dem zuständigen Handelsgerichte die seiner Revision unterstellten Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften innerhalb eines Monates nach Inkrafttreten dieses Gesetzes namhaft zu machen.

Eintretende Veränderungen sind ungesäumt dem Handelsgerichte anzuzeigen.«

Revise zemského výboru měla tudíž dle prvního odstavce § 14 býti jen výjimkou (pravidlem měla býti revise svazová podpůrně soudní) a měla dále míti místo jen v těch případech, kde byla odůvodněna

eminentním zájmem zemského výboru, tedy v případech, kde zemský výbor poskytl společenstvům subvence neb zápůjčky.

V sezení panské sněmovny ze dne 26. března 1902, kde osnova zákona o revisi výdělkových a hospodářských společenstev byla projednávána, učiněny byly však dva návrhy na rozšíření revise zemského výboru.

První návrh, který podal nejvyšší maršálek zemský království Českého J. J. Jiří kníže z Lobkowicz, směřoval k tomu, aby revisi zem. výboru byla podrobena nejen výdělková a hospodářská společenstva, jimž se dostalo subvencí neb zápůjček z peněz zemských, nýbrž i ta, jimž se dostalo takových příspěvků z okresních hospodářských záložen, jež jsou podrobeny dozoru zemského výboru.

Návrh tento byl přijat a dáno mu bylo všeobecnější znění nynějším textováním »z některé záložny na základě zemského zákonodárství pod dozor zemského výboru postavené neb z jiného tomuto dozoru podrobeného jmění«.

Druhý návrh na rozšíření revise zem. výboru podal opat Grasböck. Návrh zněl: »Andere Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften können sich mit Zustimmung des Landesausschusses der Revision durch denselben auf Grund einer entsprechenden Bestimmung des Genossenschaftsvertrages oder eines Vollversammlungsbeschlusses freiwillig unterwerfen.«

Revisi zemského výboru měla býti tudíž podrobena výdělková a hospodářská společenstva, jež se revisi této buď příslušným předpisem stanov aneb usnesením valné hromady dobrovolně podrobila.

Proti tomuto návrhu Grasböckovu vyslovil zpravodal baron Chlumecký následující pochybnosti:

»Ich besorge, dass dann ein Wettlauf stattfinden wird dahin, wo die Revision billig und wo die Revision weniger scharf gepflogen wird, und es ist nicht ausgeschlossen, dass letzteres bei grosser Uiberbürdung des Landesausschusses mit solchen Aufgaben bei den von demselben veranlassten Revisionen der Fall sein wird. Ich möchte überhaupt im Sinne der Tendenz des Gesetzes dahin streben, dass venn nicht ein eminentes Interesse, wie in den im § 14 ausgedrückten Fällen, für das Gegenteil spricht, womöglich die autonome Revision die Regel bildet, die andere nur die Ausnahme.«

Avšak právnicko-politická komise, které byla k návrhu zpravodaje osnova vrácena k úradě o návrzích na změnu § 14 v panské sněmovně podaných a k podání ústní zprávy ve 24 hodinách, usnesla se většinou hlasů na tom, aby návrh Grasböckův byl přijat potud, že výdělková a hospodářská společenstva, která se stanovami svými podrobí revisi zemského výboru, této revisi podléhají, jestliže ovšem zemský výbor nárok na právo revise činí.

Tento návrh spojené komise právnicko-politické byl pak panskou sněmovnou v sezení ze dne 21. března 1902 přijat.

V poslanecké sněmovně, kde byla záležitost v sezení ze 3. března 1903 znova projednávána, podal ovšem poslanec Wrabetz minoritní návrh, dle něhož § 14 měl zníti: »Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften, die auf Grund der derzeitigen Landesgesetzgebung der Revision durch den Landesausschuss unterstehen, sind von den Bestimmungen des gegenwärtigen Gesetzes ausgenommen.«

Návrh tento byl však poslaneckou sněmovnou zamítnut a přijato ohledně § 14 znění, jak se na něm panská sněmovna v sezení svém ze dne 21. března 1902 usnesla.

Dle § 14 1. odst. zák. revisního podrobena býti mohou revisi zemského výboru pouze výdělková a hospodářská společenstva zřízená na základě zákona ze dne 9. dubna 1873 č. 70 ř. z. (nikoliv však i jiné spolky, jež též jsou dle zákona revisního povinné revisi podrobeny) a sice jen tehdá:

I. když dostalo se jim subvencí neb zápůjček (ať úročných ať bezúročných):

1. z peněz zemských, tedy z peněz zemským výborem přímo spravovaných,

2. z některé záložny, která na základě zemského zákona podrobena jest dozoru zemského výboru. Dozor tento musí býti zemskému výboru tedy zákonem zemským zabezpečen.

V Čechách sem náležejí t. zv. okresní hospodářské záložny (zákon ze dne 30. června 1896 č. 56 zem. zákonníka pro král. České změněný zákony ze dne 26. dubna 1900 č. 32 z. z. a ze dne 13. března 1903 č. 61 z. z.).

Dle § 55 zákona ze dne 26. dubna 1900 č. 32 z. z. vykonává dohled ve vyšší stolici k okresnímu hospodářským záložnám zemský výbor, jemuž také náleží, aby vydával pro všechny okresní záložny hospodářské závazné předpisy v mezích zákona.

Dle § 13 zák. ze dne 13. března 1903 č. 61 z. z. mohou nyní okresní hospod. záložny, pokud to ovšem není na újmu povolování zápůjček účastníkům, poskytovati též úvěr hospodářským společenstvům nákupním, odbytovým a výrobním, zřízeným v obvodu záložny na základě zákona z 9. dubna 1873 č. 70 ř. z. a sice úvěr k provozování obchodů stanovami vytčených.

Podmínky povolení úvěru jsou pak:

a) usnesení valné hromady delegátů o povolení úvěru učiněné k návrhu ředitelstva,

b) podrobení se společenstva dozoru okr. hospod. záložny, pokud se týče těch orgánů, které jsou povolány v okresní hospod. záložně revise konati,

c) schválení usnesení valné hromady delegátů zemským výborem.

Zemskému výboru náleží také, aby schválil, po případě ustanovil bližší podmínky pro poskytování úvěru ohledně každého jednotlivého hospodářského družstva.

Subvence mohla by okresní hospodářská záložna poskytovati ovšem jen z docíleného čistého zisku, neboť čl. I. § 28 cit. zák. z 1903 vyhraženo jest valné hromadě, aby určovala, jak se má naložiti s čistým výtěžkem.

3. Z jiného jmění, jež podrobeno jest dozoru zemského výboru, tedy jmění, které sice zemský výbor sám přímo nespravuje, avšak na jehož správu buď dle zákona neb stanov neb z jiného titulu dohlíží.

Sem patří v Čechách jednak zemský jub. úvěrní fond císaře a krále Františka Jos. I. ku podpoře malovýrobců zemědělských a dále zemský jubilejní úvěrní fond cís. a kr. Františka Josefa I. ku podpoře malých živnostníků.

Oba tyto fondy založeny byly sněmem král. Českého na oslavu jubilea padesátiletého panování Jeho Veličenstva císaře a krále Františka Josefa I.

Působnost fondů záleží v poskytování úvěru (zařizovacího a provozovacího) společenstvům zemědělců, pokud se týče živnostníků.

Nad správou obou fondů vykonává zemský výbor dle § 17 stanov těchto fondů schválených Nejvyšším rozhodnutím ze dne 26. října 1898 (stanovy vyhlášeny v zemském zákonníku č. 75 roku 1898) stálý dozor.

II. Když se svými stanovami revisi zem. výboru podrobí.

Pokud by tedy stanovy společenstva neobsahovaly předpisu, že společenstvo podrobuje se revisi zemského výboru, bylo by zapotřebí stanovy za šetření předpisů smlouvou společenstevní pro změnu stanov předepsaných dotyčným předpisem doplniti.

Nebylo-li by pro změnu stanov smlouvou společenstevní nic jiného ustanoveno, bylo by ovšem dle § 33 odst. 2. zákona společenstevního zapotřebí ku změně stanov aspoň dvoutřetinné většiny odevzdaných hlasů.

Revise zemského výboru konstruována jest jako právo, které zemskému výboru za podmínek v § 14 zák. rev. vytčených ex lege vzniká.

Jsou-li zde tedy podmínky v § 14 odst. 1. zák. rev. naznačené, vzniká zemskému výboru ex lege právo (nikoliv i povinnost) revise těch výdělkových a hospodářských společenstev, ohledně nichž podmínky dotyčné nastaly.

Vzniká tudíž právo revise a nikoliv jen nárok na propůjčení práva toho některým snad úřadem (jinak ovšem u svazu viz shora).

Ovšem musí zemský výbor prohlásiti, zda také na právo revise jemu ex lege vzniklé nárok činí. To stane se způsobem tím, že zemský výbor oznámí společenstvo, ohledně něhož mu vzniklo právo revise, příslušnému soudu obchodnímu, pokud se týče krajskému soudu jako obchodnímu senátu.

Dle § 14 odst. 4. zák. rev. měl zemský výbor ve lhůtě jednoho měsíce potom, kdy zákon revisní nabyl vim legis (tedy do 11. září 1903) oznámiti příslušným soudům sborovým vedoucím rejstřík společenstevní výdělková a hospodářská společenstva, jež jsou revisi jeho podrobena, tedy ta, ohledně nichž nastaly již v době, kdy nabyl zákon revisní pů-

sobnosti, podmínky, za nichž vzniklo zemskému výboru ex lege právo revise.

Ovšem kdyby zemský výbor předepsané oznámení nebyl do té lhůty učinil, mohl by přece kdykoliv později na právo revise dotyčných společenstev nárok činiti, poněvadž zákonem revisním nebylo ustanoveno, že by po marném uplynutí zmíněné lhůty měsíční vzniklé právo revisní zase zaniklo.

Stanovení lhůty této stalo se pouze za tím účelem, aby pro výdělková a hospodářská společenstva, ohledně nichž by zemský výbor ve lhůtě této nárok na právo revise neuplatnil, mohl býti po případě z moci úřední ustanoven revisor soudní (viz § 3 prováděcího nařízení ze dne 24. června 1903 čís. 134 ř. z., dle něhož má zápis do seznamu revisního o tom, zda jednotlivé společenstvo náleží ke svazu autorisovanému konati revisi neb zda revisi koná zemský výbor, státi se na základě oznámení představenstva svazu neb zemského výboru a dále § 8 téhož prováděcího nařízení, dle něhož z úřední povinnosti ustanoviti má soud revisora pro společenstva, která podle revisního seznamu nejsou podrobena ani revisi svazové ani revisi zemského výboru tenkráte, nebylo-li zřízení revisora nejdéle do šesti měsíců před uplynutím dvouleté lhůty navrženo).

Ostatně sluší k tomu poukázati, že počáteční slova nynějšího čtvrtého odstavce § 14 (»Behufs Geltendmachung dieser Befreiung«) nesouvisejí dobře s předcházejícími odstavci tohoto §.

Ovšem v osnově poslanecké sněmovny přiléhalo vhodně počáteční textování tohoto (v osnově poslanecké sněmovny druhého) odstavce § 14 k odstavci prvnímu, dle něhož, jak již shora uvedeno, měla výdělková a hospodářská společenstva, jež jsou podrobena revisi zemského výboru, býti skutečně osvobozena od předpisů zákona revisního.

Převzetím druhého odstavce osnovy sněmovny poslanecké bez vhodné změny a dále jednak změnou odstavce prvého osnovy poslaneckou sněmovnou usnesené v ten smysl, že všechna výdělková a hospodářská společenstva podrobena jsou povinné revisi a že jen za jistých podmínek nastupuje místo revisora svazového neb soudního revise zemského výboru, jednak pak zařaděním dalších dvou odstavců (totiž druhého a třetího) do osnovy panskou sněmovnou usnesené, pozbyla ovšem počáteční slova nynějšího čtvrtého odstavce § 14 zákona rev. »Behufs Geltendmachung dieser Befreiung« logické souvislosti s obsahem předchozích odstavců.

Z téhož důvodu, z kterého oznámiti měl zemský výbor do 11. září 1903 příslušným soudům obchodním výdělková a hospodářská společenstva, ohledně nichž mu vzniklo právo revise v době, kdy zákon revisní nabyl působnosti, má zemský výbor soudům bez odkladu oznamovati i výdělková a hospodářská společenstva, ohledně nichž mu právo revise teprve později vzniklo neb vznikne. (Ten smysl má poslední

odstavec § 14: »nastalé změny buďte bez odkladu oznámeny obchodnímu soudu«, viz též § 3 prováděcího nařízení z 24. června 1903 čís. 134 ř. z.)

Ovšem i v tomto případě, kdyby zemský výbor ihned neoznámil právo revise jemu vzniklé (na př. výplatou subvence), nezaniklo by právo jeho, nýbrž mohl by zemský výbor kdykoliv později na právo toto nárok činiti a právo revise dotyčného společenstva sobě oznámením téhož společenstva příslušnému soudu obchodnímu vyhraditi.

Právo revise vznikne tudíž zemskému výboru v první řadě ohledně společenstev, která obdržela subvence neb zápůjčky z peněz v § 14 odst. 1. rev. zák. blíže naznačených.

Ze slov § 14 odst. prvého zákona revisního »empfangen haben« plyne, že právo revise nevznikne již pouhým povolením subvence neb zápůjčky, nýbrž teprve výplatou subvence neb zápůjčky, a sice buď přímo společenstvu aneb někomu třetímu pro společenstvo (tak na př. vyplácejí se zemské subvence povolené zemědělským společenstvům provozujícím podniky sloužící k zvelebení zemědělství [na př. zemědělská společenstva skladištní, hospodářské společenstevní lihovary a pod.] z pravidla k rukoum rady zemědělské, nikoliv přímo společenstvům).

Podrobilo-li se společenstvo revisi zemského výboru stanovami, vznikne zemskému výboru právo revise ovšem teprve zapsáním platného usnesení valné hromady o doplnění stanov předpisem, že společenstvo podrobuje se revisi zemského výboru, do rejstříku společenstevního, neboť dle § 9 zákona společenstevního nemělo by usnesení takové před zápisem do rejstříku společenstevního právního účinku.

Revisní právo zemského výboru zaniká:

1. Vzdáním se práva tohoto. Práva revise může se pak zemský výbor kdykoli vzdáti (§ 14 odst. 1. falls und insolange derselbe dieses Recht für sich beansprucht).

Slova »und insolange« vložena byla do osnovy k návrhu opata Grasböcka.

S dodatkem tímto byl zpravodaj v panské sněmovně baron Chlumecký srozuměn, prohlásiv, že jest úplně v intenci zákona, by zemský výbor mohl se kdykoli práva revise vzdáti.

Vzdá-li se pak zemský výbor práva revise, má to v zápětí, že nastupuje buď revise svazová neb revise soudní.

Vzdá-li se zemský výbor práva revise, má to opět bezodkladně oznámiti příslušnému soudu obchodnímu (§ 14 zák. rev. poslední odst.) a sice z téhož důvodu, z kterého má oznámiti příslušnému soudu obchodnímu, že činí pro sebe nárok na vzniklé mu právo revise určitého společenstva (viz shora).

2. Uvalením konkursu na jmění výdělkového a hospodářského společenstva, jež bylo revisi zemského výboru podrobeno. Vyhlášením konkursu zrušuje se totiž společenstvo (§ 36 zákona společenstevního).

3. Ukončením likvidace v případě, že bylo společenstvo, jež podrobeno jest revisi zemského výboru, jiným způsobem zrušeno, než prohlášením konkursu (§ 41 zák. společenstevního). Po dobu trvání likvidace trvá právo revisní zemského výboru, neboť dle § 1 posl. odst. zák. rev. platí předpisy zákona revisního též pro případ likvidace po dobu, pokud likvidace trvá.

4. Jde-li o společenstvo, které stanovami svými podrobilo se revisi zemského výboru, zaniklo by právo revise pozdějším vypuštěním tohoto předpisu, jímž se společenstvo revisi zemského výboru podrobuje, ze stanov (arg. § 14 odst. 1. zák. rev. die durch ihr Statut . . . . sich unterwerfen).

To ovšem státi by se mohlo za šetření náležitostí stanovami, pokud se týče zákonem společenstevním pro změnu stanov (§ 33 odst. 2. zákona společenstevního) předepsaných. Právo revise by však zaniklo teprve zápisem této změny stanov do rejstříku společenstevního (§ 9 odst. 3. zákona společenstevního).

Revisní právo zemského výboru by však nezaniklo pozdějším splacením zápůjčky povolené z peněz v § 14 zák. rev. blíže naznačených a asi by ani nezaniklo pozdějším vrácením subvence z týchž peněz povolené (arg. § 14 odst. 1. zák. rev. slova »empfangen haben« a »falls und solange der Landesausschuss dieses Recht für sich beansprucht«).

Právo revise by ani nezaniklo, kdyby zemský výbor revisi nevykonával. Zejména nemohlo by mu býti právo revise některým úřadem odňato. Předpisu § 5 č. 2. zák. rev. (dle něhož může svazu býti přiznané právo zříditi revisora odňato, jestliže by svaz revise nekonal) zde analogicky užiti nelze, neboť jest to ustanovení speciální.

Ostatně dlužno k tomu poukázati, že zemský výbor není ani dle zákona revisního ani dle prováděcího nařízení, vydaného k zákonu revisnímu povinen, oznamovati příslušným sborovým soudům vedoucím rejstřík společenstevní, že revisi vykonal. (§ 14 odst. 2. zák. rev., který vylučuje platnost předpisu § 7 zák. rev.)

Revisi výdělkových a hospodářských společenstev, jež jsou revisi jeho podrobena, vykonává zemský výbor orgány, jím za tím účelem ustanovenými.

Upraviti výkon revise jest věcí vnitřní služby zemského výboru a zajisté by mohl zemský výbor i více osobami revisi vykonati.

Zemský výbor mohl by dále vydati pro své revisory zvláštní instrukce (§ 15 prováděcího nařízení), kterou by revisorům mohl ještě jiné další povinnosti uložiti, než které jim ukládá zákon revisní (na př. mohl by do instrukce pojati předpis, jímž se zakazuje revisním orgánům přijímati pohostinství od společenstev revidovaných neb předpis, jímž se revisorům zakazuje přímá korrespondence se společenstvy a pod.).

Pro revise vykonávané orgány zemského výboru platí obdobně předpisy zákona revisního (§ 14 odst. 3. zák. rev., jímž bylo v hlavní

věci vyhověno návrhu nejvyššího maršálka zemského království Českého J. J. Jiřího knížete z Lobkowicz, směřujícímu k tomu, by i zemskému výboru zabezpečena byla oprávnění, jež zákon revisní ostatním revisorům — svazovým, soudním — poskytuje).

Přísluší tudíž i revisním orgánům zemského výboru táž práva, jež zákon revisní revisorům svazovým a soudním zabezpečuje. (Zejména práva v § 6 zák. rev. uvedená, tedy právo vstoupiti do obchodních a provozovacích místností, nahlížeti do knih a papírů, právo požadovati od orgánů a zřízenců společenstva zprávy a objasnění, právo prohlížeti stav pokladny, jakož i hotovosti cenných papírů, dlužních listů a zboží, cf. §§ 19, 20 prováděcího nařízení.)

Avšak s druhé strany má revisní orgán zemského výboru i povinnosti, zákonem revisním revisorům svazovým a soudním uložené, tedy zejména povinnost zachovati v tajnosti obchodní a provozovací poměry revidovaného společenstva (§ 12 zák. rev.).

Zprávu o vykonané revisi nemůže však revisor zemským výborem zřízený sám zaslati představenstvu společenstva revidovaného (jinak ovšem revisor soudní § 7 odst. 1. zák. rev.), nýbrž předložiti musí zprávu o vykonané revisi zemskému výboru (§ 14 odst. 3. zák. rev. a § 22 prováděcího nařízení). Rovněž shledá-li revisor zemským výborem zřízený při revisi, že porušeny byly zákonné neb statutární předpisy, nemůže, když lhůta k nápravě jím družstvu uložená marně uplynula, obrátiti se přímo na příslušný soud obchodní za účelem zjednání nápravy, nýbrž smí tak učiniti jen prostřednictvím zemského výboru (§ 9 zák. rev. a § 23 prov. nařízení).

Předpisy zákona revisního platí tudíž obdobně i pro revise, vykonané revisními orgány zemského výboru.

Neplatí však pro revise prováděné orgány zemského výboru:

1. Předpis § 7 odst. 1. zák. rev. ohledně oznamování vykonaných revisí příslušným soudům obchodním. Dle §u tohoto jsou totiž revisoři svazoví a revisoři soudní povinni oznámiti vykonanou revisi příslušným soudům obchodním.

2. Předpis § 10 zák. rev. ohledně soudního stanovení a vymáhání revisních nákladů. Dle tohoto §u má totiž revisor soudní (nikoliv i svazový), pokud otázka jeho odškodnění není jinak upravena, nárok na náhradu hotových výloh a na odměnu za práci svou. Pokud by nestalo se dohodnutí, ustanoví soud náklady revisní a nařídí společenstvu, by je nahradilo (srv. §§ 25 a 26 prováděcího nařízení).

Náklady revisní hrazeny býti musí tudíž z fondu zemského.

Litovati jest ovšem, že nebylo zákonem revisním společenstvům uloženo hraditi náklady tyto aspoň v tom případě, když se sama stanovami svými revisi zemského výboru podrobila.

V debatě v panské sněmovně vedené o této otázce přimlouval se sice nynější ministr Dr. ryt. Randa za to, aby zákonem bylo vysloveno: »dass jene Genossenschaften, welche sich freiwillig der Kontrolle des

Landesausschusses unterwerfen, hiefür das übliche Mass der Entschädigung zu zahlen haben, denn es ist bekannt, dass viele Genossenschaften der Revision nur darum ausweichen, weil sie die Kosten befürchten, und dass sie in allen Fällen, in welchen der Landesausschuss die Revision kostenlos besorgen würde, in den Statuten die Unterwerfung unter die Revision des Landesausschusses vorziehen würden. Das wäre aber meines Erachtens nicht nur eine ganz unzulässige Belastung des Landesausschusses . . . . sondern das wäre auch eine ganz unzulässige Belastung des Landesfondes. Das ist eine Aufgabe, welche den einzelnen Genossenschaften durch das Gesetz auferlegt wird, sie haben also in ihrem Interesse die Kosten zu bestreiten.« Avšak návrh tento do zákona pojat nebyl.

Ovšem přípustno by bylo soukromoprávní dohodnutí se zemského výboru se společenstvem o tom, jak revisní výlohy mají býti hraženy, pokud se týče, jakým obnosem revidované společenstvo má k úhradě jich přispěti.

K výdělkovým a hospodářským společenstvům, jež podrobena jsou revisi zemského výboru, nevztahují se posléz předpisy zákona revisního o zřízení soudního revisora (§ 14 odst. 2. zák. rev.).

Tím nechtěl zákon revisní nic jiného vysloviti, než že, zrovna jako když má místo revise svazová, neustanoví se soudní revisor, neustanoví se tento, když společenstvo podrobeno jest revisi zemského výboru.

Jest však otázka, jak věc se má, je-li revisi zemského výboru ve smyslu § 14 zák. rev. podrobeno společenstvo, jež jest zároveň členem svazu, který jest ve smyslu § 2 zák. rev. oprávněn zřizovati revisora pro společenstva, jež jsou jeho členy?

Dle našeho náhledu jest společenstvo takové podrobeno, pokud jde ovšem o povinnou revisi, upravenou zákonem z 10. června 1903 č. 133 říš. zák. toliko revisi zemského výboru a nikoliv revisi svazu, jehož jest členem.

Ovšem, jak již bylo řečeno, pokud jde o revisi zákonnou!

Že svaz, který z pravidla bývá — pokud jest ovšem zřízen na základě zákona sp lečenstevního — věřitelem společenstva, má jako takový právo vyhraditi sobě ve vlastním zájmu buď stanovami, neb zvláštní smlouvou právo kontroly nad hospodařením společenstva a vymeziti rozsah svých oprávnění v tomto směru jakož i povinností společenstva jako dlužníka, jest samozřejmo.

Avšak vedle zemského výboru nemůže svaz dovolávati se pro své revisory práv zákonem revisním revisorům zabezpečených a nemůže se domáhati na společenstvech splnění povinností, jež jim zákonem revisním jsou ohledně povinné revise uloženy (zejména §§ 6, 8, 9, 11 zák. rev.). Nemohl by tudíž zejmena svaz uložiti společenstvu, aby s jeho revisní zprávou bylo pod následky vytčenými v § 11 zákona revisního (pořádkové pokuty do 200 K) naloženo způsobem, jak předpisuje § 8 zákona revisního. (Dle tohoto § má totiž představenstvo společenstva ihned, jak

obdrží zprávu o vykonané revisi, ve společné schůzi s radou dozorčí — pokud jest ovšem zřízena — o zprávě se usnésti a dáti zprávu revisní na denní pořádek nejbližší valné hromady. Ve valné hromadě musí pak býti zpráva revisní doslovně přečtena a při tom má se rada dozorčí, pokud se týče, není-li zřízena, představenstvo vysloviti o výsledku revise.)

Příslušný soud sborový vedoucí rejstřík společenstevní zapíše pak do příslušné rubriky seznamu revisního, který jest povinen vésti dle prováděcího nařízení ze dne 24. června 1903 č. 134 ř. z., že společenstvo podrobeno jest revisi zemského výboru a nikoli revisi svazu.

Náhled zde vyslovený, že totiž revise zemského výboru vylučuje pokud jde o předpisy zákona revisního, revisi svazovou, odůvodněn jest jednak úvahou, že povinnou revisí může býti toliko jedna (a sice dle okolností buď revise svazová, zemského výboru neb revise soudní), dále kategorickým zněním § 14 odst. 1. zák. rev. »Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften, die . . . . . unterstehen der Revision des Landesausschusses, falls und insolange derselbe dieses Recht für sich beansprucht«) a posléz i historickým vývojem § 14 zákona revisního.

Náhled tento sdílí i rozhodnutí Pražského c. k. vrchního soudu jakožto soudu rekursního ze dne 13. února 1905 R IV. 22/5.

Náhled, že by revise zemského výboru byla v tom případě, že společenstvo jest členem svazu oprávněného zřizovati revisora pro přičleněná společenstva, pouze revisí interessentskou, obmezujíc se toliko na pouhé zkoumání, zda společenstvo povolených subvencí a zápůjček správně použilo (tedy zejména, zda jich skutečně použilo toliko k účelům, k nimž byly povoleny), odporuje znění a historickému vývoji § 14 zák. rev. a přehlíží, že revisi zemského výboru podléhají i výdělková a hospodářská společenstva, která se pouze svými stanovami revisi této podrobila a jimž se třeba ani subvencí neb zápůjček z peněz v § 14 odst. 1. zák. rev. naznačených vůbec nedostalo. V tomto případě byla by tudíž revise zemského výboru vlastně bezpředmětnou. Uvedený náhled přehlíží dále, že pro revise vykonané revisními orgány zemského výboru platí obdobně předpisy zákona revisního (§ 14 odst. 3. zák. rev.).

Podobně nelze zastávati náhled, že by obě revise, tedy jak revise zemského výboru tak i revise svazová byly vedle sebe přípustny a rovnocenny, takže by obě měly ráz revise povinné (zákonné).

Uvážiti zde sluší, k jakým důsledkům (revisním zákonem zajisté nezamýšleným) by náhled tento vedl při snadno možné různosti náhledů revisorů svazových a revisorů zemského výboru o různých otázkách.

Společenstvo by pak musilo po případě v jedné a téže valné hromadě přečísti a projednati dvě zprávy revisní, které třeba sobě v jednotlivých otázkách úplně odporují. Ve zprávě revisní zemským výborem společenstvu zaslané mohlo by na př. býti společenstvu něco vytýkáno, co

by snad zpráva revisní představenstvem svazu mu zaslaná mohla schvalovati a doporučovati.

Dovolávati se ve prospěch náhledu posléz uvedeného § 14 odst. 2. zák. rev., dle něhož nevztahují se k výdělkovým a hospodářským společenstvům, která podrobena jsou revisi zemského výboru, toliko předpisy o zřízení soudního revisora, takže vlastně revise svazová vedle revise zemského výboru vyloučena by nebyla, jest nepřípadné.

Tímto předpisem chtěl zákon revisní pouze vytknouti jen další případ, ve kterém odpadá zřízení revisora soudního, jež by jinak po případě ex officio nastati musilo.

Něco více snad v předpisu tomto výklad sine ira et studio podaný hledati nemůže.

Zejména nezamýšlel tento předpis § 14 odst. 2. zák. rev. odporovati předpisu § 14 odst. 1. zák. rev., který kategorickým svým zněním v případech tam naznačených vedle revise zemského výboru žádnou jinou revisi tudíž ani svazovou, pokud jde o předpisy zákona revisního, nepřipouští.

Že výdělkové a hospodářské společenstvo může býti podrobeno pouze buď jen revisi svazové neb revisi soudní neb konečně jen revisi zemského výboru, ostatně jasně plyne z §§ 1, 3, 8 prováděcího nařízení ze dne 24. června 1903 č. 134 ř. z.

Posléz i z debat v panské sněmovně o § 14 vedených vysvítá, že považováno bylo za samozřejmé, že revise zemského výboru vylučuje nejen revisi soudní, nýbrž i revisi svazovou.

Opat Grasböck navrhl totiž, aby do § 14 osnovy pojat byl další dodatek, kterým by bylo výslovně řečeno, že revise zemského výboru nastupuje na místo revise svazové.

Dodatek Grasböckem navržený zněl: »Hinsichtlich der der Revision durch den Landesausschuss unterworfenen Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften treten in Bezug auf die Bestimmungen dieses Gesetzes der Landesausschuss an die Stelle des Verbandsvorstandes und die von dem Landesausschusse hiezu bestellten Organe an die Stelle des Revisors.«

K návrhu tomuto zaujal zpravodaj spojené právnicko-politické komise baron Chlumecký toto stanovisko: »Es ist ja ganz selbstverständlich, dass hinsichtlich der der Revision durch den Landesausschuss unterworfenen Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften der Landesausschuss an die Stelle des Verbandsvorstandes und die vom Landesausschusse bestellten Organe an Stelle des Revisors treten. Wir haben diese Organe einfach schon »Revisoren« genannt. Es scheint also ein superfluum, welches voraussichtlich non nocet.«

Dodatek Grasböckem navržený nebyl tedy pojat do zákona revisního pouze proto, poněvadž pokládán byl za samozřejmý a tudíž zbytečný.

Podobně, když zpravodaj baron Chlumecký prohlásil, že zemský výbor dle intence zákona může se práva revise kdykoli vzdáti, podotkl, že následek vzdání se práva tohoto jest ten, »dass, wenn diese Genossenschaft einem Verbande beitritt, dann die Verbandsrevision, wenn dies nicht des Fall ist, die behördliche Revision eintritt.«

Otázka jest, co by se stalo, kdyby zemský výbor činil pro sebe nárok na právo revise všech společenstev neb aspoň všech společenstev určitého druhu, která jsou zároveň členy svazu oprávněného zřizovati revisora pro společenstva, jež jsou jeho členy?

Dle našeho náhledu bylo by povinností úřadu, který svazu autorisaci udělil, odníti mu právo zříditi revisora buď pro všechna společenstva, neb pro společenstva toho druhu, na jichž právo revise zemský výbor pro sebe nárok činí (princip § 3 odst. 3. a 5. zák. rev.).

V takovém případě nelze přece za to míti, že by svaz účinnou působnost mohl rozvíjeti.

Ovšem zákon revisní jest potud nedostatečným, že neukládá zemskému výboru, aby oznamoval úřadu, který autorisaci udílí, společenstva, ohledně nichž mu právo revise vzniklo, a na něž pro sebe nárok činí a tak mu umožnil zkoumati, zda jest zde podmínka pro udělení autorisace rozhodná, totiž zda jest účinná působnost revisní svazu zajištěna.

Revisi zemského výboru podrobena jsou tudíž společenstva, která buď obdržela subvence neb zápůjčky z peněz v § 14 odst. 1. zák. rev. blíže naznačených aneb která se revisi zemského výboru stanovami svými podrobila a sice jsou revisi této podrobena, jestliže a pokud zemský výbor na právo revise nárok činí.

De lege ferenda bylo by si jen přáti, kdyby zákonem revisním bylo stanoveno, že všechna výdělková a hospodářská společenstva podrobena jsou revisi zemského výboru bezvýjimečně, při čemž by zemský výbor měl nejen právo, nýbrž i povinnost revisní.

Důvody, které v panské sněmovně byly uvedeny proti rozšíření revise zemského výboru, nejsou dosti závažnými.

Důvod, že by revisní agenda spojena byla se značným obtížením fondu zemského, by odpadl, kdyby zákonem revisním byla vhodným způsobem uložena výdělkovým a hospodářským společenstvům povinnost k úhradě nákladů těchto a kdyby i zemskému výboru zabezpečeny byly vhodné prostředky, jimiž by mohl po případě úhradu tu vymáhati.

Státi by se tak mohlo podobně, jak tomu je na př. při okresních hospodářských záložnách, které jsou dle § 55 zák. ze dne 26. dubna r. 1900 č. 32 z. z. pro království České povinny přispívati k úhradě nákladů spojených s revisemi zemským výborem prováděných 1% svého ročního čistého výtěžku.

Další důvody proti rozšíření revise zemského výboru uváděné, totiž přetížení zem. výboru revisní agendou a dále značná zodpovědnost, kterou by zemský výbor převzetím agendy revisní na se vzal, platí

ne-li větší, tedy při nejmenším stejnou měrou jak pro svazy tak i pro soudy revisory ustanovující.

Za to však jsou četné závažné důvody, které mluví pro revisi zemského výboru a proti revisi svazové.

Zemský výbor, který opatřiti si může za revisory osoby zvláště kvalifikované, na jednotlivých společenstvech úplně nezávislé, přísněji a objektivněji vykonávati může revise, než svazy, jichž úřednictvo revisí pověřené již vzhledem ke služebnímu svému postavení nemůže vždy vystupovati s potřebnou přísností a energií, uváží-li se, že funkcionáři jednotlivých společenstev bývají namnoze členy představenstva svazu a tudíž představenými úředníků revisorů.

Také poměr dlužníka k věřiteli, ve kterém se společenstvo k svazu z pravidla nalezá, sotva jest k prospěchu řádného a objektivního vykonávání revise. Dále i k tomu dlužno poukázati, že zemskému výboru stojí k ruce různé odborné orgány poradní, takže mu jest daleko spíše možno věnovati důkladnou pozornost, i t. zv. technicko odborné revisi, než lze u svazu předpokládati.

Uváží-li se, že revise zemského výboru může býti vzhledem k vylíčenému daleko přísnější, objektivnější a důkladnější než revise svazu, bylo by si de lege ferenda jen přáti, aby zákonem revisním revise výdělkových a hospodářských společenstev byla výhradně zemskému výboru přikázána, při čemž ovšem by i otázka úhrady nákladů s prováděním revisí spojených musila býti zákonem vhodně upravena.

Svazům zbylo by vždy ještě obsáhlé pole působnosti, zejména po stránce vychovávací (dosud dosti zanedbané) a dále po stránce financování společenstev, jež jsou jejich členy.

K veřejnoprávní povaze pojišťování.

Napsal Dr. *Jos. Lukáš.*

Známý pracovník na poli soukr. práva pojišťovacího prof. Dr. *Viktor Ehrenberg* uvádí ve svém spise »Versicherungsrecht« na str. 18 sl., že, pokud právo pojišťovací určeno jest k tomu, aby podstatně sloužilo individuelním účelům osob soukromých, náleží do oboru práva soukromého, pokud však podstatně účely tyto přesahuje, sluší je řaditi do práva veřejného. Současně připomíná, že těsná mez může zde rovněž tak málo býti určena, jako při jiných oborech právních, ač z uvedeného rozeznávání široká mez tato dosti jest patrna.

Podávaje pak obsah veřejného práva pojišťovacího, řadí mezi ně ty právní instituty a právní věty (zásady), jež týkají se nuceného pojišťování, čistého pojištění státního, jakož i státní garancie pojištění soukromého, dále státního dozoru a právně trestní ochrany živnosti pojišťovací. K tomu přistupují ještě předpisy o povinnosti kolkové a daňové.

Aby pak i negativně vymezil obor veřejného práva pojišťovacího, vylučuje z pojmu jeho obsah t. zv. zákonodárství socialně-politického, tedy (říšské) pojišťování nemocenské, úrazové, starobní a invalidní. V těchto nových útvarech nenalézají prý hospodářské základní principy vlastního (soukromého) pojišťování — především principu kollektivného spoření osob stejným nebezpečím ohrožených — dílem výrazu žádného, dílem výrazu s ostatními hospodářskými a socialními principy smíchaného, tedy výrazu podstatně oslabeného.

Ještě více platí prý to však o principech právních, které toto nové sociální zákonodárství ovládají. Na místo svobody smluvní vstoupilo prý »skoro všude donucení, na místo úmluvy zákonná úprava obsahu nároku pojišťovacího, na místo čisté svépomoci právním jednáním sociální zodpovědnosť služebného pána nebo živnostenská zodpovědnosť podnikatele, ba i bezprostřední pomoc státní, vše jen malou měrou prosáknuto myšlénkami právními, od staršího práva pojišťovacího vypůjčenými; soukromé ústavy pojišťovací konečně vytlačeny byly korporacemi povahy rozhodně veřejnoprávní.«

V příčině právní povahy pojišťování poněkud šířeji vyjadřuje se *Onciul,*[1]) řadě mezi normy veřejného práva pojišťovacího ty předpisy, které určují vztah osob při pojištění zúčastněných k moci státní a dle nichž pojišťování veřejné dle nynějšího stavu našeho zákonodárství vzniká pouze na základě určité zákonné skutkové podstaty samo sebou, anebo aspoň na základě jednostranného projevu vůle té osoby, která se o pojištění uchází, kdežto smlouva mezi pojišťovatelem a pojištěným zásadně jest vyloučena. Naproti tomu pojišťování soukromé buduje se zcela na základě smlouvy a vůbec nezná případu pojištění, jež by vzniklo ipso iure anebo jednostranným projevem osoby se pojišťující. Vypočítávaje pak veřejnoprávní normy práva pojišťovacího, rozeznává Onciul jednak mezi předpisy povahy policejní, upravujícími zvláště poměr pojišťovatele k moci státní, poněvadž analogické vztahy osoby pojištěné určité úpravy zpravidla nepotřebují, jednak mezi předpisy povahy finanční, upravujícími povinnosť pojišťovatele i pojištěného vůči státu.

Ač proti uvedeným definicím soukromého i veřejného práva pojišťovacího nelze v zásadě činiti nejmenší námitky, přece zdá se nám, že positivní i negativní vymezení obsahu veřejného práva pojišťovacího trpí na jedné straně nedostatkem, na straně druhé oplývá však materiemi, které po našem soudu do veřejného práva pojišťovacího stěží daly by

[1]) Der Versicherungsvertrag nach oesterr. Rechte. Vídeň 1896, str. 7 sq.

se zařaditi, pokud se týče, s právem pojišťovacím nemají žádné souvislosti. Co pak týče se Ehrenbergem uvedených principů hospodářských i právních a značná různosť jich při novém zákonodárství sociálním, nezdá se nám tvrzení Ehrenbergovo dosti pevným, aby nesneslo námitku aspoň částečného opaku.

I. Nepopřeným zůstane tvrzení, že do oboru veřejného práva pojišťovacího náleží pojišťování nucené a státní dozor, jakož i trestně-právní ochrana živnosti pojišťovací, přiléhajíc těsně k definici, že ustanovení sem spadající neslouží více individualným potřebám osob soukromých, nýbrž že učením svým meze tyto podstatně přesahuje. Při tom ovšem rozumíme pojišťováním nuceným (Zwangsversicherung) nejen ten případ, kde osoba po případě věc, jež pojištěna býti má, zákonným předpisem za pojištěnou se prohlašuje, nýbrž i kde současně stanoví se povinnosť příslušnosti k určitému ústavu pojišťovacímu spolu s povinností tohoto, za všech okolností tu kterou osobu do lůna svého přijati. Takovýmto nuceným pojišťováním stanoví se předkem okolnosti, za kterých kdo stává se pojištěným a dále vyslovuje se, že osoby ty jsou členy určitých pojišťoven, pokud se týče, ty které předměty pojištěny jsou u té které pojišťovny, nabývají tím tedy všech práv, jež pojišťovna svým členům nebo předmětům u ní pojištěným poskytnouti musí. S takovýmto nuceným pojišťováním setkáváme se v moderním pojišťování dělnickém, kde dělník, při němž vyskytují se určité zákonné náležitosti, stává se eo ipso pojištěným na případ úrazu, nemoci a pod., stává se členem toho kterého ústavu pojišťovacího a jako takový má právo na výhody, jež ústav pro ten který případ pojištění poskytuje; takovéto nucené pojišťování může týkati se i pojišťování věcného na př. požárního, krupobitního, dobytčího a p., když určité předměty bezevšeho dotčenému pojištění podléhají a výhod z pojištění takového vyplývajících beze všeho jsou účastny. Rozumí se samo sebou, že vůle osoby, která pojištění nucenému podléhá, zůstává mimo veškeren zřetel, ježto okolnosti, zákonné, které povinnosť pojišťovací zdůvodňují, jsou zde jediné a výhradně rozhodujícími. Podobně je tomu tak u majitelů a držitelů předmětů, jež podléhají nucenému pojišťování věcnému.

Na účincích tohoto nuceného pojišťování zříti lze nejlépe onen veřejný zájem na tom, aby ty které osoby, pokud se týče, předměty byly vskutku pojištěny, aby z pojištění měly naveskrz stejný prospěch, aby nikdo nebyl zvlášť protežován ani zkrácen, aby snad nepříznivé okolnosti jeho (na př. stáří, churavosť, zvýšená zápalnosť, nepříznivé klima a pod.) nebyly mu na újmu a pod. Sluší proto přičítati pojišťování důležitosť národohospodářskou i právní. Prvější přicházejíc sice k platnosti při všech druzích pojišťování, nejvíce přece padá na váhu při pojišťování živelním zvláštním významem svým pro stav zemědělský ale i pro veškero obyvatelstvo, zachovávajíc a umožňujíc hospodářskou existenci stavu zemědělského i stavů jiných, právní pak důležitosť plného významu pak nabývá při pojišťování sociálním, které existencí svojí

supplujíc veřejnou povinnosť chudinskou a zbudováno jsouc na základě nuceném úkolu tomu v této formě nejlépe vyhoví. O nuceném pak pojišťování živelním platí totéž, krátce pak řečeno, nuceným pojišťováním účel jeho sám sebou se zrealisuje a nuceností pojišťování veřejnoprávní povahy nabývá.

Na první pohled zdálo by se, že stejně má se věc i v případě t. zv. závaznosti pojišťovací nevýlučné (Versicherungszwang), jakéhosi donucování k uzavření poměru pojišťovacího. Na jemný rozdíl v právní povaze nevýlučné pojišťovací závaznosti od pojišťování nuceného (pojišťovací závaznosti výlučné) pokusíme se poukázati.

Podstata závaznosti pojišťovací nevýlučné záleží v tom, že na základě zvláštní zákonné normy opět stanoví se náležitosti, za kterých někdo může býti přinucen, aby sebe nebo určité své předměty pojistiti dal, uskutečnění však pojištění ponechává se úplně pojištěnému, zejména volba ústavu pojišťovacího, u něhož pojištění provésti se má. *Schäffle*, jenž ve svém spise Der korporative Hülfskassenzwang otázkou touto obírá se specielně se stanoviska pojišťování sociálního, uvádí v příčině této, že by pojištěnec sám, přímo vlastním použitím určité pojišťovny tomuto zákonnému donucování stěží vyhověl, čímž by se provedení donucení tohoto prakticky provésti nedalo, nedadouc se kontrolovati a pokládá pojišťovací závaznosť tuto, jež takto soukromým pojišťováním má býti realisováno, za rozšíření povinnosti k ručení (Ausdehnung der Haftpflicht) podnikatele, tedy za útvar čistě práva soukromého; z tvrzení, po našem soudu úplně správného, dovozuje pak i důsledky, jež se soukromým pojišťováním úzce souvisejí a v různých procesích, chikánách a pod. významu docházejí. Užije-li pak se jednou, praví Schäffle dále, veřejného práva k tomu, aby se pojištění dodalo výrazu nucenosti, tož musí i provedení nucenosti státi se ve formách správních, nikoli však soukromohospodářských. Doporučuje proto k provedení pojišťování (sociálního) korporativní nucené pokladny, ježto pouze v nich každý pojištěnec pojištění nalezne, ať jest jeho risiko pojišťovací jakékoli, kdežto, měl-li by si hledati příležitosť k uzavření smlouvy pojišťovací, kterou dle shora uvedeného uzavříti by musil u ústavu soukromého, musil by tak při nejmenším učiniti za podmínek proň méně příznivých.

Že Ehrenberg mezi oběma výrazy, pojišťovací závaznosť výlučná a nevýlučná — Zwangsversicherung a Versicherungszwang — vůbec nerozeznává, ba že pojmů těch promiscue užívá, plyne z vývodů jeho na str. 251, kde praví, že výrazem pojišťovací závaznosť nevýlučná rozumíme »právní nutnosť, pojištěným se státi a jím zůstati. Tento právem zamýšlený účinek může býti tím docílen, že účastníku za určitých náležitostí beze všeho, ipso facto, přísluší nárok pojišťovací.« Výklad tento hodí se však po našem soudu pouze a jediné na výraz poj. závaz. výlučná, neboť v tom záleží pravá podstata nuceného pojišťování. Pojišťovací nárok vzniká tu pouze dostavením se určitých

náležitostí, jimi vzniká i padá,[1]) a může nanejvýše býti dále zachován jen s vůlí pojištěného a jen za vzájemné povinnosti platiti pojišťovací úplatu,[2]) k jejíž placení v případě prvém po zákonu jest povinován a jež (v obou případech) vynuceno býti může způsobem, jakým vymáhají se veřejné daně.[3]) V případě závaznosti pojišťovací nevýlučné však se někdo pouze nutí, aby pojišťovacího nároku teprve nabyl, on jest po právu povinován, aby v poměr pojišťovací vešel; než skutečnosti, za kterých někdo k uzavření poměru tohoto může býti nucen, nároku pojišťovacího nezakládají, nečiní ještě tu kterou osobu pojištěnou.

Tak tomu ale pouze tenkráte, kde osoba tímto způsobem k pojištění donucovaná hledá uskutečnění povinnosti své u ústavu soukromého, jenž po případě nemá ani povinnosti ji přijati a kde jí hrozí nebezpečí, pojištění za podmínek namnoze velmi nepříznivých, je-li nucena dej zač dej se pojistiti. Jest proto na bíledni povinnosť státu, aby tam, kde stanovil nevýlučnou závaznosť pojišťovací, postaral se též o to, aby bylo sdostatek ústavů, při nichž by se dotčené osoby za výhodných anebo aspoň přiměřených podmínek daly pojistiti. Úkolu tomu dostojí stát buď tím, že pojišťování zmonopolisuje[4]) ať v rukách vlastních neb i v rukách osoby jiné, vykonávaje ovšem značný vliv na stanovení podmínek, za kterých poměr pojišťovací s těmi kterými osobami může býti uzavřen, anebo ponechává volnosť pojistiti se u kterékoli pojišťovny, která ovšem předem, zpravidla při svém koncesionování, vyhradí státu stejný vliv ve směru shora uvedeném. V těchto případech uskuteční se pojištění vzájemnou úmluvou mezi poptavačem po pojištění se a mezi tou kterou pojišťovnou a zůstane pojišťování to soukromým, třeba přímý vliv se strany moci veřejné byl vykonáván Kde však vedle zákonné normy, že určitá osoba musí se pojistiti, stává ještě povinnosť pojišťovacích ústavů, za všech okolností a za každých, zpravidla pak stejných podmínek, hlásícího se do svazku pojišťovacího přijati, nastává tu případ, o němž, jak shora uvedeno, zmínku činí *Onciul* a jenž vedle určité zákonné skutečnosti jako důvodu vzniku veřejnoprávního poměru pojišťovacího pokládá za taký důvod ještě vůli strany jedné, která používajíc té které zákonné skutečnosti do veřejnoprávního poměru vstupuje, neohlížejíc se na svolení či nesvolení strany druhé, strana pak tato nemůže nepřistoupiti na návrh strany u ní k pojištění se hlásící, leda že by dovedla dokázati, že u ní nejsou dotčené zákonné skutečnosti, o něž se nárok její opírá. Zde ovšem nebude valného rozdílu mezi pojišťovací závazností výlučnou a závazností nevýlučnou, oba druhy smísí se v po-

[1]) § 1 ú. z., §§ 1, 13, č. 1, 3 nem. zák., §§ 210, 211 z. hor., § 1 z. o br. pokl.

[2]) § 13, č. 2 nem. z.

[3]) *Ehrenberg*, l. c., str. 252.

[4]) Tak tomu při bavorském pojišťování požárovém v příčině některých budov, jako státu, obcí, kostelů, budov školních a nadačních a pod.

jišťování nucené, jak tomu na př. v našem zákoně nemocenském, dle něhož určité osoby nebo kategorie osob k pojištění povinných nemusejí státi se členy příslušné nemocenské pokladny okresní, nýbrž mohou býti členy jedné z pokladen ostatních v § 11 nem. z. uvedených.[1]) Kde ovšem pojišťovacím ústavům takováto povinnosť uložena vůbec i v příčině jiných osob u nich k pojištění se hlásících, tam vzniká veřejnoprávní poměr pojišťovací i tehdá, když hlásí se osoby, jimž zákonným předpisem ponecháno na vůli, k těmto ústavům pojišťovacím přistoupiti, jak tomu jest při našem dobrovolném pojišťování dělnickém, zákonem nemocenským i úrazovým připuštěném.

Poněvadž *Ehrenberg* má na mysli pouze tento poslednější způsob závaznosti pojišťovací, takřka totožný s nuceným pojišťováním, jest v tomto směru správný výrok jeho, že útvary právní, mající povahu pojišťovací závaznosti, náležejí do oboru pojišťovacího práva veřejného.

II. Velká veřejná důležitosť pojišťování nutí někdy správu veřejnou, že tato sama uchopí se buď iniciativy v příčině zakládání ústavů pojišťovacích anebo konkuruje v provozování jich s ústavy soukromými. Správa veřejná vystupuje tu sice jako pojišťovatel, aniž bychom mohli mluviti v tom případě, kde specielně stát činnosti pojišťovací se podejímá, o pojišťování státním v tom smyslu, že bychom pojišťování to pokládali za pojišťování veřejné. Aby i takovéto pojišťování mělo rázu veřejnoprávního, musí k veřejné osobě pojišťovatelově přistoupiti opět znak nucenosti. Při tom není nutně třeba, aby k pojmu pojišťování státního v širším slova smyslu bylo třeba, by právě stát jako takový byl pojišťovatelem, může jím býti po případě i země, okres a pod., jenže zove se po té pojišťování specielně zemským, okresním atd.

Pro národohospodářskou důležitosť pojišťování nesetkáváme se s případem, že by snad správa veřejná z provozování pojišťování chtěla docilovati přímého zisku, spíše spokojuje se pouze s prospěchem nepřímým tím, že umožňuje pojištění předmětů, které by za jiných okolností buď vůbec nebyly pojištěny anebo za podmínek méně příznivých. Než i nepřímý prospěch tento může býti různé váhy; někdy stačí veřejnému pojišťovateli pouze to, že poskytl možnosť, buď vůbec anebo příznivě se pojistiti, nechtěje vykonávati žádného přímého vlivu na ty osoby, pro něž to které pojišťování v život bylo vyvoláno, kde tedy těmto úplně na vůli ponechává, zda pojistiti se chtějí čili nic. Je-li však obecná důležitosť ještě větší, anebo kde by opatření veřejné správy stran umožnění pojištění dobrovolného netečností osob pojištění potřebujících stávalo se illusorním, tam sáhne správa veřejná k prostředku účinnějšímu tím, že zákonným předpisem sama nutí své účastníky k pojištění, po případě sama prohlašuje ty které předměty za pojištěné, kdežto majitelé a držitelé předmětů těch po zákonu po té povinni jsou, plniti ty

[1]) Sr. pozn. na str. 539.

povinnosti, jež jim z poměru pojišťovacího, jim takto vnuceného vzrůstají. V případě tomto nastává nucené pojišťování, které dle shora uvedeného náleží beze všeho do oboru veřejného práva pojišťovacího.

Jinak tomu v případě prvém, kde nucení takového není a kde stát úloze své dosti učinil, že poskytnul pouhou možnosť buď pojištění vůbec anebo pojištění za podmínek příznivějších. Jaký je tu rozdíl mezi poměrem pojišťovacím, jenž vznikl mezi pojištěným a pojišťovatelem veřejným a jaký tu rozdíl mezi poměrem pojišťovacím, jenž vzniknul shodnou vůlí pojišťovatele soukromého a pojištěnce? Tato shodná vůle musí zde býti i v případě prvém, neboť tam, kde není pojišťování nuceného a pojišťování předsebéře podnikatel veřejný, musí pojištěnec i pojišťovatel smlouvu pojišťovací uzavříti, přijetí nabídky závisí na dobré vůli poptavače. V tomto směru bude zde povaha soukromého pojištění na bíledni. Na věci tu nemůže ničeho měniti, jestliže takový veřejný pojišťovatel volně konkuruje s pojišťovateli soukromými, či zavedl-li pojišťovací monopol, rozhodným ovšem zde bude moment, že uzavření poměru pojišťovacího musí býti dáno do svobodného rozhodnutí osob posud nepojištěných a pojištění hledajících.

Ve větší ba ve výhradné míře jest tomu tak při státní garancii pojišťování soukromého. Garancie taková slibuje a poskytuje se opět z důvodů všeobecně důležitých, z důvodů národohospodářských, za tím účelem, aby tam, kde by pojišťováni soukromé nemohlo vlastními prostředky zapustiti pevné kořeny pro předvídanou malou prosperitu, zaručením minimalního zisku podnikatelského z prostředků státních pole podnikání pojišťovacího bylo zúrodněno po případě oplodněno, důležitosť pojišťování zúčastněným vrstvám obyvatelstva objasněna a připomenuta a pojišťování pro příští doby na samostatné základy postaveno. Takovouto státní garancií, státním zaručením minimálního čistého výtěžku, nestane se však pojišťování jinak soukromé pojišťováním veřejným, poměr mezi pojišťovatelem a pojištěným zůstane úplně nezměněným, skutečnosť pak přispívání, pokud se týče, garantování s právem pojišťovacím nemá co činiti. Garancie státní slouží tu individualným účelům osob soukromých, soukromého pojišťovatele; ukojuje sice nepřímo i potřebu všeobecnou, tím totiž způsobem, že umožňuje existenci pojišťování, než tím instituce státní garancie opět s právem pojišťovacím není v žádné souvislosti, způsobujíc pouze, aby ustanovení práva pojišťovacího nabyla konkretních tvarů, aby tedy zřízeny byly instituce, jež by poskytly možnost uzavření smluv pojišťovacích a pod. Nárok na státní garancii nepoplyne snad z ustanovení práva pojišťovacího, a státní správa rozhodne se nikoli z důvodů pojistně-právních, nýbrž z důvodů obecně hospodářských pro poskytnutí garancie tomu či onomu podniku, v míře tu větší tu menší. Tak jako státní garancie minimálního výnosu určitého prostředku dopravního nebo garancie zúročení zápůjčky železniční, bankovní, meliorační a p. nebude předmětem ustanovení veřejného práva dopravního, obchodního, zemědělského a pod., nemůže též

státní garancie soukromého pojišťování náležeti k ustanovením veřejného práva pojišťovacího.

Státní garancii soukromého pojišťování lze si však představiti ještě tím způsobem, že se státem zaručí správná likvidace náhrady pojištěné bud v míře nezkrácené anebo aspoň v určitém její procentu; obé ovšem za zvláštních kautel finančního hospodářství společnosti pojišťovací zejména se slušným zřetelem na možnou ještě solvenci a možné ohrožení její existence. Která forma garancie, zda tato či garancie čistého výtěžku, pro stát bude výhodnější, to záviseti bude zajisté na konkretních poměrech pojišťovatelových, rovněž i způsobu pojišťování, velikosti risika pojišťovacího a pod. Ceteris paribus bude asi garancie druhá (garancie správné likvidace náhrady pojišťovací) státu příznivější a to o zisk podnikatelský, jenž při garancii čistého zisku na víc musí býti poskytován. Garancie poslednější bude míti ovšem místa pouze u pojišťovacích společností akciových, kdežto garancie druhá možna bude i při společnostech vzájemných.

Nastává nyní otázka, zda i tato garancie státní spadati bude do oboru veřejného práva pojišťovacího, či jen jeden její druh a který. Záležeti bude na tom, vůči komu státní garancie v tomto smyslu byla slíbena, zda vůči pojišťovně či vůči pojištěným. V případě prvém nebude tu asi valného rozdílu od garancie čistého výtěžku svrchu vylíčené; neboť i zde bude míti garancie taková povahu příspěvku státního ať již pouhého morálního či effektivního, k němuž stát přiměly opět stejné důvody povahy obecnohospodářské, na poměr pojištěných vůči pojišťovně nebude to míti žádného vlivu, pouze zmizí případná nedůvěra, jež by snad v příčině pochybně náhrady škody jinak byla vzbuzena. Veřejnoprávní poměr pojišťovací zde nepovstane. V té příčině sluší tvrditi, že, jde-li o právo pojišťovací, musí obsahem jeho býti vždycky aspoň něco, co s jednáním pojišťovacím bylo v určité souvislost. Ve směru tom trefně praví *Ehrenberg*, l. c., str. 15: »že teprve uzavření určitého právního jednání jest třeba, aby vznikl závazek k plnění náhradové hodnoty; toto právní jednání tvoří základ pojišťování, jeho právní úprava, hlavní obsah práva pojišťovacího.«

Tu pak není státní garancie čistého výtěžku ani garancie náhrady vůči pojišťovně učiněná povinností k plnění náhradové hodnoty, poněvadž povinnosť tuto má pojišťovatel vůči pojištěným, stát pak slíbenou garancií povinnosť tu na se nepřevzal, nemůže tu tedy býti vůbec žádného poměru pojišťovacího. Pravda, že Ehrenberg má v tomto případě na mysli pouze právo pojišťovací soukromé, než garancie v tomto smyslu by pojišťování to veřejným neučinila. Poměr takový vznikl by však tenkráte, když by státní garancie náhrady platila přímo vůči pojištěným, zde by vskutku bylo uzavřeno právní jednání zakládající závazek k plnění hodnoty náhradové, kterézto právní jednání tvořilo by podklad pojišťování a jeho právní úprava tvořila by hlavní obsah práva pojišťovacího, v tomto případě ovšem práva veřejného. Není-li žádného právního

vztahu mezi pojištěným a státní garancií, nemůže tato býti ani vzdáleným důvodem pojišťování čistě veřejného na př. starobního a invalidního, netvoří-li pravý veřejnoprávní důvod okolnosti jiné, o čemž ostatně bude níže řeč.

III. Rovněž tam sluší shledávati ustanovení veřejného práva pojišťovacího, kde jedná se o státní dozor pojišťovací. Oprávnění dozoru toho plyně již ze zvláštního poměru mezi pojišťovatelem a pojištěným v příčině smlouvy pojišťovací. Ve všech případech spoléhati musí pojištěný na poctivosť a svědomitosť pojišťovatele co do svéčasného plnění závazků z pojišťovací smlouvy pro pojišťovatele plynoucích. Kdežto totiž na jedné straně pojištěný stále a stále platí příspěvky po dlouhou řadu let ano velmi často do smrti své, aniž by měl dočasného zisku z poměru pojišťovacího, střádá jaksi příspěvky své až do doby, kdy nastane moment vzájemného plnění se strany pojišťovatele, ano někdy moment takový vůbec ani nenastane (na př. v případě pojišťování věcného, požárního, krupobitního a p.), nenastane-li totiž dotčená nepříznivá okolnosť: musí přece s druhé strany míti pojištěný jistotu, že v případě nastoupení této nepříznivé okolnosti pojišťovatel dosti učiní své smluvní povinnosti. Poněvadž pak jistota tato musí býti poskytnuta každému pojištěnému a se strany každého pojišťovatele způsobem stejným a stejně bezpečným, vidno z toho, že ustanovení o dozoru nad ústavy pojišťovacími mohou vzata býti pouze z oboru práva veřejného.

Soubor ustanovení sem hledících tvoří t. zv. pojišťovací regulativy, jež upravují v první řadě právo dozoru moci veřejné co do zakládání, zařízení a hospodaření pojišťoven a manifestují tudíž ono postavení, jaké pojišťovny ve veřejném životě zaujímají a jež jest právě příčinou vydávání předpisů takových. Než státní dozor vztahuje se i na takové poměry, které upravovány bývají pouze po vzájemné dohodě pojišťovatele s pojištěným, zejména pokud se týče plnění vzájemných práv i povinností. To platí zejména o příspěvcích pojišťovacích, které opírati se musejí o zvláštní pojišťovací podmínky, veřejnou správou předem schválené a vydané zpravidla na ochranu pojištěných.[1]) Předmětem takovýchto podmínek pojišťovacích nejsou pouze zmíněné příspěvky pojišťovací, tedy ona úplata, kterou pojištěný plniti musí pojišťovateli za to, že tento béře na se povinnosť k náhradě škody z těch kterých nepříznivých okolností po případě povstalé, nýbrž i nebezpečenství, proti němuž směřuje, jakož i skutečnosti, které pojišťovatele ke placení náhrady zavazují, pokud se týče, i skutečnosti, jež jej povinnosti té zbavují, zejména tedy positivné činy pojištěného, opomenutí, nedbalosť, zlý úmysl a pod., dále vyřízení sporných nároků, promlčení smluvných práv atd. Poněvadž tedy pojišťování jest takové všeobecné důležitosti a řádné provádění jeho, dotýkajíc se značnou měrou nepřímo i zájmu veřejného, zejména pokud jde o některé druhy pojišťování, jest

[1]) Tak *Herrmann:* Theorie der Versicherung, II. vyd., str. 156.

zasahání správy veřejné do zařizovací a provozovací činnosti ústavů pojišťovacích pomocí předpisů veřejnoprávních každým způsobem oprávněno. Platí-li pak takovéto předpisy o veřejném dozoru dokonce i v příčině ústavů vysloveně veřejných (§§ 48, 49 ú. z., min. nař. ze dne 30. března 1888 č. 34 ř. z.) jest tím pravidlo dotčené tím spíše potvrzeno.

Význačným způsobem charakterisuje *Ehrenberg* l. c. str. 153 potřebu nutné koncese, pokud se týče státního dozoru nad podniky pojišťovacími: »Účelnost státního dozoru byla vůbec popřena a vysloveno se pro úplnou svobodu živnosti pojišťovací. Neprávem. Nucená koncese zpravidla zamezí zakládání příliš podvodných ústavů pojišťovacích, kdežto — jak zkušenosť učí — koncese ta zdravé soutěži nepřekáží. Především kontrola správní, nevykonává-li se pouze pro jméno, nýbrž vážně-li se béře, bude moci v čas čeliti četnému poškozování obecenstva; ba již prostá existence místního dozorčího úřadu, na který se pojištění v každý čas se svými stížnostmi obrátiti mohou, jest ceny veliké.

A soukromé pojišťovací ústavy měly by samy, chtějí-li správně porozuměti svým zájmům, zasazovati se o udržení státního dozoru. Existence jejich jest beztoho ohrožena; jakákoli nová hospodářská nebo socialní krise může mnohé z nich najednou smésti s povrchu a dosaditi na místo nich stát nebo korporace veřejné. Čím ochotněji podřídí se státnímu dozoru, čím méně vyzouvati se budou kontrole veřejné, tím ochotněji bude obecenstvo věřiti v jich užitečnosť a nezbytnosť.« *Hopf* pak[1]) argumentuje požadavek státní regulace soukromého pojišťování tím, že jest to zásadou publicity, dle které především podstatné základy podniku pojišťovacího postaveny býti mají pod publica fides ve formě každému přístupné. Tím nabývá předem ten, jenž k ústavu jako pojištěný, při vzájemných společnostech též jako spolupodnikatel v právním stojí poměru anebo v poměr takový vstoupiti chce, možnosti, o její právním stavu způsobem úplným a spolehlivým se informovati; vždyť má na to již přirozený nárok, jehož splnění se mu tímto zařízením formálně zaručuje. Než publicita nemá snad obmezena býti pouze na účastníky, nýbrž má býti venkoncem všeobecná, tak že tím má býti organismus ústavu přístupným a podrobeným veřejné diskusi a odborné kritice. Dobrým právem se očekává, že se tím nejbezpečněji objeví škodlivé nedostatky podniku a obecenstvo upozorní na nebezpečí, jež by mu z používání podniku toho hrozila.

Steinbach[2]) opíraje se o historický vývoj zařízení pojišťovacích a pojišťování vůbec, o výsledky vývoje toho a o účel pojišťování, jejž shledává ve tvoření nebezpečenských společenství (Gefahrengemeinschaften) a specielně v tom, že škody, které určitými okolnostmi na jmění jednotlivých osob jsou způsobovány, rozdělují se na větší počet případů,

[1]) Aufgaben der Gesetzgebung auf dem Gebiete der Feuerversicherung, Berlin 1880, str. 48.

[2]) Die Stellung der Versicherung im Privatrechte, str. 19.

v nichž sice totéž nebezpečí hrozí, ale skutečně nenastane, dochází úsudku, že »pojišťování ve svém dnešním útvaru, ať již provozuje se druhem těch či oněch společností, sleduje cíle ležící v zájmu určitého společenství státních občanů a že je tudíž sluší považovati za ústav obecně hospodářský ve smyslu všeobecném, nikoli ve specielním smyslu *Wagnerově*, ačkoliv i pro právnickou úvahu jest důležito, že správná organisace pojišťování v zájmu hospodářství národního a zejména k udržení účelného rozdělení statků nutně jest žádoucí, ježto škoda mezi mnohé osoby rozdělená blahobytu jednotlivcova neruší a ve většině případů úsporami z důchodu se nahradí, kdežto v nedostatku pojišťování hospodářská existence postiženého jednotlivce vážně může býti ohrožena, a v mnoha případech i zničena. Z této obecnohospodářské povahy pojišťování nutně pak vyplývá, že i při právnické úpravě pojišťování obecnohospodářský účel jeho v popředí musí býti staven, a že jak v theorii tak i v zákonodárství z toho vycházeti se musí, aby právo pojišťovací účelně k ústavu samému se utvářelo.« Pokládá tudíž Steinbach zasahování správy veřejné do úpravy pojišťování, i když jde o pouhou volnou úmluvu osob súčastněných, nejen za žádoucí, nýbrž dokonce v zájmu všeobecném za nutné, aniž by se obával nějaké výtky, že by tu souverenita vůle zúčastněných stran došla jakého příkoří.

Zavedení závazného pojišťování zove *Ulbrich* »opatřením hospodářsky-policejním, jímž stát jednotlivce nutí, tak jednati, jak by, jednaje obezřele, jednati musil. Stát přichází zde jaksi na pomoc nedostatečné obezřelosti, nebo, jak se dříve říkalo, omezenému rozumu poddaných. Proti závaznému pojišťování nedá se a priori namítati, že se tím obmezuje svoboda státních občanů, poněvadž svoboda státního občana nemůže jíti tak daleko, aby opomíjel to, co mu společenský zájem poroučí a poněvadž moderní stát i v jiných oborech nucenosť zavádí, na př. povinnosť školní, očkovací.

Z téhož důvodu a z téhož stanoviska sluší hleděti i na veřejnoprávní ochranu živností pojišťovacích.

IV. Slova *Ehrenbergova*, že z veřejného práva pojišťovacího sluší vyloučiti obsah t. zv. sociálně-politického zákonodárství, pokud týče se pojišťování nemocenského, úrazového, starobního a invalidního, nutí nás pokusiti se o důkaz opaku, že tedy právní útvary tyto náležejí nejen do oboru pojišťování, nýbrž i pojišťování veřejného.

Pokud jedná se o úplný nebo částečný nedostatek hospodářských základních principů vlastního pojišťování, především tedy principu kollektivného spoření osob stejným nebezpečím ohrožených, shledáváme, že ve všech oborech pojišťování socialního spatřujeme nebezpečí, které hrozí určitému hmotnému zájmu určitých osob, dokonce určité kategorie lidstva, tedy dělníků, maloživnostníků a vůbec osob, které co do své výživy odkázány jsou výhradně anebo z větší části na výtěžek osobního výdělku. Hmotný zájem osob těchto stejně ohrožen jest nemocí jako

úrazem, je stejně očekává stáří odnímající jim nejen sílu ale i příležitosť k výdělku, stejně tak je s předčasnou invaliditou. Je zde tedy stejné nebezpečí hrozící většímu počtu osob, kterézto momenty řadí zmíněná zařízení sociálně politická pod pojem pojišťování, ježto i zde se předpokládá, že nemoc, úraz nestihne všecky dotčené osoby najednou, po případě je vůbec nestihne, dobu stáří pak nemá žádný smrtelník zajištěnu. Stejné nebezpečí tu tedy sice vždycky hrozí, ale vždycky nastati nemusí, sluší proto i s technické stránky zmíněné druhy pojišťování pokládati za pojišťování v pravém slova smyslu. Po stránce hospodářské setkáváme se i zde s pomalým střádáním kapitálu ve formě placení příspěvků, z nichž, pokud se týče z něhož, platí se případné podpory nemocenské anebo renta úrazová, invalidní nebo starobní. O nedostatku nebezpečenského společenství (Gefahrengemeinschaft) nemůže tedy v případech těchto býti řeči.

Co pak týče se principů p r á v n í c h, soudíme, že tyto, pokud o nich hned z počátku jest řeč, nemají pro povahu pojišťování jako takového žádného významu, nýbrž význam míti mohou pouze pro rozdíl pojišťování soukromého a veřejného. Pro pojem pojišťování nezáleží na tom, pojistil-li se kdo o své újmě, uzavřel-li tedy s m l o u v u pojišťovací, při které přirozeně svobodná vůle obou smlouvajících se stran hraje hlavní úlohu, či ocitl-li se kdo v poměru pojišťovacím beze své vůle i proti ní následkem ustanovení zákonného; nezáleží dále na tom, že i výše nároku pojišťovacího nezávisí na volné úmluvě stran, nýbrž že i obsah jeho jest zákonem upraven, nebo že na místo čistého svépomocného právního jednání vstoupila sociální zodpovědnosť pána služebního nebo živnostenská zodpovědnosť podnikatele, po případě přímá pomoc státní. Pokud by prvější okolnosť vadila pouze pojišťování, sluší na to poukázati, že i obchody pojišťovací obmezeny jsou, i když jedná se o soukromé pojišťování, zákonnými předpisy, t. zv. pojišťovacími regulativy, které volné úmluvě stran někdy silnou závoru kladou, aniž by tím obchody ty obchody pojišťovacími býti přestaly a pokud jde o moment poslednější, jest i s m l o u v a pojišťovací možna ve prospěch osoby třetí, pokud se týče může osobou třetí býti sprostředkována.

Než uvedené momenty nevadí ani tomu, aby pojišťování sociální nepokládáno bylo za pojišťování veřejné, ba svědčí spíše tomu, že pojišťování to jest veřejným v čistém slova toho smyslu. Tomu nemůže býti na závadu ta okolnosť, že hospodářská stránka, kterou u pojišťování soukromého obstarává pojištěný sám na vlastní vrub, vložena jest u pojišťování sociálního na bedra osob jiných, tedy v první řadě podnikatelů a služebodárců, ježto povinností tou suppletována jest vlastně povinnosť jejich, platiti přiměřenou mzdu, která by i na pojišťovací příspěvky stačila, a příspěvek z prostředků státních suppluje dokonce povinnosť veřejnosti, starati se o členy společnosti lidské, když by tito z jakýchkoli příčin sami o sebe z vlastních prostředků starati se nemohli.

Schmoller[1]) rovněž nesouhlasí s těmi, kdož pojišťování socialni nepokládají za pojišťování v pravém slova smyslu. On dí v příčině té: »Někteří přemoudřelí právníci pod dojmem zvláštních elementů při dělnickém pojišťování spolupůsobících měli za to, že pojmu pojišťování na novější zařízení pokladen nemocenských, úrazových a starobních užiti nelze; než oni tím odporují doslovu zákonů, obecné mluvě a jádru věci . . . »Na témže stanovisku stojí *Manes*[2]) výslovně vytýkaje, že okolnosť, že při pojišťování sociálním zpravidla břímě pojišťovací nesou i osoby třetí a že pojištěným dělníkům vyplácejí se vyšší sumy, nežli na které by dle splacených příspěvků měli nárok, jest úplně nerozhodnou. Ano i tam, kde dělník vůbec ničím nepřispívá (něm. pojišť. úraz., u nás osoby při železnicích zaměstnané a na případ úrazu pojištěné), jest pojištění takové pojištěním v pravém slova smyslu. »Úplatnosť, která pro pojem pojišťování má hlavní význam, pozůstává v případech těchto v tom, že dělník dává pracovní sílu svoji k disposici. Kdyby pro dělníka nominelně příspěvku prostá zařízení pojišťovací neexistovala, musil by samo sebou obdržeti vyšší mzdu, a to o tolik vyšší, aby uzavříti mohl stejně přiměřené, třeba ne stejně vysoké pojištění. Panuje dnes mínění, že mzda musí vystačiti, aby dělník pro případ neschopnosti k výdělku zajištěn měl určitý důchod.« *Steinbach*[3]) nerozpakuje se rovněž tvrditi, že úplně vyhovuje povaze pojišťování, jestliže nebezpečenským společenstvím přejímá se ručení za vinu osob třetích, která by vlastně stíhala jednotlivé účastníky pojišťování, kterýžto zjev zejména při t. zv. pojišťování dělnickém přichází k platnosti.

V. Většinou pokládají se za část veřejného práva pojišťovacího též »předpisy o daňové a poplatkové povinnosti pojišťovatelů«. Pravdou jest a netřeba zvlášť dokazovati, že předpisy práva finančního náležejí v obor práva veřejného, zda-li však předpisy tyto, uvedouli se ve spojení s právem jiným, tomuto ihned vlastnosť práva veřejného propůjčují, pokud se týče stávají se součástí tohoto oboru právního a pozbývají tudíž povahy práva finančního: o tom lze věru pochybovati. Za platnosti tohoto názoru zmizelo by buď veškeré právo finanční s povrchu, poněvadž povinnosť k placení daní a poplatků vezdy vztahuje se k určitému subjektu nebo má za základ určitý předmět, jednání, skutečnosť a pod., čímž by se ten který právní předpis finanční absorboval vždy v právní povahu té které osoby, toho kterého jednání, skutečnosti a pod., přenášejíc pouze svoji veřejnoprávní povahu na ten který poměr, anebo stávalo by se částí toho kterého práva, dle něhož by se dotčený poměr upravoval. Po našem soudu lze v případech takových mluviti pouze o finančních ustanoveních platících v příčině toho kterého právního poměru, jed-

[1]) Grundriss der Volkswirtschaftslehre. II. Th. 1904, str. 348.
[2]) Versicherungswesen 1905, str. 15.
[3]) l. c., str. 33.

nání a pod., nikoli však o tom, že by finanční ustanovení ta tvořila veřejný ráz nebo část veřejnoprávní povahy toho kterého oboru pravního. Vždyť by pak každý obor právní, tedy i obory čistě práva soukromého, musily se děliti na právní ustanovení soukromého rázu a na ustanovení veřejnoprávní; důsledkem toho musili bychom mluviti i o vlastnickém, dědickém, obligačním a pod. právu veřejném, ovšem jenom tehdá, když by právní jednání dle ustanovení práva vlastnického, dědického, obligačního a pod. zavdávala příčinu k placení různých daní nebo poplatků, dle toho by se dokonce i právo soukromé vůbec musilo děliti na právo soukromé v užším slova smyslu a na soukromé právo rázu veřejného (!), kteroužto veřejnoprávní povahu propůjčovalo by mu dle okolností právo finanční, stanovíc daňovou nebo poplatkovou povinnost u příležitosti těch kterých soukromoprávních jednání. Zdaž nenalezlo by touto cestou i právo obchodní nového důvodu pro dělení na právo obchodní soukromé a právo obchodní veřejné, kdežto toto poslednější jest přece co do veřejnoprávní povahy své vázáno na zcela jiné známky a důvody.

Setkáváme-li se s určitými zvláštnostmi, s nimiž správa finanční na př. při společnostech pojišťovacích, akciových i vzájemných musí počítati, nemají zvláštnosti ty příčinu v pojišťování samotném, tedy ani ne v právu pojišťovacím, nýbrž ve formě provozování pojišťování, a tu se zvláštnostmi takovými setkáváme se i při ostatních formách provozování, tedy na př. i při ostatních společnostech akciových, jichž předmět provozování jest zcela jiný (sr. §§ 100 a násl. zák. ze dne 25. října 1896 č. 220 ř. z. a ustanovení o podnicích veřejně účtujících vůbec). Ba ani určité výhody, jež by specielně pojišťovacím společnostem správou finanční byly poskytovány, nemohou způsobovati, že by ten který úkon, ta která výhoda náležela do oboru veřejného práva pojišťovacího, tedy v daném případě že by zvláštní předpisy poplatkové, úleva daňová a pod. tvořily část veřejného práva pojišťovacího. Jestliže takovéto výhody a zvláštnosti vyskytují se při právních jednáních pojišťovacích, plynou buď ze zvláštní specifické ponejvíce technické povahy pojišťování, pokud se týče ze zvláštního národohospodářského významu, jaký pojišťování i soukromé v soukromém i veřejném životě zaujímá; ponejvíce jsou výhody tyto pouhým důsledkem národohospodářské povahy pojištění (na př. ustanovení zák. ze dne 15. dubna 1885 č. 51 ř. z., § 56 ú. z., § 75 nem. zák., § 45 zák. o bratr. pokl.), kterážto ovšem plyne z jiných znaků a z jiných skutečností, nežli z těchto zvláštností a výhod práva finančního s pojišťováním samotným v žádné vnitřní souvislosti nestojících. Jsou-li tedy na př. některé pojišťovací společnosti, ústavy (pohřební, opatřovací, nemocenské a pod.) od poplatků osvobozeny, není důvodem osvobození toho pojišťovací ráz té které společnosti, toho kterého ústavu a pod., nýbrž buď nedostatek snahy výdělečné, která je příčinou zdanění nebo zpoplatnění, anebo důvod socialní, aby se vznik takovýchto všeužitečných ústavů pod-

poroval. Správně proto mluví *Menzel*[1]) v příčině té o zvláštním finančním privilegiu, když ústavům pojišťovacím přiznány jsou zvláštní výhody práva finančního, jako osvobození od kolků, poplatků i různých daní. Pokud tedy jedná se předpisy práva finančního, jež vyvolala existence práva pojišťovacího a jednotlivá jeho zařízení, pokud se týče, pokud předpisy ty s pojišťováním souvisejí, můžeme mluviti o finančních předpisech práva pojišťovacího.

VI. Uvažujeme-li nyní výrok Ehrenbergův,[2]) že hospodářské nebezpečí jednotlivce ohrožující tím, že nebezpečí tomu podrobeno jest množství osob, stává se nebezpečím socialním, veškerenstvo ohrožujícím, že tudíž pojišťování význačnou měrou náleží k předmětům péče státní, předpokládáme-li dále, že tato péče státní aspoň v nejdůležitějších případech byla uskutečněna a že opatřením správy veřejné skutečně vyvolána byla v život dotčená zařízení veřejná, že dále dle *Stengla*[3]) právo na používání a na výhody takovéhoto veřejného zařízení jest jedním druhem práv veřejných: seznáváme, že i v těch případech pojišťování, jež vindikovali jsme pro obor veřejného práva pojišťovacího, setkáváme se s podobným zařízením veřejným, pokud se týče, s právem na jeho užívání. Vznik práva veřejného, pokud se týče, povinnosti veřejné nezakládá se na svobodném rozhodnutí osoby zúčastněné, nýbrž na právním předpise, jenž s určitou skutečností právo to, pokud se týče povinnosť tu spojuje a na určité skutečnosti, od jejíž existence právní řád vznik práva, resp. povinnosti činí závislým;[4]) odpadnou-li ty které osobní nebo věcné náležitosti, zanikne i to které (subjektivní) právo veřejné, pokud se týče, povinnosť veřejná. Dostane-li se tedy určitá osoba nebo věc ve styk se skutečnostmi, na jichž existenci právní pravidlo víže povinnosť k pojištění dotčené osoby nebo věci, nemohou se tyto z pojištění vyzouti, leda že by ty které skutečnosti tak se změnily, že by pod ustanovení onoho právního pravidla více nespadaly. Je-li tedy na př. za platnosti nuceného pojišťování požárového, krupobitního, dobytčího někdo majitelem budovy, pozemku hospodářského, dobytka, nebo za platnosti nuceného pojišťování dělnického je-li kdo zaměstnám v podniku určitých zákonných vlastností, má nejen beze všeho právo na pojištění, nýbrž dokonce i povinnosť pojistiti se, ano povinnosť tato jest takového rázu, že vznik závazku nezávisí na splnění povinnosti té, jak tomu je na př. při povinnosti soukromoprávní, nýbrž závazek vzniká sám ssebou, současně s existencí těch kterých zákonných vlastností nebo náležitostí. Rovněž tak i právo pojištěného nezávisí na splnění snad případných plnění věcných na př. zvláštních příspěvků, tyto pak beze všeho i proti vůli povinovaného

[1]) Die Arbeiterversicherung nach öst. Rechte, str. 97.
[2]) l. c., str. 17.
[3]) Wörterbuch des Verwaltungsrechtes, II., str. 179.
[4]) *Stengel* l. c. 181.

k nim mohou býti vymáhány a to způsobem, jakým veřejné dávky se vymáhají.

Právo, pokud se týče povinnosť z pojišťování z uvedených důvodů nedá se na jinou osobu, pokud se týče na jiný předmět vůbec přenésti, i kdyby nový předmět vykazoval náležitosti zákonem předepsané, jednak z povahy věci samotné, jednak proto, že práva ta jsou rázu čistě osobního. Uskutečnění převodu takového bylo by dokonce i nepraktickým, ježto by ta která osoba, po případě věc, musily míti zákonné náležitosti, za kterých by mohly nároku z pojištění nabyti, když by však náležitostí těch měly, tu pak b e z e v š e h o byly by pojištění dotčeného účastnými. Tím ovšem nechceme říci, že by tato vlastnosť veřejnoprávního nároku pojišťovacího tvořila podstatnou známku práva pojišťovacího jako práva veřejného, ježto možnosť vzdání se nároku toho není rozhodnou, rovněž ani ne ta okolnosť, že takovýmto oprávněním veřejným soukromé zájmy osoby oprávněné se podporují.[1])

Literatura.

Církevní právo.

Die kirchliche Rechtsgeschichte. Rede zur Feier des 27. Januar 1905, gehalten in der Aula der Universität zu Bonn von *Ulrich Stutz.* (Stuttgart, Ferd. Enke 1905).

Řeč prof. Stutze vyniká svým významem daleko nad průměr řečí slavnostních. Nejednáť o ničem menším než o p r o b l é m u p o v z n é s t i d ě j i n y p r á v a c í r k e v n í h o k s a m o s t a t n é d i s c i p l i n ě v bádání i nauce a odděliti tak dějiny od dogmatiky také v nauce o právu církevním. Autor, vydavatel sbírky »Kirchenrechtliche Abhandlungen« a nejznamenitější té doby pěstitel práva církevního v Německu, proslulý hlavně svou theorií o vlastnictví ke kostelům, provádí tu smělými a určitými rysy »dělbu práce« a označuje právovědě církevní nové cesty. A to v době, kdy pěstování práva kanonického na německých fakultách právnických jest v úpadku (Sr. *Henner*, Sborník I. 83), postupujícím paralelně s přesvědčením o nepraktičnosti zastaralých pravidel kanonických. Krok prof. Stutzem v tomto směru podniknutý není prvním (Sborník I, 90), ale bude zajisté rozhodujícím.

Přihlédněme k obsahu řeči. Již pěstitelé práva církevního v předešlém století připravili půdu pro vznik samostatných dějin práva církevního. *Walter*, *Eichhorn a Jacobson* položili základ k novému systému práva církevního,

[1]) *Stengel* l. c. str. 182.

zbavivše je »bannu legálního, správněji dekretálního pořadu.« *Richter* zavedl system dělení nauky o církevním právu v nauku o 1. organisaci a správě církve, 2 životě církevním, 3. církevním majetku — a jeho slavnému žáku *Hinschiovi*, který v budování systemu pokračoval, přísluší zásluha, že odstranil t. zv. kombinovanou methodu (dle níž pojednáváno o jednotlivých částech střídavě dle katolického a evangelického práva církevního) a že vedle obou samostatných nauk (o církevním právu katolickém a evangelickém) postavil třetí: o státním právu církevním. Nesprávno jest, pojednává-li *Kahl* ve své knize (Lehrsystem des Kirchenrechts und der Kirchenpolitik) o církevním právu jen se stanoviska státního práva, jelikož tak nevynikne náležitě samostatnost práva církevního, o níž nelze přece pochybovat. Hinschius nad uvedené změny nešel. Zejména neoddělil dějin církevního práva od systému, ačkoliv velecenné výsledky jeho bádání právě v oboru dějin téhož práva vyplňují celé folianty. Hinschius setrval při praxi, dle níž předsílány historické úvody jednotlivým oddílům církevnoprávní nauky a směstnal celý obsáhlý materiál historický do systému svého (nedokončeného) veledíla. — Ve své výborné učebnici, poskytující věrný obraz přítomného stavu vědy obojího práva církevního předsílá *Friedberg* nástin dějin církevní ústavy, poměru mezi církví a státem, jakož i pramenů, ale nelze nahlédnouti, proč jen tyto otázky jsou opatřeny historickým úvodem, a nelze neviděti, že tyto tři vytržené části se líčí beze vší spojitosti a s hledisek čistě zevních. Práce *Löningova* o dějinách církevního práva německého a *Bickellova* (dějiny práva církv.) uvázly v počátcích. První svazek *Sohmova* církevního práva, nadepsaný »Die geschichtlichen Grundlagen«, má v jednom směru nepopíratelný význam, že totiž v něm spisovatel mimo synthese také analysu uplatnil; v ostatním však si počíná autor nehistoricky, stoje na stanovisku přísně jednostranném, stanovisku staré lutherské observance. Mimo to hodlá zřejmě pokračovati ve svém díle dle pořádku systematického.

Dějin práva církevního tedy dosud nemáme a míti je musíme, aby věda církv. práva nezůstala za ostatními disciplinami pozadu. Nutí k tomu i zájem církevnoprávní dogmatiky samé. Dávno se jí vytýká nedostatek zdravého realismu. Hlavní příčinou tohoto nedostatku jest jednak lpění na starém názoru o právu i jeho poměru ku státu, jednak přílišný partikularismus na straně protestantské a nedostatek smyslu pro právo partikulární na straně katolické. Zdrcující převaha obecného práva katolického nad partikulárním, působí namnoze zmatek při stanovení, co v té které dioecesi platí, co nikoliv. Partikulární praxe jest známa jen uvnitř stěn ordinariatů. Je zajímavo, jak spisovatelé (na př. Scherer, Sägmüller) partikulární právo církevní své vlasti s námahou hledí vměstnati do různých poznámek a doplňků. Při tom však obšírně pojednávají učebnice o předpisech dnes nepraktických jako na př. o právech kapitoly sede plena, sede vacante, sede impedita.*) Podobně se věc má s hlásanou samostatností církve protestantské v Německu.

Jest jasno, že právní dějiny připravují vlastně půdu pro dogmatiku, jednak tím, že ji zbavují čistě historické látky, jednak že teprve jimi vy-

*) Autor má na mysli jen poměry v říši Německé.

svitne náležitě rozdíl mezi platným právem a minulostí. Proti rozdělení dějin od dogmatiky práva církevního mohlo by se snad namítati, že mnoho látky je oběma společno — však neprávem! Neboť týž zjev právní jeví se historikovi v jiném světle než systematikovi.

Pokud se tkne zjišťování historických fakt, musí se právní historik učiti od historika, ale nemůže se vázat na výsledky tímto zjištěné a zjistitelné, nýbrž smí konstruovat a viděti více, než vidí historik neprávnický; máť k tomu zvláštní intuici, nabytou studiem právnickým a smysl stopovati vývoj právní po stránce vnitřní, ne jen zevní. Tím naznačen poměr k historii všeobecné. S dějinami církevními musí arciť jíti historie církv. práva ruku v ruce, ale její předmět i cíl jest zcela rozdílným.

Nebude ovšem snadno najíti pro první dobu církve mezi právem a faktickým stavem správnou hranici. Vybudování dějin církv. práva nebude obtížno, jelikož mnoho přípravných prací jest již vykonáno.

Toť postup myšlének zajímavé přednášky Stutzovy. K věci samé netřeba mnoho připomínati. O tom nemůže být sporu, že pouhý system právních předpisů nestejného stáří a nestejného původu nemůže podati správného obrazu o právu, jehož těžiště přece jen leží v minulosti. Ba možno tvrditi, že system práva církevního má pro právníka význam pouze podružný (jinak v římském právu), a že studium církevního práva má smysl jenom tehdy, když směřuje k správnému poznání, jakými cestami se bral vývoj jeho od počátku až do doby přítomné. Toť dle našeho názoru cíl studia při všech oborech historickoprávních. Při tom nerozhoduje, má-li v přítomnosti ten který obor pro právo platné praktickou důležitost větší či menší.

Otázce odluky historie od dogmatiky církevního práva nemohlo se dostati průkopníka povolanějšího. Máť prof. Stutz vzácné vlastnosti, které dodávají jeho vývodům přesvědčivosti. Je to v první řadě naprostá nestrannost vzhledem k právu katolickému i protestantskému, střízlivé, realistické nazírání na otázky minulosti v přítomnosti a konečně neobyčejně vyvinutý smysl pro historické pojímání právních řádů. Problém, o němž se v přednášce jedná, pokusil se prof Stutz řešiti i prakticky a to nejen v universitních přednáškách (jež pisatel těchto řádků poslouchal), nýbrž i v krátkém nástinu dějin a systému církevního práva v »Holzendorff-Kohlers Encyklopädie der Rechtswissenschaft.« Dr. *Ant. Hobza.*

Právní dějiny.

Dr. *E. Goldmann, Die Einführung der deutschen Herzogsgeschlechter Kärntens in den slovenischen Stammesverband.* Ein Beitrag zur Rechts- und Kulturgeschichte. (Gierke: Untersuchungen zur Deutschen Staats- und Rechtsgeschichte. 68. Heft) Vratislava 1903.

Otázkou nastolování vévod Korutanských hnul v poslední době hlavně prof. Puntschart ve spisu Herzogeinsetzung und Huldigung in Kärnten 1899. (Srov. Sborník r. I., str. 219), ve kterém učiněn jest první pokus o právní

konstrukci zajímavého toho aktu, v němž ceremonie u kamene knížecího rozlišena jest od obřadu u stolce vévodského. Prvá část měla prý za účel vlastní nastolení (Einsetzung), kdežto druhá obsahovala pouhé holdování (Huldigung). Lišení toto potkalo se se souhlasem kritiky; naproti tomu vlastní právní konstrukci aktu toho jakožto výsledku boje mezi starou šlechtou pastevců a vítěznou nižší třídou rolnickou, kde Puntschart opírá se o studie Peiskrovy, nebylo kritikou přisvědčováno.

Goldmann obrací se ve své práci i proti prvnímu tvrzení a dovozuje, že pouze nastolení na stolec vévodský mělo význam uchopení se držby vévodství Korutanského (str. 35 a násl.), kdežto slavnosti u kamene knížecího byly prý jen pozměněné zbytky ve staré době pohanské užívaného přijímání za člena kmene a konaly se za tím účelem, aby cizí německý vévoda do slovinského kmenového svazku byl přijat (str. 115).

Pan spisovatel probírá obšírně jednotlivé části celého obřadu u knížecího kamene a dochází především k tomu výsledku, že mají ráz pohansko-sakrální jen slabě pokřesťanštěný (kámen = stůl obětní; rozmanitá zvířata; právo pálení a sekání obilí; sedlák jakožto nástupce původního obětníka). Dále objasňuje p. spis. význam jednotlivých obřadů shledávaje v usazení se na kameni knížecím přijetí ve společnost kultu, v políčku přijetí ve společnost osob a v obřadě s vodou a ohněm přijetí do »aquae et ignis communio«. Méně pozornosti věnuje p. spisovatel vlastnímu uvedení na stolec a slovným formám při celém obřadu užívaným, poněvadž podávají pro jeho tvrzení málo opory. Jako poslední dodatečné články svého důkazu uvádí p. sp. jednak užívání slovinštiny při celém obřadu, jednak i skutečnost, že bývalo obřadu toho užíváno pouze při nastoupení nového, německého rodu.

Kniha psána je velmi pečlivě a jednotlivé důkazy svědčí o značném vědeckém rozhledu a bystrosti p. spisovatele, který sebral materiál o jednotlivých příbuzných otázkách u národů indoevropských, pokud mu jako Němci jazyků slovanských neznajícímu byl přístupný k studiu a zpracoval jej methodou srovnávací. Byť otázka předložená snad ani touto prací definitivně rozřešena nebyla, nelze neuznati, že dílo toto k rozřešení jejímu značně přispělo. *Kapras.*

Dr. *Przemyslaw Dąbkowski, Rękojemstwo w prawie polskiem średniowiecznem.* (Archivum naukowe. Wydawnictwo towarzystwa dla popierania nauki polskiej. Dział I. Tom III. Zeszyt I. Lwów 1904.)

Dějiny soukromého práva polského našly v p. Dąbkowskiem pilného pracovníka. K starší práci jeho O utwierdzeniu umów pod grozą lajania (sr. Sborník IV. 124) přistupuje nyní nová o dějinách polského rukojemství.

V Rękojemstvu podává p. spisovatel v první řadě velmi intressantním způsobem historický vývoj této instituce v polském právu, liše v něm tři stadia. V stadiu prvém je rukojmí prostředníkem mezi věřitelem a dlužníkem. Ustanovení rukojemství je datio in solutum; dlužník má vůči věřiteli právo, ne však povinnost platit, pouze vůči rukojmí jest k tomu zavázán. Placení musí díti se prostřednictvím rukojmí, na kterého bylo se věřiteli ve všech požadavcích svých obraceti. Když ukázala se naprostá nepraktičnost tohoto

názoru, který, jak podotýkám, jest jen protějškem podobného názoru o zavázání zástavy a základu ve všech starších a primitivních právech, uznáván znenáhla přímý styk věřitele a dlužníka. Povinnost rukojmího přichází teprve tehdy k platnosti, když dlužník v době dospělosti nesplnil svého závazku. Ale i tu zůstává účelem rukojemství, právě tak jako v starší době i lání, ležení a zástavy, poskytnouti věřiteli možnost mimosoudním způsobem splnění smlouvy se domoci. Ve třetím stadiu konečně rukojmí ručí pouze subsidiárně, pokud ovšem výslovně se nezaváže tamquam debitor.

V starší době, kdy rukojmí přecházel jako zastavená věc v moc věřitele, bylo rukojemství věcí rodovou. Členové rodu měli povinnost za sebe vzájemně ručiti (rukojemský přímus). Přímus ten měl veliký význam, uvážíme-li, jaké rozšíření rukojemství tehdy v právu mělo. P. spisovatel probírá při té příležitosti jednotlivé části práva a ukazuje pokud které rukojemství platnost mělo.

Dlužník, jenž rukojemstvím všeho styku a všech povinností vůči věřitelovi byl sproštěn, ocital se za to ovšem v závaznosti vůči svému rukojmímu, jsa povinen na soudě ho zastoupiti, všechnu škodu mu nahraditi a ze závazku ho vyvaditi.

K těmto dějinám rukojemství polského připojuje p. spisovatel část dogmatickou, líče vznik (vlastnosti rukojmího, rozdíly stavovské, forma smlouvy atd.), zánik a změnu, zvláštní druhy rukojemství (více rukojmí ručících pro parte rata neb manu coniuncta; rukojemstvo vzájemné; rukojmí rukojmímu daný; rukojmí daný za rukojmího) a poměr k jiným prostředkům utvrzujícím smlouvy obligační.

Při zpracování látky vychází p. spisovatel ze správného názoru srovnávání práva polského s německým a českým, uznávaje zvláště české právo za přirozeného prostředníka mezi Polskou a Západem (Ręk. 2.); ovšem že nejda na prameny, nýbrž obmezuje se na literaturu nemohl při značném nedostatku této k poměrům českým dosti přihlížeti.

Práce trpí poněkud přílišnou obšírností a kasuistikou; doporučuje se lépe případy pramenné z textu hlavního vyloučiti a do poznámek umístiti. Také vsunování některých značných exkursů činí práce méně přehlednými.

Kapras.

Dr. *J. Kapras*, *Poručenství nad sirotky v právu českém se zřetelem k právům římskému, německému a v Rakousích platnému.* (Knihovna Sborníku věd právních a státních. *A.* Řada právovědecká. Č. VII. V Praze 1904. Str. 116.)

Máme tu jednu z nemnoha takových českých monografií, kteréž v oboru srovnavací právovědy česká literatura vykazuje, i zasluhuje tudíž p. spisovatel již z toho důvodu veškeré uznání za pilnou i svědomitou práci svoji. Spis shora uvedený nevykazuje sice konečné výsledky, jež porovnáváním práv, v nadpisu uvedených, docíliti lze; při pozorování právního řádu, jehož spis se týče, šlo p. spisovateli především o vylíčení práva českého a tomu tedy věnována hlavní pozornost. Zásady práva římského, německého a do jisté míry i v Rakousích platného vytknuty jsou v celku na základě literatury na snadě

jsoucí a zřídka jen obrací se tu p. spisovatel přímo k pramenům; avšak nelze postup tento vytknouti snad jako nedostatek u spisu, kterýž psán jest za účelem habilitace z oboru českých právních dějin. Zásady práv mimočeských, p. spisovatelem vytknuté, proto nalezly místa v líčení jeho, aby pro porovnávání práv těchto s českým poskytnut byl jakýsi základ a poměrná samostatnost rozvoje českého práva alespoň nepřímo doložiti se mohla. Pokud se však týče vlastního obsahu spisu, lze s plným vděkem uznati, že založen jest zcela na pramenech, z části i takových, které doposud nebyly uveřejněny, že literatura předmětu v řídké úplnosti autoru známou, jest líčení jasné, úsudek zralý a v nejednom ohledu samostatný a — pokud od jinde vyslovených se odchyluje, věcně, bez další polemiky odůvodněný.

Předeslav přehled literatury i vydaných tiskem pramenů, jichž užil, stanoví p. spisovatel v úvodu především úkol spisu, všeobecný pojem i podstatu poručenství nad sirotky, zejmena ony definice, jež o něm Všehrd, Koldín i O. zř. z. poskytují a z nichž již vysvítá, že v právu českém rozdíl práva římského mezi tutela i cura znám není.

Vlastní obsah spisu rozdělen jest v pět odstavců, kterýmž následuje závěr, jednající o původu i povaze českého práva poručenského.

Odstavec první pojednává o nezletilosti, především dle práva zemského, pak městského. V obou směrech obmezuje se p. spisovatel — jakož to souhlasí s plánem celého spisu — na dobu, jež předchází vydání Obn. zř. z. českého i moravského. V zemském právu pozoruje spisovatel především tu zvláštnost, že doba zletilosti se zjišťuje tělesným ohledáním, což v Čechách teprve r. 1549 naprosto odstraněno a doba zletilosti uplynulým dvacátým rokem stáří stanovena, kdežto na Moravě ohledání již v 15. stol. mizí a po některém kolísání i tu r. 1574 rok dvacátý jako hranice zletilosti se stanoví. Z důležitých, od spisovatele vytknutých, důvodů mohl i král »sirotku léta dáti« a sice — v Čechách — buď na čas, k určitému účeli, aneb »na věčnost«, čímž sirotek nabyl plných práv zletilosti. Též O. zř. z. stanoví dobu zletilosti pro pohlaví mužské dvacátým, pro ženské patnáctým rokem stáří. V právech městských platily sice podobné zásady, avšak udělení let dálo se velmi zřídka; v městských právech Koldínových stanoví se rok 18. i 15. jako doba zletilosti, avšak do jisté míry i rok 25. významu nabývá.

Odstavec druhý jedná o povolání k poručenství. Ačkoliv způsoby povolání k úřadu tomu v Čechách i na Moravě v celku tytéž byly, přece vyskytují se jakési rozdíly, jež p. spisovatel podrobně vykládá. Zejmena jedná podrobně o povolání poručníka dskami zemskými, jež mohlo míti arciť pouze tenkráte místa, když otec, poručníka zřizující, sám statek, třeba sebe menší, v dskách měl zapsaný. Podobně mohl však i poručník, jednou již zřízený, v určitých případech jiného zříditi, a i to bylo možným, poručníka, jednou již zřízeného, odvolati a jiným nahraditi. Jiný způsob zřízení poručníka byl posledním pořízením, což však předpokládalo mocný list králův; nebyl-li poručník ani tímto způsobem jmenován, nastupovalo poručnictví příbuzných podle stupně příbuzenstva; určité pořadí však stanoveno tu teprve r. 1497, kdy ostatně i rovnoprávnost obou pohlaví v ohledu tom stanovena

a otázka uručení jmění poručencova upravena. Nebylo-li ani příbuzných, určoval poručníka král a i sirotek sám mohl tak učiniti, obdržel-li k tomu účeli od krále léta. Ustanovení poručníka »spolkem«, ve starší době dosti obvyklé, jest však v 16. stol. odstraněno. Odchylky práva moravského nebyly v celku podstatné, týkalyť se ku př. vyloučení žen z úřadu poručnického, vykonávání práv královských zemským hejtmanem a p. Zvláštním druhem poručenství bylo tu poručenství sousedů, jež předcházelo onomu, jež zemský hejtman zřizoval a zakládalo poručníku vůči poručenci právo čekanecké.

O. zř. z. znají tři druhy poručníků: příbuzných, posledním pořízením zřízených a poručníků soudem stanovených. Nejvýznamnějším bylo ono druhé; ono předpokládá platnou závěť, jež v Čechách od r. 1653 do kvaternů kšaftů a poručenství, na Moravě do kvaternů větších zapisována. Novým jest opatření, že onen, kdož sirotku závětí statek zanechal, jemu ohledně statku toho i poručníka zříditi mohl.

V právech městských bylo, pokud právě měšťanům právo pořizovací příslušelo, nejobvyklejším způsobem zřizování poručníka závětí, jež se musela zapsati do kněh městských. Avšak již v 15. i 16 stol. mohl se poručník i bez závěti pouhým zápisem takovým zříditi. I matka mohla se druhdy povolati k poručenství. Nebyl-li žádný poručník zřízen, aneb nemohl-li se zřízený poručnictví ujmouti, měli konšelé sirotku ochránce i poručníka jmenovati. Koldín rozeznává též tutores legitimi, testamentarii a dativi per inquisitionem judicis.

V další části téhož odstavce jedná spisovatel o nastoupení poručnictví, jež se dálo dle českého práva zemského původně zcela bezformálně, jemuž však později, když se stalo obvyklým poskytování jistoty i kladení účtů — patrně v souhlasu s právy městskými — předcházeti měl soupis jmění poručencova. Dle odhadu, při tom učiněného, řídila se i jistota, od jejíhož zřízení však byl osvobozen poručník, otcem zřízený a bratr, poručenství se ujímající. Výše uručení stanovila se v Čechách od případu k případu, na Moravě vešlo v obyčej uručení »třetinou výše«. Přejmutí poručenství nebylo však povinností, což i O. zř. z. uznávala, ačkoliv i ona ztrátu práva čekaneckého pro onoho, kdož by se zpěčoval, poručenství přijmouti, ze staršího práva přejala. Novým jeví se tu pouze osvobození od poskytnutí věcné jistoty a uručení pouhou přísahou, kterou též svědomité vedení poručenství slibováno.

Ani v právech městských není vyslovena povinost k přijmutí poručenství, avšak ti, kdož poručenství ujmouti se nechtěli, museli to průběhem dvou týdnů od povolání svého před městskou radou ohlásiti; přejmutí samo dálo se taktéž před městskou radou aneb dvěma přísežnými, o čemž učiněn zápis, jemuž připojen inventář a vyjádření o uručení. Od tohoto mohlo se však upustiti; učiněno-li, dálo se to zřízením zástavy aneb rukojmí.

Koldín nezná sice ještě přísežný slib poručnický, avšak, jak inventář, tak i uručení; od tohoto byl osvobozen poručník otcem zřízený. Způsob i výši kauce určovala městská rada.

V odstavci třetím mluví se o vedení poručenství. České právo zemské ukládá poručníku všeobecnou péči o poručence i přikazuje jemu v ohledu tom podobná práva, jakáž přísluší otci vůči dětem jeho. Dle zř. z. Vladislavského příslušelo však poručenci právo, odvolati se z opatření poručníka ku králi i soudu, ku př., když se jednalo o jeho sňatek. Též ohledně jmění poručencova příslušela poručníku, otcem zřízenému, podobná práva, jako otci samému a on nepotřeboval k jednotlivým opatřením svolení soudního, jako poručník, jiným způsobem zřízený. I mění poručence mělo se po zaplacení dluhů užitečně uložiti. Poručník zastupoval poručence též před soudem i mimo soud při právních jednáních i ručil za škodu, jemu odtud vzniklou, jemu příslušelo vůči tomuto právo čekanecké a — v Čechách arciť jen do 15. stol. — právo, vstoupiti s ním ve spolek. Bylo-li více poručníků zřízeno, měli z pravidla všichni stejná práva i stejné povinnosti.

O. zř. z. stanoví povinnost, vychovávati poručence ve víře katolické i zakazují poručníkům, přijímati jakékoliv výhody majetkové od svých poručenců; deklaratorie pak přiznávají jim nárok na odměnu.

Ve všech těchto směrech souhlasí s právem zemským v celku i práva městská, jen že se přiznává ve všech důležitějších záležitostech městské radě přímá ingerence, i právo, převzíti peníze sirotčí ve vlastní správu. Právo čekanecké přiznává se pouze poručníku, otcem k věrné ruce zřízenému; v právech Koldínových pak vyskytuje se i řád spoluporučníka, od vlastního poručníka navrženého a městskou radou zřízeného, jemuž příslušelo, radou býti onomu nápomocen.

Odstavec čtvrtý uvádí příčiny zakončení poručenství, nesoucí se buď k osobě poručencově, aneb poručníkově. K prvým náleželo dle práva zemského dosažení zletilosti, udělení let provždy, dospělost nejstaršího sourozence, jenž sám poručenství ujmouti se mohl, i smrt poručencova. K důvodům druhé kategorie náležela smrt poručníkova, jeho sesazení, zejména pro špatnou správu jmění poručencova, zločin proti králi i zemi, znovuprovdání vdovy-poručnice, nezpůsobilost poručníka k správě vlastního jmění i složení poručenství poručníkem, od otce zřízeným. Po složení poručenství mělo následovati položení účtů, ku kterému poručník donucen býti mohl.

Práva městská tu v celku souhlasí s právem zemským; zvláštním jest jen ustanovení, že poručník, o němž vyjde na jevo, že jest věřitelem otcovým, musí poručenství složiti, jakož i, že otec může poručníka sprostiti povinnosti kladení účtů. Dle práv Koldínových mohl každý příbuzný, ano každý měšťan navrhnouti sesazení nevěrného poručníka a po případě mohla i městská rada sama poručníka úřadu jeho zbaviti.

Velezajímavým jest odstavec pátý o dozoru vrchnoporučenském. Spisovatel poukazuje tu především na právo dozoru příbuzných poručencových nad poručníkem, jehož stopy se i v zemském právu českém zachovaly, zejmena ohledně správy majetku poručencova, jeho prohlášení za zletila i sňatku jeho. Rozvoj vlastního vrchního poručenství dál se v Čechách, kde vystupuje vedle krále zemský soud, poněkud jinak, nežli na Moravě, kde vedle krále stojí zemský hejtman. Již od 14. stol. zapisují se poručenství do desk; jako nejvyšší poručník sirotků jeví se král a jeho jménem vedou soudy

dozor nad poručníky. Avšak vrchnoporučenská moc králova ustupuje pozvolna v pozadí a počátkem 15. stol. jeví se hlavně již jen v udílení lét, zmocnění poručence k jednotlivým právním jednáním, a — pokud se tak vůbec dovolovalo — v povolení spolku mezi poručníkem i poručencem. Odtud tvoří zemský soud s úřadníky zemskými vlastní úřad vrchnoporučenský, jemuž náleží především péče o jmění poručence, dozor i ev. sesazení poručníka a účastenství při kladení účtů. Na Moravě přešla dotyčná zpráva králova na zemského hejtmana; pouze udělení veniae aetatis zůstalo králi s radou panskou; zemský hejtman tvoří odtud nejdůležitější orgán dozoru vrchnoporučenského.

Obnovená zříz. zemská potvrzují v celku právo, doposud v Čechách i na Moravě platné, zavádějí však povinnost poručníka k složení přísahy poručenské před soudem.

I práva městská vykazují leckteré stopy starého práva rodiny, vésti dozor nad poručníkem i poručencem; tak měl sňatek tohoto bez svolení příbuzných v zápětí ztrátu nároku dědického i vypovězení z města, dozor nad poručníkem dál se především při ročním skládání účtů, pokud k tomu poručník byl povinen, příbuzným náleželo též navrhnouti poručníka, nebyl-li tento jinak zřízen, bezpochyby museli býti slyšáni i při zcizení majetku poručencova. Avšak tento dozor příbuzných ustoupil ve městech královských záhy před dozorem krále, v ostatních před dozorem pána města do pozadí a ve skutečnosti vystupuje vždy jasněji v popředí vrchnoporučenské právo městské rady i městského soudce. Veškeré důležitější záležitosti, týkající se vedení poručenství, musely se odbývati před městskou radou, která i vedla zvláštní seznamy sirotčí.

Tytéž zásady obsahují i Koldínova práva, ve kterých se mimo to uvádějí i tutores honorarii, kteréžto řád se však dlouho neudržel a jejich funkce přešly v 17. stol. na nově zřízené t. zv. sirotčí komise.

V krátkém závěru spisu svého snaží se p. spisovatel karakterisovati všeobecně postup poručenského práva českého i přichází k tomu úsudku, že se vývoj poručnictví tu dál sice obdobně jako v právu německém, avšak samostatně. Úsudek svůj dovozuje především poukazem zejmena na poručenství na spolku založené i na význam desk v poručenství. Zajímavý jest tu pokus výkladu o rozvoji vrchnoporučenské moci soudní, kterou odvozuje p. spisovatel hlavně odtud, že odpadnutím odúmrti královské ztratil král přímý interes na sirotcích, čímž z původního jeho práva se stalo vlastně břemeno, které vloženo zcela na bedra soudu, od kteréž doby byl král pouze dle jména nejvyšším poručníkem.

Z krátkého tohoto nástinu obsahu práce shora uvedené vysvítá zajisté odůvodněnost úsudku, o spisu již shora pronešeného. Pan spisovatel obdržel veniam legendi pro obor dějin práva českého, i přejeme jemu, aby se setkal na dráze nově nastoupené s plným zdarem, a česká věda právnická aby nalezla v něm platného spolupracovníka i slovem i písmem. *Hanel.*

Právo obchodní.

JUDr *Jaroslav Pospíšil, Výklad zákona o právu autorském k dílům literárním, uměleckým a fotografickým ze dne 26. pros. 1895 č. 197 ř. z.*

Literatuře české dostalo se konečně díla seznamujícího nejen interesované laiky, spisovatele, umělce a nakladatele, nýbrž i kruhy právnické s platnými zákonnými předpisy o právu autorském. Dosavadní — chudičká ovšem — literatura česká pojednávající o právu autorském pochází buď ještě z doby platnosti cís. pat. z 19. října 1846 č. 992 sb. z. s. anebo seznamuje jen zcela stručně se zásadami nového autorského zákona rakouského. Dosud postrádali jsme zejména důkladného českého komentáře k novému zákonu autorskému. V samé literatuře německé vydána byla teprve lonského roku dvě díla komentující zmíněný rak. zákon autorský z r. 1895, avšak ani ona nepodávají tak důkladného rozboru celého zákona jako Výklad Dra Pospíšila.

Spisovatel vytkl si za úkol učiniti rozebíranou látku přístupnou i neprávníku, autoru i nakladateli, při tom však přihlížel arci v první řadě i k tomu, aby také praktickému právníku a soudci kniha jeho byla užitečnou rukovětí. Obě tato stanoviska dovedl spisovatel způsobem skutečně obratným usmířiti a podal nám dílo ceny trvalé, jež bude zajisté hledanou pomůckou všech interesovaných kruhů.

Veškera látka zpracována jest ve formě komentáře. Kniha podává především text zákona, a ke každému paragrafu pojí se pak spisovatelův výklad, a sice do všech podrobností. Autor uvádí všude četné případy, jež se dají pod rozebíraný paragraf zákona subsumovati a zachází často do neobyčejných subtilností prozrazujících nejen zkušeného praktika, nýbrž i výborného theoretika. Právě v těchto detailech ukáže se praktická cena jeho knihy. Nemůžeť se zákon zabírati kasuistikou, laikům však i právníkům, obeznámeným dosud s právem autorským bohužel jen nedostatečně, přijde tato kasuistika velmi vhod. Z praxe jest nám známo, že některé případy, jež Dr. Pospíšil uvádí jako možné, ve skutečnosti se už také přihodily. Při § 7 na př. spisovatel vykládá zcela správně, že při operních dílech nelze mluviti o spoluautorství operního skladatele a libretisty, protože nemožno také na operního skladatele a libretistu vzahovati ustanovení § 43 odst. 3. zák.: »U díla několika osobami společně vytvořeného původské právo zanikne třicet let po smrti toho spolupůvodce, který byl ostatní přežil. Zanikne-li dříve právo některého spolupůvodce, jeho podíl práva původského přejde na ostatní spolupůvodce« Odborníku v právu autorském jest ovšem zcela jasno, že mezi operním skladatelem a libretistou nemůže býti spoluautorství ve smyslu zákona, avšak neprávník mohl by býti v pochybnostech. Případ zde zmíněný skutečně se udál. Divadelní agent žádal tantiemy z českých představení Maillartovy komické opery »Poustevníkův zvonek« ještě v třicátém čtvrtém roce po smrti Maillartově (ačkoli výhradné provozovací právo k dílům Maillartovým zaniklo v zemích zastoupených na říšské radě podle staršího zákona již uplynutím deseti let po smrti Maillartově), a sice z toho prý důvodu, že jeden z libretistů skladatele značně přežil, a od smrti tohoto

libretisty neuplynulo ještě třicet let. Rozumí se, že požadavek agentův jako neoprávněný byl odmítnut.

Do všech detailů komentáře Pospíšilova pouštěti se nehodláme. S výklady jeho celkem souhlasíme a měli bychom jen několik málo poznámek k jednotlivým paragrafům. Při výkladu § 24 č. 3. (Za vsáhnutí do práva původského budiž pokládáno vydání výtahu nebo zpracování, které opětuje toliko cizí dílo nebo jeho částky, nemajíc vlastnosti díla původního) uvádí autor jako způsob zpracování nějakého díla překlad tohoto díla (str. 137). S tímto míněním nelze nijak souhlasiti. Byť i theoreticky se stanoviska literárního bylo snad možno považovati překlad za jisté zpracování díla, v duchu autorského zákona není překlad zpracováním díla, nýbrž zcela zvláštní publikační formou, určenou pro jiný kruh čtenářstva. Neboť jinak nemohl by zákon dovolovati, aby kterákoli třetí osoba směla ihned vydati doslovný překlad díla, k němuž autor právo překladu předepsaným způsobem si nevyhradil. Takový doslovný překlad — ba ani sebe volnější překlad — nemá přece vlastnosti (povahy) nového originálu (což se žádá v § 24 č. 3 při dovoleném zpracování), a přes to jest dovolen. Vzhledem k tomu bylo by bývalo vhodno, kdyby spisovatel byl poznamenal, že vydání výtahu nebo zpracování nějakého díla, stalo-li se jedno nebo druhé v jiném jazyku, než byl vydán originál, jest autorovi dovoleno vždycky, i když výtah nebo zpracování nejsou ničím jiným než pouhou reprodukcí originálu. (Cizím osobám se arci právo k uveřejnění výtahu nebo zpracování nějakého díla za uvedených okolností přiznati nemůže, poněvadž mohou tu po případě zkomolením originálu porušeny býti ideální zájmy autorovy.) Konstatování této okolnosti jest velmi důležité. Ukazuje se, že autor, který uzavřel nakladatelskou smlouvu o svém díle, nemůže býti stíhán od nakladatele pro patisk, jestliže v zápětí po vyjití díla uveřejnil z něho výtah anebo vydal zpracování v jiném jazyku.

K tomuto důsledku mohl spisovatel přijíti již na základě toho, co zcela správně vykládá na str. 72 k § 9 zák., že totiž zákaz disponovati do dvou let po vyjití takovými literárními příspěvky, jež vyšly v občasných dílech, jako na př. časopisech, neplatí pro překlad díla.

Nemůžeme se také přikloniti k mínění spisovatelovu při výkladu § 29 (str. 162), jako by při současném vydání jistého díla v několika jazycích bylo potřebí k zamezení překladů do těchto jazyků, aby veškera tato vydání pocházela z pera autorova. Naopak pokládáme za správné mínění Herrmanna šl. Otavského, že všechna taková vydání, pokud nejsou označena jako překlady, třeba považovati za originály. Vyplývá to jasně z doslovu zákona (§ 29): »Původce má bez výhrady výlučné právo vydati překlady, když dílo zároveň řádně bylo vydáno v rozličných řečích, vzhledem k překladu do některé z těchto řečí.« Pořídil-li autor sám tyto překlady, na tom přece veřejnosti nemůže záležeti, a jiné faktory než autora a veřejnost nepotřebuje autorský zákon respektovati. Ustanovení toto jest ostatně zcela pochopitelné. Vždyť dle některých zákonův autorských není vůbec potřebí, aby autor právo k překladům si vyhražoval a překlady skutečně vydal a přece požívá co do práva překladatelského zákonné ochrany právě tak dlouhé jako proti patisku

Co se týče práva překladatelského, byli bychom si vůbec přáli, aby autor podrobně byl probral poměr náš k cizině, pokud totiž trvá smluvná ochrana práva autorského mezi zeměmi zastoupenými na říšské radě a cizinou. Spisovatel sice na konci své knihy v dodatcích otiskl mezinárodní konvence uzavřené o ochraně práva autorského mezi naším státem a několika státy cizími, avšak pouhé otištění konvencí nepostačuje. K seznání pravého stavu zákonného jest potřebí znáti ještě autorské zákony oněch států, s nimiž dotčené konvence byly uzavřeny. V zák. ze dne 16. února 1887 č. 14 ř. z. o poměru k zemím koruny uherské praví se na př. v § 1 čl. I. odst. 3: »(Avšak) výhody tyto poskytnuty budou ve druhém území původcům a právním jich nástupcům jen tehda, když příslušné dílo zákonně chráněno jest také v původním území, aniž mají trvati ve druhém území přes tu lhůtu, která v původním území zákonně poskytnuta jest původcům a právním jich nástupcům.« A totéž ustanovení opakuje se skoro doslovně ve čl. I. odst. 3. státní smlouvy ze dne 8. čce 1890 č. 4 ř. z. z r. 1891 mezi státem naším a Italií. Chce-li tudíž někdo u nás zužitkovati dílo vydané v Uhrách nebo v Italii a naopak nepostačí mu k poznání pravého zákonného stavu, zná-li jen obsah autorských konvencí, nýbrž musí znáti vedle toho ještě autorský zákon cizího státu, o nějž běží. Proto byli bychom si přáli, aby spisovatel byl v dodatcích uveřejnil ještě autorské zákony platné pro Uhersko, Německo, Italii, Francii a Velkou Britannii. Přáli bychom si to z toho důvodu, že v mezinárodní literární a umělecké bilanci bude dlouho ještě náš import větší než export, pročež třeba znáti nejen naše vnitřní poměry autorskoprávní, nýbrž i poměry mezinárodní.

Pokud běží o poměr náš k Italii co do práva k překladům, nemáme za sporné (tak jako Dr. Pospíšil na str. 160), třeba-li výhrady překladu u děl vydaných v Italii. Podle § 12 italského zák. z 19. září 1882 č. 1012 není potřebí, aby si autor právo k překladu vyhražoval, a proto má autor díla vydaného v Itali na základě čl. IV. naší konvence s Italií také u nás výhradné právo k překladům, i když si právo toto nevyhradil. (Ovšem netrvá právo to u nás 10 let tak jako v Italii.) Naopak však se požaduje týmž čl. IV., aby dílo vydané u nás opatřeno bylo výhradou překladu, a aby vyhražený překlad do tří let také skutečně byl uveřejněn, má-li dílo takové chráněno býti proti překladu též v Italii. Podobné poměry panují v příčině překladacího práva na zákl. čl. V. státní smlouvy ze dne 24. dubna 1893 č. 77 ř. z. z r. 1894 uzavřené mezi státem naším a Velkou Britanií.

Jsme přesvědčeni, že Výklad Pospíšilův dočká se záhy druhého vydání. V tomto novém vydání mohl by spisovatel pojednati obšírněji i o mezinárodních poměrech autorského práva, pokud jsou na nich interesováni příslušníci našeho státu Rozhodně však by se doporučovalo, aby na konci své knihy uveřejnil aspoň ještě autorské zákony oněch několika málo států, s nimiž stojíme ve smluvním poměru. Prvé vydání díla Pospíšilova vítáme jako velmi cenné obohacení české právnické literatury. *Karel Kadlec.*

Statistika osevu a sklizní. (Dodatek ke článku na str 429 a násl.) V řečeném článku se připomínají udání starších našich statistiků, kteří se při tom dovolávají úřadních pramenů. Už po vytištění článku dostala se mi do rukou přednáška vládn. rady *Ad. Eckerta*, přednosty statistického oddělení v ministeriu orby »Die geschichtliche Entwickelung und Ausgestaltung der Erntestatistik in Oesterr.« (Vydal »Klub der Land- und Forstwirte« ve Vídni, v únoru 1905.) Podle sestavení předpisů k opatřování statistiky sklizňové r. 1870 v ústřední komisi statistické pořízeného, počíná se řada dotyčných předpisů výnosem dv. kancel. z 15. července 1791. jenž ukládal guberniím resp. vládám zemským, aby každoročně v září, vyslechnouce krajské úřady, podaly zprávu o velikosti sklizně. Výsledek byl tak chatrný, že hned následujícího roku českému i moravsko-slezskému guberniu bylo nařízeno, aby se příště jen udávalo, byla-li sklizeň dobrá, prostřední neb špatná. Roku 1805 rozesílají se znova formuláře pro osev ozimův a pro sklizeň všech důležitějších, výslovně vyjmenovaných plodin. Výsledek byl podobný, jako r. 1791. Ihned r. 1807 byl příkaz odvolán a znova jen povšechná karakteristika žádána, měly se jen připojiti víceleté výsledky sklizní z některých dobře spravovaných dominií každého kraje. Ani výnos generální direkce účetní (Generalrechnungsdirektorium) z 10. dubna 1829, a ředitelství administrativní statistiky ze dne 12. února 1842 neměl uspokojivějších výsledků. *Bráf.*

Prof. Jiří Pražák

† 29. března 1905.

Václav Vladivoj rytíř Tomek

† 12. června 1905.

Budiž jim vděčná paměť!

BINDING SECT. JUL 23 1973

K
23
B67
roč.5

Sborník věd právních a
státních

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY